BOEKENSCHOUW

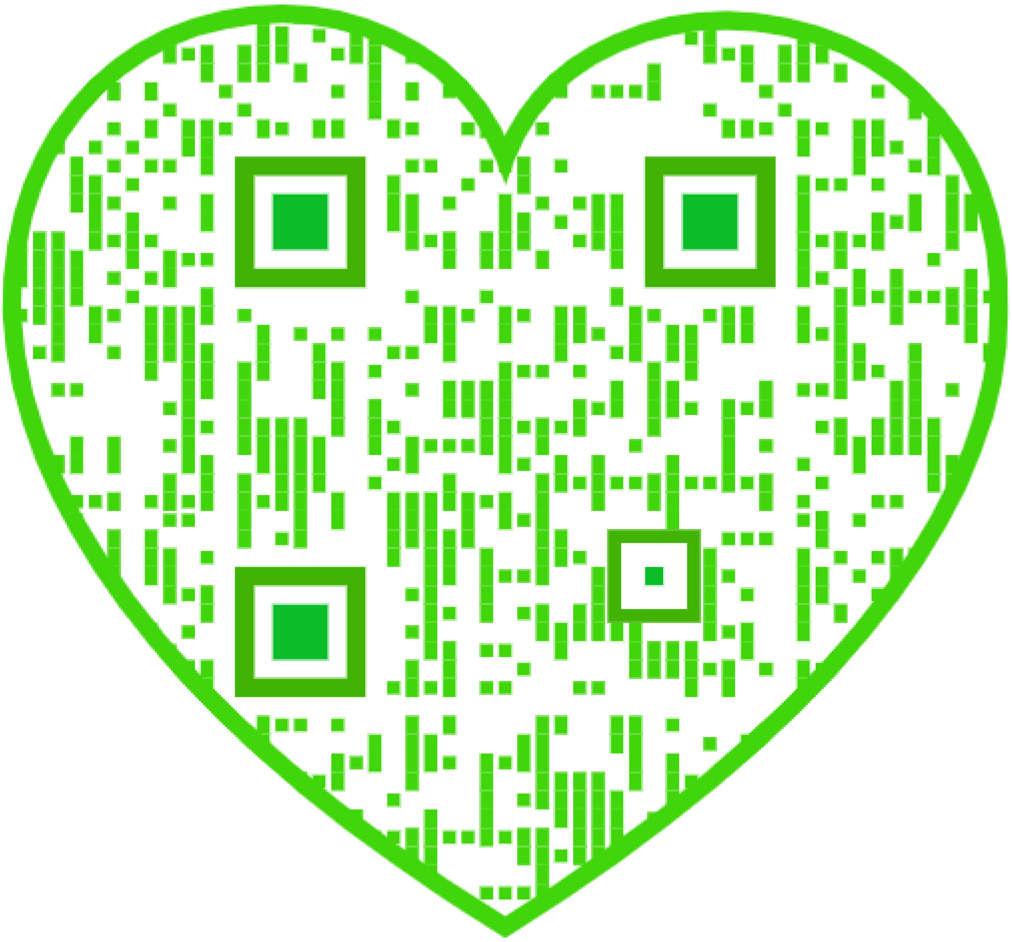

BOEKENSCHOUW

MAANDSCHRIFT

HOOFDREDACTEUR: A. B. H. GIELEN S.J., HEERENGR. 415, AMSTERDAM
MEDEWERKING VAN NEDERLANDSCHE EN BUITENL. SCHRIJVERS

ELFDE JAARGANG
1917—1918

UITGAVE:
E. VAN DER VECHT - MARNIXSTRAAT 372 - AMSTERDAM

OVER MENSCHEN EN BOEKEN

Georg Ebers en Felix Dahn

Georg Ebers wordt nogal tamelijk veel gelezen en vooral zij, die houden van „ernstige lektuur" grijpen naar zijne professorale romans. Heeft men het portret gezien van Ebers met zijn haarloozen schedel en de oudheidkundige oogen, dan verrassen bij eerste lezing zijn boeken volstrekt niet; het is alsof men niets anders had kunnen verwachten en men zou ten zeerste verwonderd zijn geweest, indien men geen voetnoten had gevonden, waarin met Duitsche professorenhardnekkigheid de historische waarheid van zijn roman wordt bezworen.

Deze schrijver werd geboren te Berlijn in 1837 en vergreep zich aan de studie der Rechten, terwijl al zijn verlangen uitliep naar archaeologie en kunsthistorie. Gedurende eenige jaren lag hij uitgestrekt op het ziekbed en onder leiding van den eminenten Egyptoloog Lepsius leerde hij de ontcijfering der hieroglyphen. Toen zijne gezondheid voldoende was teruggekeerd, wierp hij zich met nog grooter energie op deze studie en na zijn huwelijk in 1865 vestigde hij zich als privaat-docent te Jena.

Vóór dien tijd, reeds in 1864, was verschenen een roman, *Eene Egyptische koningsdochter*. Aanvankelijk trok dit boek weinig, doch na vier jaren kon toch een tweede uitgave verschijnen. Den inhoud kunnen wij kort samenvatten: Nitetis wordt den machtigen heerscher van Perzië, Kambyses, tot vrouw gegeven door den koning van Egypte, Amasis, die haar door laat gaan voor zijne dochter, ofschoon zij in werkelijkheid het kind is van den vroegeren, onttroonden koning Hophra. Een der andere vrouwen van Kambyses verteert van afgunst tegen de nieuwe liefdegenoote en zoekt haar verderf. Misbruik makend van de gelijkenis tusschen Gaumata en des konings broeder Bartja, wordt Nitetis beschuldigd. Kabaal! Nitetis, om een smadelijken dood te ontgaan, neemt vergif en sterft. Intusschen komt de Griek Phanes te voorschijn, die Kambyses wil aanhitsen tot oorlog tegen Egypte, tegen Psamtik (Amasis' zoon en troonopvolger), wijl deze zijne kinderen heeft laten vermoorden. Hij bewijst Kambyses dat zijne overleden gemalin Nitetis niet de dochter van Amasis maar van den onttroonden koning Hophra was, en hij, Kambyses, derhalve de wettige heerscher

is van Egypte volgens de wetten des lands. Oorlog is het gevolg van deze openbaring. Kambyses, die zich overgeeft aan dronkenschap, vindt aanleiding een heele reeks gruwelen te bedrijven, welke de schrijver ons mededeelt.

Ebers, die verschillende reizen maakte naar Egypte en wetenschappelijke werken uitgaf, werd in 1870 professor aan de Universiteit van Leipzig. Zijne ziekte liet hem geen rust, maar zijn geest bleef niettegenstaande smart en lijden toch opgewekt werkzaam.

In 1877 verscheen zijn tweede roman *Uarda*. Het verhaal speelt in den tijd van den Egyptischen koning Ramses, en wij gelooven wel dat Ebers geslaagd is in wat hij zelf erkende te hebben willen bereiken: „die Bewegungen des inneren Lebens der Personen" weer te geven. Uarda is een onbehagelijke figuur en de hoofdheld Pentaur, die doordringt tot de kennis van den éénen God, kan al evenmin onze volledige sympathie verwerven.

Homo sum (1878) is een afschuwelijk boek, eigenlijk niets meer of minder dan in schijn een aanval op het anachoreten-leven, maar in werkelijkheid een verdediging van de stelling: dat ascese en boete en lichamelijke tucht niets baten tot heiliging, terwijl de schrijver voor dit alles liefde en vreugde en schoonheid in de plaats wil stellen. Het boek is beslist onchristelijk.

Weer een jaar later kwam uit *Die Schwestern*, de derde Egyptische roman. Het is de geschiedenis van twee asschepoesters Irene en Klea, die beiden hun koningszoon vinden in Scipio en Lysias. Het boek is stijf van geleerdheid.

Der Kaiser (1880) maakt het in dit opzicht nog erger en toont ook dat de schrijver eigenlijk meer bewondering heeft voor het heidendom dan voor de strijdende en lijdende Christenen ten tijde van Hadrianus.

Die Frau Bürgemeisterin (1881) verplaatst ons in 1578, en laat ons bijwonen het beleg van Leiden door de Spanjaarden. De Burgemeesterse is de echtgenoote van den burgervader Van der Werff, die door hem te veel als speelpopje, als Ibsen's Nora, wordt behandeld en daardoor zich ongelukkig gevoelt. Zij weerstaat echter de verleiding van een vroegeren geliefde niet alleen, maar door haar kloek optreden bij het beleg en haar wijzen raad opent zij de oogen van haar man voor haar werkelijk karakter. Het geheel is een zwak stuk werk.

Nog onbeduidender is *Ein Wort* (1882), maar verderfelijk toch

door zijn verheerlijking van het leven, dat vrij is van allen positieven godsdienst.

In zijn latere romans *Serapis* en *Die Nilbraut* gaat Ebers weer naar Egypte, maar hij slaagt er niet in, niettegenstaande zijn kennis der oudheid en wetenschappelijk apparaat, van zijn menschen iets anders te maken dan, voor zijn tijd moderne, Westerlingen in Egyptisch gewaad.

Felix Dahn was ook al een professor. Hij werd geboren (1834) in Hamburg en zijn treurspel *König Roderich*, dat verscheen tijdens den kultuurkamp en een aansporing was van den Staat om zijne rechten (?) tegen de Kerk vast en krachtig te handhaven, teekent reeds genoeg zijne gezindheid, welke wij ook terugvinden in zijne volgende boeken.

In *Ein Kampf um Rom* (1878) hooren wij Dahn meermalen het heidendom verheerlijken ten koste van het christelijk geloof. In de Nederlandsche vertalingen valt, ofschoon het toch nog hinderlijk genoeg is, de klip-klop-klap-stijl niet zoo erg op als in het oorspronkelijke. Daar kan men op elke bladzijde reeksen van zinnen tellen, die bestaan uit drie, en als de schrijver een koninklijke bui heeft uit vijf woorden ongeveer. En dit is even vermoeiend alsof men een uur lang een Morse-telegraaf hoort tikken. Overigens is het romantisch-historisch verhaal wel boeiend. De hoofdpersoon is de onhistorische romein Cethegus Caesarius, die het plan heeft opgevat, niet het minst om te voldoen aan eigen eerzucht, Italië te bevrijden van de overheersching der Oost-Gothen. Zijn plan wordt ontdekt, de samenzwering verijdeld en de Oost-Gothische regente, die den vijand in de hand werkte, moet afstand doen van den troon voor Theodahad. Maar deze verkwanselt zijn kroon en laat de vrouw, die voor hem moest wijken van den troon, eenvoudig den hals omdraaien. De wraak komt nader met Belisarius, die de Oost-Gothen nederlaag op nederlaag toebrengt, geholpen door het verraad van konings Witichis' echtgenoote.

Als voor de Gothen de volkomen ondergang onvermijdbaar schijnt, staat hun nieuwe koning Totila op en verovert Italië wederom en Rome moet zich aan hem overgeven.

Cethegus is ontkomen naar Byzantium en hij ijvert daar zoo lang dat men hem als veldheer naar Italië zendt. Maar de eer van het leiderschap wordt hem ontnomen door Narses, die Totila,

verraden door een zijner bevelhebbers, verslaat op het slagveld.

Teja, de laatste koning der Gothen, verzamelt nog eens zijne troepen, maar de krijgskans keert niet ten zijnen gunste. In een tweegevecht met Cethegus, die zijne eerzuchtige plannen alle heeft zien mislukken, verliezen beide kampers het leven en de rest der Gothen verlaat het land; hunne heerschappij is vernietigd.

Kunnen wij zoo ter loops in dit boek reeds den weinig christelijken zin van den schrijver ontdekken, veel klaarder en duidelijker komt dat aan 't licht in de twee volgende romans *Sind Götter?* en *Odhins Trost.*

In dien eersten roman laat hij een monnik besluiten: „de heidensche goden bestaan niet en evenmin der Christenen God". En verder laat hij dezen man een noodlotstheorie ontwerpen, waaraan alle leven en gebeuren zou onderworpen zijn. En omdat zulk een wereldbeschouwing nogal ontmoedigend en troosteloos is, raadt hij zijn medemenschen aan vreugde te zoeken in muziek en wapenspel, in wijn en vrouwen. Heel verheffend is dat nu juist niet. In den laatst genoemden roman breekt Dahn een lans voor het pantheisme: het eeuwige Al.

Liepen de zinnen, waarmede hij *Ein Kampf um Rom* in elkaar zette, bijna alle in een heel kort broekje, hier („Odhins Trost") is de taal volmaakt ongenietbaar door de gezochte alliteratie: „nicht zum Wohl oder Weh der wimmelnden Wesen" (en toen was nog niet eens sprake van O-Weeërs!) of: „sind alle Wesen geweiht, für werdende Welten zu verwesen" en om niet bij de w's te blijven: „den tröstet kein Trost als trügender Traum". Zulke grappenmakerij à la Couperus heeft de eigenschap de lezers af te schrikken, en dat is, gezien den geest dezer boeken, ook heel gelukkig.

De kleinere verhalen *Felicitas* e.a. zijn uit religieus en literair oogpunt te verwerpen. Zij leeren den schrijver al meer en beter kennen als een, die vijandig staat tegenover het Christendom, en die blijk geeft van zijn weinig standvastigen smaak, door weer allerlei andere malle stijlkunstjes te beproeven.

Ik besluit met de woorden van Max Geiszler, dien wel niemand van confessioneele vooroordeelen, gelijk het gewoonlijk heet, zal verdenken. Van Dahn, die stierf in 1912 zegt hij: zijn kleine romans waren zoo gemaakt van taal, dat zij al spoedig aan dit euvel stierven. Ook zijn *Kampf um Rom* is gemaniereerd, maar

trok toch zoo veel belangstelling, dat hij in de tachtiger jaren gold voor een der meest beroemde Duitsche schrijvers. Het beste werk leverde hij echter in zijne gedichten, zijne krachtige balladen. Reeds kort na 1900 geraakten zijn prozaschriften, behalve het genoemde *Kampf um Rom* in vergetelheid.

Van Ebers kan men hetzelfde zeggen. Beide schrijvers hebben in hun Vaderland vrij wel afgedaan en, gelijk het gewoonlijk gaat, worden zij dan nog een tijdje beroemd gehouden in ons land, totdat de vertalingen zijn uitverkocht: „des ewigen Alls gewaltig Gesetz: das wechselnde Werden" zou Dahn zelf zeggen.

Zij rusten in vrede. A. GIELEN.

VAN DE FRANSCHE LEESTAFEL

EMILE VERHAEREN

Choix de Poèmes avec une préface d'Albert Heumann
(*Paris, Mercure de France* 1916).

Den 27sten November 1916 stierf de Belgisch-Fransche dichter, Emile Verhaeren, een treurigen dood.

Hij had te Rouaan een lezing gehouden ten bate van het ondersteuningswerk „Pour leurs mutilés", en keerde naar Parijs terug. Het station was overvol van reizigers. Verhaeren trachtte, nog voor de trein stopte, in een wagon te springen, miste echter de handgreep, schoof uit en viel tusschen twee rijtuigen. Met moeite kon men 't verminkte lichaam, waarvan beide beenen waren afgesneden, bevrijden. Nog eenige oogenblikken leefde hij. De omstanders hoorden hem fluisteren: Je meurs. Ma femme! Ma patrie!

Den 1sten December werden te Rouaan met groote statie de lijkplechtigheden verricht. Militaire eer, afgevaardigden van tal van letterkundige vereenigingen en steuncomité's, vertegenwoordigers van koning Albert en van het Belgische gouvernement, redevoeringen op het Stadhuisplein, alles gaf blijk, dat de dood van den dichter zoowel voor België als voor Frankrijk een nationale rouw was.

Daarna werd het lijk overgevoerd naar het vaderland en bijgezet op het kerkhof van Adinkerke, totdat 't eenmaal, zooals de wensch is van koningin Elisabeth, onder een monument zal rusten in de duinen van La Panne.

Bij deze bijzonderheden, die ik ontleen aan het tijdschrift *Mercure de France* (16 December 1916, blz. 749, vlg.) wordt over godsdienstige ceremoniën geen woord gerept. Deze hebben ongetwijfeld ontbroken, want Verhaeren had sinds lang 't geloof zijner eerste jaren vaarwel gezegd. Een groot dichter was hij, maar hoeveel grooter zou hij geweest zijn, èn als mensch èn als dichter, zoo de leer der eeuwige Waarheid zijn leven en zijn zangen had geheiligd en gewijd.

Een heel goed beeld èn van den mensch èn van den dichter geeft de bloemlezing *Choix de Poèmes*, welke kort voor zijn dood verscheen.

In de voorrede haalt Albert Heumann eenige voorname bijzonderheden aan uit Verhaeren's leven.

Emile Verhaeren werd geboren den 21sten Mei 1855 te Saint-Amand, een dorp aan de Schelde, bij Antwerpen. Zijn ouders waren oprecht geloovige Vlamingen van den ouden stam. Later herinnert de dichter zich 't vrome, lange gebed:

Je me souviens des pas sur le trottoir,
En automne, le soir,
Quand, les volets fermés, on écoutait la rue
Mourir;
La lampe à flamme crue
Brûlait et l'on disait le chapelet
Et des prières à n'en plus finir [1]).

Hoe komt het, dat deze Vlaming in het Fransch zijn gedichten schreef? Vooreerst werd in 't ouderhuis Fransch gesproken. „Van zijn zevende tot aan zijn tiende jaar heeft de schoolmeester van Saint-Amand en hebben de kameraadjes hem Vlaamsch geleerd" [2]). Toen ging hij naar 't college te Brussel, daarna naar Gent, waar 't Fransch de omgangstaal was, en zoo bleef, zegt Van Hamel, „het Fransch, zijn moedertaal, het natuurlijk voertuig zijner gedachten".

Verhaeren's eerste jaren waren die van een vroolijken, snakerigen dorpsjongen.

J'étais l'ami de l'horloger et du charron
Et du vannier et du marchand de cordes,
J'étais un vaurien doux: toute la horde
Des va-nu-pieds m'appelaient par mon nom. (blz. 129).

[1]) *Choix de poèmes*, blz. 125. — Tenzij anders wordt vermeld, haal ik de verzen aan volgens deze bloemlezing.

[2]) Van Hamel, *De Gids*, 1907, I, blz. 143, noot 1.

Maar toch, als hij kwam en ging langs smidse en scheepstimmerwerf,

Avec le fleuve immense au bout de ma pensée,

kiemde er reeds iets ernstigs in zijn binnenste.

Op 't collège Saint-Louis te Brussel en 't collège Sainte-Barbe te Gent was hij leerling der Jezuieten. Reeds toen las en schreef hij verzen, des avonds, in stilte. Op achttienjarigen leeftijd keerde hij, — in die dagen nog „un catholique très ardent", volgens de uitdrukking van Heumann, — naar zijn geboorteplaats terug. Eenigen tijd was hij werkzaam in de industrieele onderneming van zijn oom; — maar met tegenzin. Hij wilde advokaat worden en verkreeg na lang aandringen toestemming om te Leuven in de rechten te gaan studeeren. Na voltooiïng zijner studiën liet hij zich inschrijven aan de balie van Brussel, maar bij die inschrijving bleef het verder. Ook hier lag zijn roeping niet. Verhaeren was dichter.

In 1883 verscheen zijn eerste bundel, *Les Flamandes*. „Hier bruist en gloeit, in al zijn wildheid, en zijn zinnelijkheid, in zijn volle, ongetemde vreugde, het vlaamsche leven" [1]). Later zal hij nog herhaaldelijk „aan de beschrijving van zijn land, zijn provincie, zijn dorp, — aan de weelderige poëzie van Vlaanderen's natuur en Vlaanderen's kunst" zijn gedichten wijden, maar, Goddank! zullen zijn zangen dan zuiverder zijn van stemming dan dit brute en brutale begin.

In de laatste jaren verbleef hij nu eens in België, dan weer in Frankrijk. Bovendien was hij een hartstochtelijk globe-trotter. Bijna alle groote steden van Europa zagen hem als conférencier optreden. Verschillende zijner gedichten werden in allerlei talen overgezet tot zelfs in 't Poolsch en in 't Bulgaarsch. Zoo werd hij bekend ook buiten de grenzen van zijn dubbel vaderland en verwierf hij zich een Europeesche vermaardheid.

„Zoodra hij in rechtstreeksche aanraking komt met de werkelijke wereld, onthecht hij zich langzamerhand aan den God zijner kinderjaren", luidt het in de Voorrede dezer Bloemlezing, alsof die geloofsverzaking een feit was van geringe beteekenis, iets natuurlijks, iets vanzelf-sprekends. En dan wordt geprezen de

[1]) Van Hamel, t.a.p., blz. 141.

„nieuwe godsdienst", waarvan de dichter overal de openbaring ziet, namelijk een „foi farouche en la beauté de l'homme", een „religion neuve, absolue, autoritaire, la religion de l'Univers". Zijn gedichten worden verheerlijkt als „zegevierende lofzangen op alle uitingen van 't leven", als geloofsakten, waardoor de dichter blijk geeft van „zijn vereering van den Mensch, de Natuur en het Leven".

Begrijpe wie kan! Gelukkig heeft Verhaeren zelf een ietwat duidelijker verklaring gegeven van zijn „nieuw geloof".

In 't jaar 1905 werd een enquête gehouden over „la Littérature contemporaine". Tal van Fransche letterkundigen werden verzocht hun meening te zeggen over de letterkunde zooals zij is en worden zal. Verhaeren neemt deze gelegenheid te baat, om zijn „geloofsbelijdenis" af te leggen. Ze is zuiver pantheistisch. „Het oude onderscheid tusschen ziel en lichaam, tusschen God en heelal verdwijnt. De mensch is een stuk van het wereldgebouw. Hij heeft 't bewustzijn en 't begrip van het geheel waarvan hij deel uitmaakt. Hij ontdekt de dingen, begrenst er de geheimen van, doorgrondt hun werking. Naarmate hij ze doorgrondt nemen in hem toe de bewondering voor de natuur en de bewondering voor zichzelf.... Door het wondervolle, dat hij tot stand brengt, wordt hij eenigermate de persoonlijke God in wien zijn voorvaderen geloofden" [1]).

Treuriger kan het wel niet.

Neen, niet treuriger, — maar ook niet trotscher.

Verhaeren is zich bewust van zijn hoogmoed. Hij gaat er grootsch op. Nimmer buigen, ook niet voor 't onbegrijpelijke, is zijn leuze. De wereld is vol geheimen voor den menschelijken geest, maar de menschelijke trots tart het mysterie:

> Désormais c'est l'orgueil qui s'attaque au mystère
> Que toujours nous propose et nous cause la terre. (blz. 206).

Dat waanwijze vertrouwen in zichzelf, zijn kracht, zijn wezen geeft hem moed om te leven:

> O croyance en mon front, en mes yeux, en mes mains,
> Croyance en mon cerveau que la recherche enivre,
> Croyance en tout mon être ardent, vibrant, dardé,
> Comme vous me faites plus sûr et décidé
> Dans le danger et la gloire que j'ai
> De vivre. (t. a. p.).

[1]) Georges Le Cardonnel et Charles Vellay, *La Littérature Contemporaine* (1905), Paris Mercure de France, blz. 257—258.

Moet hij lijden of sterven, die trots zal hem beletten ook dan zijn hooge kracht te buigen:

Tout mon orgueil s'exerce à bellement souffrir
Et quand il le faudra à fièrement mourir
Pour n'abaisser jamais ma force intense et haute. (blz. 207).

Nog een bewijs van zijn hoogmoedige zelfvergoding. Luistert naar zijn gedicht *Les Mages* uit *La Multiple Splendeur* (blz. 47). Kinderlijk geloovig, zegt hij, togen eens de Wijzen naar Bethlehem. De zilveren glans der sterrenwachten gleed streelend langs hun voorhoofd, dat onschuld zocht en goedheid. Hun oogen waren verrukt, hun harten zoo blij, toen zij gelooven mochten in de zoete kracht der zwakheid:

Mages des nuits d'argent dont les astres caressent
Les fronts penchés vers la candeur et la bonté,
Vos regards sont ravis et vos coeurs exaltés
De croire au doux pouvoir nouveau de la faiblesse.

Maar de trotsche mensch?

Mais l'homme en qui l'audace a imprimé sa loi,
Dont l'ample volonté est l'essor et la foi
Et qui part conquérir pour soi-méme le monde,
Admettra-t-il jamais qu'en son âme profonde
Le règne d'un enfant fasse ployer l'orgueil?

In een ander gedicht, even prachtig van taal als geil van voorstelling, schildert hij het leven van Adam en Eva in 't Paradijs. Wat hij fantaseert is lijnrecht in strijd met de waarheid en bovendien walgelijk erotisch, maar wat hij Eva laat gevoelen na de uitdrijving uit Eden is teekenend voor hetgeen omgaat in zijn eigen ziel. Eva zag voor de oogen harer verbeelding de menschelijke smarten en ellenden en zij kuste die:

Vous lui apparaissiez, vous, les douleurs sacrées,
Et vous, les désespoirs, et vous, les maux profonds,
Et d'avance la grande Eve transfigurée
Prit vos mains en ses mains et vous baisa le front (blz. 175).

Maar Eva zag ook den hoogmoed der toekomstige menschheid en dien te zien was haar troost:

Mais vous aussi, grandeur, folie, audace humaines,
Vous exaltiez son coeur pour en chasser le deuil,
Et vos transports naissants et vos ardeurs soudaines
Lui prédirent quels bonds soulèverait l'orgueil.

En toen, komend langs 't Paradijs, waarvan, volgens den dichter de poort weer openstond, ging zij voorbij.

.... la porte était ouverte,
Mais, détournant la tête, elle n'y rentra pas (t. a. p.).

Arme dichter, — want in dit symbool hebben wij hem herkend, — arme dichter, die de waarheid ziende, haar stem hoorend, het hoofd afwendde, om in onrustige gejaagdheid elders te gaan aanbidden, 't afgodsbeeld ontworpen door zijn bekrompen, poover menschen-brein!

Die afgod, aan wiens vereering hij zijn zangen wijdt, ís de kracht, de ontstuimige kracht, — *Les Forces tumultueuses* heet een zijner bundels, — de kracht van 's menschen geest en 's menschen pogen, het woeste durven van den mensch, die de natuur en het leven aangrijpt, om ze te plooien naar zijn wil en te herscheppen naar zijn eisch; — 't is de kracht door het eene geslacht aan 't andere overgedragen en bij die gestadige overerving voortdurend sterker gestaald:

Je suis le fils de cette race
Dont les desseins ont prevalu
Dans les luttes profondes
De monde à monde.
Je suis le fils de cette race
Tenace
Qui veut, après avoir voulu,
Encore, encore et encore plus (blz. 117).

Ook al brengt het tegenwoordige strijd en ontgoocheling, toch blijft hij gelooven in die kracht, — immers zij heeft de toekomst. In een zijner meest bekende gedichten, *L'Arbre* (blz. 160), bezingt hij die blijvende jeugd der kracht, dat immer herleven, dat altijd herboren worden, ondanks alle tegenkanting, in en door 't streven naar steeds wordende verbetering.

Alleen staat de Boom, de sombere vlakte overheerschend.

Bij al wat voorbij ging en van jaar tot jaar verdween staat hij alleen.

Il est tout le passé debout sur les champs tristes.

Nauwelijks is wederom de droeve winter voorbij of

Il jette un cri immensément tendu
Vers l'avenir.

Met stralen van regen en licht weeft hij opnieuw zijn bladeren vast. Ten teeken van overwinning steekt hij zijn kruin steeds

hooger in de lucht en plant hij zijn wortels steeds dieper in den grond:

Alors, avec des rais de pluie et de lumière,
Il fixe le tissu de ses feuilles trémières;
Il contracte ses nœuds, il lisse ses rameaux;
Il pousse au ciel vaincu son front toujours plus haut
Il projette si loin ses poreuses racines
Qu'il épuise la mare et les terres voisines
Et que parfois il s'arrête, comme étonné
De son travail muet, profond et acharné.

Orkanen zijn over hem heengegaan, sneeuw en hagel hebben hem geteisterd, maar niets belet hem met sterken wil te eischen een steeds schooner lente-leven:

Tout lui fut mal qui tord, douleur qui vibre,
Sans que jamais pourtant,
Un seul instant,
Ne s'alentît son énergie
A fermement vouloir que sa vie élargie
Fût plus belle, à chaque printemps.

Die boom is 't zinnebeeld van 't geen de dichter verheerlijkt en aanbidt. De kracht is heilig, roept hij uit, zij en zij alleen heeft de sleutels van 't paradijs, — haar sterke vuist is het, die den mensch de deuren opent van 't geluk.

La force est sainte...
Elle est celle qui tient les clefs du paradis
Et dont le large poing en fait tourner les portes.

Nochtans, niet overal is de kracht den dichter heilig.

Het is bekend, dat hij zich kantte tegen de aantrekking, die van de groote steden en haar industrie uitgaat en verblindend werkt op de menschen van 't platteland. *Les Campagnes hallucinées* en *Les Villes tentaculaires,* twee zijner dichtbundels, beschrijven en betreuren dien drang naar de steden, wier grijparmen zich slingeren om 't betooverde Vlaamsche volk.

Dergelijke wantoestanden moeten verdwijnen, en zullen dat ook, wanneer, — o, ijdele dichterdroom! — wanneer de wereld eenmaal in sociale hervorming is omgeschapen, — vooral, indien de menschheid blijft gelooven in eigen kracht en, met de overtuiging van eigen kunnen, moedig blijft worstelen met de harde wetten van 't bestaan,

Et qu'on accepte avidement, le coeur ouvert,
L'âpre et terrible loi qui régit l'univers (blz. 166).

Men begrijpt Verhaeren's ontgoocheling, (blz. 166), toen hij zijn kunstig geweven toekomst-idealen als uiteen zag scheuren door den geweldigen Europeeschen oorlog. In *Les Ailes rouges de la guerre*, tijdens den oorlog verschenen, klinkt luid zijn bittere teleurstelling:

> On se sentait heureux de vivre en un tel temps,
> Où tout semblait meilleur au monde; où les genies
> Juraient de le doter d'une neuve harmonie...
> Quand se fondit soudain, — en quelle heure angoisée! —
> Cette tour où le rêve étageait la pensée (blz. 220).

Nu kan de dichter vrij verklaren, dat slechts één volk, Duitschland, geen oog en oor heeft gehad voor 't heilzame werk der Vrijheid, die 't geweld der kracht bedwong en in haar ruwe hand den palm van Recht en Vrede plaatste, —

> Elle avait desserré les poing roux de la Force
> Pour lui glisser le rameau vert entre les doigts, (blz. 226).

ik zou hier willen vragen, of hier als bevoegd rechter op mag treden iemand, die zelf altijd de kracht heeft vergoddelijkt? Medice, cura teipsum! Geneesheer, genees uzelf!

Vroeger had de dichter verkondigd, dat goddelijke en menschelijke wetten niets zijn dan holle woorden, welke met valsch gewicht worden gevent:

> Mots solennels qu'on débite à faux poids, (blz. 116).

Hij had verklaard, dat de mensch slechts één meester heeft, zichzelf:

> L'homme dans l'univers n'a qu'un maître, lui-même.

dat de mensch eenmaal een werk tot stand zou brengen, dat zelfs geen goddelijke macht zou kunnen verijdelen. Het zou een wereldoverwinning zijn door geen bliksems van boven, door geen macht van onder de aarde te vernietigen:

> Il n'est aucun éclair brandi de la terreur,
> Aucun ordre qui ploie, aucun pouvoir qui gronde,
> Pour écraser, sois lui, la victoire du monde, (blz. 117).

welnu, hebben de treurige feiten niet klaarblijkelijk bewezen, dat die wereldopvatting en levensbeschouwing ijdel gebazel zijn en dat den dichter en zijn geestgenooten niets overblijft dan te

kloppen op de borst en 't woord der H. Schrift te herhalen: Nos insensati! O, wij arme verdwaasden!

Doch genoeg. Bij 't bespreken van dezen dichter heb ik vooral willen uiteenzetten de grondgedachten zijner poëzie. In 't reeds aangehaalde Gids-artikel zei Prof. van Hamel: „Ieder groot dichter is, tevens, òf een geloovige, òf een denker" (blz. 156). „Een denker" wil, in deze tegenstelling zeggen: iemand, die, doof en blind voor de geopenbaarde waarheid, zelf tracht uit te vinden en met zijn onnoozele hersens een wereldsysteem fantaseert om dan met zijn kinderhandjes een Babeltoren op te bouwen tegen God.

Zulk een man is de groote dichter Emile Verhaeren geweest.

Is het niet eeuwig jammer, dat hij zijn groot talent niet als een ex-voto heeft gehangen aan het altaar der Waarheid?

Een ontzettend talent bezat hij: macht van uitdrukking, rijkdom van beelden, frischheid van opvatting, alles is hem geschonken geweest.

Zoo gaarne zouden wij enkel bewonderen, — nu moeten wij bewonderen en betreuren tevens.

Katwijk a/d Rijn, 1 April 1917. J. VAN RIJCKEVORSEL S. J.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

In *De Gids* (Mei) verdere opbouw van *De Leemen Torens.* Wij zijn pas in 1913 en zij hebben reeds een eerbiedwaardige hoogte bereikt. Als het zoo voort gaat zal de toren van Babel er niets bij zijn. Felix Rutten geeft een kleinen cyclus van *Grieksche Gedichten.* Noemt de Dichter hen zóó omdat zij uit het Grieksch vertaald zijn òf omdat er mythologische personen in worden genoemd als Hermes, Demeter, Persephone, de Oceaniden? Iets anders Grieksch is er moeilijk in te bespeuren. Zooals alles van Rutten, zijn deze verzen zoetvloeiend en zangerig, vol dichterlijk natuurgevoel. Vooral de *Zang der Oceainden* is zeer bekoorlijk:

Jaagt de trotsche horden op en
Ment de teugellooze zee.
Zustren wendt hun trotsche koppen
Naar het rooden van de reê.

En de slotverzen:

Wij gezusters zijn de gouden
Rijmen van den zang der zee.

Met dat rijm echter gaat de hoogbegaafde zanger al heel dichterlijk-vrij om. Zoo, waar hij in de aangehaalde verzen „op en" laat rijmen op „koppen". In rijm en spelling, evenals in zoovele andere dingen, schijnt thans alles geoorloofd. *De Dood van de oude Mevrouw van Leeuwen* is een schetsje, het sterven van een 83jarige dame beschrijvend, die zeer tevreden met haar lang leven, niets meer daarna schijnt te verwachten of te verlangen. De schrijfster mevrouw J. M. Goedhart-Becker, die dit kille sterfbed zeer minutieus uitbeeldt, laat geen straal van eeuwig licht er over vallen.

In *De Tijdspiegel* wijdt N. J. Swierstra religieuse gedachten van groote vaagheid en gewilde mystiek aan de *Lente*, terwijl twee artikelen de mogelijkheid en meer of mindere wenschelijkheid van een Statencomplex Mittel-Europa betoogen. Herman Middendorp, die in *Onze Eeuw* door juffr. de Koe tamelijk flink onder handen genomen wordt om zijn laatsten roman, geeft hier Nico van Suchtelen en diens veelbesproken werk: *De stille lach* er van langs. Hij verwijt hem o.a. den goeden Joost kilometer lange redeneeringen te laten houden en verder het voortdurende houwen op kunstenaars, dat de gedachte opwekt aan den „stillen lach" van den bekenden, aan kiespijn lijdenden, boer. Het juweeltje van deze niet zeer belangrijke aflevering is een gedicht in proza van den Javaanschen edelman Noto Soeroto: *Gedachten aan mijn Moederland*, waarin hij op hoogst dichterlijke en sympathieke wijze uiting geeft aan zijn liefde voor zijn moeder en moederland, het heerlijke Java.

Onder de oorlogsartikelen van *Hochland* zijn de aandacht waard om hun betrekkelijke onbevooroordeeldheid en menschelijke gevoelens: *Briefe eines Occupationssoldaten* en een artikel van Hertog Johann Georg van Saksen (broeder des konings) *Unsere Gevangenen in der Schweiz*; terwijl Hermann Bahr, die tot de vaste medewerkers van dit tijdschrift schijnt te behooren, eene studie schrijft over *Max Scheler*, een weinig bekenden duitschen schrijver.

In *Studiën* (Mei) schrijft A. Mulder over *De Duikboot* een eerste artikel en geeft allerlei bijzonderheden over dit zeemonster. M. van Steen heeft het over *Mekka en de Pelgrimstocht* en J. P. van Kasteren spreekt *Nog een woord over het Marcusslot* en C. Wilde raakt aan het eind van *Polens Ondergang en Herstel*.

A. J. Wessels schrijft naar aanleiding van een stuk in „Van onzen Tijd" over *Gustave Lanson*. Naar aanleiding van dat stuk is bij hem onwillekeurig de vraag gerezen: „of de Parijsche hoogleeraar in de Fransche letterkunde, Gustave Lanson, het voorbeeld van zijn oudcn vriend Brunetière nagevolgd had en zich was gaan scharen in de rangen der zoogenaamde „grands

convertis". Als dat ooit gebeurde, zou het een merkwaardig feit wezen. Niet dat de heer Lanson zoo afkeerig is van zwenkingen; doch de kromme lijn van zijn carrière liep tot dusverre voornamelijk in linksche richting. Wel heeft een Fransch katholiek tijdschrift zijn blijde verrassing uitgesproken over den ommekeer in Lansons ideeën sinds het sneuvelen van zijn eenigen zoon; dat beteekent echter volstrekt nog niet, dat de Fransche letterkundige de Katholieke Kerk is binnengetreden. Doch welke de aard ook is van de verandering van Lansons denkbeelden, dat kan geen reden zijn om zijn vroegere werken onvoorwaardelijk te gaan aanprijzen".

Hij is een „Renanistisch getinte Voltairiaan". „Al dat gefemel van sympathie en bewondering voor de schoonheid en weldadigen invloed van den godsdienst veroorlooft de heer Gustave Lanson zich allleen, omdat hij er vast van overtuigd meent te zijn, dat de godsdienst nu dood is of minstens zoo goed als dood".

Daar Lansons werken ook in ons land worden gelezen en de candidaten voor het Fransch examen middelbaar B van zijn geschiedenis der letterkunde een veelvuldig gebruik moeten maken, kan het nuttig zijn te waarschuwen, dat men bij dien schrijver voorzichtig moet wezen!

Is. Vogels geeft een bewijs hoe: *De Vrijzinnige Geleerden moeten gaan getuigen tegen het Vaticaansch Concilie.* Hij haalt eene verklaring aan uit „de Hervorming" (25 November 1916) een der voornaamste organen der vrijzinnige richting: „wij moeten bijeenkomsten organiseeren. En daar moeten onze groote mannen optreden. En die moeten daar spreken van uit hun wetenschap en van uit hun vroomheid. De intellectueelen moeten van hen leeren dat *wetenschap en geloof niet met elkaar in onmin leven.* Dat wij de wetenschap hoog houden, en dat een mensch zonder een degelijke, wel-gefundeerde religieuze levens- en wereldbeschouwing veel mist".

In *De Beiaard* bespreekt P. Maximilianus *De H. Mis als Drama.* Dr. Felix Rutten biedt een fragment: *Sebastianus' Dood* genomen uit het spel „Fabiola", dat dezen zomer in de open lucht te Valkenburg zal vertoond worden. Marie Koenen begint met een nieuwen roman *De wilde Jongen* en Mr. Arts herdenkt den fellen antisemiet Edouard Drumont: „Drumont heeft herhaaldelijk verklaard, dat het Fransche volk er niet in slagen zou de vrijheid, die hij bedoelde, terug te winnen, wanneer het niet terugkeerde tot het Christendom. In zijn roerende beschrijving van den Schlossberg bij Pressburg, waar veel arme Joden huizen — een cité Juive — zegt hij, dat van daaruit „Jusqu'à l'heure d'une renaissance chrétienne", zullen voortkomen de „millionaires adulés par une société servile" — en daarmee heeft hij uitgedrukt zoowel het motief als de bedoeling van zijn vinnigen strijd".

Vragen des Tijds (Mei) begint met een opstel over *De Organisatie der Vrijzinnigen* van Mr. H. P. Marchant. Wij schrijven het slot hiervan af, om den lezer te laten oordeelen of deze

schrijver den toestand wel zuiver inziet en zich geen illusie maakt:

„Er zijn er talloozen die zich democraat gevoelen en vrijzinnig, en die juist daarom met de sociaal-democratie de geestesgemeenschap ontberen. Een anticlericale politiek bevredigt hen niet. Zij gevoelen een sterker verwantschap met de democraten onder de kerkelijken dan met het conservatisme onder de liberalen. Voor de bevrediging hunner politieke wenschen opent zich een nieuw verschiet. De leiding der kerkelijke partijen moge haar uiterste inspanning geven om de oude antithese te handhaven, deze antithese verliest gaandeweg aan bekoring. Het woelt en verschuift onder hen. De democratie breekt ook daar zich baan. De kerkelijke invloeden verliezen aan macht. Willen zij redden wat te behouden is, dan zullen zij de beweging niet moeten onderdrukken, maar volgen. De teekenen des tijds, wel verre van te lokken tot een nieuw verbond van conservatief en democraat, roepen de democratie tot nieuw leven, haar leiders tot verhoogde waakzaamheid en inspanning. Zal voor het vrijzinnige geestesleven in ons land een toekomst zijn, dan is zonder voorbehoud en zonder aarzelen in volle vrijheid te kiezen voor de democratie!" God save the King!

Mr. Dr. Heringa beschouwt *De Crisis van het volkenrecht.* Hij wil een nieuw volkenrecht dat „moet zijn gebaseerd op het elementaire beginsel van alle recht; n.l. gemeen-belang en mutualiteit der vrijheid". Daarom zal „economische ontwapening moeten voorafgaan aan de militaire ontwapening, want deze zal een der vele pia vota blijven zonder afschaffing van het protectionisme".

PANTA

NIEUWE UITGAVEN

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE

Huf S. J. (Oscar). Liturgische Studiën. Oorlogsfeesten. Studiën op den Liturgischen Feestkalender. Paul Brand. Blz. XI1—32.

Een hoogst actueele, belangwekkende, rijk gedocumenteerde studie van P. Huf over de „Oorlogsfeesten", d. i. de feesten, waarop de Kerk om „vrede" bidt of voor „vrede" dankt, brengt ons het nieuw ingetreden oorlog-vredejaar. De *feesten* — want in een 2de bundel, reeds ter perse, wil schrijver de sporen nagaan, door den oorlog in verloop van tijd achtergelaten in het officieele *gebed* der Kerk, respectievelijk in het Roomsch Missaal. De meeste Katholieken, zegt in waarheid de groote Engelsche Liturgist, E. Bishop, stellen zich op liturgisch gebied tevreden het goede te nemen wat hun geboden wordt, zonder naar de herkomst te vragen: „still it should be even for Catholics a subject of interest to ascertain in some manner the steps by which the Massbook

in use to-day came to be what it is, and to trace the gradual accretions, that have gathered round the primitive kernel". Wie daarmede accoord gaat, aanvaardt de aangename verplichting kennis te maken met deze degelijke en toch niets minder dan droge studie van onzen veelbelovenden vakman, P. Huf. J. ALB. TH.

Koenders (A. J. Ord. Carm.). Halt! Een woord tot onze katholieke Militairen. R. K. Boekcentrale, Amsterdam. f 0.10.

Het is maar een vlugschriftje, maar dat goed kan doen. En nu de ijverige Petrus-Canisius-Vereeniging dit boekje in massa zoekt te verspreiden, wat haar bijzonder goed gelukt, kunnen wij gerust zeggen dat de goede gevolgen van dit geschriftje onberekenbaar groot zijn.

Misschien zal „De Prins" wel verwonderd zijn zoo in één adem genoemd te worden met „Het Leven", maar het bewijst ten minste dat de schrijver van dit boekje niet houdt van halfheden en men zich veilig kan toevertrouwen aan zijn leiding. R.K. Pr.

Millot (J). Retraite de Jeunes Filles. Paris, Téqui. (296) 3 fr.

Dit is een goed boek, dat menig priester misschien van praktisch nut kan zijn. Ik kan niet zeggen dat het uitmunt door oorspronkelijkheid, door meer dan gewone welsprekendheid of iets dergelijks, doch het zit logisch in elkaar. Elken dag worden drie „instructions" gegeven en een „conférence". Maar het karakter dezer „instructions", die eigenlijk overwegingen behoorden te zijn, is niet voldoende onderscheiden (behalve in het begin der retraite) van de „conférence". En dit kan ook niet anders als men bijvoorbeeld kiest tot onderwerp der conferenties, wat heel goed is: les conversations contre la charité, la réforme du caractère, enz.. en daarnaast in de instructies, die meditaties moesten zijn, behandeld vindt: la pureté, la vigilance, le découragement enz. Dat neemt echter niet weg dat het boek, al moet het door een die retraite geeft, niet letterlijk worden nagevolgd, toch goede wenken bevat en zeer bruikbare voorbeelden van onderrichting. R.K. Pr.

OPVOEDING EN ONDERWIJS.

Kaakebeen (C. S.) en Jan Ligthart. Reinaert de Vos. 2de druk. J. B. Wolters, Groningen. (742) f 0.90.

In de serie „Van Alle Tijden" verschijnt zoo juist de 2de druk van Reinaert de Vos. Naast de wetenschappelijke uitgave van Dr. J. W. Muller in „Zwolsche Herdrukken" was er plaats voor. De tekst is volgens dien van Dr. Martin, hoogleeraar te Straszburg, en uitgegeven in 1874. Deze keuze werd gedaan omdat die tekst door 't weglaten van vlaamsche eigenaardigheden, enz., eenvoudiger en gemakkelijker te lezen is. Toch zou dit nog moeielijk genoeg zijn voor de meeste lezers, indien de uitgevers niet hadden gezorgd voor een doorloopende woordverklaring. Ligthart leest in een voorrede van

moraliseerende strekking Reintje ongezouten de levieten: „een doortrapte schurk. Een lage, listige schurk. Een gemeene en bovendien vieze schurk" heet het.

De Reinaert is bedoeld als schooluitgave en zal onderwijzers en andere belangstellenden zeer welkom zijn. Dr. S.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Breevoort (Joh. van) Koningin Louisa Ulrika en haar kinderen. Roman uit het Zweedsche hofleven. Drukkerij Libertas R'dam (Ster-editie 244) f 0.80 en f 0.95.

Deze historische roman — of moeten wij niet liever zeggen historische vertelling? — is de tweede van een trilogie, die zeker tijdperk uit de Zweedsche Geschiedenis wil behandelen. Het is de raadselachtige, tragische figuur van Gustaaf III — de koning van het Vreugderijk, door Wallis ook in haar driedeeligen roman tot held verkoren — die deze schrijfster eveneens aantrok.

Zooals men weet is Joh. Breevoort thans mevr. Bokhoven-Michels, de talentvolle vrouw, die als gewone dienstbode door onweerstaanbaren roep gedreven, romans begon te schrijven, vooral in orthodox-protestantsche kringen een welverdiende populariteit genietend. Thans schijnt zij zich in meer algemeene kringen te bewegen. Haar twee laatste historische verhalen hebben ten minste niets typisch protestantsch, al moest ons tijdschrijft in de beoordeeling van het eerste deel, eenige domme antikatholieke hatelijkheden of domheden constateeren. (Zie Boekenschouw Jrg. 1915-16 blz. 469). Deze ontbreken in dit werk. Het is echter evenals zijn voorganger „De Koningin boven den Koning" in denzelfden huiselijken — wij hadden haast gezegd burgerlijken — toon geschreven. Een bewijs dat onze Johanna zich in paleizen en hofkringen niet thuis gevoelt en tevens de fantasie mist er zich in te verplaatsen.

Zoo zegt b.v. Koningin Louisa Ulrika, zuster van Frederik den Groote, een zich voelende, trotsche, hoogst beschaafde en kunstzinnige vorstin tot haar zoon Karel, die wat al te naïef zijn booze geheime plannen verklapt:

Ga uit mijn oogen Karel! Ik vind je een schavuit!

De uitbeelding van Louisa's karakter is trouwens matter dan in het vorige deel. Voor het gemak der lezers laat de schrijfster een lijst der talrijke in het boek voorkomende personen, als in een tooneelspel, voorafgaan. Dit blijkt wel een noodige voorzorg te zijn want het is moeilijk wijs te worden uit al die intrigueerende, kijvende menschen, te meer omdat juffr. Breevoort in de kunst van typeering nog in lang niet het volmaakte heeft bereikt. Zelfs faalt zij niet zelden in de karakterteekening. De jonge Koningin

is met zeer onvaste hand geteekend en over de aan contrasten zoo rijke figuur van Gustaaf werpt zij geen licht. Zij moest een lesje nemen bij Benson in diens *Oddfish*, hoe deze Karel II verklaart en doet begrijpen. Sophie Albertine, 's Konings zuster, zien wij steeds hulpeloos, geheel vervuld van haar droevige liefde en plotseling in een gesprek met een broer zich ontpoppen tot een politiek genie, wier mindere de broer zich gaarne erkent; en dat zonder eenigen overgang.

De aandacht wordt te veel versnipperd, telkens wisselt de hoofdpersoon. Dan is het de eergierige koning of zijn onbeduidende gemalin, dan weer de teleurgestelde schoonmoeder, of de neger Badin en diens blanke vrouw, de staatssecretaris in strijd tusschen konings en echtelijke liefde.

Het verhaal wordt hierdoor onnoodig gerekt. Letterkundig en zielkundig staat het natuurlijk ver onder Wallis' „Koning van een Vreugderijk", maar toch laat het zich ondanks zijn langdradigheden vlotter en gemakkelijker lezen.

Koningin Louise, de vrouw, levenslang meer Koningin dan moeder, leert door Thomas à Kempis langzamerhand meer de beteekenis van het leven en zijn heiligste plichten kennen, hoewel te laat voor beoefening. Dit schijnt de edele strekking en hooge moraal van de vertelling. M. S.

Haardt (J.) Metella. Verhaal uit den tijd van Nero. Drukkerij Libertas Rotterdam (248) prijs f 0.80 en f 0.95.

Wij hebben nooit van den heer of mej. Haardt gehoord, wij weten niet of zijn (haar) boek een vertaling of een oorspronkelijk werk is. Bescheiden wordt het een verhaal en geen roman genoemd, maar toch mag het er zijn.

Het behandelt het Rome van Nero en van Sienkiwicz; zooals te verwachten is, geeft het slechts een flauw beeld van het schitterend vizioen door den Poolschen dichter aanschouwd, maar voor dagelijksch en meer algemeen gebruik is het wellicht nog wel zoo bruikbaar.

Het verhaal had beter kunnen gebouwd zijn, de lijn gaat niet altijd recht af op het doel, aan kleine bijzonderheden van ondergeschikt belang wordt te veel aandacht gewijd. De menschen praten wat al te vaak als goede Hollandsche burgers uit onzen tijd, de stijl is niet altijd op de hoogte der ontzaggelijke gebeurtenissen en gevoelens die hij uiten moet, integendeel hij blijft vlak, huiselijk en te gewoon, maar toch is het een interessant onderwerp, dat aantrekt en boeit. De invloed van het pas gestichte Christendom doet zich voelen in het heidensche Rome, aan de ernstige geesten, zoowel onder de slaven als de patriciërs. De schoone heidin Metella, die ondanks zichzelf door de nieuwe leer en haar goddelijken Stichter onweerstaanbaar wordt aangetrokken, hem ontrouw wordt in korte verdwazing, door aardsche liefde bekoord, maar toch den hemelschen Bruidegom weer nadert

en dan alles aan Hem ten offer brengt, is zeer belangwekkend; maar vooral treft de zeer eigenaardige wijze, waarop hier Nero voorkomt, nog zoo geheel verschillend van het wreede monster wiens naam zal zijn: dans la race future, aux plus cruels tyrans une cruelle injure. Hij verschijnt ook op den tweesprong als in Brittanicus, maar Metella's dood beslist hier over zijn leven en daden.

Dit is natuurlijk louter fantasie en op geen enkele historische waarheid gegrond, hoewel in een historisch-romantisch verhaal niet ongeoorloofd.

De auteur zal wel niet Katholiek zijn, maar schijnt toch in zijn schildering van de eerste christenen en hun standvastig geloof, geheel op hun standpunt te staan en hun gevoelens te deelen.

Idsardi. Mooie Marie. Een verhaal uit het Friesche volksleven. Kampen (1916). J. H. Kok (267) f 1.90 geb. f 2.40.

Gelijk Mevrouw Bosboom Toussaint „le genie du protestantisme" was, zoo is de heer Kok van Kampen „de uitgever" van protestantsche verhalen. Dit boek is ook protestantsch door de stoffage met diakenen, dominee's en de levensopvatting van alle voorgestelde personen. Maar er zit een goede strekking in, een ernstige waarschuwing.

Marie was een lieftallig kind, vlug van begrip, aardig in haar optreden. Op school kreeg zij reeds den naam van „mooie Marie". Haar moeder was een arme, bedeelde weduwe, die het mooie kind niet kon geven wat het verlangde. Marie wilde hooger op. Ze ging als dienstmeisje in betrekking bij „deftig volk", kleedde zich als een dame, luisterde niet naar moeders raad en wist ten slotte de toestemming te krijgen om naar Amsterdam te gaan. Het eerste jaar schreef zij trouw naar huis, allengs werden de brieven zeldzamer. „Brave" diakenen, die voor „plezier" naar Amsterdam waren geweest hadden haar als „Miss Mary" hooren zingen in een tingeltangel.

Mooie Marie werd ziek en zij keerde terug naar huis, liefdevol opgenomen door de arme moeder, om er berouwhebbend te sterven.

Dominee en diakenen komen tot inkeer door de zonde en den ondergang van Marie.

Men ziet de strekking is goed. Overigens is het boek „zalig", hetgeen evenmin precies te verklaren is als ons woord „deftig", maar iedereen voelt toch wat het beteekent. M. WALRE

Jörgensen. De Weg naar het Licht. Vertaald door A. Coussens, R. K. Pr. 2de druk. G. Mosmans, Venlo. f 2.25, geb. f 2.90.

In ons laatste nummer hadden wij eene nieuwe vertaling te bespreken van dit werk, uitgegeven onder denzelfden titel, die echter niet de oorspronkelijke is. En nu worden wij verrast met den 2den druk van de reeds bestaande vertaling. Hoe het eigenlijk zit met deze twee vertolkingen en of wij hier een geval hebben

als de dubbele vertaling (gedeeltelijk) van Jean Chrystophe, weten wij niet en gaat ons ook niets aan.

Over het boek zelf hebben wij ons reeds uitgesproken en wij hebben nu alleen nog te wijzen op eene bizonderheid van deze vertaling van Coussens. Als priester heeft hij geoordeeld dat het beter was niet alles even vlakweg te zeggen als het Jörgensen doet en daarmede heeft hij rekening gehouden in zijne overzetting, die vlot en flink van stapel loopt. Ter wille der duidelijkheid en tevens der billijkheid moeten wij erkennen dat door deze verzachtingen en uitlatingen, waar het oorspronkelijke te realistisch werd, de eigenlijke geschiedenis van Herman Ronge niet lijdt en het bekeeringsproces in al zijn phasen goed is te volgen.

A. Gielen

Merle (J. van). Blanke Levens. Uitgave van J. H. van Leeuwen (K. Fercken) Leiden (309) prijs f 2.75.

De titel van den roman en hierdoor de bedoeling der Schrijfster schiet aan duidelijkheid te kort. Welke „blanke levens" worden door haar aan de lezers voorgesteld? In de eerste plaats natuurlijk van Magda, het beeldschoone, elegante meisje, dat chic, modieus aangedaan, 18 jaar oud de kostschool verlaat, dadelijk haar stervende zuster moet troosten, haar ouders met elkander verzoenen, haar minder sterke vriendin raden, en dan den ouderlijken tegenstand overwinnen om ruim een jaar later aan alle heerlijkheid der wereld te verzaken en haar kloosterroeping te volgen. De andere, om dit uitverkoren meisje gegroepte personen zijn meest allen hoogst sympathiek maar 't is toch moeilijk het „blanke leven" op hun bestaan toe te passen.

Het verhaal vertoont even als de andere van Merlesche romans een niet altijd even gelukkige vermenging van hooge godsvrucht en gewilde, groote mondaniteit. Het speelt in de eerste kringen, onder louter schatrijke, wondermooie menschen; een prachtig kasteel in heerlijke parkomgeving, met spiegelende vijvers, waarover witte zwanen glijden; luxueuse auto's, gegalonneerde bedienden, schitterende, altijd wisselende toiletten, die een Reineke van Stuwe niet beter kon componeeren, menu's om van te watertanden in onze distributiedagen, verblijf in duitsche badplaatsen ('t is vóór den oorlog natuurlijk) met logies in eerste klas hotels, bruisende champagne en bruisend leven en daaronder, nauwelijks verborgen, bitter leed, onvoldaanheid, dorst naar het hoogere, tranen, strijd en overwinning.

Toch moet erkend worden dat het groot aantal personen niet in verhouding staat tot de belangrijkheid der gebeurtenissen, de kostbare lijst schaadt aan de waarde van het schilderstuk. Zelfs de ideale Magda laat haar moeilijke taak om haar onbeduidende moeder meer ernst te leeren en haar vader van zijn alcoholisme te genezen wat al te spoedig aan het ideale echtpaar van Hervelden over, haar strijd om haar roeping trouw te blijven wordt slechts

even aangeduid en zooals wij reeds zeiden na een paar maanden ongeveer heeft zij het pleit gewonnen en keert naar haar geliefd klooster en dierbare zuster Cecilia terug. Dan had de arme Rita, Handel Mazetti's teer Schwesterchen, feller strijd te voeren. Er zijn zeker allerliefste tooneeltjes in dit blanke boek; kleine Hugo is met recht een „schattig" (lievelingswoord der Schrijfster) kind. In het schetsen van deze blanke engelfiguurtjes munt zij vooral uit. Het laatste tooneel, het afscheid van Magda en haar ouders is vol ontroering en doet ons denken aan de beste momenten uit van Merle's nog onovertroffen Toetie Walter.

Een vraag ten slotte. Klinkt het „Juf" waarmede een ex-gouvernante, dus een gestudeerde vrouw met diploma's, wordt aangesproken door iedereen en zelfs steeds door de schrijfster, niet wat erg burgerlijk tusschen al de voornaamheid met zooveel zaakkennis en ondervinding door juffr. v. M. uitgebeeld? 't Is maar een vraag! M. S.

Oudshoorn (J. van). Louteringen. Rotterdam, Brusse. (217) f 3.50 geb. f 4.60.

Het boek werd geprezen als een soort van „belijdenissen", maar wat deze man heeft te belijden is onfrisch genoeg om ons op een afstand te houden.

De held had als knaap „met matrozenkraagje", al de neiging om alle gelegenheden op te sporen, waar hij ongekleedheden te zien kon krijgen en ook om naakte poppetjes te teekenen. Over dit thema gaat het door, enorm saai, de lengte langs van 217 bladz. Een groezelig boeltje. M. WALRE.

Salomonson (Herman) De Collage van Ferdinand Volnay.

De schrijver heeft het ons heel gemakkelijk gemaakt. Collage beteekent vrije liefde en derhalve waarschuwt reeds de titel de lezers, die prijs stellen op eer en deugd. Vervolgens kost het boek, zelfs ongebonden, zoo ongeveer vijf gulden en zij, wier geweten ruimer is dan hun beurs, zullen zich dus allicht eens bedenken of in deze tijden die vijf gulden niet nuttiger besteed kunnen worden aan havermout of andere voedzame artikelen.

En ten slotte: de heer Salomonson schrijft als motto een paar regels over uit „La Nouvelle Héloise", een treurig boek van den ziekelijken Rousseau. Ik zal die waarschuwing even vertalen: „Een eerzame jonge dochter leest geen liefdesgeschiedenissen. En zij, die trots den titel dit boek toch zou lezen, moet zich niet beklagen dat het haar kwaad heeft gedaan; zij jokt. Het kwaad was van te voren al geschied, zij heeft niets meer te wagen". Nu weten *wij* het; evenals Rousseau bestemt deze schrijver zijn boek voor lezeressen, aan welke meer dan één, waarschijnlijk alle haakjes los zijn. En wie, niettegenstaande den waarschuwenden titel toch grijpt naar het boek, heeft te bedenken, dat hare onschuld al een leelijken knak heeft gehad. M. WALRE.

Wägner (E.). Camilla's huwelijk. Uit het Deensch door Mevr. Logeman-v. d. Willigen. Utrecht, H. Honig (211).

Zij was pianiste in het restaurant, waar Erik kwam eten. Hij voelde wel dat het niet aanging de verlangens van een minder nobel orgaan te vervullen en het arme hart te laten hongeren. En dat deed hij dan ook niet. Hij trouwde met Camilla, en daar bleef het dan voorloopig bij. Zij hadden geen kalk en geen steenen om een eigen haard te bouwen, en daarom, onpraktisch als verliefde menschen kunnen zijn, bouwden zij twee halve haarden, wat heel wat meer kost dan één heelen. Zij bleef lessen geven in het stadje en hij moest naar Stockholm. Maar ten laatste werd het haar toch te eenzaam, en de finantieele horizont van den werker in Stockholm klaarde ook op, zoodat zij samen konden zijn en eindelijk stichten hun huiselijk geluk.

En nu lezen wij hier van al het lief en leed, dat Camilla ondervond. Wij hooren van de „wijze" lessen van haar zuster: wat zij doen en laten moet om de liefde van haar man te behouden (altijd een beetje gevaarlijk als zusters of tantes zich daarmee gaan bemoeien), haar maatregelen van bezuiniging als Erik pech heeft gehad in zijn zaken, haar streven om het hem zoo aangenaam mogelijk te maken. Dat is alles heel lief en soms ietwat sentimenteel, maar volmaakt onschuldig. A. GIELEN

Westerman (Percy). De Koning der Zee. Naar het Engelsch door A. W. Preck. 12 pltn. Sleeswijk, Bussum. (224) f 1.40, geb. f 1.90.

Een Engelsche Jules Verne, wat aangaat de wondere uitvindingen en de krachttoeren, die deze schrijver zijn menschen laat verrichten. Alleen, de Fransche Schrijver had een verbeelding, die maar rekening hield met de wetten van schei- en natuurkunde, en vele zijner droomen zijn later dan ook letterlijk vervuld. Maar deze heer Westerman fantaseert er op los alsof hij oorlogsverslaggever is van een der Engelsche bladen. Het is echter wel aardig om te lezen, en niet alleen jongens maar ook volwassenen, als zij eenmaal zijn begonnen, zullen doorlezen tot het zoete einde. W. MERKELBEEK

Williamson (C. N.). Het Winkelmeisje. Uit het Engelsch. Blankwaardt, Rijswijk. (312) f 1.25.

Winifried Child, de dochter van een dominee, kan niet overweg, zooals meer gebeurt, met haar stiefmoeder. De vader geeft haar dan ook verlof om naar Amerika te gaan, hetgeen een echt Angelsaksische radicale oplossing is. Aan boord leerde ze kennen Peter en Ena Roll, kinderen van een Londen-warenhuis-millionair. Peter ontvonkte in liefde voor Winifried; Ena echter (meisjes richten altijd hooger) had voor zich zelve een Engelschen graaf op het oog en diens zuster voor haar broer. Heel sluw en weinig zusterlijk zocht zij nu Peter en Winifried te scheiden en met aangeboren vrouwelijke diplomatie maakte zij haar eigen broer zwart bij het meisje. En het goede kind ontliep Peter. Maar

aangekomen te New-York bleken haar aanbevelingsbrieven onbruikbaar, en om uit de ongelegenheid zich te redden, nam zij een betrekking aan als winkeljuffrouw in het Warenhuis der Roll's. Hier ontmoette haar op zekeren dag Ena, toen zij haar Engelschen graaf de zaak haars vaders liet zien, en zij verzocht den edelman de aanwezigheid van Winifried voor haar broer verborgen te willen houden. Deze vertelde het echter aan zijn zuster, en die zuster besloot te hereenigen wat Ena zoo wreed gescheiden trachtte te houden. Zij sprak met mama Roll. En tenslotte krijgt Peter zijn Winifried en Ena, die gestraft wordt met het verlies van haar graaf, krijgt toch nog een Italiaanschen markies. Heel aardig is de teekening van het Amerikaansche zakenleven, de grootdoenerij van Ena en de nederige goedheid van Peter en zijn moeder. Voor iedereen geschikt. M. WALRE.

DUITSCH

Hartmann (Adolf Georg). Die Fahrt in das Paradies. Ein Künstler Roman aus Holland. Gotta'sche Buchhandlung, Stuttgart.

Deze kunstenaarsroman schijnt bedoeld om Holland, zijn natuur en kunstschoon te verheerlijken als een paradijs.

Een gezelschap jonge kunstenaars, studenten der kunstacademie van München, maakt zijn vacantiereis naar ons land, onder leiding van hun professor Andreas, die deze kunstreis beschrijft. 't Is alles één verrukkelijkheid voor de gemoedelijke Beieren. Het mooie land, de prachtige luchten, de heerlijke kunstschatten, alles vervult hen met bewondering. 't Schijnt dan ook, dat ons land zich op zijn mooist vertoont: de zon schittert drie maanden lang onafgebroken aan den hemel, alles is vol vroolijk zomerleven, de menschen vol sympathie voor de vreemdelingen. Een liefdesavontuur ontwikkelt zich tusschen den niet meer jongen professor en een zijner leerlingen; hij jubelt in vurige, vaak onbegrijpelijke klanken zijn verliefdheid uit en tevens zijn geestdrift voor Rembrandt, Hals en andere groote meesters. Hoewel hij telkens den nadruk legt op het reine hunner verhouding, moet erkend worden dat de jonge dame haar aanbidder meer toestaat dan voor jonkvrouwelijke eer geoorloofd is. In elk geval werpt het een eigenaardig licht op de toestanden in duitsche kunstkringen. De paradijsvaart neemt een treurig einde. Een jaloersche medeminnaar duwt Lili in de Zuiderzee en verdrinkt dan zich-zelf. Het romannetje is voor ons, Hollanders, zoo merkwaardig, omdat het ons schoonheden van ons land en onze musea leert kennen en uitbundig bewonderen, die wij, afgestompt door gewoonte, maar al te vaak onverschillig voorbij loopen.

ENGELSCH

Jenkins (Herbert). Bindle. Herbert Jenkins, Londen. (314).

Herbert Jenkins, de schrijver van B i n d l e is tevens uitgever, hetgeen voor een gedeelte de schetterende reclame-fanfare verklaart,

waarmede het boek is aangekondigd. Er zijn schrijvers, zegt de auteur in zijn voorwoord, die zelf de uitgave van hun werken in handen hebben genomen; waarom zou een uitgever niet zijn eigen boeken mogen schrijven? Op zich zelf kan niemand daar iets op tegen hebben, mits de uitgever-auteur deugdelijk werk levert. Behoort Bindle tot die categorie?

Op dit punt zullen waarschijnlijk de meeningen uiteenloopen. Bindle is een humoristisch boek en er zijn weinig literatuurproducten, waar het persoonlijk element zoo op den voorgrond treedt als bij de appreciatie van humor. Wat den een doet schateren van het lachen, laat een ander volkomen koud. Jan Droogstoppel zal met een stalen gezicht bladzijde na bladzijde lezen, waar Piet Vroolijk ieder oogenblik moet onderbreken, omdat hij „niet meer kan".

Toch zullen er weinig zijn, wien Joseph Bindle geen vroolijk uurtje zal bezorgen, al is de humor niet altijd van de beste soort. Joe Bindle is een losse werkman, die voor alle baantjes te vinden is, maar zich toch het meest thuisgevoelt in een verhuiswagen. Hij heeft een lastige vrouw — geen wonder — een „fijnen" oom, een lief nichtje „een beetje vlinderig" en een onuitputtelijken voorraad snakerijen en kwinkslagen. De kwinkslagen zijn Joe's beste bezit.

Zijn vak van verhuizer brengt hem met allerlei personen in aanraking en plaatst hem in de meest gunstige condities om zijn levenslustigheid bot te vieren. De schrijver draait nu in een twintigtal hoofdstukken de film van Joe Bindle's „little jokes" af.

Heel snugger zijn Bindle's slachtoffers niet en de lezer moet een flinke dosis goedgeloovigheid bezitten om al de onwaarschijnlijkheden te slikken, die worden opgediend, en men behoeft volstrekt niet fijngevoelig te zijn om aanstoot te nemen waar Bindle moppen tapt over godsdienst, huwelijk en de Voorzienigheid.

Men heeft den schrijver van Bindle een nieuwen Dickens genoemd en den wensch uitgesproken het werkwoord „to bindle" ingevoerd te zien in de taal. Dickens heeft voorloopig nog weinig van de concurrentie te duchten en het nieuwe werkwoord zal ook nog wel tot de vrome wenschen blijven behooren.

Mocht het echter worden ingevoerd, dan zou ik het voornamelijk gebruikt willen zien in den verleden tijd. L. P. P. FRANKE S. J.

FRANSCH

Faure (Gabriël). Paysages littéraires. Paris, Bibliothèque Charpentier (227) prijs f 2,10.

Faure, bekend om zijn mooie beschrijvingen van Italië's natuur en kunstschoon, is hier op zoek van landschappen, die schrijvers uit vroegeren tijd tot hun werk inspireerden of ten minste waardoor zij zich lieten beïnvloeden. Op den voet volgt hij hen in hun omzwervingen, vergelijkt hun indrukken met de werkelijkheid, toont aan, zooals b.v. bij George Sand, waar de reizigers gebruik maken van het voorrecht, al te veel te vertellen van hun groote reizen.

Deze dame verhaalde o.a. van haar Alpentochten, met grooten moed en durf, onder levensgevaarlijke omstandigheden volbracht. Faure bewijst dat deze slechts in haar gloeiende verbeelding hebben bestaan en zij zich niet bepaalden tot een kalm diligencereisje van twee dagen. Hoogst interessant zijn de zes reizen van Chateaubriand in Italië, waarvan hij de zoo verschillende indrukken opteekent en zijn hooge bewondering uit voor het schitterende proza van den schrijver van le Genie du Christianisme en tevens diens soms kinderachtige ijdelheid aan het licht stelt; vol religieuze stemming is de hulde aan de beminnelijke Heilige in *les Rameaux de St. Claire,* het bezoek aan Petrarca's graf en laatste woning in het stille liefelijke Aequa. Bijna alle „landschappen" werden beschreven vóór den oorlog! Den schrijver dacht het een ontspanning ze in deze dagen van verschrikking nog eens te doen uitgeven.

Jammes (Francis). Le Roman du Lièvre.

Jammes keerde terug tot de Katholieke Kerk en wij herinneren ons nog wel dat in den voorgaanden jaargang van dit Tijdschrift zijn „Le Rosaire au Soleil" werd geroemd als een boek van katholieke inspiratie. Daarvóór had hij reeds zijne soms ietwat vaag-mystieke „Georgiques Chrétiennes" geschreven.

Ik zou echter niet wenschen dat onze lezers nu gingen denken dat al de boeken van Jammes aanbeveling verdienen of minstens behoorlijke lectuur zouden zijn. Verre vandaar!

En men kan ook wel begrijpen dat de uitgevers, indien zij eigenmachtig te beschikken hebben over de uitgave, die hun voordeel bracht, door de veranderde levensbeschouwing van den schrijver zich niet zullen laten weerhouden de vroegere boeken weer opnieuw in het licht te geven.

Le Roman du Lièvre beleefde reeds een negenden druk, wat niet wegneemt dat dit boek naar den inhoud afschuwelijk is: spottend met het heiligste op de meest frivole wijze en bijna doorloopend van een verfijnde immoraliteit. Het is een verzameling van grootere stukken zooals „le Roman du lièvre" en de weinig stichtende verhalen (vooral het laatste) van „Clara d'Ellébeuse" en van „Almaïde d'Etremont", dan volgt een mierennest van brokstukjes, soms maar een paar bladzijden groot, waarin echter de schrijver ruimte genoeg heeft om zijn zin voor onbehoorlijkheden en verkeerde verhoudingen lucht te geven.

Hij besluit dan met een twintigtal poëtische bladzijden over de erfelijk-belaste verleidster Mme de Warens en het treurig individu, dat was de ziekelijke, huilerige Jean-Jacques Rousseau. A. GIELEN

VARIA

Wat is een waar dichter. „Er strijdt iets in hem: hij weet nauw te kiezen tusschen geloof en twijfel, tusschen droefheid en

orgieën, tusschen haat tegen de wereld en levensgenot, tusschen hoogen ernst en vernietigende ironie. Kortom, een waar dichter!" Aldus Boele van Hensbroek over den Spaanschen dichter José Zorilla, en hij meent het ernstig!

De brave Goethe. Dezelfde Boele van Hensbroek meent dat „philisters", alléén philisters, Goethe verkeerd beoordeelen in zijne verhouding tot de vrouw. Hij zegt: „Niets is dwazer, naar mijne meening, dan in Goethe een soort van Don Juan te zien. Zeker, hij heeft veel bemind, maar dikwijls — bijna uitsluitend — het ideaal. Dat ideaal deed zich in verschillende vormen voor. En, zooals bijna bij alle dichters het geval is, zag hij in verschillende manifestaties van het genus „Vrouw" zijn ideaal; telkens anders, telkens opnieuw. In die lange lijn, die loopt van Kätchen Schönkopf tot Ulrike von Levetzow, was het bovenal het „ewig weibliche", dat hem bekoorde". — Wie met even strak gezicht een grappigheid van hetzelfde gehalte kan schrijven, verdient een eervolle vermelding. En misschien heeft hij niet eens bemerkt, dat hij het deed?

Gebrek aan piëteit. De duitsche kunstcriticus Ernst Wachler komt in het tijdschrift *Heilige Feuer* met verontwaardiging op tegen de „schmarotzerkunst" die zich als een pestvlieg in levende werken van groote kunst nestelt en er verderf en vernietiging brengt. Hij bedoelt hiermede de meer en meer gebruikelijke manier: meesterstukken der klassieke dichtkunst op moderne wijze te verwerken. Hij noemt dit wroeten van dekadente dichters in de werken der groote meesters, een schrikwekkend teeken van verval. Hij zegt o.a.:

„Stellen wij ons voor: een groot kunstenaar heeft een volmaakt stuk geschapen, 't zij een tragedie van Sophocles of een comédie van Molière. Eeuwen lang heeft deze schepping als een meesterstuk gegolden. Terwijl nieuwe bewerkers hun krachten beproefden aan onderwerpen, die volgens hun meening nog geen kunstvolle volmaaktheid in de bewerking hadden bereikt, zooals b.v. Goethe deed met „Iphigenie", maken zich deze nieuwlichters meester van kunstuitingen, die door hun verheven schoonheid, zoo vele geslachten bijna gewijd toeschenen. Tempelschenners als zij zijn, rukken zij de voegen van den wonderbouw uit elkander, zoodat geen steen op den anderen blijft. Zij misvormen de figuren, wier namen alleen zij behouden, verknoeien de maat en de beteekenis der schepping. In plaats van de drijfveeren der menschelijke hartstochten door de meesters gekozen, stellen zij andere, meer overeenkomstig met hun geestesrichting, in plaats van de op waarheid en reinheid gerichte bedoelingen der meesters brengen zij de natuurdrift, het dierlijke en onreine naar voren. Zij bederven ze zonder een spoor van eerbied of eerbiediging jegens de groote kunstenaars, aan wier geest zij zich vergrijpen op zulk een ergerlijke

wijze, dat deze kunstwerken onder een schijn van gelijkenis geheel onherkenbaar worden.

Als leerrijk voorbeeld van deze rooftochten haalt hij aan de schandelijke omwerking van Molière's *Bourgeois Gentilhomme* in de opera *Ariadne op Naxos* en de *Rosencavalier*. Hij had even goed en met meer recht op *Electra* en *Oedipos* en op een lange rij van dergelijk soort werken kunnen wijzen. De bedoeling van zulke schrijvers, zegt Wachler, is niets anders dan de bereiking van gemeene en verderfelijke doeleinden, — zooals trouwens de geheele geestesaanleg van deze schrijvers, die hij giftmengers, tempelschenners, vijanden en moordenaars der echte kunst noemt — hierop gericht schijnt.

„Hun innerlijkste geest drijft hen daartoe, de schoonheid en reinheid der groote kunstwerken te vernietigen en te bezoedelen. Uit deze omwerkingen spreekt vooral de geest van een vreemd ras: „het is het Oosten en niet eens in de sterke verschijningen van geestelijken opgang, maar in de moede gestalten van oververfijning en verval. Dezelfde geest spreekt uit de vernederende behandeling, welke mannen van dezelfde richting onlangs den grooten componist *Franz Schubert* deden ondergaan. Men heeft dezen kunstenaar bij Gods genade, wiens heerlijke liederen zoovelen hebben gelukkig gemaakt en die tot de liefelijkste uitingen der duitsche muziek behooren, van zijn voetstuk gerukt door hem tot held te maken van een operette: *Das Dreimäderlhaus*[1]). Hij komt er als een soort van hansworst in voor, terwijl in de partituur de heerlijkste melodieën van den Meester uit hun verband gerukt en van dwaze, onzinnige texten voorzien worden. Het publiek giert van het lachen en vindt deze oneerbiedige ontwijding allergrappigst.

Waar blijft dan de zoo hoog beroemde beschaving, hoe is het mogelijk het publiek tot zulk een laag peil neer te drukken, hetgeen in de donkerste Middeleeuwen geheel ondenkbaar was? Is het wonder dat deze in dekadentie verzonken, zoogenaamde overbeschaving tot het ontzettende debâcle voerde, waarvan wij sedert het begin van den oorlog getuige zijn en dat onze kostbaarste geestelijke en stoffelijke rijkdommen steeds meer en meer bedreigt met vernietiging en ondergang?

Over de mode. De bekende schrijver John Ayscough (Mgr. Bickerstaffe-Drew) kan soms heel geestig en erg ondeugend zijn in zijne „essays". In zijn opstel over „Dress and Clothing" drukt hij den wensch uit dat Mr. Lloyd George eene wet mochte maken, dat elke mode twintig jaren zou moeten duren! „Zelfs de menschen met vaste inkomens zouden er wel bij varen".

---

[1]) Ook hier wordt zij opgevoerd.

IN EIGEN KRING	WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING" DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1sten VAN ELKE MAAND

Wij hebben ditmaal een zeker succes gehad met onze vraag in het voorgaand nummer. Heel wat lezers hebben zich met zorge aan het onderzoeken der drie foutieve voorbeelden gezet en zelfs met inquisitoriale gestrengheid de onhoudbaarheid van sommige leesteekens geoordeeld of hun koppige afwezigheid gegispt.

Kort en bondig hebben wij antwoord ontvangen van velen, die tevens al ongeveer, naar ons oordeel, de volledige oplossing gaven.

Waarom wij echter antwoorden als het hier volgende, en zoo zijn er wel een zeventigtal, niet geheel juist noemen, zal blijken uit het antwoord, dat wij het beste achtten:

Ad. 1. Het beeld is in tegenspraak met de werkelijkheid; juist het tegenovergestelde: zon en schaduw.

Ad. 2. Verwarring van beelden: band gaat over in een pilaar, waarna het beeld ophoudt. Niet het huwelijk in het algemeen wordt gezegend door den priester, maar een bepaald huwelijk.

Ad. 3. Dat beeld is veel te sterk om de komst der Lente uit te drukken. Dat gaat meer geleidelijk. (?)

Bovendien niet geheel juist: het beeld doet iets geweldigs verwachten en de werkelijkheid geeft iets blijmoedigs, vredevols. Er zit geen verband in de twee laatste beelden: koord en beker.

(Het anlwoord op 3 vinden wij niet heelemaal goed. Red.).

Een vrij groot aantal heeft hetzelfde idee gehad van ons te antwoorden in verzen, maar de gebonden stijl heeft wel wat geschaad aan de juistheid. Wij geven een aardig voorbeeldje van eene Haagsche lezeres:

1. Een grap, meer dan een fout, lijkt mij:
De zon te zien als schaduwzij.

2. „Be"zing een band was minder raar,
Doch uit den band springt „steunpilaar"
Hoewel de wereld vrouw'lijk is
Is dit het minst van allen mis.

3. Het dier heeft hier te veel te doen,
Wel lijkt de lente laaiend groen,
En zóó natuur één felle brand.
Een beker voller dan de rand:
De zangberg zag geen vreemder schot,
Doch 't is ook geen „menschwaardig lot".

(De laatste woorden zinspelen op het socialiste-zijn van H. Roland Holst, volgens verklaring der dichteres dezer regelen. Dat iets voller kan zijn dan tot den rand is logisch goed, want vergeten wij niet dat wij het woord „overvol" hebben. Red.).

Wij hebben gemeend den prijs te moeten toekennen aan het antwoord van Mej. M. Borst Pauwels, Weimarstraat, den Haag.

Wij drukken ter wille der nieuwe abonnés eerst de vraag nog eens af en laten dan het bedoelde antwoord volgen:

Vraag: Welke fout schuilt er in de volgende aanhalingen:

1. Het is hier gezellig wonen; de eenige schaduwzijde is wel dat heel den namiddag de zon op mijn kamer schijnt.

2.
Ik zing den schoonen huwelijksband,
Des werelds steunpilaar,
Den heilgen echtelijken stand,
Gezegend voor 't altaar.

3. En deze veelgeroemde verzen van Henriette Roland Holst:
Menigmaal zag ik natuur
Als een dier dat een sprong gaat doen,
diep-ademend stilstaan,
en dan uitbreken in groen
en bloeistorten over de wereld;
dan spande verwachting haar koord
in mij, en ik werd als een beker
die gevuld wordt over den boord.

Antwoord: 1. Zonneschijn kan ook in beeldspraak nooit schaduwzijde genoemd worden, tenzij het schertsend geschiedt. In dat geval had er „schaduwzijde" moeten staan om de bedoeling blijkbaar te maken.

2. Deze stroof is uit de satyrieke *Grasssprietjes* van Cornelis Paradijs (Fr. van Eeden) en zijn dus, als bespotting van gedachtenloos gerijmel, zeer goed.

Wil men de verzen beschouwen als ernstig bedoeld, dan heeft men hier te doen met zoogenaamde „besmetting", dat is het gelijktijdig gebruik van geheel tegenstrijdige beeldspraak voor dezelfde zaak: band en pilaar. Ook wordt de huwelijks*stand* niet gezegend.

3. De vijf eerste verzen vind ik mooi, heel sterk gekleurd. De verwachting, die haar koord spande, kan er door, maar wat dan volgt brengt weer iets te weeg wat veel gelijkt op „besmetting". Dat „spannen van het koord" en „worden als een beker" behoort niet bij elkaar, noch als oorzaak en gevolg, noch als beeldspraak. En het zal ook wel moeten zijn: *tot* over den rand.

Een enkele opmerking heb ik bij dit antwoord te maken. Volledigheidshalve had er op gewezen moeten worden dat wereld vrouwelijk is en Cornelis Paradijs zich dus vergist.

En ook op het onvatbare der vergelijking: ik werd als een beker die gevuld wordt, waar de gedachte waarschijnlijk is: ik voelde mij als... wat echter wegens de vergelijking met beker niet kon worden geschreven.

Vraag: Hier zijn twee gedichten over hetzelfde onderwerp. Welk is 't beste en waarom?

1) De avond komt zoo stil, zoo stil,
Zoo traagzaam aangetreden,
Dat geen en weet, wanneer de dag
Of waar hij is geleden.
't Is avond stille... en, mij omtrent
Is iets of iemand, onbekend,
Die zachtjes mij beroerend, zegt:
„'t Is avond en 't is rustens recht".

2) Als 't avond wordt, — de sterren stralen
In hooge, pure pracht,
Dan komt op gazen wieken dalen
De sluier van den nacht.

Dan droomt de wijding — de boomen fluistren
Hun stille gebeden omhoog, —
In reinen eenvoud — de vogels luistren
Naar 't zachte, vrome betoog.

Een honorarium van 5 gulden voor dengene, die het meest juist en tevens met de grootste beknoptheid de fouten aanwijst.

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

T. F. te D. Bij vergissing bleef het antwoord op uwe vraag liggen. Daarover onzen spijt. *Les Désenchantées* van Pierre

Loti gaat over de emancipatie der „femme musulmane"; het boek is voorbehouden, maar kan door ontwikkelden gelezen worden.

De meeste andere werken van dezen schrijver werden besproken in een artikel van Boekenschouw VII blz. 4.

J. M. te V. Het beroemd geworden boek „Alleen op de Wereld" is van Hector Malot (1830—1907); *Sans Famille* is de Fransche titel. Twee andere boeken van denzelfden schrijver kunnen ook iedereen in handen worden gegeven: *En Famille* en *Romain Kalbris*. Zijn overige werken echter niet.

A. v. G.-L. te R. Neen, over „Kazan de Wolfshond" is geen recensie verschenen, ik kan ten minste niets vinden. Maar het boek is wel mooi.

v. D. M. te R. Misschien kunt u gebruiken „De Vrouw en haar Huis" —; het is wel niet in denzelfden trant geschreven als het door u bedoelde; het is meer practisch dan literair. Hoogstwaarschijnlijk zult u dat eene verdienste vinden.

H. F. M. St. te V. De door u genoemde „Erläuterungen" hebben zeer zeker waarde. Omtrent den schrijver kan ik geen inlichtingen geven.

Juliën P. te R. Robert Hamerling is bekend door zijn twee epische gedichten: „Ahasverus in Rome" en „Der König von Sion". Het eerste gaat over Nero, vergezeld door Ahasverus (dat is Caïn) en bevat veel zinnelijke en zwoele beschrijvingen. Het tweede handelt over den koning der wederdoopers, den verrukten Jan van Leiden; het zal u volstrekt geen belangstelling inboezemen. Hamerling is in de kunst realist en op religieus gebied een scepticus. Hij werd geboren in 1832.

Hugo von Hofmannsthal behoort met Dehmel en Nilke tot de nieuwere lyrische dichters, die in juistheid van psychologische uitbeelding en fijnheid van taal hun roem zochten.

Ign. W. te A. Als „moderne vrouwen" de vertaling is van „Femmes nouvelles" is het bruikbaar. Overigens is bij de schrijvers P. en V. Margueritte voorzichtig-zijn de boodschap. Scheidsmuur van Barclay is goed. Het andere van Burnham ken ik niet.

F. Sm. te H. Vogt und Koch: Geschichte der deutschen Literatur (Leipzig) — Kluge: Geschichte der deutschen Nationalliteratur. (Bonde Altenberg) — Er bestaat een uitstekende serie letterkundige biografieën: „English men of Letters", geschreven door letterkundigen van naam, deze werkjes vormen te samen een volledige critische literatuurgeschiedenis. Zij verschenen bij Macmillan, Londen, en kosten een shilling per stuk.

Chamber's Cyclopedia of Engl. Litt. 3 dln (f 18.90) vermeldt nagenoeg alles wat lezenswaard is. — Als u in vorige jaargangen de artikelen wilt opslaan over Examen Engelsch en Examen Duitsch zult u verder alle inlichtingen vinden, die u wenscht. Ik meen mij te herinneren dat u al de jaargangen in bezit hebt.

„EEN AANSLAG" [1])

Wij hebben in ons Maandschrift vroeger reeds een vier- of vijftal artikelen opgenomen om te waarschuwen tegen de werken van Léon Bloy, die erger dan een stierenvechter te keer gaat en in dolzinnigen hoogmoed spuwt en trapt naar alles wat wij als katholieken plegen te eerbiedigen.

Nu komt dit boekje, nog wel van katholieke zijde, om den noodlottigen invloed van den opgewonden Franschman, met wien in 't eigen land zoo goed als iedereen lacht, hier te vestigen. En als wij zijn zooals Léon Bloy ons afschildert (in een vlegelachtig briefje, dat men de ongemanierdheid had als inleiding te plaatsen tot het Nederlandsche boek, kent hij ons toe „la supériorité de la bêtise"), zal het waarlijk niet moeielijk zijn, adepten te winnen voor den zuidelijken druktemaker. Maar...

In het jongste nummer van *De Beiaard* (Juni) schrijft R. de Grave een rake en zakelijke kritiek. Ik laat den aanhef even afdrukken: „Gelukkig waren de Katholieken van Nederland bijtijds gewaarschuwd door een fiksch hoofdartikel in *De Tijd*, toen de firma Sijthoff met haar circulaires een aanval wilde plegen op hun beurs en vier schrijvers een aanval wilden plegen op hun gezond verstand. Onder deze vier zijn Mr. van Haastert en Cleerdin de hoofdschuldigen. Aan het poovere boekje van nauwelijks 180 bladzijden met vele witte bladen staan Pieter van der Meer de Walcheren en Willem Nieuwenhuis slechts medeplichtig voor een tiental pagina's.

Men zou de heeren graag in 't genot gesteld hebben van één verzachtende omstandigheid. Zij geven zich nu eenmaal uit voor absolutisten. En ofschoon dit groote woord waarschijnlijk vrijwel zinledig is, of hoogstens de letterkundige naam is voor Léon Bloy's brutale hoovaardij, is toch de kracht — of het bedrog? — van een woord zóó groot, dat, waar eenmaal de term gevonden is, ook een positie veroverd schijnt, die onze onlogische tijd, in een zoogenaamd eerlijken strijd onaangetast wil zien gelaten. Van hun standpunt uit redeneerend, had men dan allicht termen kunnen

---

[1]) Léon Bloy — zijn persoon en zijn werk. Opstellen, vertaalde fragmenten en bibliografie, door Pieter van der Meer de Walcheren, Vinc. Cleerdin, Willem Nieuwenhuis en Mr. Henri van Haastert. — Leiden, Sijthoff. (178).

vinden om hen van harte te feliciteeren met dit ééne groote succes van hun gezamenlijk pogen: dat zij, ter wille van Bloy gevaar mochten loopen zich onsterfelijk te compromitteeren. Natuurlijk had men daarmede geen afstand gedaan van het recht, deze opzettelijke manhaftigheid doodgewoon kinderachtig te vinden". (blz. 346).

Dat gecompromitteerd worden zal niet uitblijven, naar ik hoop; het is hun welverdiende loon. Maar dat de vier heeren, die allen werkzaam zijn aan de redactie van een groot katholiek dagblad, het vertrouwen der lezers in hun orgaan konden schokken, hebben zij wellicht niet bedacht. Gelukkig is daar een censor, dien zij niet *kunnen* ontgaan en door wiens waakzaamheid de lezers wel zullen beschermd worden tegen het gevaar van langzaam te worden volgepompt met de averechtsche opvattingen van Bloy, die even weinig katholiek zijn als het christendom van Tolstoy christelijk is.

Maar nu moest dit boekje verschijnen om zieltjes te winnen voor Bloy. De uitgave mag met recht heeten, gelijk zij genoemd wordt door de Grave „een laffe poging van beetnemerij" (blz. 347). Want men heeft zich wel gewacht Bloy te laten zien in zijn enormiteiten, men heeft zorgvuldig zijn schelden tegen Paus en Bisschoppen doodgezwegen, zijn opstandigheid tegen elk gezag bemanteld, zijn godslasterende vergelijkingen verbloemd.

Natuurlijk! als zij Bloy in zijn ware gedaante hadden getoond, zou geen katholiek, wiens hersenen al niet beneveld waren door dat zoogenaamde absolutisme, nader kennis hebben willen maken met zoo'n brutaal-dommen òf eenigszins ongaren man.

Wij hebben eerbied voor onze groote Pausen Leo XIII, Pius X en Benedictus XV.

Wij hebben echter ongelijk, want Bloy maakt uit, zonder zelfs een schijn van bewijs bij te brengen:

Dat Leo XIII was een „obstacle à Dieu" — Pius X zich laat dwingen een breve uit te vaardigen waarvan het heet: „telles sont *les sottises* qu'un fait dire à ce malheureux Pape" — Benedictus XV noemt hij „Pilate XV" en als zijn overtuiging spreekt hij uit: „que le démon ne pourrait pas susciter un hérésiarque aussi complet que ce pontife".

„Op het eerbiedwaardig kleed der bestuurders van Gods Kerk wordt door geen scribent van 't laagste schendblad meer vuil geworpen dan door dezen *Chrétien d'absolu*", schreef terecht van Rijckevorsel.

De priesters worden gescholden voor sacristie-vee (bétail de sacristie) — cochons de la prière — racaille des chemins de croix — un monde pourri.

De vurige katholieke kampioen Louis Veuillot is een „goujat" en een „mastodonte". Den dominikaan, Pater Didon, die het Leven van Christus schreef, noemt hij een „Père Judas"; Bourget, Brunetière, Huysmans, Coppée enz. worden door den dolleman op dezelfde laaghartige wijze geschoffeerd.

De kloosterorden zijn „dégradés irrémédiablement". De arbeiders aan het groote dagblad *La Croix* worden nijdassig weggeschopt als „ignobles journalistes... qui ont tant avilis la pensée chrétienne"... De Romeinsche congregaties moeten het doen met den eeretitel van „groot riool" — „cloaca maxima". Van een zaligverklaring wordt een geldzaakje gemaakt.

Aan de Index-Congregatie heeft hij maling („je me fous absolument de l'Index") — als een zijner boeken op den Index mocht worden geplaatst, zou hij dat een onverhoopt fortuintje vinden (réclame précieuse, inespérée), maar wie die veroordeeling had uitgelokt zou in zijn klauwen vallen.

En met zulke citaten uit de werken van Bloy kan men een paar bundels vullen. De stakkerd gaat er nog groot op en erkent met zichtbare zelfvoldoening: „je suis le vomisseur de tout le monde à peu près".

Maar de vereerders hebben zich wel gewacht dezen groot-lama met zijn eeuwige spuw-neigingen voor den argeloozen lezer te plaatsen. Zelfs de minst fijngevoelige zou afkeerig worden van dat plompe gedoe. Om Bloy in te leiden in Holland (ook in Moravië heeft of had hij een voorvechter) heeft men eenige onschuldige en soms zelfs mooie stukjes vertaald, en zorgvuldig alle gruwelijkheden weggemoffeld. Was dat gebeurd om den lezer te sparen, het verdiende eerbied — maar nu dat geschiedt om hem er in te laten loopen is het werkelijk, gelijk R. de Grave zegt, „een laffe poging van beetnemerij" (*Beiaard:* 347).

Want het is duidelijk, dat men ons niet een bloemlezing uit Bloy wil opdringen, maar den heelen Bloy. „Van Haastert schrijft over Bloy een dithyrambe, die spot met alle verhoudingen" (*Beiaard* 318). In chauffeursstijl rijdt hij de logica omver. Voor hem is Léon Bloy een „levensbeschouwing" — „een levensprogram..., waaraan ik mijn heele ziel heb gegeven". En dan roept hij uit met het hoofd in den nek: „ik eisch het recht op

iedereen te verbieden de eerlijkheid daarvan in twijfel te trekken”.

U hebt niets te eischen, Mr. van Haastert, zoolang u zelf het recht niet eerbiedigt van anderen. En dat recht van anderen is: door u niet te worden gehoond als „judassen”, „imbéciles” enz. U weet zelf heel goed dat de tegenstanders van Bloy, ook zij die hier te lande schreven tegen uwe propaganda, gerust naast u kunnen gaan staan en grooter zullen blijken te zijn.

U hebt niet te eischen, dat men onvoorwaardelijk aan uwe eerlijkheid gelooft, als gij voortdurend te pronk loopt met een vertoon van opperste bedrevenheid in theologie, exegese, moraal; terwijl gij met uw vijven niet eens de prolegomena hebt doorgewerkt van deze wetenschappen.

En zoolang als gij de expectoraties van Bloy tegen Pausen, Bisschoppen, congregaties en religieuze orden, tegen kunstenaars en geleerden, wien hij bijna tot aan de knieën reikt als hij op de teenen gaat staan en zijn hoed opzet, openlijk voor uwe rekening neemt, moet gij niet te veel voor u zelf eischen. Dat is wel absoluut, maar dat doet men nu eenmaal niet!

Het spijt mij dat ik dit alles zeggen moet, want ik heb werkelijk vriendelijke herinneringen aan u, — maar ik vind daarom geen vrijheid, mijn katholieke landgenooten, die niet op hun hoede mochten zijn, door u te laten overrompelen.

Cleerdin is kalmer. In geurigen pommade-stijl prijst hij de gloeiende-lava-taal van Bloy: „wel spreekt hij een andere taal, dan de weeë en zoetelijk-geparfumeerde, die gij meestal van uwe vrienden-schrijvers te hooren krijgt; wel rukt hij soms met een enkel woord in uw binnenste eene wonde open, welke gij slechts voor u zelf zichtbaar waandet; wel schudt hij u soms als een stormwind, — doch wat nood?

Heeft de Voorzienigheid dan enkel om wiegeliedjes te neuriën en minnezangen te kweelen, de groote harp der taal aan de kunstenaars ter bespeling gegeven”?

De tamme geestdrift, welke moet verscholen liggen in deze lijzerige zinnen, zal wel niet aanstekelijk werken op den lezer.

Maar Cleerdin waagt het, in een soort van bibliografie al de werken van Léon Bloy aan te prijzen en zijn lezers graag te maken op die, voor een groot gedeelte, slechte lectuur.

En dat is onverantwoordelijk! Cleerdin had moeten en kunnen weten, dat een groot aantal personen, in deze materie heel wat

meer bevoegd dan hij, oordeelen dat verschillende boeken van Bloy onder de regels vallen der Algemeene Boekenwet.

Ook voor de rest van zijn taak blijkt Cleerdin volstrekt niet berekend. Hij neemt een lofspraak over op Léon Bloy van den Belgischen schrijver Camille Lemonnier, maar hij vergeet er bij te voegen, dat deze schrijver een verwoed tegenstander is van het Christendom en driemaal gerechtelijk werd vervolgd wegens pornografie.

Als hij in een paar regels bespreekt het boek „Un Brelan d'Excommuniés", waarin Bloy een lans breekt ten gunste van Barbey d'Aurevilly, Ernest Hello, Paul Verlaine — was het Cleerdin's plicht geweest er bij te voegen, dat Bloy op onbeschofte wijze den Aartsbisschop van Parijs uitschold, omdat hij „un prêtre marié" van Barbey d'Aurevilly verbood; dat hij de vrouw van Hello havende zooals geen gentleman dat ooit doen zal, omdat zij de extravaganties van haar man zocht te beperken; dat hij Verlaine bewondert zonder energiek uitzondering te maken voor de liederlijkheden, die deze arme dronkaard geschreven heeft.

In zijn aanteekeningen op „Le Salut par les Juifs" had hij gerust mogen schrijven, dat dit boek spot met alles wat zweemt naar onpartijdige historie evenals „Le Fils de Louis XVI".

Waar Cleerdin melding maakt van Rachilde's woorden: „lorsqu'on a souci de l'Absolu, il est impossible de gagner honnêtement sa vie dans la presse actuelle" — bij de verschijning van „Léon Bloy devant les Cochons" geschreven, had hij erbij moeten voegen dat Rachilde, die Bloy bewonderde, nooit op fatsoenlijke wijze haar brood trachtte te verdienen, maar een aantal door-en-door-onzedelijke romans op haar geweten heeft.

Bij het boek „Ici on assasine les grands hommes" is het niet voldoende te verklaren dat Bloy Ernest Hello verdedigt, maar had ook gezegd moeten worden, dat hij den moeielijk te begrijpen Hello soms nog, misschien ten onrechte, dingen doet verkondigen, die er niet door kunnen.

Waar hij schrijft over „Belluaires et Porchers", had Cleerdin niet mogen uitroepen: „hoe veegt hij door den Franschen stal! Hij bezemt en ranselt!"..., maar integendeel moeten erkennen dat zijn held de stelling verdedigt: „den reinen is alles rein" („les cœurs purs avaient des „yeux purs"" — „les esprits chastes pouvaient affronter sans péril l'ostentation même des folies charnelles"), dat hij zich niet ontziet de smerigste literatuur te roemen,

dat hij hier vooral uitvaart tegen de priesters ruwer dan Voltaire of Diderot.

„Celle qui pleure” mocht wel een nootje meekrijgen: dat wij, sinds eenige jaren, op uitdrukkelijk verlangen van het hoogste kerkelijke gezag niet meer schrijven over „het geheim van Mélanie”, zeer zeker niet op de tartende en hysterische manier, waarop Bloy het doet. Wat Cleerdin heeft te vertellen bij de vermelding van het boek „l'Ame de Napoléon”, kan men op zijn zachtst alleen geleuter noemen. Moreel was Napoleon werkelijk een heel klein mannetje, wat terwille van zijn slagersroem waarachtig niet verbloemd behoeft te worden.

„Sur la Tombe de Huysmans” is een hatelijk grafschrift, dat den levende meer onteert dan den doode. En als met devoot welbehagen Cleerdin de woorden aanhaalt van Bloy: „ayant été son apôtre, hélas! ayant travaillé et souffert longtemps pour qu'il (Huysmans) devînt un chrétien”, had hij er toch bij moeten voegen, dat acht jaren vroeger diezelfde Bloy verklaarde: „Ah, le dernier coup et le plus mortel, qui pouvait être porté à l'Église, c'est assurément la conversion des littérateurs”.

En zoo zou ik de leemten in het werk van Cleerdin overal kunnen aanwijzen, misschien móeten aanwijzen, want opzettelijk of niet maken zij dit boek tot een gevaarlijke „beetnemerij”.

Maar zal dit boek dan niet verboden worden?, wil men vragen. En ik kan niet meer doen dan antwoorden: het *is* verboden! Voor iemand, die nog een grein gevoel heeft van behoorlijkheid, van eerbied voor het geestelijk gezag, van waardeering zijner grootste medemenschen; die zijn Evangelie niet wil laten vervalschen door verdachte exegese, zenuwachtigen hoogmoed, groteske ijdelheden en kermisachtige uitbarstingen van woede en aanstellerij, *is* dit propagandaboek voor Bloy verboden.

Bloy zelf, die den Index verfoeide en kerkelijke goedkeuring verachtte, riep triomfantelijk dat zijn boeken waren „approuvés non par un évêque, ni par un docteur, mais par l'Esprit-Saint”.

Deze vier hollandsche heeren konden hun beklagenswaardige daad niet kerkelijk goedgekeurd krijgen en vonden geen katholieken uitgever. Tot nadenken heeft het hen niet gestemd. Zij hebben eenvoudig hun deeg gebracht naar een neutralen bakker, die bereid was de koekjes te bakken, waarmede Roomsch Nederland gevaar loopt te worden vergiftigd. Hém treft geen schuld.

Voor hén echter is geen verontschuldiging te vinden, tenzij men onbezonnenheid en gebrek aan inzicht mag veronderstellen. In elk geval, het boek is niet goedgekeurd „ni par un évêque, ni par un docteur", en zeer zeker ook niet „par l'Esprit-Saint".

En wat denken wij van Léon Bloy, „le vomisseur de tout le monde à peu près"? Dat hij veel kwaad zal doen, als hij meer gelezen wordt dan tegenwoordig het geval is. Die enkele verdoolde schietgebedjes in zijn boeken kunnen de rest niet goedmaken. Want deze doen slechts denken aan een „vromen dronkaard, die op een kerkbank de bedwelming van zijn razende woorden uitslaapt" (R. de Grave, 350).

Herman Teirlinck voert in een zijner altijd afkeurenswaardige romans een half-gekken fanaticus ten tooneele en al wat deze man spreekt is *letterlijk* aangehaald uit de boeken van Bloy. Teirlinck zou uit eigen verbeelding onmogelijk zijn man echter hebben kunnen voorstellen, want Bloy is in waarheid een fanaticus, die het stuur over zijn gedachtenwereld zeer onzeker hanteert.

Een grenzenlooze hoogmoed houdt hem in een toestand van voortdurende duizeligheid. Hoort, hoe hij spreekt „over zijn zelfportret" (bij Cleerdin pag. 124):

„Les yeux de ce portrait, obsédants au point d'étonner un virtuose de mon acabit, ne furent jamais, il est vrai, ces yeux d'une invraisemblable douceur que le créateur des volcans et des luminaires alluma sous son front morose pour la confusion des imbéciles.

Ils ont suffi, néanmoins, pour déterminer une ressemblance extraordinaire que la plus audacieuse longévité ne parviendrait pas à démentir, parce qu'ils sont les yeux de son âme, les vrais yeux de sa profonde âme éternellement affamée de pressentiments divins".

Toegerust met dezen ontzettenden hoogmoed heeft Bloy dan ook, optredend als luidruchtig apologeet *de* Kerk van Christus afgebroken waar hij kon, en *zijne* kerk naarstig opgebouwd.

Laten wij dezen onbewusten vijand van ons katholieke denken en leven met kracht aan gene zijde der loopgraven houden. Wie hem binnenhaalt begaat een domheid of een misdaad.

A. GIELEN, S. J.

ENGELSCHE SCHRIJVERS door JOHN AYSCOUGH

John Ayscough is de schuilnaam van den eminenten engelschen prelaat Mgr. Bickerstaffe Drew, die vóór den oorlog evenals zijn medebroeder in de engelsche hooge clergé, Mgr. R. H. Benson, zich als schrijver van romans en essays onderscheidde.

Zijn boeken, waaronder wij als de voornaamste noemen *Marotz, Grace Church, Mezzo giorno, Monkbridge, San Celestino, Levia Pondera* bezitten niet de populariteit van Benson's werken. Zij loopen niet zoo vlot en laten zich dus minder gemakkelijk lezen maar onderscheiden zich door veel meer geestigheid en misschien scherper karakterteekening.

Zijn essays echter in *Levia Pondera* (kleinigheden) gebundeld, bieden een schier onvermengd genot. Ook hij is een bekeerling tot het katholiek geloof, die het H. Priesterschap ontving en als pastoor zich geheel aan zijn parochianen wijdde. In zijn vrije uren gelukte het hem onder den lang geheim gebleven pseudonaam van John Ayscough, de boeken te schrijven, die zoowel van katholieke als anglikaansche zijde met veel belangstelling en sympathie werden begroet.

Tot aan den oorlog was de verschijning van een nieuwen *John Ayscough* een gebeurtenis in de engelsche literatuur en het boek werd in alle dagbladen en tijdschriften meestal zeer waardeerend besproken.

Sedert de jammerperiode over Europa uitbrak, vertoeft Mgr. Bickerstaffe als aalmoezenier aan het engelsche front. Iedere maand zendt hij korte, geestige, soms vlijm-scherpe artikelen over engelsche oorlogstoestanden aan het bekende Maandschrift *The Month,* maar boeken schijnt hij sindsdien niet meer te hebben geschreven.

In zijn laatsten of voorlaatsten roman *Mezzo giorno* — die echter meer bedoelt zijn meeningen over verschillende actueele onderwerpen te uiten dan een werkelijk romantisch gegeven uit te beelden — komen beoordeelingen voor van engelsche schrijvers en hun boeken, die bij het verschijnen van den roman veel opgang maakten en nu na een zes à· zevental jaren nog niets van hun actualiteit verloren hebben.

Het boek — indertijd in *de Katholiek* besproken — is zoo goed als onbekend in ons land, misschien vindt men er aanleiding in, er kennis mee te maken. Hoewel als roman wat langdradig en te

rijk aan verhandelingen en redeneeringen en zeer melodramatische voorvallen, bevat het toch zeer vele aantrekkelijke gedeelten en vooral een schat van geestige, menschkundige opmerkingen.

Het gesprek over engelsche literatuur begint op blz. 211 en wordt gevoerd door Philip Andros en diens aanstaande vrouw lady Gillian, — (evenals Mgr. Benson kan Ayscough zich geen romantisch gebeuren denken dan in een omgeving van engelsche weelde, rijkdom en comfort) op een der heerlijke landgoederen, waarvan keizer Wilhelm II getuigde, dat nergens ter wereld het leven aangenamer wordt geleefd.

— Ik zou iets willen weten, zegt Philip, over de boeken, die u leest, vooral de romans. — Jane Austen, daar u bekent haar elk jaar geheel door te lezen — zegt mij reeds iets. Kardinaal Newman zou zeker niet toegeven, dat u ongeletterd kan zijn.

— Ik heb *Evelina* meer dan twee malen gelezen en *Castle Rackrent* en *The Absentee* even dikwijls. Vele van George Meredith zoowat eens en alle van Thomas Hardy anderhalf maal.

Philip lachte.

— De drie vrouwen krijgen meer beurten dan de twee mannen.

— Ja, omdat je ze kunt lezen of je in de stemming zijt of niet. Ge zijt altijd in de stemming voordat gij de eerste zinnen hebt gelezen. Maar gij moet over al uw verstand kunnen beschikken, wanneer het gaat om *Evan Harrington* of *Richard Feverel* of gij weet in het geheel niet, wat zij zijn. En het mooiste boek van Hardy kan men alleen lezen, wanneer men ook *King Lear* kan lezen. Niet dat één van zijn boeken in 't minst op *King Lear* gelijkt. Dat doet *Père Goriot* wel, ofschoon Balzac op verre na zoo groot niet is als Hardy.

— Laat mij u vleien met Lady Catherine de Burgh te citeeren: Op mijn woord, u spreekt uw meening al zeer beslist uit voor zoo'n jong persoontje.

— Elisabeth Bennett was pas twintig. Ik ben vijf jaar ouder en weduwe. Lady Catharina zou dat een groot verschil vinden...

. . . .

— Maar u stelt geen werkelijk belang in mijn lectuur of u zou willen weten of ik Dickens boven Thackeray verkies of ik Walter Scott kan lezen en of ik onder mijn vrouwelijke romanciers ook George Ellioth, Mrs. Gaskell en de Bronte's reken.

— Ik sidder er voor te moeten hooren dat u Dickens boven Thackeray stelt.

— Kom er over heen! Dat doe ik. *Society* — de groote wereld — al is zij *snobbish* (ploertig) heeft niet de echte engelsche lezer's bekoorlijkheid voor mij. Thackeray's arme schepselen zijn voor mij veel armer dan voor hem en hoewel hij van de keukentrap houdt, zoo is het alleen maar om hierdoor in de salons te komen. Indien ik er ooit gebruik van maakte, zou ik het veel leuker vinden naar beneden, naar de keuken te gaan. Zijn knechten zijn echter even ordinair als zijn deftige edellieden.

— De edelste man, dien ik ken zegt dat *Vanity fair* de beste geestelijke lezing is, die hij ooit las.

— Misschien is hij een hertog en ik ben maar een hertogin en hoewel beroemd om mijn goedheid, ben ik toevallig niet wereldsch. Thomas Hardy is beter geestelijk voedsel voor mij, want er zit geest in hem. Hij geeft zoo weinig om uiterlijkheden dat hij ze niet verspilt door ze uit te stallen. Thackeray denkt zoo diep over adellijke kroontjes, dat het hem verwonderen moet hoe Lord X er in den hemel zonder een uit zal zien. Dickens is veel menschelijker. Eten beteekent meer voor het volk dan rijtuigen of kleederen, daarom laat hij het Britsche publiek niet lang in onzekerheid over hetgeen mijnheer Pickwick voor zijn souper krijgt.

Philip lachte en vroeg inlichtingen over Gill's sympathien in het geval van George Elliot en de Bronte's.

— *Silas Marner* was voldoende haar een reputatie te geven, door geen *Daniel Deronda* meer te verduisteren. En als *The Mill on the Floss* geëindigd was vóór dat Maggie deftig werd, zou het heel onnoodig zijn geweest haar en haar broer te verdrinken om ons er aan te herinneren, wat zij als kinderen waren geweest. 't Is mijn tijd en alleen als gij terugkomt om mee te eten hebt gij kans vanavond nog wat te hooren over de Bronte's en Mrs. Gaskell.

Philip kwam natuurlijk gaarne terug voor het diner en zoodra de koffie werd binnengebracht zetten zij hun letterkundig gesprek voort.

— En nu over Mrs. Gaskell en Charlotte Bronte... vroeg hij, of ben ik onder valsche vlag binnen gekomen?

Of Andros werkelijk zooveel gaf om deze groote schrijvers moet de lezer voor zich zelf beslissen. Lady Avonsbury als zij voor luistervink had gespeeld zou hebben gezegd:

— God zegene de man! Wat heeft hij noodig over andere vrouwen te spreken met zoo'n vrouw tegenover hem!

Maar lady Oscathorpe had dan geantwoord:

— Laat hen begaan! sommige menschen flirten liever over boeken dan over iets anders. De waarheid was dat Philip wenschte Gill te hooren spreken en hij had haar nooit spraakzamer gevonden dan op hun rit naar huis, toen het gesprek op haar lectuur was gekomen.

— U moet niet beweren, zeide Gill dat de Bronte's alleen Charlotte beteekenen. Haar drie en een half boeken zijn zoo overschat als het ééne van Emily onderschat is. De *Professor* en *Villette* kan men alleen als anderhalf boek rekenen. Zij zijn het zelfde boek mannelijk en vrouwelijk verbogen. Beide en *Jane Eyre* hadden alleen een gouvernante met genie en slechte spijsvertering noodig om geschreven te worden. Maar *Wuthering Heights* is zoo verbazingwekkend, dat het onmogelijk is te begrijpen hoe het ooit werd geschreven. Het gaat alle letterkundige tijdperken vóór zoo als Homeros deed en het werd niet gemaakt zooals al haar zustersboeken, uit de magere ondervindingen, die zij bij de hand had en die reeds oververbruikt waren toen Charlotte ophield met schrijven, maar het werd geschapen uit niets. Het kan evenmin worden gemeten als een wervelwind of ontleed als de bliksem. Zijn koude is knetterend als Noordpoolvorst en zijn vuur lijkt op een ijsberg bij zonsondergang. Het zou bathos (valsch gevoel) zijn het een meesterstuk te noemen.

— 't Is lang geleden sinds ik de *Wuthering Heights* las zei Philip, u doet mij verlangen het nog eens te lezen. Misschien was ik toen te jong; 't schijnt mij toe of het mij trof als iets onmenschelijks.

— Het is menschelijk en tegelijk bovenmenschelijk. Het zijn bijna niets dan menschen — mannelijke en vrouwelijke — geen volk, geen baronnen en geen buffetjuffrouwen. Geen Mayfair in de stad of buiten de stad, geen Clapham of Middlmarch. Als gij gepeupel zijt of adellijk, dan is het niets voor u. 't Heeft niets te maken met botanie of kleederen, of inkomen, armenzorg of parlementsleden of partij belangen. Er is niets laags in of grappigs of sentimenteels. De *dramatis personae* worden niet aangeduid door hun titels of aanwendsels; zij zijn hartstochten met monden om te spreken en handen om te doen, furien als ge wilt, maar geen vage furien. Liefde en liefde's zwarte zuster Haat en toorn en bitterheid, die verschrikkelijk zijn maar nooit klein of triviaal. — Heathcliff is de eenige minnaar in de literatuur — als men ten minste aan hem en literatuur tegelijk denken kan. Catherine

was niet zijn ideaal, zijn voorwerp, zijn verlangen, maar meer hem zelf dan hij zich zelf was — zooals niemand dan hijzelf het ooit in welk boek dan ook heeft gezegd.

Gill hield op met spreken om haar gedachten stilzwijgend voort te zetten, en na even haar zwijgen te hebben geëerbiedigd vroeg Philip haar of zij niet wilde zeggen, wat zij dacht daar het zeker een vervolg was op hetgeen zij reeds gezegd had.

— Zeker, niemand kan in Heathcliff gelooven en niet in iets grooters gelooven. Hij is de hartstocht der aanbidding en geen belijder er van. En het voorwerp van zijn aanbidding was een fetish, alleen aanbiddelijk omdat zij aangebeden werd. Elk verstandig mensch zou eerder gek worden, dan gelooven dat zulk een aanbidding geen doel had, dat het gewoon dwaasheid en verspilling was. Het kon niet voor niets zijn, het moest ergens op gericht zijn, niet ergens hier beneden, maar niet te min ergens buiten het gezicht van den armen Heathcliff, misschien ook uit dat van Emily Bronte misschien ook niet. Een profeet weet niet altijd, waarover hij profeteert, of zegt niet altijd het weinige wat hij bedoelt. Hij moet uit zich zelf treden als Balaam.

U is misschien de eerste, — zeide Philip met een glimlach, die niet spottend was, — onder de critici om te ontdekken dat *Wuthering Heights* een bewijs geeft voor het bestaan van God.

— Een gevolg er van en ieder erkend gevolg is een bewijs van de oorzaak.

— Wees niet geergerd, drong zij plots aan, of ik Hem vind langs mijn eigen weg, over duistere paden. Hij is in de wildernis, dor en ledig, doornig en dorstig, evenzeer als in den regelmatigen tuin, waar bloemen en fonteinen zijn. Ik ben van de woestijn en haar wildheid hangt aan mij.

Helaas! hij lachte, een man kan al lachend zijn aandoening het best verbergen. Haar laatste woorden troffen hem.

(Philip is een zeer vroom katholiek edelman, Gill daarentegen heeft geen positieven godsdienst, hij hoopte op haar bekeering om haar dan zijn liefde te kunnen bekennen).

Toen spraken zij over Mrs. Gaskell.

— Zij had gewurgd moeten worden, sprak Gill zeer kalm, na *Cranford.* Een ander had dan *Sylvia's lovers* en *Wives and Daughters* kunnen schrijven, die wij niet gaarne zouden missen. Ik denk bijna dat mevr. Oliphant het had kunnen doen, als zij niet gewoond had in Windsor en de officieele erfgenaam was

geworden van Mrs. Gaskell's onbeheerden boedel. Het geval is twijfelachtig voor mij om te beslissen, omdat ik nog een te jonge vrouw ben. Mr. Birrel kan het vasstellen.

— Dus leest u essays zoo goed als romans, vroeg hij om haar maar te laten spreken.

— De zelfde persoon leest beide — echte essays en echte romans. Die van Macaulay zijn evenmin essays als die van Miss Corelli echte romans zijn. Zij is de Reus Wanhoop der verdichting en hij Wereld Wijzeman van de critiek.

— *Pilgrim's Progress* ook al. Een baby kan zien hoe ongeletterd u is.

— Ja, wanneer hij oud genoeg is om mij te examineeren in de *Songs of Innocence*. „Tijger, tijger helder schitterend" en „Lammetje wie maakte U? is alles wat ik van Blake lezen kan, maar u moet er aan denken, dat ik alleen woon en om u niet te grieven, wil ik u bekennen, dat ik de *Pilgrim's Progress* alleen bij buien heb gevolgd, ik heb hem niet „door en door" gelezen als Marcus Antonius.

— Ik heb nooit eerder geweten, dat Marcus Antonius John Bunyan gelezen heeft. Maar een groot man is zijn tijd dikwijls vooruit. Men zegt immers dat Sint Paulus aan de zijde der Noordelijken was in den Amerikaanschen oorlog en tegen de Secessie staten, en dan wordt beweerd, dat Mozes en de profeten Cromwell evenzeer bewonderden als Carlyle het deed.

— Carlyle maakt dat mijn rug zeer doet maar 't kan mij niet schelen, van bergen beklimmen krijg je het ook, maar het gezicht en de lucht op den top zijn het somtijds waard. Ik mag hem liever dan Macaulay — een slecht gehumeurde tegen-paus is aangenamer gezelschap dan een pedant of een olifant.

— Deze opmerking van u lijkt op een korte essay.

— Een echte essay is de minste vertrouwbare uiting van eigen oordeel; Macaulay verkoos zijn onfeilbare uitspraken „essays" te noemen en zoo zijn de menschen gaan denken, dat een essayïst iemand is, alwetend geboren en die als schooljongen deze wetenschap niet van zich afgeschud heeft. Deze misvatting is gevoed door Hazlitt en Emerson, die zwaarwichtiger zijn dan Macaulay maar minder eigenwaan hebben. Eenige essays van Emerson — b.v. die over karakter geven een mensch zooveel te denken, dat hij nooit aan het einde er van kan komen. Dit is hetzelfde met Meredith's eerste boeken. Ik kan nooit een hoofdstuk achter elkander lezen omdat hij mij zijn beelden laat nahollen. Niets zal mij

ooit overtuigen, dat de Engelschen werkelijk van hem houden, of dat dat zij hem evenveel lezen als zij op hem pochen. Hij heeft veel te zeggen, evenals Browning. Liebig's extract droog gegeten is geen soep — een aftreksel is gemakkelijker door te slikken. Dat begreep Tennyson beter en zijn populaire gedichten hebben maar een gedachte per stuk, zoodat de lui bij het laatste vers tijd nebben gehad uit te maken, wat het is. Een vlotte romanschrijver weet het ook en verspilt nooit twee ideeën in één boek. Lady Merle raadde mij aan *Adam Ulswater* te lezen. „'t Is heelemaal tegen de zusters van overleden vrouwen" verzekerde zij mij.

— Als u Tennyson gaat aftakelen, protesteerde Mr. Andros, die er geen kwartje om gaf, maar haar wilde laten voortgaan, dan zal ik in tranen gaan uitbarsten. Mijn moeder heeft mij met hem opgevoed. Wij hebben een ronde tafel in de eetzaal, die gekocht werd om mij te herinneren aan de *Idylles of the King*.

— Ik wil hem niet aftakelen, voor niets ter wereld, zelfs niet om u te zien huilen — alleen vind ik dat het zijn verdiende loon was dat hij de *May Queen* schreef en *Lady Clara Vere de Vere* zoowel als *Ulysses, Tythonus,* de *Dream of Fair Women* en de *Lotus eaters*. Browning schreef nooit middelmatige prullen. Als Tennyson ooit iets had geschreven, dat niemand begrijpen kon, zou niemand zich de moeite hebben getroost te onderzoeken, wat hij bedoelde. — Maar u rookt niet. Hier zijn sigaretten. Ik vergat ze omdat ik zelf niet rook. Mijn vader stond het mij toe en ik probeerde het eens maar toen nooit meer.

Philip bleef lang genoeg om vele sigaretten te rooken en toen hij naar huis ging, dacht hij meer dan ooit aan Gill. Hij besloot dadelijk *Wuthering Heights* te lezen en toen hij het deed zag hij achter Heathcliff's stoere persoonlijkheid altijd weer Gillian.

M. S.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

In *Onze Eeuw* (Juni) schrijft Renè de Clercq het slot van *Tamar* en Knappert geeft eene bijdrage over *Oud-vaderlandsch Kerkregiment,* wat vooral geschiedkundigen zal interesseeren.

Anna Polak vraagt *Gelijk loon voor gelijken Arbeid,* ten minste zoo begint het artikel en als de eischen tegen het einde niet hooger worden is het nogal matig. Wij dachten dat wij al verder

waren; vernamen ten minste dat een kranig machine-zetter, die in denzelfden tijd bijna dubbel den arbeid leverde van een gewoon kunstbroeder, niet meer loon mocht ontvangen vanwege de typographentrust. Waar zou het ook heen moeten indien men knappe werkers beter ging beloonen dan luie en onkundige. Is het voor onzen democratischen tijd al niet erg genoeg dat een werkman werken moet, en zou men hem dan nog willen aansporen door de verlokking van hooger loon zich te gaan inspannen om meer en beter te leveren! Dat mag niet, natuurlijk niet!

Professor De Louter besluit zijn artikel over *De Crisis van het Volkenrecht.* Hij zegt: „uit de verklaring en beoordeeling van de bezwaren tegen het volkenrecht volgt de noodzakelijkheid eener doortastende hervorming. Zulk eene hervorming is slechts mogelijk met eerbiediging van de historische lijn". Ja, en het zal slechts bestaanbaar blijken als het in zijn positieve voorschriften steunt op het natuurrecht en daarvan eene in onderdeelen doorgevoerde omschrijving en toepassing is. Het behoort zóó te worden ingericht dat dadelijk alle menschen kunnen zien wanneer en door wien het volkenrecht is geschonden. Het beleedigd natuurlijk rechtsgevoel komt dan bij iedereen in opstand en de schuldige staat ook als schuldige bekend voor heel de wereld, die hem veracht en tegen hem optreedt. Het komt ons voor dat de tegenwoordige oorlog daarvan voorbeelden geeft. Maar als het volkenrecht bestaat uit listige voorschriften, die ieder land te zijnen voordeele deed opnemen om den ander te verschalken, dan moét het bij 't eerste het beste conflict als een vermolmd ding in elkaar vallen. Zoo zou er heel wat geredeneerd kunnen worden over het goed recht van Duitschland in zijn duikbootoorlog, maar over de schending van België valt niets meer te redeneeren, nu na drie jaren de bewijzen zijn uitgebleven dat het kleine land een onrechtvaardige aanvaller zou zijn geweest!

Tis (de naam staat in Grieksche letteren) springt *Van den Hak op den Tak.* Wij hebben vroeger al eens gewezen op deze vaak puntige en geestige opmerkingen, die nu in een bundel verkrijgbaar zijn. In de inleiding van prof. Chantepie de la Saussaye klinkt het tot den schrijver: „gij predikt niet, maar de sobere ernst, waarmede gij staat voor het onopgeloste levensraadsel is ook een heilzame prediking". Nu ja, dat levensraadsel en het heilzame van den ernst, waarmee je er voor gaat staan! Maar toch, de schrijver heeft rake zetten. Zoo b.v. waar hij hoera! roept voor den heerlijk-frisschen strijd tegen de lam-ellendige „cliché's", de versleten pasmunt der „belletrie", de „geijkte uitdrukkingen" en dan constateert dat we na een 25 jaren al weer even ver zijn, want het nieuwe is weer versleten en 't frissche onfrisch geworden nu iedereen het draagt en nabauwt.... „al verstaan ze 't niet precies".

Elders: „wanneer uit de vlammende hecatomben van Europa toch nog iets goeds zal oprijzen, zal dat dan niet ook zijn een heilzame ontnuchtering over het onwaarachtige van onze beschaving

en over onze fraseologie van vóór Augustus '14?.... Neen, het is niet waar, dat wij wezenlijk ontnuchterd zijn. Teleurgesteld, ja — beschaamd zeker.... Zelfbehoud drijft haar (de menschheid) weer, straks tot de idealen. Ruw wakker gepord, ziet ze een oogenblik verbijsterd rond, sluit weer de oogen, sluimert en droomt verder haar lieflijken droom...."

Elzevier's (Juni) opent met een rijk geïllustreerd artikel over *Auguste Renoir*, die zelf het aantal zijner schilderijen op duizenden schat. Het volgend opstel is eene waardeering (dat staat er tusschen haakjes bij) van *Martinus Teunis Steyn*, de oud-president van Oranje-Vrijstaat. Hij werd geboren op 2 October 1857 te Winbug in Oranje-Vrijstaat. Na opleiding aan het Grey-College te Bloemfontein, woonde en studeerde hij geruimen tijd te Deventer, toen haalde hij te Londen den graad, die hem recht gaf zich in Zuid-Afrika als advokaat te vestigen. Als zoodanig was hij van 1883—89 werkzaam te Bloemfontein, en werd in 1896 Staats-President, hetgeen hij bleef tot de geweldadige verovering van deze republiek door Engeland.

Cornelis Veth laat ons weer kennismaken met *Oudere Engelsche caricaturisten en Illustrators*. Het gaat ditmaal vooral over George Cruishank (1792—1878).

Robbers bespreekt eenige boeken, die wij in ons Maandschrift reeds vroeger beoordeelden. Van het „koffiehuis met de roode buisjes" (door Wagenvoort) zegt hij: „een boek als dit houdt eigenlijk het midden tusschen heel goede journalistiek (buitenlandsche correspondentie) en heel goede romankunst, en, juist doordat het daar zoo in het midden ligt, is het geen van beide, begrijpt u wel? Geen visch en geen vleesch". —

Op blz. 484 een langwerpig cliché'tje naar een verfstuk van P. Alma. Er staat onder „Bladeren", maar er zit veel meer in. Men kan er uit leeren: „hoe men schilderijen moet zien". — Heeft men het vóór zich in gewonen stand dan krijgt men den indruk, een flesch ingemaakte palingen te beschouwen. Zet men het op zijn kop, dan ziet men in een wolk van stoom en zwarten rook een locomotief op zich afkomen; duidelijk zichtbaar is alleen de schoorsteen en twee lantaarns. Legt men het op zij dan bewondert men een zoogenaamd „zeepaardje"; vooral het karakteristieke snuitje, dat scherp komt uitsteken buiten een hoop mosselen en oesterschelpen, waarachter het lichaam schuil gaat, is buitengewoon goed gelukt. Legt men het op den anderen langskant dan heeft men een aantrekkelijk stilleven voor zich: een omgevallen glas melk, eenige kleine luxe broodjes als drenkelingen in den witten plas, daarnaast een aan vier kanten aangegeten regeeringsboterham en twee gekartelde koekjes. Het is mooi, vooral omdat het boven en behalve dit alles ook nog „bladeren" moet voorstellen. Wat best kan.

De Katholiek (Juni) brengt ons van Hub. Meuffels: *Bij het gouden feest der heiligverklaring van de Martelaren van Gorcum,*

van fr. David de Kok O.F.M.: *Loonstelsels, arbeidshoeveelheid en Taylorsysteem*; van Dr. Th. van Oppenraay: *De onontbindbaarheid van het Huwelijk in het Nieuwe Testament*; en van J. D. J. Aengenent: *Sociologisch Overzicht XVIII.*

J. Pubben geeft een zeer waardeerende beoordeeling van *Augustinus' Belijdenissen* in de bekende vertaling van Frans Erens.

In *De Gids* (Juni) zingen A. Roland Holst, S. Pinkhof, Jan Veth en Nanny Speyer „Voorbij de strandwegen" over zwaluwen, meeuwen, droomen en meer dergelijke dichterlijke onderwerpen. Alleen van Veth een heel ander geluid, een mooi, mannelijk en menschelijk *Gebed van den Soldaat:*

> Laat mij alleen mijn eigen jonge leven
> Willig voor hun victorie geven.
> En Heer, neem dan mijn ziel in deernis aan.

R. P. Tutein Nolthenius brengt zeer gezellig *een bezoek aan Cappet,* zooals bekend het beroemde landgoed van Mme de Stael aan de oevers van het Genève-meer, de huizinge, waar tijdens Napoleons overheersching de eenige vrijheidsvlag van het vasteland woei. Het is echter niet voor de groote schrijfster van *Corinne* dat de bezoeker onze aandacht vraagt, maar voor hen wier invloed van haar maakte hetgeen zij eens zou worden, want mevrouw de Stael zou nooit zijn geworden wie zij was, wanneer Jacques Necker niet haar vader en Suzanne Curchod hare moeder waren geweest. Het is de moeder, de ietwat spichtige dominéesdochter, die reeds op 16-jarigen leeftijd voor een wonder van geleerdheid doorging. Zeer onderhoudend vertelt hij verder van hare vele aanbidders, waaronder de voornaamste zeker is de engelsche schrijver Gibbons, die katholiek geworden was en naar Genève gezonden werd door zijn vader, om in deze protestantsche atmosfeer weer tot het ouderlijke geloof terug te keeren. Hoe goed deze kuur gelukte, bewijzen wel zijn anti-paapsche geschriften van later tijd. Van dit huwelijk kwam niets, hoewel juffrouw Churchod doodelijk van hem was; later sloot zij met Jacques Necker een mariage de raison, dat echter buitengewoon gelukkig werd. Mevrouw Necker was een door en door brave, godsdienstige, streng zedelijke vrouw, juist het tegenovergestelde van haar dochter, die veel en niet altijd evengoed heeft liefgehad. — In het *Overzicht der Nederlandsche Letterkunde* neemt Carel Scharten vele schrijvers(sters) van Marcellus Emants tot Nico v. Suchtelen onder handen. Weinigen kunnen hem voldoen. Hij besluit met de woorden, dat voor den roman der toekomst als taak schijnt weggelegd: „met aandachtige menschenliefde liefdevolle aandacht te wekken voor den evenmensch, met ruim begrijpen, ruim begrip, met het besef van de eenvoudigheid van het geluk, den eenvoud die gelukkig maakt, met het inzicht in de heilzaamheid van het leed, den moed tot het leven". Welk een verschil met de idealen van een 20 à 30 jaar geleden. Terug tot den eenvoud! Aan-

vaarding van het leed, moed om te leven zelfs onder lijden. Hebben de Christenen ooit iets anders geleerd?

Pater B. H. Molkenboer bespreekt in *De Beiaard* op even aangenamen als zakelijken toon den *Invloed van de Italiaansche Letteren op de onze tot 1600.* Van Petrarca was die invloed wel het grootst, van Dante is zoo goed als nergens sprake. M. Koenen geeft het 2de gedeelte van haar historischen roman *De Wilde Jager.* Ook hier heeft zij nog moeite den sprookjestoon, dien zij op zoo onnavolgbare wijze in haar macht heeft, te laten varen. In haar *Moeder* klonk deze bijna voortdurend. Misschien is dit toe te schrijven aan haar gestadig gebruik van den verhalenden, tegenwoordigen tijd. Wij hopen, dat zij aan *De Wilde Jager* de kracht en pit zal schenken, die zulk een personage noodig heeft en hem niet maken tot een bleek, bloedloos legendetype. De katholieke romans van den laatsten tijd onderscheiden zich door een zoete blankheid, die aan roomijs doet denken en waarvan het gemis in de Ravensteinsche boeken zoo vreemd aandoet. Wat meer werkelijkheid en minder droom zullen sommigen zeker ten goede komen. R. de Grave verwijt den hollandschen bloemlezers uit Léon Bloy, dat zij den waren, dolzinnigen, opstandigen Bloy vermoffelen, en Gerard Brom noemt den veel geprezen *Pallieter* „gevaarliker en verraderliker apostel van 't pantheïsme dan de *Kleine Johannes*".

D. Tol vergelijkt in *De Nieuwe Gids* (Juni) de wijze waarop de groote dichters Vondel en Milton tegelijk door dezelfde stof bezield werden tot zeer verschillende en beide zeer schoone dichtwerken. Het artikel is getiteld *Over Vondel, Milton en Shelley* en is èen zeer mooie literaire studie. Het 3de gedeelte behandelt Shelley's *Prometheus Unbound.* Dit drama is onopvoerbaar en bezit handeling noch karakterontwikkeling. Just Havelaar redeneert zwaar over *Natuur* en komt tot de slotsom, dat het Christendom cosmischen zin heeft gemist, het zonderde den mensch af en zag niet de harmonieën, het verbrak den samenhang en onderscheidde mensch en natuur. Bijgevolg: het is geen pantheïsme. *The Dutch Language* is een engelsche rede door den Heer Reineke van Stuwe gehouden voor het Londensche University College, zij vertelt den Engelschen zoowat alles wat van onze taal te weten valt. Gedichten van Boeken en Boutens, de *Literaire-Kroniek* van Kloos over de eeuwige *Carmen.* Mevrouw Kloos prijst M. Koenen's *De Moeder* als een aanwinst voor onze literatuur en Miek Janssen wordt door Reddingius gewaarschuwd voor valsch vernuft en onechtheid. Haar wordt geraden haar geloofsgenoote Alb. Steenhoff-Smulders tot voorbeeld te nemen. Drie regels van haar bevatten meer menschelijkheid, schoonheid, innigheid dan Miek's heele boek.

PANTA

NIEUWE UITGAVEN

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE

Loo (Van). Kantisme et Modernisme. Essai philosophique et théologique. Paris, Téqui.

De uiteenzetting van het Kantsche systeem is kort en klaar en de modernistische kiemen, die er in lagen opgesloten, worden met den vinger aangewezen.

Jammer, dat Van Loo zich liet verleiden eene onaangenaamheid te zeggen over de mentaliteit der Duitsche katholieken. Daar moest men in Frankrijk nu liefst heelemaal niet over praten.

De uittreksels uit het boek van Heine over Duitschland, het vaderland dat hij haatte, behoefden ook niet in een aanhangsel te worden ondergebracht. Die bittere spotter kan wel geestige en sarcastische dingen zeggen, maar men doet toch eerlijker, hem niet als getuige te laten optreden tegen Duitschland. DR. P.

Hulsebosch A. S. J. (A.). De Reducties van Paraguay. Serie XII, No. 3. Geloof en Wetenschap. Nijmegen, Malmberg.

„De kennis van het grootsche werk, door de missionarissen in de binnenlanden van Zuid-Amerika tot stand gebracht, zal ongetwijfeld tot den groei van 't missieleven in ons vaderland bijdragen".

In elk geval zal het lezen der geschiedenis van het wonder gemeenebest van een 100.000 katholieke Indianen, dit helaas „verdwenen paradijs", een groot genot zijn. Men kan eruit leeren wat reuzenwerk door betrekkelijk geringe krachten tot stand kan worden gebracht, indien er maar heerscht methode, en eensgezindheid en geest van opoffering.

De naijver heeft dat werk verwoest; en zij, die weinig gaven om de vrijmaking der zielen door het Christendom, zongen de gelukkigen Indianen het lied eener andere vrijheid voor, die reeds zoovelen ongelukkig maakte. S. M. V.

Poulin (L.). Les Sources d'eau vive. Sermons et allocutions (1915—1917). Paris, Téqui.

Met een onthouding van oorlogsgetoeter en onzuiver gevoel, dat men, gezien de wordingstijd dezer toespraken en sermoenen, niet zou hebben durven verwachten, predikt in schoone taal en met die weldoende klaarheid, zijn ras eigen, deze pastoor van La Sainte-Trinité te Parijs het zuiver Evangelie. Een enkele maal wijst hij op de verschrikkingen, die thans de wereld teisteren, maar om des te dringerder aan te sporen tot heilig leven. De onderwerpen staan niet met elkaar in verband, en men kan dus zeker zijn iets van zijn gading te vinden; of beter gezegd al deze gewijde reden komen voortdurend te pas. B.v. De la Croix — l'éspèrance —

De la prière — De l'aumône — Les sept paroles du Christ — L'Eucharistie — Le Sacré Cœur — La mère Chrétienne enz. Ik noem slechts eenige titels om een idee te geven van den inhoud. Het is een goed, praktisch boek voor geestelijken. R. K. PR.

Vaudon (J.). Retraites de Communion Solennelle. Téqui, Paris.

Werkelijk mooi en echt in den toon voor kinderen geschikt, tenminste over het algemeen. Maar na te volgen zal hij zoo gemakkelijk niet zijn; hij geeft dan toch in elk geval het goede voorbeeld en daarmede wellicht de eigen inspiratie. R. K. PR.

GESCHIEDENIS EN HULPWETENSCHAPPEN

Heyden pr. (L. v. d.). Katholiek Hilversum voorheen en thans. — Hilversum, Blommesteyn.

Uit den aard der zaak is mijne bespreking slechts een aankondiging. Want om eene zakelijke beoordeeling te leveren van den inhoud, zou de eerste eisch zijn, dat men goed onderlegd ware in de geschiedenis van Hilversum.

Maar gedurende een tweetal jaren verscheen deze historie reeds als bijdrage in „De Gooische Post", en kwam derhalve onder de oogen van bevoegden. En als zij nu vroegen naar deze uitgave in boekvorm, is het wel een bewijs: hoezeer zij het werk waardeerden. Dat is aanbeveling genoeg. En het boek zal ongetwijfeld belangstelling vinden. R. K. PR.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Als ik geen latijn kende ging ik het leeren, zoo opbeurend netjes vind ik in de *Latijnsche Thema's en Vertalingen voor de Laagste klas* door W. van Albach (Brand, Bussum) — alles in het kort bijeengebracht om de aanvangsmoeielijkheden meester te worden. De regels en de thema's, waarin die moeten worden toegepast, en verder fabulæ en historia ter vertaling in het Nederlandsch. En de jonge Hollander die den weg niet kan vinden naar het latijn, of van het latijn niet meer naar zijn eigen idioom, zal als een redding in den nood de twee lijsten begroeten, die hem zullen brengen waar hij wezen moet.

Mijn .collega zegt dat het *Leerboek der Anorganische Chemie* van Dr. Meerum Terwogt (Noordhoff, Groningen) voor aanvangers zeer is aan te bevelen. Niet alleen zijn de afbeeldingen buitengewoon goed, maar de schrijver geeft ook zooveel mogelijk een geheel in beknopten vorm. Maar, voegde hij erbij, als ik de dr. was, zou ik die inleiding met haar taalkundige vernuftigheden maar hebben weggelaten.

Voor de beoordeeling der andere boeken op mijn schrijftafel behoefde ik niet te luisteren naar mijn vriend. Ik was weer in mijn element... vooral omdat ik nu te doen had met goede

bekenden. Het gold hier de keurige boekjes der serie: *Help uzelf op reis* (L. J. Veerman, Heusden) in vroegere uitgaven door Servaes de Bruyn, nu herzien door vakmenschen. Ik weet wel, daar is thans niet veel gelegenheid om op reis te gaan, maar ik wilde deze boekjes dan ook nog een andere bestemming geven: voor zelfstudie... ook buiten de reis.

Talen leert men het best en het vlugst als men in 't vreemde land eenigen tijd verblijf kan houden. En als men dit niet kan? Door eenvoudig te beginnen met lezen en nogmaals lezen. Het is echter goed om de allereerste regels, de voornaamste derhalve, voor den geest te hebben, alvorens men begint met deze oefening, en zich ook wat woorden en veel-voorkomende uitdrukkingen eigen te maken.

Welnu, voor dat doel zijn de mooie roode boekjes als geknipt. Beknopt, maar volledig genoeg is de spraakkunst die voorafgaat en ruim is de verzameling, die volgt, van de woorden, welke in het dagelijksche leven het meest te pas komen. Beproef maar eens of mijn raad u niet goed zal bekomen. Gij hebt hier keur en keuze, Spaansch, Italiaansch, Fransch, Duitsch, Engelsch, Zweedsch, Deensch en Noorsch, en ten slotte Maleisch. Over dit laatste kan ik niet oordeelen, maar ik mag veronderstellen dat hier even goed wordt onderwezen en even praktisch vooral, als in de andere genoemde talen. Ik vind dit een zeer goede en weinig kostbare uitgave, die ik allen belangstellenden met gerust hart kan aanbevelen. FAUST & CO.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Coppee (François). Henriëtte. Amsterdam, Meulenhoff (141). f 0.85. geb. f 1.25.

Henriëtte, de bekende roman van Coppée, die, meen ik, voor 't eerst verscheen in 1889, is en blijft voorbehouden lectuur. R.

Kemp (Pierre). De Bruid der Onbekende Zee en andere gedichten. Maastricht, Maastrichtsche Boek- en Handelsdrukkerij (111) 1917.

Het is een voorrecht dit prachtig bundeltje nieuwe gedichten te mogen aankondigen. Men is er in te gast als op een klankenfeest. Wat een rijkdom van muziek! Dit blijft voor den genieter dezer kunst de alles aldoor beheerschende gedachte.

Doch ook voor den gaarne zinnenden geest gaf Kemp dankbare stof. Meer loonende dan die van zijn eerste boekje. Duisterheden hangen er — voor mij althans — nog vele, maar niet zoo ondoorgrondelijk als de wondere gedachten van zijn Wondere Lied.

Waarom niet verwachten, dat de toekomst van dezen dichter

mèt volle klaarheid van bedoelen nog groote schoonheid brengen zal? Dr. A. C. SLIJPEN S.J.

Marres (P.). Heerscherswaan. Versluys. A'dam. (316) geb. f 4.50.

Ik weet eigenlijk niet goed raad met dit boek van mejuffrouw Marres. En dat kan men mij niet kwalijk nemen, want het is moeielijk zich zóó in te leven in die vroegere eeuwen om terug te kunnen blikken zonder vooroordeel en met goed begrijpen op dat begin onzer Westersche beschaving.

Het is wel een feit dat Karel de Groote in zijn particulier leven niet groot is geweest, allesbehalve. Het is ook bekend genoeg dat zijn heerschzucht menigmaal tot felle en wreede daden heeft verlokt. De middelen, die hij aanwendde om het Christendom te verspreiden waren nu ook juist niet altijd secundum Lucam. Maar, hoeveel moet er geschreven worden op rekening van die tijden, toen de opvoeding van het Westen betrekkelijk nog zoo kort begonnen was?

Karel de Groote in het aureool van zijn glorie, geroemd om zijn heldendaden, bewonderenswaardig om zijn helder inzicht, wordt eensklaps zoo klein als wij hem ons voorstellen met zijn zeer zwakke huwelijkstrouw, en met zijn aantal vrouwen en nevenvrouwen, dat dit nieuwe, en waarschijnlijk toch echte beeld, ons zoo weinig sympathiek is.

Ik begrijp niet goed dat Mejuffrouw Marres dezen held heeft gekozen als zij van plan was hem zóó te schilderen. Het is altijd een waagstuk iemand, die zoo vast omweven is van heldensagen en legenden als groote Karel, naar buiten te halen en in zijn, maar al te dikwijls kleine menschelijkheid, den volke te toonen.

Daar komen ook nog al hartstochtelijke bladzijden in dit boek, zoodat het zeker geen lectuur genoemd kan worden voor iedereen.

Gaarne erken ik dat de schrijfster zich goed ingewerkt heeft in haar onderwerp en zij voert een zuiveren stijl. Het dramatiseeren der handeling door levendig en natuurgetrouw gesprek, doet zij te zeldzaam en zoo wordt het ook meer een verhaal dan.... ja, dan wat wij tegenwoordig een roman noemen.

Iemand, dien ik het boek ter lezing gaf, om eens te weten wat voor indruk het zou maken, antwoordde mij letterlijk: „Was Karel de Groote werkelijk zoo'n mispunt?" Ik heb er niets op geantwoord, want.... och, ik wist het zelf niet, evenmin als ik eigenlijk weet hoe ik precies over het boek moet oordeelen. Het staat te ver van mij af. M. WALRE.

Reynès-Monlaur (M.). Van Rouw en Moed. De mystieke woorden. Vertaald uit het Fransch door Helena Biegel. — Uitgave van de N.V. „De R. K. Boek-Centrale" Amsterdam. (296).

Het oorspronkelijk werk der bekende fransche schrijfster, waarvan hier een vertaling is gegeven, werd in den 9den jaargang van *Boekenschouw*, (blz. 442) besproken, zoodat wij, wat den

inhoud betreft, kunnen volstaan daarheen te verwijzen. De vertaalster werd, helaas! door den dood verhinderd haar arbeid persklaar te maken. A. P. B(iegel?), die deze ontroerende bijzonderheid mededeelt, nam vol liefde de taak op zich voor de uitgave verder zorg te dragen.

De moeilijkheden om een franschen roman in het Hollandsch over te brengen, kunnen niet licht overschat worden. Gedachtengang, uitdrukkingen, waardeering van woorden en feiten, liggen bij beide talen in zoo geheel verschillende toonaarden, dat er een hooge mate van taalkennis en vooral taalgevoel noodig is om zulk eene vertaling goed ten einde te brengen. Hoewel deze van eenige stroefheid niet is vrij te pleiten, is het waagstuk juffrouw Biegel z. g. tamelijk wel gelukt, terwijl A. P. B. er zeker ook het zijne (hare) toe bijdroeg onze roomsch-hollandsche leestafel met een goed en zelfs stichtend boek te verrijken. Zij echter, die van meening zijn dat de behandeling door België ondergaan alleen uit noodweer geschiedde door het van alle zijden aangevallen en bedreigde, arme Duitschland en het deze strafoefening ten volle verdiende, doen wijs het ongelezen te laten. 't Brengt hun niets dan ergernis.

Voor een keurig en welverzorgd uiterlijk deed de wakkere R. K. Boek-Centrale haar uiterste best. M. S.

Stilgebauer (Dr. Edw.) Inferno II. Roman uit den zeeoorlog. Amsterd. L. Veen. (325) f 3.50—f 3.90.

Vóór den oorlog was Stilgebauer bij het lezend publiek in Duitschland al niet zoo veel meer in trek als eenige jaren vroeger. De uitgevers hadden door hun overdreven reklame het publiek argwanend gemaakt en gedachtig aan het spreekwoord dat goede wijn geen krans behoeft, en zeker geen krans zoo groot als een circus, gingen zij de boeken van hun lievelingsschrijver eens wat meer op den keper beschouwen. En wie eenig verstand van literatuur heeft, zal erkennen: dat ze daar niet tegen kunnen.

Een zekere handigheid van in-elkaar-zetten, een oppervlakkige praatvaardigheid, die zoo eens even met de tong over alle, ook de meest ernstige kwesties, maait, en dan op zijn tijd een pathos, waarmede onze voorvaderen deklameerden: „De slang en het vogelnestje". De fijnvoelenden lieten hem toen los... de grover aangelegden smulden van het door-en-door valsche „Götz Kraft" en van zijn declamatorium Inferno I. Bij de Al-Duitschen had hij met dit boek het natuurlijk verkorven en de schrijver bleef veilig buiten de landspalen. Toch komen in „Inferno I" (dat wij vroeger hebben besproken) nog menige episoden voor, welke met eene zekere epische kracht zijn gebeiteld.

„Inferno II" mist dat geheel en al. Het boek deugt niet, omdat het een vurig propagandaschrift is voor „Christian Science". Dat is weer echt Stilgebauer, knap in het begrijpen van velen zijner tijdgenooten. Hij voelt dat er spiritualische neigingen opkomen, en hij is er dadelijk bij om hen te voldoen en een surrogaat van

het Christendom, een Ersatz-christendom in de hand te stoppen.

Een roman is het eigenlijk niet. Stilgebauer beschrijft het optreden van een oud-boemelaar, thans president van een Christian-Science-club te New-York. De man doet wonderen. Als passagier op het reusachtige schip, dat van Amerika naar Engeland gaat, en aan 't einde van zijn reis wordt getorpedeerd, heeft hij allen onder zijn invloed. Hij spreekt alleen met teksten uit het N. Testament, soms heel mal toegepast. Zelfs ontwikkelden zien hem aan voor Christus zelven!!! Dit alles staat in het eerste deel, getiteld „Het Schip des Doods". — Het tweede deel draagt het zonderlinge opschrift: „De dertien dwangvoorstellingen van kapitein Stirn". Dat is niets anders dan de catalogus der droomgezichten en waanvoorstellingen van den duikbootkapitein, die na zijn ontzettende misdaad te hebben gepleegd, volslagen krankzinnig is geworden. De schrijver laat hem in zijn ijlkoortsen het dierlijke beschrijven van den massamoord. Een zonderling boek! Men vraagt zich af (wat bij Inferno al kon vermoed worden) of de schrijver door het ontzettende der gebeurtenissen niet een weinig overstuur is geraakt, zou het wonder zijn? A. GIELEN

Teirlinck (Herman) Mijnheer J. B. Serjanszoon, Orator Didacticus.

De eerste uitgave dateert van 1908 en wij hebben tegen dit boek ook al eens gewaarschuwd, bij gelegenheid van een tooneel-opvoering. Het stuk was een zoontje van dit boek.

Men begint het weer aan te prijzen den laatsten tijd, zeker om Serjanszoon met den grof-zinnelijken en pantheïstischen „Pallieter" van Timmermans mee te laten werken aan de veredeling van ons volk. Eene hoffelijkheid van deze Belgische schrijvers in ruil voor onze gastvrijheid?

Men wete dat deze orator Didacticus, door zijn geestelijken vader geprezen als een ridder „sans peur et sans reproche" heel akelig leeraart over liefde. En op nog akeliger wijze tracht hij zijne leer in praktijk te brengen. M. WALRE

Zuster (Eene) van de Congregatie der Zusters van Liefde van O. L. Vr. van Barmhartigheid (Tilburg) Geestelijke Gedichtjes. Uitgave der N. V. De R. K. Boek-Centrale, Amsterdam (141), prijs geb. f 1.50.

Slechts zelden verrast ons een stem, opklinkend uit de stilte des kloosters. Wat gefluisterd werd in de zoete samenspraken vóór het tabernakel of in de eenzame cellen tusschen den Goddelijken Bruidegom en Zijn uitverkoren bruiden blijft meestal het geheim des Konings.

Daarom is het zeker een voorrecht en een reden tot verheuging als aan één dier Godgewijde jonkvrouwen de gave werd geschonken en tevens de moed om luid uit te zingen en uit te jubelen de teerste gevoelens van haar hart, de heilige gedachten, die haar ziel vervullen en haar leven, ondanks veel innerlijk lijden en

strijden, maken tot een langen feestdag vol vrede en blijheid, waarvan de wereld de bovenaardsche vreugde en innige schoonheid niet begrijpt.

Dankbaar moeten wij deze ongenoemde religieuze dus zijn voor de gave, die zij ons schonk. Zij immers vergunt ons te schouwen in haar diepste zieleleven, zij verhaalt ons en aan zoovelen, die het kloosterbestaan geheel verkeerd beoordeelen in hun waanwijsheid, hoe zij en — ongetwijfeld ook verreweg de meesten harer medezusters — dagelijks God danken voor het heerlijke lot, dat haar ten deel viel door haar roeping tot het hoogere leven. Zij licht een tipje op van den geheimvollen sluier, die haar zoet samenzijn met den grooten Vriend der zielen omhult. Zij leert ons begrijpen hoe het schijnbaar eentonige en strenge ordeleven rijk is aan bovenaardsche vreugden en hemelsche verrukkingen, waarvan wij wereldlingen geen flauw vermoeden hebben. Zuster X. zingt als het blijde vogeltje in het zondoorstraalde, bloeiende lentewoud, kunsteloos vaak, maar treffend altijd en ontroerend, wellicht omdat het gevoel, dat haar onweerstaanbaar tot zingen noopt, zoo echt is en zoo waar als geen ander.

Zij heeft de natuur innig lief, maar telkens voert zij haar tot den Schepper terug; in al het heerlijke, dat haar omringt, ziet zij een beeld van Zijn glorie. Zij zou alle schoonheid van hemel en aarde, van zonlicht en sterrenglans, van bloemen, weiden en bosschen neer willen leggen aan Zijn voeten als een offer van dankbaarheid voor het oneindige geluk, dat Hij haar geeft.

De „Geestelijke Gedichtjes", zooals Zuster ze bescheïdenlijk noemde, zijn in onze literatuur een zoo goed als eenige verschijning, zij herinneren aan de geestelijke liederen van Cordula Peregrina, Louise Hensel, zuster Theresia en aan die der grootste van allen, Annette van Droste-Hulshoff. Evenals zij en Guido Gezelle bezingt deze zangster de feesten van het Kerkelijk Jaar. Zij weet op gelukkige wijze alle eentonigheid te vermijden. Afwisseling blijft haar gedichten sieren, hoewel zij in eindelooze variatiën hetzelfde onderwerp behandelen.

Niet altijd zijn rijm en maat onberispelijk; de gewijde dichteres bekommert zich niet over vóór of na 80. Toch gelooven wij niet, dat zij vóór de tachtigers op deze wijze had kunnen zingen.

Wij voorspellen aan deze zoetvloeiende, in-vrome „Gedichtjes" groot succes, al zijn ze ook „fijn", zooals het leelijke woord luidt, waarbij men alle godsdienstige boeken zonder onderscheid in de kast bant en tot nutteloos ornament doemt en al zijn er ook velen, die beweren niet van verzen te houden.

De Uitgever zorgde voor een lief bandje en handig formaat en vraagt een niet al te hoogen prijs.

FRANSCH

Lavedan (Henri). La famille française. Librairie Académique, Perrin et Co., Paris. f 2.10.

Onder hen op wien de oorlog een invloed ten goede schijnt gehad te hebben en wier wijze van schrijven en vooral denken onder den druk der ontzettende gebeurtenissen een ernstige wending namen, kan men ook Henri Lavedan noemen, den schrijver van lichtzinnige bijna pornographische tooneelstukken als *Le vieux marcheur, le goût du vice, Marquis Privola,* misschien des te gevaarlijker omdat hij beweerde met de schildering van ergerlijke toestanden een zedelijk doel te beoogen.

Reeds vóór den oorlog was een kentering in zijn werk te bespeuren, nu treedt hij zelfs als zedenmeester op. Gedurende zeven maanden verschenen in *l'Illustration* van zijn hand een reeks schetsen over het Fransche huisgezin, waarin hij vooral het schrikwekkende euvel bestrijdt dat het fransche volk met ondergang bedreigt en in de laatste jaren zulke geweldige verhoudingen aangenomen heeft. Hij doet het op hoogst kiesche wijze, die men van zulk een gewaagd schrijver niet zou verwachten en beschouwt achtereenvolgens de oorzaken van het kwaad in de hooge-, middel- en volksklassen, bestrijdt alle sophismen zoo spoedig gevonden gaat dan de middelen na, die het kwaad willen bestrijden, de wetsmaatregelen, de stoffelijke belangen om eindelijk tot het besluit te komen dat alleen de godsdienst hier redding kan brengen en slechts van een terugkeer tot de christelijke beginselen verbetering is te verwachten.

Bijzonder mooi en overtuigend is het hoofdstuk, waarin Lavedan het celibaat der priesters en religieuzen verdedigt tegen de aanvallen der vrijdenkers. Na aangetoond te hebben hoe vruchtbaar hun leven voor de gemeenschap is geworden, juist door hun verzaking van het huwelijk en het ouderschap, eindigt hij met deze woorden:

S'il fallait dresser une statue au Saint de la Paternité, c'est á Saint Vincent de Paul qu'on l'offrirait pour avoir recueilli, sauvé et donné à lui seul plus d'enfants à la France que des centaines de pères.

ENGELSCH

Garrold (R. P.) The Onion Peelers. London, Sands & Co. (370) 6 sh.

R. P. Garrold S. j., onder wiens naam reeds een drietal[1]) niet onverdienstelijke college-romans zijn verschenen, die genoemd mogen naast P. Finn's populaire boeken en psychologisch zelfs hooger staan dan die van den Amerikaanschen schrijver, heeft hier zijn krachten beproefd aan een breeder opgezet plan, hoewel ook hier het schoolleven een groote plaats inneemt.

„*La vie est une oignon qu'on épluche en pleurant*", luidt het motto en wekt de verwachting van een diepgaande psychologische

---

[1]) The Boys of St. Batt's; A Fourth Form Boy — in Hollandsche bewerking: Freddy van de vierde —; The Black Brotherhood and Some of its Sisters.

studie van een leven vol tranen. De tweede titel: Being the early history of Sir Albert Jenkins, geeft echter eerlijk de grenzen aan, die schrijver zich getrokken heeft. P. Garrold bepaalt zich dan ook hoofdzakelijk tot het jeugdleven van zijn held, waardoor het boek, afwijkend van begane wegen in aantrekkelijkheid wint.

Kleine oorzaken hebben dikwijls groote gevolgen. Zoo ook hier: „Als de onhandige Miss Clara Walters niet haar trapleer door de benedenruit van de werkkamer van Messrs. Frueman & Blight's konfectiewinkel had gestooten, was deze tragische geschiedenis nooit geschreven". Want dan had waarschijnlijk Miss Eleonor Quinn nooit kennis gemaakt met Mr. William Jenkins, klerk bij Messrs. Bold & Crutter, haar overbuur; dan was daaruit geen engagement en huwelijk gevolgd en was Bertie Jenkins nooit ter wereld gekomen. Maar dat alles geschiedt en Bertie is weldra oud genoeg om interessante ontdekkingen te doen onder tafel, op het binnenplaatsje vooral wanneer de natte wasch te drogen hangt — boven op tafel en ten laatste op straat, zoo vol ongekende wonderen voor zijn kinderoogen en verstand.

Vader Jenkins is een „verlichte", die te veel drinkt, een hoogen dunk heeft van zich zelf en weinig meer doet dan vrouw en kind ongelukkig maken. Het klerkejasje wordt aan den kapstok gehangen want William Jenkins zal zich gaan toeleggen op de studie der jurisprudentie. Als dit mislukt wordt hij agent van A. T. A. (Advanced Thought Association), als de alcohol ook hier weer zijn carrière in den weg staat, zoekt hij weer een plaatsje op een kantoorkruk, steelt na een tijdje £ 50 en verdwijnt; een gelukkige oplossing voor vrouw en kind.

Moeder Jenkins is Roomsch Katholiek, maar heeft sinds haar huwelijk ter wille van haar man de praktijk er aan gegeven. Te zwak om voor haar beginselen op te komen, te zwak ook om haar kind op te voeden en zijn genegenheid te winnen, is haar leven een aaneenschakeling van tegenspoed en verdriet. Dat zij goed afsterft heeft zij waarschijnlijk daaraan te danken; voorspoed is voor dergelijke karakters de doodslaap.

Van Bertie zal ik niets zeggen. Daartoe zou ik de honderd-en-een détail-schetsjes moeten weergeven, die bijeengebracht zijn levensgroot portret vormen. Na de overige karakters is vooral Miss Kitty Gaffney, Bertie's toekomstige echtgenoote, een origineele verschijning, die aan een Dickens-type doet denken; ook Roddy Morgan en de streng-puriteinsche Old Jacob zijn mooi geteekend.

Goede Roomsche romans zijn niet zoo talrijk, of de verschijning van Bertie's levensgeschiedenis kan slechts met vreugde worden begroet.

Webster (Jean). Daddy-Long-Legs. London, Hodder & Stoughton (249) 1 sh.

Bovengenoemd boek — een eigenlijken roman kan men het nauwelijks noemen — van de onlangs overleden Amerikaansche

schrijfster, heeft de eer genoten met het vervolg er op „Dear Enemy" door Jhr. Mr. H. Smissaert lang en breed besproken te zijn in „Onze Eeuw" van Februari van dit jaar.

De eigenlijke geschiedenis is in een paar woorden verteld. Jerusha Abbott, later Judy, heeft haar opvoeding voltooid(!) in het John Griar House, een ongenietbaar toevluchtsoord voor weeskinderen. Een der curatoren zal nu verder voor haar opleiding zorgen. Judy kent hem niet, maar heeft enkel een paar lange beenen gezien in de vestibule van J. G. H., hetgeen haar voldoende is hem voortaan te betitelen als Daddy-Long-Legs (Vadertje Hooiwagen). De rest van het boek bestaat uit de correspondentie tusschen Judy en den onbekenden weldoener, tot zij ten laatste ten huwelijk gevraagd wordt door een zekeren Mr. Jervis, die zich ontpopt als de mysterieuse Daddy-Longs-Legs.

Op zich zelf een mager en tamelijk afgezaagd gegeven, maar waarvan Jean Webster een boek heeft gemaakt, dat haar naam eensklaps bovenaan geplaatst heeft in de rij van Amerika's moderne romanschrijfsters. De kinderteekeningen, waarmede het is geïllustreerd passen volkomen in dit milieu van gezonden humor. (Zie: Boekensch. IX 354).

Webster (Jean). Dear Enemy. — London, Hodder & Stoughton (252) 1 sh.

In Dear Enemy, een vervolg op Daddy-Long-Legs, is Judy getrouwd; begaan met het lot der arme weesjes in het onmenschelijke John Griar House, besluit zij alles in 't werk te stellen om het lot der kleinen te verbeteren. Sally Mc Bride, een harer college-vriendinnen, wordt aangezocht het bestuur er van op zich te nemen, hetgeen deze aanneemt. De Jervissen geven haar de vrije hand en met medewerking voornamelijk van Dr. Mc Ray, oogenschijnlijk een stuggen Schot, wordt het huis van smarten omgetooverd in een klein aardsch paradijs. Het aantrekkelijke van het boek is ook hier weer de correspondentie van Sally Mc Bride, de Jervissen en den „Dear Enemy", Dr. Mc Ray.

Op zich zelf doet dat boek voor zijn voorganger niet onder Als vervolg van het Judy-boek zal het minder indruk maken; het verrassende is er gedeeltelijk van af door hetgeen is voorafgegaan; dat „Dear Enemy" en Sally elkaar krijgen kan ieder eenigszins geroutineerd romanlezer van den beginne af voorspellen. De oplossing der moeilijkheden, die dit huwelijk in den weg staan — het afbreken van Sally's verlooving en de juist-van-passe dood van Mc. Ray's eerste vrouw — is wel wat erg eenvoudig.

Wel doet het ons Roomschen vreemd aan, dat in beide boeken nooit met een enkel woord gesproken wordt over godsdienst; hoewel het werk hier ondernomen toch moeilijk blijvende resultaten zal opleveren, indien het alleen rust op zuiver materialistische philantropie. Maar misschien is dat in het land van den dollar anders.

L. P. P. FRANKE S. J.

TIJDSCHRIFTEN

Mei. Geïllustreerd maandblad voor Jong Kath. Nederland. Uitgave van de N.V. Drukkerij „De Spaarnestad", Haarlem. Abonnement f 3.— per jaar.

Met groot genoegen hebben wij kennis gemaakt met dit nieuwe tijdschrift, dat bestemd schijnt voor jongens en meisjes in den moeilijken leeftijd van 13 jaar en daarboven. 't Staat onder redactie van mevr. A. Steenhoff Smulders, Rector W. v. d. Hengel (Hilversum), Br. Martinus en J. J. Verbeeten, schoolopziener te Breda, namen dus, die klinken als goed gegoten klokken; ook de rij der medewerkers(sters) belooft heel wat. Laten wij hopen dat deze namen niet, zooals meer en meer gebruikelijk is, alleen prospectus en titelblad zullen sieren, maar werkelijk in het tijdschrift zelf onder fraaie, interessante stukken mogen prijken.

De eerste aflevering van Mei in deze werkelijk eenig mooie Meimaand verschenen, — nomen sit omen, — belooft heel wat. Het is een kranig begin, en als het tijdschrijft zoo voort gaat, durven wij het een goed, ja zelfs voorbeeldeloos succes voorspellen.

De omslag moge wat al te blij groen zijn, het plaatje wat al te plechtig — die twee kinderen met ineengeslagen handen doen meer aan bruid en bruidegom, dan aan broer en zusje denken, — een keurig artikel van Redacteur v. d. Hengel legt er de symboliek gelukkig van uit — druk en papier dragen te veel de sporen der ongunstige tijden, maar waar het vooral op aankomt, de inhoud is zoo goed gekozen, zoo vol afwisseling, zoo er op berekend dat het aangename nuttig en het nuttige aangenaam is, dat beide grenzen onmerkbaar ineenvloeien. Het doet meer dan ooit wenschen nog in de heerlijke Mei des levens te staan om er volop van te genieten. Maar ook voor den volwassene bevat Mei nog aantrekkelijks te over.

De *Historische Vertellingen* ingeleid door de Hoofdredactrice zelf, die van de Kapitoolganzen verhaalt, beloven een der interessantste rubrieken te worden, evenals J. H. Uyling's lessen *Over alles wat mooi is.* Zijn begin is al buitengewoon goed, daar hij tot onderwerp koos *De Boodschap des Engels* van Fra Angelico, een der grootste uitbeelders van het eeuwig schoone. Luitenant Knol vertelt aan de Hollandsche jongens over *„Onze Marine"*. Alb. Steenhoff begint een groot gezellig familieverhaal: *Een huis vol menschen.* Van Lize Bührs een allerliefst, diepgevoeld schetsje *Misdienaartje*, waarvoor wij gaarne haar al te getopnaefde *Jet* geven — (Lize! non sum dignus, niet dignis, hoor!) en wat er verder ter tafel wordt gebracht.

Een rijke inhoud vol afwisseling, $9^1/_2$ vel druks, tamelijk compres, gedichten, puzzles, aardigheden, sport en spel, ja wat al niet, ook nuttige wenken en prettig ingekleede lesjes. Genoeg om te doen

zien, hoe wij alle recht hebben van deze *Mei* voor onze Roomsche jeugd een schitterenden oogst te hopen. Hoe kan dit anders als zij onder bescherming der Onbevlekte Meikoningin de wereld ingaat?

VARIA

Een Kletsmajoor. De heer Boele van Hensbroek vertelt van Heine: „Heine is altijd ernstig; want zelfs in zijn spot heerscht de waarheid". Maar een bladzijde terug wordt verklaard: „die soms grenzenloos geestig den spot drijft met.... wat hem zelven het hoogst was".

En verder: „hij heeft de twee heiligste zaken, die er ter wereld zijn, gekend en aanbeden. Het zijn de liefde en de waarheid". Een pagina vroeger wist Hensbroek ons mede te deelen: „naast een onsterfelijken roem bracht de liefde hem zijn lijden".... en hij noemt dat lijden met zijn eigen leelijken naam: „ruggemergstering". —

Rijm dat nu eens met elkaar! —

En als men daarnaast het oordeel legt van denzelfden man over Bossuet: „Zijne *leerredenen* verschenen als *Sermons et oraisons funèbres* (???); schitterend van vorm, vooral waar de taal zich verheft, verblindend door dialectiek, is de inhoud niet bepaald degelijk".

Hij heeft er natuurlijk nooit een regel van gelezen, anders zou hij zoo'n zottepraat niet neerschrijven en „leerredenen" tot de „oraisons funèbres" rekenen!

Encyclopedie voor kinderen. Dat ontbrak er nog aan zal men zeggen. Maar laten wij niet te gauw denken dat hier overdrijving in 't spel is. The Tablet, dat degelijke katholieke weekblad is zeer goed te spreken over deze nieuwe uitgave (tegen de vorige uitgave bestonden ernstige grieven) van „The Children's Encyclopaedia" in 8 dln door Arthur Mee (Londen, Educational Book Co.) De nieuwe editie blijkt vrij te zijn van alle fouten, waarop men gegronde aanmerkingen zou kunnen maken. Wetenschap, literatuur, mechanica, knutselwerk, spel en sport.

Wij hebben bij dezen lof van The Tablet toch eenig voorbehoud te maken, zooals dat blad zelf trouwens ook doet. Een katholiek heeft deze editie nagezien, maar het werk blijft toch zijn protestantsche afkomst verraden. Zoo staat er een plaat van Luther, die den pauselijken bul verbrandt, met het onderschrift: zijn moed wekte de zwakkeren op" — en een ander onderschrift waarin de vader van Luther wordt gezegd, te hebben gebeden bij de wieg van zijn kind: „O God, geef dat hij een hersteller moge worden van

de Kerk!" — Dat neemt echter niet weg dat ten onzent zij, die veel met kinderen omgaan of de redactie hebben van een kinderblaadje, veel nut kunnen hebben van deze acht deelen.

Gezegden van Mark Twain. „Indien gij twijfelt, spreek dan de waarheid". — „De vriendschap is zoo goed en edelmoedig en standvastig van nature, dat zij een menschenleven duren kan, indien men geen geld te leen vraagt". — „Een boek heet klassiek als het veel wordt geprezen maar zelden gelezen". — „De man met een nieuw idee is een stakkerd totdat hij slaagt". — „Waarheid is zeldzamer dan fictie; en dat komt omdat fictie zich moet houden aan het mogelijke en waarheid behoeft dat niet".

Tegen de dichters. Er is misschien geen mensch, die zoo woest tegen de dichters te keer gaat als de dichter Byron in zijn „Journal", — hij noemt ze „een onbeduidend, niets uitvoerend gebroed!" of verklaart: „een man behoort wat meer voor de maatschappij te doen dan verzen te schrijven". — „Daden, daden, zeg ik, en geen geschrijf, — vooral geen verzen".

In datzelfde dagboek kan men ook weer juist het tegenovergestelde lezen. Maar dit behoeft niet te verwonderen. Volgens zijn vriend en levensbeschrijver Moore was Byron de meest veranderlijke en wispelturige mensch, dien men zich denken kan. Zijn leven bewijst het ten overvloede.

Het grootste boek zou te vinden zijn in het British Museum. Het is een Hollandsche atlas, in leder gebonden en voorzien van zilveren sloten. De hoogte is ongeveer 7 ft en het gewicht 800 lb Het was een geschenk voor Charles II toen hij in 1660 Holland verliet.

Boekbanden. De uitgevers van magazijn- ot auctie-catalogussen dachten er vroeger niet aan om bij uitmuntend gebonden werken den naam van den binder te noemen, eerst een zeventig jaren geleden begonnen deze opgaven, die zelden aanleiding waren dat een boek in veiling meer opbracht, de aandacht te trekken van liefhebbers. Charles Nodier te Parijs, de bekende schrijver, was de eerste (reeds omstreeks 1830), die de namen der boekbinders bij de titels vermeldde; maar er verliepen nog verscheidene jaren, vóór de bibliophilen begonnen te letten op deze nieuwe richting van verzamelen.

De bibliograaf J. Ch. Brunet betaalde 200 fr. voor een exemplaar der „Aventures de Télémaque", dat tot dusverre ongeveer 30 fr. waard bevonden was. Het was gebonden in rood marokijn en versierd met het gouden vlies, het insigne van den boekenliefhebber Longepierre. In 1868 reeds, na den dood van Brunet, ging hetzelfde exemplaar voor 1770 fr. In die dagen was dat een gebeurtenis, die opspraak verwekte en meer dan één noemde de stoutheid van den kooper eene dwaasheid. Maar die zoo oor-

deelden vergisten zich, want in 1888 werd dezelfde „Télémaque" betaald met 5050 fr. — Let dus op de banden!

Een aardig antwoord. Toen de heer Kühne het tijdschrift „Für die elegante Welt" van Heinrich Laube overnam, en iemand gevraagd werd wat hij wel dacht van die redactie-wisseling, antwoordde deze geestig met de volgende woordspeling: „Ik geloof dat alles wel bij het oude zal blijven, want... was sich Laube nich erkühnt hat, das wird sich wohl auch Kühne nicht erlauben".

CORRESPONDENTIE

W. Z. te V. Al de 25 boeken, waarover U advies vraagt, werden in Boekenschouw besproken op één na. En dat eene: „König Eduards enz." kunnen wij niet aanbevelen ofschoon het niet ruw zinnelijk is. De schrijver Vorbusch heeft geen naam in de Duitsche Letterkunde. Voor de rest mogen wij niet in herhaling treden.

Mej. D. te 's B. Wij hebben tot nu toe nog geen geschikt Engelsch boek ter vertaling kunnen vinden.

L. Vr. te R. Dat boek van Ayscough, waaruit wij citeerden, heet „Levia Pondera" an essay book, Longmans, Londen 1913. Het werd in Boekenschouw indertijd besproken.

J. H. V. te D. Wismans heeft een beknopt overzicht geschreven over de Engelsche Letterkunde (Brand, Bussum), fragmenten van werken der schrijvers zijn daarin niet opgenomen, dan was trouwens de beknoptheid te loor gegaan.

N. v. W. DEN H. Daar heeft reeds een bespreking van Pallieter gestaan in Boekenschouw. Welneen, dat boek is niet „kerngezond", maar integendeel verfoeielijk van brutaal heidendom en ziekelijke, panteisthische gevoeleriheid. Gelukkig hebben, op één na, alle Roomsche bladen en tijdschriften dit naturalistisch verhaal dan ook afgekeurd.
Hier en daar wordt het geïllustreerd door een barre godslastering.

A. VERM. te 'S-GR. Die beschouwingen rieken heel sterk naar pantheisme. En of die ontboezemingen nu alle voortkomen uit liefde tot de natuur...? U kent den dichter, die de sterren bezong, maar zijn eigenlijke Muze stond op het tafeltje voor hem en behoorde tot de familie der Niersteiners.
Vergelijk eens blz. 13 en blz. 47 en u zult dadelijk zien hoe onecht die voorgewende spontaniteit is.

L. J. te D. Neen; niet te vertrouwen. Oordeel op ethisch gebied onzeker, wat het letterkundige van een boek betreft, totaal fout.
Non omnes sunt kokki longos qui dragĕre Messos, lachte Braga reeds in zijn tijd.

VAN DE FRANSCHE LEESTAFEL

Paul Bourget: Lazarine.

Bourget's nieuwe roman verdient warme aanbeveling.

Vooraf echter een opmerking.

Bourget is een psycholoog. Hij doet een greep in 't groote leven, licht daaruit een of ander geval, brengt dit naar voren, draait en keert en wentelt het, verklaart het tot in zijn diepste oorzaken, en, wat we aldus vóór ons krijgen, niet meer weggedoken onder de nuchtere zinnetjes van een krantenbericht, maar levend, maar brandend in vollen passie-gloed, is, zooals van zelf spreekt, een schouwspel, dat bij den toeschouwer levenservaring en gedegen voorzichtigheid veronderstelt. „Le roman de la vie vraie n'est pas fait pour ceux qui n'ont pas vécu", heeft René Bazin gezegd. — Een algemeene waarheid, die men ook bij het ter hand nemen van Bourget's werken in het oog moet houden.

Bourget wordt er vaak een verwijt van gemaakt, dat hij aan de grillen en wanstaltigheden van „la bête humaine" een te groote plaats inruimt. Men vindt dit onverklaarbaar bij iemand, die zooals hij Katholiek is in beginsel en in praktijk. „Hij schijnt te vergeten", zei voor jaren reeds de diepzinnige criticus G. Longhaye S. J. — die hem overigens ten hoogste prijst, — dat „door zekere kanten van de ondeugd te veel te ontsluieren de best bedoelende moralist kan ophouden moreel te zijn". Bij de aankondiging van een nieuwen roman heeft menig vereerder van Bourget in stilte den wensch geuit: mocht thans de meester eens in 't duister laten wat in 't gewone leven ook het daglicht schuwt! Telkens echter kwam men bedrogen uit.

Het is verre van mij op dit punt Bourget te verdedigen. Al was het alleen maar uit respect voor den lezer, hij had zich in sommige beschrijvingen moeten beperken. Doch, ondanks deze fout, mogen wij in hem met Longhaye erkennen een der grootste meesters van den spiritualistischen roman in Frankrijk's hedendaagsche letterkunde. Het is zeer zeker waar, dat, wie in staat is Bourget's romans minder met de oogen der verbeelding dan met de oogen van het verstand te lezen, uit die lectuur een weldadigen en verheffenden indruk zal meedragen. Zijn werken kunnen niet iedereen onvoorwaardelijk in handen worden gegeven, —

evenmin als in een museum van beeldende kunst iedereen zonder voorbehoud kan worden toegelaten. Doch alles *en bloc* verwerpen om een ongelukkige fout, zou groote dwaasheid zijn.

Omtrent Bourget's laatste romans moet ten slotte nog iets bijzonders worden opgemerkt. Hoe langer hoe meer belichaamt hij in den opzet en in de ontwikkeling zijner werken zijn eenmaal geuite overtuiging, dat „zoowel voor de individuën als voor de maatschappij het christendom de eenige en noodzakelijke voorwaarde van gezondheid en van genezing is". Niet alleen dat hij de godsdienstige zijde zijner personen tot voorwerp zijner zielsontleding maakt, maar gaandeweg treedt in de beschreven zielsdrama's het godsdienstig element meer en meer naar voren; — godsdienstig bewustzijn en geloofsovertuiging worden de hoofddrijfveeren zijner roman-helden en, als wij uit de groep der door zijn meesterhand ontworpen beelden de schoonste afzonderen en meer van nabij bekijken, dan zien wij, dat zij gebeiteld zijn in 't zuiver witte marmer van diepgeworteld Katholiek geloof. Dit geldt o. a. voor Jacques Savignan uit *le Démon de Midi,* — dit geldt nog veel meer voor, als ik mij zoo mag uitdrukken, Jacques' geestelijke zuster, Lazarine.

Lazarine, 't jonge meisje wier zieleleven ons bezighoudt in Bourget's laatsten roman, wordt genoemd een „créature de lumière". Zij is dit in volle waarheid.

Zij is een kind van Zuid-Frankrijk, 't land van de felle zon en den scherpen mistral.

Haar leven gelijkt op dat land: zonnegloed en stormend wee.

Maar zooals in 't Zuiden de zon ten slotte alles overheerscht, zoo ook hier. Haar triomfeerende zon is 't licht van haar geloof en de warmte harer degelijke vroomheid.

Haar vader, Kolonel Emery, een krijgsman die zich onderscheiden heeft in Frankrijk's koloniën, maakt zich soms ongerust over haar „piété trop exaltée". Maar de goede man, zelf een oprecht geloovige, vergeet, dat de Katholieke jeugd van vandaag warmer voelt en zich in woord en daad logischer toont dan die van vroeger, bij wie dikwijls een zoogenaaamde voorzichtigheid de zwakheid van beginsel zoo gereedelijk in 't gevlei kwam. „Pour les consciences réellement croyantes et pieuses, la religion n'est pas seulement une vérité. C'est une vie de certitude et de tendresse, de consolation et d'espérance".

De eenige fout, welke Lazarine ten laste wordt gelegd, is dat

zij zich een oogenblik waagt buiten de lijn van 't wereldsch fatsoen om zelve aan Robert Graffeteau haar liefde voor hem te openbaren.

Is dit een fout? Och neen! Zeker niet bij haar. We begrijpen volkomen haar vader, wanneer hij zegt: „J'ai la plus absolue confiance en toi, Lazarine". Ook menschelijke voorzichtigheid kan rechtmatige eischen stellen, maar wie zoo in-geloovig is als Lazarine beweegt zich overal veilig, beheerscht zich altijd. Zij zou niet het eerst gesproken hebben, als zij niet te voren om licht en kracht gebeden had. Iederen morgen knielt zij neer in de kleine huiskapel. Daar ziet ze in den geest haar gestorven moeder terug. „Ik zie haar daar steeds, onbewegelijk in haar leunstoel en gebogen over haar Navolging van Christus, naast mij, die neerknielt. De deur staat open. Door de pijnboomen heen, die zijn felheid verzachten, valt het zonnelicht naar binnen. 't Vormt een gouden krans om haar bleek gelaat, diepgegroefd door langdurige smart. Onze geliefde doode is nog steeds daar. En ik bid, opdat God mij een getrouw en rein hart beware, wat er ook gebeuren moge. Ik bid, opdat deze liefde, die als een heilige gast in mij gekomen is, mij nooit tot zonde brenge".

Neen, niet tot iets min-edels zal die liefde haar voeren, maar wel zal ze haar een bron worden van onzegbaren weedom.

Gewond in den oorlog, was Robert Graffeteau naar het Zuiden gekomen, naar een sanatorium voor officieren in de nabijheid van Lazarine's ouderlijk huis gelegen. De officieren genieten de gastvrijheid van Kolonel Emery. Lazarine heeft bovendien als infirmière toegang tot het sanatorium. Waren 't Roberts schitterende krijgsverrichtingen, die op de dochter van Kolonel Emery een eerste aantrekking uitoefenden? De bewondering speelde in de genegenheid, welke zij voor hem opvatte, zeer zeker een groote rol. Maar bij die genegenheid voegt zich weldra 't gevoel, de overtuiging, dat Robert een wonde in 't hart draagt, welke zij alleen genezen kan. En, wanneer reine, heilige liefde, offers vóór zich ziet, vlamt ze op met onbedwingbaren drang.

Aanvankelijk meent Lazarine, dat Robert haar hand niet vragen durft, uit vrees dat de oorlog haar weldra weduwe zal maken. Spoedig zal zij echter komen te staan voor het verschrikkelijke feit, dat een diep-treurige gebeurtenis hem tot stilzwijgen noopt.

Lazarine's oudere zuster, Mme Journiac, die in wijze voorzichtigheid als een schutsengel haar altijd bijstaat, had haar gewaarschuwd. „Misschien bestaat er tusschen hem en het huwelijk een van die

beletselen, waarvan ik je sprak op den dag van mijn vertrek: „een verleden, dat niet heelemaal verleden is". Helaas! zoo is het. Graffeteau leeft gescheiden van zijn vrouw Thérèse Alidière, die thans te Toulon verblijft en daar met haar „ami" Graaf de Faverolles een vunzig bestaan voortsleept in opiumgenot en wellust.

Een echte duivelin, die Thérèse! Geplaatst naast Lazarine, — slijk naast diamant, — doet ze 't karakter van het edele meisje nog schitterender uitkomen.

Als man van eer had Robert zijn toestand moeten blootleggen. De moed had hem ontbroken. Nu is 't te laat. Nu blijft hem alleen over zoo spoedig mogelijk het sanatorium te verlaten, of Lazarine te bewegen hem, den gescheiden man, ondanks 't gebod des Heeren, te huwen. Een beleedigende veronderstelling, die alleen gemaakt kan worden door een ongeloovige als Robert.

Plotseling grijpt er een tooneel plaats, door Bourget zoo meesterlijk beschreven, dat 't bij lezing en herlezing een koude rilling over de leden jaagt, de ontmoeting namelijk van Thérèse en Lazarine. Thérèse heeft de vriendschappelijke verhouding van Robert en Lazarine achterhaald. Zij begrijpt, dat Lazarine onbekend is met Robert's scheiding. En nu, gedreven door opnieuw ontgloeide passie, door afgunst en wraakzucht, door de onverdagelijke minachting van zichzelf, welke de ondeugd gevoelt tegenover de deugd, komt ze en staat ze daar plotseling voor Lazarine en schijnbaar argeloos, maar doortrapt sluw werpt ze 't onschuldige kind de schrikkelijke waarheid voor de voeten, de feiten verdraaiend en met leugenachtige tong haar vroegeren echtgenoot op schandelijke wijze belasterend. Als „une bête malfaisante" kwelt en foltert ze haar weerloos slachtoffer, zich naar hartelust verzadigend aan wreed tijgergenot.

Heldhaftig verdraagt Lazarine in stilte haar zielesmart. Is 't mogelijk? Heeft Robert met haar gespeeld zooals met zoovele anderen? Wat wreede ontgoocheling! Een bescheiden verwijt aan Robert is evenwel de eenige klacht, die over haar lippen komt. Doch, als deze uit Lazarine's woorden begrijpt hoe hij werd beklad, dan vlamt zijn toorn op. Die lastertaal zal worden teruggetrokken! En wel door Thérèse zelf! „Un drame de sang et de mort" vol gruwelijke tooneelen volgt. Thérèse wordt gedood door Robert. In wanhoop is Robert op 't punt de hand aan zichzelf te slaan. Lazarine redt hem. Zij houdt hem terug van zijn laffe daad. En, wat meer is, eindelijk redt ze ook zijn ziel. Door haar offer-

vaardige liefde, door haar woord maar vooral door haar gebed, wint zij hem terug voor 't ware geloof. „C'est que j'aime votre âme et que je veux, entendez-vous, je veux la sauver... Je fais mien tout votre passé. Nous l'expierons ensemble. Tout ce qui est à moi est à vous: ma vie, mon coeur, mon Rédempteur. Tout ce qui est à vous est à moi: vos doutes, vos angoisses, votre crime, vos tentations de désespoir. Un autre que moi se les est appropriés avant moi, c'est Notre-Seigneur. Je vous ferai croire en lui, par ma propre destinée".

Zooveel vertrouwen kon niet onverhoord blijven. Als Robert korten tijd daarna sneuvelt, is hij, zijn laatste brief getuigt het, geheel met God verzoend. „God heeft zich bediend van het schepsel van licht, dat gij zijt, om den weg te wijzen aan het wezen van verderf, dat ik was".

In *le Sens de la Mort* bestudeerde Bourget het probleem van den dood. In *Lazarine* belicht hij de vraag: waarom lijden en tegenspoed, pijnlijkheden naar lichaam en ziel in bijna ieder menschenleven?

Zooals bij den dood, zoo staat ook hier de ongeloovige voor onoplosbare raadselen.

Maar de geloovige vindt zijn steun in de troostrijke waarheid, dat evenals de Meester ook de leerling lijden moet, — de Meester voor anderen, de leerling voor zichzelf en voor anderen, tot uitboeting en voldoening.

Lazarine heeft die waarheid begrepen. Vandaar haar heerlijke zielskalmte, haar eenvoud en haar energie.

Er is nog een andere persoon in dezen roman, die met en zooals Lazarine door theorie en praktijk antwoord geeft op de vraag: waarom en waartoe het lijden? 't Is Duchatel, de blinde, in den oorlog van zijn oogen beroofd.

Hij vertegenwoordigt 't lichamelijke lijden naast Lazarine's zielesmart.

Beiden verkondigen dezelfde leer: door hun geloof begrijpen zij 't lijden, uit hun geloof putten zij kracht om het te dragen.

„'t Is een zware beproeving", zegt Duchatel, „voor altijd in nacht te zijn gehuld. Ik zou die beproeving niet verdragen hebben als ik geen geloof had". En op een andere plaats zingt hij als het ware een hymne op de smart. De overgang van 't duistere leven dezer wereld naar 't heldere eeuwige leven eischt „dat er iets in

ons verbrijzeld wordt en als offer opgedragen. Zoo krijgt de smart beteekenis.... Zij vereenigt ons met 't grootste Slachtoffer, met Hem, dien 't evangelie van vandaag — n.l. het passieverhaal van Palmzondag, — ons toont, òpofferend zijn lichaam, zijn bloed, *voor de velen*, voor mij, voor u.... Zooals Hij, moeten wij gekruisigd worden om te verrijzen. Wanneer men dien sleutel heeft van 't menschelijk leven, is er niets dat men niet aanvaardt, niets dat men niet uitlegt. Ik heb 't licht der oogen verloren. Toen ik luisterde naar dat Evangelie begreep ik, dat deze ellende een genade te meer is".

Bourget heeft zijn roman verdeeld in drie hoofdstukken.

Het eerste maakt ons bekend met de personen, het tweede bevat de tragedie, het derde geeft de ontknooping.

Juist als een tooneelspel.

In 't algemeen kan men de waarde van een tooneelstuk toetsen aan den indruk, dien het bij de toeschouwers achterlaat.

Welke de indruk moet zijn, welke hier ons bijblijft, lees ik in de volgende woorden, ontleend aan een der brieven, welke Lazarine van haar oudere zuster ontvangt: „Ziet ge, de echte moed bestaat niet hierin, dat men zich aanbiedt voor grootere rampen, dan die welke Gods wil ons beschikt, maar hierin, dat wij kennen en naar de maat onzer krachten aanvaarden 't ongeluk welks schaduw ons bedekt. Wat grijsaards en wijsgeeren ook zeggen mogen, het leven is zeer lang, en het is wel de moeite waard veel offers te brengen, zelfs offers van het hart, om zich in staat te houden 't leven wèl te leven, ik wil zeggen, om nuttig te zijn en geluk mee te deelen".

Wie deze gedachte uit de lezing van dit boek meeneemt, zal van zijn lezing geen spijt hebben.

Katwijk a. d. Rijn, 17 Mei 1917. J. VAN RIJCKEVORSEL S. J.

DE „GOD" VAN H. G. WELLS

Zoolang H. G. Wells zijn wonderboeken schreef over onzichtbare menschen, reuzenkinderen, godenvoedsel, maanbewoners en zeemeerminnen was hij interessant, vernuftig, humoristisch, logisch zelfs, wanneer men in een goedgeefsche bui zijn eerste postulaat wilde onderschrijven.

Daarna begon hij de menschen om zich heen te bekijken en schreef sociale romans, een beetje vulgair misschien, maar natuurgetrouw weergegeven, goed verzorgd en knap gestileerd. In een nieuwe phase komt de socialistische idee boven. *Anticipations, A Modern Utopia,* om slechts enkele te noemen, bevatten echter weinig meer dan de bekende socialistische rijstebrij, opgediend in nieuwe vormen, met een mooi gekleurd sausje er over heen gegoten.

Dat uit het voorafgaande vroeg of laat een combinatie-product zou worden saamgesteld lag voor de hand en in *In the Days of the Comet, A World Set Free* en andere zijn heden en toekomst, sociologie, physica, biologie en mechanica handig dooreengewerkt om een beeld te geven, hoe de socialisten zich in het jaar twee duizend zooveel den geluksstaat voorstellen.

De Wells der latere jaren echter schijnt de oude liefhebberijen er aan te hebben gegeven om Etwas tiefer hinein' te gaan en *Marriage* en *The Research Magnificent* staan stijf van zwaarwichtige philosophische beschouwingen.

Dat de oorlogsmicrobe Wells niet zou sparen, was met vrij groote zekerheid te voorspellen en in September 1916 verscheen dan ook *Mr. Britling sees it Through,* een oorlogsroman, waarin de schrijver in den persoon van den held van het boek zijn vues ten beste geeft omtrent den Europeeschen volkerenkrijg, meer bijzonder in verband met de Engelsche natie. In Februari van het volgend jaar was hij terug van een reisje naar Italië en het Westersche front en in *War and the Future* worden de indrukken weergegeven, die hij daarbij heeft opgedaan. In het tweede gedeelte van het boek worden den Europeeschen diplomaten eenige raadgevingen verstrekt om als grondslag te dienen voor een blijvenden vrede.

Had Wells het hierbij gelaten, niemand zou het hem kwalijk hebben genomen. Reeds zoovelen hebben hun licht laten schijnen over de groote problemen door den oorlog gesteld; de oorlogskoorts is zoo besmettelijk en aansprakelijk voor zooveel, waar het gezond verstand perplex voor staat, dat het kleingeestig zou zijn Wells au serieux te nemen, waar we tientallen anderen goedschiks op hun stokpaardje laten doordraven.

Maar zijn laatste boek is van ernstigen aard en doet vreezen dat de oorlogsmicrobe tot in de hersenen zelve is doorgedrongen en de denkmachine onklaar heeft gemaakt.

In *God The Invisible King* treedt Wells op als theoloog met een spiksplinternieuw godsbegrip. De conclusie echter, waartoe hij in diepzinnige bespiegelingen is gekomen, is zoo averechts verkeerd, dat het moeite zal kosten in de premissen ook maar een greintje waarheid te ontdekken.

Eigenlijk neemt Wells twee goden aan; de eerste echter, een "Veiled Being" kan men volgens hem gerust uitschakelen, daar er toch niets van bekend is. Dat "Veiled Being" heeft het menschelijk brein uitgedacht om een gangbare verklaring te vinden voor het bestaan der wereld; als gevolg daarvan spreekt men van een Eerste Oorzaak en consekwent doorredeneerend heeft men Hem almacht toegeschreven, alwetendheid, oneindigheid en algeheele volmaaktheid. Volgens Wells allemaal theologische abstracties, geheel en al bezijden de waarheid, want de ware God — de „God" van Wells dus — moet zijn een persoon, eindig, worstelend, onvolmaakt in alles, behalve in zijn intentie. Zijn godheid bestaat derhalve in zijn zuivere meening en zijn onsterfelijkheid. Hij groeit en neemt toe in wijsheid en verstand gelijk andere wezens, maar onderscheidt zich van hen doordat hij niet onderworpen is aan den dood. Sinds het begin van zijn bestaan is zijn streven geweest de heerschappij van den dood te bekampen en ook de menschen te brengen tot onsterfelijkheid. Niet dat hij het individu de onsterfelijkheid zal schenken met een persoonlijk leven, dat geen einde heeft, maar zijn streven is: te triomfeeren over den dood eerst in het individu in dien zin, dat deze er meer en meer toe zal gebracht worden zijn leven te leven ten voordeele van hen, die na hem zullen komen; daarnaast is zijn goddelijke intentie er geheel op gericht een middel te vinden, waardoor hij in staat zal zijn het menschelijk geslacht te redden van den ondergang, waarmede het bedreigd wordt in zijn bestaan „op een afkoelende planeet onder een afkoelende zon".

Volgens het boek der Schepping heeft God den mensch geschapen naar Zijn beeld en gelijkenis. Wells keert het om en schept een „God" naar 's menschen gelijkenis en beeld; een wezen, dat met de beste bedoelingen bezield een reusachtige 'struggle for life' voert terwille van anderen; een philanthroop, die bewondering, eenheid en liefde vraagt, niet om hetgeen hij doet, maar om hetgeen hij tracht te doen.

Men zal zich afvragen welke bewijzen brengt de schrijver aan om zijn nieuwe godsidee ingang te doen vinden. Antwoord: geen;

men moet het voelen. Na een uiteenzetting van de gezindheid van „God" en het doel, dat deze zich voorstelt, gaat Wells voort: „Hier voornamelijk zal men hen, die deze nieuwe godsdiensten verklaren, van groote willekeur beschuldigen. Want ze spreken van God, gelijk men spreekt over een intiemen vriend, van zijn aard, zijn oogenschijnlijke bedoelingen, het doel van zijn Koningschap. Evenals ze geen bewijs geven van het bestaan van God, behalve dat ze zulks beseffen, zoo ook hebben ze weinig gemeen in den uitleg van deze eigenschappen en neigingen, tenzij een diepe overtuiging. Hun woorden komen hier op neer: als ge God niet voelt, kunnen wij u niet overtuigen. Hem, die niet gelooft, kunnen we niet overhalen".

The Tablet besluit de bespreking van Wells' laatste werk met een anecdote. Een Amerikaansche Nimrod heeft ontzettend opgesneden over heldenfeiten van de berenjacht en sluit zijn relaas met: „Ik kan je verzekeren, als ik het niet met eigen oogen had gezien, zou ik het niet gelooven". Groote stilte, totdat een van 't gezelschap droogjes opmerkt: „Dat is 't 'em juist; Wij hebben het niet gezien". Zoo zal waarschijnlijk iedereen sceptisch tegenover Wells' beweging staan, die niet het geluk heeft gehad evenals hij de kwestie der godheid zoo diep te doorvoelen.

En aangezien dat aantal voelenden niet zoo bijster groot is, moet ook de „God" van Wells spoedig behooren tot de curiosa onder de theologische wanbegrippen en zijn stelsel belanden bij den atheologischen antiquair, die er mee blijft zitten, omdat er geen navraag naar is.

Amsterdam. L. P. P. FRANKE S. J.

EEN AARDIG GROEPJE

Katholieke schrijvers worden over het algemeen zoo traag geroemd en zoo zelden genoemd door hen, die de waarde plegen te bepalen van schrijverstalent, dat men aan hun eervol bestaan misschien is gaan twijfelen. „Hun geloof en zedeleer belemmert de vrije uiting", zeggen sommigen, en bedoelen dan feitelijk: „de bandelooze uiting". Maar als zij wanen dat deze beperking, die toch eigenlijk alleen een juist gebruik der vrijheid bevordert, den scheppingsdrang stuit en de beoefening eeniger kunst onmo-

gelijk maakt, dan mogen zij wel eens denken aan dezen regel, dien geen filozofaster omver kan loopen: ab esse ad posse valet illatio, in gewone menschentaal: uit het feit mag men besluiten tot de mogelijkheid. En het feit is, dat de kunst van Dante met zijn „Divina" tot Thompson, die de gangen naspeurde van „The Hound of Haeven" zich heel goed verstond met de Roomsche levensleer. — Het kón dus, want het ís. En waar het eenmaal ís, daar kan het nu ook, omdat geen enkele onmogelijke voorwaarde is bijgekomen en geen enkele „sine qua non" is verdwenen. En ook thans zijn er inderdaad katholieke schrijvers in overvloed en in elk genre.

Toen ik voor de feestuitgave „Katholiek Nederland", mijn overzicht samenstelde onzer Nederlandsche schrijvers, vond ik het aantal niet alleen bevredigend, maar zelfs verrassend groot en hun namen van goeden klank. En toen eenigen tijd in Boekenschouw een onzer medewerkers de lijst opmaakte van verdienstelijke katholieke schrijvers in een ander land, in het weerbarstige Albion, kon hij mannen noemen en vrouwen, die voortbrachten het beste, waarop de Engelsche literatuur groot mag gaan.

Uit de Duitschsprekende landen behoeven wij niet terug te keeren met geringer oogst, ook al beperken wij ons tot datgene saam te lezen, dat in den laatsten, als men wil: modernen tijd, werd gezaaid.

In Oostenrijk staat bovenaan Enrica von Handel Mazetti. Zij werd geboren in Weenen 10 Januari 1871. Haar vader was een duchtig geschiedvorscher en kenner, hoofdman bij den Oostenrijkschen Generalen Staf, een man van streng katholieke beginselen en leven. Haar moeder was van Hongaarschen adel, huldigde een tamelijk vrijzinnig „Josefinismus" en maakte zich warm voor kunstzinnigheid. Kunstzinnig en kunstgevoelig was zeker Enrica. Toen zij nog school liep durfde van haar reeds voorspellen de bekende Franz Mair: „In der Kleinen steckt etwas Groszes". De man is, wat niet iedereen zoo gemakkelijk overkomt, gelukkig geweest in zijne profetie. We behoeven maar te denken aan de kleine bekeeringsgeschiedenis: *Der Stangelberger Podl* (1891), aan *Meinrad Helmpergers denkwürdiges Jahr* (1900), *Jesse und Maria* (1906), dat zooveel stof omhoog wervelde. *Die arme Margaret,* (dat ik afkeuren blijf), verscheen in 1910 en het eerste deel van *Stephana Schwertner*, haar meesterwerk, in 1912.

In hetzelfde land staat Heinrich Federer in hooge eere. Van dezen geestelijke hebben wij, behalve zijn *Franziskusbuche*, het echt frissche, door sommigen ten onrechte gegispte *Jungfer Therese*, de prachtige *Lachweiler Geschichte* en zijnen roman, waarin de hechte samenstelling wel een weinig ontbreekt, *Berge und Mensche.*

En laten wij niet vergeten, nu wij toch eenmaal in Oostenrijk rondspeuren, den beroemden lyrischen dichter Franz Eichert *(Wetterleuchten, Kreuzlieder, Höhenfeuer, Alpenglühen)* en den onderhoudenden verteller en tooneeldichter Karl Domanig *(Tyroler Freiheitskampf, Der Gutsverkauf, Hausgärtlein, Die Fremden)* (roman). Uit zijne *Wanderbüchlein* kan men het talent van Domanig het best leeren kennen.

De romantische werken van Isidor Proschko zijn ook zuivere en betrouwbare lectuur. Ik geef hier de titels van eenige verhalen, die ongetwijfeld bij het publiek in den smaak zullen vallen: *Die Höllenmaschinen, Ein deutsches Schneiderlein, Der Jesuit, Ein böhmischer Student, Der letzte der Rosenberger, Der schwarze Mann, Der Meisterschusz, Ein Admiral Napoleons.*

Te weinig helaas, want haar werk verdient onze volle belangstelling, is de dichteres Angelika von Hörmann bekend.

Richard von Kralik staat te Weenen in het midden der letterkundige beweging, en zijn naam werd veel genoemd in de dagen van strijd tusschen „der Gral" en „Hochland".

Cordula Peregrina (Wöhler) is wel eene hoogduitsche, maar leefde sinds haar overgang tot de Katholieke Kerk in Oostenrijk. Wie kent niet haar innig-vrome gedichten uit: *Was das Ewige Licht erzählt* (1874) en *Krippe und Altar* (1874)?

Anton Müller (meer bekend onder zijn schuilnaam: Bruder Willram) had zes banden noodig om zijn vurige liederen bijeen te houden. Ottokar Kernstock verrijkte de Duitsche literatuur met een vijftal bundels. De Capucijnerpater Norbert Stock is de wakkere zanger van *Religion und Vaterland* en *Legenden und Lieder.* Dr. Moritz Lieber heeft zich een eereplaats verworven met zijne in 1900 uitgegeven *Hochlandsklänge.*

Marie von Buol mocht in ons land, en zeker door de Katholieken wel wat meer worden gelezen. Op elke bibliotheek, waar buitenlandsche literatuur wordt opgenomen, behoorden ook gevonden te worden hare bekoorlijke novellen en boeiende vertellingen: *Das Geheimnis der Mutter, Die Kirchfahrterin, Ein gutes Wort, Die Stiefkinder,* om slechts enkele te noemen.

In Duitschland zelf werd door de onzen niet minder vlijtig en talentvol gewerkt. Wie denkt niet dadelijk aan de dichters van den eersten rang als Friedrich Weber (*Dreizehnlinden* en *Goliath*) of Annette von Droste-Hülshoff.

Paul Keller is een fijn en schitterend prozaschrijver, die reeds een lange reeks novellen schreef: *Das Zigeunerkind, Waldwinter, In deiner Kammer, Die Heimat, Das Niklasschiff, Der Sohn der Hagar, Die alte Krone, Die fünf Waldstädte.* Hij is tevens redacteur van een onderhoudend maandschrift voor de huiskamer: „Die Bergstadt". Hermann Cardauns was tot 1907 hoofdredacteur van de „Kölnische Volkszeitung". Behalve zeer gewaardeerde historische studiën schreef hij (onder den naam H. Kerner) romans en verhalen. Het beste is zeker wel: *Der Stadtschreiber von Köln;* — *Walter der Erzpoet, Johannes Reuschs Abenteuer;* onder zijn kleinere vertellingen vindt men prachtige humoresken, als: *Werinhold, der Kellermeister.*

Van de hand van Johan Schott, dien men ten onzent zoo goed als nooit hoort noemen, hebben wij toch een flink aantal, dikwijls voortreffelijke romans: *Das Gottestal, Verkauft, Notwebers Gabriel.*

Ferdinande Freiin von Brackel is beter hier ingevoerd zelfs in vertalingen: *Die Tochter des Kunstreiters* wordt veel gelezen, maar hooger staat *Daniella,* al kan men zeer gegronde aanmerkingen maken op de compositie van het geheel: *Im Streite der Zeit, Am Heidstock, Der Spinnlehrer von Carrara, Vom alten Stamm* en *Prinzesz Ada* zijn zeer waardevolle bijdragen tot de Katholieke Belletrie.

Anna von Krane, eene bekeerlinge, schreef in haar eerste periode *Von der Palette* (uit de schilderswereld) *Sieggekrönt* en het werkelijk mooie *Sibylle.* Later wendde zij zich vooral tot onderwerpen uit de H. Schrift. *Vom Menschensohn, Das Licht und die Finsternis, Magna Peccatrix* (dat ik niet onverdeeld kan prijzen) en *Wie der König erschrack.*

Onder de schuilnamen Fabri de Fabris (en Angelika Harten) verbergt zich Maria Schmitz geboren Köhler. Van haar teekenen wij aan: *Was die Blumen erzählen, Lieb und Leid, Ruth Hergarten, Die da wandern und irren.* Al haar motieven haalt zij uit het volle leven en vertelt in klare, eenvoudige taal.

Het zou waarlijk niet moeilijk zijn nog een dozijn namen van thans levende auteurs op te sommen. Maar ik durf toch nu reeds

vragen: is dit niet een aardig groepje, dat ik u voorstelde? De voorstelling is wat vluchtig gegaan, want even voor het afdrukken van het eerste vel van ons Maandschrift, kwam het briefje in mijn handen, dat aanleiding gaf tot mijn haastig overzichtje. Het was een jammerklacht, dat er zoo weinig katholieke ontspanningslectuur bestaat, óók in Duitschland. Wat moet de leider van eene Bibliotheek, die liefst zooveel mogelijk boeken zou willen opnemen van goede roomsche schrijvers, nu eigenlijk beginnen? Wel, ik zou aanraden niet te haastig te zijn met het oordeel: dat er zoo wenig bestaat. Liever eens goed zoeken. Het gaat dan met hem, als met den toeschouwer, die in een donkeren sterrennacht buiten staat en opwaarts schouwt. Hoe langer hoe meer treden de sterren als uit het duister te voorschijn en na eenige oogenblikken hangt heel de lucht vol trillende en pinkelende lampjes. Ze waren er vroeger al; maar de oogen van den man moesten eerst leeren zien.

Ik hoop door het noemen van deze schrijvers en titels hem en misschien nog anderen, reeds van eenigen dienst te zijn geweest. Het kan de kern zijn, waarom nog velen, die zij zelf moeten opsporen, zich groepeeren kunnen.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Elsevier's (Juli) lokt ons dadelijk naar de laatste bladzijden, waar gewoonlijk de boekbesprekingen staan. Daar heb ik altijd genoegen in, niet omdat zij zoo juist en raak zijn, maar omdat Robbers, gelijk zoovelen, die zich zonder leiding hebben ontwikkeld, maar praten over „cultuurhistorie" of zuchten: „wij moderne gecompliceerden". En waarlijk, de meesten zijn zoo weinig gecompliceerd... ze zijn veelmeer de kluts kwijt; dat is alles, maar dat is treurig genoeg, vooral als men er bij bedenkt dat de schuld meer is hun grenzelooze oppervlakkigheid dan wel hun geheimzinnige gecompliceerdheid. Over de boeken zelf, die Robbers ditmaal bespreekt, kunnen wij veilig zwijgen.

In *Onze Eeuw* (Juli) bleven wij stilstaan (zonder te willen zeggen dat de andere artikelen; *Nieuwpoort* door Prudens van Duyse, *Het sultanaat van Bandjermasin* door Dr. Kielstra, *Over het natuurgevoel der Romeinen* door F. Muller, Het *Panamericanisme* door Brugmans, niet lezenswaard zouden zijn), maar bleven wij dan toch feitelijk bij het doorbladeren stilstaan voor het opstel van G. Polvliet: *Wat de Wereldoorlog ons leert.*

Ja, wat de wereldoorlog ons leert? Maar tot onze teleurstelling komt het antwoord hierop neer; dat wij paraat moeten zijn, en hoe wij paraat moeten zijn. Nu is dat zeker wel héél belangrijk, maar wij hebben al veel gewichtiger lessen van dezen oorlog gekregen en de aanmaning om gereed te zijn met de verdediging richt zich uit den aard der zaak tot een vrij beperkten kring: tot hen die er iets aan doen kunnen. Intusschen kan het geen kwaad als de oude Cato telkens en telkens weer eens een aansporing tot dilegent zijn te laten hooren.

De eerste studie der Studiën (Juli) is van B. Speekman over *Enrica von Handel Mazzetti's Trilogie: Stephana Schwertner.* Ik ben blij dat de schrijver thans hartelijker, en naar mijn inzien, ook juister oordeelt over Enrica, dan bij een vroegere gelegenheid. De opmerkingen, die hij thans maakt, en welke veelal van ondergeschikt belang zijn, kan men niet weerspreken.

Degenen, die met zooveel belangstelling een vorig artikel over „de duikbooten" van A. Mulder lazen, zullen thans ook wel gretig lezen het oude en nieuwe dat Fred. de Bruyn heeft mede te deelen over *Onderzeesche Telegrafie.*

Robert Hugh Benson, aan wien wij in Boekenschouw vroeger reeds een artikel wijdden, wordt nu besproken door L. P. P. Franke.

P. Zeegers zet zijne studie voort over *De psychologie der tragische emotie* en J. Vogels vertelt verder van *P. van Meurs en de Katholieke Illustratie,* heel interessant.

In *De Katholiek* (Juli) schrijft G. Bruna *Over het Protestantisch Modernisme in Nederland:* „het modernisme komt voort uit het negatieve beginsel (dat is: het protestantisme als tegenstelling met de Katholieke waarheid Red.) en heeft tot strekking, het positieve (dat is de verdediging der Christelijke waarheden tegenover materialisme en atheisme, Red. B.) te verwoesten".

H. Wismans geeft het begin eener studie *Over Shelley.* Wij hebben 1 Juli eerst ontvangen de Revue *des deux Mondes* van 1 Juni, en men verzekert ons dat het niet vroeger kon. 't Mag zijn... en zoo heel erg is het ook niet. Den inhoud kunnen wij toch benaderen: oorlog en wat er mede in verband staat; echte, degelijke artikelen, die de schrijvers heel wat studie moeten gekost hebben. Een stuk maakt slechts schijnbaar eene uitzondering: *L'actualité de Victor Hugo,* geschreven bij gelegenheid van de 32ste verjaring van zijn sterfdag... een schijnbare uitzondering, want het gaat juist over de actualiteit van Hugo als oorlogszanger.

Voor *Le Correspondant,* waarvan ons eerst het nummer van 5 Mei in handen kwam, geldt hetzelfde.

L'internationale et la guerre de 1870 — silhouettes de guerre — L'avenir industriel de l'Angleterre. — En campagne enz. enz. Daar staan heel goede, uitmuntend gedocumenteerde dingen in dit alles, maar het is ons „des guten zu viel" —

In *De Beiaard* (Juli) merken wij behalve schetsen en poezie een stuk van Dr. Gerard Brom: *Orthodox en Modern:* „De een is op dit punt rechtzinnig, de ander op dat; werkelijk orthodox naar de wet van Luther's „Evangelie" of Kalvijn's „Kerk" is volstrekt niemand".

Men zal goed doen dit artikel eens te vergelijken met dat van Bruna in „De Katholiek", waarover wij straks even gesproken hebben.

PANTA.

NIEUWE UITGAVEN

GESCHIEDENIS EN HULPWETENSCHAPPEN

Kronenburg C.ss.R. (J. A. F.) De H.H. Martelaren van Gorcum. 4de dr. Amsterdam, F. Bekker.

De naam van dezen volijverigen, devoten maar ook kritischen schrijver, is reeds waarborg dat men te doen heeft met een superieur werk. Ik kan niet anders doen dan het aanbevelen van ganscher harte en hoop dat den katholieken de glorie hunner vaderen niet verborgen blijve.

En de protestanten?

De hoogleeraar Fruin schreef in 1865: „Uit het bericht der nieuwsbladen hebben vele onzer landgenooten voor het eerst van Gorcumsche martelaren gehoord. Betrekkelijk weinigen wisten van andere martelaren dan van de tallooze slachtoffers der inquisitie. Zij wisten niet, dat in ons land ook Katholieken om het geloof ter dood zijn gebracht; zij dachten te goeder trouw, dat de schuld der geloofsvervolging uitsluitend bij de Katholieken lag". En in 1901 kon de archivaris van den Briel zelf nog zeggen: „Ik durf beweren, dat thans zelfs het overgroote deel der niet-Katholieke inwoners feitelijk het fijne van de zaak niet kennen".

„Na zulke ondervinding durven wij niet verhopen", meent Pater Kronenburg, „dat deze beschrijving door veel Protestanten zal gelezen worden".

Wie weet! Er is een groote kentering gekomen de laatste jaren en meer dan één zoekende vrijzinnige durft thans zoo'n boek wel aan. Maar ze weten gewoonlijk niet van het bestaan, nog minder als ze weten van de Gorcumsche martelaren zelf.

Als onze grootere uitgevers, die het zich finantieel kunnen veroorloven, eens de proef namen met het adverteeren van zoo'n boek in een of ander groot niet-katholiek blad? Ik zou wel eens willen weten of het zoo héél zeker te vergeefs zou zijn!

R. K. Pr.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Van Goor te Gouda verrast ons met het Iste Deel (Engelsch-Nederlandsch) van *Kramer's Nieuw Engelsch Woordenboek.* Nieuw mag het werkelijk wel heeten, want specialiteiten als Dr. Prick van Wely en J. v. d. Voort hebben het duchtig onder handen genomen.

Geen enkel artikel is haast ongewijzigd gebleven en duizenden nieuwe woorden en uitdrukkingen heeft men een plaatsje ingeruimd. Deze nieuwe druk bevat dan ook 350 bladzijden meer dan de voorgaande en met de ruimte is gewoekerd door het invoeren van sprekende teekens en vermijding van omschrijvingen (in den regel een stille bekentenis van onkunde of luiheid, zeggen de bewerkers).

En Wolters te Groningen stuurt een nummer van de Bibliotheek van Nederlandsche Letterkunde: *Uit Hooft's Nederlandsche Historiën* (3de druk door J. Koopmans f 0.75). Het gedeelte der Historiën dat hier wordt aangeboden, voorzien van een knappe inleiding en een overvloed van aanteekeningen, werd door Hooft in het voorjaar van 1663 geschreven. Hooft, in zijn zucht om alleen Nederlandsche woorden te geven, vertaalde zoo goed als alle bastaardwoorden, vreemde titels en technische termen, maar dikwijls zoo onverstaanbaar, dat hij de bastaardwoorden tot goed begrip er bij moest zetten. Registers noemt hij schrijfwaranden, een concierge heet stadhuishavenaar, een ingenieur (heelemaal tegen de beteekenis van het origineel) vernufteling, een controleur: tegenrolhouder, batterij: beukerij, suppoost: onderworpeling. Te veel ijver, zooals men ziet, en vooral niet beraden genoeg.

FAUST & Co.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Dickmar (Helene). Strijdende Zielen. Uit het Noorsch. Amersfoort, Valkhoff, (232) f 2.90, geb. f 3.50.

Harald Lassen is als jong leeraar gehuwd met de mooie dochter van Consul Volberg. Maar zijn huwelijksleven bleef mijlen ver verwijderd van het ideaal, dat hij zich had voorgesteld. Zijn vrouw bleek een luchtige flirt te zijn en daar kwam nog bij dat hij zelf werd miskend en achteruitgezet om zijn hervormingsplannen. Die munten dan ook uit door meer dan gewone vaagheid en groote woorden, die klinken als een klok maar waaruit men te vergeefs een positieve meening tracht te halen.

Hij heeft het vooral over het gebrekkige godsdienst-onderwijs

der kinderen, en daarin zal de man wel gelijk hebben. Maar zijn voorgestelde verbeteringen zijn eerste-klas oppervlakkigheidjes. Hij zeide o.a.: „dat het meer dan op de dogmatiek er op aankwam de kinderen er van te doordringen, dat de godsdienst in zijn diepste kern niets anders is dan de bescherming en de ontwikkeling van het grootste en rijkste in eigen persoonlijkheid". Zoo beweren tenminste zijn aanvallers en zij voegen er nog bij dat hij moet geschreven hebben: „dat woorden van den bijbel, het leven, de dood en de liefde van Christus *absoluut* niets voor den mensch beteekenden, zoolang hij niet zelf de vleugels van het hoogste ideaal uitsloeg ter beveiliging en versterking van geest en gemoed in het leven van elken dag". Als Lassen wil zeggen: dat het geloof zonder de werken een dood geloof is, dan heeft hij gelijk, maar het is hem dan niet toevertrouwd deze waarheid aan den man te brengen. Daarvoor is zijn uitdrukking te troebel.

En nu gebeurt het dat Lassen in zijn dagen van leed en teleurstelling de nieuwe Duitsche leerares Ellen ontmoet. Ze begrepen elkaar in alles; maar houden zich goed. Dan komt opeens het bericht dat Ellen weg moet om een zieke zuster te verplegen. Zij gaat afscheid nemen van Lassen en... plotseling kussen ze elkaar buiten adem.

„Een oogenblik. Ontwaakt... en alles is voorbij! Zij werd weggeschoven bijna heftig, een kort... „ga!" werd boven haar hoofd gefluisterd. Zij ging. Toen keerde zij nog eenmaal om: Harald! het klonk angstig, smeekend. — Moet ik gaan... Harald... *moet* ik? Ik sterf er aan, ik houd het niet uit!" — Maar hij verroerde zich niet en zei langzaam: „Wij moeten allen sterven".

Ellen heeft spiritistische oogen. Als Harald dood is, kan zij hem altijd benaderen, hem ontmoeten, hier, overal, altijd. „Zij gevoelt een adem van iets zachts en warms in de lucht" enz. Jawel, jawel, dat zal wel, maar 't is toch een sentimenteel gezwam. Om deze en dergelijke malligheden, blijve het boek liever uit handen van hen, die nog niet voldoende oordeel des onderscheids hebbe.

M. WALRE.

Feith (Jan). Onze mede-dieren, Querido, Amsterdam.

Het titelblad vertoont een reusachtigen baviaan (een aap in elk geval), die een kereltje (waarschijnlijk Jan Feith zelf) zorgvuldig door een vergrootglas bekijkt.

Dat kan al een stille wenk zijn van den schrijver, dat wij menschen ons niet te veel moeten verhoovaardigen op ons menschzijn en de titel „onze mede-dieren" komt dat nog eens herhalen. Zoo kan men onder deze schetsen ook vinden „een pleidooi voor denkende apen" en eene vergelijking tusschen „Mieren en Menschen".

Feith schrijft luchtig, spottend, geestig en het is dikwijls niet uit te maken of hij meent wat hij zegt oftewel slechts grapt. Maar... men blijft na lezing van dit boekje, dat overigens levendig

geteekende Artis-schetsjes geeft, met het vermoeden zitten, dat Feith, aannemend naar den geest slechts een quantitatief verschil, geen essentieel onderscheid tusschen mensch en dier aanvaardt. Dat moeten wij, ook om zuiver wetenschappelijke redenen, beslist verwerpen.

En om deze ernstige fout, alsook om de blijkbare voldoening, waarmede de auteur het liefdeleven der dieren (naar den trant van Büchner) beschrijft, behoort dit boek zeker niet thuis bij jeugdige en onontwikkelde personen, die ten onrechte in Feith een gezag zouden erkennen op dit gebied, en zich door zijn gladden stijl in de olie zouden laten leggen. Daar is niets geschikter tot het aankweeken van zelfgenoegzaamheid dan de halve wetenschap, die fabeltjes voor feiten en werkhypothesen voor welgevestigde theorie verslijt. A. G.

Goedhardt-Becker (J. M.) Martje Vroom. v. Kampen, Amsterdam (242) f 3.25 geb. f 3.90.

Weer een verhaal van „ongeoorloofde liefde" zegt Herman Robbers. En ja, dat is het, en anders niets.

De erg lichtzinnige Martje (die in haar drankzuchtige moeder natuurlijk geen steun vindt) ontmoet op het ijs een „echten heer". De kennis wordt later hernieuwd en aangehouden ten koste van Martje's deugd. Tot eindelijk de „echte ploert" — neen: de „echte heer" zich verloofde met een meisje, dat hem geld en connecties aanbracht.

Wanhoop van Martje, die er eerst aan denkt een eind te maken aan haar leven. Een burgerjongen vraagt haar ten huwelijk..... maar ze weigert omdat ze nog altijd houdt van haar „heer". Heel naief schrijft ze hem een briefje, om te vragen of ook hij nog haar liefheeft, in dat geval wil zij ongetrouwd blijven. Hij geeft een heel cynisch antwoord, dat haar voldoende ontnuchtert en nu is ze bereid in haar stand te trouwen. Gelukkig de man, die zoo'n cadeautje thuis krijgt.

Hinderlijk is het gebruik van den Zoeten Naam. Uit den inhoud blijkt trouwens voldoende dat het geen boek is voor onze bibliotheek. M. WALRE.

Handel-Mazetti (Enrica). Stephana Schwertner. Vertaald door Maria Herbermann. Deel II. Uitgave van Paul Brand. Bussum.

Het tweede deel, waarnaar door velen vurig werd verlangd, van Handel-Mazetti's meesterstuk is verschenen. Het verhaalt ons den bloei der reine, bewonderende liefde van den protestantschen zoon van den strengen Ruwaard Joachim Händel, voor de vrome herbergiersdochter Stephana Schwertner. Het loopt van haar straf aan de schandpaal, tot het sublieme tooneel, als zij in den Abdijtoren klimt om aan pater Albertus, die een pestlijder verpleegt, het H. Sacrament te brengen.

Het derde deel zal ons de vreeselijke ontknooping van het drama geven met den triomf tevens der edele Jonkvrouw in haar dood.

Voor hen, die het Duitsche origineel niet kunnen lezen of zich laten afschrikken door het oud-Oostenrijksche dialect, biedt deze hollandsche „Stephana" een zeer goede schadeloosstelling. Misschien had de vertaling hier en daar wat levendiger kunnen zijn en had Handel Mazetti, wanneer zij een hollandsche schrijfster geweest was, 't vaak schilderachtiger gezegd, maar over het algemeen is het oorspronkelijke trouw gevolgd en hindert het navertelde nergens. Vooral in het hoog-dramatische moment, waarvan wij boven spraken, draagt het onderwerp de vertaalster over vele moeilijkheden heen en gelukt het haar den stijl der groote schrijfster dichter dan ooit te benaderen.

't Kan niet anders of in den loop van zulk een groot werk moesten eenige germanismen de pen ontglippen. Zoo is o.a. het duitsche *Sticken* geen „stikken" maar „borduren", *atlas* heet in 't hollandsch „satijn", een vogel „piepte" en *peep* niet, *hopenlijk* is onhollandsch en zoo meer.

Het bandje is in de jonkvrouwelijke kleuren van Wedgewood, blauw en wit gehouden, maar wij hadden ons gaarne met de lelie tevreden gesteld en de vier duiven, lijkend op papieren figuren, liever gemist. Deze staan veel te los op het versierde veld, zonder verband te houden met het middenornament en wijzen op gebrek aan decoratief inzicht bij den teekenaar. M. S.

Lith de Jeude (Carla van) Haar Erfdeel. Van Kampen, A'dam (260).

Hermance van Wijckersloot's papa was een baron, haar Maatje een beroemd zangeresje. Na den dood harer ouders kwam freule Hermance bij grootmoeder Wijckersloot op „den Aerdel". Neef Herbert kreeg het dadelijk te kwaad en werd tot over de ooren verliefd op het aardige kind. Maar Hermance meende meer te houden van haar viool dan van den jongen man en liet hem een blauwtje loopen. Later kwam zij echter tot verstandiger gedachten en werd de vrouw van Herbert.

Helaas: het geluk was niet bestendig; maar heel kort zelfs van duur. Want behalve haar muzikalen aanleg had Hermance van haar jonggestorven moeder de kiemen der tering geërfd, waaraan zij spoedig bezweek.

Carla brengt wat te weinig beweging in haar romannetje; er is bijna geen dialoog en de verhaalzinnen zijn geweldig lang.

Maar 't is gelukkig een boek, dat men iedereen in handen kan geven. M. WALRE.

Meester (Joh. de) De Kindsheid van Harlekijntje. Querido, A'dam.

Er staan in dit boek een negental schetsen, die ons de Meester weer toonen, zooals wij hem kennen uit bijna al zijn werk: een onverbeterlijken pessimist, een, die met ziekelijk welgevallen zijn

aandacht alleen laat gaan naar het leelijke, ellendige en zondige.

„De Kindsheid van Harlekijntje" brengt ons weer dadelijk naar de benedenlagen, waar al het slijk en het vieze sop der maatschappij bijeenzakt.

En zoo gaat het in de andere schetsjes, ofschoon wij niet altijd behoeven te dwalen in die regionen van ontucht en volslagen verliederlijking: maar 't is alles zwart of effen grijs; nergens een zonnestraaltje. Aan huwelijkstrouw schijnt de Meester maar weinig te gelooven, en dus ook zijn mannen niet. Wij zien ten minste hier wellicht niemand zijner helden, die op dat punt niet geblaseerd is als een parijsche tooneel-echtgenoot.

Zulke wanhopige of, in al hun onbewogenheid, toch sarcastische boeken doen niemand goed. Ze worgen den levenslust en hitsen niet zelden de zinnelijkheid op.

Men prijst de Meester om zijn stijl en roemt hem als den Toorop in de literatuur. Nu ja, zoo'n vergelijking is spoedig gemaakt, maar ik wilde dat ze eens gemotiveerd werd.

Toorop heeft toch werkelijk de wereld en de menschen niet zoo somber gezien. Eén punt van overeenkomst mag er wezen: dikwijls veroorlooft zich Toorop zijn figuren opzettelijk mis te teekenen, en even dikwijls neemt de Meester de vrijheid, zijn zinnen zoo willekeurig te construeeren, dat men even denken moet om te achterhalen hoe zoo'n kluwetje in elkaar zit.

Maar had hij ons werkelijk iets anders en beters mede te deelen dan al deze gevallen van physieke of zedelijke krankheid, dan zou men zich de moeite willen getroosten: door de bittere en harde bolster heen te komen om de smakelijke kern te genieten. Nu is daar geen sprake van. Geestdriftige aanhangers mogen daar boos over worden, maar dat is geen reden om mijn meening te wijzigen. A. GIELEN.

Metz-Koning (Marie). De Bannenburgh. 2 dln. (179 en 180). L. J. Veen, Amsterdnm.

Mevrouw Metz-Koning, reeds als mevrouw Marx-Koning sinds lang bekend als dichteres, sprookjesvertelster, romanschrijfster, was zoekensmoe, uiteraard idealiste, gekomen tot een niets meer begrijpende levenswanhoop, aan het lezen gegaan van een filosofisch werk over occultisme door Dr. Rudolf Steiner, aan wien dit boek ootmoedig is opgedragen. Hij ontstak voor haar het licht, dat nadien neervloeide in al haar denken.

Dit wordt ons in het voorwoord gezegd en hierdoor tevens verklaard, waarom zij niet anders dan occultistisch doorvoeld werk kan leveren. Terecht deelt schrijfster ons mede dat zij haar verhaal in zeer romantischen vorm heeft gegoten. 't Begint dan ook inderdaad zeer romantisch, om van te rillen: een kasteel, waarin overal de angst klemt, waarover de grijze reuzeklauw van een spook uit het verleden gekromd ligt, een spook met stommen mond, maar met wijde, wetende oogen, dat zijn adem door de holle zalen

heeft geblazen enz. Eindelijk vernemen wij dat er rouw op het kasteel is, want de jonge, vroolijke, gelukkig gehuwde slotheer is op een bank in het bosch schijnbaar door eigen hand gedood. Dit geheimzinnige voorval wordt op occultistische wijze verklaard, want Hedwig, het mooie kind-vrouwtje, wier levensgeluk zoo onverwacht wordt verwoest, ziet vizioenen, die haar langzamerhand het ondoordringbare mysterie doen oplossen.

De geschiedenis is niet zeer verkwikkelijk, nog minder stichtend. 't Blijkt dat Reinout, de vermoorde jonker, ondanks zijn groote liefde voor Hedwig en ideaal echtelijk geluk, een ongeoorloofde verhouding onderhield met een dienstmeisje. Zij werd de, volgens haar bewering, ongewilde moordenares. Op haar sterfbed bekent zij alles, wat Hedwig langs mysterieuze wijze reeds bijna geheel aan de weet was gekomen. De jonge weduwe vergeeft haar, neemt Reinout's kind als het hare aan en verlooft zich met een occultist, die haar veel heeft geleerd en in de geheimen der theosophie inwijdde, ofschoon zijn verleden haar geen ongestoord geluk waarborgt.

Deze hoog melodramatische geschiedenis wordt zeer spannend en boeiend verteld en getuigt op vele plaatsen van het ongemeene talent der begaafde schrijfster. Zonder haar tendenz echter, die zij in het „Voorwoord" openlijk verklaart: propaganda te maken voor haar nieuw geloof, zou het niets anders zijn dan een ouderwetsche draak, in modern costuum gestoken. Nu echter is de theosophie hoofddoel, het romantisch gebeuren bijzaak. Men zij dus op zijne hoede en late zich niet verlokken door het vogeltje met voor velen zoet klinkend gefluit.

Mevrouw Metz-Koning beweert een boek geschreven te hebben vol geloof. Wetenschap zonder geloof — zegt zij terecht — is een gekerkerde engel. Velen zullen met ons in haar occultistisch of theosofisch — 't verschil is ons niet recht duidelijk — niets zien dan bijgeloof, een der vele, ijdele pogingen tot het fabriceeren van een „Ersatz"-christendom. Zelfs zij, die het meest geboeid werden door het interessante verhaal, zullen al die bovenaardsche dingen waarvan schrijfster hen getuige wil doen zijn — verschijningen van witte vrouwen en dooden, zonderlinge geluiden, geheime stemmen e. z. m. — op den koop toe er bij nemen en ze beschouwen als dingen, waaraan zij reeds lang ontgroeid zijn.

Toch schijnt het Mevr. Metz-Koning en haar leermeester Dr. Steiner hiermede hooge ernst te zijn en kunnen wij het slechts betreuren, dat haar nieuw geloof de strijdensmoede, niet op den eenigen weg heeft geleid, voerend naar het groote, eeuwige Licht, op den weg, aangewezen door Hem, die alleen het recht had te zeggen: „Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven".

Arme zoekers en dolenden, telkens meenend het rechte pad te hebben gevonden en steeds meer verward in den doolhof van menschelijke meeningen en wellicht demonische bedriegerijen!

M. S.

Noveem (Nella). Van het jaloersche Hart. L. Veen, A'dam.

De auteur van dit boek ontpopt zich dadelijk als eene vrouw, en al had ze in plaats van Nella: Nardus geheeten, dan zouden wij nog hebben volgehouden dat het een schrijfster moet zijn en geen schrijver wezen kan, die aan het woord is. De woorden eng, eng-dik, jakkes, schat, schatterig enz. komen zoo dikwijls voor en de stijl lijkt zoo snoezig op den nietszeggenden babbelstijl van altijd-praatvaardige, dat een vergissing onmogelijk is.

Daar zit een vaag spiritualisme in dit verhaal: er wordt gesproken van: „Goddelijke zienswijze" — van „dat gave de Heilige Macht — Amèn!" — En verder ook al: „ze sprak in ontroerende verrukking: of ze wel gelet had op het zacht-zorgende in het edele Moedergelaat van de Madonna. Des Christus' Moeder,... de Maagd Maria met Heur Kindeke Jezus". Met eerbiedige hoofdletters voorzien worden vaak naar ons toegeschoven: de „Opperste Schoonheid", den „Meest Goddelijken Oorsprong". En wat betreft de H. Maagd wordt erkend: Zij Moest Het Voorbeeld Zijn (alles met hoofdletters).

De inhoud van het boek is echter minder verkwikkelijk. Een mallebat van 'n kind (negen jaar!) heeft door een onkiesche vriendin vernomen het geheim der geboorte. Zij is er heelemaal door uit de hengsel getild. En dan moet zij ervaren dat haar moeder leeft in chronische ontucht — zij wordt woedend en in een bui van woede, verraadt zij aan den niets-vermoedenden vader het weinig-stichtende leven der moeder.

Scheiding van het echtpaar. De losloopende moeder vergeet zich verder, de eenzame vader neemt een andere vrouw. Tweestrijd van het kind... eindelijk als ze getuige moet zijn van de voortdurende afdwalingen der eerste moeder, begint zij de andere vrouw lief te krijgen; en de vader weet feitelijk niet wie hij bemint: degene, die hem heeft bedrogen of de tweede, die hem kwam troosten.

Alles saamgenomen deugt het boek niet! Het hangt aan elkaar als de strategische plannen der geallieerden. En dat zegt wat!

A. GIELEN.

Tervooren (Line). Toetie Roetmop. Querido, Amsterdam.

Mevrouw Tervooren, geen onbekende meer in de... nu ja, 't is wat veranderd, maar het mag nog gezegd worden: in „de republiek der letteren", heeft ons hier een aardig meisjesboek gegeven. Ik weet weinig wat er in het hoofd van een vrouwelijk zestienjarig persoontje kan omgaan, en kan dus niet met zekerheid zeggen of dat verhaal van Toetie haar zal bevallen. Maar het zou mij niet verwonderen als zij in haar beminnelijk dieventaaltje het „leuk" en „echt" vinden. Dat pleit dan voor haar smaak, want Line Tervooren heeft hier werkelijk iets zeer goeds geleverd. En 't is inderdaad zóó „echt", dat heele boek, dat men onwillekeurig gaat vermoeden: die geschiedenis is niet verstandelijk bedacht, maar

heeft een grond in geziene gebeurtenissen; werd misschien door de vertelster zelve voor een groot deel doorleefd.

En wat zoo prettig is, maar zonder jokkende vriendelijkheid zoo zelden kan gezegd worden: dit boek voor kinderen (als zestienjarige dametjes toch eigenlijk ook nog zijn) is werkelijk niet kinderachtig. Een natuurlijk verhaal vol blijdschap en leed, vol uitgelaten vroolijkheid en ondeugende meisjesstreken, vol levende menschjes met fouten en deugden, zóó vind ik het. Er staan schitterende tooneeltjes in van vrouwelijke rakkertjes en plaaggeesten, leerlingen van de Zusterschool in Batavia of van de H. B. S. in... de Vondelstraat. Want de straat wordt wel niet genoemd, maar ik durf met Line Tervooren wedden voor een uitvoerconsent (een schat in deze dagen) dat ik juist heb geraden.

Engelsche meisjesboeken van Ethel Turner, Duitsche van Marie Diers heb ik gelezen en mooi gevonden, en toch: Turner heeft weinig (soms geen) opvoedende waarde, omdat zij met Australische voorbarigheid alle bovennatuurlijke elementen in het leven harer heldinnetjes voorbij ziet; en tegenover de protestantsche levensbeschouwing van Diers stond ik natuurlijk meer dan eens een beetje vreemd. Met Mevrouw Tervooren, ofschoon ik haar alleen ken uit dit boek, kan ik alles meevoelen.

En wat den vorm betreft: in levendigheid van dialoog, in bewegelijkheid van stijl, in zuiverheid van beschrijving behoeft zij niet voor Diers, en naar mijn bescheiden meening niet eens voor Ethel Turner onder te doen. Dàt is veel lofs, ik weet het; maar overdreven is het niet! Het is werkelijk naar inhoud en inkleeding een mooi gevoeld boek, een der mooiste welke in de laatste jaren voor jonge meisjes geschreven werd.

M. B. P.

Vetter (Christine). Zielestrijd. Oorspronkelijke roman uit de hedendaagsche wereld. Brand, Bussum. (258).

Een boerendochter is dienstbare geworden ergens in eene Universiteitsstad. Ze leert daar een Jonkheerlijken student kennen, die haar kamert en wat laat polijsten. Hun omgang heeft gevolgen en het kind wordt gebracht naar het Andreasgesticht. De moeder keert terug naar haar dorp en trouwt daar met een oppassenden boerenknaap, die dol veel houdt van het vreemde kind. Na eenige jaren ziet de moeder in: hoe weinig zij de onbaatzuchtige liefde van Geurt beantwoord heeft en voor den goeden man breken nu pas de wittebroodsweken aan. Naast het onechte kind, komen ook nog twee broertjes en een zusje de vreugde verhoogen.

Miesje, het kind van den studeerenden vlegel, wordt onderwijzeres en ten huwelijk gevraagd door een onderwijzer, zij weigert hem uit misplaatsten trots. In de stad, waar zij eene plaats krijgt als docente, telt ze onder hare leerlingen eene freule Victoire van Hammerstein, en de kinderen beweren, dat de onderwijzeres sprekend lijkt op de freule. De kinderen zullen zich dat moeilijker

hebben kunnen verklaren dan de scherpzinnige lezer, die in papa Hammerstein dadelijk den vroegeren student herkennen.

Het freuletje wordt ziek en moet worden geopereerd. De onderwijzer, die vergeefs naar Miesje's hand dong, is inmiddels een bekwaam *chirurg* geworden en hem wordt de snijdende onderneming toevertrouwd. Later vertelde hij aan den vader, dat bij hem 't plan was opgekomen (zoo'n afschuwelijke gedachte moest bij een dokter niet kunnen opkomen) om de operatie te laten mislukken, wijl hij het onrecht Miesje aangedaan niet kon vergeven.

Na den dood van Geurt en zijn vrouw hoort Miesje het onprettige geheim harer geboorte, haar medegedeeld door den dokter op verzoek van den Jonker, haar vader. De chirurg waagt nu tevens ook een aanzoek, maar Mies, nederig geworden, weigert en sterft na weinige jaren aan de tering. De student, die zich zoo misdroeg staat later bekend als een edelman in den vollen zin des woords. Ik vermoed dat hier de menschen zich wel een beetje zullen vergist hebben in hun oordeel.

Als nu ongeveer allen van de baan zijn, trouwt Vikkie met den dokter, die eenmaal er aan gedacht had haar operatie te laten mislukken. Als dat later maar geen aanleiding geeft tot huiselijke twisten.

Zoo koelbloedig en schematisch verteld, lijkt de inhoud wel wat gewaagd. Maar de bekwame schrijfster weet uit alles wijze lessen te trekken, welke zij omstandig hare lezers mededeelt. Maar voor jonge meisjes is het boek niet geschikt. M. WALRE.

FRANSCH

Daudet (Léon). Salons et Journaux des milieux politiques, littéraires, artistiques et medicaux de 1880 à 1908. 4me série. Nouvelle Libraire Nationale, Paris. (315) f 2.10.

In dit vierde bundeltje zijner herinneringen geeft Daudet Jr. meer dan ooit den vrijen loop aan zijn sympathie en antipathie. Hij verhaalt ons van de echte Fransche salons door twee Parijsche dames gehouden, waar niet alleen geestig gepraat maar ook lekker gegeten en gedronken werd, brengt ons met vele letterkundigen, politici, journalisten, dokters enz. in kennis. Sommige worden door hem ten hemel geheven, zooals beide gastvrouwen Mme de Loynes en „Faemina" Dr. Vivier, Maréchal, de Afrikaansche held e. a. Voor anderen is geen spot te bitter, geen hoon te smadelijk. Ook brengt hij ons in de redactiebureaux van Fransche bladen en 't is niet veel stichtelijks wat hij ons daar toont. Natuurlijk moet men veel cum grano salis aanvaarden, maar onzen eerbied voor de staatkundige keuken in Frankrijk, toch al niet bijster groot, wordt er niet door vermeerderd. Met zuidelijke blague brengt Léon telkens zich zelf ten tooneele en dan gewoonlijk in een heel gunstig licht. Hij draaft meestal door en zijn taaltje, waarin het *argot* niet gespaard wordt, is zeer moeilijk te verstaan.

VARIA

Scherpe woorden gebruikt dikwerf Romain Rolland in zijn Jean-Christophe om de ongerechtigheden, die wij allen wel opmerken, eens aan de kaak te stellen. Ik haal hier eenige van die uitspraken aan, welke te vinden zijn in het 9de deel (De Vriendinnen, vertaling van Jan Romein, zoo juist verschenen bij Brusse te Rotterdam):

„Als een blad zich de moeite geeft een nieuwe beroemdheid te ontdekken, dan is dat terwille van zich zelf wel te verstaan en om den collega's de eer der ontdekking af te snoepen. Het moet zich dan haasten, al begrijpt het ook niets van wat het prijst. Maar 't gebeurt zelden dat de schrijver er zich over beklaagt: als men hem bewondert, wordt hij steeds voldoende begrepen" (blz. 12).

„Als men in Parijs een artikel leest, waarin iemands lof gezongen wordt, is het altijd geraden zich af te vragen: over wien wordt er kwaad gesproken" (blz. 13).

„Maar nu alle mannen en vrouwen er van overtuigd waren dat zij een genie in hun midden hadden, beijverden zij zich, ouder gewoonte, het te verstikken. Die lui hebben maar een gedachte bij 't zien van een bloem: haar in een pot te zetten — van een vogel: hem in een kooitje te zetten, — van een vrij man: er een platten dienaar van te maken" (blz. 28).

„Kunst, die niet als tegenwicht een vak heeft, als stut, een krachtig practisch leven, kunst, die niet den spoorslag der dagelijksche taak in haar vleesch voelt, kunst, die niet noodig heeft haar brood te verdienen, verliest het beste van haar kracht en haar werkelijkheid. Zij is dan nog slechts de weelde-bloem. Zij is niet meer — (wat zij bij de grootsten der kunstenaars, de alleen-grooten is) — de heilige vrucht der menschelijke moeite" (blz. 112).

„Christoffel had nu bij zijn concert-publiek, onder de jongelui van de wereld en de schrijvers in de jonge tijdschriften geestdriftige aanhangers, die bij wat hij ook deed in vervoering raakten en met alle genoegen verklaarden dat er vóór hem geen muziek bestaan had. Sommigen legden zijn werken uit en vonden er wijsgeerige bedoelingen in, waar hij versteld van stond. Anderen zagen er een muzikale omwenteling in, een aanval op de overleveringen, die Christoffel meer dan wie ook ontzag. Het zou nergens toe gediend hebben er tegen op te komen, zij zouden hem aan-

getoond hebben dat hij niet wist wat hij geschreven had. Zij bewonderden zich zelf door hem te bewonderen" (blz. 180).

„De wereld verdemocratiseert. Vroeger was alleen de koning verantwoordelijk. Tegenwoordig zijn alle menschen het en bij voorkeur het janhagel" (blz. 207).

Een waar woord. De bekende Groningsche Hoogleeraar, Dr. Is. van Dijk, heeft 26 Juni 1917 zijn afscheidscollege gegeven en menige waarheid gezegd, die volle aandacht verdient:

„Nu sinds 50, 60 jaren hebben wij de Wetenschap tot ons hoogste Goed gemaakt, wij hebben haar dwaas en zondig-intellectualistisch in het geestelijk samenstel van ons leven op het eerste plan, op de eerste en hoogste plaats gesteld. En nu is op eens gekomen, plotseling voor den dag gekomen de innerlijke levensverarming, die door alle wetenschappelijke bedrijvigheid maar amper bedekt werd, de droeve debâcle, die ons spreken doet van „het échec onzer inzichten" (blz. 13).

„Hoevele lange jaren hebben wij niet anders gehad dan een tweevoudige cultuur: een materieele, technische en een louter-intellectueele cultuur. Wie zulk zaad zaait, moet rekenen op een schrikkelijken oogst" (blz. 36).

Ook over het voorbereidend onderwijs zegt hij behartenswaardige dingen en veroordeelt als „de twee principieele ellenden —: de veel te uitvoerige stof en het vakleerarenstelsel" (blz. 7).

(De rede verscheen bij Noordhoff, Groningen. f 0.40).

Elise Kulmann werd te St. Petersburg geboren in 1808, waar haar vader, een Duitscher van afkomst, den rang van officier bekleedde. Hij stierf op jeugdigen leeftijd en liet zijne vrouw en kinderen in kommervolle omstandigheden achter. Elise was echter een kind met wondervollen aanleg. Zij vorderde te veel van hare krachten en stierf reeds vóór zij den leeftijd van 18 jaren had bereikt. In die weinige jaren, welke zij mocht beleven, leerde zij elf talen, en in drie (Russisch, Duitsch en Italiaansch) heeft zij gedichten gemaakt, welke gehoord mogen worden. Ik geef hier als proeve een klein Duitsch gedicht van het begaafde meisje:

Aan meine Mutter.

O Mutter, gute Mutter
  Schwer wird die Trennung mir
Als schied' ich von dem Himmel,
  So schwer scheid' ich von dir.

Zwar is all unser Leben
  Nichts als ein Kreis von Mühn;
Doch blick' ich in dein Auge,
  Ein Lenz scheint aufzublühn.

Doch Tod, der harte, kennet
  Kein anderes Gesetz,
Als alles zu zerstören,
  Nur darauf sinnt er stets.

Sang ich mein ganzes Leben
  Nicht meines Gottes Preis?
Er winkt mir nach dem Tode
  In seiner Engel Kreis.

Froh mischt sich meine Stimme
  In ihr entzücktes Chor;
Und für dich flehend, Mutter,
  Schau ich zu Ihm empor.

Dann nahen sich mein Vater
  Und meine Brüder mir;
Sie heiszen mich willkommen,
  Ich grüsze sie von Dir.

Beweine, gute Mutter,
  Mein Ende nicht zu sehr:
Du hast dann einen Wächter,
  Und einen Engel mehr.

Goethe en Jean Paul prezen hoog hare eerstelingen en voorspelden haar eene schitterende toekomst. Maar de mensch wikt en God beschikt. Reeds in 1825 brak het zwakke hart en stierf zij heilig gelijk zij had geleefd.

Het is onbegrijpelijk dat dit kind in zoo luttel jaren zooveel heeft kunnen werken. Als men eens bedenkt dat zij alleen in het Duitsch meer dan 100.000 versregels schreef! Bovendien was zij eene zeer verdienstelijke teekenares.

Op haar graf lieten keizerin Alexandra en grootvorstin Helena een marmeren gedenkteeken plaatsen en daarop beitelen spreuken in al de talen, welke Elise zich eigen had gemaakt. Zoo staat daar o. a.:

Ruh' Dir, sanfte, kunstbegabte Seele!
Und dem Leibe sei die Erde leicht!

Rose, elle vécut ce que vivent les roses,
L'espace d'un matin.

She from her early days
Prepared herself for heaven.

En ten slotte nog dit Italiaansche opschrift:

In atto di morir lieto e vivace
Dir parea: s'apre il Cielo, io vado in pace.

Blijde en opgeruimd zelfs op haar stervenssponde, was het alsof zij zeide: de hemel opent zich, ik ga in vrede.

Heinrich Laube, de dichter, vertelde het volgende voorval uit zijn eigen leven.

Hij was destijds nog student en het gelukte zijn vriend, den tooneelspeler Knuft, in Breslau, een treurspel van den jongen dichter: „Gustaaf Adolf" te laten opvoeren. Het stuk beviel volstrekt niet, de tooneelspelers werden uitgefloten en Laube wist niet beter te doen dan maar lustig mee te fluiten.

Dat was een krijgslist. Want al had de dichter zijn naam zorgvuldig geheim gehouden, toch waren er onder zijne medestudenten die tegen hem een zwaar vermoeden hadden: de vader te zijn van het mislukte stuk. Laube floot nu even hard als de anderen, om dat vermoeden af te wenden.

Maar naast hem zat een forsche slager, wien het spel blijkbaar wèl beviel. Hij verzocht den student met fluiten op te houden, doch kreeg een onbeleefden uitval tot antwoord.

Dat was den reus te veel. Hij pakte den kleinen Laube bij zijn kraag en kegelde hem de deur van het parterre uit. Zoo werd de auteur gestraft, omdat hij zich zelven had uitgefloten.

Een grapje van Dumas père. Hij zat met Soumel, van wien een stuk werd opgevoerd, in den schouwburg. In de stalles zag hij gedurende de vertooning een der aanwezigen rustig slapen, en plagende richtte hij zich tot den schrijver: „Kijk eens, dat is nu de uitwerking van uw stukken".

Den volgenden dag werd er een stuk gegeven, en een der aanwezigen in de stalles zat weer gemoedelijk te dutten. Nu was het de beurt van Soumel om Dumas te plagen: „Ge ziet wel, uw stukken hebben dezelfde uitwerking".

Maar Dumas was hem te glad en riep: „Welneen, dat is dezelfde heer van gisteren, die is nóg niet wakker kunnen worden".

Mark Twain, de Amerikaansche humorist, kon wel eens wat slordig zijn op zijn uiterlijk, tot verdriet zijner vrouw. Op een ochtend zag hij zijne buurvrouw in hare veranda zitten en bracht haar even een bezoek. Bij zijn terugkeer vertelde Mark het aan zijne vrouw, die er van schrok: want haar man was uitgegaan zonder das en boord.

Na het ontbijt zond Mark Twain een zijner kinderen met een klein pakje naar de buurvrouw, en spoedig kwam de knaap terug met een briefje van haar.

Nadat de humorist het gelezen had, zeide hij tot zijne vrouw: zie je, men heeft het volstrekt niet kwalijk genomen, en ik mag mij altijd vertoonen zonder den gebruikelijken halsband. Ik heb de dame een das en een boord, netjes ingepakt, gezonden, om haar te laten zien dat ik zulke dingen wel heb, al draag ik ze dan ook niet altijd.

Aan elkaar gewaagd. Eens was Rousseau te gast bij Voltaire en liet zich de oesters, welke werden opgediend, goed smaken. Hij maakte daarbij de opmerking: „ik zou wel zooveel oesters kunnen eten als Samson Filistijnen versloeg". — „Zoo" antwoordde dadelijk Voltaire, „en ook met hetzelfde wapen?"

Men weet dat Samson's wapen bij die gelegenheid een ezelskinnebak was.

Rousseau nam zich voor met gelijke munt te betalen, en het geluk was hem dienstig. Voltaire kwam hem bezoeken, maar Rousseau was afwezig. Er heerschte in zijne werkkamer een schilderachtige wanorde en een eerbiedwaardige laag stof bedekte boeken en meubelen. Voltaire schreef in het stof met zijn vinger: „cochon" en ging heen. Bij zijn eerste ontmoeting zeide hij aan Rousseau: „ik ben aan je huis geweest, maar je was er niet" — „ik weet het", was het scherpe wederantwoord, „ik heb je kaartje gevonden".

IN EIGEN KRING	WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING" DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1sten VAN ELKE MAAND

Heel eenvoudig had op onze vraag van het vorig nummer kunnen geantwoord worden:

1. Het eerste gedicht van Gezelle is bizonder mooi. Rythme en klank roepen de stemming te voorschijn van rustige voldaanheid en stille berusting (want ook dat gevoel klinkt door) en verbeelden het wondervol-geheimzinnige van den vroegen avondstond.

2. Het tweede gedicht is belachelijk. De „sluier van den nacht" en de „gazen wieken" zijn van de allerslechtste rhetorica, de biddende boomen, het vrome betoog, de luisterende vogels... het is alles even ontzettend van banaliteit en machinale verzenmakerij.

De „wijding, die droomt" lijkt wat modern, maar in de antieke omgeving doet het aan als een grootmoeder in de kleine-meisjeskleederdracht der volwassen dames van onzen tijd.

Het gedichtje zal ook wel als hekeldichtje bedoeld zijn.

Vele antwoorden zijn ingekomen, maar geen enkel geeft de voornaamste reden aan, waarom het eerste goed en het andere slecht is. Leest men luid-op dan hoort men echter terstond het groote verschil: Klank en rythme getuigen van echte inspiratie en gevoel in die verzen van Gezelle; bij den anderen poëet ontbreken zij geheel en al. — Wij kunnen den prijs, jammer genoeg, aan niemand toekennen, en stellen hem beschikbaar voor de beantwoording der volgende vraag. (5 gulden).

Vraag: Wie vindt in de werken van Vondel een felle hekeling van den oorlog en van hen, die hem ontketenen. De aanhaling mag niet te lang zijn: twee of vier verzen is voldoende.

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

M. v. H. te R. Jan van den Oude, de schrijver der „literarische Interludiën" is de schuilnaam van C. van Nievelt.

W. B. te M. De brochure over de Roomsche studentenvereeniging te Amsterdam is niet in den handel, doch wordt belanghebbenden op aanvrage gratis toegezonden.

FR. M. te DEN H. Over Annie Besant werd werkelijk in zeer ongunstigen zin gesproken en geschreven. Zij liet zich na zes jaren scheiden van haar man (een dominee), verspreidde atheïstische en materialistische geschriften, vertaalde boeken van Büchner, maakte propaganda voor het neo-malthusianisme en werd eindelijk socialiste. Later „bekeerde" zij tot de theosophie en rommelde in haar theorie van alles door en onder elkaar. Een ontstellend warhoofd. Bedriegster of zenuwkranke? Het is moeilijk uit te maken.

De boeken van Ernest Hello kunt u lezen en zult u moeten lezen om een eigen oordeel te vellen. Want door den een (b.v. Louis Veuillot) wordt hij hemelhoog geprezen en door anderen verworpen. Hij wordt geroemd als een diepzinnig denker en versmaad als een wargeest. Dit laatste is zeker overdreven. Een feit is het dat hij vaak moeielijk en soms heelemaal niet is te verstaan, maar een feit is het ook, dat hij schitterende gedachten heeft vertolkt.

W. FR. te R. „Maison fermée" van Emilie Carpentier (die stierf in 1888 reeds) is een zeer goed boek. Wij hebben nooit gehoord dat daarvan eene vertaling bestond.

Mr. S. te B. Experimental Science (elementary practical and experimental physics) van G. Hopkins verscheen bij Munn & Co. te New-York. De 25ste uitgave reeds in 1906. Het is een boek in twee deelen, goed geïllustreerd, maar de tekst is niet wetenschappelijk, dikwijls zeer oppervlakkig. Prijs onbekend, maar voor u het boek hier hebt, zal het u wel een 12 gulden kosten.

W. V. te U. Na jarenlang gebruik van de Guide de Lecture kan ik u gerust zeggen dat hij niet zeer vertrouwbaar is. Het spijt mij dat ik tot deze gevolgtrekking moest komen, maar het is de zuivere waarheid. Als iemand tegenspreekt ben ik bereid de bewijzen te geven.

L. Bl. te S. Wij hebben vroeger in een artikel *Jean Christophe* van Romain Rolland uitvoerig besproken en het is dus niet noodig op de Hollandsche vertaling van Romein verder in te gaan. Toch zullen wij als deze compleet is, waarschijnlijk nog een woordje zeggen over dit mode-boek.

R. te H. Welneen! *Götz Krafft* is waarlijk geen held, dien men ons als voorbeeld mag noemen. Ook mij heeft het pijnlijk aangedaan dat zulk een dwaasheid wordt bedreven in het Belgische Studentenblad.

W. R. te H. Wij hadden het plan van oprichting al lang en laten het ook nog niet varen. Maar nu is het geen tijd daarvoor!

H. Br. te N. „Van de koele Meren des doods" is een pathologische roman van F. v. Eeden, al ontkent hij dat in 't voorwoord van 2den druk ook uitdrukkelijk. Ziektegeval op sexueel gebied.

Dr. W. te H. Ik had dat stukje in het poovere weekblaadje al gelezen. Ik dank u echter voor de toezending, maar uw aansporing om er eens een hartig woordje over te zeggen, kan ik niet opvolgen. Men zal toch geen polemiek beginnen met den eersten den besten boer, die tegen je aanloopt, ook al doet hij het opzettelijk.

M. P. te R. Uwe inzending, evenals die van vele anderen, kwam ongeveer een maand te laat. Als wij er niets bijvoegen, verwachten wij het antwoord „in eigen kring", tijdig voor het volgend nummer.

Mr. P. te H. De schrijver van „Gil Blas" en „Le Diable boiteux" is Le Sage. Hij schreef voor het tooneel o. a. „Tucaret".

J. W. Sn. te R. Het is moeilijk te zeggen of u aanleg hebt. Uit de mij gezonden proeven blijkt het in elk geval nog niet: de samenstelling is zwak, zéér zwak en de taal onzuiver. Maar u behoeft het daarom niet dadelijk op te geven. Beproef het eens met een héél kort schetsje, een bladzijde of vier, bijvoorbeeld. En dan zorgen dat het goed voltooid is, dat het áf is naar vorm en inhoud. Ik wil mijn oordeel nog wel eens zeggen, als ik zie tenminste dat het geen haastwerk is geworden.

L. Br. te B. Men zegt wel dat Leibnitz zich den dood heeft berokkend door zijn eigen gedokter, maar ik geloof toch niet dat het bewezen is.

VAN DE FRANSCHE LEESTAFEL

M. Reynès-Monlaur: Les Autels morts.

De bekende schrijfster van *Le Rayon* geeft ons in haar jongste werk een bekeeringsverhaal.

Een bekeeringsgeschiedenis vertellen in den vorm van een roman is een taak, welke alleen door een veelzijdig talent met vrucht kan worden ondernomen en uitgevoerd. Immers de roman eischt fictie, maar als er ooit een getrouwe weerspiegeling gevorderd wordt van de realiteit dan is het wel bij het weergeven van den psychologischen toestand van een zoekende naar de waarheid. Het werkelijke der bekeering vermengen met het denkbeeldige van den roman en dat wel zoo, dat het werkelijke niet alleen geen schade lijdt, doch door de aangebrachte fictie nog duidelijker wordt belicht, — dat kan slechts een kunstenaar, die zijn verbeelding in toom houdt, die beschikt over een diepe kennis der menschelijke ziel, die vóór alles er naar streeft om volkomen naar waarheid ons te doen gevoelen wat hij zelf met delikaten tact van 't geheimzinnig zieleproces heeft waargenomen.

Een schrijfster, die zich aan dit moeilijk werk mocht wagen, is ongetwijfeld M. Reynès-Monlaur. Fijnheid van zien en weergeven, is, — wij weten 't uit haar vorige boeken, — een harer voornaamste eigenschappen. Zij beheerscht haar pen, — al haar werken hebben iets serieus, iets kalms en kalmeerends, — en daarbij kan zij zich veilig verlaten op de psychologische ondervinding, welke zij bij haar langdurige bestudeering van het menschelijk hart in zijn edelste uitingen, heeft opgedaan.

Dat zij in dit bekeeringsverhaal uitstekend slaagde, daarvoor blijft ons bovendien borg een man, die het weten kan, n.l. R. P. Mainage O. P., de schrijver van de voorrede van dit boek. P. Mainage heeft de laatste jaren veel studie gemaakt van de psychologie der bekeering. Zijn getuigenis aanvaarden wij dus gaarne.

„Les Autels morts, zoo zegt deze, sont une oeuvre de psychologie vraie". — Het jonge meisje wier overgang tot de Katholieke Kerk, met den geweldigen zielestrijd, welke daaraan voorafging, ons hier verhaald wordt, leeft, zoo vervolgt de „préfacier"; — hij heeft de intieme aanteekeningen, door de bekeer-

linge vluchtig neergepend, onder de oogen gehad, en hij bewondert de wijze, waarop M. Reynès-Monlaur 't onsamenhangende tot één geheel heeft weten aaneen te rijgen, alles schikkend en regelend „avec un art et un tact dont sa foi et son expérience de la vie chrétienne, autant que son talent, ont été les guides toujours sûrs, toujours fidèles".

Claude Harteveld is geboren en opgevoed in een streng protestantsche familie. Met haar broeder Robert heeft zij echter spoedig 't christelijk dogma den rug toe gekeerd. In de leerschool der Kantiaansche philosophie is zij volslagen vrijdenkster geworden. Haar overgang is dus niet „le passage d'une église à une autre, mais du néant à la foi".

Natuurlijk speelt het verhaal tijdens den oorlog. Maar, Goddank, „het helsch lawaai der kanonnen klinkt ons slechts tegen uit de verte", zooals in de Voorrede gezegd wordt. Claude is als verpleegster meer dan een jaar behulpzaam geweest in 't hospitaal van Reims. Haar broer Robert staat aan 't front.

Sinds de Revolutie waren de Hartevelds eigenaars van een oude Benedictinessen-abdij in 't zuiden van Frankrijk. Claude ging er met haar vader en broer tijdens de vacantie heen en was er dan de gast van haar oud-tante Mlle de Lourmade, een felle antipapiste, die in dit Roomsche milieu voortdurend nieuw voedsel vindt voor haar haat tegen Rome, 't hoofdelement van haar negatief geloof, of althans de zuurdesem, die het ijle harer godsdienstige begrippen tot een schijnbaar soliede massa doet aanwassen.

Uitgeput door haar vermoeienden arbeid komt Claude rust zoeken in de stille, kille, maar heerlijk schoone abdij, „de purperen abdij", van alle kanten met wilden wingerd omhangen. Tijdens haar verblijf in 't hospitaal is er in haar ziel iets veranderd. Haar broer Georges, gewond in den oorlog, had, getroffen door de heldhaftige opoffering eener Katholieke liefdezuster, Soeur Claire, de oogen geopend voor de waarheid en het protestantisme afgezworen. Claude is hiervan nog verre, maar toch, ze begrijpt reeds, dat „'t Katholicisme niet is wat men ons steeds vertelt, ook niet wat sommige Katholieken zouden doen gelooven dat 't is: 't Is een systeem, dat goed in elkander zit, ja zelfs, 't punt van uitgang eenmaal aangenomen, is het een machtig leerstellig geheel". Tevens heeft zij ingezien, dat zij, persoonlijk, buiten elken godsdienst staat. „Newman le dit avec raison: Il n'y a rien entre le

scepticisme et le Catholicisme. La foi que demande le Christ exclut le doute, le changement, les divergences. Elle est. Et elle sera demain ce qu'elle était hier".

Van uit de abdij schrijft ze geregeld aan haar verloofde Abraham Bonnier, die ook aan het front staat. In die brieven legt ze haar gansche vorig leven bloot. 't Is, zooals ze zegt, „l'Histoire de celle qui cherche toujours". Heidinne is ze geweest in den vollen zin van 't woord, zonder God, zonder liefde voor haar medemensch. Ze heeft gestudeerd en gezocht, maar te vergeefs. Ze is beslist ongeloovig gebleven.

Dit laatste kan ze echter aan Abraham niet meedeelen. Ook deze had als Claude wierook gebrand voor de „Autels morts" der valsche wetenschap, — maar hij had zijn dwaling ingezien en was thans vast besloten als „pasteur" een ijverig, Godgewijd leven te leiden. Hij is „mystique", zij „incroyante"; — een klove gaapt tusschen hen beiden, waarvan ze met huivering de diepte peilt.

Met Georges brengt Abraham eenige verlofdagen door op de abdij. In een onderhoud met Claude spreekt hij haar over zijn toekomstplannen, over het nuttige leven, dat hij zich voorstelt. Maar nu blijkt, dat ondanks die betere gevoelens hij toch nog een arme twijfelaar gebleven is. „Je rêvais que la lumière me viendrait par vous", zegt hij tot Claude. Maar wat zal de ongeloovige Claude geven? Och, klinkt het lichtzinnige antwoord, „nous trouverons peut-être la lumiére dans la joie".

Dit verschil van levensbeschouwing, zoo pijnlijk voor Abraham, — immers de steun, dien hij zocht, voelt hij zijn hand ontglippen, — treedt in harde werkelijkheid naar voren op den dag, waarop de dierbare gasten de abdij gaan verlaten, om naar het front terug te keeren. De vlijmscherpe, steil-orthodoxe Mlle de Lourmade verwijt Claude in tegenwoordigheid van Abraham haar ongeloof: „Elle ne croit à rien, et vos ouailles le sauront, mon ami".

Met een diepe wonde in de ziel gaat haar verloofde van haar heen. Hij had gehoopt, dat zij met hem zoeken zou naar de waarheid. Met haar koude onverschilligheid voor 't geloof kan hij nimmer vrede nemen. Zijn geweten komt daarmee in strijd. En als Claude hem bij 't vertrek vraagt: „Si vous m'aimiez, est-ce que vous n'abandonneriez pas tout cela?", antwoordt hij: „Je ne pourrais pas".

Getroffen in haar trots en in haar liefde vraagt Claude zich af,

wie toch die Christus is, door Abraham verkozen boven haar? O, als zij ook eens gelooven kon! Indien er eens iemand was, bij wien zij haar hart kon uitschreien, iemand die in haar duistere ziel een sprankje licht ontsteken kon! Haar ongeloof, waarop ze eenmaal zoo fier was, is haar nu geworden een ondragelijke foltering.

Twee personen plaatste God op haar weg, om haar, 't dolende schaap, de veilige baan te toonen: Soeur Claire, de hospitaalzuster van Reims en den pastoor van 't dorp, Abbé Bonnal, — twee eenvoudigen, maar twee heiligen, bij wie Claude, ten einde raad, haar hart uitstortte.

Den pastoor verraste ze eenmaal in de kerk, waar ze in haar vertwijfeling was binnengevlucht, terwijl hij lag geknield op de trede des altaars en zuchtend bad: „O Jésus!"

„O, tot Hem spreken als die priester, in de zekerheid van 't geloof, in Zijn handen haar loodzware ziel neerleggen, daar de tranen schreien die zij in niemands tegenwoordigheid weenen kon!... En op dien naam, herhaald als een woord van liefde „O Jezus!" antwoordde zij met 't wanhopig geroep: „Geef dat ik zien moge!... Help mijn ongeloof!" zonder zich bewust te zijn, dat zij bad.

Nu was de weg tot het eindpunt niet lang meer. Zij had gesproken en gebeden. Eén zaak bleef nog over: haar trots moest zij breken. Maar Gods genade wordt nooit geweigerd aan een ziel die bidt.

Tot het laatste oogenblik echter bleef haar twijfel haar kwellen. Eerst toen zij, na haar afzwering te hebben gedaan, neerknielde op de Communie-bank en voor 't eerst haar God ontving, week alle duisternis. „A l'instant même oú je reçus la Sainte Hostie, j'ai vu, j'ai compris, j'ai aimé. Ce fut rapide mais complet et définitif".

Dit is de ontknooping van dit boeiend bekeeringsverhaal. Wij verlaten Claude terwijl ze ligt neergeknield voor het „Autel vivant". Wij, die gelooven door Gods genade, voelen ons gesterkt bij den aanblik van dit heerlijk schouwspel.

Met een prachtig boek heeft *Reynès-Monlaur* de katholieke literatuur verrijkt. Men leze en overwege en verspreide het.

Katwijk a. d. Rijn, 30 Juli 1917. J. VAN RIJCKEVORSEL S. J.

FREDERIK VAN EEDEN

„Hij werd in 1860 te Haarlem geboren. Zijn vader bezat daar een tuinderszaak, die hij verkocht toen Frederik vijf jaren oud was; zijn moeder was de dochter van een predikant te Gouda. In 1878 begon hij de medicijnen te studeeren te Amsterdam, promoveerde in 1886, vestigde zich te Bussum, ging in 1887 naar Nancy en Parijs om zich aan de bijzondere studie van hypnotisme en suggestie te wijden, en richtte nog dat zelfde jaar te Amsterdam, saam met Dr. van Renterghem, een cliniek in voor zenuwlijders, waaruit hij zich echter in 1895 terugtrok. — Van Eeden was toen reeds socialist, geen Marxist. Om de mogelijkheid der sociale samenwerking te bewijzen, stichtte hij, in 1898, te Walden bij Bussum, een socialistische kolonie. Bij zelf dokterde niet langer, maar wijdde zich geheel naar de maat zijner krachten, aan al het handwerk, dat te doen viel. In 1902, riep hij de vereeniging „Gemeenschappelijk Grondbezit", met haar weekblad de „Pionier", in het leven. Aan de spoorwegstaking van 1903 nam hij een werkzaam deel; en, om de stakers, na hun nederlaag te ondersteunen, richtte hij te Amsterdam een „Verbruikersvereeniging" in: „De Eendracht". Maar de onderneming ging te gronde, heel zijn vermogen verloren en de kolonie van Bussum werd zelf met ondergang bedreigd. — Sinds 1908 vertoeft van Eeden meestal in Duitschland of in Amerika, waar hij vele voordrachten houdt". (Bauwens).

Wij zouden die levensschets kunnen voltooien tot op den dag van heden, maar het zou blijven eenzelfde geschiedenis van zoeken en opgeven, van ondernemen en weer afbreken. Van Eeden heeft van alles beproefd en blijkt steeds en immer teleurgesteld te zijn geworden. Met het Christendom heeft hij gebroken, dat verklaarde hij zelf en wij kunnen die bekentenis aanvaarden; doch wij kunnen moeilijk zeggen, wat hij wel is of was, wijl hij verkeert in een voortdurenden staat van verandering.

Maar dat hij getoond heeft een meester te zijn van het woord en een naam zal houden in de Nederlandsche literatuur-geschiedenis, kan men moeilijk ontkennen.

Binnenwiertz schatte hem als artiest: „niet zoo krachtig, maar minder gewild gewillig dan Kloos, niet zoo innig, maar minder

sentimenteel dan Swarth. Men vindt van Eeden zoo afschrikwekkend modern niet". Het is waar, dat Van Eeden zich niet schuldig heeft gemaakt aan het literaire futurisme, waarachter toen evenals later in de schilderkunst, heel wat menschen zonder eenigen zweem van talent hunne machteloosheid zochten te verbergen. Kloos heeft dat gedaan in vele zijner verzen, maar alleen als hij te stevig had gefuifd en niet goed wist hoe en wat hij zeggen ging; Helène Swarth heeft er zich altijd van weten vrij te houden; en de afwezigheid van afschrikkend-modern doen is dan ook niet het verschil tusschen Kloos en Swarth ter eener en Van Eeden aan den anderen kant.

Hij is veel universeeler. De vrouwelijke dichteres, hier genoemd, heeft bijna uitsluitend gezongen van haar gebroken hart en op den duur begint dat te vervelen. De paar dozijn heel mooie, maar zeer subjectieve verzen van Kloos naast knappe literaire kritieken trokken uitsluitend degenen, die belang stelden in de letterkunde. Maar Van Eeden heeft zich op menig gebied gewaagd en onder verschillend aangelegden en menschen met de meest uiteenloopende neigingen vond hij zijn lezers. Over kunstmatige voeding bij tuberculose, over mystiek en wonderen en hypnotisme, spiritisme en magnetisme; over socialisme en binnenlandsche kolonisatie, over mensch en maatschappij, over woordkunst en literatuur heeft hij zijn meening gezegd. In zijn rusteloos zoeken en wroeten (niet diep over 't algemeen), zijn alles ter-hand-nemen om 't spoedig weer weg te werpen, gelijk een grillig kind doet met zijn speelgoed, was hij voorzeker een vertegenwoordiger van de groote massa zoekers en ontevredenen van dien tijd, wier aantal in den loop der jaren steeds grooter is geworden.

Verwey en v. Deyssel waren jongens van twintig jaar en Kloos en Van Eeden jonge mannen van vijf of zes en twintig, toen zij in 1885 „den Nieuwen Gids" oprichtten en hun veldtocht voor goed begonnen tegen de doode literatuur en de „predikanten-poëzie".

Werd van Deyssel gelezen om zijn gloeiende passie waarmede hij de vertegenwoordigers van het oudere afmaakte, Van Eeden trok niet minder lezers door zijn kalme, rustige, maar ontzettend scherpe ironie en parodie. Wij denken aan zijn „Grassprietjes", of liederen op het gebied van deugd, godsvrucht en vaderland door Cornelis Paradijs. Met een open brief aan den schrijver door

P. A. Saaije Azn., en een voorrede van Sebastiaan Slaap.

Hoe fel was Cornelis, maar bij alle overdrijving hoe raak en waar ook dikwijls in zijn bespotting der verzenmakerij, al hindert het elken geloovige dat deze man niet kan nalaten den naam van God in belachelijke combinaties voortdurend te gebruiken. En toch moet men toegeven dat in de gehekelde „predikanten-poëzie" maar al te veel aanleiding werd gegeven door gevoellooze en geijkte vroomheidstermen, tot deze spotternij. Overigens is hij niet niet zelden verrukkelijk van guitigheid:

Als hij het heeft over de oogen van zijn uitverkorene, heet het:

Die oogen zijn mijn paradijs,
Mijn voorsmaak van het Eden:
Zij doen mij op tevreden wijs
Het pad der deugd betreden.

En zijn eerbied voor de poëzie, waarin hij zelfs geen al te gemeenzamen of alledaagschen naam kan dulden:

Ja „Truitje" heet het aardig wicht—
Toch zeg ik meest „Geertruide",
Omdat die naam in een gedicht
Veel dichterlijker luidde.

Herhaaldelijk moet ook het Vaderland „ontwoekerd aan de baren" (dat behoorde er voorheen bij te staan) het ontgelden:

O, dierbaar plekje grond, ontwoekerd aan de baren!
O land van mijn geboorte en teed're kinderjaren!
Waar ik mijn eerste kinderspelletjes gespeeld,
Mijn eerste kunstelooze zangen heb gekweeld.—

Wat heeft mijn hart geklopt bij 't hooren van uw helden
Die, door Gods hulp gesterkt, den vijand nedervelden;
Van Neerland's Vorstenstoet en Staten-Generaal,
Zoo rijk in lauweren en vroomheid allemaal.

O Neerland! U wijd ik mijn zang, mijn lied, mijn leven,
Mijn wensch is slechts, voor U op 't bed van eer te sneven,
— — — — — — — — — — — — —

Maar enkele jaren voor de „Grasssprietjes" ontsproten, had Van Eeden al een kleinigheidje geschreven, dat nog wel niet heel scherp afstak bij de literatuur van den dag, maar toch door het vermijden der gewone rhetorische fouten en van het poëtisch schabloon, beter was dan het gros dergenen, waar men zich mede tevreden placht te stellen. Bekendheid hadden hem echter eerst in 1884 een drietal blijspelen geschonken: *Frans Hals — Het Poortje of de duivel in Kruimelburg — Het Sonnet.* Men kan echter niet zeggen dat zij het peil van goed studententooneel ver te boven gaan.

Ik geloof dat *Het Sonnet* 't eerst werd geschreven, en 't is dan ook van de minst zuivere makelij, al moet men den gemakkelijken dialoog bewonderen. Maar 't sonnet zelf, dat voorkomt in dit stukje, toont ons al duidelijk den toekomstigen dichter van zoo vele fraaie regels:

De klare dag, die hel en glansrijk lacht,
Heeft schaamrood 't wilde wolkenheir verdreven,
De rust aan 't moegeteisterd loof hergeven
En zonnig zwijgen over de aard gebracht.

De stilte waart verkwikkend door de dreven,
Doch tusschen vochte blaren dropt het zacht,
Diep straalt des hemels blauw in effen pracht,
Waar langs de vlokkig donzen wolkjes zweven.

Het stuk bedoelt den draak te steken met de dagbladkritiek, die meer let op den persoon des schrijvers dan op de waarde van zijn werk. Het zal wel steeds grappig worden gevonden, omdat zulke toestanden steeds bestaan en men gaarne hen hoort hekelen.

Het Poortje spot met wat men zoo vaak en zoo dikwijls ten onrechte onze nationale ondeugden heeft genoemd: burgerlijke deftigheid, enge vroomheid, gebrek aan kunstzin enz., allemaal grieven die men in andere landen even goed hoort uiten als bij ons.

Frans Hals is een luchtige omwerking, met allerlei snaaksche opvulselen, van Potgieters schets: „Frans Hals en zijn dochter". — In 1886 liet hij verschijnen: *De Student thuis.* Door opvatting, inhoud en uitvoering behoort dit heelemaal tot het studententooneel; indien het geen gevaar liep tegenwoordig minder in den smaak te vallen dan vroeger, zou het zijn aangewezen voor lustrum-pan.

Hooghartig als alle Nieuw-Gidsers in den beginne waarschijnlijk, wijl psychologisch voor de hand liggend: omdat ze daardoor hun jongensachtigheid ongenaakbaar wilden maken of verbergen voor het publiek, was ook Van Eeden aanvankelijk en hij kan het nog wel eens zijn. Voor hem als voor die anderen was een Nederlander niet veel meer dan een Eskimo wat kunstgevoel betreft, en hij zelf zoo ongeveer, gelijk Kloos het uitdrukte: „een god in 't diepst van zijn gedachten", of gelijk hij zelf ernstig en daarom belachelijk zeide:

Als goddelijke banneling
In een wereldlijken kring
Stil zich bewegend, zonder hoon,
Wanend hen laag, — zich Godenzoon.

Toen kwam er verandering. In *De kleine Johannes* is het alsof Van Eeden een program maakt voor zijn volgend leven, ten minste indien het mag worden verstaan volgens de duiding van Kloos: „Johannes klimt in het gemoedsleven door vier stadia zijner ziel. Achtereenvolgens laat hij zich geleiden door *Windekind*, den vertegenwoordiger van Verbeelding en Poëzie, *Wistik*, het zinnebeeld van Metaphysica, *Pluizer*, de wetenschap om de wetenschap. — Windekind, Wistik, Pluizer zijn de drie staten, waarin der menschen egoïsme zich incarneert. Daarvan gezuiverd door het lijden, ziet Johannes dat hij de menschen meer liefhad dan hij wist, en volgt van nu af den *Ongenoemde*, die noch Jezus noch God is, maar meer dan die, en laat zich uitsluitend door hem geleiden". Het program is misschien wel niet nauwkeurig ten uitvoer gebracht, maar wij kennen toch Van Eeden allen in zijn beoefening der kunst, in zijn metaphysiek geboemel, zijn wetenschappelijke elucubraties en zijn agnosticisme, dat met een „Ongenoemde" als wegwijzer door en wetgever voor het leven zich tevreden moet stellen. In alle opzichten is het jammer dat Van Eeden, waarschijnlijk aangemoedigd door het succes van zijn borelinkske, Johannes nog tweemalen voor het publiek heeft laten optreden. In het eerste deel kan men nog zien een symbolische opvatting van het leven, eene ontwikkeling tot ernstiger streven, al laat het den geloovigen Christen dan ook beslist onvoldaan. In de vervolgdeelen wordt Van Eeden vervelend omdat hij nuchter (als men dat zoo noemen mag) begint te redeneeren en het niet meer lijkt op een sprookje,

gelijk hij vroeger al voorspeld had: „Wellicht vertel ik u eenmaal meer van den kleinen Johannes, doch op een sprookje zal het dan niet meer lijken". In zijne bundels *Studies,* die zelden literaire onderwerpeu behandelen, komt dien aanleg tot opmerken en redeneeren heel sterk uit. Het dichterlijke talent is daar echter niet onder begraven en in 1891 hoorde het Nederlandsche volk zijn *Ellen. Het lied van de smart.* De wonderlijk mooie, zacht-zangerige Nachtliedjes uit *Ellen* behooren tot het welluidenste van onze literatuur. Maar hier geldt weer wat ook gezegd moest worden van *Johannes:* wie durft beweren *Ellen* te begrijpen? Dat behoeft wel niet volgens de theorie van '80, maar wij zijn op dat punt verstandiger en veeleischender.

Omstreeks het jaar 1893 is er rumor gekomen in de redaktiekamer der Nieuwe Gidsers. En had men *Van Eeden* eerst tot de sterren verheven, men deed nu zijn best hem naar beneden te halen en schold hem „Jan de Schenner" en bakte onvriendelijke aforismen over den verworpen vriend. En nog altijd, als Kloos (gelijk dit jaar) zijne letterkundige inzichten en vergezichten ons toont, vindt hij gelegenheid den vroegeren vriend Van Eeden even op de dennennaalden te zetten.

Na de scheiding, welke niet stil verliep, maar voltrokken werd onder luid gescheur, kwam in (1894) het nare, godlasterende drama *De Broeders. Tragedie van het Recht.*

Veel hooger staat *Lioba. Tragedie van Trouw.* De grijze koning Harald huwt de jonge Lioba. Zij blijft hem trouw, ofschoon zij voelt dat zij ridder Tancolf lief heeft gekregen, maar kan het niet verhelpen dat hare gedachten voortdurend uitgaan naar den jongen edelman. Harold sterft ten slotte aan eene wonde en Lioba wordt beschuldigd hem te hebben vergiftigd. Tancolf sterft, waar hij met het zwaard Lioba's onschuld wil verdedigen. En zij zelf wordt met het lijk van Harald geplaatst op het schip, dat brandend wegdrijft op de wijde zee". De wijsgeerig-religieuze gedachte in dit drama vertolkt is valsch, maar de literaire waarde, afgezien van uiterst zwakke plaatsen en als 't ware onafgewerkte gedeelten, is groot.

In 1900 verscheen het ziekelijke verhaal *Van de koele meren des doods,* waarin niettegenstaande de ontkenning van den schrijver, men met geen mogelijk iets anders kan zien dan de koele uiteenzetting van een pathologisch geval.

Zijn beste verzen verzamelde Van Eeden in *Enkele Verzen*

(98), in *Van de Passielooze Lelie* (1901, waarbij de „enkele verzen" werden opgenomen). In dit bundeltje staan veel prullen. Sommige verzen zijn zoo banaal, dat Van Eeden ze mocht hebben overgeschreven van schilden en vaandels, rondgedragen in een sociatistischen optocht. *Dante en Beatrice* kwam uit in 1909.

Het Lied van Schijn en Wezen, waarvan I in 1895 en II in 1910 verscheen, had beter kunnen uitgedrukt worden in verhandelings-proza.

Wat Van Eeden later nog heeft geleverd op dramatisch gebied, als: *IJsbrand* (1908), *De Idealisten of het beloofde land* (1909), *Het Paleis van Circe* (1910), *Kenterend getij* (1913) doet weer denken aan zijn vroegere satirieke uitvallen, terwijl *Sirius en Siderius* (1912) meer in sprookjestrant werd gehouden.

In het boek dat hij schreef na het afsterven van zijn zoon: *Paul's Ontwaken* spreekt hij over de onsterfelijkheid der ziel in raadselachtige woorden.

Een meer positief werk heeft hij ondernomen in zijn ijveren voor den vrede, al bestaat het dan ook hoofdzakelijk hierin dat hij Duitschland alleen te lijf gaat en het voorstelt als den grooten stokebrand.

Dr. Prinsen zegt van dezen veel bewonderden en veel gesmaden schrijver: „Van Eeden is zuiver lyricus. In heel zijn oeuvre is steeds van Eeden zelf aan het woord. In de objectieve uitbeelding is hij uiterst zwak; zijn menschen staan niet buiten hem zelf, leven niet hun eigen vrije, natuurlijke leven; in zijn tooneelwerk hebben al zijn helden met volle instemming Van Eeden gelezen, van het middeleeuwsche maagdelijn Lioba af tot den 20ste eeuwschen Chineezen-missionaris Lucas van Gelder, in „Kenterend getij" toe. Hij vermag alleen de rake type te teekenen van wat hem onsympathiek is en ook daar is het weer zijn eigen haat en walging, die spreken. De sympathieke figuren zijn Van Eeden zelf.

Van den aanvang zijner carrière af wordt de kunst steeds de dienares van zijn wijsgeerig gevoel, zijn ethische en economische idealen. Wijsheid gaat hem boven alles. Ofschoon logisch denker en betooger, laat hij zich bij zijn wijsgeerige en ethische bespiegelingen toch vooral door zijn gevoel leiden, ziet hij zijn waarheid in wonderen droom".

Deze karakteristiek is niet onjuist, maar het logisch denken van den dichter mag men op goede gronden in vele gevallen

ontkennen, en zijn zin voor vaagheid en droomerij nog wat dikker onderstreepen.

Poelhekke heeft Van Eeden juister getypeerd: „hij is een droomziek dichter, die de exacte wetenschap beoefent; een profeet, die over zijn eigen woorden nadenkt en dan twijfelt; een mysticus en tegelijk een spotter; een ongeloovige, die naar het geloof haakt en zoekt; een poseur, die weet dat hij poseert, en toch een ernstig man is; iemand die Boedhist genoemd wordt, maar wiens geheele natuur met het boedhisme strijdt; een aristocraat in merg en been, die socialist wordt; een blijspel- en kluchtendichter, die door de grootste smart wordt gekweld; een helderziend geleerde, die soms met onverklaarbare blindheid geslagen schijnt".

Een man van tegenstrijdigheden dus. Een eeuwige twijfelaar, die ons geen levenswijsheid kan leeren, maar wiens talent men heeft te bewonderen, betreurend dat het niet dienstbaar werd gemaakt aan de hoogere belangen van den mensch. —

A. GIELEN

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

In *De Katholiek* (Aug-Sept.) houdt prof. de Groot *Eenige Beschouwingen over Sophistiek en Gemeenschap*: „Sophismen houden vaak, bij de hoogste levensvragen, de eenheid in de waarheid tegen of verbreken haar, waar zij reeds bestaat; zij belemmeren, dat wij elkander leeren verstaan; bestendigen veel onrecht van daden en gezindheid; verbitteren velen... Indien de wereldramp, waarover wij treuren, het ons niet als toeschreeuwde, zou toch de gewone omgang met menschen en boeken, het rustelooze werk van dagblad en plaatwerk het elk onzer voelbaar maken, hoezeer woordverdraaiïng en schijnredeneering menschen en maatschappelijke krachten tegen elkander opdrijven en den burgerlijken vrede redeloos storen".

De professor kan dat logisch-sociale verschijnsel niet volledig behandelen in een artikel, zijn doel is dan ook alleen: „tot wijsgeerige vorming en tot levenssterking aan te wakkeren tegenover het dreigen der sophistiek".

Inderdaad, alleen een wijsgeerig onderlegde, vooral in logischdenken geschoolde, kan de overal verscholen nestjes der sophisten ontdekken. Multatuli was een eersterangs-sophist en ofschoon de ongeloovige arbeiders en halfweters nog allen wijsheid speuren in zijn „Gebed van een Onwetende", is dát wel een voorbeeld van schijnredeneering. Maar laten wij ook aanhalen een staaltje van

beroemde woordverdraaiïng; het werd in ons land al even dikwijls gebruikt als bestreden, maar telkens wordt het door bestrijders der katholieke leer wederom gehanteerd. Het geval is, dat op de kerkvergadering te Macon de twijfel werd uitgesproken of de vrouw wel was een menschelijk schepsel, of zij wel eene ziel had. Wat hebben ze elkaar nagepraat, zonder te onderzoeken of deze dwaasheid in werkelijkheid wel was voorgekomen. „En men had bij Gregorius van Tours, den eenigen getuige, gelezen, dat op het provinciaal concilie van Macon (585) door niemand eenige twijfel geuit werd, of de vrouw „tot het menschelijk geslacht" behoort; door niemand, of de vrouw „een ziel had"; van dit alles geen jota. Puur en alleen wordt door één bisschop de taalkundige — zoo gij wilt de woordenzifterige — vraag gesteld, of de term *homo* (= *mensch* en *man*) juist was om ook de vrouw aan te duiden".

Paul Ter Laer raakt in zijn schets *Niobe* een der meest delicate problemen aan. Tegenover Mevrouw van Woestijne, de liefdevolle moeder, die den moed heeft moeder te zijn van vele levens: omdat zij denkt aan de zielen, stelt hij het wereldsche nichtje Wally, dat de zonde stelt boven het hooge moederschap, omdat zij graag jong blijft, en te laf is om te zorgen voor anderen. Paul ter Laer kan harde waarheden zeggen, en ik hoop van harte dat zijn woorden hier en daar iemand, man of vrouw die voor het uiterlijk katholiek zijn, op de ziel mogen branden als gloeiend metaal.

C. Nuyen, Pr. schrijft over *Nieuwere Levens van S. Liduina, de Maagd van Schiedam.* H. Wismans biedt zijn tweede artikel *Over Shelley* en afzonderlijk, waarop wij hier vooral de aandacht vestigen, eene goede vertaling van Shelley's beroemde „Ode aan den Westenwind".

A. C. A. van Vuuren stelt zijn *Politiek Overzicht* samen op de gewone zakelijke manier, A. Huybers toont ons een *Proeve van Plaatselijk Kerklied,* waarvan wij de twee eerste strofen aanhalen:

Maria vreugderijk
Zachtkens in Oisterwijk
Onder de bloeiende linden ontwaakt,
Hier hebt gij allen,
Bij duizendtallen,
Dikwijls in stilte gelukkig gemaakt.

O blijde lieve Vrouw
Met oogen hemelsblauw
Altoos op liefde en genade belust,
Wil niet verhindren
Dat wij, uw kindren,
Dankbaar U houden de handen gekust.

De laatste regel is wel wat onduidelijk, maar de eenvoud van het geheel is weldadig. Mooi is het lied echter niet!

De Beiaard (Augustus) opent met een artikel van Pater B. Molkenboer: *Rome in het Geuldal,* waarin besproken worden de Valkenburgsche katakomben. „Iets anders dan ontroerende verrassing is dan ook bij een bezoek aan de Valkenburgsche Stichting nauwelijks denkbaar, niet alleen voor den leek, maar ook en vooral voor hen, die de Romeinsche Cimeteria door eigen aanschouwing leerden kennen. 'n Beetje weifelend, want half voorbereid op 'n pijnlijke teleurstelling — nabootsing immers sluit altijd gevaren in! — gaat zoo iemand de Valkenburgsche Katakomben binnen, maar overtuigd, erkentelijk, ja begeesterd zal hij ze verlaten". Frank Luns in de rubriek *Tooneel* bespreekt het Valkenburgsche openlucht-spel (Peters en Pauwels) dat volgens hem openlucht-*voorstelling* moet heeten, want: „het „openlucht-spel" stelt speciale tooneel-eischen, moet geheel samengesteld worden met inachtname van de plek, waar de opvoering plaats vindt, en is dan ook alleen voor die plek geschikt". De motiveering lijkt ons niet overtuigend: want als Shakespeare zelf zijn Driekoningenavond heeft opgevoerd voor een gordijn, met een bordje, waarop de plaats der handeling stond aangeduid, dan heeft hij dus „eene voorstelling" gegeven, en Rooyaards met zijn schitterend décor laat ons het „Spel" zien? Dat neemt echter niet weg, dat in verband met de omstandigheden van moeielijk-verstaanbaarheid en gemakkelijke afleiding (wijl de illusie veel minder sterk is) het openlucht-spel meer een voorstelling zal moeten zijn, om te voldoen, dan wel een spel. Mijn hemel, wat zit er dan toch in een woord!

Onder den titel: *Om de Ziel* schrijft dr. Hoogveld over het door ons reeds besproken boek van professor de Groot: „Denkers over ziel en leven", waarvan de eerste verhandeling „De H. Thomas van Aquino en de nieuwe biologie" hem eenige critische vragen ingaf, te moeielijk echter om er hier een begrip van te kunnen geven in weinig woorden. Verder speurt dr. Hoogveld na wat door anderen wordt gezegd en geschreven over leven en ziel.

Gerard Brom is niet goed te spreken over *Blanke Levens* van J. van Merle en (zeer zeker te recht) nog minder over den een of anderen schetterenden aanbeveler:

„Drie honderd grote bladzijden lezen van zo'n teutend verhaal, is een penitentie, verergerd door de schaamte, dat zulke prullen nog allerlei slachtoffers tot heil van hun ziel opgedrongen worden. Maar een vervelende visite doorworstelen is soms een taak; en bepaald heeft een maandschrift, dat zich vrijer kan uiten dan dagbladen, de roeping om te zorgen, dat wezenlik goede uitgaven niet in de geregelde overstroming van aanbevelingen met verdovende superlatieven ondergaan".

Brom zegt dat een kritikus in geweten verplicht kan zijn beulswerk te doen. Hij doet het hier, en 't lijkt ons of hij nu en dan plezier in 't folteren heeft: Van Merle wordt niets gespaard.

Maar heeft de beul een afkeer van de laatste, zoetelijk en overdreven boeken van deze schrijfster, hij moest toch niet zoo ver gaan en beweren: „haar rij werken lijken producten uit de duizend en een fabrieken voor kerkelijke kunst „in alle stijlen"—". Aanvankelijk heeft Van Merle toch wel getoond iets goeds te kunnen maken, en als het nu niet meer gaat, vermoed ik dat de een of ander goed-meenende raadgever haar talent aan 't verknoeien is.

Toon Hansen herdenkt *Hubert Cuypers*, die in de maand Mei het vijf en twintigjarig jubileum gevierd heeft van zijn muzikale loopbaan: Cuypers' composities kenmerken zich in 't algemeen door iets, wat ik meen niet beter te kunnen uitdrukken dan door een zekere naïveteit, maar die van de kinderen Gods, die altijd en in alles het schoone weten te vinden en er zich over verheugen als eene goede Godsgave" —.

In *Onze Eeuw* (Aug.) componeert Catharina Bruining over *Maria Tesselschade Visscher* een goed stuk. Even raakt zij ook aan het vraagstuk of Maria altijd katholiek was ofwel later tot de Roomsche Kerk is overgegaan: „Haar vader, ofschoon verre van een vurig katholiek, had toch de oude kerk niet verlaten, maar wèl had hij een protestantsche vrouw getrouwd. Ook zijn kinderen sloten protestantsche huwelijken, en warme genegenheid verbond de leden van het Roemer-huis met hun protestantsche vrienden. In de frissche atmosfeer van dat gastvrije huis had ook geen onverdraagzaam geloofsdrijven kunnen ontkiemen. Volgens Beets had Roemer Visscher zijn dochters om en om in de roomsche kerk doen opnemen en was Tesschelschade, evenals haar oudste zuster Anna, katholiek. Sterck spreekt echter van de „roomsch geworden Tesselscha", en het sonnet van Huygens, waarvan de beginregel luidt:

Is Tessel op het pad na Roomen van Geneven?

pleit wel voor deze opvatting. Wat ervan zij, de pogingen van Huygens, Barlaeus en Hooft hebben nooit haar rotsvast geloof noch hare vriendschap kunnen schokken.

Het jaar 1647 bracht haar zwaar verdriet. Haar vriend Hooft stierf en haar eenig overgebleven kind, een meisje van 19 jaar, ging haar voor naar de eeuwigheid. In 48 verdween Barlaeus van het wereldtooneel, en in 1649 ging zij zelve ter ruste.

De artikelen van Dr. C. de Boer: *Roger de Rabutin, graaf van Bussy*, van W. J. van Haren Noman: *Rijnvaart en Binnenvaart op het Merwedekanaal*; van J. G. van Dillen: *De duurte van het jaar 1649*; van Dr. J. de Jong: *Jan Brandts Buys*; van André de Ridder: *Belgische beeldhouwkunst van dezen tijd*, enz. verdienen de aandacht van belangstellenden in deze bizondere onderwerpen.

De beoordeeling van „Denkers over ziel en leven" van Prof. de Groot, en der Verzen (Holland) van Albertine Steenhoff-Smulders is wel eenigszins gedwongen welwillend, maar brengt het niet tot waardeering dezer geschriften.

De artikelen van *Le Correspondant* (10 Juli) moeten wij hier weer stilzwijgend voorbijgaan, omdat wij ons hebben voorgenomen zoo weinig mogelijk onze lezers aan boord te komen met oorlogsliteratuur of wat daarmede in verband staat. Hetzelfde geldt voor de *Revue des deux Mondes* (15 Juli). Het is oorlog en nog eens oorlog op elke bladzijde. Hoe minder notitie wij nemen van deze besmettelijke ziekte, te meer wij tegengaan de verwoestingen der geestdriftige bacil.

Wij kunnen ons best voorstellen dat in de redactiekamers, waar de broeiende temperatuur van haat en liefde heerscht, moeilijk het frisch-menschelijke en het internationale altruisme kan ontkiemen, maar dat is geen reden om er bij stil te blijven staan met gevaar van zelf te worden aangetast.

In de *Revue* zag ik even vermeld de receptie van Alfred Capus in de „Académie". Ik heb het niet kunnen lezen, want ik dacht dadelijk aan Capus, die meer dan één lichtzinnig komediestuk op zijn geweten heeft, en aan zijn half-Roomsche bijdragen, vroeger, in een zeer hoogstaand katholiek Belgisch dagblad. Al vijftien jaren geleden vond ik Capus een halfwas wat betreft zijn overtuigingen en ik had thans geen zin de kennismaking met hem te hernieuwen —.

De Gids (Aug.) opent met een artikel van Prof. Dr. Huizinga over *Prof. H. Kern*, die onlangs, 84 jaar oud, stierf. Hij roemt hem om zijn enorme taalkennis, hoewel hij niet als een talenwonder aanspraak heeft op onze eerbiedige bewondering. Zijn vriendelijkheid en goedheid worden zeer geroemd. Hoewel aan zijn studie over het Bouddhisme geen onverdeelde lof wordt gegeven, zoo zal toch ook deze tak van zijn geleerdheid met eere blijven bestaan naast al het andere, waaraan zijn naam is verbonden. Indien een leven aan de wetenschap gewijd, heroiesch kan zijn, dan is het dat van Kern geweest — vooral de beoefening van het Sanskrit heeft hem veel te danken. Hij was de eerste die het liet drukken, bovendien beoefende hij de Indische sterrekunde, Yoga, oud Javaansche taal en schrift: „Welk een vervoeringen, welk een geluk en welk een macht. Het was alles veilig bij hem, want hij was eenvondig en goed".

Aan den Babelbouw der *Leemen torens* wordt met ijver voortgebouwd. 't Schijnt een wonderlijk mengsel van niet zeer stichtelijke werkelijkheid en verdichtsel te zijn. Vreemd klinken de eigen namen der schrijvers tusschen allerlei door hen beleefde, hoogst mondaine liefdesavonturen.

W. H. de Beaufort bespreekt het in 1823 verschenen werk van Da Costa over zijn *Bezwaren tegen den Geest der Eeuw* en constateert dat deze weinig invloed hebben gehad op zijn vrienden en geestverwanten — de anti-revolutionairen — in onzen tijd.

Het artikel is even zwaarwichtig als de twee volgende van J. R. B. de Roos over de *Moderniseering van ons strafstelsel* en

van P. C. Geijl over *De constitutioneele ontwikkeling van het Britsche rijk.*

In *De Tijdspiegel* vertelt N. J. Swierstra de *Sage van den Falkenstein.* A. W. Stellwagen verhaalt van *De Revolutie en Rusland's westelijke grensgebieden.* Prof. Dr. J. H. Valckenier Kips breekt een lans voor de vrijheid van onderwijs, vooral wenscht hij herziening van het voorbereidende hoogere onderwijs, waaraan hij ondoelmatigheid en overlading verwijt. Hij hoopt dat men den wijzer van het weten, naar het denken zal omzetten, de examens afschaffen en ze vervangen door rijpheidsgetuigschriften verstrekt door de school zelf.

In de *Literaire Kroniek* van H. Middendorp wordt de poezie van *Annie Salomons* en *Gossaert* zeer geprezen. Schaepman als dichter van bergen bombast, een decadent van Da Costa genoemd (napraterij van menschen die zich interessant wilden maken), terwijl Kloos en Van Deyssel vrome menschen zijn, die zich onder de tachtigers bevinden!! Risum teneatis, amici: Verstandiger is zijn vraag of zich in de toekomst religielooze kunst zal kunnen handhaven! PANTA

NIEUWE UITGAVEN

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE

Dekkers (M. F.) Roomsch Katholieke Godsdienstleer. I. Het Geloof. Teulings, 's Bosch. (360).

Onze eerste vraag zou wel willen zijn: „Komen er nu waarlijk in de laatste jaren niet al te veel Godsdienstleerboeken?", maar wij begrijpen dat het antwoord zou luiden: „Daar gaat het hier niet over; de kwestie is: hoe vindt u dit eerste deel?"

Welnu, heel goed; beknopt, nauwkeurig, zeer methodisch en goed geschikt voor het doel, waarvoor het is geschreven. En wij mogen schrijvers en uitgevers gerust alle succes wenschen.

R. K. Pr.

Grignion de Montfort (Louis-Marie). Verhandeling over de ware godsvrucht tot Maria. Gulpen, Alberts. (288).

Op een der eerste bladzijden van dit boekje staan de hooge aanbevelingen van Z. H. Pius X en van Paus Benedictus XV. Dat is zeker wel meer dan voldoende, om het bij de katholieken ingang te doen vinden.

Scheffmacher (J. J.) Klaar Licht. Naar een oude Vlaamsche uitgave door Th. Famulus. R. K. Boekcentrale, Amsterdam. (192).

Eerst even een woord over den schrijver, pater Scheffmacher S. J., ontleend aan het voorbericht van Famulus. „Deze duchtige

kampvechter voor het Katholiek geloof werd in 1668 te Kienheim in den Elzas geboren. Sedert 1685 was hij controvers-theoloog, in 1715 werd hij professor van de polemiek aan de Katholieke Universiteit te Straatsburg. Tegelijk hield hij in den dom de controverspreeken volgens eene stichting van Lodewijk XIV voor de bekeering der Lutheranen in den Elzas. Door zijne prediking gelukte het hem vele Lutheranen in den schoot der Katholieke Kerk terug te brengen. Hij stierf als Rector van de Straatsburger Universiteit 18 Augustus 1733".

Het verwondert ons niet dat onze logische en glasheldere apologeet Famulus zich getrokken heeft gevoeld tot de bewerking van dit boekje. Het is in zijn soort een meesterstuk van duidelijke uiteenzetting en klemmend betoog.

In vragen en antwoorden wordt elke kwestie besproken en geheel afgedaan. Geen spleetje blijft er open, waardoor de tegenstander zou ontsnappen en zich onttrekken aan den lastigen vrager. Alle priesters zullen het natuurlijk in hun bezit willen hebben, maar ik raad toch ook den leeken aan, vooral als zij leven te midden eener gemengde bevolking, dit boekje ijverig te bestudeeren. Bij geen enkele moeilijkheid behoeven zij dan verlegen te staan met hun antwoord. R. K. Pr.

GESCHIEDENIS EN HULPWETENSCHAPPEN

Easton (Dr. C.) Jaren van Strijd. Amsterdam, Scheltema en Holkema. (250)

Easton is hoofdredacteur van het Nieuws van den dag en de opstellen, welke hij hier verzameld aanbiedt, verschenen oorspronkelijk in dat dagblad. Zij bedoelen geene nauwkeurige geschiedenis te geven van het verloop der bloedige gebeurtenissen, welke nu al drie jaren de beschaving tot schande is, maar vast te leggen de indrukken en stemmingen, gelijk zij ontstonden. De schrijver geeft toe dat er misschien wel aanleiding bestond om hier en daar te wijzigen, maar hij wilde den oorspronkelijken indruk vastleggen. Voor het oogenblik tusschen al die oorlogsliteratuur, lijken ons deze artikelen niet belangwekkend genoeg om uit de vergeetkuil der krant aan het licht te worden gebracht; maar het is toch wel mogelijk dat zij later waarde hebben voor hen, die de geschiedenis zullen schrijven van den grooten volkerenmoord. Dr. S.

Gosses (prof. Dr. J. H.) en **Japikse** (Dr. N.) Handboek tot de Staatkundige Geschiedenis van Nederland, 3 afleveringen (1568—1798) compleet in 6 afleveringen, à f 1.25 per aflevering, Nijhoff, 's Gravenhage, 1916.

Krijgt men de verschenen afleveringen dezer uitgave in handen, dan zit men van den eersten regel af, plots, midden in een der gewichtigste tijdperken onzer vaderlandsche geschiedenis. Een

eigenaardig gevoel is het, te beginnen met de 2de helft van dit werk, zoo zonder eenige inleiding pardoes in de woelige tijden van 1568 en volgende jaren te worden geplaatst. Het prospectus alleen geeft ons de opheldering: „Door toevallige omstandigheden zal het gedeelte, door Dr. Japikse te schrijven (d.i. den tijd ná 1568) éérst verschijnen". Daar moeten we ons dus bij neerleggen; dat is nu eenmaal zoo, al hadden wij 't liever anders gezien om velerlei redenen, zoowel voor den lezer als voor den recensent! In de 3 afleveringen, die ter recensie staan, wordt behandeld: De Tachtigjarige Oorlog, Nederland als groote Mogendheid, 1635—1748; Nederland onder overwegend buitenlandschen invloed, 1748—1840, waarvan geplubiceerd 6 paragrafen tot 1798. Bij beoordeeling dient de bedoeling der serie van Nijhoff's Handboeken in 't oog te worden gehouden; deze is: een serie boeken te geven „die door iederen beschaafden leek met genoegen kan worden gelezen, „die hem een helder overzicht geeft van de „wording en ontwikkeling van onze staatkundige-letterkundige „kunstgeschiedenis, waarin niet naar absolute volledigheid wordt „gestreefd, omdat dan deze vaak tot dorre opsomming van allerlei „feiten zou kunnen leiden, doch die aan den anderen kant geschikt „zijn om hen, die een gezette wetenschappelijke studie der ge„noemde vakken maken, inzicht in de feiten en hun onderling „verband te geven, geholpen door eene overvloedige literatuur „opgave en een goed register."

Deze bedoeling in 't ooghoudend, kan de beoordeeling beslist gunstig luiden. Want inderdaad geeft de schrijver ons een helder overzicht van de feiten; en hij groepeert deze dusdanig, dat den belangstellenden leek een klaar inzicht wordt bijgebracht in hun onderling verband. Geen geschiedkundige details, die den vakman bekoren kunnen, maar die voor den beschaafden leek, waarvoor toch voornamelijk dit werk (zoowel als deze recencie) bedoeld is, zeker de bekoring van het nieuwe en onbekende hebben, echter hem niet bij blijven noch naar waarde door hem geschat kunnen worden; de groote lijnen worden getrokken, helder en duidelijk, en men leest het behandelde dóór, zonder den indruk te krijgen van te lang bezig gehouden te worden door allerlei finesses, zeer voornaam en belangwekkend, doch niet in het kader liggend van een handboek als hier bedoeld werd te geven.

Hier en daar (vooral in de eerste aflevering) is echter de overdrijving of liever gezegd de nadeelige werking van dezen opzet te bespeuren in eene kortheid, die in hakkerige zinnetjes van vijf, zes woordjes tot opsomming van kleine feiten overslaat. De feiten konden niet gemist; maar de stijl mag er niet onder lijden! Een enkele maal combineerde de schrijver de te vermelden feiten tot eigenaardige stijlbloempjes; al zijn deze niet talrijk of àl te hinderlijk.

Duidelijk is de ontwikkeling, die steeds vastgehouden wordt, van de Staten-macht en van de verhouding der Oranje's in onze

staatkundige geschiedenis. De invloed der regenten met hunne egoïstische opvattingen wordt overal nagespeurd, terwijl onze illustre buitenlandsche staatkunde uit den tijd van „Nederland als groote mogendheid" belangwekkend is behandeld.

Dit neemt niet weg, dat men met den schrijver in sommige punten van meening kan verschillen. Zoo wordt over de Spaansche Furie te Antwerpen zonder meer de oude voorstelling van „Antwerpen door de muitende Spaansche soldaten uit de citadel bestormd en geplunderd" gegeven. Dr. Huibers gaf in zijn Don Juan v. Oostenrijk een gewijzigde beschouwing, die ook van andere zijde (in de N. R. C.) als juister werd aanvaard: de Spaansche troepen uit de citadel, versterkt met die in Lier gelegen en met ruiterij, onder Vargas uit Maastricht teruggekeerd, voeren een geregeld gevecht tegen de Staatsche troepen welke door de stadsmagistraten zijn binnengelaten; deze laatste worden verslagen en eerst daarna vindt de overgang plaats, tot de betreurenswaardige plundering van de rijke koopstad. De „muitende soldaten"-voorstelling is wat àl te simplistisch! Zoo zijn er wel meer twistpuntjes.

De gematigdheid van den schrijver, gevoegd bij zijn kortheid, produceert een beoordeeling van Katholieken en hunne opvattingen, die over 't algemeen „schappelijk" is. Toch moet ik den lezer raden niet overal kalmweg den schrijver te volgen. Zoo op pag. 45. „In het vrijwordende Noorden viel reeds duidelijk te zien, wat de vrijheid bracht. In kerkelijk opzicht de heerschappij van het Calvinisme". Is deze vrijheidsbeschrijving sarcastisch? Dan is 't in orde. Op pag. 55 heet het „geen confiscatie van kerkelijke goederen, wél beschikking van de Staten er over". Wat geluksvogels die Katholieken toch waren! Zoo ook waar verklaard wordt, dat „overal gewetens-, maar niet godsdienstvrijheid werd geëerbiedigd". Op pag. 163 wordt den Staten Generaal een compliment gemaakt voor hun bestuur over de Generaliteitslanden wijl „deze streken nooit ernstige pogingen hebben aangewend om zich af te scheiden van Noord-Nederland". Onze Brabanders weten beter! dat compliment is niet verdiend!

Op alle slakjes zout te leggen is onnoodig; de ontwikkelde lezer verifieert dergelijke uitlatingen zelf wel.

Toch mag ik de waardeering van en beschouwing over de oorzaken van den opstand (pag. 1—3) niet onbesproken laten. „Voor de vrije ontwikkeling van ons volkskarakter en van onze maatschappelijke belangen was het dringend noodig, dat wij van die onderdanigheid ontslagen raakten. Zoo is het". Zoo is het niet, althans niet geheel, luidt een andere meening, die o.a. haar vertolker vindt in Dr. Nuyens, als deze in den inleidenden brief zijner „Nederl. Beroerten" deze conclusie stelt: „Mijn overtuiging is, dat het behoud van 's lands voorvaderlijken godsdienst en het behoud van 's lands voorvaderlijke vrijheden zeer wel met elkander hadden kunnen gepaard gaan". En verder: „het kalvinistisch ter-

rorisme van 1578 en de persoonlijke belangen van de groote personaadjes hebben de vereeniging der 17 gewesten tot een machtigen staat, die tot Spanje niet in engere betrekking had behoeven te staan dan thans (in 1865) Luxemburg tot de Nederlanden, onmogelijk gemaakt". Ook deze opinie had de schrijver recht kunnen laten wedervaren.

Het Calvinisme was in zijn wezen republikeinsch; het verlangde veel meer dan alle privilegiën bij elkaar. Vandaar dat de Calvinisten in de 16de eeuw de revolutionaire partij bij uitnemendheid vormen tegenover het streven naar centralisatie en absolutisme van Philps II. Zoo is staatkundig de tegenstelling, welke in het handboek niet duidelijk genoeg wordt uiteengezet.

De ruime litteratuuropgaven, zeer geschikt voor verdere studie, zouden door eenige aanvullingen nog in waarde winnen. De Katholieke litteratuur over de Martelaren van Gorcum is geheel voorbijgegaan (b.v. Kronenburg, Neerlands Heiligen in later Eeuwen I; Meffels, Les Martyrs de Gorcum 1908). Voor Roomsch en on-Roomsch zou deze opgave toch waarlijk belangwekkend zijn. De voornaamste bron over dit onderwerp is Estius, Historiæ martyrum Gorocmensium (1603; herdruk Leuven 1867, met aant.). Bij de Gedenkschriften op pag. 4 zijn niet vermeld de zeer belangrijke mémoires van Metsein, bisschop van den Bosch en lid der St. Gen. te Brussel omstreeks 1576. Bij de Pamfletten: Burger, Boeken en Brochures over de R. K. Kerk in 't algemeen en de Orde der Jezuiten in 't bijzonder (uitg. Bibl. Univ. A'dam 1901).

Bij de geschiedschrijvers uit den tijd zelf ontbreekt b.v. Florentius v. d. Haer, De initiis tumultum Belgicorum, door Nuyens zoo hoog aangeslagen. Op pag. 60 zouden tal van historische studiën in Studiën, Katholiek, bijdr. v. Bisdom Haarlem, Archief Aartsb. Utrecht, o.a. van Wilde en Hensen, best een waardige plaats hebben ingenomen. Op pag. 99 het werk van Mr. E. v. d. Heyden, De ontwikkeling van de N.V. in Nederland vóór de codificatie, een knap en belangrijk boek.

Voor de juristen zij nog opgemerkt, dat deze uitgave hun niet geeft, wat zoovelen van hen verlangen (o.a. prof. Stuycken op zijne colleges) n.l. een werk, dat de toestanden van uit modern juridisch standpunt beziet. Doch dit is wellicht ook te veel gevergd van een handboek als hier bedoeld. Alleen zou de titel „staatkundige geschiedenis" hen te vroeg doen juichen. Daarom deze slot-bemerking.

's Bosch, Juli, 1917. MR. FRANS TEULINGS.

N.B. Deze recensie loopt over 3 afleveringen. Het oordeel over 't geheel blijft dus nog voorbehouden.

Cotterill (H. B.). Italië in de Middeleeuwen. Thieme, Zutphen. (516).

Italië in de middeleeuwen gedurende duizend jaar (305—1313) in een kort historisch overzicht met hoofdstukken over belangrijke gebeurtenissen en personen in verband met godsdienst, kunst

en litteratuur! Een moeilijke taak, die van den samensteller niet alleen eischt feitenkennis, maar op straffe van mislukking, ook bekwaamheid om zich in te leven in den geest van zoo lang vervlogen tijden. En laat ik nu maar dadelijk zeggen: het is mislukt. De schrijver openbaart zich herhaaldelijk als zoo'n enghartigen anti-papist, dat hij den tijd van strijd en worsteling en gruwelen (zéér zeker) maar ook van eenvoudig en prachtig gelooven, aanschouwt met de oogen van een modernen rationalist.

Niet eens als historicus is Cotterill op de hoogte. Hij slaat zoo herhaaldelijk de plank mis en even zoo dikwijls zich zelf op de vingers, dat ze er blauw van worden, dat men van ons niet vergen kan in liefderijke menschelijkheid telkens met een pleister te komen aandragen.

Ik vind het jammer! De uitgever had hier in ons land al heel gemakkelijk iemand kunnen vinden, die er tienmaal meer van wist dan die heer Cotterill, en een oorspronkelijk Nederlandsch werk ware allicht beter uitgevallen, dan deze boekbinderij.

Men moet het mij niet kwalijk nemen, maar de tijd is toch zoetjes aan voorbij, dat een Kloos mag kakelen over de verhevenheid van Thomas van Kempen, en Boele van Hensbroek onzin mag vertellen over Bossuet en een Cotterill ons den achtergrond mag teekenen van Dante's onsterfelijk gedicht. Alleen maar te betreuren dat er een dozijn jaren wel noodig zijn voor deze uitgave is versleten en ophoudt haar valsche begrippen te verspreiden. DR. S.

Heutsz Jr. (J. B. van). De invloed van den oorlog op onze koloniën. (Oorlogsmonographieën). Muusses, Purmerend.

Wij hebben een paar verhandelingen in deze serie verschenen reeds besproken en geprezen. Zij verdienden het ten volle.

Dit boekje echter valt geheel uit den toon, die meer doet denken aan een strijdschrift dan aan een zakelijk betoog. 't Is goed mogelijk dat Marchant er naast heeft gepraat (het is den man herhaaldelijk overkomen), dat de Minister van Koloniën niet op zijn plaats is, en honderd andere grieven meer, maar de manier waarop de jonge van Heutsz dat vertelt is wel wat vierkant. Wij hopen dat de nog te verwachten monographieën weer degelijk en goed bewerkt mogen zijn als de eerste. Dit ding behoort in de reeks niet thuis. W. v. M.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Een heele massa schoolboekjes werden neergelegd op onze schrijftafel. R. Bos kwam met den elfden druk van *Buiten Nederland,* een eenvoudig leerboekje der aardrijkskunde van Europa en de werelddeelen, „ook bestemd voor zelfwerkzaamheid (vooràl hoop ik!) Noordhoff gaf het uit en 't is goed, beknopt en voor luttelen prijs te hebben (gecart. f 0.60). Van denzelfden uitgever

zijn een viertal boekjes, die de jeugd tot gids moeten zijn op het pad naar de Fransche taal. *Pas à pas*, voor twee jaren, door J. A. Dijkshoorn en *Le Précurseur* van denzelfden, ook in twee deeltjes, die den leerling wat harder doen gaan dan „Pas à pas". Het komt mij voor dat de boekjes heel goed zijn en de hand verraden van een man, die weet hoe hij het erin moet krijgen.

Van Gijsen verscheen een volledige cursus der Engelsche taal. Deze leeraar heeft zijn sporen verdiend. Hij heeft geen bijzondere methode, maar geeft klaar en duidelijk regels en oefeningen, en de laatste liefst zoo eenvoudig en praktisch mogelijk, hetgeen zonder twijfel een groote verdienste is. (uitg. Grauw, Amst.)

B. Laarman heeft het klaargespeeld in 8 bladzijden onze heele Vaderlandsche geschiedenis onder te brengen: *Tijdtafel der Vaderlandsche Geschiedenis* behoorende bij toestanden en gebeurtenissen (Noordhoff. 5 cent). Het is in werkelijk een heel gemakkelijk houvast voor de kinderen en spaart tijd en schrijfwerk uit.

Wij ontvingen ook een prospectus van Malmberg, dat ons aankondigt een brochure (zoo juist verschenen, staat er bij, maar wij hebben er nog niets van gezien) van Dr. J. van Ginneken: *„Als ons Moedertaalonderwijs nog ooit gezond wil worden,* een hartig woord aan hen die belang stellen in de toekomst van het Nederlandsche Volk." Deze brochure moet dienen tot inleiding der drie deelen, waarvan wij hier de suggestieve titels mededeelen: I. De Roman van een kleuter, II. Van kinderlijke praatkunst naar Nederlandsche spraakkunst, III. De Regenboogkleuren van Nederlands taal (in samenwerking met Dr. Endepols). Wij zijn nieuwsgierig.

Faust & Co.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Boy-Ed (Ida). Herfststorm....

Nieuw is de vertaling niet, misschien wel de uitgave, wat ik echter niet heb kunnen ontdekken.

Hagen, een dichter, is getrouwd met Nadine, die hem een 15-jarigen knaap uit haar eerste huwelijk als bruidschat heeft meegebracht. Vader en stiefzoon leven steeds op voet van oorlog. André, de jongen gaat als landbouwkundige naar het buitenland en Nadine sterft onderwijl. Om vader en zoon te verzoenen heeft zij bij uiterste wilsbeschikking bepaald: dat haar buiten Hooge-Heide nog vijf jaren het gemeenschappelijk bezit zal blijven der beide heeren. Maar 't hielp niet. Toen de vijf jaren om waren keerde André terug om Hooge-Heide voor zich alleen op te eischen. De vader wilde blijven op het buiten; hij had een heel jong meisje liefgekregen. André komt en 't jonge ding houdt dadelijk

van hem. Wanhoop van papa; in een vlaag van edelmoedigheid staat hij Hooge-Heide af. Nog niet genoeg om haar te winnen! Hij redt haar van een bankroet.... geen wederliefde. Hij staat zijn zoon naar het leven, maar alles blijft bij het oude.

Door een heldendaad wil hij nu het hart veroveren van het bakvischje. Gelukkig valt er ergens een kind te water, dat hij met levensgevaar kan redden. Half dood wordt hij opgehaald en als hij het meisje ziet schreien (uit medelijden) denkt hij dat het tranen zijn van liefde en gaat dood met die hemelsche gedachte in zijn hoofd. De titel „Herfststorm" wijst waarschijnlijk op de late verliefdheid van den artistieken papa.

Het boek is hopeloos neutraal, maar een verstandig mensch (en wie is dat niet?) zal het geen kwaad doen. M. WALRE

Canter (Bernard). Op water en brood. Scheltens en Giltay, A'dam.

Voor lezers, die met eenigen grond kunnen vermoeden, dat zij vroeg of laat achter slot en grendel zullen komen, kan dit boekje van eenig belang zijn. De lezing ervan zal hun gevangenneming niet verhaasten, ofschoon het boek toch dikwijls genoeg niet heel proper is.

Ik geloof dat de heer Canter heel gemoedelijk kan overdrijven, zoo'n beetje opsnijden en hij hier en daar dit talent heeft gevierd.

En meent hij nu werkelijk, de schrijver, dat zijn boek minder indruk zal maken als hij zelf wat minder rauw en ruw is in beschrijving en uitdrukking. M. WALRE

Courths-Mahler (H). Uit het eerste huwelijk. (Uit het Duitsch). Swartsenburg, Zeist (232).

Baron van Walthersheim trouwt een zangeresje, dat na de geboorte hunner dochter, Eva, hem verlaat. En de Vader, alsof hij een zakdoek verloren had, neemt een nieuwe, dat is te zeggen een nieuwe vrouw. Zij was een adellijke weduwe, bracht een kind mee uit haar eerste echtvereeniging en schonk den nieuwen man nog een nieuw dochtertje.

Eva was uitbesteed bij een tante harer moeder. Toen de tante stierf was zij achttien jaren en mocht terugkomen in het ouderlijke huis.

Een jonker uit de buurt raakt verliefd op het meisje, maar durft haar niet vragen omdat zij geen geld had. Maar 't geluk wilde dat de moeder van Eva terugkeerde als de schatrijke weduwe van ik weet niet wat voor dollarkoning. Eene slimme tante van den jonker dwingt haar neef, Eva ten huwelijk te vragen, nog voor deze iets weet van de rijke terugkeerende moeder. Dat lukte, maar toen Eva later hoorde hoe listig zij was ingepalmd, was ze woedend.

Dat ging echter over. De twee verzoenden zich en leefden gelukkig en tevreden. Behalve die ongegeneerde opvatting van het huwelijk komt er in 't boek niets hinderlijks voor. M. WALRE

Curwood (J. O.). Thor de Beer. Rotterd, Nijgh & v. Ditmar (147).

De meeste lezers zullen wel kennen „Kazan de Wolfshond" van denzelfden schrijver. Het was boeiend en frisch geschreven en men leefde met Curwood mee in de vrije, wilde natuur. Zoo is ook deze geschiedenis van Thor de Beer. „In Kazan heb ik den lezer een schildering zoeken te geven van mijn jaren van verkeer onder de woeste sleehonden van het Noorden. In Thor den Beer heb ik me nauwgezet gehouden aan de dingen, die ik heb gezien in het leven van de wilde schepselen waar ik over heb geschreven".

„Op bescheiden wijze tracht ik in mijn dierenboeken goed te maken wat ik heb misdreven". Hij wil namelijk aan anderen voorhouden zijne bekentenis: „de bekentenis van iemand, die jaren lang heeft gejaagd en gedood voor hij leerde, dat de wildernis boeiender sport oplevert dan slachting, en de hoop, dat wat ik geschreven heb anderen tot het gevoel en het inzicht zal brengen, dat de grootste aantrekkelijkheid van de jacht niet in het doodschieten ligt, maar in het laten leven".

Wie eraan begint zal het boek ten einde lezen, want het houdt vast door de levendigheid der tafreelen en de werkelijkheid der beschrijvingen. A. GIELEN

Haraucourt (Edmond). Daân, de oermensch. Uit het Fransch.

Dat is nu wel een treurig bedrog en volksbederf, door den schrijver van dit malle boek ondernomen! Haraucourt geeft hier de geschiedenis van een menschdier, dat hij oermensch noemt. Dit brute verhaal spot met alle redelijkheid. Het wil verklaren hoe het huwelijk, de taal, het Godsbegrip, enz. enz. ontstaan is, langzaam door toeval begonnen, door gewoonte ingeburgerd.

Ik geloof niet dat er op dit gebied grooter onzin ooit bijeen is geharkt. Het is een ploertig boek, dat schrijver en uitgevers ten schande mag worden gerekend. Red.

Lamberts Hurrelbrinck (Mr. L. H. J.). Vaderland. Querido, Amsterdam (223).

Een aanval op de officieele vaderlandsliefde, en elke poging om de menschen te brengen tot bezinning en tot gezonder begrippen, heeten wij welkom. Vaderlandsliefde is goed, als zij beteekent liefde en opoffering om te werken aan de ontwikkeling der eigen landgenooten, zóó dat hun vooruitgang ook anderen ten goede moge komen. Maakt men misbruik van de gehechtheid der menschen aan hun huis, omgeving en land, om hen op te fokken tot altijd gewapende veldwachters, die op 't eerste commando er als dollen op los hakken, zonder zich rekenschap te geven waarom, dan is dat walgelijk en misdadig.

In tamelijk onbeschaafd nederlandsch (wij weten dat hij het beter kan) vertelt Hurrelbrinck het geval van een Duitscher, die niet eens weet dat hij Duitscher is, zóó jong kwam hij in Mouland.

Dan moet hij dienen in het groote leger en wordt genegerd wijl hij alleen Fransch kent. Daarna, gehuwd met een Moulandsch meisje al vele jaren, moet hij deel nemen aan den oorlog, vechten voor Duitschland tegen zijn eigenlijk vaderland, België, tegen zijn vrienden, zijn familie. Aan zijn zijde is (evenals vroeger in zijn kazernetijd) een joodje uit den Elzas, die zoo wat filosofeert en soms goede doch meermalen malle dingen vertelt.

De Belgische Duitscher wordt gewond, zijn huis en have verbrand, zijn vrouw en kinderen vluchten naar Holland. Zij mogen nooit weten dat hij op zijn vrienden heeft geschoten. Hij vervloekt het ijzeren kruis, en strompelend op zijn houten been, loopt hij in zinsverbijstering de Maas in en verdrinkt zich. M. B.

Michaelis (K.). De nieuwe vrouwen van Weinsberg. Amsterdam, Holkema en Warendorff (297).

Ja, wat zal ik ervan zeggen. De schrijver wil ons doen gelooven: dat door den oorlog alle vrouwen van alle standen veranderen in haar voordeel. Zij leggen haar egoisme af, laten zich niets voorstaan op fortuin of talent, en trachten het lot der ongelukkigen te verzachten.

Dat is heel braaf, maar sommige episoden zouden bewijzen dat het toch niet zoo heel vlot van stapel loopt en er nog neiging is om romantische malligheden uit te halen.

Een zekere prinses Aglaja is verloofd met Gaston de Lys. Een oogenblik, bij de verwoesting van de kathedraal te Rheims, vlamt de rassenhaat op. Hij schrijft haar af en zij neemt de klassieke dubbele dosis „poeiers" en laat haar moeder weten: „als u mijn leven nog wil redden laat dan direct een dokter komen". Maar de moeder vond beter dat niet te doen. Waarom niet? Het antwoord van 't gekke mensch is curieus: „Dat kon ik niet. Hoe kon ik den slaap storen die haar zoo goed deed? Ik heb tot nu toe bij haar gezeten en haar voorhoofd gestreeld, zooals zij het wenschte... Misschien voelde zij dat ik het deed...." Ja, daar heeft het kind wat aan; ze had toch liever een dokter gehad.

Maar een juffrouw Ida vindt de maliepraat der moeder zoo subliem dat zij op de knieën valt en haar hoofd verbergt in den schoot der vorstin.

Een ander vrouwtje, om te verhoeden dat haar man naar het front moet gaan, schiet hem een kogel door zijn been.

Overigens worden de Duitsche vrouwen hemelhoog verheven, omdat zij hun mannen en zonen afstaan aan Duitschland en dit nog wel met heldenmoed.

Ja, zelfs het edelste in den mensch kan men langzaam verwoesten en zóó radikaal dat het onnatuurlijke voor iets moois wordt gehouden. WILLEM MERKELBEEK

Rutten (Felix). Limburgsche Sagen. A'dam, Scheltens en Giltay (156).

In een sierlijk boekje biedt Felix Rutten ons een veertiental

sagen en legenden. Ik meen dat de dichter ze op verschillende plaatsen van ons land heeft voorgedragen, en voor velen zullen zij dus geen onbekenden meer zijn. Daar zijn er bij, die ons zoo dadelijk brengen in romantische stemming, en terugvoeren heel ver weg naar oude, oude tijden. En andere, welke wellicht nog dieper ons moesten terugdringen in het verleden, vermogen ons alleen eenige tientallen jaren jonger te maken, omdat wij ze hooren als kind en hunne herinnering ons brengt de voorstelling van den blijden, zorgeloozen, jongen dag. En wij hooren de lieve stem van wie ons vertelde en zien de omgeving van het huis, waarin wij kind waren. Wij kunnen niet terug in de grijze oudheid omdat de verbeelding niet verder wil dan het eigen verleden.

Met sympathie nemen wij het bundeltje van onzen limburgschen troubadour ter hand, en lezen, en peinzen en mijmeren.

WENDE VARIK

Runa (P. Beskow). Zoekende Liefde. D. A. Daamen, 's Gravenhage (320) f 1,25.

Helga, eenige dochter van een aan den drank verslaafd artist, heeft natuurlijk niet de beste opvoeding genoten. De vroege dood van haar vader brengt haar in huis van den grootpapa, waar ze een jongen dominee leert kennen, die door zijn voorbeeld en sterk godsdienstig leven haar den weg naar God wijst.

Het boek is vooral geschreven voor onze protestantsche broeders en zusters.

De taal mocht wat beter verzorgd zijn. Nu vindt Helga haar aanbidders „criant vervelend", zij speelt „aan de piano", in haar overmoed „doet zij zich de vraag", enz. M. O. L.

Steenhoff-Smulders. Holland. Leiden, J. W. van Leeuwen (Fercken).

Het verwonderde mij dat een beoordeelaar in *Onze Eeuw* tegenover dit verzenboek zoo koel en eenigszins hooghartig en flauwelijk waardeerend stond.

Albertine Smulders heeft geen verzen geschreven van fellen gloed, nooit beproefd, omdat zij voelde dat zij het niet kon, verzen te geven

„zwaar geslagen van passie en verdoemenis en trots".

Maar juist omdat zij haar kracht zoo zuiver voelde en wist den omvang van haar talent, heeft zij zelden of nooit iets geopenbaard dat onecht was en ongevoeld. In dit vers heeft zij zoo klaar uitgedrukt veler menschen dwaling, welke zij in haar kunst zoo goed heeft weten te vermijden:

Is het niet vreemd, dat wij die weten,
Waar toch geluk en schoonheid zijn,
Ons steeds verblinden aan den schijn
En zoo den één'gen weg vergeten.

Als de wijze zijn leven, bouwde zij haar kunst:

De wijze bouwt zijn huis in rust
En zoekt de plek, die hem bekoort,
Waar niemand zijn gepeins verstoort:
En plant een hof, wanneer 't hem lust.

De jaren glijden één voor één
Als witte wolken hem voorbij
Van uur tot uur, van Mei tot Mei,
En zwaar of duister is er geen.

Met dit bundeltje heeft zij haar naam hoog gehouden. W. K.

FRANSCH

Laudet (Fernand). Les Semeurs. Paris. Librairie Académique. Perrin & Cie. (259). f 2.10.

Deze bundel van den redacteur der *Revue Hebdomadaire* bevat vijf levens- of liever karakterschetsen van eminente mannen en vrouwen, die in hun omgeving het goede hebben gezaaid, door woord, daad en voorbeeld anderen tot zegen zijn geweest — hun leven wijdden aan den grooten tuin van het vaderland, waarvan hun nageslacht thans zoo heldhaftig de grenzen verdedigt.

De philosoof Joubert, die niet geschreven heeft maar veel gedacht en in zijn nagelaten opschrijf-boekjes zoovele fraaie uitspraken naliet, over „le vrai, le beau, le juste, le saint", die gedurende eenigen tijd tusschen de encyclopedisten verkeerde en door hun theoriën werd meegesleept maar later tot het christendom terugkeerde, opent de rij. Onder Napoleon werd hij benoemd tot algemeen inspecteur en raadsheer der keizerlijke Universiteit. Belangwekkend voor ons is het advies dat hij op verzoek van koning Lodewijk uitbracht over het onderwijs in Holland, dat Z. M. wilde hervormen. Dit geeft tevens Joubert's meeningen over het onderwijs in 't algemeen weer. Hij acht het voldoende voor het kind uit de volksklasse, dat het kan lezen, schrijven, rekenen en doordrongen is van eerbied voor het Opperwezen. De Hollandsche Minister zou de kinderen willen leeren redeneeren, hij vindt dit een groote dwaasheid. De hemel beware er ons voor: de kinderen in staat te stellen alles te leeren wat de meester hun onderwijzen wil. Zij zouden niet meer in staat zijn te werken. Als de kracht naar de hersens gaat, verlaat zij de handen. Hij verzet er zich steeds tegen dat de leerprogramma's overladen worden en noemt de eenvoudigste methoden de beste. Voor het meer uitgebreide onderwijs stond hij verbaasd over de kleingeestigheid der hollandsche onderwijzers. Men wilde alles aan de jeugd leeren, zelfs aan de jonge kinderen en hoopte dat de verscheidenheid der studien hen zou ontspannen. (Hetzelfde systeem der tegenwoordige H. B. S.) Slechts in het spel, merkt Joubert terecht op, kan het kind ontspanning vinden. Hij raadt den koning aan, maar de helft te behouden van de leervakken en dit is meer

dan voldoende. Joubert had zijn opvoeding ontvangen bij de „Doctrinaires" een geestelijke orde, die zich aan het onderwijs wijdde. Levenslang behield hij een dankbare herinnering aan hun leermethode, die vooral veel werk maakte van de literaire vorming hunner leerlingen. Hij vergeleek de hollandsche leerwijze met de hunne en deze viel niet in het voordeel onzer landgenooten uit. Volgens hem was er geen letterkundige opvoeding, dan daar, waar geestelijken onderricht gaven. Zij alleen kunnen aan de geesten een denkbeeld geven van het schoonste dat de oudheid ons naliet. Zij kweekten literatoren, wij alleen taalkundigen. „Laten wij dus onze oude colleges betreuren. Zij gaven ons het verlangen, lieve studien voort te zetten en zij lieten ons gaan met een onwetendheid, die zich zelf bewust was en een kennis, die zich zelf niet kende. Waarlijk een eeuw heeft aan de uitspraken van den beminnelijken philosoof niets veranderd. De uitkomst gaf hem gelijk.

De andere portretten zijn die van madame de Chateaubriand, de weinig gekende en veel miskende vrouw van den beroemden schrijver. Laudet toont ons haar als niet altijd even beminnelijk, maar geestig, vol toewijding aan haar man, die zich zijn grootheid maar al te duur liet betalen, en vooral vol christelijke liefdadigheid. Zij was de stichteres van de infirmerie Marie Therèse, bestemd voor oude geestelijken en hulpbehoevende dames, thans nog bestaande.

Verder volgen madame Swetchine, de moederlijke vriendin van Lacordaire en zoovele andere groote, edele mannen. Haar salon was een brandpunt van waren godsdienstzin en hooge levensbeschouwing. — Zuster Rosalie, de dochter van den H. Vincentius, die zich voor de armen en schipbreukelingen des levens offerde en in tijden van oproer zelfs door haar optreden en invloed den strijders eerbied wist in te boezemen; en Augustin Cochin, die het voorbeeld gaf aan het leekenapostolaat en toonde wat een overtuigd katholiek op sociaal gebied tot stand kan brengen.

Zooals men ziet, brengt dit boek werkelijk het goede zaad, dat ook in onzen grond goede vruchten kan voortbrengen.

VARIA

Onzin. In de „Geschiedenis der Noord-Nederlandsche Letteren in de XIXe eeuw" van Dr. Jan ten Brink komt (Deel III, blz. 271) de volgende grappigheid voor. Het gaat over het thans vrijwel vergeten *Lilith* van *Marcellus Emants.* Ten Brink of zijn bijwerker zegt: „Toen *Lilith* verscheen moest trouwens — al begon het hier en daar te koken — de nieuwe beweging nog beginnen. Maar te meer moest bij den letterkundigen kunstenaar de verschijning de aandacht trekken, omdat Ch. Boissevain in „de Gids" en Alberdingk Thijm in een brochure op de geweldigste wijze tegen dit kunststuk te velde trokken; ze zagen daarin heiligschennis,

ze vonden den dichter duister, ze zagen de beelden als in een nevel; natuurlijk, ze vonden daarin geen godsdienst of deugdaankweeking en in 1879 was het getal van hen, die begrepen, dat de kunst eindeloos hooger kan staan dan eenige kerk, zelfs al was die kunst der kerk niet goed gezind, bitter, bitter klein".

Jawel! een bruinvisch die zóó hoog spuit, wordt licht voor een walvisch aangezien. Maar wàt 'n stakkerigheid om daar met een wit vest aan te komen verkondigen: dat kunst (aesthetisch genot) oneindig hooger kan staan dan een levensbeschouwing; dat een genoegen staat boven een overtuiging: dat het heel wat meer waard kan zijn op zijn kamer een leuningstoel of voetenbankje te hebben uit den tijd van Grooten Karel, dan een levenswet uit den tijd van Christus.

Door zulke praatjes, die natuurlijk door de minst intelligenten geestdriftig worden nagewauweld, is de kunst verworden tot een palliatief tegen bovennatuurlijke verlangens en wie heimwee voelt naar het eeuwige mag zich dronken drinken aan de schoonheid van *Lilith* om genoeg te hebben van het hoogste.

Nu begrijp ik waarom van Deyssel onzen professor Jan ten Brink in een mallemolen heeft gezet op de kermis der literatoren, de kermis der ijdelheid.

Wie is J. Haardt? Bij eene recensie van een boek van J. Haardt in een der vorige nummers, hebben wij beleden dat wij den schrijver niet kenden. Een vriendelijke lezer zendt ons nu eene beoordeeling uit „Deutscher Hausschatz" (1903, Heft 7) van den roman *Ave Imperator* door J. Haardt:

Mitten hinein in das freudentrunkene, lustberauschte Rom, das sich in der Vergötterung eines Nero nicht genug tun kann, führt uns der geschickte Verfasser. Fremdartig, beinahe unverständlich mutet uns solcher Kultus an und wir wenden uns gerne davon ab und der edlen Heldin, der herrlichen Metella zu. Prächtig gelungen ist dem Verfasser gerade diese Figur; eine Römerin voll Stolz und Kraft, die ihres Wesens höchste Schöne aber erst als liebendes Weib entfaltet und deren Ave Imperator! auch unsere Seele in Mitleid erschauern läszt. Fesselnd, meisterhaft, poetisch ist Sprache und Inhalt dieses, auf geschichtlichem Hintergrund sich entrollenden Gemäldes; uns doppelt interessant durch das Hereintragen des Christentums, der grausamen Christenverfolgung und der wunderbaren „ersten Liebe" der jungen angefeindeten Gemeinde. Ave Imperator! ist dadurch nicht nur ein hochinteressanter, spannender Roman, nein, es ist mehr; denn das Buch spricht zu unserem Herzen, zu unserer Seele, es ist ein Literaturerzeugnisz edelster Art, wie man es gar selten in unserer ziemlich skrupellosen Literaturperiode zu genieszen bekommt; es ist uns daher eine Freude, dieses Werk aufs wärmste zu empfehlen.... Gute Literatur ist seltener geworden, darum möge sich ihr besonders der wahrhaft Gebildete zuwenden.

IN EIGEN KRING	WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING" DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1sten VAN ELKE MAAND

Wij vroegen bij Vondel te zoeken een felle hekeling van den oorlog en van hen, die hem ontketenen. De aanhaling mocht niet te lang zijn: twee of vier verzen waren voldoende.

Het aantal antwoorden is ons meegevallen, ofschoon er ditmaal toch aanmerkelijk minder inzenders waren dan wij anders gewoon zijn te zien opdagen. Als de reden daarvan is, dat Vondel meer bewonderd dan gelezen wordt, valt het te betreuren.

Wij hebben door alle inzenders verschillende verzen zien aanhalen, maar wij gelooven dat het best voldoen aan onze vraag deze vier (welke wij ook voor den geest hadden toen wij de vraag stelden):

Een koning, die zijn rijk en palen wil vergrooten
Gebruikt zijn eigen volk en kloeke rijksgenooten;
Hij houdt zich uit 't gevaar, en haalt als met hun hand
Al 't geen zijn harte wenscht uit oorlogs fellen brand.

Ingezonden door J. v. d. Berg, Obrechtstraat, Utrecht, wien de prijs wordt toegezonden.

Een onzer lezers stelde twee prijzen beschikbaar; wij achten het evenwel beter met zijne voorstellen te wachten tot September of October, omdat in die maanden velen onzer lezers meer gelegenheid zullen hebben deel te nemen aan de prijsvraag.

Voor den volgenden keer verzoeken wij een antwoord op deze vraag: Wat denken onze lezers van de *Haagsche Post?* — Wij zijn van plan het antwoord te geven en te honoreeren, dat ons het best lijkt, en ter verdere voorlichting onze eigen meening te openbaren over dit weekblad. — Wij verzoeken de antwoorden in te zenden vóór 1 September.

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

H. v. d. Br. te Sch. Wij kennen slechts een pseudoniem, waaronder de onlangs overleden, sympathieke schrijver G. E. Haspels is opgetreden: Compassione.

Ja, Geertruida Carelsen is ook een pseudo; zij heet Mej. A. de Leeuw.

W. V. te A. Het is mogelijk, maar ik heb er nooit iets over gelezen, behalve in de „Geschiedenis der N.N. Letteren" van Jan ten Brink. Daar staat letterlijk (III, 541): „nog voortreffelijker trad dr. Hacke van Mynden op, die La Divina Commedia van Dante vertaalde en de groote foleoplaten gedeeltelijk liet maken naar bestaande onderwerpen, gedeeltelijk nieuwe ontwerpen liet maken, waarnaar de platen van het eerste deel vervaardigd werden. Deze kostbare uitgave, in een beperkt aantal exemplaren gedrukt, is nooit in den handel geweest, maar werd uitsluitend aan Dantelezers en Dante-kenners ten geschenke gegeven". Andere bronnen ken ik niet, en ik heb deze Dante-uitgave ook nooit onder de oogen gehad.

L. V. H. te R. Ik blijf de Shakespeare-vertalingen van Burgersdijk hemelhoog plaatsen boven de nieuwere. Hier en daar maakt B. een ernstige fout (ik herinner dat hij „arms" vertaalt (in Julius Cesar) door „armen", terwijl het beslist „wapenen" moet zijn. Maar over het algemeen steekt Burgersdijk én door juistheid én door het kernachtige zijner taal, met hoofd en schouders uit boven zijne mededingers.

Frits. — O rampzalige, je behoort tot het letterkundig plebs. Dr. Prinzen, die luider pleegt te spreken dan zijn adem gedoogt, heeft het zóó verordend. In zijn laatste deel (blz. 678) zegt hij het onomwonden: „Het meest in domme eigenwaan en bot onverstand in vroeger jaren geridiculiseerd en gehoond door het letterkundig plebs, behoort Gorter's werk voor wie met ernst en overgave komen tot de schoonheid, die zich wil openbaren, thans tot het allerbeste, dat de eeuw heeft voortgebracht. Mei, die symphonie van jubelend natuurleven en stille klacht om het onbereikbare, is van een serene, machtige ontroering in al zijn deelen, die elkaar dragen in teedere bewogenheid".

Dat is mannentaal, maar wordt er niet bleek van. Je bent in goed gezelschap, want Gorter zelf heeft later zijn werk verloochend. —

LETTERKUNDIG BEDROG

Zachtmoedige lezer, verwacht geen boosaardigheden. Letterkundig bedrog is er altijd en men behoeft maar om zich heen te grijpen en heeft bijna vast en zeker een staaltje te pakken. Zoolang er cameraderie en literaire bentgenootschappen bestaan, die elkaar bewierooken en de prulletjes der vrienden tot meesterwerken stempelen, die in hocus-pocus-taal de goe-gemeente hun schoonheidshuiveringen, welke malle verruktheden plegen te zijn, komen verkondigen... zóó lang (en dat zal wel zijn zoolang deze wereld blijft draaien) is er letterkundig bedrog.

Maar ik blijf van deze ijdelheidjes en oneerlijkheidjes, en sluwheidjes, die eigenlijk toch maar brutaal vermomde domheden zijn, heel zorgvuldig af. Verwacht geen boosaardige onthullingen over tijdgenootelijke Cagliostro's in de literatuur.

Ik bedoel met mijn opschrift de eigenlijke letterkundige mystificaties als b.v. van den beroemden Macpherson, die de prachtige zangen van Ossian heeft gedicht of van Kloos en Verwey de berijmde Julia-roman.

Ook ons kleine landje kan eenige guiten noemen, die hun evenmenschen talentvol bij den neus hebben genomen en den geleerden handenvol werks hebben gegeven vóór zij het bedrog ontdekten. Waarom zij het deden? Ja de motieven, in zooverre zij achterhaald konden worden, zijn verschillend. Soms was het winstbejag, andermaal roemlust, niet zelden een poging om den een of anderen kritiker, die zich wat te dik had opgeblazen, tegen de lamp te laten vliegen.

In het aardige boekje van Frans Bezemer: *Nieuws uit oude boeken,* heb ik gelezen van een drietal gevallen, en ik kon den aandrang niet weerstaan ze even hier mede te deelen.

De eerste van deze bedriegers was een heusche oplichter. Hij speelde zijn listig spel alleen om op onrechtvaardige wijze den goedgeloovigen geld af te troggelen. De man heette Regnerus de Graaf en zijn slachtoffer was Kornelis van Alkemade (1654—1737), een aanzienlijk Rotterdammer, die dol was op oude boeken en handschriften. De Graaf, plaatsnijder en etser te Haarlem, bezorgde den rijken liefhebber bij brokstukken een afschrift van een oude kronijk, welke hij beweerde geschreven te zijn in het laatst der

12de eeuw door een zekeren monnik Klaas Kolijn, uit de vroegere abdij van Egmond.

Uit den aanhef dier kronijk blijkt voldoende dat de Graaf, of degene, die het ding voor hem in elkaar zette, uitmuntend berekend was voor zijne taak:

> s' Lants geschichten wil ic oirconden,
> Zoo ic heb gescriban vonden
> in den Kloestre te Hegmunde
> zo bis t'ons die bouken gunden
> die daar zin van alle tiden
> cortelic van vele striden.

Den volslagen deskundige moet het gebruik van menig woord wel verdacht voorkomen, maar alles riekt toch oud genoeg om zelfs tamelijk scherpe neuzen „op een dwaalspoor te leiden", vooral als zij op geen bedrog verdacht zijn.

Alkemade, die toch waarlijk de eerste de beste niet was en door het uitgeven der Rijmkronijk van Melis Stoke zijn kundigheid bewezen had, liep in de fuik en betaalde grof geld voor het handschrift. Hij gaf het echter niet uit, omdat hij altijd nog hoopte het origineel in handen te krijgen. Hij schonk een afschrift van zijn stuk aan den Leidschen Hoogleeraar Antonius Mattheus, en na diens dood werd het uitgegeven door Dumbar.

Zelfs de geleerde kenner der oudheid, Gerard van Loon, doorschouwde het bedrog niet en bezorgde in 1745 eene prachtuitgave.

Maar onze taalgeleerde, Balthazar Huydecoper (1695—1778), toonde eindelijk aan, dat de kronijk „het gewrocht was van een bedrieger, en een opraapsel van verzinde en van elders gehaalde geschiedenissen".

En sinds dien tijd begon de glorie der oude kronijke te tanen. Vernuftig gevoerde onderzoekingen mochten falen in het ontdekken, met zekerheid althans, van medewerkers en helpers, de schuld van De Graaf, „een man van doorslepen brein, maar losse zeden en zeer bekrompen beurs", is voor goed vastgesteld. En van heel de onderneming is nu alleen over het woord „kokalijnsch" ter herinnering aan Klaas Kolijn en ter aanduiding van iets wat valsch en onecht is.

Het tweede geval heeft de wereld van geleerden en letterkundigen nog heftiger en langduriger in beweging gebracht. Het

betreft *Het Oera Lindabok, naar een handschrift uit de 13de eeuw bewerkt, vertaald en uitgegeven door Dr. J. G. Ottema.* (1872).

Als de uitgever Dr. Ottema niet zoo onschuldig en zoo hardnekkig gedwaald had, en met zijn gezag de verdedigers der echtheid gestijfd in hunne opvatting, dan was de roem van het *Oera Lindabok* kortstondig van duur geweest. Want van af het eerste oogenblik der verschijning, was het aantal twijfelaars en ontkenners al heel groot. Men hield het voor eene parodie, sommigen vermoedden zelfs dat de geestige schrijver van Piet Paaltjes een nieuwe ondeugendheid voorbereidde.

De eigenaar van dit handschrift was een meesterknecht bij 's Rijks-marinewerf te Den Helder. Hij heette Cornelis over de Linden (vandaar de naam Oera Linda), vertelde dat hij in 1848 het manuscript had ontvangen van eene tante te Enkhuizen, die het zoo lang had moeten bewaren, totdat hij oud en wijs genoeg zou zijn den schat te waardeeren. Het boek wordt gezegd te zijn „afgeschreven door Hidde Oera Linda (in 1256) voor zijn zoon Okko en bevat de mededeeling, dat hij deze bladen gered heeft uit den grooten vloed, doch daar zij nat waren geworden, had hij ze overgeschreven; ieder die ze erft moet ze weer overschrijven. Het werk zelf is veel ouder. De 33 letters, waarin het geschreven is, zijn op zeer curieuze wijze vervaardigd, volgens Dr. Ottema uit het „jol" of zonnerad gevormd. Door nu eens den straal en een stuk van den boog, of dan weder de middellijn en een of meer der bogen met een straal te nemen, heeft hij letters gevormd, die veel met onze letters overeenkomen, doch op het eerste gezicht vreemd schijnen".

Anderen zijn van meening, dat het gewone oude Romeinsche kapitalen zijn, hier en daar opzettelijk wat verknoeid en veranderd.

Mij dunkt, dat deze laatste sententie voor wie het handschrift aandachtig bekijkt de ware moet zijn.

„Het boek bestaat uit zes deelen, door verschillende personen geschreven tusschen 530 en 11 vóór Christus. De inhoud is deels historisch en bevat de zonderlingste zaken".

Een feit is het, dat de inhoud zóó zonderling is, dat men maar niet kan begrijpen hoe er nog een geleerde kon bestaan, die het ding voor echt aanvaarden durfde. Maar Dr. Ottema was wel wat al te gemoedelijk in zijne verklaringen: zoo doet hem de naam van een Frieschen zeekoning Teunis, in de wandeling door zijn manschappen neef Teunis genoemd, denken aan eene ver-

bastering van Neptunus. Met zulk eene grenzelooze naïveteit komt men er natuurlijk wel.

Op het Taal- en Letterkundig Congres te Maastricht gehouden in 1875, toonden Dr. J. Beckering-Vinckers en Mr. Nanninga-Uitterdijk duidelijk aan, dat men met bedrog had te doen. De eerste gaf een jaar later eene brochure uit: „De onechtheid van het Oera Linda Bok, aangetoond uit de wartaal, waarin het geschreven is".

Men heeft lang gemeend dat genoemde Cornelis over de Linden de maker was, geholpen door anderen, van het valsche stuk. Dat schijnt echter niet zoo te zijn. Bezemer drukt eene mededeeling af, hem in 1903 gezonden door een hooggeacht taal- en letterkundige, wiens naam hij echter niet noemen mag. Deze weet wel wie de makers geweest zijn. Zij hadden volstrekt geen vuig winstbejag en evenmin een eerzuchtig doel op het oog. „Hun doel was een geheel ander, namelijk om een bepaald persoon, mij ook zeer wel bekend, er in te laten loopen. Dien man wilden zij aan de kaak stellen, aan spot ten prooi geven. Maar de mijn, hoe kunstig ook gelegd (en waarbij de heer Over de Linden slechts hun gewillig werktuig was), sprong verkeerd. De man, op wien het was toegelegd, bleef buiten schot, maar een ander, de heer Dr. Ottema, werd het slachtoffer, de bedrogene". En zoo kwam het dat de grappenmakkers, toen zij zagen dat het verkeerd liep, zich maar muisstil hielden.

En nu is niemand van allen, die het geheim kenden, meer over — niemand behalve misschien degene, die deze laatste mededeelingen deed aan Bezemer. Terwille van hun naam en van de kinderen, die het onaangenaam zouden kunnen vinden, verzweeg hij de namen van de beide opstellers en ook dien van het bedoelde slachtoffer. Maar het lag in zijne bedoeling er voor te zorgen, dat later toch het volle licht zal schijnen over deze zaak.

Of dat reeds geschied is? Ik weet het niet. Alleen kan ik mij herinneren, dat in den loop van dit jaar, meen ik, in een onzer dag- of weekbladen het Oera Linda Bok nog eens ter sprake werd gebracht. Ik kan mij echter niet meer herinneren wat de inhoud was van dat bericht. Het is trouwens van weinig belang: te weten wie deze aardigheid eigenlijk hebben uitgehaald.

Het laatste geval is recenter. In 1902 verscheen bij Martinus Nijhoff een boek met den titel: *Eene Drentsche Veenkolonie in de laatste helft der zeventiende eeuw. Het journaal van A. P. Calkoen*

in 't licht gegeven en met aanteekeningen voorzien door Alb. Steenbergen, lid van het Friesch Genootschap.

Deze heer Steenbergen was reeds in 1884 begonnen in de Hoogeveensche Courant uittreksels te geven van dat journaal en hij zette dat 15 jaren lang voort in den Drentschen Volksalmanak. Voor het in boekvorm verscheen (1902) had het dagboek reeds argwaan gewekt en vermoedde men dat het een onecht borelingske was. De hoogleeraar Fruin vertrouwde de zaak niet en gaf dat in het openbaar te kennen. Maar de rijksarchivaris te Assen, Mr. Joosting, heeft den haas geschoten. Hij geeft toe dat Steenbergen met onbetwistbaar talent den deskundigen knollen voor citroenen trachtte te verkoopen. Maar het waren en bleven dan toch knollen.

Het feit dat de zoogenaamde Calkoens, van wie het dagboek zou wezen, in dien tijd niet hebben bestaan te Hoogeveen, en verschillende gebeurtenissen niet klopten met andere gegevens, was bewijs voor de valschheid, nog afgezien van de weinig zeventiende-eeuwsche taal en de anachronismen, waarop Fruin reeds de aandacht had gevestigd.

Men ziet, wij zijn niet zonder letterkundige oplichters. Wij zouden hier nog wel eenige gevallen kunnen bijvoegen, maar dan gaat de aardigheid eraf, want er zit in al die pogingen te veel overeenkomst om te blijven boeien.

De Julia-geschiedenis van de aanvoerders van '80 had haar ontstaan te danken, evenals het „Oera Linda Bok", aan den lust van een paar heeren om anderen erin te laten loopen en openbaar hunne onkunde aan de kaak te stellen.

De inhoud van de „Julia" evenals van Oera Linda Bok was van dien aard, dat het thans onbegrijpelijk schijnt hoe de deskundigen er in konden vliegen. Luister maar eens naar deze verzen, genomen uit *Julia, een verhaal van Sicilië door Guido:*

Haar naam is Julia — wat klinkt dat schoon!
Zoet vloeiend als het water van een vliet,
Die tusschen rotsen snellijk henenschiet —
Of als een vogellied dat, klaar van toon,
Klinkt uit een boschjen en in de open lucht
Ruischt en verruischt — of als een kinderzucht —
Of wel het schieten van een ster
Ten stillen trans,

Met gouden glans
Nafonkelend van ver.
Op Shakespeare's bladzij gloort die naam,
En schittert door der eeuwen duister
In eeuwig-smetteloozen luister
Met Romeo, den minnaar, saâm.

Maar men moet niet vergeten dat toen, evenals thans en menigvuldiger, zulke verzen, vol sentimentaliteit en valsche beeldspraak, geregeld als goede poëzie werden uitgegeven.

Ook de makers van de Julia zagen hun mijn verkeerd springen. Vele kritikers lieten zich vangen, maar „De Gids" — de blauwe beul, op wien het vooral gemunt was, — kwam er zonder kleerscheuren af.

A. GIELEN

VAN DE FRANSCHE LEESTAFEL

Florence O'Noll: Eugénie Bonnefois

'tIs niet om den stijl, dat ik dit boek aanbeveel.

Bij lezing zal men weinig kunstgenot smaken, maar niettegenstaande dat gemis zal men, ik ben er zeker van, dit boek uitlezen ineens, zonder te poozen, aangegrepen en meegesleept door den hoogst belangrijken en boeienden inhoud.

Mij dunkt zelfs, dat de eenvoudige, ietwat nuchtere verhaaltrant van de schrijfster een goede zijde heeft. Was in deze levensgeschiedenis gestreefd naar schoonheid van vorm, dan zou men allicht aan verdichting der werkelijkheid geloofd hebben.

'tMenschelijk leven brengt kunststukken voort, bij welker beschouwing 't opgeschroefde „boniment" van den cicerone geheel misplaatst is. Een zaakrijke, korte uiteenzetting is voldoende. Of deze ook al een beetje onbeholpen is, doet weinig ter zake. Het kunststuk, dat voor ons staat, leeft en spreekt uit zichzelf.

Zoo is het hier.

De biographie van Eugénie Bonnefois, de apostel der kermisgasten is als een stuk uit de fabelwereld. Maar 't is geen sprookje, zoet en sappig als die van luilekkerland of feeënrijk. Hier vindt ge 't gespierde, 't heftige terug der Hercules-sage. 'tGaat hier over een vrouw, die 80 jaren leefde in een kermiswagen, maar op de borst een rij eereteekens droeg; over een zwak, tenger

oudje, dat tot op haar laatsten dag 't hoofd vol had van plannen, stout en omvangrijk als die van een Vincentius à Paulo; over een heldin van christelijke caritas, die haar leven lang worstelde tegen moeilijkheden zonder eind, maar die, overtuigd te werken aan een verheven taak, dwars door elken tegenspoed, zichzelf en wie zij kon voortsleepte naar de hoogste idealen.

Men vergisse zich echter niet. 't Gaat hier niet over een onstuimig jagen naar 't onbereikbare. Alles is koel-beredeneerd· Practische zin paart zich hier aan hooger streven. Eugénie Bonnefois leert aan een ieder, en inzonderheid aan de vrouw, wat iemand, die ernstig wil en energiek doorzet, tot stand kan brengen op 't gebied der naastenliefde, maar zij leert nog veel meer, hoe men 't moet aanleggen, om op maatschappelijk of liefdadig terrein iets te beteekenen. Ik denk hier aan een versje, dat ik in mijn jeugd leerde:

Wie deez' aard hervormen wil
Zij eerst zelf hervormd, daarbinnen!
Wie zich zelf niet overwon
Kan geen wereld overwinnen.

'tIs inderdaad wonderbaar, wat deze „kermisvrouw", — immers we moeten haar den naam geven waarop ze fier was, — heeft tot stand gebracht. Maar daarbij moeten wij niet vergeten, dat deze heldin van naastenliefde een heilige was. Op 85-jarigen leeftijd werd zij door verlamming geslagen. Ze kon niet meer gaan of staan; bewegingloos moest ze blijven, zij, wier lievelingsdroom 't was als een vrije vogel rond te fladderen in Gods vrije natuur. Hardere beproeving kon haar niet overkomen. Maar, zegt ze, „il restait en moi un levain d'orgueil, le bon Dieu a voulu l'anéantir en me rendant impuissante.... Il est bien bon...." Geloof en overgeving aan Gods wil teekenen heel haar leven. Door haar deugd is zij in staat geweest werken te verrichten, die de wereld deden verbaasd staan.

Haar zucht naar avonturen en onafhankelijk bestaan had ze van haar vader geërfd. Van dorpschoolmeester en gemeente-secretaris was deze kermisgast geworden en met zijn huisgezin trok hij rond door stad en land overal zijn Panorama's van levende poppen vertoonend.

Haar deugd en ijver voor de zaak van Christus dankte Eugénie, naast God, aan de teedere zorgen harer tweede moeder.

Deze waakte met de grootste zorg over haar deugd; zocht

vriendinnen en kameraadjes voor haar uit en gaf haar uitstekend godsdienstonderricht.

Evenwel, eerst op negentienjarigen leeftijd vond Eugénie gelegenheid haar Eerste H. Communie te doen. Zij was volmaakt voorbereid. Die dag was een keerpunt in haar leven. „Toen gaf zij zich rekenschap van alles wat haar tot dan toe ontbroken had en zij begreep welk een goede dingen de arme kermisreizigers, haar broeders, moesten missen. Ze werd vroom en gevoelde in zich 't verlangen, op haar beurt de kermisgasten te onderrichten". Aanstonds begon ze haar broertje godsdienstonderwijs te geven en weldra riep ze andere kinderen uit tenten en woonwagens tot zich. De roeping tot 't apostolaat onder haar gelijken was ontwaakt. Meer dan zestig jaar heeft ze zich aan dat werk gegeven met haar gansche, groote ziel.

Onderwijl heeft ze echter hard moeten arbeiden en tobben voor 't dagelijksch brood. Eerst was ze haar vader behulpzaam. Bij aankomst op een nieuwe standplaats liep ze de straten rond in een potsierlijk soldatenkostuum en roerde de trom, om toeschouwers te lokken; tot op dertigjarigen leeftijd kleedde zij zich aldus als man. Later, toen haar vader al 't geld had verkwist, ja zelfs krankzinnig geworden was, moest ze vaak de hulp inroepen van medelijdende vrienden. Ook van haar broer ondervond ze veel tegenwerking. En, dat ze menigmaal door 't onwillige en kwaadwillige kermisvolk werd gedwarsboomd, spreekt van zelf.

Eerst onderwees ze zelf den catechismus aan de kinderen der kermisgasten. Weldra zag ze, dat, om dit godsdienstonderwijs te doen slagen, er noodzakelijk de attractie van gewoon lager onderwijs aan moest worden toegevoegd. Daardoor toch werden de ouders gemakkelijker bewogen hun kinderen tot haar te sturen. Met veel moeite slaagde ze er in eenigen dier kleinen op inrichtingen van onderwijs te doen opnemen. Maar „probeer maar eens een wilden vogel op te sluiten in een kooi!" Iets anders was noodig; een school namelijk, welke meer in overeenkomst was met de jeugd, die ze bezocht. En zoo kwam tot stand de „Ecole foraine", — geen vast lokaal, maar een woonwagen, als school ingericht, die meetrok van kermis tot kermis.

Zelf gaf ze godsdienstonderricht; — onderwijzeressen waren aan de school verbonden; — en, gesteund door hoogstaande geestelijken en leeken, heeft ze aldus onder de 60.000 kermisgasten van Frankrijk buitengewoon veel goed gesticht.

Godsdienst bleef hoofdzaak. In den woonwagen was een kruisbeeld aangebracht omringd van fransche vlaggen en daaronder het opschrift: „Ici on apprend à connaître Dieu, à respecter ses parents et à aimer sa patrie". Zij was er van overtuigd, dat men moet leeren aan de kinderen „qu'il y a d'abord un Dieu dans le ciel, puis 26 lettres dans l'alphabet".

Bij dit „werk der School" voegden zich weldra andere instellingen, o.a. l'oeuvre des Baptêmes, l'oeuvre des Mariages, l'oeuvre des Malades, l'oeuvre du Vestiaire, wier doel door de benamingen, welke ze dragen, voldoende wordt aangeduid.

Eugénie Bonnefois heeft echter in lange niet verwezenlijkt, wat zij zich voorgenomen had. Zij was onverzadigbaar en onuitputtelijk in naastenliefde.

Door de kinderen bereikte zij de ouders. Ze was van meening, dat 't lichtzinnig kermisvolk goed van hart is. Ze wist dat hart te treffen en te winnen voor haar schoone idealen.

Deze energieke vrouw, die geen vermoeienis kende, die beweerde, dat men heel goed zich kan gewennen aan 't derven der nachtrust, die in den oorlog van 1870 als ambulancière altijd op de gevaarlijkste punten te vinden was, die steeds de oude, verstelde kleeren harer moeder droeg, die aan voedsel niet meer besteedde dan 15 francs per maand, voelde eindelijk haar krachten verminderen. Zij wilde dit zelve niet erkennen; daartegen kwam haar wilskracht en haar onafhankelijksgevoel in verzet. Maar anderen zochten en vonden voor haar een rustplaats tegen de kwalen van den ouden dag. Vanaf 1908 tot 1914 verbleef zij in het pension der „Dames de Picpus". Haar roulette kreeg een plaats in den tuin der zusters. Wanneer zij wilde kon ze daarheen gaan en zoo ondanks de opsluiting haar zucht naar vrijheid zooveel mogelijk voldoening schenken.

Daar stierf ze in hoogen ouderdom, na hevig lijden, als een heilige. Herhaaldelijk hoorde men haar zeggen: „Je fais chaque jour, et même à chaque instant du jour, cette demande au divin Maître: Seigneur et Maître, laissez mon oeuvre vivre tant qu'il y aura des âmes foraines à sauver". Deze bede wordt ongetwijfeld verhoord. 't Voorbeeld van Eugénie Bonnefois zal anderen prikkelen tot navolging.

Moge op elk caritatief gebied haar voorbeeld leidend en opwekkend wezen!

Katwijk a.d. Rijn, 5 Sept. 1917. J. VAN RIJCKEVORSEL, S. J.

DUITSCHE LYRIEK

In 1910 werd bij Kösel (München) eene bloemlezing uitgegeven door Chr. Flaskamp. De titel (ontleend aan een gedicht van Hebbel) klinkt wat onzeker en zou zonder ondertitel moeilijk laten raden den inhoud van het boek: *Seele, die du unergründlich* (Kleinodien der deutschen Lyrik).

Deze verzameling lijkt mij zeer belangrijk èn om de fijne meesterstukjes, welke hier als in een museum werden bijeengebracht, en om de systematische rangschikking, waardoor de ontwikkeling der Duitsche lyriek ons zeer aanschouwelijk voor oogen wordt gesteld.

„Dieses Buch", zegt Flaskamp, „enthält die reinsten und feinsten Offenbarungen menschlicher Seele, es enthält die Kleinodien der deutschen Lyrik. Die Bestimmung der Seele ist Seligkeit. Die soll dieses Buch verkosten lassen. Aber die Momente reiner, ungetrübter Seligkeit sind in der Kunst so selten wie im Leben. Nur die reinsten dieser Lieder singen: das Himmelreich ist uns. Sehnsucht danach aber ist in fast allen der hier gesammelten Gedichte".

Het ligt voor de hand dat de verzamelaar zich niet kon beperken tot de liederen, die zoo welbewust en zeker ten hemel streven, maar eveneens moest opnemen de klachten, welke klagen het heimwee van den dichter, die „zijns weges bijster" is en niet weet waar het vaderland ligt. Immers Flaskamp, ik heb het reeds gezegd, wil ook „einer ästhetischvergleichenden und literarhistorischen Betrachtungsweise nützlich sein". Maar alles wat uitsluitend historische beteekenis heeft, werd door hem terzijde gelaten, om de eenvoudige reden, dat hij in historische rangschikking enkel en alleen de gedichten wenschte te bewaren, die naar zijn inzicht „Ewigkeitswerte" bezitten.

Die opvatting is volkomen juist. En elke literaire fijnproever mag dit eclecticisme navolgen en, wetend dat hij toch niet alles kan genieten, eenvoudig het beste kiezen voor zijn geestesvoedsel. Zou deze neiging in het materiëele hem stempelen tot een lekkerbek, wat niet vereerend is, in het geestelijke is zij een bewijs van zijn verstand. Indien alle liefhebbers van poëzie deze wijsheid beoefenden, zouden zij vanzelf medewerken de productie van tweede en derderangs werken tegen te gaan: waar geen vraag is, houdt ook het aanbod op.

* * *

Het boek, waarover ik hier spreek, omvat een tijdperk van drie eeuwen. En het is eene verrassing den toon te vergelijken van twee dichters, die in tijd verre van elkaar staan; en tot de bevinding te komen dat er, niettegenstaande het persoonlijke, zoo'n harmonievolle samenklank kan bestaan. Dat geldt vooral, waar de dichters worden gedragen door de eeuwigheidsgedachte. En toch bemerkt men, dat er in den loop der tijden iets is veranderd. De innigheid der primitieven moge bij de lateren even innig zijn, zij is echter anders, niet door de persoonlijke en karakteristieke uitdrukking van den dichter alleen, maar omdat een ieder kind is zijner eeuw en met al zijn persoonlijkheid, hoe sterk die moge zijn, niet onbewogen kan blijven te midden van de stroomingen der menigte rondom.

Luister eens naar dit geestelijk minnelied van Friedrich von Spee (1591—1635):

Die Lieb in meinem Herzen
ein Flämmlein zündet an,
das glüht gleich einer Kerzen,
so niemand löschen kann.

Wie soll die Pein ich stillen
und wo mich wenden hin?
Hervor die Thränen quillen,
weil ich in Schmerzen bin.

O Süszigkeit in Schmerzen!
O Schmerz in Süszigkeit!
Ach bleibe doch im Herzen,
Ach bleib in Ewigkeit!

O Flämmlein süsz ohn' Maszen,
o bitter ohne Ziel,
du zwingst mich zu verlassen
all ander Freud und Spiel;

Ade zu tausend Jahren,
O Welt, zu guter Nacht!
Ade, lasz mich nur fahren,
ich hab dich längst verlacht.

En vergelijk daarmede dan een lied uit het „Geestelijk Jaar" van Annette von Droste-Hülshoff (1797—1848), die grooter kunstenares was. De weemoed bij Spee wordt blijdschap, en bij Annette, ofschoon eene gelijkgestemde ziel en grootsch in haar geloof, is het dankbare berusting. Vorm en verbeelding is daarmede in overeenstemming. Dat ligt wel niet alleen aan het verschillend karakter van beiden, maar aan den geest der eeuw. Bij Spee klinkt het kunstlied door het natuurlied (het volkslied, als men wil) en bij Annette geeft iets van het natuurlied de innigheid aan haar kunstlied. Zoo was de kultuur in beider tijd verschillend saamgesteld uit natuur en kunst, minder of meer.

Men neme ter vergelijking het volgende gedicht van Droste-Hülshoff:

Die Propheten sind begraben,
Abraham is tot;
Millionen, Greis und Knaben
Und der Mägdlein rot,
Viele, die mir Liebe gaben,
denen ich sie bot:
alle, alle sind begraben,
alle sind sie tot.

Herr, du hast es mir verkündet,
Und dein Wort steht fest,
dasz nur der das Leben findet,
der das Leben läszt.
Ach, in meiner Seele windet
es sich dumpf gepreszt;
doch du hast es mir verkündet,
und dein Wort steht fest.

Aber von mir selbst bereitet
leb ich oft der Pein;
alles scheint mir wohlgeleitet
und der Mensch allein,
der dein Ebenbild bedeutet,
jammervol zu sein;
sieh, so hab ich mir bereitet
namenlose Pein.

Hab ich grausend es empfunden
Wie in der Natur,
an ein Fäserchen gebunden
eine Nerve nur,
oft dein Ebenbild verschwunden
auf die Letzte Spur:
hab ich keinen Geist gefunden,
einen Körper nur!

Seh ich dann zu Staub zerfallen,
was so warm gelebt,
ohne dasz die Muskeln wallen,
eine Nerve bebt,
da die Seele doch an allen
innig fest geklebt:
möcht ich selbst zu Staub zerfallen,
dasz ich nie gelebt!

Schrecklich über alles Denken
ist die dumpfe Nacht,
drin sich kann ein Geist versenken,
der allein gedacht,
der sich nicht von dir liesz lenken,
helle Glaubensmacht!
Ach, was mag der Finstre denken,
als die finstre Nacht?

Meine Lieder werden leben
wenn ich längst entschwand:
mancher wird vor ihnen beben,
der gleich mir empfand.
Ob ein andrer sie gegeben
oder meine Hand:
sieh, die Lieder durften leben,
aber ich entschwand!

Bruder mein, so lasz uns sehen
fest auf Gottes Wort!
die Verwirrung wird vergehen,
dies lebt ewig fort.
Weiszt du, wie sie mag entstehen
im Gehirne dort?
Ob wir einst nicht lächelnd sehen
der Verstörung Wort?

Wie es hing an einen Faden,
der, zu hart gespannt,
mit entflammten Blut beladen
sich der Stirn entwand?
Flehen wir zu Gottes Gnaden,
flehn zu seiner Hand,
die die Fädchen und die Faden
liebreich ausgespannt!

Lezen wij een „Abendlied" van Paul Gerhardt (1607—76) en een van Gottfried Keller (1819—90), dan komen weer dezelfde overwegingen bij ons op:

ABENDLIED (Gerhardt).

Nun ruhen alle Wälder
Vieh, Menschen, Städt und Felder,
es schläft die ganze Welt:
ihr aber, meine Sinnen,
auf, auf! ihr sollt beginnen,
was eurem Schöpfer wohlgefällt.

Der Tag ist nun vergangen,
die güldnen Sterne prangen
am blauen Himmelssaal:
also werd ich auch stehen
wenn mich wird heiszen gehen
mein Gott aus diesem Jammertal.

Nun geht, ihr matten Glieder,
geht hin und legt euch nieder,
der Betten ihr begehrt!
Es kommen stund und zeiten,
da man euch wird bereiten
Zur Ruh ein Bettlein in der Erd.

ABENDLIED (G. Keller).

Augen, meine lieben Fensterlein,
gebt mir schon so lange holden Schein,
lasset freundlich Bild um Bild herein:
einmal werdet ihr verdunkelt sein!

Fallen einst die müden Lider zu,
löscht ihr aus, dann hatt die Seele Ruh
tastend streift sie ab die Wanderschuh,
legt sich auch in ihre finstre Truh.

Noch zwei Fünklein sieht sie glimmend stehn
wie zwei Sternlein, innerlich zu sehn,
bis sie schwanken und dann auch vergehn,
wie von eines Falters Flügelwehn.

Doch noch wandl ich auf dem Abendfeld
nur dem sinkenden Gestirn gestellt;
trinkt, o Augen, was die Wimper hält,
von dem goldnen Ueberflusz der Welt!

Wij moeten hier natuurlijk afzien van de geheel verschillende wereldbeschouwing der beide dichters. Maar overigens, hoe klaar en duidelijk is weer het onderscheid in vorm en uitdrukking, in beeld en woordkeus! Dat stemt met hun gedachtengang zonder twijfel maar ook met de ontwikkeling der lyriek, die aldoor meer en meer, gelijk alle poëzie in den loop der tijden en bij wat men noemt: het voortgaan der beschaving, kunstlied is geworden.

Zeer juist zegt Flaskamp: der Gradunterschied — es ist kein Art- und Wesensunterschied — zwischen der älteren und neueren Lyrik und Kunst überhaupt ist eben der Weg des Deutschen vom Naturvolk zum Kulturvolk...

Zoo kan dit museum voor wie er niet doorheen drentelt om den tijd te korten of uit den regen te zijn, een goede leerschool worden: niet hoe men „schilderijen" moet zien, maar hoe men verzen moet beoordeelen.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

De Beiaard (Sept.) ruimt een plaats in aan Mr. J. A. Veraart tot voorstelling zijner *Vraagstukken der economische bedrijfsorganisatie.* Hij behandelt het te-recht veelbestreden collectief-contract en tracht de moeielijkheden allerwegen daartegen gerezen te weerleggen. Wij zijn nieuwsgierig te zien, hoe hij in het vervolg-artikel ook de bezwaren, die hier nog niet worden aangeraakt, zal ondervangen. Afgezien van ethische voetangels en klemmen zijn er ook heel wat van zuiver praktischen aard te ontloopen. Ik geloof dat de bekwame financier van Oss met den vinger heeft aangetoond: waar deze laatste verborgen zijn. En naar ik hoop zullen ook nog wel ter sprake komen, hoe het wassend aantal van onafhankelijke ondernemingen kan worden beperkt. Is dat onmogelijk, dan zou hier gelijk in andere landen het collectief-contract voor de werkgevers misschien meer schade dan voordeel beteekenen, natuurlijk in eene bepaalde industrie. Want de ondernemingen door groepen van belanghebbenden opgericht en onafhankelijk onderhouden, onttrekken aan de fabrikanten in trust of kartel verbonden een deel van het afzetgebied, zoodat deze hun afzetprijzen moeten verhoogen, wat dan weer een ander deel der overblijvende afnemers doet besluiten tot eigen productie. Het is een moeielijke kwestie en het hoor en wederhoor moet eerlijk worden toegepast, de nadeelen en voordeelen gewikt en gewogen, alvorens men zal mogen besluiten wat het beste is. Zelfs dan blijft er gelegenheid te over om zich bloedig in de vingers te snijden.

L. L. begint de vertaling van Calderon's *De standvastige Prins* (El Principe constante). Dat mag met blijdschap worden toegejuicht, omdat het onze hooger-willende tooneelisten er misschien toe brengen kan, eens ernstig te gaan denken aan de opvoering van Calderon's meesterwerken.

Prof. Dr. Jos Schrijnen en J. M. M. van der Burgt verhalen ons *Uit het sociale leven der Baroendi's*; de eerste schrijft het artikel en maakt gebruik van de diepgaande studie van J. van der Burgt, zoo oprecht gewaardeerd in een verleden jaar verschenen publikatie over de Baroendi's van Prof. Hans Meyer.

Marie Koenen zet haar roman voort en in de boekbesprekingen wordt het werkelijk mooie boekje van Maurits Sabbe: *Een*

Mei van Vroomheid geroemd evenals het jeugdboekje: *De Kleintjes* van Annie Thole.

In *De Gids* geeft J. C. Bloem lucht aan droevige herfststemmingen. Al zijn tamelijke lange gedichten dragen sombere titels: *October, Allerzielen, Een Mummie.* In *Allerzielen* vergelijkt hij op tamelijk zakelijken toon de wijze, waarop doodenvereering zich uit bij zuidelijke en noordelijke volken. Van christelijke emotie geen spoor. Het eindigt: „Zoo heeft het leven ons geformeerd. Een wil verwant aan deze barre hoven. Een hart dat duldt en eindeloos begeert. De wilde hemel van den droom daarboven". Tamelijk nuchter maar ook somber en troosteloos als een herfstdag van mist en regen, zonder een straal. R. C. J. Tutein Nolthenius zet zijn lang *bezoek aan Cappet* voort. Nu is het de vader van madame de Stael, wier kennis hij ons laat maken. Zelden is een sterveling zoo verheerlijkt en daarna zoo verguisd als Jacques Necker. „Zijn dochter weersprak het gezegde: Zoo moeder, zoo dochter", want zij geleek in niets op de teere blondine, die Suzanne Churchod eens was; maar van haar vader was zij inderdaad vleesch van zijn vleesch met haar bruin gelaat, haar sprekende oogen, korte gezette gestalte en even onbetwistbaar was zij ook geest van zijn geest. Uitvoerig verhaalt Schr. nu Necker's leven, vooral zijn politieke loopbaan en besluit met de opmerking, dat zijn persoon, zoowel als zijn geschriften uiterst geschikt zijn om aan het huidige geslacht te leeren, wat te doen maar vooral te laten. Dr. van Deventer laat *een snuffelaar* snuffelen in oude boeken en de Booze hem in zijn werk storen. Wat hiermede bedoeld wordt, is niet altijd recht duidelijk. Voor belletrie is ruim gezorgd door de welbekende *Leemen torens* en een novelle van Jo van Ammers Küller getiteld *Een voldoening* en door *Herfstdroom* van Frits Hopman.

De *Revue des Deux Mondes* van 15 Augustus volgt het voorbeeld van *Le Correspondant*: alles onverbiddelijk te weigeren, wat niet op de een of andere wijze op den oorlog betrekking heeft. Artikelen, gedichten, reisindrukken, biographiën, boekrecensies, overzichten, alles heeft dezelfde akeligen veldgrauwen tint. Zelfs het mooie levensbeeld door Georges Goyau gegeven van *le Cardinal Mercier* moet aan den oorlog zijn te danken. Zonder dezen zou de groote kardinaal ongetwijfeld een heilig priester, een achtenswaardig man, een uitnemende bisschop geweest zijn maar nu pas kon de menschheid zien hoe groot hij was.

De Tijdspiegel houdt zich vooral bezig met Kosmographie. Eerst in *De slinger der eeuwen* van Brocadet Zaalberg, terwijl Dr. Reddingius in zijn *glaciale Kosmogonie* ons ongeveer dezelfde toekomst voorspelt. Volgens den eerste moet Europa verdwijnen in de diepte der zee; de westelijke landen zijn onverbiddelijk tot ondergang gedoemd. De laatste voorziet een langzame bedrieging der aarde en een toekomstige ijsperiode. Wie weet of dat nog niet het beste is. Een geweldige afkoeling ten minste is noodig

om de gemoederen weer zoo frisch te maken, dat wij elkaar straks als normale menschen kunnen ontmoeten en begroeten.

In *Vragen van den Dag* bespreekt Dr. K. Vos *Luther's invloed op de Nederlandsche reformatie* en Dr. Georg Brandes toont duidelijk aan wat door Luther's aftakeling van het leergezag nu eindelijk van den Bijbel, dien men nog altijd Gods Woord pleegt te noemen, gemaakt kan worden door menschelijke willekeur en ijdelheid. Deze heer, die overigens meer literator is dan wat anders, en ook vroeger reeds door zijn radikale bokkesprongen de aandacht trok, beschouwt de H. Schrift ongeveer als een bundel novellen. Judith, Esther en andere boeken zijn voor hem gewone sprookjes. PANTA

NIEUWE UITGAVEN

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE

Holl (Dr. C.) Waan en Waarheid. Een Gids op den Zonneberg des Geloofs voor moderne ontwikkelde jongelui. Naar het Duitsch bewerkt door J. v. d. Bergh, R. K. Pr. — A'dam, R. K. Boekcentrale.

In 1915 verscheen bij denzelfden uitgever eene vertaling van een ander boek van Dr. Holl, eveneens bezorgd door den Eerw. Heer van den Bergh en in 1916 was er reeds eene tweede oplage. Dat boek heette *Stormen trotseeren,* een ernstig woord over een teer punt tot de moderne jeugd; het handelde over de deugd van zuiverheid. Een prachtig, nooit genoeg te prijzen werk.

En van dit nieuwe mogen wij denzelfden lof herhalen en even groote verspreiding verwachten. In *Waan en Waarheid* gaat het over de deugd van Geloof in negen hoofdstukken, over de zonde van ongeloof in zeven en over geloofsgevaren en geloofsbeschutting in negentien hoofdstukken.

De verhandelingen zijn geschreven met eene klaarheid en zin voor logische ontwikkeling, welke men moet bewonderen.

Neem b.v. eens de allereerste regelen van de inleiding:

„Toen Jezus terugkeerde van Zijn bezoek aan Joannes bij den Jordaan, gingen twee leerlingen van den Dooper hem achterna en vroegen Hem: „Meester, waar woont Gij?" De Zaligmaker antwoordde: „Komt en ziet". Beiden gingen met Hem en werden Zijne eerste leerlingen; het waren Andreas en Joannes.

Als de Heer bij een andere gelegenheid het woord sprak: „Ik ben bij U alle dagen tot aan het einde der wereld", en als Hij „wil dat alle menschen zalig worden en tot de kennis der waarheid komen", dan moet er op de vraag: „Meester, waar woont Gij?" tegenwoordig nog even stellig een antwoord zijn als toen. Daartegenover staat, dat wij ook de waarschuwing niet mogen vergeten:

„Als iemand zegt: hier is Christus, of daar is Hij, gelooft het niet, want valsche Christussen en valsche propheten zullen er opstaan".

Hoe eenvoudig en hoe helder is dit betoog voor ieder, die de woorden der H. Schrift aanvaardt als zuivere waarheid.

En deze weldadige soberheid en strenge betoogtrant vinden wij overal terug. Alleen zou ik willen opmerken, dat de groote geesten, kunstenaars en geleerden, welke in verband met hun geloof hier worden genoemd, niet allen recht hebben op die eervolle vermelding. Een latere terugkeer tot het geloof moge hun zelf tot heil zijn geweest, maar is toch niet voldoende hen aan te wijzen min of meer als voorbeelden.

De vertaling is zeer goed en de uitgave in het handige en sierlijke formaat, waarin ook *Stormen trotseeren* werd uitgegeven.

R. K. Pr.

GESCHIEDENIS EN HULPWETENSCHAPPEN

Russian (Russian Court memoirs 1914—1916 by a) met 32 illustraties. Uitg. van Herbert Jenkins Londen. (415) f 8.75.

Dit mooi uitgevoerde boekdeel brengt ons vele bijzonderheden over het Russische hof en het hooge gezelschapsleven in Petrograd, natuurlijk vóór de omwenteling, die aan dit alles een zeer plotseling, zoo niet geheel onverwacht einde heeft gemaakt. De schrijver noemt zijn naam niet, maar maakt toch van zijn anonymiteit geen misbruik door ons schandalen en hofgeheimen te verklappen. Integendeel, hij is hoogst voorzichtig in zijn beweringen, vooral wanneer hij de houding der keizerin tegenover het hof en het volk tracht te verklaren door haar al te groote bescheidenheid, die bijna in schuwheid ontaardt. Deze terughouding was oorzaak van haar geringe populariteit, terwijl de beminnelijke tact van de keizerin-moeder alle harten won. Toch was deze zeer streng op zedelijk gebied, zoodat het hof van Alexander III gunstig afstak bij het tegenwoordige, waar de onverschilligheid der vorstelijke personen, die zich geheel terugtrokken in eigen gezin, het kwaad liet voortwoekeren, waardoor het een klein Babylon geleek. Zeer belangwekkend is het verhaal der veranderingen door den oorlog in het mondaine leven teweeggebracht. De keizerinnen en princessen wijdden zich aan hospitaalwerk en schenen hierdoor het volk nader te komen; maar laster en jalouzie bemoeilijkten als gewoonlijk ook dit werk van naastenliefde en lieten den goeden indruk verloren gaan. Weinig zal de schrijver, die zijn boek in Augustus 1916 eindigde, vermoed hebben dat de tsaar en zijn gezin nog geen jaar later in Siberië het verder verloop van den oorlog zouden betreuren en dat de geheele aristocratie van haar hooge plaats zou zijn neergestort en een nieuwe regeeringsvorm het oude systeem vervangen moest, voor hoelang? Sic transit gloria mundi! Het boek is prachtig uitgevoerd en van fraaie, artistieke portretten voorzien. M. S.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Bowen (Marjorie). Dei gratia. 2de dr. Daamen, den Haag. f 2.90.

Ze worden alle vertaald de werken van Marjorie, en veel gelezen omdat zij het protestantsche geschiedenis-onderwijs, waarin ons volk is groot gebracht, nog eens romantisch overdoen. Men heeft dat zóó gewaardeerd dat Marjorie (die eigenlijk Gabrielle Campbell heet) al voor eenige jaren tot buitenlandsch lid werd benoemd van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde. *De Held* en dit boek: *Dei gratia* bedoelen een leven te geven van den bewonderden Willem de Zwijger.

Historische romans zijn gevaarlijke dingen, want de schrijver behoudt zich nu eenmaal de vrijheid voor om met name genoemde personen, waarover hij in een handboekje even iets gelezen heeft, uit te beelden voor de heele wereld: niet zelden wordt het dan ook een gewoon lasterpraatje. Wat Bowen goed weet van ons land is: dat de wolken laag liggen en de menschen blond zijn. Ieder oogenblik brengt zij daarmede lokale kleur aan. Filips van Spanje en Granvelle zijn echte samenzwerende theaterbandieten, er ontbreekt nog maar aan dat zij een fluitje hebben en zwarte maskers dragen. Indien men ze met schorre stem (dàt vooral) driemaal „wraak" zoo nu en dan eens roepen liet, zou dat den indruk zonder twijfel verhoogen. M. WALRE.

Emerson (Blanche). Verworpenen. Roman van een werkende vrouw. (235) Amersfoort, G. Slothouwer.

Nu ja, zoo tragisch is het niet, en op die manier zijn wij allemaal verworpenen. En zouden alle patroons zoo'n onhebbelijke wezens zijn? En zijn die werkende vrouwen alle zoo schuchter en naief als Line Westerhof, die op zeventienjarigen leeftijd „den strijd om het bestaan" begint met adressen schrijven, hoewel zij zich natuurlijk in staat voelt tot veel hooger werk. Het kind moet het huishouden der ouders steunen en heeft nog het ongeluk te verlieven in een patroon, die er niets van merkt. Het leven van het meisje bestaat in het najagen van steeds voordeeliger betrekkingen, totdat zij de sterke Regine, een toevallig ongewettigde dochter van een „grraaff", en ook een „werkende vrouw", die goed declameert tegen „ontvoogding der vrouw", „traditie", en die zelve overtuigd is: „dat mijn stem buigzaam en soepel was, dat de woordenkeus mij nooit moeilijk viel, dat ik de zinnen aaneenvoegen kon als paarlen aan een snoer.... dat ik geest en talent bezat... alles, alles wat gezegd wordt een schitterende carrière mogelijk te maken" (blz. 226). Line kust het „zijïg blonde haar"

van Regina, en met haar beidjes trekken zij erop uit om de ongerechtigheid der wereld tegenover het zwakke geslacht te bestrijden. Het boek is onschuldig maar een beetje ridikuul vanwege de groote woorden en de kleine gedachten.

V. O. H. DE BEAUFORT.

Hoven (Thérèse). 't Winkeltje. Roman. Uitgave van Valkhoff & Co. Amersfoort. (267) f 3.25.

Het begint 30 Juli 1914. Hes en Cor, de twee eigenaressen van 't winkeltje, zitten treurig bij elkander te luisteren naar de bel, die maar niet overgaat om koopers aan te kondigen voor hun eerste-klas koopwaar: Biscuits van Verkade en Patria, chocolade van Droste. Daar komt een bakvischje binnen om koekjes te koopen en vertelt bij wijze van aardigheid dat er oorlog komt en een soldaat op de pier staat. De oude Zusters vinden het nieuws ongelooflijk, helaas! sedert ruim drie jaar weten wij dat het niet alleen mogelijk maar waar was. Nu volgen de lotgevallen van het winkeltje, de zusters en het nichtje Miel, dat op het stadhuis werkt, gedurende den oorlogstijd. 't Gaat niet diep maar het wordt gezellig en aanschouwelijk verteld hoe het ontzettende wereldgebeuren werkt in de kleine gladde levens der eenvoudige burgerlui, hoe zij langzamerhand bekomen van de eerste verbijstering, hun denken en handelen leeren aanpassen aan de nieuwe toestanden, en ten slotte er nog goed bij varen. De oorlog geeft nieuw leven aan het kwijnende bestaan van het winkeltje en — de harten der ietwat bekrompen tantes worden door het wereldleed verruimd, zij helpen belgische vluchtelingen en stemmen er ten slotte in toe, dat het winkeltje overgedaan wordt aan het nichtje. Zij en haar flinke man zullen het naar de eischen van den tijd beheeren, er wellicht nog een winstgevend zaakje van maken en als dan het verhaal den 18 Februari 1915 eindigt, is de oorlog nog in vollen gang, ja, begint eigenlijk pas met den afschuwelijken duikbootstrijd, maar voor de dames uit het Winkeltje is het of de oorlog plotseling heeft opgehouden.

Misschien brengt een nieuw deel ons op de hoogte van de verdere lotgevallen van Mies, Gijs en de oude juffers gedurende het verdere verloop van den krijg.

M. S.

Koenen (Marie). De Moeder. 's Bosch, C. N. Teulings.

Een mooi harmonisch boek. Onder de menschen die voor onze lens worden geplaatst, staat de moeder, gewone, eenvoudige boerenvrouw uit het Limburgsche, als een die allen overtreft door de liefde voor het geluk van anderen, die zich openbaart in doortastende daden en opofferingszin. Maar niet onder en tusschen, maar boven allen uit staat Treeske, weer een van die ideaal-menschen zooals Marie Koenen ze weet voor te stellen: te mooi en te goed voor deze wereld!

Dit boek ontheft aan het ordinaire van ons leven en steekt ons de lucht in, zoodat wij vanzelf hoog opwaarts gaan blikken, over het aardsche gedoe heen. Wij zijn als Zachaeus in den vijgenboom, en over de beweeglijke koppen der stervelingen zien wij den onsterfelijke.

Phemia Molkenboer teekende een fraaien band, sober als het karakter van vrouw Severiens en daarom juist zoo mooi. Voor iedereen! A. GIELEN.

Maas (C. G. J.) Het geheim van den grooten Hesper. s'Bosch, Berger.

Het staat er wel niet bij, maar ik durf toch wedden dat het boek uit het Engelsch vertaald is. Op de eerste bladzijde wordt al dadelijk door den schrijver gewezen op de „buitengewoon lange beenen" van een der romanhelden, en deze bewondering voor lange beenen is zuiver Engelsch. Het verhaal is overigens heel dramatisch en de Groote Hesper (een reusachtige diamant) de liefhebbende Lolla en Edith (de eerste moet heldhaftig sterven, omdat de auteur noodzakelijk een van beiden uit den weg moet ruimen, wijl zij hetzelfde voorwerp liefhebben), de dappere edelsteenzoekers en de booze schurk en belager, zij helpen allen mee om het verhaal zoo boeiend mogelijk te maken.

W. MERKELBEEK.

Reuter (Gabrielle) Lenteroes. Amersfoort, Slothouwer.

Verkwikkelijk is het geval niet, wijl weer een van die eeuwige echtbreukgeschiedenissen, waarmede de mondaine romans worden opgevuld.

Een gravin, of zoo iets, komt tot de bevinding dat haar man ontrouw is; zij verlaat hem en gaat aan het tooneel om haar brood te verdienen. Om haar spel en misschien meer nog om haar schoonheid wordt zij gevierd. Maar ten langen leste vlucht zij naar Italië om een tijdlang ver weg te zijn uit het geroezemoes der vermaakwereld.

Daar heeft zij aan hare zijde eene schilderes, uiterlijk een allermalst spektakel, wier „jongensachtig, slank lichaam was bedekt door een aansluitend gewaad, dat tot geen enkele mode behoorde; om den hals lag een wit linnen kraag, van hoogst eigenaardig model, — aan haar horlogeketting een ivoren doodshoofd — — om haar taille hing aan een fijn bewerkte ketting een Finsche dolk" —. Ga nu met zoo'n schepsel eens uit!—.

De tooneelspeelster verliest haar hart aan een Duitschen landheer, die ook in Rome rondslentert. En die liefde wordt beantwoord. Maar een ongeluk zit in een klein hoekje. Juist als Tissow, zoo heet de man, voor de kamerdeur staat van zijn aangebedene, hoort hij de dolste liefdesverklaringen van een in vervoering geraakten Italiaan, die voor haar op de knieen ligt, maar hij hoort niet hoe

zij hem het zwijgen oplegt en afwijst. Door deze vergissing loopt het mis; Tissow wil geen toenadering en geene verklaring. Kort daarop hoort zij dat hij in 't huwelijk zal gaan treden met dezelfde vrouw, die ook haar eerste geluk heeft verwoest.

Het boek zou nog leesbaar zijn als dat gesol van die ongare schilderes met haar naaktmodel, niet zoo hinderlijk was. Van de bibliotheken moet men het in elk geval weghouden.

M. WALRE.

Weede (Caspar de) Wederrechtelijk in bezit genomen (Naar het Fransch) 2 dln. s'Bosch, H. Berger.

Het boek is wat wij noemen hoog-romantisch, vol leven en verrassende gebeurtenissen. En ten slotte bereikt de heldin, Simona, het hoogste geluk op aarde: zij trouwt met een luitenant; het is ten minste zoo goed als zeker. Het boek is goed.

W. MERKELBEEK.

ENGELSCH

Thurston (E. Temple) The five barred Gate. Hodder & Stoughton, Londen (319) f 3.50.

Roman en avontuur — naar deze twee dingen haakt, volgens den schrijver, iedereen, de vrouw meer bepaald naar het eerste, de man naar het tweede. Over heuvels en dalen zoeken zij er naar en daar is bijna geen, die het eenvoudige geheim kent, waar men ze kan vinden. Dit geheim zoo eenvoudig als de beste goocheltoer, zoo gemakkelijk te behandelen, als men eenmaal weet hoe te doen, wil dit verhaal aan de wereld openbaren. Het geheim is publiek eigendom, hoewel zoo weinigen het opeischen. Ieder moet het kennen in zijn hart, ofschoon zoo weinigen het begrijpen, zóó weinigen, dat het nog altijd een betooverd geheim is voor allen — de geheime schuilplaats, waarin een man avontuur kan vinden en een vrouw roman.

Een jonge man en vrouw zoeken het in hun landhuis, dat de vreemde naam van „Farthings" (penningen) draagt. Zij waren twee jaar getrouwd en hij vond geen kalm avontuur in de stad en zij geen romannetje. Wat zij hier doorleven en ondervinden wordt op aardige wijze verteld — misschien is de toon van den schrijver wat lichtzinnig, waar hij de in den grond onschuldige flirtation van dit paar met een ander getrouwd paar vertelt — maar ten slotte erkennen beide, dat slechts in huwelijksliefde en huiselijk geluk de zucht naar avontuur en roman bevredigd wordt en als op de laatste bladzijde in het verschiet een wiegje verschijnt, dan roept de man blijde uit: „Wat 'n avontuur!" en antwoordt zij: „Wat 'n roman!" Zoo zijn beide tevreden en de lezer kan met een glimlach over veel dwaasheid en eenige wijsheid het wel amusante boek sluiten.

M. S.

Author of Elisabeth and her German Garden (the). The princess Priscilla's fortnight. Nelson's editie (381) f 0.55.

Priscilla, de dochter van den groothertog Lothen Kunitz, een land, dat zich ergens in Zuid-Duitschland moet bevinden, verveelt zich doodelijk in het duodecimo hoofdstadje van haar tamelijk grimmigen vader. Zij wil de wereld en het leven leeren kennen buiten de enge grenzen van het saaie hof en als er zich een kroonprins voordoet, die door haar vader begunstigd, haar ten huwelijk wil vragen, besluit Priscilla te vluchten en daar men zulk een gewichtige daad gewoonlijk niet alleen doet, weet het princesje haar 60jarigen leermeester, den Geheimrath, Hofbibliothekar Fritzing over te halen, zich als haar oom voor te doen en met haar de wijde wereld in te gaan. De oude heer, gewoon al haar grillen in te volgen, durft niet weigeren. Zij fietsen de hoofdstad uit en reizen naar Engeland. Door beider onbeholpenheid en weinige levenservaring beleven zij vele minder aangename maar zeer onschuldige avonturen. Priscilla is haar vrijheid spoedig hartelijk moede en overgelukkig als de versmade kroonprins haar komt halen en terugbrengt in haar kring. Zij heeft geen bezwaren meer tegen een huwelijk met hem en alles eindigt naar wensch.

Het verhaal wordt op de manier der schrijfster, die wij kennen uit de trilogie van Elisabeth, vlug en vlot verteld. 't Gaat niet diep, maar 't is hier en daar geestig en de verschillende aard van Engelschen en Duitschers uit en vóór oorlogstijd wordt op vermakelijke wijze geschetst.

Curwood (James Oliver). The Girl beyond the trail. Cassell & C. J. Londen (306) f 3.90.

Zooals Thor de Beer, Kazan de Wolfshond e. a. werken van dezen schrijver speelt „The Girl" in het hooge Noorden, binnen den Noordpoolcirkel. Het is een geheimzinnig verhaal, tamelijk ingewikkeld, vol avonturen. Er komt een soort van missionaris in voor, die zich Father Roland laat noemen, en overal weldoende rondgaat. Hij belijdt echter het bekende christendom boven geloofsverdeeldheid, is noch Katholiek, noch Anglikaan, blijkt later getrouwd en vader te zijn. Door ongelukkige omstandigheden was hij vrouw en dochter kwijt geraakt. Ook David Raine, de eigenlijke „held", heeft zijn echtgenoote op minder aangename en eervolle wijze verloren. Onder leiding van den zoogenaamden zendeling in de gezonde, frissche atmosfeer der eindelooze wildernis, vergeet hij zijn ongeluk en vindt een nieuwe toekomst. Het is zeer avontuurlijk, aan waarschijnlijkheid valt niet te denken. Wie van verre komt, weet wondere verhalen te doen, en men moet dus maar alles voor lief nemen, wat Curwood op zijn bekende, onderhoudende manier weet te vertellen. M. S.

FRANSCH

Yver (Colette). Mirabelle de Pampelune. Paris, Calmann Levy (314) f 2.40.

Deze mooie, romaneske titel van een boek geschreven door de sympathieke schrijfster van *Princesses de Science, Métier de roi, le Mystère des Béatitudes* belooft heel wat; stellig niets oorlogszuchtigs. Eilacy! evenals op zooveel bitters, moeten wij ons voorbereiden, hoe langer de onzinnige verdwazing van den massamoord duurt, op niets dan oorlogslectuur. Krieg, war, guerre, guerra — hoe het ijselijke ding in het Turksch, Japansch, Chineesch heet, weten wij nog niet, maar in elk geval de gruwel blijft dezelfde, beheerscht onze gedachten, ons dagelijksch leven, ons eten en drinken en ook onze lectuur. Romans, spelend in een periode, minstens vier jaar terug, zijn reeds op het randje van ouderwetsch, wil men modern, actueel, up to date zijn, dan is men wel gedwongen geschiedenis van gister en eergisteren te geven. Hoe dan aan de benauwing der laatste jaren te ontkomen?

Mirabelle de Pampelune is de heldin van een middeleeuwsche legende of kroniek. Een schoone jonkvrouw, om wie dappere ridders streden en die de trouw van haar uitverkorene beloonde, door, toen hij blind uit den strijd terugkeerde, toch zijn gade te worden. Dit oude verhaal vindt zijn tegenhanger in den huidigen strijd, maar Mirabelle heet dan Louise en is de dochter van een eenvoudigen boekhandelaar, haar ridder Henri is klerk bij haar vader. Hij vereert haar in stilte, zij droomend van ridderverhalen vindt hem alledaagsch, gewoon, misschien te burgerlijk. Dan komt de oorlog. Henri wordt opgeroepen, strijdt als een held, wordt gewond, keert terug — ook blind — en Louise volgt haar hoogvereerde Mirabelle ook hierin na, geeft Henri haar liefde voor het leven, en acht zich gelukkig zijn vrouw en geleidster te mogen worden.

De twee andere verhalen, die het bundeltje vullen, spelen eveneens in de loopgraven en verheerlijken franschen heldenmoed en vooral den vroolijken, opgewekten geest, die de soldaten bezielt en hen blijmoedig dood of verminking doet tegemoet gaan. (?)

Noode missen wij in deze levendige, humoristische verhaaltjes la note religieuse, die wij van deze auteur — de geestelijke moeder van den bewonderenswaardigen Abbé Naïm — wel recht hadden te verwachten.

En overigens, wie liever niet van den oorlog hoort of leest, late zich niet verleiden door den romantischen titel van Mirabelle de Pampelune, de reeds zeven eeuwen bijna doode heldin, die tot voorbeeld strekt aan een andere 20ste-eeuwsche. Zoo weinig verandert de wereld! M. S.

VARIA

Louise Mühlbach heeft dozijnen zoogenaamd historische romans geschreven. Laten wij even zeggen, want die producten zijn ook in het Hollandsch vertaald en worden verslonden door de gewone leenlezers, dat ze historisch valsch, zedelijk verderfelijk, en wat den vorm betreft echt maakwerk zijn. Romantiek voor het schellinkje. In het deel „Frankrijk tegen Duitschland" staat de volgende beschrijving (blz. 96):

„Hij boog diep en sloop als een tijgerkat met gebogen hoofd, weder naar de blinde deur, waardoor hij verdween.

Zij oogde hem na en hief dreigend de hand tegen deze deur op, met saamgedrukte lippen, en *de dolk, die in haar dreigende hand ontbrak, flikkerde hem uit hare oogen na.*" Hier heb ik maar onderstreept, want het is te kostelijk om het met de gewone, alledaagsche letters te laten afdrukken.

En wat het arme hoofd van die schoone gravin te lijden moet hebben gehad. De dame werkt er mee als met een voetbal:

„Zij wierp het hoofd trotsch achterover en de saffieren en brillanten op haar voorhoofd vonkelden niet zoo helder als haar zwarte groote oogen dit van toorn deden" (blz. 96).

Een paar regels verder:

„Nog geen spoor?" riep zij, het hoofd fier achterover werpende: „En is het niets, dat ik hier ben, en dat men mij gevolgd is en als een slaaf aan mijn voeten legt?"

Nog vijf regels verder:

„Zij wierp het hoofd trotsch achterover en de demonische uitdrukking vlamde weer over haar aangezicht".

Op de volgende bladzijden zien wij haar nog altijd „werpen" met haar hoofd.

„Doch zij wierp het hoofd trotsch achterover. Zij wilde niet luisteren naar deze vermanende, vreeselijke stemmen."

„Zij richtte het hoofd slechts trotscher op, en een gloeiend rood vloog over hare wangen." Enz. enz. —. zoo gaat het voort. Het is de echte romantiek van: „Amalia, bemint gij den graaf" en het heldhaftige antwoord der schuchtere jonkvrouw; „wis en bliksems, papa!" met het hoofd in den nek natuurlijk! En dat goedje wordt verorberd met eene gretigheid alsof er niets beters te krijgen was.

Verhaeren. De weduwe van Emile Verhaeren heeft de uitgebreide boekerij van haar echtgenoot aan den Belgischen Staat ten geschenke gegeven. De boekenverzameling zal worden opgenomen in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel in een afzonderlijke zaal, die den naam „Salle Verhaeren" krijgt.

Verhaeren's boekerij bevat een kostbare, zeldzame en volledige verzameling werken der symbolisten. De boekerij bevindt zich gedeeltelijk in België, gedeeltelijk in Frankrijk, waar Verhaeren het grootste gedeelte van het jaar woonde.

Dure boeken. De Duitsche boekhandel speculeert op de koopkracht van verzamelaars, die door den oorlog rijk geworden zijn en verrast ons met merkwaardige luxe-uitgaven. Een voorbeeld hiervan is het nieuwe „Zweimonatschrift Marsyas", herausgeg. van Theodoor Fagger en in den handel gebracht door Heinrich Hochstein-Verlag te Berlijn.

Dit tijdschrift is een curieus voorbeeld van de fabricage van zeldzame en kostbare boeken. Het bevat oorspronkelijk houtsneden en etsen van beroemde kunstenaars, door hen zelf gesigneerd en ook novellen en beschouwingen van bekende schrijvers.

Het verschijnt in 235 genummerde exemplaren, waarvan 35 gedrukt zijn op Japansch papier en 210 op Van Gelder.

De exemplaren op Hollandsch papier kosten 600 Mark per jaargang van 6 afleveringen, de exemplaren op Japansch niet minder dan 1500 Mark.

De uitgever stelt verder 570 exemplaren van een prospectus van dit tijdschrift beschikbaar, dat twee oorspronkelijke etsen bevat. Het bezit van een exemplaar van dit duurste aller prospectussen kan men zich verzekeren door inzending van 50 Mark. De inteekenaars ontvangen het prospectus gratis.

Een drukfout. Men schrijft ons: Naar aanleiding van het artikel over Uhland in „Van alle tijden" vestig ik hiermede even Uw aandacht op een curiosum van de eerste uitgave zijner gedichten.

De bundel begint met de woorden:

Lieder sind wir. Unser Vater
Schickt uns in die offne Welt...

Nu wilde het ongeluk, dat er in den eersten regel van den eersten druk reeds een komische drukfout is geslopen en nog wel in het eerste woord. Deze uitgave begint n.l. aldus:

Leder sind wir, Unser Vater enz.

Misschien was U dit reeds bekend. Deze bijzonderheid kan misschien in „Boekenschouw" een plaatsje vinden. C. J. v. L.

Losse gedachten van Heine: De mortuis nil nisi bene, man soll von den Lebenden nur Böses reden.

Duitschers zijn gevaarlijke menschen: op het onverwachtst halen zij een gedicht te voorschijn of beginnen over filozofie te praten.

Buffon zegt: de stijl is de mensch. Vilemain is een levende

weerlegging van dit axioma; zijn stijl is schoon, goed-gewasschen en zuiver.

Auffenberg heb ik niet gelezen — ik denk maar: hij zal wel ongeveer hetzelfde zijn als Arlincourt.... dien ik ook niet gelezen heb.

Waarom zou ik mij thans verdedigen; over enkele jaren ben ik dood en moet ik mij toch alle leugenpraatjes laten welgevallen.

Zij schelden op Napoleon — maar toch altijd met zekeren eerbied..... terwijl zij met hun rechterhand hem met slijk gooien, houden zij hun hoed in de linker.

Luther bracht Duitschland in beroering, maar Francis Drake herstelde de rust: hij gaf ons de aardappelen.

Er zijn menschen, die alles van den vogel meenen te weten, omdat zij het ei hebben gezien, waaruit hij is gekropen.

Ik las een vervelend boek en viel in slaap; in mijn slaap droomde ik dat ik verder las en werd wakker van verveling.... en dat ging zoo driemaal achter elkaar.

Guy de Maupassant. Deze had een grenzelooze bewondering voor Flaubert die het Fransche proza heeft geheven tot de hoogste hoogte der volkomenheid. Daarentegen had hij een afkeer van Zola, die van alles kon, ook al voelde hij het niet. Juist Guy moest zich daaraan stooten, die, aristocratisch artiest als hij was, alléén dàt wilde schrijven wat doorleefd was.

Verlaine in Engeland. Armoede dreef hem in Londen zoo ver, dat hij een baantje zocht als leeraar in 't Fransch. Hij vond in Bournemouse zoo iets, voor zeventig pounds per jaar, *sans blanchissage. „Et je m'en sers de si peu!"* lachte de faun en hij nam het aan. 't Was een wanhopig Engelsche inrichting: het woord Gods vervolgde hem tot op zijn nachtkastje in den vorm van een eerwaardigen bijbel. En hij moest de kinderen lijnteekenen leeren of hij kon of niet. „Every Frenchman can draw" vond de dominee-directeur. De vreugd duurde kort. Verlaine zwalkte toch maar liever over de wijde wereld.

IN EIGEN KRING	WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING" DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1sten VAN ELKE MAAND

Niet velen hebben ditmaal zich gewaagd aan de beantwoording onzer vraag, die eene beoordeeling wenschte van het weekblad de *Haagsche Post.* Toch bleek het wel, dat verschillenden nieuwsgierig waren naar de antwoorden, want van meer dan ééne zijde ontvingen wij het verzoek niet één maar alle of eenige ten minste weer te geven.

Het was ons niet gemakkelijk ditmaal een voorrang toe te kennen en tusschen verschillende antwoorden hebben wij het lot laten beslissen, waardoor ons honorarium werd toegewezen aan den Z.E. Pater M. Stocks, die al van zoo menig blad de diagnose scherpzinnig heeft opgemaakt, en naar wij hopen ook gelegenheid zal vinden zijn oordeel over de H. P. eens breed te motiveeren.

I. Het antwoord van den Z.E. Heer Donders.

'n Nieuw-modisch, hollandsch weekblad met fransche manieren.

Levert onder geen enkele rubriek één enkel artikel, dat ook maar even uitkijkt boven de meest-gewone, journalistieke middelmatigheid.

Op het gebied van kunst en litteratuur brengt het louter dilettantisme.

Op het gebied van sociale en ethische beginselen is het: „ami de tous les principes et de tous leurs contraires", maar aanvaardt nooit eenige consequentie.

Op economisch gebied is het lang niet altijd betrouwbaar in z'n vóórlichting.

Kan mogelijk bij onze „bourgeoisie intellectuelle" nu en dan een gemakkelijk succes behalen.

Mag op iedere leestafel gemist worden.

Moet uit iedere katholieke huiskamer geweerd.

H. J. M. DONDERS, pastoor.

II. Het antwoord van Pater Stocks.

Gaarne geven wij toe, dat de groote afwisseling van rubrieken en sommige degelijke artikelen, als bijv. die van Treub over den economischen toestand — naast de schetterende reclame — veel tot de ruime verspreiding van dit wufte, rose-getinte weekblad hebben bijgedragen.

Toch meenen wij die groote verspreiding, ook onder geloofsgenooten, zeer te moeten betreuren. Wij hebben dit blad van zijn eerste nummer, waarin het beloofde, zuiver neutraal en onpartijdig te zullen zijn, tot het laatste gevolgd, en zijn nu tot de slotsom gekomen, dat het blad zijn belofte geenszins heeft ingelost, maar om zijn inhoud verdient te worden gerangschikt onder de bladen, gevaarlijk voor geloof en zeden.

De politieke beschouwingen zijn in beslist literalen toon gehouden, de natuurkundige rubriek in evolutionistischen, de tooneel-rubriek in nationalistischen, de mode-rubriek in hoogst-lichtzinnigen, vaak zeer ergerlijken toon, terwijl ook de verhalen en schetsen, die echter in den laatsten tijd niet zoo talrijk waren, vaak zeer stuitende beschrijvingen bevatten.

We stellen ons voor deze punten binnenkort meer in den breede te bewijzen in „De Volksmissionaris" en „Mannenadel en Vrouweneer".

M. Stocks, C.S.S.R.

III. Het antwoord van Mr. P.

Hieronder volgt mijn oordeel over de Haagsche Post.

Vaak of meestal vlot geschreven stukken met dikwijls onderhoudenden inhoud. De H.P. is den laatsten tijd niet in staat gebleken om zich „neutraal" te houden. Uit meerdere bijdragen spreekt een zucht om den lezers te behagen, met het gevolg, dat de grenzen van het moreele geweld worden aangedaan. Daarnaast ook ontzettend onbenullige bijdragen, waarvan het treurig voor het lezend publiek moet heeten, dat de H.P. deze hare lezers durft voorzetten.

Het geregeld lezen der H.P. kweekt oppervlakkigheid, luchthartigheid en verwarring, ook in geloofszaken.

De houding van H.P. tegenover „Katholiek" zou ik niet neutraal durven noemen. De behandeling of liever bijna doodzwijgerij van het Vredesvoorstel van den Paus is er een laatste staaltje van.

Den Haag Hoogachtend Uwdw. lezer

Mr. P.

IV. Het antwoord van A. L. A., 's Heerenberg.

De Haagsche Post:. Probeert eerlijk om neutraal te zijn (zoowel in goeden als kwaden zin) en dit lukt hem vrij wel.

Over 't algemeen interessante, lezenswaardige, leerzame artikelen.

Heeft echter „Puntdichten", altijd zonder punt.

Rubriek „Eventjes lachen" kan men zonder glimlachen doorlezen. Ieder scheurkalenderblaadje is veel geestiger en vooral origineeler.

Daarenboven heeft de H.P. achtereenvolgens twee medewerkers gehad in Couperus en Buysse, die wekelijks op de brutaalste wijze spotten met het gezond verstand der abonnés.

Het laatste stukje van Couperus was het meest welkome, omdat het zijn afscheid was en zoo zien we nu weer uit naar het laatste van Buysse.

De Vrouwenpost is wel wat „verwijfd".

Over 't algemeen zal hij niet veel kwaad doen aan katholieken en als katholieken beslist een niet-katholiek tijdschrift willen lezen, zou ik het liefst de H.P. aanraden.

Feuilleton ken ik niet.

A. L. A., 's Heerenberg.

V. Het antwoord van M. de K. te Leiden.

De „Haagsche Post" lijkt me een onbenullig blad. De meeste artikelen kan men knikkebollend genieten. Ook zijn ze zeer geschikt voor lectuur in een gemoedelijke bui, waarbij men liefst z'n evenwicht door niets verstoord wil hebben. Misschien is het een gevolg van de negatieve beginselen van het blad.

„De „Haagsche Post" staat rechtstreeks noch zijdelings onder invloed van eenige partij of groep, noch van eenig particulier belang. Zij heeft geen parti pris, geen vooroordeelen en geen stokpaardjes. In politieke kwesties zal zij geen partij trekken voor eenige staatkundige richting..."

En nu het positieve: „doch zij zal zich laten leiden door hetgeen 's lands belang *volgens hare meening* eischt".

Wil men dus de reinste neutraliteit bewaren, uitstaan boven alle eenzijdigheid van partij of groep enz., volg dan „hare meening".

Wie schuilen achter „hare meening"? Zouden er nog menschen gevonden worden, die zich door zulken humbug laten impalmen?

Nog iets positiefs: „Tegenover niet-politieke gebeurtenissen, toestanden en vraagstukken, hoopt zij eveneens steeds de houding aan te nemen van den goeden staatsburger, die in de allereerste plaats wenscht te doen, hetgeen recht is".

't Klinkt heel mooi, maar zegt niet veel, juist als verschillende van hare artikelen, waarvan de titel heel wat belooft, terwijl men na het lezen zegt: „Is dat alles, wat weet ik nu nog?"

De rubriek „Vrouwenpost" bevat behalve de wenken betreffende huishouding en mode, van al dergelijke rubrieken, artikeltjes, waarbij men verzucht: „Acht men de vrouwen alleen voor zulk geestesvoedsel geschikt?".

De rubriek ontspanning: puntdichten, humor, enz. bewijst nog eens, dat we geen geestig volk zijn. Dat kan echter de „Haagsche Post" niet helpen.

Het zal wel de bon ton zijn het lieve roze blad te lezen. Ik wil er echter niet wekelijks mee gestraft worden.

M. DE K., Leiden.

Gunstig is dus het oordeel niet, en ik geloof dat een ongunstig antwoord het juiste is.

Soms hebben wij doorwrochte artikelen gevonden gelijk de economische beschouwingen van Treub en later die van Van Oss. Daar kwamen menschen aan het woord die op de hoogte waren. Dat moet men erkennen, ook al zou men met hen verschillen in gevoelen. Verder geloof ik ook dat de Redactie zoo goed mogelijk neutraal heeft willen zijn. Het is moeilijk en van tijd tot tijd komt dan wel eens een beginsel te voorschijn dat allesbehalve neutraal is.

Ik heb ook van het eerste tot het laatste nummer het blad gelezen. Den indruk dat het voor katholieken verboden lectuur zou zijn, heb ik niet gekregen. De elucubraties van de laatste maanden, waarin steeds onkritisch de heidensche oorsprong van een christelijk feest werd aangewezen, begonnen erg verdacht te worden. Bovendien, wij behooren in alles onze katholieke principen op den voorgrond te plaatsen en daar kan voor ons dus nooit een onschadelijk neutraal blad bestaan; onze beginselen worden op den duur door zulk lezen verzwakt, zeer zeker als wij het niet beschouwen als toespijs bij de principieel katholieke lectuur.

Het is waar: de inhoud van de H.P. is zeer oppervlakkig, en dat is in zooverre goed gezien, dat daardoor de meeste lezers zijn te winnen. De groote massa weet niet veel en is met het elementaire, dat men kan vinden in alle handboeken, al erg tevreden.

De Post-Scripta staan ver achter bij de weekoverzichten van het Handelsblad. De Postiljon is soms heel geestig. De militaire medewerker weet er niet meer van dan zijn collega's, wat hem niet kwalijk is te nemen. De kletspraatjes van Couperus hebben opgehouden, maar nu is Cyriel Buysse aan 't woord. Als de medicus of de paedagogische medewerker aan 't woord is, heet oppassen de boodschap. De vrouwenpost is akelig lichtzinnig, ook in de figuurtjes. Het loopende feuilleton: „De Gouden Driehoek" is een colportage-roman. De puntdichten en postograms laten wij onbesproken. De antwoorden op de lastige gevallen kloppen lang niet altijd met onze beginselen. Maar, een deskundige zegt het mij, de financieele brieven van de Vos zijn over 't algemeen scherpzinnig en daar is blijkbaar iemand aan het woord, die eerlijk en met kennis van zaken zijne meening geeft. — Redactie.

(Eenige karakteristieke antwoorden kwamen te laat in).

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

MEVR. A. v. O. te A. Zwei Menschen, ook in 't Hollandsch vertaald, dateert van 1911. Het boek is slecht en belachelijk van onwetendheid omtrent het catholicisme. De schrijver Richard Vosz werd geboren in 1851. Hij woonde vóór den oorlog in Italië, maar zal vandaar wel hebben moeten vertrekken. Hij is nooit een bezadigde en evenwichtige geweest. Zelf verklaart hij o.a.: hij was een zonderling reeds als kind. Het bovennatuurlijke en bovenzinnelijke werkte zoo sterk op hem in dat hij een besliste neiging bij zich meent te ontdekken voor fanatisme (?). Hij zegt: was ik katholiek geweest, dan zou ik heden, monnik, „Schwärmer", asceet zijn. Hij nam deel aan den oorlog van '70, liep toen weer wat universiteit, openbaarde zich als schrijver. Ieder boek, dat hij schreef, was voor hem een ballast, dien hij afwierp van de ziel, eene „losgelöste Schale". Zijn vriend Paul Heyse noemt zijne productie, „ekstatische Improvisation" —.
De schrijver is en blijft een opgewonden standje. In zijn werken, ofschoon zij vaak aangrijpend zijn, zit iets pathologisch, iets zenuwachtig ongezonds, nog afgezien van de eigenaardige religieuze opvattingen van den auteur.

G. O. te Br. Van de drie door u genoemde Fransche schrijvers kan men bezwaarlijk iets opnemen in een kath. openbare bibliotheek. Ik geef wel toe dat sommige hunner werken onder voorbehoud bruikbaar zijn, dus door dezen of genen kunnen worden gelezen. Maar juist om deze zéér ernstige bespreking, moeten ze niet worden opgenomen in openb. biblioth. Nut doen zij in geen geval. — Wat betreft uw tweede vraag: elke jaargang van Boekenschouw heeft een alfabethisch register, binnen een paar minuten kan men dus zijn ingelicht omtrent een der besproken boeken. Het zal u echter binnenkort nòg gemakkelijker worden gemaakt.

MEVR. A. B.-V. te Pr. U zult wel hebben gezien dat „Lazarine" uitvoerig besproken werd in Boekenschouw (in een artikel). „Gedachten van een Verminkte" van Stilgebauer staat op hetzelfde plan als zijn andere anti-oorlogsromans. Literaire waarde hebben zij niet, gewoonlijk grof maakwerk, maar zij kunnen, door op te komen tegen het afschuwelijke fanatisme, dat men voor vaderlandsliefde wil uitgeven, toch wel eenig goed doen.

J. M. te H. Wat Cornélie Noordwal is weet ik niet, jodin of protestante het is mogelijk, maar in eenige boeken komt zij duidelijk als theosophiste, of iets van hetzelfde kaliber, voor den dag. *Intra nos* is bruikbaar voor volwassenen, wordt dus slechts onder voorbehoud hier aanvaard. *Mathilde Polenius* is af te keuren en nog meer haar *Mlle de Chavise,* dat inderdaad een hoon is voor de katholieken, gelijk voldoende blijkt uit de vroegere, uitvoerige bespreking in Boekenschouw.

Bl. te E. Daar kan hij niet over oordeelen. U kunt overigens zelf toch herhaald opmerken, indien u aandachtig leest, dat hij den indruk maakt van een olifant in een boudoir.

J. v. W. te A. Wij kunnen niet in herhaling treden. Lees in Boekenschouw over Pallieter. Brom in „de Beiaard" is niet minder uitdrukkelijk in zijne afkeuring. Het meest heidensche Sensualisme viert er hoogtij. En bovendien, al kwam in dit, al het bovennatuurlijke hoonende boek, alleen de gemeene godslastering voor op het H. Sacrament, die de schrijver in zijn brooddronkenheid daar heeft neergeschreven, dan moesten reeds alle katholieken het zoo spoedig mogelijk ten vure doemen. Bah!

Fr. R. te R. Ik ben zeker dat de meeste onzer lezers tegen uw voorstel zijn, om nml: de oorlogsliteratuur te bespreken. Er zijn zeker waardevolle publikaties bij, maar zeer weinige. Ik weet toevallig hoe dergelijke dingen soms worden saamgesteld. Drie malen heb ik het geval vernomen, dat een landgenoot, die aanbood iets saam te flansen tegen den „vijand", door de zaakwaarnemers der andere mogendheid zijn aanbod zag aangenomen. En de aanbieders hadden zelfs geen kennis genoeg om een brief zonder fouten te schrijven. U begrijpt dat zulke libelletjes alleen ten doel hebben de „massa" te bewerken! En wij worden zóó overstelpt door pamfletten dat het bijna ondoenlijk zou zijn alleen de titels elke maand mede te deelen. Neen, met een hoffelijke buiging wijzen wij uw voorstel af.

J. v. d. H. te H. Ja, dat willen we gaarne doen. Wij hadden er trouwens al aan gedacht, maar uwe belangstelling zal oorzaak zijn dat onze gedachte spoediger in daad zal worden omgezet.

Wij zullen zoo nu en dan in een kort artikeltje de beste boeken, die tot bestudeering van het een of ander vak noodig zijn, met vermelding van uitgever aangeven. Wij gelooven dat het sommigen beheerders van bibliotheken ook ten goede kan komen, want wij staan niet zelden verstomd over de prullen, die worden opgenomen. Dit is geen onvriendelijkheid, het wil alleen zeggen dat halve krachten dikwijls schadelijke krachten zijn, maar ook dat halve krachten zich tot heele kunnen ontwikkelen, als zij talent en lust hebben.

BACON — SHAKESPEARE — CERVANTES

De Baconisten, die zooals men weet alle bewijsgronden bijeenzoeken om de wereld te overtuigen dat de analfabetische slagersjongen, tooneelknecht en zakenman, Will Shaksper van Stratford aan den Avon, onmogelijk de schrijver kan zijn van Shakespeare's onsterfelijke drama's, maar dat deze eer den hooggeleerden Lord Francis Bacon toekomt — durven steeds verder en verder te gaan.

In Weenen en Leipzig te gelijk verscheen een werk van den bekenden Baconist, Alfred von Weber Ebenhof, die het Bacon-Shakespeare mysterie beweert geheel te hebben doorgrond niet alleen, maar het zelfs uitbreidt tot een Bacon-Shakespeare-Cervantes vraagstuk, waaruit blijken moet dat Bacon zelfs de auteur is van.... Don Quichotte.

Nog meer krasse dingen brengt de heer Weber aan het licht. Zijn onthullingen zijn bijna even verrassend als die van Gerard en Lansing. Hij heeft zelfs ontdekt dat de groote, geleerde kanselier van Engeland niets minder was dan de wettige zoon van Elisabeth, de zoogenaamde Virgen Queen, de maagdelijke koningin, door zijn geboorte dus de rechtmatige koning van Engeland!

In dit verbluffende feit vindt Weber, tot groote vreugde en voldoening zeker zijner geestverwanten, de oplossing der vraag, die de Stratfordisten — zoo worden de aanhangers der oude Shakespeare-theorie genoemd — steeds tot de Baconisten richten. Waarom zou Bacon zijn roem als onsterfelijk dichter zoo gering hebben geacht, dat hij zijn auteurschap angstig geheim hield en zijn heerlijke drama's, die tot het kostbaarste geestesbezit der menschheid behooren, liet opvoeren en uitgeven op naam van een minderwaardig individu, zooals Will Shaksper bleek te zijn? Tot nu toe trachtte men dit geheimzinnige feit te verklaren door den geest des tijds, die niet duldde dat een man van Bacon's hoogen levensstand zich vernederde tot het schrijven van tooneelstukken, in een schouwburg tot vermaak van het gepeupel opgevoerd. Dit werd als iets minder eervols beschouwd, dat hem niet paste en in de hofkringen groote ergernis zou verwekken, te meer daar ook de stof der drama's met hun politieken, philosophischen, natuurwetenschappelijken inhoud niet altijd overeen kwam met Bacon's overtuiging en in het openbaar verkondigde beginselen.

Thans echter is uitgemaakt — altijd volgens professor Weber — dat de hoofdoorzaak van zijn anonymiteit en pseudonimiteit gelegen is in het zorgvuldig bewaarde staatsgeheim, dat hij evenals Essex, dien hij later zoo jammerlijk in den steek liet, zonen waren uit den langjarigen echt van koningin Elisabeth en den graaf van Leicester, een verbintenis, die angstvol verborgen bleef en waarvan slechts eenige ingewijden het bestaan kenden.

Dit staatsgeheim moest zoo zorgvuldig bewaard blijven omdat Elisabeth en de engelsche staatslieden de zoo talrijke maar bijtijds verijdelde huwelijksplannen der koningin noodig hadden voor het voeren van buitenlandsche politiek; bovendien gaf het haar een buitengewoon prestige om als maagdelijke priesteres of pausin aan het hoofd te staan der anglikaansche kerk.

Veel is er natuurlijk duister in deze bewering en het schijnt onbegrijpelijk dat Elisabeth de voorkeur gaf haar troon na te laten aan haar verren neef Jacobus I, den zoon van de door haar gemartelde en vermoorde Maria Stuart, dan aan haar eigen kind.

De Oostenrijksche geleerde legt er den nadruk op dat James Stuart, op onwettige wijze den engelschen troon beklom, hetgeen ten gevolge had, dat alle koningen van Engeland, tot op den dag van heden hun best deden de ware geschiedenis van Bacon en Essex te verdonkeremanen, en hierdoor medewerkten tot het bevestigen van het Stratfordsche sprookje. Het engelsche volk mocht nooit weten, dat zijn koningen niet de wettige afstammelingen waren van de oude dynastie.

Francis Bacon, de oudste zoon van Elisabeth was onmiddellijk na zijn geboorte toevertrouwd aan lady Bacon, hofdame der koningin, op koninklijk bevel. Door een vreeselijken eed had later Francis de verplichting op zich genomen het geheim zijner afstamming te bewaren hetgeen hij in hoofdzaak ook deed, hoe zwaar het hem ook viel de afgeperste belofte te houden.

Maar geheel verzwijgen kon hij het niet. Uiterlijk hield hij zijn eed, maar hij openbaarde toch het geheim op uiterst scherpzinnige en kunstvolle wijze door toespelingen, allegoriën, woordspelingen, ingeschoven tooneelen, voorreden, narren-liederen en gesprekken, anagrammen, achrostichons enz. alsmede door geteekende aanduidingen op titelbladen, vignetten, initialen, cijfers, raadselplaatjes, valsche pagineeringen door zijn drama's te strooien. Uit den samenhang dezer teekens, „zoete vergift" zooals hij het noemde, met zijn werken en brieven en de brieven en werken zijner

tijdgenooten heeft men ontdekt dat Bacon tot een soort van geheim genootschap, de Rozenorde behoorde en dat deze de volle waarheid kenden, die hij op zulk een mysterieuze wijze voor het geoote publiek wist te verbergen.

Om zijn anonymiteit nog beter te bewaren, vluchtte Tudor Bacon naar Holland, na eerst door een officieelen dood en schijnbegrafenis voor het engelsche volk gestorven te zijn. Om deze onthullingen van Bacon onschadelijk te maken, werd in de laatste drie eeuwen door het engelsche hof en de hooge kringen van Engeland, vooral door de hofgeschiedschrijvers en alle opvoedkundige inrichtingen — met name de Universiteiten — alles gedaan om de zoogenaamde vergiftigde uitgaven door andere te vervangen, waarin deze geheimzinnige teekens niet voorkwamen. Zoo werden zij het offer van de grofste vervalschingen. De stad Stratford ontwikkelde zich intusschen als centrum van de Shakespeare-vereering onder de allerhoogste bescherming en werd aldus het middelpunt van het grootste bedrog.

Zelfs de *Deutsche Shakespeare Gesellschaft* in Weimar deed onder den machtigen invloed van Engeland mede aan het groote engelsche bedrog en verklaarde op krasse wijze dat ieder onderzoek in andere richting aan waanzin en kwaadwilligheid was toe te schrijven. Zoo kon dus onder medewerking en begunstiging van duitsche geleerden en kunstenaars het vorige jaar de 300jarige herdenking van Shakespeare's dood in Stratford plaats hebben. Tegelijkertijd vierde Spanje feest ter eere van Cervantes, dien zij in alle onschuld hoog vereerden als schrijver van den beroemden Don Quyote! Helaas! ook deze eer moet hij even als de onnoozele Shaksper afstaan aan het wonder zijner eeuw, den genialen, onovertroffen Bacon, want prof. Weber zal in dit zijn boek — waarvan wij nog maar alleen het prospectus in handen hebben — op onwederlegbare wijze betoogen dat de ridder van het droevige figuur eigenlijk een Engelschman was, en dat het verhaal zijner lotgevallen een door Cervantes bezorgde of alleen op zijn naam gestelde vertaling is naar Bacon's origineel en niet alleen de *Don Quyote*, maar ook Cervantes andere werken, *Galathea* en de *Novellas exemplares*.

Het zal niet lang duren of de duitsche geleerden zullen nog trachten te bewijzen dat ook *Dante's Divina Commedia*, wellicht zelfs de *Ilias* en wie weet ook onze Vondel eigenlijk aan Francis Tudor Bacon het aanzijn dankt. Men leent veel aan

de rijken, en op een stoute bewering en een anachronisme meer of minder komt het er bij zoo'n scherpzinning vorscher minder aan.

HANS HEYNEN.

DE ENGELSCH-RUSSISCHE LITERAIRE ENTENTE

Het uitbreken van den Europeeschen oorlog en de nieuwe banden, waarmede Engeland en Rusland sinds met elkander verbonden zijn, wekte als van zelf bij den Engelschman het verlangen om meer te weten van zijn wapenbroeder uit de wijde steppen, de wit-besneeuwde steden, de hard-bevroren rivieren van het verre Rusland. Boeken, die anders weinig aftrek zouden gevonden hebben of bij gebrek aan uitgever in de portefeuille bleven opgeborgen, werden eensklaps up-to-date en het duurde niet lang of de Engelsche boekenmarkt werd overstroomd met boeken over Russische toestanden, Russische politiek en geschiedenis; Russische romans en novellen, gedichten en drama's werden bij tientallen in 't Engelsch overgezet; op muziek en kunst uit 't Czarenrijk werd beslag gelegd; memoirs van Russische en andere grootheden, reisbeschrijvingen kregen een nieuwe aantrekkelijkheid. De groote Britsche uitgevers voegden aan hun catalogen een nieuwe rubriek toe over Rusland; Engelsch-Russische grammatica's zagen het licht; een speciaal Anglo-Russian Review verscheen en The Times' Literary Supplement stelde weken lang zijn kolommen open voor ijverige correspondenten om de kwestie op te lossen hoe men het best de vreemde Russische klanken en het eigenaardig Russisch letterschrift in 't Engelsch zou weergeven [1]).

Ten gerieve der lezers van Boekenschouw heb ik getracht aan de hand der drie laatste jaargangen van The Times' Literary Supplement de voornaamste dier Engelsch-Russische publicaties hier bijeen te brengen. Handelend in den geest van dit tijdschrift, werden de zuivere oorlogsboeken uitgeschakeld. Om eenige orde te brengen in den overvloed zal het dienstig zijn de verschillende werken een weinig te schiften en onder eenige bepaalde, meer overzichtelijke hoofden onder te brengen.

---

[1]) O. a. verschenen: New Russian Catalogue, The Times' Book of Russia, Constable's Russian Library, The Russian Library, Modern Russian Library, Russian Anthology, Anglo-Russian Review, 20th Century Russian Review, Who's Who in Russia?

POLITIEK

Hon. Maurice Baring geeft in *The Main Springs of Russia* zijn indrukken weer over Ruslands politiek leven en trekt conclusies, die op 't oogenblik een weinig vreemd klinken: „Rusland is een natie niet van slaven en dwingelanden, maar een volk met een bestuur, geheel passend bij hun volksaard". Kerenski en ex-czaar Nicholas zullen er waarschijnlijk anders over denken. In *My Slav Friends* van Rothay Reynolds publiceert een zekere „Teodorowitch" de samenspraken door hem gehouden met „Ivan Ivanitch" over politieke en andere onderwerpen, met hier en daar een uitstapje op historisch gebied. In 1871 verscheen een werk van N. Danilevsky, waarin de stelling verdedigd werd dat Rusland nog niet rijp was voor Europeesche beschaving. Gregor Alexinsky betwist dit in *Russia and Europe*; volgens hem is Rusland reeds ten deele Europeesch op commercieel en industrieel gebied, in zijn oorlogstechniek, literatuur en in de idealen, die het nastreeft. Reisindrukken in Rusland beschrijft Stephen Graham in *Russia in 1916*; de levensstandaard, Russische literatuur, Russische papieren, het alcohol-verbod en de vooruitzichten voor den vrede passeeren beurtelings de revue. Als bijdrage voor de geschiedenis van de politiek van Alexander I mogen we aanmerken *Scenes of Russian Court-Life*, een verzameling brieven uit de correspondentie tusschen Alexander I en zijn zuster Catharina, waaruit blijkt dat de onafhankelijke czaar in veel de leiding volgde van twee vrouwen: zijn zuster Catharina en zijn maîtresse Mme Krüdener. De vertaling is van Henry Havelock. Onthullingen van het jongere Russische hofleven van ex-czaar Nicholas, de koninklijke familie en de toonaangevende hofkliek geeft *Russian Court-Memoirs*, uitgekomen drie dagen na het uitbreken van de revolutie; 36 platen versieren de tekst. *The Diary of a Russian Lady* door Barbe Doukhovsky (née Princesse Galitzine), dat wellicht hooge verwachtingen wekt, blijkt niet anders te zijn dan een collectie reisherinneringen — 539 pagina's compresse druk — waar het weinig interessante verdrinkt in een zee van onbeduidendheden.

De verhouding van Rusland tot Europa behandelt *Thirty Five Years in Russia* door George Hume, een zakenman, die na verlies van vrouw en kinderen neerzit om zijn ervaringen omtrent Rusland binnen- en buitenlands op te teekenen. *Friendly Russia* — de vriendschap is natuurlijk Engelsch-Russisch — beschrijft

Denis Garstin. H. G. Wells schreef de voorrede, waardoor het boek misschien eenigen tijd drijvend kan worden gehouden op de zee der vergetelheid. De onvermoeide reiziger en schrijver Stephen Graham, reeds genoemd, verdedigt in *Russia and the World* den Russischen oorlog als een heiligen oorlog, waarin de soldaten ten strijde gaan als „Russische pelgrims optrekkend naar Jeruzalem". Dezelfde schrijver heeft ook een voorrede geschreven voor Madame Olga Novikoff's *Russian Memoirs*. Madame Novikoff heeft heel haar leven geijverd voor een Russisch-Engelsche alliantie. In genoemd werk geeft zij een overzicht van haar politieke bemoeiingen, nu met goeden uitslag bekroond, en knoopt er eenige beschouwingen aan vast omtrent den huidigen toestand. *War, Progress and the End of History* door Vladimir Soloviev is een Russisch politiek „Aan het meer van Geneve". Aan den voet der Alpen met uitzicht op de Middellandsche zee bespreken een generaal, een staatsman, een jonge democratische prins en een bejaarde dame verschillende philosophische kwesties, waarbij de schrijver, Mr. Z. het laatste woord heeft. *Russia at the Cross-Roads* van C. E. Bechhofer behandelt de Dardanellen-kwestie van Russisch standpunt bezien, terwijl *Europe's Debt to Russia* door Dr. Charles Sarolea de Russische geestesrichting in geschiedenis en politiek analyseert en tot besluit komt dat Rusland „heliotropic" is, vol „Drang nach der Sonne". Volgens hem zal het verder niet lang meer duren of de studie van het Grieksch zal moeten wijken voor het Russisch en in de scholen van Europa zal Plato worden verdrongen door zijn leerling Vladimir Soloviev; Livius en Virgilius door Karamzine en Pushkine.

De ziel van democratisch Rusland wordt blootgelegd door den socialist Julius West: *Soldiers of the Tsar*. Volgens G. de Wesselitsky in *Russia and Democracy* is Rusland van nature democratisch; sinds de dagen dat Rurik belast werd de rechten van het Russische volk te verdedigen, was de czaar een leider „gekozen door het volk voor het volk". Duitsche intrigue heeft getracht een wig te drijven tusschen beiden, maar „Nicholas II werd weer de volks-czaar en baande weer den weg naar het oude ideaal (!)". Maxim Gorki [1]) treedt op als kampioen der democratie, in een drietal werken. In *My Childhood* verhaalt hij van zijn eigen jong leven in het vaderlijk huis, waar veel gevochten

[1]) Maxim Gorki, Maxim „de Bittere", is de schuilnaam van Alexis Maximovitch Pechkof.

en gedronken werd. De werkmansstand, waarvan de schildering van eigen leed als type bedoeld is, moet worden omhoog gevoerd. De werkman moet zich vrij maken, Dostoevsky en Tolstoï prijsgeven en zich nieuwe wegen banen. Want Rusland, gaat hij voort in *Two Souls*, heeft twee zielen, een mystieke, lijdende, melancholieke ziel en een helderzienden, praktischen geest. Op 't oogenblik heerscht er nog strijd tusschen beide, maar alle pogingen moeten worden aangewend, opdat de tweede ziel zegeviere. De brochure — of liever krantenartikel — verwekte veel opschudding en *A Letter to the Reader* — een ander krantenartikel — werd geschreven om zijn tegenstanders te woord te staan. De „heilige" Russische oorlog wordt nog eens behandeld door J. Y. Simpson in *The Self-Discovery of Russia*. Het Russische volk heeft zich in de laatste jaren wonderbaar hersteld, zich zelf opgevoed en de groote kracht ontdekt, die in het volk zelf schuilt. Waartoe dit herboren Rusland in staat zal zijn profeteert de Amerikaan Richard W. Child in *Potential Russia*.

GESCHIEDENIS

De zuiver geschiedkundige bijdragen over Rusland komen geheel op rekening van Miss Sonia E. Howe, op wier naam wij een drietal werken vermeld vinden. *A Thousand Years of Russian History*; de titel geeft den inhoud van het werk voldoende weer. De schrijfster schijnt blijkbaar een hooge vereering te koesteren voor Czaar Peter den Grooten en zijn werk tot opheffing zijner onderdanen. Volgens de inleiding stelt de schrijfster zich voornamelijk ten doel inlichtingen te verschaffen omtrent historische en economische puzzles, waar „the man in the street" geen weg mee weet. *The False Dimitri* behandelt de lotgevallen van den pseudo-Dimitri, die, zich uitgevend voor den zoon van Ivan den Verschrikkelijke, den regeerenden Boris van den troon tracht te stooten. De verschillende bewijzen daarvoor aangebracht worden gewogen en te licht bevonden.

Some Russian Heroes, Saints and Sinners van dezelfde schrijfster vormt een overgang tusschen geschiedenis en legende. Als een Engelschman, aldus de recensent in The Times' Literary Supplement een boek zou schrijven over Some British Heroes, Saints and Sinners, zou hij moeten verhalen van Koning Arthur, Joseph van Arimathea en den Graal, van St. Patrick van Ierland, St. Columba, Richard Leeuwenhart en Blondel, den minnestreel. Hun plaats in

Russische legende wordt ingenomen door Dimitri Donskoy, Alexander Nevsky, Oleg den Wijze en anderen.

The Russian Story Book bij Richard Wilson is een boek met kindersprookjes vol wondere avonturen. *Stories of Russian Folklife* door Donald A. Mackenzie geeft niet wat de titel belooft. In den vorm van Russische volksverhalen schrijft Mackenzie over moderne Russische geschiedenis en den huidigen oorlog. Hetzelfde kan gezegd worden van Arthur Ransome's *Old Peter's Russian Tales.*

LITERATUUR-GESCHIEDENIS

De oogst op dit veld is vrij mager. Sage Persky schrijft over *Russian Contemporary Novelists.* De schrijver is een Russisch socialist, die natuurlijk weer een wissel op de toekomst trekt voor een tijd zonder oorlog, zonder lijden, zonder knechtschap. De Russische romanschrijvers Dostoievsky, Korolenko, Maxim Gorki en anderen, zijn echter volgens hem groot geworden juist door het lijden, dat zij hebben ondergaan, waaruit de conclusie zou volgen, dat de ideale socialistische toekomststaat waarschijnlijk verstoken zal zijn van groote romanschrijvers. De Russische roman is doorleefd, geschreven in bloed. Het boek is voorts nog merkwaardig om zijn cosmopolitisch karakter; het is geschreven door een Rus, uit het Fransch in 't Engelsch vertaald door een Duitscher en bestemd voor Amerikanen. Van *Russian Literature, Ideals and Realities* door P. Kropotkin vinden we weinig goeds vermeld. Alleen die schrijvers vinden genade in K's oog, die politiek en sociaal met den criticus gelijke wegen bewandelen. *Dostoievsky* van Evgenii Soloviev is een korte biographie om te bewijzen dat D. is „een ziekelijk, psychisch-pathologisch genie, die de dingen bekijkt met het pessimisme van een stadsproleet; voor wien het leven op de eerste plaats een godsdienstig probleem is en wiens blijde boodschap tot de „Intelligentia" luidt, dat zij zich in dienst moeten stellen van het volk in den geest van christelijke liefde". Leon Shevstov schreef *Anton Tchechov and other essays.* Tchechov is volgens den schrijver „een specialiteit in hopeloosheid. Van meet af aan weigerde hij allen troost; hij maakte zich los van alle idees en verliest zelfs alle begrip van verband tusschen de gebeurlijkheden des levens. T. en de karakters zijner romans komen in opstand tegen alle illusies, waarmede de natuur ons zoekt te misleiden". *Diary of Youth* van Leo Tolstoï (1847—52);

de dagboekschrijver vertelt hier van zijn levenservaringen en gemoedsbezwaren van af zijn negentiende jaar; mislukte examens, bezwaren tegen preventieve hechtenis, geheime rechtspraak en doodstraf; zijn pogingen om te worden „comme il faut", een program dat inhoudt: correct Fransch spreken, lange goedverzorgde nagels; bekwaamheid in het maken van buigingen, dansen en conversatie; onverschillig zijn voor alles; een gedistingueerd „ennui" cultiveeren. Een oudere broeder weet den jongen Tolstoï in geheel andere richting te sturen. Wij lezen verder van dagorden, die vijf dagen worden onderhouden, van spelen en drinken, zinnelijke neigingen en wereld-wijze besluiten als „het gezelschap zoeken van de grooten; dansen alleen met vrouwen van invloed; overal en altijd zorgen dat eigen 'ik' het laatste woord heeft". In een meer vrome bui teekent hij aan: „'s Morgens vergat ik aan Z. te schrijven en was ik te lui om uittreksels te maken. *Luiheid.* J. kwam hier aan en ik reed naar P., terwijl ik iets anders te doen had. *Vreesachtigheid en achteloosheid.* Deed gymnastiek met B. *IJdelheid.* Ging naar een 'shop'. *Gulzigheid.* Voerde thuis niets uit; was van plan J. en B. de waarheid te zeggen en durfde niet. J. W. N. Sullivan belooft een *History of the Russian Novel* voor Kerstmis.

ROMANS

Romanlektuur is natuurlijk goed vertegenwoordigd. Alphabetisch gerangschikt onder de namen van schrijvers krijgen we het volgende respectabele lijstje:

Serge Aksakoff. *A Russian Gentleman,* een soort memoirs, half fictie, half werkelijkheid in het realistische genre.

Leonid Andreieff, realistisch schrijver van korte verhalen uit donker Rusland. *The Red Laugh, Fragment of a discovered manuscript.* Een gruwzaam visioen uit den Russisch-Japanschen oorlog van twee verminkten, die beiden krankzinnig worden, als zij de gruwelen van den oorlog willen te boek stellen. *Confessions of a little man in great days,* een Peterburgsch klerkje in den mond gelegd, een dom, bedrijvig, zelfzuchtig mannetje met één goede eigenschap: oprechtheid tegenover zich zelf; tijd van handeling: de wereldkrijg.

Michael Artzibashef, *Sanine,* een realistisch boek over de stroomingen en woelingen in Rusland. Zijn *The Millionaire* staat niet hoog aangeschreven.

Feodor Dostoievsky, volgens sommigen de grootste der latere romanschrijvers. *The House of the Dead,* de geschiedenis van het gevangenisleven van een Russisch grondbezitter tot 10 jaar kerkerstraf veroordeeld wegens moord op zijn vrouw gepleegd. Dostoievsky veroordeeld om politieke vergrijpen, bracht zelf eenige jaren in den kerker door. *Poor Folk,* een korte schets in briefvorm van een arm ambtenaartje, dat een jong meisje redt uit een verkeerde omgeving; zij keert ten slotte opnieuw tot haar verleider terug en laat haar redder weer eenzaam achter. *The Insulted and Injured* is gedeeltelijk autobiographisch in de geschiedenis van zijn eerste huwelijk en de strijd in zijn jonge jaren en de wording van „Poor Folk". *The Brothers Karamazov,* een poging om een volledig beeld te geven van de Russische gedachtenwereld. *Crime and Punishment* bevat ook autobiographische brokstukken uit het leven des schrijvers in Russische minne volksbuurten, waar hij, na zijn terugkeer uit Siberië, zijn levensonderhoud verdiende met het schrijven van krantenartikelen. De hoofdidee van het boek is de geschiedenis van een jongen man, die uit beginsel een moord begaat en moreel gered wordt. *The Idiot,* een wereld van booze, goede, hoovaardige, kruipende menschen, moordenaars, woekeraars, zondige vrouwen, waartusschen de „Idioot", een arme epilepticus ongedeerd heenwandelt. Dostoievsky zelf leed ook aan vallende ziekte. *The Possessed,* een aanval op het nihilisme. *A Raw Youth;* de recensent noemt hier den schrijver een natuurlijken „Nietzchean", die neerschrijft wat hem aanstaat, zonder zich om zijn publiek te bekommeren. *The Eternal Husband and other stories,* kleinere schetsen van verleiding, mishandeling en huwelijksaffaires.

L. F. Dostoieffskaya, dochter van Dostoievsky, beschrijft in *The Emigrant* het leven van een Russische dame, die, misnoegd over den uitslag van den Russisch-Japanschen oorlog, de wijk neemt naar Rome; een oogenblik er aan denkt Roomsch te worden; door een Russischen minnaar daarvan wordt afgehouden en haar leven eindigt met zelfmoord te plegen.

Nicholai v. Gogol: *Dead Souls;* de inhoud van dit humoristisch boek werd voldoende beschreven in het 1ste deel van „Van Alle Tijden".

Ivan Goncharov schreef *Oblomov,* de Russische Hamlet, niet in staat zijn apathie af te leggen om een mannelijke daad te stellen. Raisky, de hoofdpersoon uit *The Precipice,* is een Oblomov in een vroeger stadium. Oblomovisme is sinds dien een Russisch

slagwoord geworden, synoniem met apathie en traagheid.

Dimitry Gregorovitch; *The Fishermen,* een derde-rangs roman uit het Russische volksleven.

Alexander Krupin is de Russische schrijver in wiens gedachtengang de westerling zich het gemakkelijkst kan indenken. *The Duel* is een anti-militairistisch pleidooi. *The River of Life and other stories, A Slav Soul and other stories* werden insgelijks een vertaling waardig gekeurd. Krupin is bij Zola in de leer gegaan.

Mikhail Lemontov, een man van haat en storm en leider der romantische beweging in Rusland: *The Heart of a Russian,* reeds vroeger vertaald als „A Hero of our times".

Feodor Sologub is de schuilnaam van Feodor Kuzmich Teternikov. Verschillende kleinere realistische schetsen, humoristisch, satirisch, bitter en luguber, verschenen als *The Sweet-Scented Name and other stories; The Old House and other Tales. Little Demon* is een sterk-realistische schildering van een onmenschelijk monster, dat ten slotte krankzinnig blijkt te zijn. *The Created Legend* is een symbolisch boek in romanvorm met de moraal: het leven, zooals het ons gegeven wordt, is niets; op een ieder rust de taak het voor zich te ordenen en mooi te maken.

Anton Tchechov is rijk vertegenwoordigd: *Stories of Russian Life; The Steppe and other stories; Russian Silhouettes; The Darling and other stories; the Duel and other stories; The Lady with the Dog and other Tales.* Tchechov lijdt aan Thomas Hardy's fatalisme.

De totaal-indruk van den Russischen roman in Engelsch gewaad is niet gunstig; realisme viert hoogtij en de schrijvers schijnen het leven voornamelijk bestudeerd te hebben in de onderste lagen.

TOONEEL EN POËZIE

Van Anton Tchechov zijn een tiental tooneelstukken in 't Engelsch vertaald, waaronder vooral *The Cherry Orchard, The Three Sisters* en *The Seagull* genoemd mogen worden. Tchechov bouwt zijn drama op uit honderd kleine bijzonderheden; het is de dramaturg van „inactie". Als zoodanig is hij de tegenvoeter van Leonid Andreieff die in zijn „pan-psychisch" drama alles tot „actie" verwerkt en zelfs zoover gaat, dat hij, om een ziel in tweestrijd te schilderen, een dubbele ziel van eenzelfden persoon ten tooneele voert, waarvan de een de ander vermoordt. *The*

Black Masters, The Life of Man en *The Sabine Women* werden eveneens vertaald. Van Von Vizin werd de klucht *The Choice of a Tutor* in 't Engelsch overgezet. Evreinod vond ik vermeld met *The Beautiful Despot* en Larissa Petrovna Kòssatch met *The Babylon Captivity*, dat de overheersching van de Ukraine dramatiseert.

De theorie van het tooneel behandelt Alexander Bakshy in *The Path of the modern Russian stage and other Essays*; een studie over de historische ontwikkeling van het tooneel, dat van „tooneel van actie", waar de toeschouwers zelf deel aan namen, geworden is tot „vertooning". De kansen van het naturalistisch tooneel staan volgens Bakshy vrij slecht.

The Epic Songs of Russia is een verzameling volksliederen, honderden jaren lang van mond tot mond overgeleverd en in de 19e eeuw te boek gesteld. Afkomstig uit de middeleeuwen spreken zij van een dreigenden inval der Tartaren. De toon is sterk fantastisch en democratisch; den westerschen „held" zoekt men er tevergeefs. Nicholas Nekrassov is de dichter van *Who can be happy and free in Russia?* Het is het epos van den boer, gelukkiger dan de priester, de grondbezitter, de koopman, de raadgever van den Czaar en de Czaar zelf.

MUZIEK EN KUNST

A Short History of Russian Music uit 't Fransch van Arthur Pougin, behandelt Glinka, den vader van de moderne Russische muziek, den meer cosmopolieten Rubinstein, den populairen Tchaikovsky en anderen. Over *Glinka* verscheen Moussorgsky's monographie, terwijl Montagu-Nathan een weinig beduidende *Introduction to Russian Music* schreef.

Rosa Newmarch deed pionierswerk met haar *The Russian Arts*, waarin Russische bouwkunst, „ikon"-schildering, verluchting, schilderkunst en beeldhouwkunst een plaats vinden.

Amsterdam. L. P. P. FRANKE S. J.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

Wetenschappelijke Bladen (October) opent met eene beschouwing over *De Arbeidsmarkt na den Vrede* (naar een artikel van Franz

Anton Bechtold). De schrijver bepaalt zich tot Duitschland; maar wat hij zegt, schijnt ook in vele opzichten geldig voor andere landen. In Duitschland zal werk genoeg zijn, vooral als de 80.000 buitenlandsche arbeiders voor een groot deel zullen moeten plaats maken voor de mannen, die nu aan het front staan. Landbouw, mijnbouw, metaalindustrie, textielnijverheid, kleerennijverheid enz. zullen na den oorlog vele werkkrachten noodig hebben. Vooral ook omdat in het vooruitzicht van een langdurigen vrede groote uitbreiding op industriëel gebied is te verwachten.

Hiertegenover staat dat de noodige grondstoffen, halffabrikaten en machines niet dadelijk in voldoende hoeveelheid voorhanden zullen zijn, in sommige vakken zal het ontbreken aan geschoolde krachten, en anderen, na het verwilderend leven aan het front gedurende jaren, zullen weinig lust hebben tot geregelden arbeid. En dan het vervoer, de ombouw van fabrieken welke zijn ingericht voor oorlogsmateriaal! En omdat er zoovele bekwame mannen zijn gesneuveld, zal er aanvankelijk wel een tekort zijn. De arbeidersloonen zullen, in de eerste jaren ten minste, hooger blijven dan vroeger (ja, het kringetje; alles duurder, dus ook de loonen hooger, wat geen verbetering is. Alleen voor menschen met vaste inkomens een ramp). Diep gaat dit stukje op de moeielijkheden niet in. —

Eigenaardig zijn de *Oorlogsmijmeringen van een Britsch officier* (uit de „Contemporary Review" overgenomen). De oorlog doet, „wat de vrede veel moeielijker doen kan; hij leert ons, vertrouwd te zijn met den dood, en hier, als overal, is het waar, dat vertrouwelijkheid een gezonde minachting met zich brengt. Als een mensch werkelijk diep overtuigd is van onsterfelijkheid en van een voortleven hiernamaals, wordt zijn geheele gedrag zoo verschillend, zijn geest vervuld met zulk een standvastigheid en moed, dat men wel een groote schrede voorwaarts bij de menschheid mag verwachten. Maar tot welk een prijs!"

De schrijver is ook niet blind voor de ongunstige gevolgen: de ontaarding bij velen.

Dan laat hij zijn gedachten gaan over den Engelschen krijgsman. En 't is waarlijk niet alles te prijzen wat hij ontdekt.

„De voornaamste karaktertrek van den Engelschen krijgsman, officier zoowel als soldaat, is humor. Humor is nooit kwaad; men kan er overal mee komen en hij heeft het leger door veel moeilijke toestanden heen geholpen. Opgewektheid weegt op tegen natte loopgraven, slecht vleesch en tegen wonden. En toch zijn er nog andere hoedanigheden behalve humor en opgewektheid. Welk Engelsch officier wijst heden ten dage, behalve in een of andere verheven dagorder van het Hoofdkwartier, die niemand voor de tweede maal leest, zijn soldaten op het roemrijke voorrecht van voor Engeland te strijden? Deze machtige prikkel, dien Franschen en Duitschers zoo goed weten te gebruiken, schijnt in ons leger onbekend".

Vervolgens wijst hij op gebrek aan verbeelding bij den Engelschen soldaat. Zeg hem te vechten en hij doet het, daarvoor is hij gekomen. Maar moet hij een weg aanleggen tot vervoer van ammunitie, dan zal hij zeggen dat hij kwam om te strijden en niet om te spitten.

„Ik vermoed dat het gevolg is, dat wij het minst hard werkende leger in de wereld, zoowel als het meest goedhartige zijn".

„Het is vreemd, hoe vastbesloten in het algemeen de burger is het leger door rooskleurige glazen te zien, terwijl hij de heftigste woorden gebruikt voor de mannen, die zijn land besturen". —

„Oppervlakkige, onvoldoend gemotiveerde beoordeeling van meerderen is veel te algemeen in het Engelsche leger, en is een werkelijke bron van zwakheid" (precies als bij ons).

Hij waarschuwt zelf echter tegen de officieren, die hun plaats aan een kruiwagen te danken hebben, al zijn het dan meestal „goeie kerels". „Maar „goeie kerels" richten ieder land, dat op hen vertrouwt, ten gronde. Het waren geen „goeie kerels", de Duitschers, die Europa in Oosten en Westen terugwierpen met slagen, waarvan het zich nu pas herstelt; het waren in geen enkel opzicht „goeie kerels".

„Een leger marcheert op zijn maag", zegt Napoleon, en wij hebben dit aphorisme bijna tot oorlogsleuze gekozon. Onze troepen zijn zoo goed gevoed, dat zij gewoon rundvleesch en beschuit al een ontbering vinden; en halve rantsoenen, hetzij van voedsel of water, alleen gerechtvaardigd in de laatste dagen van een beleg. Nooit zijn troepen zoo vertroeteld als de onze; geen wonder, dat wij in zoo'n goed humeur zijn".

Vervolgens verwijt hij den officieren hun verkwisting van oorlogsmateriaal, hun hechten aan oude gewoonten en daardoor onhandigheid om zich bij buitengewone gevallen uit den brand te redden, en ten slotte: „Onze schuwheid om over godsdienst te spreken is schadelijk voor de krijgshaftige waarde van ons leger, nog meer dan onze angst om ijver te toonen en onze tegenzin om veranderingen in te voeren. Vele Christenen, die zich bewust zijn, gewoon, d. i. eigenlijk niet-christelijk te leven, zijn bevreesd, voor aanstellers, voor huichelaars gehouden te worden, als zij voor hun geloof uitkomen en zien voorbij dat zij door te zwijgen werkelijke huichelaars worden, al is het dan in anderen zin".

Een artikel over *Gœthe's kleurenleer, zooals die tegenwoordig beoordeeld wordt*, dat wil zeggen: „gunstig". A. Sommerfeld komt in dit stuk op tegen een al te gunstige beoordeeling van Gœthe's leer. En hij heeft zeker groot gelijk, evenals de vroegere Helmholtz en Bezold. Men behoeft zich maar te herinneren, dat Gœthe den saamgestelden aard van witte kleur bestreed en meer of minder sterk beweerde, dat zwart een objectief bestaan had, en honderd andere fouten beging, waartoe een goed natuurkundige zich niet zou hebben laten vervoeren, om te begrijpen dat we

thans de kleurenleer van Gœthe meer als een curiosum moeten beschouwen dan als een waardevolle wetenschappelijke publicatie.

Gœthe zelf dacht er anders over: „Op datgene, wat ik als dichter heb geleverd, zal ik mij volstrekt niet beroemen. Voortreffelijke dichters hebben in mijn tijd geleefd, vóór mij leefden er, die nog voortreffelijker waren, en na mij zullen er ook uitstekende komen. Dat ik echter in mijn eeuw de eenige ben, die het rechte inzicht heb in de moeilijke wetenschap der kleurenleer, daarop ben ik trotsch, en daardoor heb ik een gevoel van superioriteit boven velen".

Het artikel *De terugtocht der Serviërs door Albanië en Essad-Pasja* toont aan, dat deze Essad-Pasja de man was, die de Mohamedaansche Albaneezen terughield van vijandelijkheden op de vluchtende Serviërs, gelijk de aartsbisschop van Skoetari de katholieke stammen en de abt der Mirdieten Mirdita in bedwang hield.

In *Onze Eeuw* (October) vraagt H. Smissaert naar den *Economische Oorlog na den Vrede*? Een stellig antwoord kan hij niet geven, na de vraag van alle kanten te hebben bekeken, en hij eindigt met een nieuwe vraag: „Hoe zal de wereld ontwaken als de oorlog voorbij is? Zal er wrok en wraakzucht overblijven? Zal de zoolang gepleegde ruwheid blijvende schade hebben toegebracht aan denkbeelden van beschaving en broederschap? Of zal men wakker worden enz. enz.!" Ik geloof wel dat men wakker zal worden, maar niet klaar wakker in één oogenblik.

Over de oudste poëzie der troubadours vertelt ons Salverda de Grave. Wij lichten het volgende uit zijn lezenswaardige studie: „Er leefde in Frankrijk in de Middeleeuwen een klasse van mannen en vrouwen, die men samenvat onder de naam „jongleurs" en die afstammen van de romeinse „mimen". Alleen door hen is de antieke beschaving rechtstreeks met de middeleeuwse kunst verbonden. Hun beroep bestond in het vermaken van hun tijdgenooten; er waren koorddansers en bereleiders onder, maar ook acteurs en zangers; omgezet in moderne taal, duidt de naam „jongleur" zoowel een clown als een „homme de lettres" en een operazanger aan. Het is, naar ik meen, buiten twijfel, dat „troubadour" een weidse naam is voor „jongleur", dat de oudste troubadours jongleurs waren".

En dit slot: „in de laatste tijd tracht men zich, bij de studie van het begin der franse literatuur, meer en meer te onttrekken aan de onder invloed der romantiek gevormde vage theorieën die dat begin nog nevelachtiger maken dan het reeds is door de verre afstand waarop het van ons staat. Deze reactie acht ik heilzaam".

M. A. Heekeren bespreekt *Korea onder Japansche vlag* en vindt geen reden Japan te prijzen dat „Korea en zijn bewoners geheel ondergeschikt maakt aan zijne expansie-zucht". De nieuwe regeering van Japan, vooral de premier Terautsji, die vroeger

gouverneur-generaal van Korea was, is misschien geneigd meer te letten op de belangen der Koreanen.

Berckenhoff schrijft een aardig opstel over den onlangs overleden, beroemden kunstenaar *Matthijs Maris* † (1839—1917), waardoor hij ons helpt eenig begrip te krijgen van den zonderlingen eenzame, den menschen- en levenhatenden schilder.

De Beiaard (Oct.) bevat de voortzetting van Marie Koenen's roman: *De Wilde Jager*, een vervolg van de vertaling van Calderon's *De Standvastige Prins* en het einde der *Vraagstukken der economische bedrijfsorganisatie* door Mr. J. A. Veraart.

Onder „Verscheidenheden" deelt J. Horsten een paar brieven mede van Guido Guizelle, gericht aan frater Ludovicus van den Houdt, die met pater B. Ghijben de redactie vormde van den Tilburgschen „Bloemkrans". Och, hoe moest de groote Gezelle, alsof hij de eerste de beste rijmer was, een vijf en twintig jaren geleden nog „beroemd" worden bij ons.

Uit de bespreking van den roman *Heerscherswaan* van P. Marres blijkt, dat de beoordeelaar (L. L.), evenals wij voorheen, moeite heeft te vatten wat de schrijfster eigenlijk bedoelt. Zoo nu en dan zou men zeggen dat zij, ofschoon voorzichtig, het heidendom prijst ten koste van het Christendom. Dat is de mode tegenwoordig, maar toch pijnlijk verrassend als wij katholieken daaraan gaan meedoen, zooals onlangs nog gebeurde door de ophemeling van „Pallieter" in een katholiek blad door een Roomschen schrijver, die te goeder trouw het reinste pantheïsme en de meest verfijnde heidensche levensopvatting voor zóó mooi hield, dat wij er ons voordeel mee konden doen. Schrijven is goed, maar wie het publiek wil voorlichten, moet toch zorgen eerst degelijke studie te hebben gemaakt, daar hij anders kans loopt de lezers in de war te brengen. Hij denke aan de verantwoordelijkheid, die op hem rust.

In *De Katholiek* schrijft Dr. Th. Vlaming over den nieuwen Codex Juris Canonici en Dr. H. Van Aarsen geeft in *Duizend jaren van Rome's kunst* (313—1300) een overzicht van het groote katakombenwerk van Mgr. Wilpert, dat in 1916 verscheen bij Herder onder den titel: „Die Römischen Mosaïken und Malereien der Kirchlichen Bauten vom IX—XIII Jahrhundert". Pater B. H. Molkenboer begint zijne studie over *Dominikaansche Dichters*. Het gaat niet aan uit deze artikelen de hoofdgedachte op te rapen en aan te bieden. Belangstellenden zullen ze in hun geheel willen lezen.

F. Karstens Pr. te Hageveld geeft twee eenvoudige, maar innig gevoelde gedichten: *Priesterretraite* is de algemeene titel, en 't eerste heet *Tempus liberum*, het andere *Communio generalis*. Hier volge het eerste:

> Een late zomertuin werd nu mijn ziel,
> Dien 'k stil doorwand'le en zie er wonderbloemen,

Die zou 'k met hemelnamen willen noemen,
Wijl hemeldauw er lieflijk binnenviel,

En in dien zieletuin ik juub'lend ga,
Om al de heerlijkheid, die lag verborgen
Als zonnelicht, dat dekt een donk're morgen:
Nu straalt mijn hof in 't licht van Gods genâ.

Prachttuin van deugd, waar 'k nu de voeten zet,
Bloemen van priesterdeugd, hoe te beveil'gen,
Dat niet een vlekje uw hemelglans ontheil'ge?...
Zachtkens mijn jubel wordt een stil gebed.

G. Bruna heeft het over *De „orthodoxe" protestanten.*

„Van meer fundamenteele beteekenis dan de vraag, wát men gelooft, is de diepere en meer primaire quaestie, óf men gelooft. Eerst moet het geloof er wezen en dan pas kan er sprake komen van den inhoud des geloofs. En nu is het kenmerk van alle modernisme juist dit, dat het niet gelooft, dat het louter subjectivisme is, voor de waarheidskennis en levenskracht geen steunpunten zoekt buiten, doch uitsluitend in zich zelf, in eigen verstand en eigen wil".

Van de orthodoxen geeft hij veel goede eigenschappen aan: zij bidden devoot, mediteeren, voelen een hartelijke liefde tot den Zaligmaker, zijn nauwgezet in het vermijden van alles wat zij zonde achten. „Maar... het protestantisme is en blijft, zij 't ook min of meer relatief, toch subjectivistisch van aard. Vandaar allerlei zonderlinge excessen op dogmatisch gebied en moreel terrein".

De Gids begint weer met zijn *Leemen torens* door de bouwmeesters Herman Teirlinck en Karel van den Woestijne met noesten ijver opgetrokken. Wat men van dit zwaarwichtige werk ook zeggen moge, de titel kon niet beter gekozen zijn. Tot in het oneindige rekken de torens zich omhoog en de inhoud is even taai en klef als het materiaal, waaruit zij bestaan. Henri Middendorp, de onvermoeide, kweelt eenige sentimenteele liedjes en Joh. de Meester laat in het novelletje *Herfst* twee half-oude Indische oudgasten hun amoureus verleden bepraten op veel te literaire wijze. Zoo mooi en af spreken Hollanders niet, bij een glas cognac nog wel. De meester De Meester vervalt hier in een fout door hem aan de romantici herhaaldelijk verweten. De personen vertellen bekende dingen aan hun toehoorders niet om hen maar om den lezer in te lichten. Jammer genoeg heeft Otto minder aangename ondervindingen van Roomschen, die meer roomsche blijheid dan roomsche deugd bleken te beoefenen. Het belangrijkste artikel in deze afl. is een studie van Dr. J. Prinzen over *Het sentimenteele bij Bilderdijk.* Tegen het einde der 18de eeuw verdwijnt het sentimenteele als heerschend algemeen letter-

kundig verschijnsel, als gemeenschappelijke zielestaat van zekere groep leiding-gevende kunstenaars in West-Europa. Ook Bilderdijk ontgroeit aan de slappe, troostelooze overgevoeligheid, maar dit neemt niet weg dat door heel zijn oeuvre een sentimenteele ader blijft loopen; doch het is de echte onvermengde sentimentaliteit niet meer, zooals schr. uit vele gedichten van B. bewijst. De elementen hiertoe mist hij volkomen, want liefde tot de natuur met een intiem leven in en met de natuur heeft hij nooit gekend. Verder vergelijkt Dr. Prinzen Byron met Bilderdijk, wier karakters en zelfs levensloop veel overeenkomst vertoonen. Voor de kennis van het raadsel Bilderdijk — zooals hij het noemt — is dat artikel zeker een zeer waardevolle bijdrage, hoewel Schr. niet beweren wil het geheel te hebben opgelost. *Matthijs Maris* wordt met veel waardeering en zelfs vereering herdacht in proza door Jan Veth en in poëzie door Herman Lijsen.

Prof. Valckenier Kips voegt in *De Tijdspiegel* een merkwaardig naschrift toe aan de cyclopische blokken geschiedbeschrijving van Dr. Mijer over den invloed der Hervorming in de drie eeuwstadiën (1617—1717—1917 (1817 schijnt niet mee te rekenen). Wat hij van 1917 verwacht? „De verbetering en zuivering der R.K. Kerk kan niet meer haar doel zijn, (wel zal deze voor duizenden nog altijd haar magische kracht behouden, bestrijden doen wij haar niet), evenmin de handhaving der dogmatische beginselen van Luther en Calvijn daar ook deze volmaakt in strijd zijn met de moderne beginselen. De Hervorming heeft in 1517 het gezag van den Bijbel in plaats van Paus en Kerk gesteld. De moderne tijd stelt het gezag der Rede boven dat van de Schrift". Hierop geeft prof. V. K. het volgende merkwaardige commentaar: Het is een valsche tegenstelling om vrede en geloof als vijandige beginselen tegenover elkaar te plaatsen. De rede kan in het geloof haar aanvulling, het geloof kan in de rede zijn versterking vinden. De juiste tegenstelling werd reeds door Goethe geformuleerd: het is die tusschen geloof en ongeloof. Doordachte wetenschap leidt tot God, halve kennis ergens anders heen". Scherper critiek op de Hervorming en beter bewijs van haar failliet kan men niet vinden dan in deze uitspraak, die alle winsten zoogenaamd door haar verkregen volgens Dr. Mijer, te niet doet. Nog voegt prof. V. K. hierbij tot slot van zijn naschrift: dat de groote strijd nu niet meer gaat tusschen de verschillende vormen van godsdienst maar tusschen de groep der sofisten, die van het leven slechts nut en vermaak verwachten, en de groep der Godgeloovigen, die het leven als een tijdelijk opgelegde taak beschouwen. De vraag is nu maar wie van deze twee groepen voortaan de wereld zal leiden. Dezelfde antithese wordt in haar consequentiën beschouwd in een ander artikel van zijn hand. *Twee wereldbeschouwingen*, de materalistische en de idealistische, waartoe hij volmondig bekent te behooren. — Ook Henri Middendorp bespreekt deze tegenstelling in zijn *Literaire*

Kroniek, bij de beoordeeling van het jongste tooneelspel van Mevr. Simons Mees, *Levensstroomingen* waarin hetzelfde conflict wordt behandeld. Hoogen lof wordt er aan toegezwaaid en hij aarzelt niet deze tooneelschrijfster op een plaats te stellen naast de besten uit de vreemde literaturen en noemt de harmonie tusschen het menschelijke en ideale in dit stuk vlekkeloos. Katholieken zouden echter ondanks den Schrijver van *het schoone Mysterie* wel eenig voorbehoud kunnen maken op de houding en de uitlatingen van den jongen schilder, die roomsch is geworden en naar het klooster wil.

Groot Nederland brengt het slot van Nico van Suchtelen's vertaling van het 2de deel van Faust, het eerste bedrijf komt hier ten minste tot einde. J. W. F. Werumeus Buning vertelt van *Nofret, princes van Egypte* en de verhalen die Anrish de zanger haar deed toen hij haar vergezelde op haar tocht naar den haar onbekenden gemaal. Zooals gebruikelijk worden zij op elkander verliefd, maar het schijnt slechts bij woorden en blikken te blijven. Over *Charles Péguy* handelt het artikel van Jan van Nylen die er vooral op wijst hoe de generatie van fransche schrijvers der laatste jaren geheel andere literaire (en ook andere?) idealen hebben dan de naturalisten. Het is den modernen lezer, verklaart hij, bijna onmogelijk geworden een roman van Zola af zelfs van de zooveel fijnere Goncourts te lezen, wel een bewijs hoe het eens zoo hoog opgevijzeldé naturalisme morsdood is. De literatuur was voor Péguy geen spel, zelfs geen spel van een hoogere, geestelijke orde. Zij is de arbeid, die hem op deze wereld is aangewezen en die hij zich dus verplicht gevoelt als een goede gewetensvolle werkman uit te voeren met al de inspanning, de toewijding en de kennis waarover hij beschikt. Zooals men zich herinnert, was Péguy bij zijn sneuvelen in Septemter 1914 tot de Kath. Kerk teruggekeerd of Haar reeds van zeer dichtbij genaderd, zooals uit zijn boeken en zijn geestelijken opgang meer en meer bleek. Dezelfde nieuwe richting en ontvankelijkheid voor het begrip van hoogere dingen blijkt uit de bespreking van *Twee spelen* van Dr. J. L. Walch door Karel Wasch. Hoewel moeilijk te begrijpen, schijnt hier ook een dichter der vergeestelijking aan het woord, die echter nog in 't occultisme de oplossing der groote vragen schijnt te zoeken. Bijbel, symbool, mysterie, esoterisme zijn er op wonderlijke wijze doorééngemengd. PANTA.

NIEUWE UITGAVEN

GESCHIEDENIS EN HULPWETENSCHAPPEN

Bellesort (André) Saint François Xavier, l'Apôtre des Indes et du Japon. Paris, Perrin et C°. (341), f 2.40.

Deze levensbeschrijving van den grooten Jezuïet, den apostel van Indië en Japan, eerst in *La Revue des deux Mondes* ver-

schenen, kwam nu als boek uit. Het is een hoogst interessante geschiedenis, boeiender dan menige roman. Aan sommige kleinigheden, uitdrukkingen, meer nog aan den geheelen toon van het verhaal, zou men soms zich afvragen, of de schrijver wel geheel en al katholiek is en het geloof belijdt van den Heilige, dien hij toch zoo vurig bewondert en hoog vereert. Maar dit zou zijn levensschets zeker des te betrouwbaarder maken en onzen eerbied voor den H. Franciscus slechts doen stijgen. Hij volgt hem van zijn weinig bekende kinderjaren, gedurende zijn studentenleven aan de Parijzer Universiteit, waar hij hem leert kennen, die eens zijn meester zal worden, den H. Ignatius van Loyola, onder wiens leiding hij alle aardsche glorie en eer — voor korten tijd hem zoo aantrekkelijk — leerde verachten. Dan verder zijn zwerftochten door Italië en Portugal, nadat hij in de kapel van Montmartre zijn geloften had afgelegd met de vijf anderen, die de grondleggers zullen worden van de roemruchte Jezuïetenorde.

Psychologisch fijn tracht de schrijver den invloed te verklaren, dien Ignatius op den jongen Spaanschen edelman verkreeg — tenminste zooals hij terecht schrijft, indien het mogelijk is ooit de ziel der heiligen met menschelijke middelen te doordringen. Hij toont ons Franciscus, brandend van liefde voor de zielen, dorstend naar het Apostolaat in de vreemde landen, door de Portugeezen veroverd. Eindelijk ziet hij zijn hartewensch vervuld en verlaat den 7den April 1541 Lissabon om na een reis vol ontberingen den 6den Mei 1542 in Goa aan te komen.

Hoogst belangwekkend teekent ons de schrijver den toestand in de Indisch-Portugeesche stad, waar alle ondeugden van Oost en West welig tierden. Franciscus, door zijn zachtmoedigheid, zijn ootmoed, zijn liefde, zijn welsprekendheid, maar vooral door zijn heilig voorbeeld, slaagde er in de stad ten goede te veranderen door de christenen tot een geregelder leven op te wekken en den ijver der priesters aan te vuren. Hij bleef er niet lang. Gedurende de tien jaren dat het hem slechts vergund was zijn zending te vervullen, reisde hij door den geheelen Indischen Archipel, bezocht zelfs de Molukken, Amboïna, Ternate, Ceram. Zijn grootste en vruchtbaarste arbeidsveld vond hij echter in Japan. Ook China wilde hij bekeeren, maar de dood overviel hem reeds op 46jarigen leeftijd in de droevigste omstandigheden.

De schrijver, die zelfs de landen, waarin de H. Xaverius reisde en werkte, meermalen bezocht, schildert ons op levendige manier de toestanden, die er heerschten, leert ons de vele volkeren kennen uit het Oosten; toont ons aan hoe de veroveraars onder hen huis hielden — over de Hollanders is hij niet goed te spreken. De Portugeezen danken hun, volgens hem, het twijfelachtige voorrecht, dat de op hen veroverde landen hun eerste meesters terugwenschten.

Waarschijnlijk steekt de lichtfiguur van den H. Franciscus niet helder genoeg tegen dezen bonten, neveligen achtergrond af,

maar toch voldoende om ons van groote bewondering te vervullen voor hem, die ondanks veel tegenwerking, bittere teleurstellingen, voor een gewoon mensch onoverkomelijke moeilijkheden en gebrekkige middelen zoo ontzaggelijk veel tot stand gebracht heeft, waarvan de heilrijke gevolgen nu nog in onze missielanden nawerken. M. S.

Polak (Henri). De invloed van den oorlog op de diamantindustrie. (Oorlogsmonographteën). Purmerend, Muusses.

Het is wel interessant zulke bijzonderheden omtrent onze diamant-industrie, waarvan buitenstaanders wel heel weinig zullen weten, uit dit boekje te vernemen.

Uit de bladen hebben wij ook vernomen van de Scheveningsch-Belgische concurrentie, maar wij zullen toen niet geweten hebben dat de drijvers daarvan hoofdzakelijk personen waren behoorend tot de Centrale volken en evenmin dat zij vóór den oorlog zich reeds van de Belgische industrie hadden meester gemaakt door met hun goedkoope arbeiders ten plattenlande de Antwerpenaars te overvleugelen. En zoo is er meer in dit boek van Henri Polak, dat eene verklaring geeft van gebeurtenissen, welke wij anders maar zonder verklaring voorbij plegen te gaan. R. M. S.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Van Goor Zonen te Gouda zendt ons *Boekhouding en Beheer* (enkel Boekhouden) ten dienste van Onderwijs en Pràctijk met opgave en bijbehoorend modellencahier (f 3.50) door de accountants J. Groot en J. Enklaar. Een studieboek, dat genoeg leert om een flinke handelszaak en al wat daarmede in verband staat te beheeren, maar dat ook de onderlegde handelsman nog dikwijls zal kunnen raadplegen. Het heeft dus een blijvende waarde en verdient om zijne duidelijkheid bovendien een bizondere aanbeveling.

A. Hartlief biedt ons aan *Handelskennis voor M. U. L. O.* (Groningen, Noordhoff) met vele modellen en opgaven, wat wegens de aanschouwelijkheid het onderwijs ten goede komt. Nu de nieuwe „Mulowet" onder de vakken van onderwijs handelskennis heeft opgenomen, mag de uitgever gerust hopen dat deze uitgave den leerlingen welkom zal zijn. Te weinig wordt hier zeker niet geboden. Maar ieder die op zelf-studie is aangewezen vindt in dit boek ook een uitnemende leiding om zich voor de praktijk te bekwamen.

Dezelfde Goudsche firma van Goor zendt ons nog Engelsche *Handelsbrieven voor beginners* door H. Jansonius en *Exercices de Grammaire et de lexicologie françaises* door F. W. Leeman. Zoo aanvankelijk zou men zeggen dat de inhoud wel wat al te elementair is voor scholieren die reeds H.B.S.-driejarigen-cursus hebben afgeloopen, maar Leeman, leeraar aan de Rotterdamsche handelsschool zal wel genoeg ondervinding hebben om te weten

dat hij zoo zijn boekje moest inrichten. Het pleit dan wel niet voor de H.B.S.

Utile dulci heeft van Goor waarschijnlijk gedacht en hij zendt ons twee boekjes van den heer H. W. J. Kroes: *Hundert deutsche Gedichte* (f 0.70 gecart. f 0.95) en *Deutsche Dichter des 19 Jahrhunderts* (f 1.— gec. f 1.25).

Over het algemeen is de keuze te prijzen. Maar de drie opgenomen liederen van Nietzsche hebben met poëzie weinig gemeen, bij Moritz von Strachwitz had men een betere keuze moeten kunnen doen en „Das Herz von Douglas" maar stil moeten laten rusten. Fontane's: „Wo Bismarck liegen soll" is ook niet waard in een keurbundel te worden herdrukt. Zoo zouden wij nog wel andere gedichten moeten aanwijzen in deze twee bundels, die zeer zeker niet de beste zijn van de dichters, welke hen onderteekenden. Wil men de opmerking maken, dat het beste al is gedrukt in alle andere bloemlezingen en men hier eens iets anders wilde bieden, dan zou ik antwoorden: dat is onjuist — en ware het inderdaad juist, dan zou het nog de moeite loonen ze hier bijeen te bundelen. FAUST & CO.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Andrejew (Leonid) De Gedachte. Querido, Amsterdam.

„De gedachte", het eerste stuk, in een uitvoerig rapport van den krankzinnigen dr. Anton Ignatjewtich Kergjentsew, die in waanzin een moord beging op zijn vriend Alexei.

Hij tracht de rechters in dit geschrift te overtuigen dat hij wel degelijk bij zijn volle verstand is, maar hoe listig hij zijn gedachten ook analyseert, uit elken regel blijkt met de grootste duidelijkheid dat hij ontoerekenbaar is.

Zulke gevallen komen wel eens meer voor, maar 't is een taai onderwerp voor letterkundige verwerking. Het witboek der Duitschers over de gruwelen der Russen in Oost-Pruisen leest even prettig.

Het andere stuk is even ziekelijk. Het heet „duisternis" en beschrijft de gewaarwordingen van een naieven kerel, die aangewezen is om een bom te gooien, en nu den laatsten dag is verzeild in een berucht huis.

De reinste pathologie en voor ons nuchtere, ofschoon allesbehalve ongevoelige Hollanders, is dat soort van Russische literatuur ongenietbaar. A. G.

Barbarossa. Dagboek van een Amsterdammer. Amsterdam. Holkema & Warendorf.

Het zijn de verzamelde stukjes, die onder denzelfden titel, verschenen in „De Telegraaf". Men kent Barbarossa en zijn blad,

en kan dus op voorhand ook al weten, welke eigenschappen dit boek moet hebben.

Anti-duitsch... natuurlijk! Onverantwoordelijk tegen het eigen vaderland.... dat spreekt! En verder dikwijls geestig, scherp en raak, maar nog vaker waarschijnlijk bot en plomp en ietwat polderjongensachtig!

Als hij den Duitschen of Oostenrijkschen keizer een speech in den mond legt, wordt de bruutheid er zoo dik op gesmeerd, dat wij ons ergeren moeten, en waar hij zijn eigen landgenooten belachelijk maakt, voelen wij iets van minachting voor Barbarossa.

Maar telkens komt tusschen dat minderwaardige bittertafelgeklets weer iets echt luimigs, iets fel geestigs opdagen en wij vergeten de ergernis om het flauwe en onbenullige van straks dan weer spoedig.

Summa summarum: zoo schrijven en spotten als Barbarossa kan niet iedereen, maar wel een verstandiger vaderlander zijn.

WILLEM MERKELBEEK.

Barrett (Wilson). Het teeken des kruises. Een verhaal uit den tijd van Nero. Daamen, 's Gravenhage.

Het is een aandoenlijk verhaal, ofschoon het literair geen mooi werk is. Alles is te grof en te veel op effect berekend. De bekeering van den prefect Marcus, die met Mercia den dood ingaat, bewijst meer voor zijne liefde tot deze jonge Christinne dan voor zijn geloof in Christus.

En zoo zouden er heel wat opmerkingen gemaakt kunnen worden, maar het slot van de beoordeeling is en blijft: het verhaal is aandoenlijk en zal door de massa gretig worden gelezen.

M. WALRE.

Boer (J. L. de). De Erfgename van de Doorwerth. H. ten Brink, Arnhem. (339) f 2.25, geb. f 2.75.

De freule van Doorwerth is een twaalfjarig meisje, wie het bezit van het goed wordt betwist door een oom van vaders zijde. Langzaam ontspint zich eene liefdesgeschiedenis, waarin de schrijver eene vrij realistische scene heeft weten te plaatsen. Maar de roman is bijzaak; hoofdzaak zijn de theologische gesprekken, welke worden gehouden door een Jezuïet, die vroeger Karthuizer was en een Memnoniet, die vóór zijn afval van de Katholieke Kerk ook tot de orde der Karthuizers behoorde. Men kan niet anders zeggen dan dat het gloeiend vervelend is. De bedoelingen van den auteur zijn echter edelaardig. Hij zegt het klaar en duidelijk:

„Het vraagstuk katholiek of protestant, is in den laatsten tijd weer actueel geworden door eenige opzienbarende bekeeringen van protestanten tot het geloof der Moederkerk. Ik hoop dat mijn boek de belangstelling voor dit gewichtige probleem zal doen toenemen en tot ernstige, eerlijke studie der beide richtingen zal aanzetten". De schrijver had echter zijne geloofsgenooten betere

boeken voor deze studie kunnen aanwijzen dan hij thans doet. Om hen, die twijfelen dat er veel schoons is in het katholicisme, van hun dwaling te genezen, verwijst hij naar „Esoterisch Christendom" der occultiste Annie Besant en naar „Ontgin u zelven" van den afvalligen Schoenmakers!!!

Welnu, wie bij dezen te rade gaat, zal zich deerlijk misleid zien en al spoedig buiten het Christendom staan. Ik heb voor de controle het „Esoterisch Christendom" van Besant eens nageslagen en ik ben weer versterkt in mijne overtuiging dat een anti-christelijker boek moeilijk kan worden geschreven. Reeds op bladz. 3 wordt het duidelijk waar zij heen wil, als zij verklaart dat „godsdiensten aan de wereld worden gegeven door menschen, die wijzer zijn dan de massa van het volk waaraan zij geschonken worden, en zijn bedoeld om de menschelijke ontwikkeling te versnellen".

Theosophie is in haar oog de hoogste wijsheid: „zij is even waarlijk Esoterisch Christendom als zij Esoterisch Boeddhisme is, en behoort gelijkelijk allen godsdiensten, en geen enkelen uitsluitend toe".

Dank voor de inlichtingen. Maar als er protestanten zijn, die wat zuiverder wenschen voorgelicht te worden omtrent het katholicisme, dan wil ik hun gaarne boeken wijzen, die minder singulier en meer te vertrouwen zijn dan de uitvindselen van Besant en Schoenmakers. M. WALRE.

Boy-Ed (Ida). Wie het verlangen kent. Amersfoort, Slothouwer (290) f 2.90 en f 3.90.

Altijd weer hetzelfde: liefde, die blijkt niet heel sterk te zijn, en de patiente brengt op den rand van ondergang en dan redding, niet uit kracht van goede beginselen maar door een toeval of zoo iets.

Zoo hier: Jutta is gehuwd met een zeeofficier. Hij moet op dienstreis voor lang en aan twee trouwe vrienden draagt hij de zorg op voor zijn vrouw. Tijdens zijne afwezigheid wordt haar een kindje geboren. Maar niettegenstaande dit liefdepand blijkt de liefde der vrouw niet stevig genoeg om den man, die zoover weg is, de eerste plaats in haar hart te blijven geven. De zorg der twee vrienden voelt zij als een veiligheidsdienst, en 't maakt haar zenuwachtig en wrevelig.

Een neef, vroeger speelmakkertje, begint haar het hof te maken.... de vrienden, die zich vergissen in haar toestand, melden den afwezigen echtgenoot dat zijn vrouwtje kwijnt van verlangen naar hem. Deze verzoekt haar nu tot hem te komen, maar de liefhebbende neef weet dat te verijdelen. Jutta ging reizen in het Zuiden, ontmoette den neef, en er zouden ongelukken zijn gebeurd, als Jutta haar man niet in visioen of droom voor zich had gezien. Eenige dagen later sterft haar kind. In dezen moeilijken tijd wordt zij gesteund door een der trouwe vrienden en later vertrekt zij om zich te voegen bij haar man.

Eene scène is nogal hartstochtelijk; overigens is het boek niet realistisch.

Bruggen (C. J. A. van) Als ge niet.... dan! een ver-beelding. Rotterdam, Brusse (321) f 1.95 geb. f 2.75.

En toen ik dit boek gelezen had, ben ik in snikken uitgebarsten en wel een half uur lang heb ik met mijn schokkende hoofd op mijn schrijftafel gelegen en kon maar niet tot bedaren komen.

Maar 't was niet omdat ik het boek zoo mooi vond en zoo ontroerend en zoo om-van-te-schreien.... neen! 't was omdat ik er niets van begreep! En toen werd ik ongerust en dacht dat ik misschien aderverkalking in mijn hoofd had of een versteening in de kleine-hersenen of.... ja, iets anders, maar in elk geval iets verschrikkelijks.

Nu is het beter. Ik heb het boek aan anderen gegeven die, al wilden ze er soms wat omheen praten, toch ten slotte moesten bekennen dat zij er ook geen touw aan konden vastknoopen.

Het is eene satire op den oorlog, geloof ik; maar heel zeker ben ik er toch niet van. Er komen heel mooie brokstukken in van wat men noemt poëtisch proza. Hier een stukje van blz. 312; ik heb niets weggelaten, de puntjes staan ook in het origineel.

„Verrukking, laaiende, werpt zich uit, tastende naar de ruimte die vliedt.... de ruimte die vèrder is, en óveral is, en rondomme.... Zwaaien, waaieren de armen.... als van een werper met zilveren ballen zwaaien, waaieren de armen.... De handen reiken, reiken naar het licht: bloemen zijn ze die reiken naar het licht, vogelen zijn ze, wit vliegen ze, naar het licht! — gebonden dan, even in teleurstelling wijken ze.... dàn ze vliegen uit opnieuw: zie! ze vliegen nogeens uit, telkens en telkens op nieuw.... hun teleurstelling van gebonden te zijn aan de armen, iedermaal overwinnen ze, en hun sierlijke vlucht en wederkeer wordt een weerslag op den blijden uitjubel van lijf en geest.... Welbehágelijk deinen de lange polsen mede in dat fijne spel der armen, de borst die hen samenpaart als wèlbestelde vleugelen, zet zich omhoog.... de spieren, barstens-gespannen, houden een prachtig-evenwicht.... dan in edel gespeel zinken zij nog eens terug... straks wagende zich werpend: als een minnaar naar zijn geliefde, werpt zich hun gretigheid uit! overwinnen ze nogmaals hun vorigen wederstand. prachtiger nog dan ooit — een seconde! — als een fonkelende waterbel becirk'len ze in hunnen greep!"

Zoo gaat het nog bladzijden lang voort. Het is de beschrijving van een dansenden troep in een bosch. Dan komt een razende kolonel, „een grimmige snorrebaardige operafiguur" en hij leest iets voor van een papier, tweemalen doet hij dat. De dansers: „begrepen iets van desertie, ontrouw aan het vaandel, — zij hoorden van een hand die hun tot redding was toegestoken.... van humaniteit, en van geduld, dat was uitgeput...."

En dan worden ze doodgeschoten, wat men den kolonel vergeven kan.

„Zonde! zegt aan 't einde van het boek Lord Brookham en steekt een sigaret op. De schrijver voegt er bij: niemand wist wat hij bedoeld had". En allen die dit boek zullen lezen of hooren lezen, mogen dat woord van den auteur met het oog op zijn boek herhalen: „Niemand wist wat hij bedoeld had". A. GIELEN.

Curwood (James Oliver). De Goudvallei. Zeist, Swartsenburg.

Als iemand met mij zou hebben gewed dat Curwood, de fijne beschrijver van het dierenleven in de wildernis, in staat zou zijn iets voor den dag te brengen als „De Goudvallei", dan zou ik mijn weddenschap hebben verloren.

Curwood is hier de echte Curwood niet meer. Hij werpt ons als een andere Aimard pardoes te midden eener romantische wereld van wat heb ik jou daar!

En toch, zoo zijn wij nu eenmaal: de nieuwsgierigheid en de zucht naar avonturen, welke de meeste menschen in het bloed zit, zal ons dwingen dezen bioscooproman tot het einde toe te lezen.

Ja, bioscooproman! dat is wel de juiste naam: Curwood heeft ons hier een enscenium gegeven, dat elke filmfabrikant dadelijk kan gebruiken zonder een regel te veranderen. En hij kan verzekerd zijn van een kubiek-meter-succes: als het publiek den sterken man bewondert, die een veulen bij de ooren neemt en uit de rivier tilt, en die, zelf tenger en slank natuurlijk, een volleerden buffel van een bandiet met een vriendelijken tik op de hersenen versuft achteruit doet tuimelen; als het ziet met welk eene handigheid hij een kleine revolver steeds in den mouw draagt, voor onmiddellijk gebruik gereed. En wat 'n idylle: de mooie dame, die elk oogenblik haar schitterend gouden lokkenpracht staat uit te borstelen, of de andere, die kostbaar gekleed, door de tentenstad der arbeiders rondrijdt op den getemden beer! Wat 'n oogenblik van ademlooze vrees als de tunnel instort en de twee gelieven worden begraven om straks door de vereenigde pogingen der spoorwerkers en vrienden te worden gered; wat 'n angst als de juffrouw met de blonde haren door schurken geschaakt wordt en drie minuten later weer verlost; en wat 'n heerlijk-griezelige spanning als de held van het drama, tevens een beroemd schrijver, met zijn vijand in den afgrond stort en wordt meegesleurd door den woesten bergstroom om een paar mijlen verder weer te voorschijn te komen, juist op tijd om den strijd te beslissen.

't Is alles verrassend en onderhoudend, en onwaarschijnlijk, misschien zelfs onmogelijk, maar het verhaal houdt ons vast. We zijn allen min of meer romantisch aangelegd, al willen wij het voor de buitenwerd niet weten.

Maar Curwood, de kostelijke natuur- en dierenschilder, is in dit boek niet te bespeuren. A. GIELEN.

Elsa (Prinses) Gouden ketenen. Oorspronkelijke roman. Amersfoort. G. J. Slothouwer (358) 95 ct.

Ook een herdruk, die zich minder bescheidenlijk als „roman" aanmeldt. En verder wat 'n verschillen met het van der Lansche verhaal, dat zich ondanks eenige ouderwetsigheden in taal en vorm — zelfs Bosboom-Touissaint en Schimmel konden hieraan niet ontkomen — toch aangenaam en prettig laat lezen. *Gouden ketenen* brengt ons nog een jaar of veertig vroeger terug naar de tijden van Louise Muhlbach, onzaliger gedachtenis. Het is een echte romantische of liever melodramatische, romaneske draak, vol beeldschoone vervolgde prinsessen, gedwarsboomde liefde, snoode verraders, wraakroepende moorden, en eindelijk in een apotheose: gestrafte ondeugd, schitterend beloonde deugd en trouw.

Men herinnert zich nog, hoe voor een jaar of twintig, twee vriendinnen onder eigen of geleende namen de leesbibliotheek planken deden zwoegen onder den last van haar tallooze romans, geschreven in hoogdravenden stijl en harkerigen vorm, overstroomend van fantaisie en vol minachting voor alle realiteit; Prinses Elsa was één van de door haar gekozen pseudoniemen. Geen drama (of schandaal) brak uit aan een der europeesche hoven òf de dames maakten er zich meester van, schilderden het in felle kleuren onder zeer doorschijnende sluiers. Succès werd haar niet ontzegd, de boeken flink gevraagd, braaf beduimeld en stuk gelezen maakten herdrukken noodzakelijk, want nu nog schijnt er vraag naar te bestaan.

Gouden ketenen, dat de eer van filmeering genoot, is niet beter of slechter dan de andere romans van dezelfde makelij. Het behandelt de zeer vrij gecomentiseerde liefdesgeschiedenis van een Zweedschen prins en een hofdame zijner moeder.

Wie van dergelijke lectuur houdt — men late het ons over te beoordeelen òf dit vóór òf tegen des lezers smaak getuigt — kan er zijn hart aan ophalen.

De uitgever zorgde voor een behagelijk uiterlijk, dat wij ter navolging aanbevelen voor andere goedkoope boekserieën.

Hoven (Thérèse) Go. 2 dln. Uitgave van J. van Oirschot, Breda. 2 dln. (220 en 195).

Het zijn allen zeer gewone, meest zeer verstandige en zelfs lieve menschen — op de oude barones na: een echte draak — die zich groepeeren rondom Go, eerst kweekelingetje, later gezelschapsdame, eindelijk zelfs barones, een gezellig, hoogst bruikbaar persoontje. De schrijfster vertelt ons telkens dat zij ietwat materialistisch is aangelegd, veel houdt van de goede dingen des levens, van lekker eten en drinken, van comfort, aangename omgeving, en wat dies meer zij. In ruil hiervoor geeft zij, het onbemiddelde meisje, gaarne het beste terug wat zij heeft, haar goed hart, haar handigheid, overleg, tact en bekwaamheden.

Zij dringt zich nergens op, maakt zich onmisbaar en aanvaardt dankbaar elke blijk van vriendelijkheid, zonder ooit aanspraak te maken op dank, zelf niet op waardeering, behalve van Lucie.

Door de bijna overdreven vereering van dit lieve freuletje is Go in een deftige adellijke omgeving geraakt, waarmee zij alle lief en leed deelt, totdat zij er ten slotte in wordt opgenomen als de ontroostbare weduwnaar van Lucie haar trouwt om zich van haar goede diensten als huishoudster en moeder voor vast te verzekeren. Maar dan nog wordt Go slechts geduld en als nutsvoorwerp beschouwd en wij hebben er een zwaar hoofd in òf het beter zal gaan, wanneer zij de moeder wordt van een zoon, den erfgenaam der trotsche Gravenweerths.

't Verhaal loopt echt huiselijk en knusjes, geen praline of petit four wordt ons gespaard. Wij weten dat mevr. Hoven zeer vlot en onderhoudend kan vertellen. Van uitbeelding geen spoor, noch minder van diepte of hoogte. Godsdienst, hiermede houdt geen van allen zich op, toch verlangen zij er naar in critieke oogenblikken — zij zouden dan zelfs katholiek willen zijn! Aller gezichts en gedachtenkring is zeer beperkt. Karakter-studie of analysen zijn tamelijk oppervlakkig, misschien ook omdat bij deze doorsneêmneschen niets te bestudeeren of te ontleden valt. Een uitzondering geldt voor de barones van Maersolte, Lucie's moeder, de uitbeelding van deze edele rechtschapen, maar trotsche vrouw is buitengewoon geslaagd. Haar verstand en hart zegevieren telkens over onbewuste jalouzie, waarop zij zich betrapt tegenover Go, die meer dan zijzelf het vertrouwen bezit van haar kind. Zij weet haar tot zwijgen te brengen uit liefde voor haar dochter en haar kleinkinderen en blijft dus de eenige bij wie de arme Go steun vindt.

Om deze goed geteekende figuur verdient Go meer dan het twijfelachtig lofspraakje, dat het prettige lectuur is onder de thee of aan het strand. M. S.

Lans (J. R. van der) De Nachtelijke Zangers. Een oorspronkelijk verhaal uit de XVIe eeuw. 3de druk. N. V. de R. K. Boek-Centrale, Amsterdam.

Dit boek is, volgens de eerste Inleiding in het jaar 1898 door den Schrijver aan den 2den druk toegevoegd, een van zijn eerste proeven in het historisch-romantisch genre: Het was toen twintig jaar oud. Thans negentien jaar later voegde hij nog eenige woorden bij den derden druk en verheugde er zich terecht over dat, ondanks alle wisselingen in de letterkundige wereld de smaak van het lezend publiek vrij wel dezelfde is gebleven, zoodat er alle reden is om de oude boeken van onze populaire Katholieke Schrijvers te herdrukken voor het huidige geslacht. Laten wij er spoedig bijvoegen dat „de Nachtelijke Zangers" de onderscheiding van een derden druk en van een duitsche vertaling ten volle verdient. Het speelt in de dagen der kerkvervolging, in de hitte van den strijd tusschen de aanhangers van het oude en nieuwe

geloof. Een mooie poëtische legende is er het hoofdmotief van, maar zij werd vol talent en handigheid verwerkt met de godsdienstige en staatkundige twisten, die toenmaals de eendracht van ons land zoo jammerlijk verscheurden.

Ondanks de eenigszins vóór-tachtigsche, dus verouderde verhaaltrant en vorm laat het boek zich nog steeds aangenaam en vol belangstelling lezen. Wij twijfelen er niet aan òf deze derde druk zal zijn weg ook weer vinden, maar het zal opnieuw doen betreuren dat de Schrijver een andere richting is ingegaan en door journalistischen, succesvollen arbeid verhinderd werd zich geheel aan dit genre te wijden, waarin hij zooveel fraais en goeds had kunnen geven.

Onze kerkelijke geschiedenis is een nog tamelijk braak liggend terrein. Voor een scherpzinnig speurder was er nog zooveel te vinden, zooveel te gâren. Wie weet, als de heer van der Lans zich er meer en meer in had verdiept òf hij vooral, onder den invloed van het goede dat de tachtigers ons gebràcht hebben niet onze Nederlandsche Benson had kunnen worden. Helaas! het mocht niet zijn! Een nieuw historisch romantisch werk aan onze kerkarchieven ontleend, zal ons wel steeds ontzegd blijven. Laten wij ons dan maar verheugen met hetgeen hij ons in voorbije jaren heeft geschonken en ons vergenoegen met de herdrukken dier verhalen, zooals Schrijver ze in zijn bescheidenheid blijft noemen.

Locke (William) De geliefde vagebond. Rotterdam, Nijgh & v. Ditmar (270) f 2.50.

Een zonderling boek... en ik heb het gelezen toch met zooveel genot! Ja zeker, daar staan heel malle dingen in, en de vagebond is een onmaatschappelijke persoonlijkheid, is een halve gek, die echter dikwijls dingen weet te zeggen, welke raak aankomen.

Hij is het slachtoffer van een bedrog, dat al zijn illusies heeft verstoord en zijn leven verwoest — en dat heeft hem zoo wanhopig gemaakt dat er ten laatste iets is gesprongen in zijn hoofd en zijn hart; de veer van zijn wil is verlamd zoodat hij een arme zwerver wordt en zich langzaam vergiftigt met alcohol. Dat is wel geen voorbeeld van kracht en energie, maar de schrijver weet zijn geliefde vagebond, zulke echte, ware, zulke droeve en ernstige gedachten te laten uitdrukken, dat ook wij hem lief krijgen ondanks zijn onmaatschappelijkheid, zijn ondeugden en groote fouten.

M. WALRE.

Mathilde Annonciade. R. K. Boekcentrale Amsterdam.

Mathilde, Melati van Java geboren Marie Sloot is een van de heel weinige katholieke romanschrijfsters die ook in het andere kamp werden gelezen en wier naam in de grootere letterkundige geschiedenisboeken met eere vermeld staat. Busken Huet wijdde aan haar werk eene bespreking, dr. J. ten Brink schreef over haar

een geheel hoofdstuk, dat één en al lof is, en de schrijver van onze jongste geschiedenis tot de Nederl. letteren, dr. Prinsen, verklaart dat hij aan hare boeken aangename herinneringen heeft.

Hare romans en novellen werden in verschillende talen vertolkt, wel een bewijs dat in haar werk het algemeen menschelijke eene uitdrukking vond en zij dus verstaanbaar was buiten de kringetjes van gelijkdenkenden en van gelijklandigen.

In alle leesbibliotheken heeft men hare boeken en dat er steeds navraag blijft, bewijzen wel de herdrukken.

Den herdruk van „Annonciade" behoeven wij niet uitvoerig te bespreken alsof het een nieuw boek is. Voor wie het werkelijk nieuw is, en die zullen dan wel tot de jongere generatie behooren, zal reeds de naam der schrijfster eene aansporing tot lezen zijn.

W. VAN DEN HEUVEL.

DUITSCH

Federer (Heinrich). Ein Nacht in den Abruzzen. Mein Tarcisius gedichtlein. 1e tot 30e duizend. 1 Mark.

Wie meent dat deze nacht in de Abruzzen een griezelige bandieten-geschiedenis beduidt, zal zich bedrogen vinden. De verdwaalde reiziger, — de Zwitsersche priester en geestige schrijver van *Jungfer Therese*, en zoovele prachtromans — vindt spoedig een nachtelijk onderkomen in een half vervallen kapel van het Abruzzer gebergte. Hier overnachten, door den storm eveneens overvallen, een dilettantschilder hem bekend en diens 11jarig zoontje. Het kind kan niet slapen en vraagt den vaderlijken vriend hem te vertellen en nu verhaalt Federer hem — het zoo goed als heidensch knaapje — de treffende geschiedenis van den kleinen held Tarcisius, die uitverkoren om het H. Sacrament naar de Christenen te brengen op zijn weg door ongeloovige jongens wordt vermoord. De eenvoudige legende weet de schr. te onthullen in den glorie van heerlijke poëzie en te maken tot een wonder van „klein malerei". Opnieuw bewees Federer weer zijn bijna onnavolgbare gave om jongensfiguren uit te beelden. Zijn warme, hartelijke kunst van te vertellen weet zelfs aan het schijnbaar onbeduidende een eigen schoonheid en stralenden gloed te schenken. Geen wonder dat ook de kleine heiden, die geen vrome vertelsels wil hooren, toch geboeid en aangetrokken wordt door de avonturen van den kleinen geloofsheld en een indruk ontvangt, die zeker nooit zal verloren gaan.

VARIA

Max van Ravenstein. Naar wij vernemen is een nieuwe roman van dezen schrijver ter perse, getiteld *Stofgoud*. Het moet een vervolg zijn op *Drijfzand* en speelt grootendeels onder dezelfde personen. Met nieuwsgierigheid zien wij dit nieuwe boek van den

geheimzinnigen auteur te gemoet. Hij heeft altijd wat te zeggen en zegt het krachtig en goed. Bij ons en aan den overkant worden zijne boeken veel gelezen en het lijdt geen twijfel of de heilzame opmerkingen welke zij bevatten, al kunnen zij dan soms wat pijn doen, komen hier en ginds de menschen ten goede. Zachtmoedige heelmeesters maken stinkende kwetsuren en onze maatschappelijke wonden moeten worden uitgebrand, anders helpt het toch niet.

Wij zijn nieuwsgierig naar het boek en naar de kritiek. Zal er weer zoo'n haastige beoordeelaar worden gevonden als voor *Drijfzand*, die het afbreekt dat er geen stuk van heel blijft en drie maanden later, waarschijnlijk zijn eerste kritiek vergeten, het prijst als de Divina Commedià. Zoolang zulke critici de persen zwart maken, blijft het werk van een schrijver aan de joden overleverd!

Een waar woord. Pater Linnebank heeft indertijd een hartig woordje gezegd over de vertaling (met inleiding) van Thomas van Kempen door Willem Kloos: „Blijf met uw ongewijde handen van onze heiligdommen af. Dan begaat ge geen heiligschennissen, ge verkoopt geen theologische dwalingen, ge dient zijdelings de waarheid, waar Thomas à Kempis prachtig over geschreven heeft, ge hangt den oppervlakkigaard niet uit en ge bedriegt geen argelooze menschen".

Over de Dante-vertaling en verklaring van H. Boeken is Linnebank ook niet te spreken, en met recht: „We wisten al uit Boeken's vroegere uitgave van „De Hel" en „De Louteringsberg" dat hij, evenals vele andere ongeloovige geleerden, heel plechtig zijn onkunde en moedwil kon uitpakken omtrent katholieke personen en zaken. Dat hij bazelde over aflaat, Paus en doodzonden als een kweekeling van dominee Bronsveld. Dat hij ontdekt had, dat Dante Kantiaan was met zijn leer over den mensch als zedelijk wezen...

In de voorrede tot het door hem in proza overgebracht „Paradijs" van Dante — pas verschenen — heeft Boeken het echter zóó grof gemaakt, dat we zijn inktpot wel om wilden gooien en hem met Dante om z'n ooren willen slaan. Want hij heeft Dante voorgesteld als een pantheïst. Als lid van de club van Boeken. Als een, die geen persoonlijken God buiten zich erkende".

En tot besluit: „Kloos over Thomas a Kempis, Boeken over Dante; moge het daarbij blijven. Maar Couperus, die is uitgeromand, Couperus is meer dan een jaar in Italië geweest; hij gevoelt zich Italiaan; hij is thuis in dat Roomsche land. Lang heeft hij vertoefd in Assisië; den eersten nacht dat hij door het heilige stadje dwaalde, was het of hij er dadelijk San Francesco zag en zijn aanbiddelijken geest voelde om zich heen.

Hij las daar de Fioretti, het boekje van Franciscus over de natuur. Hij vond erin het teedere, lieve, eenvoudige, oprechte, ware, glanzende, nederige, blijde. Hij voelde in Assisië dat pure vroomheid bestaan kon en dat er zielen van electie kunnen neerdalen onder ons.

Wij hopen dat Louis Couperus, de scepticus, fatalist en paganist ons nu maar geen vertaling meent te moeten geven van de Fioretti. Inleiding tot de Fioretti van Sint Franciscus door Louis Couperus, schrijver van drie-en-twintig verderfelijke boeken, en van het argeloos en nederig werk: „Van en over mijzelf en anderen" -- spaar ons, Heer!

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

ABONNÉ'S: Het boek, waarover wij spraken in het voorgaand nummer: *Seele die da unergründlich — Kleinodien der deutschen Lyrik* verscheen bij Kösel, Kempten en München in 1910. De verzamelaar is Christoph Flaskamp. Prijs is ons niet bekend. Het verdient wellicht aanbeveling ongebonden exemplaren te bestellen, wijl ik een gebonden exemplaar ontving, dat geheel verkeerd in elkaar is gezet.

L. v. BR. te H. *Là-bas* van Huysmans is een ontzettend vuil boek. Het avontuur van Durtal met madame Chantelouve, het verhaal van de perverse misdaden van Gilles de Rais, is walgingwekkend en de beschrijving van de Messe Noire der Satanisten steekt het ergste van Zola naar de kroon.

MEVR. G. L. te B. Maxime Formont: *La Dame Blanche:* Bijzonder mooi is het boek niet, maar men kan de lezing volhouden tot het einde. Als er plaats is, komt in dit nummer nog een uitvoeriger bespreking. De vroegere romans van Formont zijn af te keuren. — *Le Feu* van Barbusse toont de ontzettingen van den oorlog.

W. v. D. M. te N. Het adres is ons niet bekend. Indien u wilt, zullen wij u echter den naam opgeven van een onzer Fransche vrienden, die waarschijnlijk wel even goed in staat is, op uwe vragen te antwoorden.

H. K. te E. Antwoord ontvangt u per brief.

W. N. te GR. Wij bespreken slechts zeer zelden boeken van katholieke schrijvers, welke ons niet worden toegezonden. De reden ligt voor de hand. Anderen, die gewoon zijn in ons oog afkeurenswaardige boeken te schrijven, komen wij vriendelijk te gemoet door hun boeken te koopen en dan, zonder onderscheid des persoons, onze meening er over te zeggen.

UIT ONZE HERVORMINGSNUMMERS

Daar lag, ten minste in ons land, een zekere matheid over de viering van den hervormingsdag, schreef dr. Colebrander, en het feit is niet tegen te spreken. Zou het alleen hebben gelegen aan de geweldige gebeurtenissen, die de wereld in angstige spanning houden en den geest verhinderen terug te denken aan een verleden, dat zoover reeds achter ons staat?

Ik geloof dat de intellectueelen onder de hervormden, tot welke richting zij zich dan ook mogen rekenen, bij nader onderzoek moeten komen tot de erkenning, dat zij veel verder staan van de hervormers dan zij oppervlakkig hadden vermoed. En het feest van een vreemde kan men moeilijk vieren met levende geestdrift.

Van de zijde der katholieken was ook de toon over het algemeen meer treurig om de scheuring, die door Luther begonnen werd, dan bitter om de oude oorlogsverklaring, meer rustig historisch vaststellend en relegieus-beschouwend dan van polemische scherpte.

„Men kan wel zeggen, dat de oorzaken der kerkelijk-sociale revolutie, welke abusievelijk „Hervorming" genoemd is, ook gedeeltelijk de oorzaken van Luthers noodlottige ontwikkeling en afdwaling geweest zijn. Al is in dit psychologisch proces nog lang niet alles tot klaarheid gekomen, dit evenwel is zeker, dat er omtrent Luther heel wat traditioneele legenden hebben afgedaan. Tot voor weinige jaren gold nog de bijna vierhonderdjarige protestantsche meening, dat Luther tot zijn „nieuwe heilbrengende leer" was gekomen door middel van een buitengewone door God plotseling ingestorte, onwrikbare overtuiging der toekomstige zaligheid „door het geloof alleen en niet door de werken". Deze schielijke, wonderbare werking Gods, door Luther in zijn binnenste beleefd en ondervonden, stond, volgens de oude legende, aan het eerste begin van zijn omkeer, en was dus de roeping tot de hervorming. Zij heeft echter den toets der critiek niet kunnen doorstaan. Zelfs gezaghebbende protestanten hebben dit in de laatste jaren erkend. „Al het dramatische ontbreekt", zegt Braun.

„Een Damascus heeft in Luther's leven nooit bestaan". En wederom: „het is een nutteloos pogen, wanneer men altijd weer opnieuw jaar en dag tracht te bepalen, waarop het reformatorisch

beginsel als bij tooverslag in Luther's ziel opprees". Reeds lang voor zijn optreden in 1517 was Luther allengs in een afgrond van leerstellige dwalingen weggezonken. Anderzijds zijn er ook van katholieke zijde omtrent Luther legenden ontstaan, welke uit de geschiedenis dienen te verdwijnen [1])".

En na de geschriften van Luther te hebben opgenoemd, gaat P. Albers voort: „Uit al deze werken, voor einde 1517 ontstaan, blijkt ten stelligste, dat Luther niet is opgestaan ter hervorming als Paulus op den weg van Damascus, maar allengs van zijn religieuze plichten en het geloof der Kerk is afgeweken, en vervolgens, dat hij reeds lang voor zijn openlijken afval van de Kerk einde 1517 niet meer stond op kerkelijken bodem en zijn „nieuwe theologie" van de ware leer der Kerk reeds zeer ver was afgedwaald". Dat wordt zakelijk en uitvoerig bewezen.

Tot eenzelfde oordeel, bevestigend Luther's langzame afdwaling, komt dr. Sassen:

Ook hij ging heen! [2]) Om die ongelukkige, opgeblazen aflaataffaire? Och neen! „'t staat immers thans vast, dat Luther vóór zijn optreden tegen Tetzel, reeds onkatholiek dacht en innerlijk dus gebroken had met de katholieke Kerk. 't Was nog wel in hoofddogma's dat hij sterk afweek van de kerkelijke leer en zijn afval moest spoedig een voldongen feit zijn. Maar, helaas, niet de zijne alleen, want als *hij* dachten en voelden er velen.

Al mag in de eerste dagen een geweldadige breuk met het kerkelijk Gezag en de Kerk voor Luther zelf tot de onmogelijkheden hebben behoord, ze was bij zijn zielsgesteltenis onvermijdelijk. Vrees weerhield hem begrijpelijker wijze: wat een verantwoordelijkheid! Maar die zou slijten, zelfs bij den gewezen kloosterling. De roes van het succes, de bedwelming der populariteit, ook hare tirannie, maakten hem dien stap gemakkelijk, noodzakelijk zelfs; al heeft hij er bange uren om doorleefd en eigenlijk zijn heele leven lang over getobd, zooals iemand steeds weer terugkomt op zijn twijfelachtige daad, hoogopgevend van hare voortreffelijkheid, uit vrees dat anderen en op de eerste plaats hij zelf die vaste overtuiging konden verliezen" — — —

„Wat de Kerk deed in den loop der eeuwen, was haar opgelegd

---

1) Hervormings-Nummer van Studiën. Luther en zijn optreden in 1517, door P. Albers.

2) Beiaard. Nov. 1917. *Ook hij ging heen!* door Dr. J. Sassen O.P.

door Christus; zij onderwees den volken, dat Jezus de Christus was, de Zoon Gods. Dat Hij had de woorden des eeuwigen levens".

En ook onder hare leerlingen en uitverkorenen zelfs waren er, en zullen er steeds blijven, voor wie aardsche ooren die diepzinnige woorden van een bovennatuurlijk leven, ijle klanken, dwaasheid zijn; die zij niet vermogen te verstaan en waarover zij morren: Hard is deze taal, wij kunnen haar niet langer aanhooren. Luther.... Ach neen, hij was voor Haar geen raadsel. Hij was niet anders dan.... een, die ook heenging: Helaas, met te velen".

Ja, met velen! Omdat zij met Luther: „het persoonlijk onderzoek als eenige regel van gelooven" aanvaardden.

„Vijftien eeuwen lang had de Katholieke Kerk voor millioenen gegolden als de uitlegster der H. Schrift. Zij was de regel van gelooven: niet echter zoo, dat de Kerk of de Paus in onduldbare aanmatiging zich plaatsen, boven of naast het Woord Gods, of dat de Katholiek moet vragen: „wat zegt de Paus" inplaats van: „wat zegt de Schrift", maar slechts in dezen zin, dat de Kerk met zekerheid mededeelt, welke leer Christus voor achttien eeuwen op de wereld is komen brengen; zij bestudeert de H. Schrift, onderzoekt den uitleg daarvan bij de H. Vaders, opklimmend tot de Apostelen toe; en dan verklaart zij ons met zekerheid: dit is Gods Openbaring. Niet om het gezag der Kerk dus, niet omdat de Paus het beweert, neemt de Katholieke Kerk aan, dat b.v. Gods Zoon is menschgeworden; maar de geloovige vraagt aan de Kerk: heeft God werkelijk geopenbaard, dat zijn Zoon mensch werd? En als zij hem dan verzekert: ja, dit heeft God gezegd, dan buigt de Katholiek het hoofd en gelooft om Goddelijk gezag". —

„De rots, waarop Luther's zekerheid in het verstaan der Schrift gevestigd was, is het getuigenis van den H. Geest omtrent den zin van de Goddelijke woorden.

> „Iedereen moet alleen daarom gelooven, omdat hij inwendig ondervindt, dat het waarheid is, al zou ook een engel van den hemel of geheel de wereld er tegen prediken".

„Geen wonder, dat zulke uitspraken op Luther het verwijt van subjectivisme hebben geladen. Want wie getuigt hier, dat dit de geopenbaarde waarheid is? De Geest. Wie verzekert u, dat het de Goddelijke Geest is, die in U getuigt? De ervaring. Wat is

die ervaring? Een overtuiging, steunend op een gevoel van rust of tevredenheid. Niet het verstand dus op objectieve gronden, maar het hart overtuigt U van de waarheid. Maar moet in een zaak van zooveel belang, den dienst van God, een doorslaand bewijs van de waarheid zijn; ik gevoel, dat het waar is? Dit opent noodzakelijk den weg tot alle afdwaling van rationalisme tot fatalisme toe".[1])

Men begrijpt dat de Hervorming dan ook niet brengen kon, wat zij wilde: „De Reformatie wilde krachtens haar beginsel en opzet aan de menschen brengen: Herleefden godsdienstzin, hernieuwde levensvroomheid, herwonnen geestesvrijheid".

Er moge vele vrome, zelfverloochenende Protestanten worden gevonden.... „maar dit alles, en daar komt het op aan, is het werk van de genade Gods en van de medewerking der anima naturaliter christiana, *ondanks de verderfelijke beginselen.* De onvoldoendheid der Reformatie als geloofs- en levensbeginsel blijft een feit, dat niet te loochenen valt; en daarmee valt het bestaansrecht der Hervorming zelve". —

Herleefde godsdienstzin? „Eerst belandde men bij het deïsme der Engelsche filosofische school; daarna bij het rationalisme der Aufklärungsperiode, en eindelijk bij het volslagen materialistisch ongeloof, hetwelk de arme menschenziel zóó deed verdorren en versmachten, dat zij in vertwijfeling oprees, zoekend bij alle wijsgeeren en alle systemen, tot de ongerijmdste toe, naar eenige verkwikking. En ziedaar dan onzen modernen mensch, zoekend bij spiritisme en theosofie en Christian Science en waar al niet, ten einde hoe dan ook voor zijn ingeboren zucht naar het hoogere, het onstoffelijke, bevrediging te vinden".

Hernieuwde levensvroomheid? „Niet uit zelfwerkend plichtsbesef dwingt men zich zijn eigen wil naar Gods wil te richten — er bestaat immers geen vrije wil, geen vrije medewerking met Gods genade meer — maar door een vertrouwvol geloof (of geloovig vertrouwen) houdt men zich overtuigd van zijn uitverkiezing, van het schuil-gaan van zijn eigen zondigheid achter de verdiensten van Christus, en zie, van zelf en spontaan worden de goede werken *in* ons, maar *door* God, niet door ons, voortgebracht. Er is geen sprake van, door eigen inspanning, zij het

[1]) Studiën. Het persoonlijk onderzoek als eenige regel van gelooven, door I. H. de Greeve.

dan gesteund door de genade, zelf zijn geloof te „beleven".

Herwonnen geestesvrijheid? „De Protestanten (daarentegen) houden, dat de H. Geest de eenige leeraar en bestuurder der individuen is, doch praktisch hebben zij hun leer nooit onderhouden. Ik herinner slechts aan het befaamde: Cujus regio, illius et religio, waardoor aan elken landsheer, hoe onbeteekenend en hoe weinig godsdienstig ook, de macht werd gegeven om al zijn onderdanen tot het omhelzen van zijn eigen geloof te dwingen en de onwilligen uit te bannen". (De schrijver herinnert verder aan het jus reformandi, Calvijns ijzerhard bestuur in godsdienstzaken, aan Hendrik VIII en Knox, om te besluiten: „Neen van die „geestesvrijheid door Luther voor de wereld herwonnen", blijft bij nader toezien niets over dan een jammerlijk gekijf en een ondragelijke tirannie, des te ondragelijker, omdat zij niet meer zoogenaamd door den Paus van Rome, maar in werkelijkheid door een groot aantal „gewestelijke pausjes" werd uitgeoefend" [1]).

Ook zoo in ons land en in onze eeuw, als duidelijk blijkt uit het artikel „De Nederlandsche Hervormde Kerk bij den aanvang der twintigste eeuw" [2]). Hoe staat het met haar?

Ds. Barger antwoordt: „Dat ook de gebreken onzer Nederlandsche Hervormde Kerk groot zijn, is niet door ons verzwegen. *De eenheid is hier ver te zoeken.* Zij wordt *door partijschappen verscheurd*, waarbij men zooveel mogelijk naar voren brengt wat verdeelt, niet wat vereenigen kan. Is het niet beter, zoo wordt er gevraagd, dat de Kerk maar uit elkander valt en de heterogene elementen, die nu in eenzelfde kerkverband moeten samenleven, ieder op zich zelf een kerk gaan vormen?"

En elders zegt dezelfde: „Zeker, de kerk heeft eene belijdenis gehad in 1618. In 1816 wist men niet meer hoeveel de kerk van die belijdenis nog aannam en men waagde het maar niet er de proef mede te nemen. Maar nu, nu wij weer bijna honderd jaar ouder zijn, zou ik het u nog veel minder kunnen zeggen. Eene uitgebreide kerkelijke vergadering over deze zaak bijeengeroepen, zou slechts een *Babylonische spraakverwarring* te hooren geven." En deze is een van de vele getuigen, die het weten konden en het hebben uitgesproken.

---

[1]) Studiën. De gevolgen der Reformatie door G. Goris S.J.

[2]) Studiën door Is. Vogels S.J.

Daar is geen eenheid meer te brengen of de protestant moet durven verklaren: „Wij gaan terug voor 1517"[1]). Hij moet dan erkennen dat het beginsel van het vrije onderzoek tot groot nadeel wordt: „als de kennismaking met Christus zich tot dat persoonlijke raakvlakje bepaalt: als heel veel Christuswoorden, die andere deugden preeken, kan in zijn persoonlijke lijn liggen, in hem géén echo wekken; als karaktertrekken van Jezus, juist tegengesteld aan zijn persoonlijke karaktertrekken, volstrekt geen attractie op hem uitoefenen; als vele van Christus' daden, omdat ze zijn individueel-gekleurde dadenopvatting verre liggen, hem hoegenaamd niet tot navolging trekken; zóódat *zijn Christus* dan slechts een fragmentje wordt van *den Christus*, ons in het Evangelie geopenbaard."

De katholieken hebben dit noodlottig gevolg begrepen van af den beginne en daarom werd „Canisius", de bestrijder der Hervorming"[2]).

Hij was niet blind voor de misbruiken, welke de Kerk waren binnengeslopen evenmin als Savonarola, dien men ten onrechte een voorlooper noemde van Luther[3]), maar hij werkte naar best vermogen dat een hervorming zou geschieden krachtens het wettig gezag.

En die *katholieke* reformatie is gekomen door het Concilie van Trente[4]). „*Hervorming in hoofd en leden*; daar was, helaas, stof genoeg voor. De rampzalige tijden der *Babylonische Gevangenschap*, gevolgd door het nog veel noodlottiger *Westersche Schisma*, hadden de Kerk zware slagen, diepe wonden toegebracht." Vele pogingen waren reeds aangewend vóór Luther, maar eerst in 1545 op den 13 December kon de eerste plechtige zitting te Trente worden gehouden. Vreemd was de houding der hervormers.

„De Protestanten, die vroeger, toen niemand het Concilie mogelijk achtte, er voortdurend op aandrongen, begonnen, nu het bleek, dat de Paus het ernstig meende, een tegenovergestelde houding aan te nemen. Durfden velen het niet ronduit en in beginsel verwerpen, zij stelden eischen, die de zaak eenvoudig onmogelijk

[1]) Studiën. Jac. van Ginneken S.J.

[2]) Studiën. L. van Miert S.J.

[3]) De Beiaard. Een Voorlooper? B. H. Molkenboer O.P.

[4]) Studiën. Katholieke reformatie en het Concilie van Trente, door C. Wilde S.J.

maakten. De vergadering moest niet slechts in een *Duitsche* stad plaats hebben, maar de Paus mocht daar niet het minste gezag bezitten; hij behoorde daar te verschijnen niet als rechter, maar als partij of liever als aangeklaagde, om zich over zijn dwalingen en misdaden te verantwoorden."

Maar menschelijke tegenstand kon niet verhinderen wat Hij wilde dat geschieden zou, die eenmaal de belofte had gegeven: Ik zal met u zijn tot het einde der wereld.

En na de Protestansche hervorming, die tweedracht bracht en scheuring en het beginsel huldigde dat moest voeren ten ondergang, kwam de katholieke hervorming, waardoor de Kerk werd gezuiverd en in vollen luister straalde als de Kerk van Christus.

* * *

Zullen zij, die heengingen terugkeeren in breede scharen?

Het geloof is eene gave, die echter niemand wordt geweigerd; maar zij die nog dwalen, mogen luisteren naar de *getuigenissen*[1]) hunner weergekeerde broeders, om die gave te leeren waardeeren en gretig te aanvaarden, zoodra zij hun wordt geboden.

En zij die niet vinden, mogen denken aan de woorden van Dr. Gerard Brom[2]):

„Wat onderscheidt, wat scheidt toch Protestanten van Katholieken? Een leer? Ze leren allen wat anders. Neen, een zonde, de zonde van hoogmoed. Geloof me, Christenbroeder, die misschien veel nederiger bent dan ik, dit is geen gemeenplaats, want er is bepaalde grond voor mijn ernstige klacht. Hoe eenvoudig een Protestant persoonlik onder mensen mag wezen, hij draagt als Protestant een erfzonde van Luther mee: de hoogmoed tegenover zich zelf, de hoogmoed tegenover God. Zoals de hemel hem hartelik tegemoet komt, trekt hij zich in hoge en droge geestelikheid terug".

Doet dat niet! Neemt eerbiedig en dankbaar de genade, die God u toereikt!

A. GIELEN S. J.

---

[1]) De Beiaard. Getuigenissen.

[2]) De Beiaard. Hervormde Liturgie, door dr. G. Brom.

MOOIE BOEKEN

In onze redactievergadering werd reeds meermalen het voorstel ter sprake gebracht om in Boekenschouw nu en dan een lijst van merkwaardige romans te geven, wier lezing inderdaad de moeite loont. Wat er zooal verscheen en nog verschijnt op dit gebied, in elk land, behoort voor het overgroote deel tot het echte „leesvoeder", dat wordt verslonden door de menigte. Het voldoen van den honger der nieuwsgierigheid is bij het meerendeel der lezers het eenige wat zij verlangen van een roman: betrekkelijk weinigen lezen om literair genot te smaken. Men vraagt liefst het „nieuwste" werk en meent dat eene bibliotheek niet goed in orde is als zij de allermodernste vodden niet wil aanbieden, en de beheerders geen lust hebben het romannetje van den dag aan te schaffen, dat werd geschreven door „een juffrouw die 't eens probeeren wilde" of door „een student, die zijn kleermaker wenscht te betalen". Zulke dingsigheden kan men opnemen in bibliotheken, verbonden aan Warenhuizen als een Bijenkorf, waar het vooral te doen is om de reclame der eigen zaak en niet om de ontwikkeling der lezers. Want de hoogstaande, de blijvende romans kunnen waarlijk ontwikkeling geven. En om een voorbeeld te noemen: de romans van Dickens, van Thackeray en van George Eliot geven een kijk op het Engelsch maatschappelijk leven der drie klassen: aristocraten, middenstand en arbeiders, als men op een andere wijze slechts moeilijk zou kunnen krijgen.

In de hoop dat zij ook den leiders van bibliotheken van nut mogen zijn, bieden wij hier eene lijst van wat wij zouden kunnen noemen: *van het beste uit de Engelsche romanliteratuur.*

WALTER SCOTT: Waverley — Ivanhoe — Old Mortality — Rob Roy — Kenilworth — Quentin Durward.

JANE AUSTEN: Pride and Prejudice — Emma — Mansfield Park.

BULWER LYTTON: The Last Day of Pompeii — The Caxtons.

CAPTAIN MARYAT: Peter Simple — Mr. Midshipman Easy. .

CHARLES DICKENS: Pickwick Papers — Nicholas Nickleby — Martin Chuzzlewit — Dombey and Son — Oliver Twist — The Old Curiosity Shop — David Copperfield — Bleak House.

WILLIAM MAKEPEACE THACKERAY: Vanity Fair (voor volwassenen) — Pendennis (voor volwassenen) — The Newcomes (voor volwassenen) — Henry Esmond.

CHARLOTTE BRONTE: Jane Eyre (voor volwassenen).
CHARLES KINGSLEY: Westward Ho! (voor volwassenen).
CHARLES READE: It is Never too late to Mend.
GEORGE ELIOT: Adam Bede (voor volwassenen) — The Mill on the Floss (voor volwassenen) — Silas Marner (voor volwassenen).
ANTHONY TROLLOPE: Barchester Towers.
MRS. GASKELL: Cranford.
THOMAS HUGHES: Tom Brown's Schooldays.
RICHARD BLACKMORE: Lorna Doone.
THOMAS HARDY: Tess of the D'Urbervillers (voor volwassenen) — Far from the Madding Crowd (voor volwassenen).
GEORGE MEREDITH: The Ordeal of Richard Feverel — Diana of the Crossways — The Egoist.
MRS. CROCK: John Halifax Gentleman.
WALTER BESANT: All Sorts and Conditions of Men.
WILKIE COLLINS: The Woman in White.
JOSEPH HENRY SHORTHOUSE: John Inglesant.
R. L. STEVENSON: Treasure Island.
BEATRICE HARRADEN: Ships that pass in the Night.
THEODORE WATTS—DUNTON: Aylwin.
RUDYARD KIPLING: The Jungle Book.
CANON SHEEHAN: My New Curate — Luke Delmege.
R. H. BENSON: By what Authority — Initiation.

L. F.

VAN DE FRANSCHE LEESTAFEL

P. Raymond Génier: Sainte Paule

Dit leven der H. Paula is een der laatst verschenen deelen van de beroemde collectie „Les Saints", welke onder leiding van Henry Joly, lid van het Institut de France, bij Lecoffre verschijnt.

Ook in Nederland zijn ze geen onbekende, die elegante, lichtblauwe boekjes, geschreven veelal door menschen, in staat 't historisch feitenmateriaal aan te bieden in sierlijken vorm.

Frankrijk's letterkunde kan groot gaan op haar historici. Geschiedschrijvers, die tevens letterkundige meesters zijn, telt Frankrijk in aanzienlijk aantal. Het Fransche historie-boek slaat men altijd gaarne op; — ook in uren, waarin men verpoozing zoekt; —

ook wanneer men zijn smaak wil verfijnen en niet zoozeer streeft naar uitbreiding van historisch weten. „La grande histoire", zooals Brunetière zei, heeft andere eischen dan het anecdotisch feiten-verhaal. Zij vordert rijkdom en afwisseling van stijl, waardoor de geschiedschrijver-kunstenaar zijn personen doet leven, zijn toestanden en gebeurtenissen voor onze oogen herschept.

Ook de hagiographen hebben in de laatste jaren begrepen, dat 't leven van een heilige er enkel bij winnen kan als 't in goed verzorgden, keurig gestyleerden vorm ons wordt voorgelegd. Een heiligen-leven moet op de eerste plaats *waar* zijn, — zooals iedere geschiedenis. Maar 't moet ook aantrekkelijk wezen. Ook hier moeten de personen voor onze oogen *leven,* — des te meer nog, omdat de navolging der heiligen, waartoe de hagiographie leiden moet als tot een harer voornaamste doeleinden, veel gemakkelijker zal verwezenlijkt worden, wanneer de beschreven persoon concreet voor ons staat, met vleesch en bloed zooals 't onze, met een denkvermogen en een wil zooals wij hebben. Zonder kwaad te spreken van allerlei bontkleurige devotie-plaatjes, zal toch iedereen, kinderen en menschen zonder smaak natuurlijk uitgezonderd, de indrukwekkende afbeelding door een kunstenaar ontworpen, bij zijn heiligen-vereering verkiezen boven wat Huysmans spottend noemde: de producten der *Bondieuserie.* En zooals met de beeltenis, zoo gaat het met de levensbeschrijving. Kunst verhoogt ook hier de moreele en practische waarde in zeer hooge mate.

In de collectie „Les Saints" treffen we tal van levensgeschiedenissen aan, welke aan de hoogste eischen der „grande histoire" beantwoorden. Boeken geschreven door de Broglie, Joly, Kurth, Goyau, P. Brou, P. Suau en anderen zijn zeer zeker werken van letterkundige waarde. Zonder eenige aarzeling leggen wij dan ook een boek uit deze collectie op de „Fransche Leestafel".

Maar, dat men in 's hemels naam niet denke, dat wij bij een heiligenleven het letterkundig-schoone te hoog aanslaan, of de levensgeschiedenis der heiligen op gelijke lijn stellen met andere geschiedenis. Neen, ieder historicus is nog geen hagiograaf. Om de „psychologie des saints" te begrijpen, waarover Henri Joly zoo treffend geschreven heeft in 't eerste deel der door hem geleide collectie, moet men zich kunnen indenken in het bestaan

der uitverkorenen Gods — moet men wel overtuigd zijn, dat het bovennatuurlijke hier een groote rol speelt en deze geheimzinnige hoogere kracht laten zien als het natuurlijke steunend, aanvullend en veredelend. Men heeft aan enkele schrijvers dezer collectie het verwijt gemaakt dat ze 't natuurlijke te zeer belichten. Dit is verkeerd, omdat 't afbreuk doet aan de waarheid en tevens is dit ook een bewijs, dat voor 't schrijven van een heiligenleven meer wordt gevorderd dan kennis der feiten en stijl. Nochtans blijft 't waar, dat waar de hoofdzaken aanwezig zijn, toch ook nog de nevenzaken, inzonderheid de vorm, hun bijzondere waarde behouden.

Een andere reden, waarom ik dit leven van Sinte Paula op de „Fransche Leestafel" neerleg is deze: 't is een ernstig boek, en 't is goed, nu en dan althans, wat ernstigs te lezen; — 't is 't leven een onzer groote Roomsche vrouwen, en daar mogen we niet onkundig van blijven.

Mme Staël zei reeds voor jaren terug: „Je ne dissimulerai pas que les romans même les plus purs font du mal". Nu in onzen tijd de romans wel in hoeveelheid, maar zeker niet in „pureté" gewonnen hebben, mag men zoo'n woord gerust ernstig overwegen. Zelfs de zoogenaamde „romans hormêtes" kunnen de verbeelding te sterk prikkelen en vragen daarom tegenwicht. Maar veel meer geldt dit voor 't modeboek, 't „livre du mois", 't boek, dat men nu eenmaal dient gelezen te hebben, 't boek, waarover iedereen spreekt, 't boek, dat wel letterkundige waarde heeft, maar, helaas! door menigeen gelezen wordt enkel uit nieuwsgierigheid of „omdat het zoo hoort". Zulke lectuur kweekt dilettantisme, — en gebrek aan ernst in de gedachte voert tot gebrek aan degelijkheid in de daden. Wie zich dus getrokken gevoelt of genoodzaakt ziet tot veel lezen, wete zich te matigen en neme nu en dan een ernstig boek ter hand om niet hulpeloos en krachtloos stroomafwaarts te glijden. Aan den bekenden redenaar Massillon werd eens gevraagd, welke boeken men geven moest aan een zeer ontwikkeld jong meisje, namelijk aan de later in de 18de-eeuwsche salons zoo befaamde marquise du Deffand. „Un catéchisme de cinq sous", was 't antwoord. 't Is sterk uitgedrukt, maar 't is, o, zoo waar.

Daarbij moeten wij, Katholieken, er een eer in stellen op de hoogte zijn van onze eigen geschiedenis. Hoe gaarne snuffelt men

in de oude papieren en in de archieven van zijn geslacht! 't Is dwaas dit te doen uit ijdele zelfaanbidding, maar 't is goed, als men hierdoor een daad van piëteit wilt stellen jegens zijn voorouders en de schakels der nakomelingen vaster wil snoeren aan degenen, die zijn voorafgegaan.

Onze groote Katholieke familie, waarvan wij allen door Gods uitverkiezing ledematen zijn, het „gens sancta", het „heilige geslacht", heeft ook archieven en papieren, — een ongeëvenaarde traditie. Maar wie onzer kent ze? Of althans, wie kent en waardeert ze genoeg? En toch, 't gaat hier over onze zaak! Wij kunnen, als wij willen, de deugden onzer belijders en den heldenmoed onzer martelaren begrijpen: 't is een teeken, dat wij hun verwant zijn, dat wij zijn van hun bloed. Na ons zullen er komen, die uit onze handen den flambouw der traditie moeten ontvangen en verder dragen: wij zijn voor ons gedeelte aansprakelijk voor 't bewaren onzer familie-grootheid.

Al te maal redenen, dunkt me, om van 't leven onzer groote mannen en vrouwen niet onkundig te blijven.

Tegen het midden der vierde eeuw heeft te Rome iets wonderlijks plaats gegrepen.

Vrouwen uit de hoogste Romeinsche wereld, afstammelingen van de Scipio's en Gracchen, zag men plotseling haar rijke bezittingen verkoopen ten bate der armen, terwijl ze zelven zich terug trokken in stil vertrek, zich kleedend als schamele bedelaressen, tusschen studie en gebed en nederig slavinnen-werk haar tijd verdeelend.

Er was een man tot haar gekomen, een geleerde, maar daarbij een stoere asceet, die door heilige zelfbeheersching 't geweldige van zijn opbruisend karakter in toom hield, doch geen wijken of buigen kende, daar waar 't gold de zaak van Christus, — de H. Hieronymus.

Deze wist die hooggevierde vrouwen 't woord van Christus te doen verstaan: „Wat baat 't den mensch, zoo hij de geheele wereld wint, maar schade lijdt aan zijn ziel?"

Zij trokken de logische conclusie uit dat woord en, kort vóór de dagen, waarin de barbaren uit 't Noorden naar Rome oprukten, om de schatten der Eeuwige Stad te vernielen of weg te voeren, deden zij afstand van al het hare; het Patricische paleis werd een klooster, en de meest volmaakte navolging van Christus viel samen

met de weelde der in verfijndheid diepgezonken en daardoor tegen den vijand machteloos geworden heidensche wereld.

Marcella, Paula, Eustochium, Melania, zijn de namen dier heldhaftige vrouwen, namen, welke de H. Kerk op 't register harer heiligen geschreven heeft.

Van Rome ging de H. Paula met hare dochter, de H. Eustochium, en haar geestelijken leidsman, den H. Hieronymus, naar Bethlehem. Bij de Geboorte-grot bouwde zij haar klooster. Daar leefde zij, omringd door vrome maagden, een leven, dat de strengste kluizenaar benijden zou. Maar tevens, want 't was een hoog-ontwikkelde vrouw, wijdde zij zich aan de studie der H. Schrift. Een der belangrijkste hoofdstukken van haar levensbeschrijving is dat, waarin de invloed wordt geschetst, welke van haar en van Eustochium uitging op den H. Hieronymus, den bewerker der Vulgaat, de in onze Westersche kerken gebruikte vertaling der H. Schrift. Wij mogen ons afvragen, of zonder Paula en Eustochium wij ooit de Vulgaat zouden hebben gehad.

De schrijver ontleent zijn gegevens voornamelijk aan de geschriften van Sint Hieronymus. Wijl hij echter zelf lang gewoond en geleeraard heeft in Jeruzalem, is hij in staat ons rijkelijk mee te deelen van zijn ondervinding, opgedaan ter plaatse, waar de H. Paula een groot gedeelte van haar leven sleet.

Moge dit ernstig boek, dit stuk van Roomsche schoonheid, een plaats vinden in menige... romanbibliotheek.

Katwijk a. d. Rijn, 1 Nov. 1917. J. VAN RIJCKEVORSEL, S. J.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

Wij plegen den inhoud van dagbladen niet saam te vatten in deze rubriek of op een hunner artikelen de aandacht te vestigen; dat valt buiten het kader. Maar nu moeten wij toch even eene uitzondering maken. In *De Tijd*, 2 Nov. 1917, schrijft IJ. eene beoordeeling van het October-nummer van *De Katholiek* met zijn drie voorname hoofdartikelen. En dan laat de onbekende schrijver zich verleiden tot de volgende onheuschheid: „Men kan wel net als „Panta" doen, die in de jongste aflevering van Boekenschouw (15 Oct.) eerlijk de titels der drie hoofdstukken vermeldt en

verder nuchter bemerkt: Het gaat niet aan uit deze artikelen de hoofdgedachte op te rapen en aan te bieden. Belangstellenden zullen ze in het geheel willen lezen". Maar wat is dat voor eene recensie? En is dat geen onrechtvaardigheid tegenover onze groote mannen, die voor den arbeid, welken hun 't wrochten van zulk een artikel kostte, en de bereidwilligheid, waarmede zij de gemeenschap daarvan deden genieten, aanspraak mochten maken op wat meer waardeering dan een enkel plasdankje.

Die uitval is bespottelijk om meer dan eene reden: 1. omdat verondersteld wordt dat wij in ons overzicht van tijdschriften recensie's willen geven, terwijl iedereen toch duidelijk kan zien dat wij slechts wijzen op wat wij belangrijk vonden in verschillende tijdschriften, met een enkel woord van rectificatie soms waar 't ons voorkomt dat onjuistheden werden geschreven, zooals in neutrale of vrijzinnige periodieken herhaaldelijk voorkomt; 2. omdat de vermanende Aristarch meent dat zulke artikelen in 't kort kunnen worden weergegeven, terwijl toch geen tien regels van het geheel zouden gemist kunnen worden; 3. dat wij zoo onbeschaafd zouden zijn, onze groote mannen voor elk goed artikel lastig te vallen met bedankjes. Aan dergelijke flauwiteiten hebben wij nooit meegedaan, ook nooit verlangd dat men het ons deed en er derhalve nooit of nimmer er naar gestreefd dankbare creaturen ons redactiekantoor binnen te loodsen. Wij mogen gerust denken dat wij, juist door te erkennen dat de bedoelde artikelen zoo vol zijn, dat men ze onmogelijk kan comprimeeren, èn de redactie van de Katholiek èn de schrijvers heel wat meer waardeeren dan door IJ. te volgen in zijn poging om die gewichtige artikelen in een medicijndoosje samen te persen. En wie ons overzicht geregeld heeft gelezen, moet dan ook wel hebben bemerkt dat wij herhaaldelijk bescheiden genoeg waren om het onmogelijke niet te beproeven, en naar menig artikel slechts durfden verwijzen met de aansporing het in zijn geheel te lezen, wijl elke referaat eene verminking moest worden. Het bleek ons noodig hier de puntjes op de i te zetten en wij verzoeken in het vervolg van zulke onbillijke verwijten verschoond te mogen blijven.

De Gids opent met een kort artikel over *Luther en wij,* van Dr. H. T. Colenbrander, beginnend met de woorden: „Er ligt matheid over het Lutherfeest. Althans in Nederland: Luther is nooit *van ons* geweest", en verder vraagt hij: „Zal er in Duitschland veel van natrillen?" Dr. Colenbrander is volstrekt geen partijdig bewonderaar van Luther. Met onbenevelden blik ziet hij hem vol tegenstelling, een man die van de oude knechting de roede borgde, niet den mantel der chariteit. Hij heeft Rome niet gedood. Het leeft nog, en zegt: Zie zijn werk! (In een noot wordt verwezen naar het Hervormingsnummer van de *Studiën*). Er spreekt groote ontmoediging uit deze regels. Luther wordt de bouwheer en stichter genoemd van iets dat nu reeds

ten gronde toe vermolmd is. De toekomst der wereld en der vrijheid vervult Dr. C. in het licht der ontzettende gebeurtenissen van het oogenblik met weemoedigen twijfel — en hij eindigt met de vraag: Wie vermag het thans als de ernstige, oprechte wat onbehouwen Duitscher een wereld uit te dagen en in ontzag te houden — met het oog alleen? Noch, Benedictus, noch Stockholm, is zijn wanhopend antwoord, maar de volgelingen van Luther evenmin!

H. M. S. van Wickevoort Crommelin heeft het over *godsdienstige regeneratie;* hij ook zocht overal zonder te vinden. In elk geval vond hij meer stichting in een dienst van de Notre Dame dan in alle predikatiën. Zou dit niet een lichtje zijn om den armen verdwaalde den weg te wijzen tot het veilige Vaderhuis?

P. Valkhoff heeft het over *Justus van Effen en de Fransche Letterkunde,* en W. H. de Beaufort over *den strijd tusschen Frederik den Groote over de vrije zee,* ongetwijfeld een zeer actueele quaestie. In Groot Nederland kweelt de meer dan 60-jarige dichteres Helene Swarth weer allerliefste, droevige klachten over „het verloren lief".

Ik zit op een zilveren beukestam
Als een neuriënd meisje te droomen.

Dan komt een echolied:

O hoe zong ik mij jong! o hoe liefde ik mij blij!
Zijn nu lieven en zingen voor eeuwig voorbij?

Wij zijn echter volstrekt niet bevreesd dat het met haar zangen voor goed *voorbij* is. Zoo ooit, heeft deze, onze grootste lyrische dichteres, in den letterlijken zin der woords munt geslagen uit haar liefdes. Frans Coenen wijdt een lang, zoogenaamd wijsgeerig stuk aan de herinnering van zijn doode hondje. Dop Bles behandelt *het Tooneel en de Toekomst* en profeteert de komst van een hollandsche dramatiek. De Redactie meldt dat het Dramatiesch *bijvoegsel* voorloopig slechts om de 2 maanden zal verschijnen.

De Tijdspiegel bevat een artikel over *Antieke en Moderne sofisten* van prof. Dr. J. O. Valckenier Kips een studie over *de Nederlandsche taal in Duitschland,* dat de verrassende mededeeling bevat dat in Duitschland thans een beweging bestaat om in de grenssteden de Ned. taal te laten onderrichten. In het overzicht van tijdschriften wordt het Hervormingsnummer van de *Studiën* niet minder belangrijk genoemd dan dat van de (protestantsche) *stemmen des Tijds* en de inhoud zeer sympathiek en zakelijk in het kort weergegeven.

De Revue des deux Mondes (Oct.), heeft eenige artikelen van meer algemeen belang, waarop wij de lezers wijzen. Victor Giraud schrijft over den grooten katholiek en onvermoeiden werker Albert de Mun: c'était un croisé. Tel nous l'avons connu, dans

les derniers mois de sa vie, nous versant le cordial quotidien de sa générosité, de son ardeur, de sa double foi patriotique et religieuse, de son infatigable espérance, tel, au fond, il a été, toujours. D'une guerre à l'autre, il aura été le champion d'une seule et sainte cause. D'abord par l'épée, puis par la parole, et enfin par la plume, il a vécu et il est mort en combattant pour elle. Hij was de kleinzoon van den materialistischen Claude-Adrien Helvélius, maar de zoon van een heilige moeder, die hij echter niet heeft gekend, Eugénie de la Ferronays, aan wie wij danken het aandoenlijke: „Récit d'une Sœur".

Van Francis Jammes zijn opgenomen *Poésies*, waaraan wij ontleenen:

Il était, au delà des jeunes frénésies,
Un coin inaccessible et noir dans la forêt.
Cette forêt était mon cœur, ce coin secret,
La source où s'en venaient boire mes poésies.

Que si je t'ai jamais aimée, enfant choisie,
Si mon rythme a jadis gueri sur tes bras frais,
Je te cachai cette heure où je me retirais
Pour écouter le flot où nageait l'harmonie.

Je t'adresse aujourd'hui cette confession:
Laissant l'échelle d'or et ses illusions,
Quand s'effeuillait dans l'agrandissement des choses,

A travers les pertuis des dômes de ce bois,
Sur l'eau pure, un couchant fait de bouquets de roses,
C'est Dieu que j'appelais, je m'éloignais de toi.

Paul Bonneson vertelt ons *Les Métamorphoses d'un opéra* aan de hand der onuitgegeven brieven van Eugène Scribe. Van dezen vruchtbaren tooneelschrijver heet het: „ingénieur et souple, esclave du public, sans y paraitre, Scribe s'est imposé par sa dexterité, lui et sa manière: aujourd'hui encore, on accueille encore avec plaisir la façon dont il ménage l'intérêt scénique, et sait l'augmenter par l'inattendu des épisodes et la vivacité du dialogue. Le malheur est que cette exécution manque de personnalité... „C'est un métier de faire un livre comme de faire une pendule", écrit la Bruyère. „Scribe aussi est de cet avis: seulement, en faisant une pièce, il pense moins au livre qu'à la pendule. C'est le triomphe de la combinaison, de l'ingéniosité, de l'adresse. Ce ne peut être le triomphe de l'art, qui souhaite plus d'imprévu et moins de mécanique".

Een zijner medewerkers, Ernest Legouvé, deelt ons mede hoe Scribe te werk ging. Eerst een schets van het onderwerp, heel vluchtig, en dan werden de tooneelen vastgesteld van de eerste

akte; hij noteerde de verwikkeling en dáárom kwamen als vanzelf de gebeurtenissen en de handelingen zich groepeeren. Zoo werd het drama logisch opgebouwd, maar ten koste vaak der karakters.

En nu over de opera. 28 Augustus 1838 teekende Scribe een contract met de directie der Opera, waarin hij zich verbond eene opera in 4 bedrijven, *Le duc d'Albe,* den 1sten November af te leveren, waarvoor Halévy de muziek zou schrijven. Was hij niet gereed op den bepaalden datum, dan zou hij eene boete betalen van 4000 francs. Maar leverde hij het tijdig af, dan ontving hij zijne premie, of de opera werd gespeeld of niet.

Scribe was op tijd klaar, doch Halévy weigerde het libretto. Donizetti nam de compositie op zich, en 't is de vraag of hij het werk heeft voltooid. De schrijver stelt nu de directie aansprakelijk voor de opvoering of betaling der boete. 16 December 1844 werd door de rechtbank de directie in het ongelijk gesteld en veroordeeld. Het schijnt dat Donizetti een gedeelte zijner muziek in andere stukken wist onder te brengen. Scribe bleef woekeren met zijn tekst en maakte ervan de *Vêpres Siciliennes* (muziek Verdi). De hertog van Alba wordt Charles de Montfort, gouverneur van Sicilië, en inplaats van de Vlamingen die „veulent et ne peuvent massacrer les Espagnols", voert hij de Sicilianen ten tooneele, „qui massacreront les Français". Maar het werk mocht in Italië niet worden opgevoerd en Scribe gebruikte nu weer hetzelfde libretto met veranderingen: de plaats der handeling wordt Lissabon, de Montfort verandert in Vasconcellos, gouverneur van Portugal enz. en deze oude opera werd als nieuwe opgevoerd te Milaan onder den titel *Giovana di Guzman.* Men bewondert hier in Scribe zeker meer den koopman dan den kunstenaar.

Stimmen der Zeit bespreekt *Die päpstliche Friedensnote an die Häupter der Kriegführenden Völker von 1 Aug. 1917.* Gruber schrijft over *Die Freimaurerei als Kulturmacht* en hij wijst erop hoe in alle landen de Vrijmetselarij aan het werk is getogen om eene rol te spelen na den oorlog, een „Kulturfaktor" te worden boven Kerk en Staat.

In *De Katholiek* schrijft Mr. M. C. E. Bongaerts over de *Gevaren der evenredige vertegenwoordiging.* Vooral voor de Katholieke partij zijn er bezwaren, waarop Dr. Schaepman reeds gewezen heeft. Maar die gevaren en bezwaren, welke de schrijver in den breede nagaat, „zijn niet anders weg te nemen dan krachtens de overwinning van het politieke bewustzijn bij den kiezer zelf op het verkeerd begrepen eigenbelang".

P. Fr. Desiderius Fransses O. F. M. geeft antwoord op de vraag: De Samensteller van onzen Canon der H. Mis ontdekt? Vooraf worde bemerkt dat de Canon der H. Mis niet uit de 4de eeuw stamt; het essentieele dateert van het laatste Avondmaal. Maar sinds dien heeft de Canon in de verschillende liturgieën van Oost en West een ontwikkeling doorgemaakt. Volgens Dom Morin zou het zeer waarschijnlijk zijn, dat Firmicus Maternus

omstreeks 360 aan den romeinschen Canon dien vorm gaf, waarin hij, behoudens eenige wijzigingen, door de eeuwen tot op onzen tijd gebleven is.

Pater Fransses wijst die waarschijnlijkheid af en komt tot een geheel negatief resultaat.

In *Onze Eeuw* (Nov.) wijdt Chantepie de la Saussaye een artikel aan den overleden medewerker George Frans Haspels (1864—1916), den bekenden romanschrijver.

„De beide bundels die het eerst zijn naam vestigden en volgens velen mede van zijn beste werk brachten, waren *Vreugden van Holland* en *Zee en Heide*". — „In tal van schetsen, 't voortreffelijkst wel in *onder den Brandaris*, zijn bladzijden waarvoor aan Haspels onder onze schilders met de pen een eereplaats toekomt".

In zijn langere verhalen is veel te prijzen, maar een tekort aan dramatisch en episch talent doet zich gevoelen.

Herrijzenis (1903), *Boete* (1907), beter en strenger van compositie *De stad aan het Veer* (1912) en zijn laatste en beste *David en Jonathan* (1915).

K. Vos zet boven zijn opstel *Luther-Veluanus-Menno* eene bijdrage voor de Lutherviering. Van Oort behandelt *Het vierde tractaat von Dante's convivio* en J. Maris-Fransen v. d. Putte geeft een mooi opstel over den Deenschen schrijver *Hans Andersen*: „het was al een zeer wonderlijke wieg, waarin op den 2den April 1805 te Odense, in een onaanzienlijke stadswijk, de Munkenmöllestroede, de kleine Hans Christian lag te schreeuwen. Zijn vader, een arme schoenmaker, had het praalbed van een zekeren Graaf Trampe opgekocht en zoowat tot een gewoon ledikant omgetimmerd, doch zijn vorige bestemming bleef nog altijd te zien aan de flarden rouwlaken die hier en daar aan de planken waren blijven zitten".

L. P. P. Franke bespreekt uitvoerig *de moderne Romans* van Robert Hugh Benson in *Studiën*. P. L. van Miert geeft aardige bijzonderheden over *Een Roomsch Retraite-boekje in Protestantsche handen*. Het boekje is van P. Huby, S. J. (17de eeuw) bekend onder de titels *Peintures morales* of *Miroir de l'âme*. Het werd langzamerhand nagevolgd en vertaald en ook de protestanten maakten er gebruik van op hunne manier, totdat het eindelijk een voorwerp van voornamelijk Luthersche propaganda en als *Herzbüchlein* werd uitgestrooid over Duitschland, Rusland, Nederland, Zuid- en West-Afrika en Amerika.

P. Zeegers zet zijne knappe verhandeling over *Tragische Droefheid* (III) voort en *Is. Vogels* prijst de Katechetische Onderrichtingen van M. C. Wermelskirchen terecht als *Een boek voor Priesters en Leeken.*

PANTA

NIEUWE UITGAVEN

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE

Blanken, C.S.S.R. (H. H. F.) Voortgezet Godsdienstonderwijs ten dienste van Patronaat, School en Huisgezin. Romen, Roermond. (Dl. I f 0.30 — Dl. II f 0.40 — Dl. III f 0.50 — Dl. IV f 0.55 — elk deeltje met een vragenlijst gratis).

Om zijn eenvoud en degelijkheid, zijn betrekkelijke beknoptheid en toch groote volledigheid is dit godsdienstonderwijs ten zeerste geschikt voor 't aangegeven doel en dringend bevelen wij het aan.

R. K. PR.

Huonder, S. J. (A.) Alle volken, looft den Heer. Missiepreeken. Naar het Duitsch, door L. van Rijckevorsel, S. J. (252) Brand, Bussum.

„Deze bundel... is niet eene verzameling van twaalf pasklaar gemaakte kanselreden met scherp opgezette stelling, strenge bewijsvoering en nauwsluitende indeeling; — hij bedoelt alleen te zijn een „promptuarium", dat de „gereede" gelegenheid biedt, om daaruit overvloedige stof te „leenen" tot de samenstelling van onderrichtingen, toespraken, opwekkingen, enz., over verschillende missie-onderwerpen. Met den Zaligmaker zouden wij ook kunnen spreken van een „thesaurus", waaruit de „scriba doctus in regno cœlorum", met oordeelkundige schifting, „profert nova et vetera". Als „nova" mogen wel in aanmerking komen vele en treffende voorbeelden, die, in eene omlijsting gezet voor eene toepasselijke Schriftuurplaats, zeer stellig eene oplaaiing van het smeulende missievuur zullen uitwerken".

Zoo leidt onze ijverige apostel voor het missiewerk dit boek in, en daarmede is voldoende verklaard wat de lezer kan vinden tusschen deze schutbladen. Laten wij er bijvoegen een beroep op allen, die belangstellen in de herlevende missie-actie (en wie zou dat niet doen?) zich dit boek aan te schaffen tot voorlichting van zich zelven en van anderen. R. K. PR.

Oer, O.S.B. (P. Sebast. von) Rozeblaadjes (vrij naar het Duitsch door P. Bas. van Kesteren, O.C.) (277) J. v. Leeuwen, Leiden. f 1.90.

De titel is uit de oude school, de inhoud voor alle tijden, en niet het minst voor onzen tijd. Het zijn werkelijk keurige verhandelingen over Christelijke deugden, die onder den invloed van het Christendom ook maatschappelijke zijn geworden. In een zestal groepen worden ze bijeengehouden.

Förster zegt: „overwinning van zich zelf voert naar de vrijheid" en als uitwerking van dit gulden woord behandelt von Oer zelfbeheersching, moed, ernst, bedachtzaamheid.

Aristoteles sprak zeer wijs: „waar plichtbesef is, daar is eergevoel, en waar eergevoel is, daar is plichtbesef", en de schrijver van dit boek leert ons eergevoel, fijngevoeligheid, plichtbesef en bescheidenheid.

Kreiten schreef: „niet het goede alleen wint den mensch; daartoe is ook welwillendheid noodig", en achtereenvolgens vinden wij hier behandeld de geparenteerde deugden van welwillendheid, stiptheid en beminlijkheden.

Zoo zijn al de groepen logisch gerangschikt en zijn wij èn door de frischheid der behandeling èn door de menschenkennis, waarvan de auteur herhaaldelijk blijk geeft, een mooi boek rijker geworden èn voor de huiskamer èn ten gebruike van hen, die in Congregatie of andere godsdienstige bijeenkomsten een praktisch en degelijk onderwerp willen behandelen. R. K. Pr.

GESCHIEDENIS EN HULPWETENSCHAPPEN

Byvanck (W. G. C.) Bewogen Tijden. Kronieken en Beelden 1916-17. IIde deel. Thieme, Zutphen (460).

Het eerste deel hebben wij vroeger reeds besproken, toen wij onder leiding van Byvanck de wereldgebeurtenissen van 1914-15 nog eens nagingen.

Wat leven wij snel. Dit boek begint met Maart 1916, en vermeldt uit dien tijd de poging der conservatieve partij in Duitschland om de regeering te bewegen tot een verscherpten duikboot-oorlog. Hoe lang lijkt dat al geleden!

Hier is ook nog sprake van Wilson's vredesideaal! En thans beginnen wij al te begrijpen, dat Wilson geen ideaal heeft gehad.

En als men leest in dit boek, en het leest prettig, omdat het zoo rustig en kalm is geschreven, dan is het juist alsof wij de geschiedenis voor den eersten keer lazen. Van dag tot dag hebben wij het beleefd, maar de gebeurtenissen volgden zoo snel op elkaar, dat wij geen tijd hadden de onderdeelen tot een geheel in elkaar te zetten.

En hoeveel er ook geschied is, wij staan toch nog voor dezelfde vraag als waarmede de schrijver bijna twee jaren geleden zijn relaas kon aanvangen: „Zal het daar in het Westen tot een beslissing komen, nu in het Oosten, op de Russische grens en bij Gallipoli, in Montenegro en zelfs tot in Mesopotamië toe, de oorlogsfortuin zich voor de Geallieërden ongenadig heeft betoond?" Wij kunnen er nu nog bijvoegen: Italië, waar het ook misliep! Maar de vraag blijft dezelfde: Zal het in 't Westen tot eene beslissing komen? Bij de neutralen winnen ondertusschen de geallieërden ook niet aan sympathie, dank het optreden van Engeland en Amerika. En dat is toch een niet te onderschatten verlies.

Men moet dit boek eens aandachtig lezen, en men zal ondervinden hoe men over sommige perioden van dezen krijg, over

staatslieden en aanvoerders weer geheel anders gaat oordeelen dan een jaar geleden. Daar is ook zooveel veranderd!

A. GIELEN

Jungmann (J. A.) en F. K. van Iterson. Parlement en Kiezer. Jaarboekje voor 1917-1918. M. Nijhoff, Den Haag.

Parlement en Kiezer is en blijft een onmisbaar boekje voor allen, die op de hoogte moeten of willen zijn van het politieke leven. De samenstellers hebben rekening gehouden met de nieuwe voorschriften, welke krachtens totstandkoming der nieuwe Grondwetsbepalingen reeds in 1918 in werking komen. Ook de tabel van de kieskringen met de tot elken kring behoorende gemeenten is nu reeds opgenomen.

Ik zou met den besten wil geen desiderata kunnen aanwijzen, zoo volledig en volkomen op de hoogte is dit jaarboekje. MR. T.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Bergman (Dr. W.) Bestrijding en zelfgenezing van nerveuze ziekten. (295) Brand, Bussum.

Het werk van Dr. Bergman te Cleve was in Duitschland reeds een drietal jaren bekend en werd zeer geprezen, en wij zijn den vertaler dankbaar, dat hij het toegankelijk heeft gemaakt voor een ruimeren kring onzer landgenooten.

In twee deelen splitst de schrijver zijn boek: I. Ontstaan van nerveuze ziekten. II. Opheffing van nerveuze toestanden.

In het eerste deel worden in negentien hoofdstukken klaar uitgelegd: het ontstaan en den aard der zenuwachtigheid, de invloed van prikkelbare zwakte, op zintuigelijke en geestelijk-zinnelijke functies en verschijnselen, als: dwangvoorstellingen, angst, suggestie, vermoeidheid enz.

In het tweede deel wordt uitvoerig besproken hoe de zenuwachtigheid kan worden bestreden: door den wil. Maar men moet „leeren willen", beheerschen egoïsme, ijverzucht, kleinzeerigheid, leven in vertrouwen, kalmte, opgeruimdheid. Godsdienst, arbeid, spel, moeten dienen als hulpmiddelen tot het vormen van den wil.

Het is een schitterend werk, dat vele zenuwzieken troost en tot genezing kan strekken.

Voor artsen en pædagogen, maar ook voor priesters is het een kostbare raadgever, rijk aan ervaringen en zielkundig doorzicht.

DR. N.

Oranje-Kruis-Boekje (Het) Handleiding tot het verleenen van eerste hulp bij ongelukken. Van Goor, Gouda.

Een keurig boekje, vol inlichtingen omtrent alle mogelijke gevallen, verduidelijkt door duidelijke teekeningen en voorzien van verkleinde reproducties in kleuren der hooggeprezen anatomische wandplaten van Dr. J. A. J. Barge. DR. N.

Wiltschut. Leerplan voor herhalings- en voortgezet lager onder-onderwijs ten dienste van R. K. Scholen. Utrecht, Gregorius-drukkerij.

Dit leerplan, bekroond antwoord op de prijsvraag, uitgeschreven door het Centraal Comité tot bevordering van R. K. Patronaatsbelangen in Nederland, heeft niet de bedoeling iets voor te schrijven, maar wel om een groote, breede grondgedachte te geven als richtsnoer.

En pasklaar kon het natuurlijk ook niet zijn, waar bij elke school, elken cursus, en anderen leerling en ook met andere omstandigheden rekening is te houden.

Maar een rijke bron om uit te putten, dat is het zeker; met een kompas, waarnaar men zijn gang kan regelen, mag men het eveneens vergelijken.

Het zal echter zaak zijn dat de onderwijzer zich in dit leerplan goed inwerkt, dat hij den logischen samenhang zich klaar voor oogen stelt, en dan kan hij veilig, zonder gevaar van het verband te verbreken, naar de behoeften van *zijn* leerlingen veranderen en wijzigen.

Het leerplan zal voor velen een uitkomst zijn en het onderwijs ten goede komen. v. VL.

Wynand (Zr. M.) Handleiding voor Wijkverpleegsters. Gouda, van Goor.

Zuster Wynand is wijkverpleegster bij de vereeniging „Het Roode Kruis" en haar boekje is het bekroond antwoord op eene prijsvraag, uitgeschreven door de Zuid-Hollandsche vereeniging „Het Groene Kruis".

Eene officieel bevoegde heeft dus deze handleiding ons verstrekt, en eene niet minder bevoegde heeft haar uitmuntend geoordeeld.

Wij kunnen het allen belanghebbenden van harte aanbevelen en meenen dat eenieder wel in staat is het korte hoofdstukje over „politieke en religieuze stroomingen" zoo uit te leggen, dat de godsdienst niet uit de ziekenkamer gebannen worde. Dat is klaarblijkelijk ook de bedoeling niet van Zr. Wynand, maar zij verlangt neutraliteit van den kant der verpleegster. DR. N.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Broedelet (J. W.) Vroolijke Verhalen. Morks, den Haag, (47).

De schrijver heeft wel humoristisch talent, maar uit zijn vroegere werken wisten wij dat zijn humor heel gemakkelijk overslaat naar trivialiteit. Deze „Vroolijke verhalen" toonen hoe hij met kracht

de neiging moet inhouden om zijn talent niet te misbruiken voor „prikkellectuur”. In dit werkje blijft hij op ’t randje (in andere tuimelde hij er over) en maakt er na de noodige schrapping vermoedelijk een proef van: of niet gepeperde geestigheid ook vermag in te slaan, en misschien nog beter verkoopbaar en voordeeliger is.

Als ik een raad mag geven, zou ik zeggen: In uw financieel voordeel en in het moreel belang uwer lezers van ongepeperde verhalen, ga zóó liefst door! Ook de meest verwende gastronomen geven, na gedwongen gebruik van pikanten restauratiekost, de voorkeur aan gezonden huishoudkost. Maar dát biedt gij nu juist nog niet: de ingredienten die gij gebruikt zijn te weinig degelijk.

COR. L.

Java (Melati van). In Eigen Huishouding. 2de druk. Veen en R. K. Boek-Centrale. (191).

Onder al de boeken van Melati staat dit, als ik mij niet vergis, geheel alleen door opvatting en stijl, door humor en hier en daar een veegje satire.

Het is echt leuk, dit dagboek van een jonggetrouwd vrouwtje, die haar lief en leed toevertrouwt aan het papier. En ’t is zoo wonder goed in den toon gehouden, dat men geen oogenblik onder het lezen op de gedachte komt dat een ander hier aan ’t woord is in plaats van het jonge mevrouwtje.

HERMAN VAN VEEN.

Leke (van der). Gevonden. Berger, ’s Bosch. (114).

Het is nogal aardig actueel. Ze loopen langs den mooien weg van Ingoygem en langs de Leye en staan voor Gezelle’s huisje; ze luisteren naar eene lezing van Verriest. En ten slotte komt het, gelijk wij het allen wenschten: de schilder Vervliet vraagt Mimi: „De mijne te worden. We gingen samen door ’t mooie Vlaanderen, laten we samen door ’t mooie leven gaan. Die dagen, laat ze een profetie zijn. We hebben elkander niet gezocht, maar gevonden. — Toen stemde ze toe”.

Het boekje is heel aardig, maar de schrijver behoorde niet te offeren aan die taalverknoeiende mode om „men” te zeggen voor „mijn” en „ie” in plaats van „hij”. Dat is afschuwelijk en al gebeurt het tegenwoordig dan ook al in beschaafde kringen, het is en blijft toch onbeschaafd. A. G.

Reyneke van Stuwe (Jeanne). Circus-leven. Amsterdam. (Gele Bibliotheek). Veen. (179). f 0.60.

Men kent het procédé van deze schrijfster. Zij maakt eerst een flinke studie van haar onderwerp, leert de technische vaktermen en de beroepstaal, en verwerkt die kennis in een roman of vertelling.

Zoo werkten niet zelden Flaubert (b.v. Salambo) de Concourts (bijna altijd) en honderd anderen. Zulk een minutieuze vóórstudie

staat derhalve de kunst niet in den weg. En al willen wij nu niet zeggen dat Reineke van Stuwe meesterwerken schrijft, die den tijd zullen trotseeren, wij durven toch beweren dat hare romans beter zijn, artistiek beschouwd, dan het grootste deel der ontspanningslectuur, welke jaarlijks van de persen schuift.

Ook hier vinden wij als in haar roman „Durate", die loopt in „de Hofstad", diezelfde manier van werken. Zij heeft zich zoo volkomen ingeleefd in circuskringen dat wij voelen ons te bewegen in de volle werkelijkheid als wij hare tragedie van leed en liefde niet zonder gespannen aandacht volgen. Een enkele opmerking mag ik de schrijfster niet sparen: soms wordt zij te langdradig in het uitstallen harer pas verworven kennis; men voelt dat zij niet nalaten kan een enkele van hare zorgvuldig bijeengebrachte aanteekeningen ongebruikt te laten. Minder zou vaak meer zijn geweest... ook hier. En vooral zal men deze fout van overdaad zien in „Durate", dat in 't voorjaar waarschijnlijk wel als boek zal verschijnen. M. WALRE.

Sinclair (F. de). De driedubbele Vrouw. Amsterdam. Holkema en Warendorff (190) f 0.95.

Bruno Verveer, een kranig jong schilder, Melchior Seelman, een burgerlijk proponent en Bartout Hettema, een verboemeld student, likten hun respectieve baardekens naar het goed bezoldigde directeurschap der Tjeerd-Hettema-stichting.

En zooals het meer in de wereld gaat: die het 't meest verdient krijgt het gewoonlijk niet; en zoo had ook Bruno Verveer al heel weinig kans, ofschoon hij van de drie kandidaten eigenlijk de eenige was, die in aanmerking behoorde te komen.

Maar hij had een pienter meisje, wie het wel toevertrouwd was dit zaakje in goede banen te leiden. Zij had juist een boek gelezen van een Pennsylvaanschen professor over „Dubbele persoonlijkheid" en dat bracht haar op een goed idee. Bij Seelman en Hettema speelt zij hare rol als eene volleerde tooneelspeelster en weet zoo aan de touwtjes te trekken dat de twee kandidaten in de diepte verdwijnen en haar Bruno zegevierend omhoog gaat en op den directeurstroon te recht komt. Een luchtige, vluchtige humoreske, gelijk wij al meermalen mochten ontvangen van Sinclair, met een weinig geforceerde en tamelijk dik-opgelegde grappigheid, maar toch niet onsmakelijk te genieten.

M. WALRE

Stoke (Melis). Van aardappelmes tot officiersdegen. Uit het dagboek van een landstormplichtige. Holkema en Warendorf. (140). f 0.95.

In vluggen, geestigen stijl vertelt Melis zijne ondervindingen en ervaringen als gemobiliseerde. Ik meen dat de schetsen eerst verschenen in „de Groene", maar zij verdienden te worden gebundeld. Als men ze vergelijkt met het „Dagboek van een Amsterdammer" door Barbarossa, al komen daarin ook wel aardige

zetten voor, waarbij men hartelijk lachen moet, dan verdienen toch de grappen van Melis verre de voorkeur. Barbarossa schrijft slordig en Stoke schrijft zuiver; Barbarossa's geestigheid is dikwijls heel erg goedkoop, die van Stoke is van veel fijner gehalte. Den man van de Telegraaf vindt men herhaaldelijk bar-grof tegenover personen, den schrijver van de Groene betrapt men nooit op dergelijke onhebbelijkheden.

En omdat Nederlandsche humor zoo zeldzaam is, begroeten wij den bundel van Melis Stoke met een vriendelijk presenteeren onzer pen, omdat wij geen officiersdegen bij de hand hebben.

LOUIS VERMEIR

Stuwe (Eline). De kleine mensch. Amsterdam, Veen. (Gele Bibliotheek). (172). f 0.60.

Een mondaine jongedame, die genoeg heeft van uitgaan, met haar tijd geen raad weet en zich ziek voelt van verveling, heeft gelukkig een manhaftige nicht die in de opvoeding van moederlooze broertjes en zusjes het ernstige des levens heeft leeren kennen. Zij wil de mondaine Haagsche aansporen tot filantropisch werk en ten slotte landt zij met haar aan in eene kliniek.

Veranderlijk als meisjes kunnen zijn, wil de jonge wereldlinge nu dadelijk de verpleging op zich nemen van een kindje, welks ongehuwde moeder slachtoffer is geworden van de mobilisatie. Doch Mama wil er niet van hooren en vreest dat er praatjes zouden komen over hare dochter. Als echter een andere jonge dame het ook doet, schijnt die moeielijkheid verdwenen te zijn. Het leelijke mormel van een kind wordt nu in de deftige woning gebracht. Vrienden, vriendinnen, iedereen vindt het wicht een klein monster, afschuwelijk om te zien. Maar Dick, de versmade aanbidder van het mondaine nest, weet zijn aesthetische gevoelens te onderdrukken; ziet in het mormel den kleinen mensch en speelt met het nurksche kereltje. Dat ziet de jongejuffrouw en 't treft haar zoo in het middenrif, dat zij op stel en sprong het plan maakt hem tot man te nemen. Voor Dick is het misschien te hopen dat het voornemen niet worde uitgevoerd.

A. GIELEN

Verhoeven (Bernard). Van Schijn en Schemer. Verzen. Arnhem, Van Mastrigt en Verhoeven. (78).

Querido heeft dezen bundel gelezen en geprezen, in Verhoeven een dichter erkend, die nog niet geheel zich zelf is, maar belooft voor de toekomst.

Vōoral de invloed van Gezelle is merkbaar in deze verzen en men kon waarlijk een meester kiezen, die minder groot was. Maar na ernstig te hebben geluisterd naar den subliemen voorzanger, moet men niet nazingen, doch het eigen lied op de eigen wijze laten weerklinken. Verhoeven kan dat. Frisch is zijn regenliedje:

Regent, regen, regent maar!
Zwiept de takken door mekaar.
Hola hei! de frissche regen!
Draven we de druppels tegen,
Dat het kletst op hoofd en haar,
Regent, regen, regent maar.

Wel innig is ook het volgende liedje:

Ik droomde van een oud motief,
Dat stil was blijven hangen.
De naklank neuriede nog lief
Van uitgeklonken zangen.
Ik droomde van een oud motief
En kon het niet meer vangen.

Stemmingverwekkend deze eerste regel:

Ik ruik den weeën geur der afgevallen blaren,

waarop dit leelijke volgt:

te vroeg verwonnen en te wreed verwaaid.

Boven zijn kracht ligt het geweldige en verhevene, wat blijkt uit deze stroof:

Wanneer Gods donderstem als stormklok schalt
Den ganschen chaos door, waar sferen splijten,
Wanneer de hengsels van de hemels rijten,
Het floers der tijden van 't Onzienb're valt.

Dat is gezocht en opgeblazen in plaats van sterk en grootsch. Maar Verhoeven zal geheel zich zelf worden en zijn talent voor luchtig lied en frissche natuurbewondering verder ontwikkelen. Er ligt in dit boekje een goede gave voor het heden en een groote belofte voor de toekomst. A. GIELEN

Verster-Bosch Reitz (Minca). Olga Warnate's schoentjes van slangenhuid. A'dam, Holkema en Warendorf, (Moderne bibl.). (270). f 0.95.

Ik heb wel betere dingen van Minca gelezen, veel betere. Of laat mij nu maar geen euphemismen gebruiken, want ik heb mij zoo juist geërgerd aan de onzinnig vergoelijkende oorlogsberichten der Italianen, en mag nu niet in hetzelfde euvel vervallen.

Wel, rechtuit dan, het verhaaltje heeft mij hartgrondig verveeld. Het gaat over een dentist, die buiten zijn vak oorlogswinsten weet te maken met behulp van een kameraad. Zijne vrouw heeft een onoverwinlijken hekel aan O. W.-ers en de liefhebbende echtgenoot tracht deze Haègsche aristocrate op allerlei manieren de herkomst te verbergen van zijn weelde. Maar... poets wederpoets: gelijk hij zijne vrouw om den tuin leidt, wordt hij zelf bij den neus genomen door zijn vriend.

En dan krioelt dit nuchtere vertelseltje van „tja" „God-ach-God", „jessis", „jeesis", „tjee", „tjasses" en dergelijk soort van vulsel, dat den indruk moet geven van echten conversatietoon, maar in werkelijkheid wijst op de onmacht der schrijfster, indien wij van elders niet wisten dat zij het wèl kan, zonder die lapjes.

M. WALRE

Van dit zelfde boekje geven wij nog de volgende recensie. (Red).

De O.W.-er heeft beslist zijn intrede gedaan in onze uitspanningslectuur. Ook mevrouw Verster bekend om eenige would-be humoristische, eigenlijk grappige verhalen (men denke aan de bijna klassiek geworden dames Cunssewinkel, 'n Schat van 'n vrouw enz.) heeft ons nu eens om de vreugden en beproevingen van zulk een up-to-date exemplaar willen doen lachen, maar ondanks al haar moeite en werkelijk merkwaardig talent allerlei verwikkelingen te bedenken, kan zij ons nauwelijks een glimlach afpersen. De *vis comica* ontbreekt hier nagenoeg geheel. Bovendien is het gegeven zoo ver gezocht en de consequenties zijn zoo onmogelijk, dat wij in het geheel niet kunnen gelooven aan de waarheid van het geval.

De O.W.-er, tandarts van Wijk, is te grof en te bruut aangelegd, zijn vrouw met haar aristocratische afkomst en neigingen lijkt nog onnoozeler dan hij, als zij ingaat op zijn allerdomste noodleugens. Uit de hoofdpersoon Angèle-Olga is niet wijs te worden en Alfred, de hoopvolle student is misschien de onwezenlijkste van alle marionetten door Minca in beweging gebracht.

't Is een vlot geschreven niemandalletje, dat duidelijke sporen draagt van in groote haast bedacht, en in elkander gezet te zijn. Misschien voldoet het toch aan een der eischen van den tijd. Na alle akeligheden om ons heen, wil men gaarne iets onbenulligs lezen, iets waarover men een beetje kan lachen, niet huiveren en huilen als over het ontzettend oorlogswee, dat ons van alle kanten aangrijnst.

Een vergissing van de schrijfster zij hier even aangestipt. De prinses de Lamballe stierf niet op het schavot, maar werd vermoord door de woeste straatmoordenaars van den 2 September 1792, in de geschiedenis der Fransche Revolutie bekend als les Septembriseurs.

M. S.

FRANSCH

Lenôtre, (G.) Lègendes de Noël, Contes historiques. Collection Gallia. J. M. Dent et fils Paris (245) 1 franc.

In de keurige verzameling Gallia, bestaat een der laatste deeltjes uit een bundeltje historische kerstverhalen. Lenôtre, de bekende snuffelaar in oude papieren en archieven, vooral uit den veelbewogen tijd van Revolutie en Keizerrijk en wiens studiën zooveel bijdroegen tot de kennis der intieme bijzonderheden van menschen en toestanden uit dat tijdperk, verledigde zich nu met het verhalen

van kleine drama's, die allen tot middelpunt het meest poëtische feest der Christenheid hebben. 't Zijn allerliefste legenden, die aan het tamelijk afgezaagde genre van de kerstliteratuur nieuwe, eigenaardige bekoring schenken. De meesten schilderen den indruk door den klank der kerstklokken gemaakt op verharde, in zonde en schuld diep verzonken zielen. Zelfs een Fouquier Tinville, een dier bloeddorstigste monsters uit het schrikbewind doet onder de toovermacht van haar herinnering, want gedurende zijn bewind beiërden er geen klokken meer, een goede daad, die wellicht in de balans der eeuwigheid eenigszins zal opwegen tegen den haat en de vervloeking van heel de wereld. Poëtischer zijn echter de verhalen spelend in het nog godsdienstige Bretagne, waar in *Noël Chouan* een arme gevangen boer zijn bevrijding er aan dankt. Diep treffend is de kerstnacht van de vier „sans-culottes" in de kerk der Geboorte van Bethlehem. Interessant *l'Etoile, le Noël du duc de Reichstadt, La fée.* Eigenlijk zou het moeilijk zijn één dezer „contes" boven de anderen te verkiezen. In onze droeve dagen doen deze vertellingen, mooi en knap van vorm en inhoud zooals men slechts bij Franschen vindt, een straal gouden licht vonkelen in de duisternis, gelijk het kerstfeest sinds bijna 20 eeuwen, zonneglans en warmte brengt, in winterkoude en somberheid.

DUITSCH

Herbert (M.). Der Liebesirtum der Brigitte Zeitlos. Fr. Pustet. Regensburg.

De zoo terecht geliefde schrijfster en dichteres M. Herbert (mevr. Th. Keiter geboren Kelner) behandelt hier een onderwerp, dat reeds menige roman- en tooneelauteur heeft aangetrokken. De edele, niet meer jonge oudste dochter staat haar verloofde af aan het lichtzinnige, mooie zusje, dat hem meer heeft weten te bekoren. De tegenstelling blijft steeds dezelfde: de eerste zedelijk hoogstaande, een en al opofferende liefde en zelfverloochening, de andere egoïstisch, niets anders zoekend dan eigen geluk en voldoening voor het oogenblik. Daar naast de jonge man, weifelend tusschen de stem van het verstand en van het hart of de zinnen, blijde als de degelijke oudste zuster zich terugtrekt om aan de jongste een liefde te gunnen, waarvan zij de zwakte doorschouwd heeft. Dit oude conflict heeft Herbert opnieuw zielkundig fijn en scherp opgelost. Zooals in de meeste Herbertsche romans staan hier de twee levensbeschouwingen vlak tegenover elkander, de christelijke, die zich uit in trouwe plichtsvervulling, leven voor anderen en het volgen van de stem van het geweten, en de moderne, hoofd en mond vol van recht op leven, op genieten, op zondigen misschien, brutaal het geluk opeischend, het nemend desnoods ten koste van anderen. Brigitte en Mariette die zusters, kinderen van één vader maar van verschillende moeders, vertegenwoordigen beide richtingen; de oppervlakkige, beeldschoone artiest,

eerst verloofde van de oudste zuster, maakt tusschen haar, zooals meestal in deze omstandigheden, een treurig figuur. Hoewel voorgevoelend dat alleen bij Brigitte het echte, edele geluk te vinden is, zoekt hij bij de eigenlijk door en door slechte en gevoellooze Mariette korte bedwelming en misschien levenslang naberouw.

Het bundeltje bevat nog een achttal kleinere novellen waarvan de meeste staan in den „grooten tijd" van den oorlog. *Der Zwerg Petrowitah* geeft ons een goed geslaagd kijkje in het jammerlijke zieleleven van een der machtigste Uebermenschen Peter den groote, tegenover den nar, die zijn eigen boos geweten symboliseert. Alle novellen zijn hoog ernstig op de laatste na, die geestig en tamelijk grappig ons doet ervaren hoe moeilijk *der Tag eines Recensenten* kan zijn. MELATI

Hütten (Marie von). Der Erbe. Bergstadtverlag Wilh. G. Korn. (358) 4 Mark.

Uiterlijk heeft Gerd von Mathurn alles wat een mensch gelukkig kan maken, innerlijk is hij armer dan de armste, want zwaar rust op hem het erfdeel zijner moeder: krankzinnigheid, die haar na jarenlang lijden tot zelfmoord dreef. Onder Gerd's oogen wierp zij zich van een balkon te pletter. Dit vreeselijk gebeuren heeft zijn innerlijk-zijn ontwricht, hij is het nooit geheel te boven gekomen. Telkens als het leven hem met schier onweerstaanbare stem roept tot geluk, tot genieten, tot arbeid, voelt hij zijn onmacht. Zwakke gezondheid, en zelfs zijn lichaamsbouw belet hem — bittere teleurstelling voor een adellijken Pruis — officier te worden.

Zijn leven verloopt daarna vrijwel in wenschen, droomen, tobben, maar toch bindt hij moedig den strijd aan tegen de erfelijke belasting, weigert zelfs heldhaftig de liefde, die het door hem beminde meisje hem aanbiedt, doet afstand van haar en van zijn erfdeel ten gunste van zijn neef, die meer kans heeft een flink nageslacht aan den ouden stam te geven door diens lichamelijke en geestelijke gezondheid. Na deze tamelijk romantische opoffering zet hij zijn zwervend en zoekend leven voort, totdat hij God vindt, om wien hij zich tot nu toe weinig bekommerde en Dien hij zoo goed als geheel uit zijn levenssfeer had geschakeld; dit vinden geschiedt echter op zeer vage wijze en het wordt niet duidelijk gemaakt of positief geloof Gerd's gedachten en gevoelswereld voortaan zal beïnvloeden. Juist als hij rust en vrede schijnt te zullen vinden in zijn nieuwe overtuiging te midden der door hem gelukkig en rijk gemaakte verwanten, breekt de oorlog uit.

De teere, fijne poëtische stemmingen, die in het verhaal met dichterlijke intuïtie den droomenden, droefgeestigen zielstoestand van een geesteskranke weergeven, worden op de vlucht gejaagd door beschrijvingen van het bloedige slagveld. Gerd die niet meer

kan strijden als soldaat neemt toch deel aan den „grosze, schreckliche, herrliche Krieg", zooals een der personen de onzinnige menschenmoorderij noemt — door de gewonden te helpen vervoeren en als brancardier werkzaam te zijn.

Bij dit liefdewerk wordt hij door een kogel getroffen en sterft poëtisch onder een wilden rozenstruik met een stuk blauwen hemel boven zich — terwijl een duitsch „Hoera" geweldig en donderend de overwinning aankondigt.

Het is een edel gedacht, wel wat schwärmerisch gevoeld boek, waaraan wij gaarne wat meer pit en vastheid hadden toegewenscht en waarvan wij het bloedige slot liever hadden gemist.

In natuurbeschrijvingen of liever zooals wij boven schreven, in het weergeven van stemmingen, toont de schrijfster haar buitengewoon groot talent. De compositie laat, zooals gewoonlijk bij onze oostelijke buren, het meest te wenschen over. Het sentimenteele, dat zelfs in oorlogstooneelen haar niet verlaat, doet onze nuchterheid minder overtuigend en sympathiek aan.

MELATI

Mayrhöfer (Johannes) S. J. Jesuïtenroman aus der Gegenwart, Verlag G. J. Manz, Regensburg.

Deze schrijver — vooral bekend door zijn reisbeschrijvingen en opvoedkundige geschriften, heeft reeds een eerbiedwaardig aantal boeken op zijn credit staan. Hij geniet in Duitschland onder de Katholieken een welverdienden goeden naam.

Zijn S. J. dat hij Jezuïeten-roman noemt, een pakkenden titel ongetwijfeld — is zeer interessant en aangenaam te lezen maar — van een roman heeft het zoo goed als niets.

't Vertelt ons op — bij Duitschen zeldzaam — vlotten toon, de roeping van een jongen gymnasiast, zijn strijd tegen familie en eigen neigingen om deze roeping te kunnen volgen, eindelijk zijn overwinning. Zijn noviciaat in Holland, waar hij achtereenvolgens in Blijenbeek, Exaten en Valkenburg vertoeft. Nauwkeurig en vol sympathie hooren wij van zijn proeftijd, deelen wij in zijn verschillende stemmingen, waarin geluk en vrede den boventoon voeren. Hoewel soms hevig aangevochten, wankelt broeder Otto Möller nooit. Altijd blijft hij dankbaar voor zijn roeping en hij kon zeker een sieraad der orde zijn geworden, indien... de oorlog niet ware uitgebroken. De novice trekt mede uit, in dienst van het vaderland, dat hen verbannen had, werkt in hospitalen en wordt getroffen door een kogel, die een gewonde Franschman richt op den herrlichen Mann, keizer Wilhelm II. Hij sterft fluisterend: „Es war für den Kaiser dem auch mein Vater Zeitlebens gedient".

Dit patriottische slot had menigeen wellicht gaarne aan het aardig boekje gemist.

VARIA

Leon Bloy. De bladen brachten begin November het bericht dat de strijdlustige katholieke schrijver, wiens opvattingen wij meermalen hebben gemeend te moeten bestrijden, overleden is in den ouderdom van 71 jaren.

Maeterlinck heeft een boek uitgegeven *L'Hote inconnu* en Eigen Haard wijdt nu een artikeltje aan zijn (niet metaphysieke) maar metapsychische beschouwingen.

Een aantal werkingen, die men tot nu toe aan het verstand, de gewoonte of het instinct toeschreef — men bedacht zelfs den vreemden naam, *het zesde zintuig* — komen nu op rekening van den „onbekenden gast". Hij treedt op, wanneer een menschelijk wezen de toekomst ziet, of hij kaarten, koffiedik, eiwit, glazen ballen of wat dies meer zij gebruike om zijn aandacht te concentreeren, hij doet zich ook gelden in het hersensysteem van lagere schepsels. Maeterlinck ziet zijn werking in de verbazingwekkende, 't lijkt beredeneerde daden van jacht- en politiehonden, van alle huisdieren over 't algemeen; en vooral in de onthutsende praestatie's van de Elberfelder paarden. Maar die „onbekende gast in ons" bedriegt ons nogal eens: „au moins deux fois sur trois il se trompe ou nous trompe".

Maeterlinck is fatalist. Gunsten afsmeeken, rampen afwenden door gebed is onmogelijk, *daar alles reeds bestaat.*

Eigen Haard noemt dit een troostvol en hoopvol boek en ziet de toekomst der wereld hoopvol te gemoet.

Jawel! — Eigen Haard heeft meer van die bevliegingen en men houde dit Tijdschrift een weinig in de gaten.

Waanzin? Zoo juist is een boekje verschenen van Hans Reimann, dat men in eigendom kan krijgen voor f 1.80. Het zijn korte opstelletjes, soms van vier regels en de rest der bladzijde is dan wit. Dat witte is zeker het beste van 't heele werk. Men begrijpt niet hoe iemand zoo'n onzin bij elkaar kan brengen, tenzij men aanneemt dat een volslagen krankzinnige hier aan 't werk is. Oordeel over dit schetsje, dat tot titel draagt: „Zwei mal zwei gleich vier".

Ein Mensch, der geht, geht,
Ein Mensch, wenn er geht, geht.
Ein Mensch, der, wenn er geht, geht, geht.
Zwei gleich zwei. Vier gleich vier.
Ein Mensch, der, wenn er, wenn er geht, hinkt, hinkt, hinkt.
Die Uhr, die, wenn sie vorgeht, vorgeht, geht richtig, wenn sie vorgeht (vorgeht!).

En in dezelfde wartaal gaat het door. Er is geene uitzondering, elk stukje getuigt van waanzin. Een ander schetsje heet „Bij den oogarts". Als de dokter iemand glazen laat passen en herhaaldelijk vraagt: „Ziet u beter of slechter?", dan luidt het antwoord telkens: „Jawohl" of „Nein". En als de arts dan vraagt: „Dus beter?" ofwel: „Dus slechter?", dan zwijgt de patiënt, om op de vraag: „Beter of slechter?" weer te antwoorden met een „Ja" of „Neen". De dokter wordt ten laatste woedend en slaat hem met een pook de hersens in.

Waarschijnlijk is er in het hoofd van dezen schrijver een granaatscherf terechtgekomen. Maar hoe het mogelijk is in Duitschland, waar toch groote papiernood heerscht, zoo'n ding gedrukt te krijgen, blijft een raadsel. Er staat geen gezonde regel in!

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

W. v. R. te R. Ja, hier komt de auteurswet te pas en u moet dus vertalingsrecht aanvragen. Geschiedt de uitgave op kosten van een uitgever en heeft die u om eene vertaling verzocht, dan behoort hij zelf toch eigenlijk ook te zorgen voor het recht van vertaling.

L. B. te R. Het Hervormingsnummer van de Studiën is ook afzonderlijk verkrijgbaar.

W. te GR. De vertaling van Jean-Christophe door Jan Romein is zoo juist voltooid; wij ontvangen het laatste deel: La Nouvelle Journée — De Nieuwe Dag.

Wat wij denken over dit boek van Romain Rolland, hebben wij vroeger, in een hoofdartikel, reeds medegedeeld.

A. R. te R. Tooneelrecensies geven wij niet. De vertoonde stukken worden besproken in de dagbladen en in Tooneel en Bioscoop.

L. B. te H. Wij antwoorden per brief. De uiteenzetting der Boekenwet staat in Boekenschouw 1912. Die jaargang zal echter bij den uitgever wel niet meer voorradig zijn en u zult dus moeten trachten een tweedehandsexemplaar machtig te worden.

DUITSCHE HUMOR

Wat is humor? Met een beroemdgeworden kerkvaderlijk woord, maar ietwat gewijzigd, moet ik bekennen: „als ik er niet over denk weet ik het, doch zoodra ik het bepeins en zeggen wil, weet ik het niet meer”. Het is die aangeboren gave om ongewild geestig, zoo héél leukweg met een tintje van onverschilligheid ernstige en diepe opmerkingen te maken, een weinig satyriek te zijn zonder eenigen zweem van bitterheid, een schat van levenswijsheid mede te deelen alsof het de eenvoudigste zaak ter wereld ware. Humoristen zijn menschen die heel diep voelen, maar 't voor geen geld van de wereld willen laten merken, en het toch laten merken omdat zij niet anders kunnen.

Heine was het niet altijd, want zijn geest is bitter als gal en zijn weemoed verbergt hij niet onder scherts, maar spot er mee en maakt van 't mooiste en beste een karikatuur. De snikken en grimlachen van Piet Paaltjes zijn te gezocht en daarom dikwijls te grotesk om voor echten humor te kunnen doorgaan, al ziet men onder het oppervlak van den vorm ook den waarachtigen ernst en zelfs een zekere zwaarmoedigheid. Beets is ten onzent een van de zeer weinigen, die tot de humoristen gerekend kunnen worden, en hij staat in nauw verband met de Engelschen, in dat opzicht de meerderen en de meesters.

Duitschland kan ook al niet bogen op een groot aantal schrijvers, die men waarachtigen humor kan toekennen: het germaansche karakter is over het algemeen te zwaar òf te sentimenteel daarvoor. De aardigheden van Hoekländer gaan niet diep genoeg en de luchtigheidjes en lichtzinnigheden welke Holtei tentoonstelt in „Die Vagebunden” e. a. behooren meer tot de rubriek grollen en grappen en historische anekdoten.

Maar Fritz Reuter mag staan naast de beste Engelsche humoristen, en overtreft hen vaak in jolige ongedwongenheid en verkwikkende goedmoedigheid.

Fritz Reuter werd geboren te Stavenhagen (7 November 1810) waar zijn vader burgemeester was. Als leerling van het gymnasium maakte hij nu juist geen schitterend figuur en evenmin als student aan de universiteit van Rostock en van Jena. Hij gaf zich over aan vele uitspattingen en werd een jammerlijke dronkaard. Te

Jena nam men hem gevangen, omdat hij zich, getooid met de Duitsche kleuren, op klaarlichten dag op straat vertoond had; men veroordeelde hem ter dood, welk vonnis werd veranderd in dertigjarige vestingstraf. Zeven jaren lang bleef hij opgesloten, totdat hij eindelijk in 1840 door Frederik Willem IV in vrijheid werd gesteld. Na zijn terugkeer in het vrije leven, bleek hij in de eenzaamheid niet veel wijsheid te hebben opgedaan en gedurende tien jaren verboemelde hij zijn geld en zijn tijd. Zijn strenge, maar goede vader mocht hem al aansporen zijn rechtskundige studie weer te hervatten, het hielp niet; er kwam geen beterschap. Toen de burgemeester stierf in 1845 vond men in zijn testament de bepaling: dat zijn zoon alleen het vruchtgebruik zou genieten van het hem toegewezen kapitaal, en dan eerst de vrije beschikking zou verwerven over zijn vermogen, als hij zich vier achtereenvolgende jaren van dronkenschap had onthouden. Helaas, Frits heeft zich tot aan het einde zijns levens met de renten moeten tevreden stellen; hij is, op het punt tenminste van onmatigheid, een zwakkeling gebleven. Zelfs zijn huwelijk met de liefdevolle Louise Kuntze kon hem niet losmaken van deze noodlottige ondeugd, hoe groot ten goede overigens ook de invloed van deze vrouw is geweest op zijn leven. Aan hare opwekking en leiding hebben wij het wellicht te danken dat zijne talenten niet reddeloos zijn verloren gegaan en wij thans in hem den besten humoristischen schrijver van Duitschland mogen begroeten.

Zijn werken staan echter niet alle op dezelfde hoogte. Zijn kultuurhistorische vertelling *Dörchlauchting* (Zijn Doorluchtigheidje) en *De Reis' nah Konstantinopel* evenals zijn eersteling *Läuschen un Rimels* vervielen reeds min of meer tot vergetelheid, maar zijne *Olle Kamellen* (Gedroogde Kruiden), het luimige *Ut de Frazosentid, Ut de Festungtid* en boven alles *Ut mine Stromtid* zullen wel altijd gelezen worden met genot en innige bewondering. *Olle Kamellen* bevat het mooie (niet voor iedereen echter geschikte) *Woan's ik tau 'ne Frau kamm* (hoe ik aan mijn vrouw kwam). Onkel Zacharias uit den Stromtid, met zijn rood gezicht en rooden neus, dien hij wat omhoog in de lucht droeg, met zijn korte, naar buiten staande beentjes, alsof zij verkeerd waren ingeschroefd in het lange bovenlijf, is wel een der joligste figuren onder al de verrassende typen, die Reuter geteekend heeft.

Jammer dat de geniale schrijver de zedelijke kracht miste zich los te scheuren van zijne drankgewoonte; wie weet wat wij nog

van hem hadden mogen ontvangen. Hij stierf den 12 Juli 1874, maar door zijn voornaamste werken blijft zijne herinnering levendig in gansch de beschaafde wereld.

Julius Stinde (1841—1905) heeft zijn roem overleefd. Daar zijn er nog, die hem noemen met Reuter den besten vertegenwoordiger van den duitschen humor, maar anderen verklaren zijn werk vrijwel dood. Zoo b.v. Max Geisler: Die Schriften Stinde's waren in der Hauptsache um 1910 vergessen und selbst die manierierten Buchholziaden, denen er seinen Ruhm verdankte, las fünf Jahre nach seinem Tode kaum jemand".

Hoe verschilt dit oordeel met dat der tijdgenooten en de lofspraak van Busken Huet, waarvan ik hier een uittreksel geef:

Sedert Fritz Reuter maakte geen duitsch fantasieschrijver zulk een opgang, als nu onlangs Julius Stinde. In minder dan één jaar beleefde de Frau-Buchholz-reeks meer dan twintig, meer dan dertig uitgaven. Prins Bismarck in persoon juichte mede, en vereerde den schrijver zijn compliment [1]).

En wie is nu Frau Buchholz?

Dit met weinig woorden te zeggen, valt zoo gemakkelijk niet, allerminst voor een vreemdeling. Zelfs een gewoon Duitscher moet er tegen opzien. Men hoort er een geboren Berlijner voor te zijn. Ik overdrijf maar weinig, wanneer ik betuig, dat Reuter's platduitsch vaak lichter te verstaan is, dan het berlijnsch van Stinde. Hier reikt noch kennis der taal van Lessing toe, noch kennis der taal van Von Scheffel. De grens der woordenboeken wordt voelbaar. Het is eene soort van moederlijke en gemoedelijke duitsche dievetaal voor berlijnsch huiselijk gebruik.

En Frau Buchholz?

Een kind van zijn tijd noem tk den schrijver onzer dagen, die voor het schilderen eener nationaliteit zijne keus op eene huismoeder vestigt. Hij laat recht wedervaren aan eene neiging zijner eeuw. De vrouwelijke emancipatie zit in de lucht, en wij moeten blijde zijn, dat wij geen russische nihiliste te zien krijgen. Julius Stinde is niet alleen een man van geest, maar ook een man van het ware midden. Hij weet maat te houden.

---

[1]) Die Familie Buchholz, 32ste Druk; Die Familie Buchholz zweiter Theil, 25ste Druk; Buchholzens in Italien, 26ste Druk, 1884-1885. Berlijn. Freund & Jeckel. — Prins Bismarck's eigenhandige brief van dankbetuiging aan den schrijver is door de dagbladen openbaar gemaakt.

Of hoe ware u te moede geweest indien hij op de openbare markt een stoel op eene tafel beklommen, en onder kwakzalverstrompetgeschal u toegeroepen had: Aanmerkt hoe Duitschland sedert 1870 tot het besef zijner macht ontwaakte, hoe Berlijn van eene provinciestad eene wereldstad met meer dan een millioen inwoners werd, hoe groot en goed keizer Wilhelm en dat prins Bismarck zijn profeet is!?

Nu hij daarentegen (want dit alles lag hem op het hart, en het moest er af), nu hij het u laat zien in den spiegel der verbazing, der naieve zelfvoldoening, der beminnelijke vaderlandsliefde van eene derde, nu vermaakt hij u. Gij bewondert het opnieuw in den schrijver, dat hij zichzelf dus in bedwang heeft, en met welgevallen bemerkt gij, dat zijne humane satire een uitgeslapene verraadt. Dat het niet al goud is wat blinkt, niemand weet het beter dan hij.

Maar wie is Frau Buchholz?

Het is u bekend, dat de Berlijners bij de andere Duitschers voor onopgevoed volkje en eenigszins voor lomperds doorgaan. Voor onhartelijke lomperds, voeg ik er bij. Er is daarover te Hamburg en te Dresden, te Stuttgart en te Munchen, maar één stem. Niemand betwist Berlijn het recht, zich de hoofdstad der intelligentie te noemen. Maar die beroemde professoren waarover men daar struikelt, die fraaie militairen welke het over hun eigen sabels doen, waar komen zij vandaan? Slechts bij uitzondering zag Berlijn hen geboren worden, en de minsten werden met Spreewater gedoopt. De echte Berlijner, luidt het harde vonnis, is noch welgemaakt, noch welbespraakt, noch welgemanierd, en draagt maar zelden een welgeplaatst hart met zich met om.

Van die miskenning heeft, uit erkentelijkheid voor het gul onthaal, dat Berlijn den elders geborene bereidde, Julius Stinde zijne aangenomen vaderstad willen wreken; en op die wijs is, met inbegrip van hetgeen ik reeds noemde, Frau Buchholz ontstaan, de onsterfelijke Frau Buchholz.

Verbeeld u eene berlijnsche Tante de Harde uit de tweede helft der 19e eeuw, maar twintig of vijf-en-twintig jaren jonger dan Daatje Leevend's vriendin, en behept met twee huwbare dochters. Hoewel zij haar man, die in sokken en geweven onderbroeken doet, eene warme genegenheid is blijven toedragen en niemand haar Karl eene stroobreedte in den weg mag leggen, het uithuwelijken dier twee mooie jonge meisjes beschouwt zij

niettemin als hare eigenlijke levenstaak. Hier hengelt men naar schoonzoons, zou een geschikt opschrift boven de deur harer woning in de Landsbergerstrasse zijn.

Maar zij hengelt met eene onbeschaamdheid van zoo goedaardige soort; zij bemint hare kinderen zoo oprecht; zij beschouwt het als zulk eene heilige taak, het nieuwe duitsche vaderland voor ontvolking te behoeden; bovenal, bij de pinken zonder wedergade, spreekt en schrijft zij zulk eene pittoreske taal, dat men onder het lezen haar alles vergeeft.

Spreekt en schrijft, zeg ik met opzet, want met uitzondering van enkele tusschenvoegsels van den auteur, is steeds Frau Buchholz aan het woord, en zij alleen. Hare brieven zijn het die men leest, hare bijdragen voor eene berlijnsche courant, hare reisherinneringen. Zoolang zij spreekt verflauwt uwe belangstelling geen oogenblik.

Emmi was aan den man, en er behoefde alleen nog voor Betti gezorgd te worden. Doch niemand meene dat dit eene kleinigheid was! Betti was de oudste, men had haar reeds eenmaal bedankt, en met hare tweede liefde vlotte het niet. Waar bleef de jonge Felix?

„Eindelijk en ten laatste", verhaalt de bekommerde moeder, „kwam er antwoord op die vraag in de gedaante van een briefje van Herr Marx, die mij om een onderhoud vroeg. Herr Marx, herinnert gij u, is zijn boezemvriend. Ik bescheidde hem tegen den volgenden Vrijdag, omdat Betti dan op visite moest, en met klokslag van zessen zat ik in de aan-kante kamer hem op te wachten. „Maak de voorafspraak kort", verzocht ik, en bood, tot opwekking der levensgeesten, hem een glas portwijn aan, want de jonge man zag er uit alsof hij daaraan behoefte had. „Gij kunt zonder omwegen spreken, op het ergste ben ik voorbereid". — „Ik breng goede tijding", zeide hij. — „Dan maar terstond er mede voor den dag".

De zaak was, stotterde Herr Marx, dat Herr Felix niets liever verlangde dan Betti ten huwelijk te vragen, en dit sedert lang gedaan zou hebben, ware het niet dat hij, vóór zijne kennismaking met haar, zich vertuid had aan eene jonge berlijnsche uit de volksklasse, die hem niet wilde loslaten. Medea had gedreigd schandaal te zullen maken tot in de kerk toe, indien Jason eene andere durfde trouwen. Daarom was Felix Berlijn ontvlucht, en had hij door zijne afwezigheid Betti in den waan gebracht, dat zijne vroegere beleefdheden maar coquetteeren was geweest.

Herr Marx zweeg een oogenblik, en Frau Buchholz riep uit: „Berlin, Berlin! was machst Du aus den Menschen! Und solche Geschichten nennen Sie gute Nachricht? Ich danke!"

Maar wanneer zij verneemt, dat de Ariadne van het publiek bal intusschen met een handwerksman getrouwd en Herr Felix vrij is, dan komt zij tot andere gedachten en gaat haar man roepen, den voortreffelijken Karl. Hij zegt: „Wie zonder zonde is, werpe op Herr Felix den eersten steen!" — „Ik wil hopen, Karl, dat gij mede moogt werpen!" ontwoordt zij.

Karl lacht en zegt tot Herr Marx; „Kom morgen om bescheid, of Herr Felix nog altijd door Betti bemind wordt". — Maar dit vindt de moeder onbetamelijk of onvoorzichtig. „Herhaal uw bezoek niet", zegt zij tot Herr Marx, „dit zou Betti's argwaan wekken; maar, staat deze roode hyacinth morgen voor het tweede venster aan de straat, dan is er hoop".

Zoo gebeurt het inderdaad, niet meer en niet minder dan indien de eerzame Betti eene Dame aux Camélias geweest ware. De gelukkige moeder verhaalt aandoenlijk omstandig, hoe zij, bij het gerepareerd-worden van het gebroken hart harer dochter, met goed gevolg zelf de behulpzame hand bood:

„Nadat Herr Marx vertrokken was en mijn Karl mij gezelschap gehouden had bij de thee, ging hij nog een uurtje zu Biere, en ik bleef Betti zitten opwachten. Spoedig verscheen zij, en was best te spreken. Zij had de vriendinnen hare kerstvertelling voorgelezen, die algemeen in den smaak gevallen was. Alleen had Amanda Külecke gezegd: „Kind, ge hadt er meer liefdesgeschiedenissen doorheen moeten vlechten, gelukkige of ongelukkige, dat doet er niet toe". — Mijn hart begon te kloppen, en uitvorschend vroeg ik Betti: „Zoudt ge dat inderdaad niet eens beproeven?" — „Eene gelukkige liefde schilderen?" antwoordde zij weemoedig, „ik kan toch niet met tranen schrijven!" — Maar ik liet den draad mijner gedachten niet los, en, al klopte mijn hart hoe langer hoe sterker, zoodat de woorden er bijna niet uit wilden, ik zeide: „Ge zoudt bijvoorbeeld het geval kunnen nemen van twee jongelui, die elkander liefhebben zonder dat het noch van de eene, noch van de andere zijde tot een bekentenis gekomen is. Hij, onderstel ik, gaat op reis. In den vreemde wil hij geld gaan verdienen, en eerst terugkomen wanneer hij genoeg meent te hebben. Zij, onderwijl, vergeet hem". — „Vergeet hem?" vroeg Betti, met groote oogen mij aanstarend, „maar dan heeft zij hem nooit liefgehad!"

„Dus hebt gij Herr Felix nog altijd lief? Maar weet gij om welke reden hij heengegaan is?" liet ik onbesuisd mij ontvallen. Eene congestie naar het hoofd zou mij op dat oogenblik dienstig geweest zijn, want ik voorzag, dat Betti buiten zichzelf geraken zou. Maar zij bleef rustig, en fluisterde nauwelijks hoorbaar:

„Ik geloof dat hij mij te min vond".

„Met de handen had ik mij aan de sofa geklemd, want ik moest mij aan iets vasthouden. Allengs ontsloten zich nu mijne vingers weder en ik schepte adem. „Betti", zeide ik, „wees zoo goed en zet de roode hyacinth voor het andere venster. Zoo dichtbij ruikt zij te sterk".

„Betti deed wat ik haar vroeg, en ik wist nu dat zij vergeven en vergeten zou, indien haar te eeniger tijd iets ter oore kwam. Ook prees ik in gedachte de wijsheid van mijn Karl, die alles geweten en niets aan de groote klok gehangen had. Want hoe licht vergaloppeert zich een mensch!"

„Is er bezoek geweest van avond, dat u in de aan-kante kamer zit?" vroeg Betti.

„Iemand is met papa over zaken komen praten", antwoordde ik op den onverschilligst mogelijken toon.

„Daarna kéuvelden wij over allerlei, dat onze koude kleederen niet raakte; maar Betsy vermeed, zich uit te laten of zij al dan niet weder aan de schrijverij zou gaan doen, en ik, ik paste op, dat ik mij niet verpraatte. Eindelijk kwam Klaas Grootevaak ons poeder van droomen in de oogen strooien, en wij gingen naar bed. Nu, de hyacinth stond waar zij staan moest". —

Tot opheldering dient dat Betti, in hare wanhoop, zich reeds voorgenomen had in den dienst der Heilige Katharina te treden, en, hetzij als gouvernante, hetzij als schrijfster of als schilderes, bij eventueel overlijden van vader en moeder, zich onafhankelijk te maken. Vandaar die ten gehoore gebrachte Kerstvertelling. Het was Betti's eerste proef van hetgeen hare moeder das Schriftstellern noemde.

Helaas, met Betti's aanleg voor de letteren stond het eveneens geschapen als met haar aanleg voor de kunst en Emmi's aanleg voor de muziek. Lieve jonge vrouwen en aanvallige jonge moeders te worden, — dit was de eenige aangeboren neiging der meisjes. Emmi debuteert eerlang met tweelingen.

In Maart 1884 zou, ter eere van prins Bismarck's 70sten verjaardag, door de berlijnsche studenten en burgers een vermaarde

fakkeloptocht gehouden worden; en Frau Buchholz stond, met haar Karl en hare Betti onder de menigte.

Karl, verhaalt zij, geraakte door het schouwspel in vuur:

„Seht um Euch", begann mein Karl lebhaft wieder das Gespräch. „Die Zeit, in der wir leben, ist so gross, das wir sie kaum zu fassen vermögen. Die Jugend von heute erwächst in einem anderen Deutschland als wir. Es ist nicht mehr das arme Vaterland, dass sein Sohn um so tiefer beklagen musste, je inniger er es liebte".

„Schade, dass wir keinen haben", sagte ich achtlos.

„Wir müssen uns mit Schwiegersöhnen behelfen", neckte mich mein Karl.

„Um den Eindruck zu verwisschen, den diese Aeusserung auf Betti ausüben konnte, erwiderte ich ablenkend:

„Töchter thun schliesslich ganz dasselbe!"

Deze plaats is een der sleutels van het boek.

Voor het kweeken van een nieuw geslacht dat, te rekenen van 1900, zich aan Duitschlands ontluikende grootheid het hart zal kunnen ophalen, zijn jonge Duitsche mannen noodig. Maar die mannen, wat zouden zij aanvangen, indien er geen jonge Duitsche vrouwen waren? Frau Buchholz verkondigt eene onsterfelijke en levenwekkende waarheid: „Töchter thun schliesslich ganz dasselbe".

In deze en de volgende woorden van den scherpzinnigen Huet mogen wij misschien eene verklaring vinden van den opgang dien het werk maakte bij de tijdgenooten.

„Er is de Germania van het Niederwald, en er is Frau Buchholz van Berlijn. De eerste een reusachtig standbeeld, monumentaal gedrapeerd: de laatste een statuette in het vrouwelijk modegewaad van 1885...

Er kan niet aan getwijfeld worden, dat Dr. Stinde's bedoeling geweest is in deze berlijnsche type de hedendaagsche duitsche beschaving te teekenen. De nieuwe Germania geeft hij ons: Germania, gezien door een omgekeerden tooneelkijker, met het kleine glas naar voren. Vandaar zijne waardeering, en vandaar zijne satire.

Het werk vloeit over van trekken, die ons den duitschen landaard doen lief krijgen, lief om de hartelijkheid die den grond van zijn wezen uitmaakt. Het leven, dat ons geschilderd wordt, is in den beminnelijksten zin van het woord een natuur-, en vóór alles een familieleven. Met somtijds aandoenlijke trouw hangen de leden van hetzelfde gezin elkander aan; nemen in hunne

genegenheid andere huisgezinnen op, die met hen tot denzelfden kring van vrienden behooren; en gevoelen zich samen omstrengeld door den band van één hartstocht voor 't groote duitsche vaderland.

Bij veel fijnheid is er óók veel en nóg meer warmte in deze teekening van een algemeen bestaan, waarbij eene natie den achtergrond vormt, de vriendschap en de bloedverwantschap het middenvak innemen, en uit dit laatste de bijzondere personen naar voren treden. De schrijver heeft een vasten grond van medegevoel onder de voeten. Nooit zullen zijne landgenooten, ook dan niet wanneer hij hunne kleingeestigheden in het licht stelt, hem kunnen verwijten, dat hij hen niet bemint".

Waaraan zou het dan liggen dat men thans in Duitschland een weinig den neus ophaalt voor de familie Buchholz? Ik geloof dat het antwoord niet moeielijk is te geven: Zou de Berlijner, en de Duitscher in 't algemeen, het niet onprettig vinden herinnerd te worden aan die gebreken, welke zij zich vroeger goedlachs hoorden voorhouden. Berlijn heet thans de ville lumière van Germania en door Stinde krijgt men den indruk van een provinciestad met zeer oppervlakkige „bildung" en beschaving van kleine luiden.

Reuter is meer algemeen-menschelijk en zal daarom altijd blijven behagen; Stinde meer lokaal-typisch en dus van te voren reeds gedoemd om de belangstelling te verliezen, zoodra die plaatselijke toestanden zich mochten wijzigen.

En toch gaat het niet aan hem zonder een teeken van hulde op zij te schuiven. Uit de omstandigheid dat Frau Buchholz doorgaans het woord voert, moest het geheel wel wat langdradig, zelfs zwetserig worden; maar zou juist de gemoedelijkheid, welke nu het boek (of beter de boeken) zijn aantrekkelijkheid geeft, niet hebben ingeboet, als dat breedsprakige, dat springen van-den-hak-op-den-tak, die niet-onbeminnelijke vrouwelijke onlogica achterwege ware gebleven. Het is zoo echt, zeker voor den tijd waarin het geschreven werd, maar voor een groot deel toch ook thans nog wel. Want er staan genrestukjes in deze boeken, welke altijd hun frischheid en bekoorlijkheid blijven behouden; men treft tusschen de al te gezochte farcen dikwijls spontane geestigheden óf uitdrukkingen, die men als nieuwe aphorismen zal bewaren.

Het hoofdstuk: Häusliche Kunst, waarin Busken Huet nogal schijnt te vallen, mag er zijn, maar verraadt toch geen buitengewoon talent. De dochter des huizes die het ontbrekende stuk behang zal bijschilderen, de bemoeizieke moeder, welke antwoordt op het

verwijt van haar teleurgestelde Betti: „Wenn Du so durchaus gar nichts von der Malerei verstehst, warum mengst Du dich denn hinein?" ten antwoord geeft: „Oho, das darfst Du mir nicht sagen, ich habe im Vatikan neun Trappen hoch, die echten Raffaels gesehen und die übrigen Berümtheiten in Oel dazu!" en de drogist, die van oordeel is dat „farbenverkaufen brächte mehr ein als die Kunst", ze maken allen, bij slot van rekening, toch maar een koddigen indruk, en de eigenlijke humor is er niet te vinden.

De twee telegrammen, waarvan het eerste de geboorte aankondigt van een jongen wereldburger met bruine oogen, en het tweede van een nieuw schepseltje met blauwe oogen, zoodat de schoonmoeder niet meer weet hoe zij het heeft, zouden een heel goedkoop trucje zijn geweest, als de schrijver er geen gebruik van had gemaakt om eens even een loopje te nemen met al te voorbarige Duitsche wetenschap:

„Ich weisz nicht, Herr Michaelsen, sind meine Verstandeskräfte noch von dem Brunnen angegriffen, oder was ist vorgefallen?" fragte ich. „Erst hat der Junge braune Augen und nun mit einem Male blaue....."

„Er kommt vor, das die Farbe der Augen wechselt", belehrte arm Vatter uns, „nach Darwin ist das attavistich begründet, aber der kurze Zeitraum, in dem es diesmal geschehen, macht den Fall höchst interessant. Er musz nothwentig in einer wissenschaftlichen Zeitschrift veröffentlich werden".

Ook wel aardig is de opmerking van Frau Wilhelmina, die haar spijt uitspreekt dat de jongens Frans en Frits heeten: „Wäre es nicht hübsch gewesen, wenn der Andere Wilhelm hiesze, halb dem Kaiser und halb mir zu Ehre?" Dat „halb dem Kaiser" is goud waard.

Of men dit alles nu precies humor kan noemen als het oolijke en vroolijke bij Fritz Reuter, durf ik niet beslissen, maar in elk geval: ook het werk van Julius Stinde kan men in onze dagen nog lezen met groot genoegen, en al zal in de Duitsche literatuur „Die Familie Buchholz" geen klassiek boek worden, voor goed verdwijnen zal het niet. Zeer zeker verdient het zulk een lot geenszins!

A. GIELEN.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

Onze Eeuw (Dec.) brengt ons van Professor Paul Scholtens *Gedachten over Macht en Recht:* „Als er één ding is, dat zich dag in dag uit opdringt aan onzen geest, dan zal het wel de wensch naar vrede zijn.... Was er slechts één, die kon bevelen met de zekerheid dat zijn bevel ook werd gevolgd. Maar wij weten dat niemand zulk een macht bezit. En wij twijfelen zelfs, of indien degenen die thans over wel en wee der volkeren beschikken, allen van goeden wille waren en den vrede begeerden, of zij dan in staat zouden zijn van die begeerte een daad te maken; of zij niet machteloos zouden staan tegenover den storm van kwaad, dien zij zelf hebben verwekt. Machteloos zijn zij, maar waardoor? Waardoor anders dan door de begeerte naar macht?... Het is de vloek van den oorlog, dat hij uit begeerte naar macht wordt begonnen, dat hij door macht wordt beslist, en dat die harstochtelijke begeerte naar macht ten slotte alle strijdenden aangrijpt, zóó, dat zij voor iedere bezinning, voor ieder redelijk afwegen van anderer belangen onvatbaar worden, totdat eindelijk één der strijdenden uitgeput ter neer ligt en letterlijk niet meer kan. Zoo sluit zich de cirkel: de machtsbegeerte wekt den oorlog, deze de begeerte, en er is geen einde..."

Maar was dit vóór den oorlog ook al niet de stemming? „Ging het in den steeds verder om zich heengrijpenden concurrentie-strijd, in zijn concentratie in de handen van enkelen in trusts en kartels om iets anders dan de macht?... Hebben wij allen niet iets in ons van den eerbied voor hem, die een heerschende positie weet te verwerven en te behouden? Hij had dan toch maar een kracht in zich, beschikte over eigenschappen van wil of intellect, waarover het ons niet past gering te denken... Er is in ons allen iets van de erkenning van het recht van den sterkste". (Moet hier geen onderscheid worden gemaakt tusschen de erkenning van den moreel sterke en van den sterkste door brutaal geweld? Deze oorlog heeft wel bewezen dat wij in normale omstandigheden de kracht van den geweldenaar noch eerbiedigen, noch erkennen als eenig recht. Red. B.).

„Ook de rechtsleer geeft hiervan de reflex. Is de opvatting niet algemeen, dat de inhoud van het recht door de machtsverhoudingen wordt bepaald?" (Neen, gelukkig niet algemeen, maar te algemeen onder onze universitaire mannen. Red. B.).

„Maar juist hier heeft in den laatsten tijd de critiek het mes gezet". Ten slotte zegt de schrijver, na verscheidene redeneeringen met welke wij ons niet kunnen vereenigen: „het bleek een oude leer, de opvatting, dat macht ook *tegen* recht is toegelaten, als zij de

gerechtigheid dient. Door de gedachte van de staatsalmacht verdrongen, kan zij weder een plaats verwerven indien de persoonlijkheid van den mensch tot middelpunt van het staatsleven wordt. Maar hoofdzaak is dan niet meer de handhaving van de persoon desnoods *tegen* de rechtens erkende macht, maar de erkenning van die persoonlijkheid *in* de macht zelve. Dringt die door, dan wordt de noodzakelijkheid, een bestrijding te zoeken in den rechtsbreuk van zelve hoe langer hoe kleiner. Of die zal doordringen, hangt ten slotte van de zedelijke verandering van de menschen zelven af". Wij gelooven dat zonder objectieve rechtsnorm, de geleerde schrijver lang zal moeten wachten op de invoering van recht voor macht.

Professor Muller beoordeelt *Ruusbroec in 't Nieuw-Nederlandsch* van Dr. Moller; hij bespreekt deze vertaling, die nog steeds op voltooiing laat wachten met groote waardeering. Hij komt echter op tegen een, gelijk hij het noemt „Brabantsch taalparticularisme", omdat dr. Moller, zelfstandig en „eigengereid", zijne hem door geboorte of inwoning eigen Noordbrabantsche spreektaal als kompas schijnt te nemen.

Elisabeth H. Korevaar-Hesseling biedt ons hare *Studies over Moderne Kunst*: „Het zal dunkt mij, ten alle tijde moeilijk zijn zich een oordeel te vormen over de kunst van de tijd waarin men leeft". Zeer waar! — Mij komt het voor dat er geene periode in de schilderkunst is waar zooveel kunstidealen elkaar zoo snel hebben afgewisseld. Romantiek, realisme, impressionisme zijn namen voor verschillende richtingen op het gebied der beeldende kunst in de 19de eeuw". — We moeten „trachten te zoeken naar dàt wat alle moderne schilderijen gemeen hebben en een gezichtspunt aan te geven van waaruit men deze kunstwerken kan beschouwen. 't Komt ons voor dat ons inzicht reeds zeer belangrijk wordt verhelderd wanneer we ons duidelik maken waarop eigenlik het verschil berust tussen *geestelike* en *visuele* kunst". Dat hangt af van de emotie waaruit het kunstwerk geboren is — uit de lichamelijke emotie (opgewekt door een fysieke prikkel), dus bij de beeldende kunst hoofdzakelijk te zoeken bij de gezichtszintuigen, óf uit de geestelijke emoties (opgewekt door voorstellingen die we *niet* door waarneming verkrijgen). Mogen wij vragen of de geestelijk-visuele kunst niet het hoogst staat? En is er waarlijk eenige grond om kubisme en dergelijke uitwassen au sérieux te nemen?

Wetenschappelijke bladen (December) geeft een vertaald artikel over *Luther* uit het Duitsch van Christian Boeck. „Hoe komt het toch, dat een man, die zoo krachtig, zoo intensief geleefd heeft als Martin Luther, zoo weinig als een levend beeld in het bewustzijn onzer tijdgenooten leeft?" De schrijver meent het volgend antwoord te mogen geven: „hoofdzakelijk ligt dit wel hieraan, dat de werking, die van Luther is uitgegaan, zoo ontzaglijk was, dat zijn persoonlijkheid als het ware als een uitgeholde bolster leeg is achtergebleven".

Overigens heb ik in de dagen der hervormingsfeesten weinig gelezen, dat zoo lijnrecht in strijd is met het oordeel over Luther, niet alleen van katholieke zijde natuurlijk, als wat Boeck ons hier komt vertellen.

Merkwaardig is het artikel van Mathias Feuck over *Johannes Jörgensen*. „De jonge Jörgensen, opgegroeid onder den invloed van de realistische en naturalistische poëzie der vorige eeuw en, voordat hij zijn intree deed in de letterkundige wereld, sterk getroffen door het Fransche symbolisme, was een gansch andere Jörgensen, dan hij, dien ons geslacht over het algemeen kent en waardeert. Maar, als men wil weten, hoe een van nature romantisch droomer als Jörgensen reageerde op een richting in de letteren, die volstrekt niet bij zijn aard paste, is het leerzaam, kennis te maken met de schetsen en de lyriek uit zijne jeugd.

Zoowel in *En Fremmed* (Een Vreemde 1890) als in *Sommer* (Zomer 1892) Jörgensen's eerste prozaverzen van eenige beteekenis, is de hoofdpersoon hetzelfde vermoeide type van dien tijd, die altijd naast het leven gaat, zich nooit flink aangrijpen kan, gedoemd is, de laatste krachtelooze loot te wezen van een innerlijk reeds verrotten stam". — „Het is typisch symbolisme, met iets van het spleen van Baudelaire-Verlaine, iets fatalistisch-deterministisch, gepaard met de overladen beeldspraak en de waarheid-getrouwe détailschildering van een voorbijgegane, realistisch natuurwetenschappelijke periode; en niet alleen de mannen, ook de vrouwenfiguren in deze jeugdnovellen van Jörgensen zijn, zooals men ze uit de literatuur van dien tijd kent: zij leven om te beminnen, maar doen dat zóó, dat hun liefde hen eer neerhaalt dan opheft".

De cultuurbeweging „der 80er jaren" kweekte een geslacht zonder hoop, een aanleiding van Jörgensen om in het Christendom zijn heil te zoeken. „Zeker draagt het geloof van den rijperen Jörgensen een zoo oprechten persoonlijken stempel, dat men hem volkomen onrecht zou doen, het een soort „æsthetisch gevoel" te heeten. In dit opzicht steekt Jörgensen voordeelig af bij een anderen bekeerling, den schrijver Huysmans, met zijn smakeloos gejammer, of hij in olie of melk gekookte groenten zou kunnen verdragen, naast het verdere klooster-diëet".

Een feit is het, „dat de bekeering van dezenj ongen, bohèmien kunstenaar, dezen wilden zwerver, hem tot een warm voelende, diepe persoonlijkheid maakte, tot een mensch en een dichter, die wèl het antwoord weet op de vraag, zoo vaak door hem zelf opgeworpen, hoe wij zoo welgemoed kunnen zijn, al wandelt de mensch ook in raadselen op aarde".

De schrijver vindt *Lignelser* (Bekentenissen) een van Jörgensen's mooiste boeken.

„De eerste bundel lyriek, waarvan hij zelf vond, dat ze mee konden opgenomen worden in Udvalgte Vaerker (Bloemlezing) zijn *Stemmingen* uit 1892. Het is niet moeilijk, te zien, hoe sterk dit werk is beïnvloed door het Fransche symbolisme... Jörgensen's

daaropvolgende bundel *Bekendelse* (Bekentenissen 1894) draagt tot motto: *per mortem ad vitam* (door den dood tot het leven). Zij bevatten een aantal verzen uit zijne jeugd, die niet veel in toon verschillen van Stemmingen. Maar daarnaast een afdeeling, welks inhoud feitelijk ligt in de enkele regels uit het gedicht, dat aan de geheele verzameling naam geeft: „O, Eeuwigheid — uwe melodieën, hoog als gij zelve, dragen ziel en gemoed en zinnen als op zonnestralen! O, eeuwigheid! Verlosser en Bevrijder"... Verzen als *Traethed* (Vermoeidheld), *Den levende Döde* (De levend-doode), *Aften Tung-sind* (Avondweemoed), geven door de titels alleen reeds de stemming weer van vermoeide oververzadiging van de afgoden der jeugd, en een nog tastend zoeken naar een nieuwe".

„Toch treft men hier en daar ook een zeer harmonische gemoedsstemming aan, zooals in *Aftenfred* (Avondvrede). Eenige gedichten zijn samengevoegd onder den titel *Voorjaars-Evangelie.* Zij geven uiting aan de *vita nuova* van den dichter en aan zijn afscheid aan den ouden tijd, waaruit hij toch dàt redden wil, wat hem de moeite van het meenemen waard schijnt.

Weer andere liederen daarentegen geven blijk, hoe de oude Adam voortdurend zijn stem wil laten hooren, en de geheele bundel *Chaldœa* teekent zijn strijd tusschen twijfel en geloof. Als een *sursum corda* weerklinkt het:

> Mijn ziel was vol licht
> En al mijn zorg was onder zonneglans begraven.

Jörgensen's daaropvolgende bundel draagt slechts den titel *Digte* (1898). Men treft er enkele liederen aan, die reeds in 1895 waren verschenen, en opgenomen in de eerste afdeeling van *Rejsebogen, Tyske Dage* (Duitsche dagen)... De overladen beeldspraak zijner jeugd heeft hier plaats gemaakt voor groote eenvoudigheid en zuiverheid... Zijne „zuiver-godsdienstige liederen" (men heeft ze wel psalmen geheeten, en ze verdienen dien naam) kan men reeds vinden in *Bekendelse* en zij maken een groot deel uit, zoowel van *Digte,* als van *Blomster og Frugter* (Bloemen en Vruchten) en *Af det Dybe* (Uit de diepte), zijne twee laatste verzenbundels".

Feuck zegt, dat het katholieke verweer, dat hier en daar vrij tendencieus doorschemert in sommige boeken van Jörgensen (bijv. in zijn roman *Vor Frue of Danmark* (Onze Lieve Vrouwe van Denemarken), „schrijver dezes in hooge mate koud laat", gelijk ons deze vertrouwelijke mededeeling koud laat.

Over het anti-Duitsche *Klokke Roeland* is hij niet goed te spreken, maar het andere boek *I det yderste Belgien* (In 't hartje van België) staat hem beter aan.

In een noot dit stukje biografie: Jörgensen werd te Svendborg op Fünen geboren (6 Nov. 1866) uit een oud zeemansgeslacht. Student 1884; studeerde natuurwetenschappen; in 1885 cand.-phil.; medewerker aan de *Beurscourant* (1889—1892; redacteur van *Taarnet* (De Toren) 1893—1895; van *De Katholiek* 1898—1902;

Maitre de Conférences in æsthetica aan de Universiteit te Leuven 1913. Gehuwd 1890; woont nu te Assisi in Italië.

In *De Beiaard* (December) bespreekt Dr. J. Hoogveld wat er op het gebied van *Katholieke Pædagogiek* gedaan werd, en geeft een antwoord op de vraag die gesteld wordt, gewoonlijk niet als uiting van levensdrang, maar van scepticisme; „wat van psychologische en pædagogische *theorieën* te verwachten is voor het leven?"

H. Huybers onder het opschrift *Het laatste Oktoberlof:* „De grote verzoendag verenigde het volk van Israël in gesloten scharen voor Gods aanschijn tot zelfvernedering en zelfverwijt, dat het onheil der zonde afgewend worden en Gods toorn heengaan mocht. De laatste Oktoberdag doet daaraan denken. In de grond der zaak toch zijn de oorzaken der Hervorming van geestelike orde. Geen geschiedschrijver, van welke richting ook, of hij wijst op de gebreken der Katholieken, priesters en leken, wanneer hij het antwoord zoekt op de vraag, hoe de opstand van 1517 mogelijk geworden is. Dat geldt ook voor ons vaderland. De geschiedenis van het bisdom Utrecht in de vijftiende en zestiende eeuw is een tafereel, waarin de sombere tinten overheersen". Het hervormingswerk in de Nederlanden (omstreeks 1540) door kardinaal Nicolaas van Cusa had schipbreuk geleden. De Utrechtsche geestelijkheid weigerde aan zijn apostolische voorschriften de hand te houden; hij verwijt de kanunniken, dat zij „om niets anders bezorgd waren dan om een welgedaan leven in de wereld". De kapittelen en kloosters beriepen zich op hun dikwijls vermeende privilegiën tegen de Kardinaal-legaat, tegen de Bisschop, zelfs tegen pauselike bevelen. De abdijen van Egmond en Rijnsburg gaan in hoger beroep bij de Heilige Stoel, zoodra Nicolaas van Cusa ons land verlaten heeft. De ernstige waarschuwing, rechtstreeks van Rome uit, werd met verzet beantwoord en vergeten, toen zij genoegzaam krachteloos gemaakt was".

En als slot: „31 Oktober. Historia docet. 1450, 1550, 1650. Het ontbrak aan samenwerking onder de Katholieken, toen de Hervorming zijn aanval deed; het leed der verdrukking lokte zelfs geen aaneensluiting uit. Is na vierhonderd jaar dat gebrek genezen? Bleef er nog een litteken? Wij idealizeren ons een Rooms Nederland van elf provincies in plaats van twee, maar staan wij dan ook als de Franken van Karel Martel, de gelederen gesloten, 'n leger onwrikbaar één, daarbij gedenkend, dat een volk, dat zijn land geestelik veroveren wil, een *heilig* volk moet zijn? Ons past de mantel der boete voor wat de vaderen misdreven. Vervullen wij onzen plicht, dan zal ons geschieden de verhoring van het Rozenkransgebed".

Dr. J. Schrijnen zegt van de *Eenheidstaal:* „In elk geval zou zij haar karakter van *kunsttaal* nooit mogen prijsgeven. Alle persoonlijke elementen moeten haar vreemd blijven; want het nationale gevoelselement kan slechts bestanddeel zijn van een

„organische" taal, en ontbreekt reeds in de bovenste lagen der meer eenvormige kultuurtaal".

In *Studiën* (December) behandelt Dr. J. Stein: *De sterrencatalogen van Ptolomæus en den Hollander Fr. de Houtman*, op gevaar af dat men ons een „catholica non leguntur" naar 't hoofd werpt, moeten wij ervan afzien iets uit dit artikel aan te halen en verwijzen den belangstellende naar dit uitmuntend stuk werk.

De Katholiek (December) begint met een artikel van W. Nolet: *De Hervorming van twee zijden belicht*, en gaat na het voornaamste, dat van katholieke en protestantsche zijde bij gelegenheid van den hervormingsdag is geschreven. Op een zeer aantrekkelijke wijze heeft de schrijver dat gedaan en wie geen tijd had de oorspronkelijke geschriften door te lezen, komt alleen reeds door deze vergelijkende studie goed op de hoogte.

De missionaris J. de Louw schrijft *Over de Pauselijke Zouaven en de Missiën der Witte Paters* en Dr. H. van Aarsen zet zijn magnifiek artikel voort: *Duizend jaren van Rome's kunst II.*

In *De Gids* klaagt Annie Salomons als *Moderne Eva* luid haar smart uit; door haar te groote geestesontwikkeling is de vrouw ontvrouwd en moet zij het grootste voorrecht missen: het moeder zijn. De klacht klinkt wel wat gewild wanhopend. 't Is ondanks alles haar eigen wil, wanneer de moderne vrouw zich zelf door haar boekenwijsheid te hoog schat om het normale bestaan van haar geslacht te leiden, als echtgenoote en moeder gelukkig te zijn door gelukkig te maken. Een bewijs hoe de natuur zich wreekt en hoe de vrouw langzamerhand genoeg begint te krijgen van haar nieuw levensdoel, waarom zij zoo fel gestreden heeft. Of is dat klagen misschien ook doodgewoon een soort van mode, dat bij het moderne „vrouw zijn" hoort?

Homeros' gouden keten is de titel van een studie door prof. Vürtheim over dit geheimzinnige onderwerp. Deze keten, waarover Homeros en Plato spreken, schijnt te duiden op de mysterieuze schakels, die alle aardsche dingen verbinden met de goden. Gœthe heeft het er ook over, de Rooskruisen en zelfs de vrijmetselaars maakten het tot hun symbool. De schrijver vervolgt dit belangwekkende onderwerp door alle eeuwen heen en vermeldt in den loop van zijn artikel menige merkwaardige bijzonderheid. Carel Scharten bespreekt in zijn *Overzicht der Nederlandsche letteren* verschillende dichtbundels, die hem echter over het algemeen niet voldoen. Zij zijn allen te zeer fin de siècle; de poëzie is uitermate zelfvervuld, zij sluit zich in zichzelf op, bekommert zich niet om verstaanbaarheid. Zij staat aan de grenzen van sterven, weldra dreigt de nacht te vallen over die bizarre gebaren, zal dan uit de duisternis een nieuwe morgen lichten? De twee Roomsche dames, Alb. Steenhoff Smulders en Miek Janssen komen er niet bijzonder goed af. Deze katholieke dichteresjes", zooals hij ze noemt, zijn: de eerste niet onzuiver, maar onbeduidend, terwijl aan Miek Janssen vele zonden zullen worden vergeven

wegens de prachtige reproducties van Toorop, die haar knoeierig schamel werk vergezellen. — A. H. Blaauw pleit voor *Biologisch onderricht en gymnasiale hervorming*, De Meester prijst in zijn *Tooneel* de elders tamelijk koel ontvangen éénacters: *Grillen* van mevr. Goedhart-Becker.

In *De Tijdspiegel* weer een religieus fragment van N. J. Sweenstra; nu over den kerstnacht, *Gloria in Excelcis* getiteld, zeer mooi verhaald in dichterlijk proza, maar het Evangelieverhaal in al zijn eenvoud kan het niet overtreffen. *Japie's Sint Maarten* van F. Keuning is een aardige vertelling, een proeve van Heimatskunst met het Sint Maartenfeest tot achtergrond. In *Liefdesleed* bespreekt J. Speelman met groote waardeering de beide laatste romans van Herman Middendorp, *De klop van het Bloed* en *Het veege lijf*, die overigens een alles behalve goede pers hebben gehad. Zoools men weet is Middendorp trouwe medewerker van het tijdschrift.

In *Groot Nederland* kondigt J. de Wit *Een nieuwe reformatie* aan. Waarin deze zal bestaan is ons na lezing van het vrij taaie artikel nog niet recht duidelijk geworden. Het bestaat uit geven en nemen, uit gissen en wenschen, en het einde is dat wij goeden grond hebben te hopen, dat ondanks alle tegenslagen een winstsaldo zal te boeken zijn. In *Literatuur* prijst Frans Coenen ten zeerste het tamelijk onsmakelijk verhaal van J. Oudshoorn, die deze aflevering opent met een novelle *Aan Zee — Louteringen*. Hij wijst in hem de curieuze vermenging aan van een romantisch gemoed met realistische levenslust en werkelijkheidsaanschouwing, die aan Van Deyssel in diens eerste realistische periode doen denken. Ook constateert hij nog dat „Het moreele en philosophische weer een moment is geworden in onze prozakunst, zij het dan op andere wijze dan vóór 80". Waarlijk voor den soms cynischen materialist uit de Nieuwe Groene geen onbelangrijke bekentenis.

De Christelijke *Stemmen des Tijds* geeft een pleidooi voor *Klassieke Opleiding* door Dr. H. Bavinck en noemt het handhaven van het Latijn een nationale zaak, omdat wij daarmede iets vasthouden, dat ten allen tijde onze eer en onze roem is geweest. L. E(ngelberts), de sympathieke schrijfster van *Silhouetten*, geeft hier weer een lief schetsje uit het begin der eeuw getiteld *Mietje v. d. Dussen* aan de hand van oude brieven. Onder de boekbeoordeeling een zeer welwillende beoordeeling over de Kath. Missiën in Oost-Indië, met aanbeveling het nuttige boekje te koopen. PANTA

NIEUWE UITGAVEN

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE

Huf S.J. (Oscar) Liturgische Studiën. Deel II. Bussum, Paul Brand. (181).

Het eerste deel werd hier reeds besproken. Gelijk de schrijver zegt, kan men het beschouwen als eene doorloopende bewijsvoering voor de historische stelling: „het ligt alleszins in den geest en de traditie van de H. Kerk en onze voorvaderen in het H. Geloof, om na bevrijding van oorlogsellende of om behoud van vrede, een openbare, publieke daad van dankbaarheid te stellen jegens den goeden God" —.

„In dezen tweeden bundel wordt nagegaan de invloed, dien de Oorlog in den loop der eeuwen gehad heeft op het Officiëele Gebed der H. Kerk, of meer bijzonder: welke sporen de Oorlog heeft achtergelaten in de liturgische gebedsformules, die dragers zijn van het gebed der H. Kerk van onze tijden" —.

Met groote eruditie behandelt de schrijver zijn uitgebreide stof en hij geeft den lezer dan ook heel wat te verwerken.

GESCHIEDENIS EN HULPWETENSCHAPPEN

Holl (Dr. Konstantin) Die Jugend groszer Frauen. Herder, Freiburg. (440) 3 Mark.

De geleerde schrijver, aan wien wij zoovele pittige boeken, ook in 't Hollandsch vertaald, danken, verzamelde hier de geschiedenis der jeugd van vrouwen, die zich op verschillend gebied onderscheidden. Verreweg het grootste gedeelte is echter gewijd aan heiligen, stichteressen van kloosterorden of gewone nonnen. Bewondering vervult ongetwijfeld onze zielen bij het aanschouwen der wonderen van Gods genade in deze uitverkorenen gewrocht, en onze eerbied stijgt, waar wij hooren hoe zij vaak bitteren strijd moesten voeren tegen natuurlijken aanleg, gebreken, wereldsche neigingen, weerstand van haar omgeving; maar toch komt het ons voor, dat deze levens over het algemeen in hoofdlijnen te veel op elkander gelijken en dat het even nuttig en zeker interessanter ware geweest, indien de verzamelaar een plaats had gegeven aan de jeugd van andere vrouwen. Hoe noode missen wij b.v. hier de schitterende figuren van aartshertogin Isabella, van Maria Theresia, van Maria Stuart, van dichteressen en geleerde vrouwen als Vittoria Colonna, Maria Agneni, en nog zoovele anderen.

Zeker was het een goede gedachte te toonen hoe het meisje in de meeste gevallen de moeder blijkt te zijn van de vrouw, maar bij rijker keuze had de bundelaar deze waarheid nog treffender en duidelijker en minder eentonig tot uiting kunnen

brengen. 't Boekje ziet er keurig uit en verdient aanbeveling als geschenk, vooral aan de rijpe jeugd. M. S.

Wachters (H. J. J.) Luther. Leven — Persoon — Leer. Paul Brand, Bussum.

„Het is louter geschiedenis", zegt de inleider van dit boek dr. Th. van Oppenraay, „dat ons hier geboden wordt; geschiedenis uit bouwstoffen der beste soort, niet door den schrijver zelf maar door anderen geleverd. Daardoor verliest het werk wel aan oorspronkelijkheid en verdiensten, geenszins echter aan waarheid en gewicht. Wilt gij Luther zelfstandig beoordeelen op grond van onbetwistbare gegevens, verdiep u dan in Wachters' biographie, zoo u de tijd ontbreekt de door hem benutte standaardwerken door te worstelen".

Daarin ligt juist de groote beteekenis, de niet te miskennen waarde van dit werk, het stelt velen, iedereen feitelijk in staat, zich een idee te vormen van Luther — zijn werk en zijn leer, zooals zij waren en niet gelijk lofredenaars of bestrijders het hebben voorgesteld. De beste bronnen heeft Wachters geraadpleegd: Janssen, Denifle, Pastor en Grisar. Hij schrijft over Luther, niet tegen hem. Hij geeft „het ongeretoucheerde beeld" van den hervormer.

Voor katholieken, welke van de kwesties welke met de hervorming samenhangen, op de hoogte willen zijn en voor Protestanten, die het oordeel eens willen herzien of toetsen ten minste, dat men hun heeft voorgehouden als het ware, is dit boek onmisbaar. Het is uitvoerig, zakelijk en berust op historische onderzoekingen, die vaststaan. Wat wil men meer? R. K. Pr.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Naber (Johanna W. A.) Van onze oud-tantes en tantes met portretten en afbeeldingen. Haarlem, H. D. Tjeenk Willink en Zn. (301).

De oud-tantes en tantes waarover onze talentvolle historica juffrouw Naber zal vertellen zijn vier in getal en wij haasten ons te vermelden alle vier — misschien op de laatste na — tamelijk onbekend. Een goed werk deed voorzeker deze eminente achternicht en nicht, door ons over haar leven en werken veel wetenswaardigs mede te deelen.

In haar Inleiding zet schrijfster haar doel uiteen; het is een soort van eerherstel van de vrouwen der twee laatste generaties, door twee moderne schrijfsters Mr. Clara Wichman en Dr. v. d. Bergh van Eysinga-Elias — bekend of berucht om de enormiteiten op historisch en godsdienstig gebied destijds verkondigd in haar brochure „Het Ultramontanisme en de Vrouw" — met zekere minachting vergeleken bij de hedendaagsche vrouwentypen.

Juffrouw Naber dan verdedigt met warmte de vrouwen uit vroeger dagen, die zich meer beperkten tot eigen kring en niet als heden zich wijdden aan het openbare gemeenschapsleven, aan

hoogere studiën en aan maatschappelijken arbeid op groote schaal. Hoe zeer ook dit werk waardeerend, spreekt juffrouw Naber krachtig de bewering der andere dames tegen als zou de geest der oudere vrouwen door deze tot eigen familiekring beperkte belangstelling, verengd zijn. Als bewijs hiervan geeft zij ons vooreerst het dagverhaal van Augusta Uitenhage de Mist, die haar vader, den Commissaris-Generaal, vergezelde op zijn moeilijken tocht naar de Kaap de Goede Hoop, waar hij het Bestuur uit de handen der Engelschen moest overnemen. Uitvoerig verhaalt het 18jarige meisje haar avontuurlijke reis door de binnenlanden van Zuid-Afrika en wekt onze bewondering op voor haar moed niet alleen, maar voor haar kinderlijke liefde en echt vrouwelijke toewijding, die haar de grootste gevaren en ongemakken deed trotseeren ter wille van haar vader.

Het tweede verhaal gunt ons een blik in het gelukkige, harmonische huiselijke leven van Joan Melchior Kemper, door middel van de gedenkschriften zijner dochter Elisabeth. „De kunst haar gedachten en gewaarwordingen helder en duidelijk onder woorden te brengen bij groote aanschouwelijkheid van voorstelling" deze gave, die juffrouw Naber voor deze verdwenen vrouwenfiguren opeischt, bezat Elisabeth zeker in hooge mate. Deze vertegenwoordigster eener oude cultuur was zeker het type van een beminnelijke veel geliefde oudtante en tante maar ook van een liefhebbende, aanhankelijke dochter en zuster van een vrome christin. De twee andere, wier leven en werken wij van nabij mogen beschouwen waren baanbreeksters voor de nieuwe taak der vrouw. Geen seksecuurters of kiesrechtfuriën echter of pedante vertegenwoordigsters van een derde geslacht, maar verstandige, bezadigde vrouwen met een helderen geest, en groot hart en godsdienstige beginselen.

Mevrouw J. B. Zwaardemaker Visscher, die een der eersten was om het recht der vrouw te bepleiten op beter onderwijs en meer ontwikkeling, ten einde in staat te zijn zich onafhankelijk te maken van de omstandigheden, was een uitnemende echtgenoote en moeder, jonkvrouw Anna van Hogendorp daarentegen verwierf zich groote verdienste door haar arbeid tot opheffing van de gevallen vrouw en tot bescherming der bedreigde deugd van het jonge meisje.

'tDoet goed uit dit verhaal te vernemen, hoe ook katholieke vrouwen deze rasechte protestantsche ter zijde stonden in haar edelen strijd en hoe door deze samenwerking de groote internationale Vereeniging van de Meisjesbescherming ook in ons land werd gevestigd.

Wij bevelen dit interessante, keurig uitgevoerde boek gaarne aan de belangstelling onzer vrouwen en meisjes. Het moge haar leeren volgens het voorbeeld dier oude voorgangsters, ook in haar nieuwe levensopgaaf nooit te vergeten wat der vrouwen eerste plicht en roeping is, in de eerste plaats geluk te verspreiden in

eigen kring door de hooge deugden welke de wereld recht heeft van haar te verwachten.

De Lange (Dr. Cornelia) De geestelijke en lichamelijke opvoeding van het kind. In vrije navolging van Prof. Biedert „Das Kind". (5e dr.) Meulenhoff Amsterdam. f5.50, geb. f6.25.

Een boek over het kind door de bekende Amsterdamsche kinderarts dr. Cornelia Lange moest natuurlijk wel een werk worden vol kostbare inlichtingen en nuttige wenken. Al wat eene moeder of verpleegster weten wil omtrent ontwikkeling, voeding, ziekten, hygiënische opvoeding enz. van het kind, kan zij vinden in dit lijvig deel en het antwoord blijkt over het algemeen bevredigend en afdoende.

Waar voorlichting wordt gegeven omtrent de geestelijke opvoeding, zijn wij het echter niet altijd eens met de schrijfster. Zij spreekt over de vorming voor *het godsdienstig gevoel*(!) en zegt: „waar ouders en opvoeders zelf niet doordrongen zijn van een diep godsdienstig gevoel, daar moeten zij dat gevoel niet huichelen tegenover hunne kinderen". Neen, nooit huichelen! Maar als de ouders zonder godsdienstig *gevoel*, nu eens verstandelijk overtuigd zijn van de noodzakelijkheid eener religieuze opvoeding? „Geen dogmatisch onderricht; zoo ooit, dan toch zeker niet op dezen leeftijd", hoe kinderachtig en onverstandig. Voor een kind op dien leeftijd is alles dogmatisch onderricht, even goed op 't gebied van natuurkunde, van dagelijksch leven als van godsdienst.

In zake sexueele voorlichting is dr. Lange nogal voorzichtig, doch hare bewering dat coeducatie zoo goed werkt, wordt door de feiten tegengesproken. Wat op blz. 483 wordt verteld over het huwelijksleven zou verwoestend werken op menig kinderzieltje en de verklaring van „ongehuwde moeder" is wel erg vergoelijkend. Zoo zijn er verschillende aanmerkingen te maken en hoe goede raadgeefster Cornelia Lange blijkt in zake lichamelijke opvoeding, zoo is zij in zake geestelijke vorming voor Katholieken toch niet te aanvaarden. R. K. Pr.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Calkoen (J.). Waarom niet? Zwartzenburg, Zeist. f2.90, geb. f3.50.

Suze had een heel orthodoxe opvoeding genoten, maar onwrikbaar gelooven, als haar grootvader.... zoover had zij het nooit kunnen brengen.

Heel jong huwde ze met den vriend harer kinderjaren, Ernest van den Mandel, een jong zee-officier, die drie jaren na zijn

huwelijk reeds stierf. Suze trok zich met haar zoontje terug in haar geboortedorp.

Een zekere van den Bosch, dien zij had leeren kennen kort voor haar huwelijk, kwam in pension ter wille van de gezondheid zijner vrouw, dicht bij Suze's verblijfplaats. De vriendschap werd vernieuwd, beider kinderen gingen veel van elkaar houden, maar ook papa en mama.... té veel. Ze besloten er van door te gaan naar Italië en aan vrije liefde te doen, want Mevrouw van den Bosch wilde van geen scheiding weten.

Suze vertelde hun plan aan haar vierjarig zoontje (wat 'n fijngevoelige!) en 't kind vraagt: waarom gaat het zoontje van Mijnheer v. d. Bosch ook niet mee? Toen begreep zij en dacht aan het ongelukkig lot van het andere kind, dat zou moeten worden overgelaten aan de egoïstische moeder. Zij wilde niet meer. En hij en zij zorgden voor de opvoeding hunner kinderen. De volwassen zoon van Suze vond in de nagelaten papieren zijner moeder „deze biecht".

Waarom niet? Men ziet hoe weinig bevredigend het antwoord is. Zij had geen echtbreuk moeten verlangen, omdat het is tegen Gods gebod; dat zij het laat om het geluk van het kind, bewijst alleen dat nog niet alle gevoel van menschelijkheid en plicht in haar is gedoofd, maar allerminst dat zij eenig begrip heeft van Christus' gebod. En zij maakte zich „niet bijna" schuldig aan de zonde, maar pleegde waarlijk echtbreuk in gedachte en verlangen.

M. WALRE

Cammerer (E.). Guscha Holst. Naar het Russisch. Amsterdam, Becht. (205) f 2.75 — f 3.25.

Een echt wreed-Russisch boek. Mogelijk is het geschreven tot waarschuwing, maar veel waarschijnlijker is het geboren uit die ziekelijke zucht van Russische schrijvers om te wroeten en te woelen in menschelijke ellende.

Guscha is een van die vrouwen, welke valt van hand tot hand, later als bedelaarster op straat komt en ondergaat in lichamelijke en zedelijke verwoesting. Zij woonde in een krot 't laatst, daar bezocht haar een der eerste aristocratische verleiders en gaf haar een paar goudstukken. Het gezicht van het goud wekte den heblust harer medebewoonsters en mededrinksters. Zij sloegen haar met een flesch op het hoofd, en toen de twee heeren, die eigenlijk schuld waren aan haar verderf, kwamen om Guscha te redden, was het te laat!

Een boek van bruten hartstocht, hangend vol bedorven bordeelatmosfeer.

M. WALRE

Clercq (René). Het Rootland. 2 dln. Witte Bibliotheek van Paul Brand, Bussum. (193 en 185) Prijs gebonden 90 cent per deel.

Deze beide deeltjes werden resp. geschreven in 1911 en 1912, toen dus de groote dood nog niet over het Belgenland was gekomen. René de Clercq, dien wij meest als dichter kennen,

schreef hier een boerenverhaal, minder forsch van stijl en sterk van plastiek als die van zijn landgenoot Stijn Streuvels, maar ook minder hard en soms afstootend. Er is hier en daar ontroering in, de natuurbeschrijvingen zijn mooi. Hoewel minder materialistisch dan Timmermans in zijn „Pallieter" vertelt, wordt er goed gegeten en behoorlijk gedronken. Men proeft er uit het sappige Vlaamsche leven, van eenige jaren terug, en vraagt zich bezorgd af: Hoe zal het er nu zijn? Maar ondanks deze voorkeur voor de goede dingen der aarde, mogen wij het de Clercq als een verdienste rekenen, dat hij, hoe ook zijn persoonlijke gevoelens mogen zijn, recht doet wedervaren aan den godsdienstzin der goede Vlamingen, die hun leven beheerscht en hun ziel doordringt.

Met genoegen zagen wij de keurige deeltjes der Witte Bibliotheek, na zoo lange onderbreking, terug en verheugen ons dat de sympathieke uitgave niet door de tijdsomstandigheden heeft geleden. M. S.

Hoeffelman (Marie). Zonnewende. Uitgave van A. W. Bruna en Zoon, Utrecht. (264) prijs ingen.: f 2.40, geb. f 2.90

Een troepje studenten door het dolle heen, doet een inval in den tuin van een meisjeskostschool. De brutaalste dwingt een der pensionaires een kus af. Drie jaar later ontmoet hij, dokter geworden, haar weer en raakt natuurlijk verliefd. Zij beantwoordt zijn liefde, maar toont het niet dadelijk.

Natuurlijk komt alles terecht en liggen zij, wanneer wij aan de laatste bladzijde zijn gekomen, als verliefden in elkanders arm en kost het Saskia nu geen verontwaardiging meer een kus van haar Frans te ontvangen. Het verhaal wordt op ouderwetsche wijze, soms tamelijk kinderachtig verteld, hetgeen aan het toch al niet zeer belangrijke gebeuren, geen groote bekoring geeft. Wij twijfelen echter niet of velen zullen het niet zonder genoegen lezen. 't Is zoo gezellig, zoo knus, het vereischt niet de minste inspanning en 't loopt zoo heerlijk goed af. Deze zullen het nauwelijks merken dat de verloving en het huwelijk der twee teringlijders zeer zonderling en zelfs bedenkelijk mag heeten en dat de verandering van den dollen student in den ernstigen arts al even ongemotiveerd als onwaarschijnlijk schijnt. M. S.

Hon-hon (L.) Jan van den Bosch en zijn kring. N. V. De R. K. Boek-Centrale, Amsterdam.

De kring van Jan van den Bosch bestaat hoofdzakelijk uit zijn vriendjes, — want Jan is een leuk joggie van tien jaren. Om dezen groepeeren zich de pa's en ma's en andere bewoners van het — vreemd genoemde — dorpje Schoof ergens in Noord-Brabant. Het boek verhaalt ons op vriendelijke, gemoedelijke wijze van Jan's „heldendaden" en van den leelijken streek door een uit het viermanschap uitgehaald. Gelukkig was onze Jan er niet bij, maar de

schrik werkte toch zoo heilzaam na, dat de lust tot verdere avonturen den knapen verging.

En nu er niets meer te verhalen viel, werd het boek dan ook maar beëindigd. Wij denken dat de jongens, en ook hun zusjes, de wel wat te lang uitgesponnen geschiedenis toch met pleizier zullen lezen. M. S.

Ivans. Het spook van Voroshegy. Een avontuur van Geoffry Gill. Bruna, Utrecht.

Voroshegy klinkt Hongaarsch en is het ook; Ivans klinkt Engelsch en ook zoo wat Russisch, maar de schrijver schijnt een Hollander te zijn.

Jan Feith weet wie hij is; zegt het echter niet, nóg niet. Maar bij het eerste volledige dozijn der G-G-serie zal hij hem ontmaskeren voor het aangezicht zijner trouwe en aandachtige lezers.

Feith houdt van detectieven-romans: „de goede soort — ik kom er rondweg voor uit! — mag ik deksels graag". En hij noemt dan eenige van de goede soort, geschreven door Doyle, Poe, Green, O'Henry.

„Is dit alles literatuur, of is het geen literatuur? Ik weet het niet precies te onderscheiden; 't kan me eigenlijk ook niet schelen; en 't komt er bovendien niet erg op aan.

Ik zoek in de goede soort dezer sensationeele romans en novellen naar vernuft, spanning, een handig hersenspel en tegenspel, naar een pakkenden opbouw, onverwachte wendingen en een verrassende ontknooping. Vind ik die, welnu, dan heb ik geen schade geleden aan mijn ziel". Neen, inderdaad niet! En bovendien aan den geest een goede ontspanning gegeven van zijn gewone, dagelijksche en wellicht drukke en zenuwachtig-makende bezigheden. En dat is héél wat.

Maar dan moet de detective-roman van „de goede soort" zijn, en dat kunnen we van dit boek van Ivans gerust zeggen. Het boeit van het begin tot het einde en de meest scherpzinnige lezer kan al niet reeds op blz. 10 of 20 voorspellen hoe het zal afloopen. Doorzichtigheid is een van de meest ontnuchterende eigenschappen van een detective-historie.

Ivans maakt zijn speurder ook niet zoo onmogelijk scherpzinnig als Conan Doyle wel eens doet, zoodat de man kan zien aan een sinaasappelschil of er een heer of dame het laatst in een vertrek is geweest en aan den rook van een schoorsteen of er een Engelsche kok of een Duitsche keukenmeid voor het fornuis staat.

Ivans heeft er slag van en ik heb zijn boek op een laten avond in één adem uitgelezen. Ik schaam mij niet eens het te bekennen, want ik weet bijna zeker dat het iedereen zoo vergaan zal, die eraan durft beginnen. A. GIELEN.

Looy (Jac. van) Jaapje. Amsterd. S. L. van Looy. f 2.40 geb. f 3.

Van Looy heeft een goeden naam als schilder met het penseel

en met de pen. Hij is echter van de realistische school, die langzamerhand weer begint te verdwijnen zelfs in ons land, hetgeen zeggen wil dat ze in de groote kultuurlanden al reeds een dozijn jaren verdwenen is.

Jaapje is als boefje... een „tranche de vie", dat gelooven wij gaarne. Een arme weesjongen in het Haarlems weeshuis, wiens harde en troostelooze leven hier verteld wordt. Zal het baten? Zal er verandering komen in toestanden, die meer bederven dan goed maken.

De schrijver zegt, vierkant weg wat hem op de lever ligt, en daarom doet men goed het boek voor jonge menschen maar weg te sluiten. De waschpartij, de gedwongen schaamtelooze wandeling onder het oog der Regentes, de nachtelijke ontdekking van de weezenmoeder zijn geen geschikte tafreelen voor ontvankelijke gemoederen. Eerbied voor de onschuld van anderen is een bewijs van edel gemoed en hoogste beschaving, dat mogen wij niet vergeten, juist omdat het door onze moderne schrijvers zoo herhaaldelijk wordt vergeten.

Jaapje gaat vroeg dood, en wij zijn blij dat hij heengaat uit het leven naar beter gewesten, waar voor hem het geluk kan beginnen. Als wij daaraan niet geloofden zouden wij met zulke jammerlijke levens ons nooit kunnen verzoenen. M. WALRE.

Reyneke van Stuwe (Jeanne). Durate. Roman uit den handeldrijvenden middenstand. 2 dln. L. J. Veen, A'dam. (194 en 192).

Wie een paar romans van Reineke van Stuwe gelezen heeft, kent haar procedé en weet wat ook „Durate" hem geven zal. De onvermoeide schrijfster kiest zich de een of andere omgeving, stelt zich er van geheel op de hoogte, laat haar personen zich daarin bewegen en verzwijgt ons niets van door de haar opgedane wijsheid. Zoo behandelde zij achtereenvolgens de suikercrisis, het universiteits-, sport-, jacht- en circusleven. — Zelfs het zeer bedenkelijke vie galante en nog meer. — Zij volgt hierin Brusse met zijn „Onder de menschen" trouw op den voet. Haar opgedane kennis schaadt dikwijls aan den inhoud van den roman, al is tendenz haar vreemd. Men hoort dan te veel de stem der al te goed onderlegde schrijfster zelfs daar, waar zij haar personen doet spreken. Toch wordt er nog genoeg in geleden, gestreden, toilet gemaakt, gezoend en gehuild, verzaakt of genoten. Zoo ook in „Durate". In dezen kring van handeldrijvende middenstanders komt echter een nieuw element, er wordt in gewerkt, iets wat het Haagsche uitgaande wereldje van Mevr. Kloos van Stuwe tot nu toe nauwelijks bij name kende. De inhoud is dan ook minder bedenkelijk dan die van haar andere romans. Jan Heeze de architect, die zich in *le grand Voltige* door de wufte Virginie tot paardrijder had laten metamorphoseeren, vindt nu zijn verstand terug en gaat, naar 't zich laat aanzien, een gelukkig leven te gemoet met de degelijke en toch zoo aantrekkelijke Agathe uit

den huize Durate, waarvan de afbeelding van den architect Lensvelt, het boek versiert. Haar broer Conrad is minder gelukkig in zijn liefde tot het freuletje. De kloof tusschen aristocratie en middenstand is vooral in de Residentie te diep, dan dat zij ooit zou overbrugd kunnen worden. Gelukkig komen de gelieven bijtijds tot dit besef. M. S.

Rutten (Felix) Levenswijding. G. Mosmans Sr., Venloo. (106) Prijs f 1.—.

Felix Rutten is een even veelzijdig talent als stoere werker. Nauwelijks hebben wij zijn „Limburgsche sagen" uit de hand gelegd of wij worden geroepen naar het Calderontooneel, waar men de opvoering geeft van de middeleeuwsche legende der zondige en toch zoo hoog begenadigde non Beatrijs, door hem in drama omgezet. En nu verrast hij ons weer met een kleineren roman: „Levenswijding", waarin ons de zielsopgang en veranderde levenschouw wordt geteekend van een onbeduidend, verwend meisje. Met ruwen greep wordt het onnoozele kind aangevallen en deze greep heet: de oorlog, waarvan Maastricht meer dan elke andere hollandsche stad de gruwelen van nabij moest aanschouwen.

In dezen ernstigen tijd leert Nini haar wuft weeldeleventje verafschuwen, zij moet werken, verplegen, deelen in anderer leed. Zij ondekt intusschen haar eigen ziel en die van den bescheiden kunstenaar, op wiens liefde en bewondering zij eens minachtend neerzag. Hij wordt haar echtgenoot en samen zullen zij een edel, op hooger doel gericht leven leiden.

Misschien hooren wij liever Rutten's dichterlijk proza dan zijn huiselijk gekeuvel en gemakkelijke verteltrant — het liefst van alles zeker zijn zoetvloeiende poëzie — maar toch is „Levenswijding" een zeer goed bedoeld, aangenaam bedacht en geschreven boekske, dat de vereerders en vereersters van onzen sympathieken Limburgschen dichter zich zeker zullen haasten aan te schaffen om het in één adem door te lezen. M. S.

Smelders (Miep) (Dora Musbach). Eenig Dochtertje. (272). Uitgave van A. W. Bruna en Zn., Utrecht. Ing. f 2.44 geb. f 2.90.

Mies, Miet, Miek, Miep! even moderne als afschuwelijke verbasteringen van den mooiste der namen. De schrijfster Miep Smelders — onder pseudoniem van Dora Musbach meer bekend — schijnt echter zooveel op te hebben met haar petit nom d'amitié, dat zij een der personen van haar verhaal, hier ook mede verheugt. Deze „Mieperij" doet natuurlijk niets tot de waarde van het boek af. Zij is eenvoudig een quaestie van smaak — of smakeloosheid. 't Eenig dochtertje, een moederloos meisje schrijft in haar dagboek haar bakvischervaringen op. 't Is de gewone inhoud van het gelukkige leven — vóór en ook onder den oorlog door kinderen van goeden huize geleid. Logeeren, tennissen, buitenpartijtjes,

spelen met vriendinnetjes en — vriendjes, afgewisseld door studie en toekomstplannen. Annie zoekt het nogal in uitersten. Eerst wil zij paardrijdster worden en eindigt dan als schrijfster of liever dat is ook maar een overgang. Zij verlooft zich op de laatste bladzijde en vindt dat ook zeer prettig. 't Zijn allen heel gewone menschjes met dagelijksche zorgen en genoegens. Zelfs een sterfgeval brengt hen niet op hooger vlak, wekt in hen geen ernstige gedachten — maar 't loopt vlot en vlug. Sommige tooneeltjes zooals Annie's eerste proeve van recipieeren, zijn aardig uitgebeeld. Uiterlijk ziet het er ook gezellig uit, mooi gedrukt op goed papier — zeldzaam voorrecht in dezen tijd. De platen zijn naar kiekjes, hetgeen vrij wat aardiger staat dan leelijke teekeningen en banale illustraties. Alleen dunkt ons dat Annie wat al te lang haar schotsche meisjesjurk draagt. Er liggen een paar jaar tusschen het ziekbed van Paul en de terugkomst van Karel, en nog heeft zij die niet afgedragen. Zóó ziet zij er nog volstrekt niet uit als een Dr., in de Letteren nog wel. M. S.

Trent (Paul) Adam. Utrecht, Bruna (262).

Een zonderlinge geschiedenis en wel aardig uitgedacht. Een zekere Mark Eliot, wiens lichtzinnige vrouw zich van hem heeft verwijderd, vlucht wereld en menschen en sluit zich op in een groote afgelegen woning, die door hooge muren omringd is. Zijn bediende is doofstom; hij zelf verlaat nooit zijn afgeperkt grondgebied. Reeds vier en twintig jaren woont hij als een kluizenaar en eindelijk voelt hij den dood naderen. Hij telegrafeert aan zijn jeugdvriend, advokaat Sir James Blake, wien hij instantelijk smeekt spoedig te komen om een geheim te vernemen.

En Sir James hoort de bekentenis van den stervende: bij hem in zijn huis is een jongeman van 24 jaren. Dat kind had hij bij zich genomen op 't smeeken eener moeder, die zich doodelijk getroffen voelde door het plotseling doodsbericht van haar man, ver weg ergens in Afrika, waar hij streed voor Engeland. En bij Eliot is het denkbeeld opgekomen den knaap in volslagen onwetendheid te laten (hij mag alleen mathesis studeeren) omtrent God en ziel, wereld en mensch, leven en dood. Dan zou hij later met hem de wereld ingaan en een boek, een geleerd boek schrijven over de ontwikkeling van den jongen man. Hij ziet nu zelf wel in dat hij krankzinnig moet zijn geweest van verdriet over het verlies van die hij zoo innig liefhad, toen hij dat plan maakte. Nu smeekt hij Blake zijn taak over te nemen en den onwetenden jongeling te ontbolsteren.

Men ziet: een dankbaar onderwerp. Maar Trent is en blijft altijd een onhandig schrijver, die voortdurend hopeloos vast zit in eigen vertellingen; hij heeft er op geen stukken na van gemaakt wat er van te maken was. Toch is het boek goed te lezen, al wordt men nog al eens teleurgesteld, wijl het zooveel interessanter had kunnen zijn.

Onnoodig te zeggen dat hij ten slotte ook de liefde leert kennen en de gelukkige echtgenoot wordt van Blake's mooie en verstandige dochter.

Het boek is goed. Er staan zelfs heel treffende dingen in over het Godsbegrip van den jongen man, die maar niet kan begrijpen dat er menschen zijn, geloovend in Hem en toch nooit bijna sprekend en denkend aan Hem, aan wien zij alles hebben te danken. A. GIELEN.

Vetter (Christine) De schat der O'Findy's. N. V. R. K. Boek-Centrale, Amsterdam.

Een detectieve-roman met alle onwaarschijnlijkheden en toevalligheden aan het genre verbonden maar zonder de vlugge losheid, die zelfs het ongeloofelijkste als mogelijk doet aannemen en in ademlooze spanning de oplossing laat verbeiden. Overigens goed van strekking, zoo als het bij een katholieke propagandaschrijfster, die Christine Vetter heet, van zelf spreekt. WARDA.

VOOR DE JEUGD

Noordwal (Cornélie) Nina Donker. Utrecht (1917) Utrecht, A. W. Bruna en Zoon (302). Derde druk.

Ze was een echte „nip", die Nina, toen ze bij Oom en Tante in huis kwam. „Trotsch, egoïstisch, onhandelbaar was ze. Dank echter de voortreffelijke leiding van Oom en Tante en 't flinke karakter van William, den West-Indischen neef, is er toch iets heel goeds uit haar gegroeid.

Hanna, bijgenaamd „het horloge", omdat zij, de dochter van een uurwerkmaker, op dezelfde school ging als deftige Háágsche meisjes, is een prachttype. Een eerlijk, open flink karakter. Wel aan te bevelen. M. B.

Sutorius (Anna) Bummie's lief en leed. Rotterdam (1917) Nijgh en van Ditmar, f 1.90 geb. f 2.50 (160).

Een heerlijke jongen is die kleine Bummie! En wat weet die A. Sutorius aardig dat kinderleven weer te geven!

Ik ben blij dat ik een 8-jarig nichtje rijk ben, die ga ik nu eens gauw blij maken met dit mooie boek, dat de Redactie mij stuurde! Ze zal er aan smullen, hoor! MRS. V. SCH.

Thole (Annie) De Kleintjes. Amsterdam (1917) L. J. Veen. N.V. de R. K. Boek-Centrale. (201) f 1.90 geb. f 2.50.

„De kleintjes" zijn meisjes van 15-jarigen leeftijd, en worden wel een beetje tot haar ergernis zoo genoemd, omdat ze de jongsten zijn.

Annie Thole beschrijft een gezellig Amsterdamsch huishouden:

een papa en mama, die veel van elkaar houden en kinderen, die schitterend dat goede voorbeeld volgen. Ik vind 't echter wel wat erg naief dat Truus er heelemaal niets van gemerkt had, dat Alice en Dirk 't samen eens waren. Voor meisjes „van onzen tijd" is dat wel een beetje wonderbaar.

Uitmuntend voor onze kinderen.

Quanjer (Frederika) De Kinderen van Dennenheuvel. Slothouwer, Amersfoort.

Een onschuldig, vroom-protestantsch boek voor jeugdigen van tien tot dertien. Echt gezellig, huiselijk familieleven. De jonkheid logeert bij ooms en tantes, waar zij goede voorbeelden zien van vroom en weldadig leven.

Schrijver (C.) In 't Geuzehuis. Den Haag, Daamen. (319) f 2.40 geb. f 2.90.

Er staat *niet* geuzenhuis, maar Geuzehuis als titel van de villa, zooals hij ook wel op het hek zal staan.

Papa de Geuze is gestorven en de moeder draagt nu alleen de zorg voor haar vier kinderen.

Geholpen door grootvader, die een klein pensioen heeft, kwijt zij zich uitstekend van hare taak en geeft haar viertal een degelijke, godsdienstige opvoeding. Wat eigenaardig zal het zeker in de ooren van jonge lezertjes klinken, dat men niet op de joden moet schelden, omdat Christus „ook een jood" was!

Heyermans (Ida) Nancy's avonturen. Amsterd. Meulenhoff. (101) 70 cts geb. 85 cts.

Nancy is verzot op bloemen. En nu verschijnen in haar droomen haar steeds de heerlijkste bloemenkinderen. Feeën die kleurige bloemen aandragen: een Clavia-fee en een aspedistra-mannetje die haar herinneren aan haar plichten. Voor kinderen van 4—10 jaar.

Tomkins (David). Vroolijk en oolijk. Gouda, Van Goor.

Vier prentenboekjes voor de heele kleintjes. 't Zijn wel grappige versjes en prentjes, vooral de dieren zijn aardig geteekend.

Gobuis (Tine). De wonderlijke familie. Gouda, Van Goor.

Ja, eigenlijk meer mallootig dan wonderlijk. Mevrouw vindt de nieuwerwetsche mode leelijk en te huis wikkelt zij zich zelve en de kinderen in de oude Greenaway-kleederen. Zij verlangt niets dan elk oogenblik kinderen op bezoek te hebben, die zij, naar haar opvatting, dan mag vertroetelen en bederven zooveel ze maar wil. Dat gelukt haar best. Den naam van haar zoontje Wouter Adriaan vindt ze vreeselijk en doopt hem daarom Boris Ladislaw. De namen der meisjes werden overgelaten aan de keuze van Mevrouw, die dol blijkt te zijn op deze etiketten: Godelinde, Hadewine, Salome, Cunegonde, Artémise, Marigold, Dressalinde, Natia. — Veel papier wordt verbruikt voor de be-

schrijving van de „snoeperige", „schattige" en „beeldige" toiletjes. De plaatjes zijn allerliefst. Het boek is onbenullig en ongenietbaar voor kinderen van 6—9 jaren.

Ovinck-Soer. Puck. Gouda, Van Goor.

Een warm gevoeld kinderboek voor 12-jarigen en ouderen, staat er bij. Maar ik mag het ouders en allen, die met opvoeding iets hebben te maken, ook wel aanraden. Het leert heel verstandig, hoe men door veel geduld en liefde en een woordje op zijn tijd, zonder te preeken, een moeilijk te regeeren kind kan dwingen tot zelfkennis en verbetering. Hoe goed heeft de schrijfster de kinderziel begrepen en hoe blij is ze, als ze ook de betere eigenschappen van den onhandelbaren Puck naar voren kan brengen. Ons doet het woord „meester" voor „geweten" een beetje vreemd aan. Overigens wordt het kwaad hier kwaad genoemd en veroordeeld.

Grimm. Sprookjes. W. de Haan, Utrecht.

Van deze bekende sprookjes behoeft niets meer gezegd te worden. Zij zijn uitstekend voor kinderen bewerkt door Onno Vere en Christine Doorman. De platen van Rie Cramer zijn op zich zelf sprookjes, zoo fantastisch, zoo fijn van kleur en uitvoering.

Haes (A.) Avonturen van baron von Münchhausen. Meulenhoff. Amsterdam. (Serie: Ons Schemeruurtje), (154) 70 ct., geb. 85 ct.

Heel aardig uitgegeven en heel vriendelijk bewerkt voor onze jonge baasjes. Elk avontuur vormt een verhaaltje op zich zelf.

VARIA

Een terugblik van Pierre Loti op zijn zwerversleven. In het laatste artikel dat Pierre Loti in de „Revue des deux Mondes" geschreven heeft, vinden wij de volgende bekentenis over zijn leven:

„Ja, ik ben slechts een eenvoudige van geest, door den wervelwind der wereld gegrepen en meegesleurd, en die zijn leven en roeping gemist heeft. Ik was niet aangelegd om heen te zwerven over heel den aardbol, aan te zitten aan de tafel van allerlei volkeren en neer te knielen in de moskee van den Islam. Neen, ik was bestemd, om, onwetender nog dan ik nu ben, gevestigd te blijven in mijn geboortestreek, op het eiland Oléron, in de oude woning met haar witgekalkten ingang, dicht bij de kleine protestantsche kerk, waar ik als kind met zooveel vurigheid gebeden heb...."

Een Fabel. De leeuw had vele dieren genoodigd in zijn hol, waar een kwalijk riekende lucht hing.

Toen hij den wolf nu vroeg, hoe het hem beviel in zijn koninklijk paleis, antwoordde deze: „O, het stinkt hier vervaarlijk". De leeuw sprong toe en verscheurde den wolf.

Daarna vroeg hij een ezel, hoe het hem beviel; en deze, verschrokken door den dood van den wolf, wilde huichelen en sprak: „Heer koning, het riekt hier heerlijk". Maar de leeuw wierp zich op hem en verscheurde ook hem.

Toen hij nu den vos vroeg, hoe het hem beviel en hoe hij de lucht vond in zijn hol, sprak de vos: „Och, ik ben thans verkouden, ik ruik heelemaal niets".

Hij was, wijs geworden door het ongeluk der anderen, zoo verstandig zijn mond te houden.

Deze fabel is van Maarten Luther.

Een optimist. Het weekblad *Great thoughts* verhaalde, dat in Amerika een boekje is uitgegeven, getiteld *Carry on*, dat de Regeering ten geschenke geeft aan elken recruut, omdat het verreweg de beste beschrijving en aanduiding geeft van wat de houding is der soldaten, die de spits afbijten op de oorlogsvelden in Europa.

Het is een opmerkelijk boekje.

De schrijver er van, luitenant Coningsby Dawson, is een Engelschman, zoon van den presbyteriaanschen predikant dr. Dawson, die een dichter is van beteekenis, sinds eenige jaren gevestigd in New-Jersey, in de Vereenigde Staten.

Onlangs sprekende over zijn zoon, die door zijn eenvoudige taal en zijn ijveren voor de soldaten zoo zeer de harten won, dat in New-York van zijn *Carry on* elke week een nieuwe editie verschijnt, verhaalde hij, dat zijn jongen van zijn eerste jeugd af aan begeerd had soldaat te worden. Ten bewijze las hij een gedichtje voor, dat hij, de vader, dertig jaar geleden op zijn zoon gemaakt had, en dat was uitgegeven met het opschrift „*A little Boy's Programme*".

Het was een bekoorlijk gedicht. Men oordeele:

I am so very young and small
That, when big people pass me by,
I sometimes think they are so high
I'll never be a man at all.

And yet I want to be a man
Because so much I want to do;
I want to buy fine things for you,
And be a soldier, if I can.

When I'm a man I will not let
Poor little children starve, or be
Ill-used, or stand and beg of me
With naked feet out in the wet.

Now, don't you laugh! — the father kissed
The little serious mouth and said,
„You've almost made me cry instead,
You blessed little optimist!"

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

P. L. B. P. te E. Ivanhoe van Scott is heelemaal geen boek voor jongens, daar hebt u gelijk in. De paar malligheden, welke erin voorkomen kunnen volwassenen niet deren.

B. W. te 'sH. Het Eewige licht van Rosegger is beslist af te keuren. In een der vorige jaargangen stond een hoofdartikel over dezen afgedwaalden katholiek en werden zijne werken besproken.

G. J. H. D. te O. Het is werkelijk jammer de werken van Couperus te lezen: zoo'n taalgerammel en gedachtenloos woordenspel geeft hij bijna aldoor. Geen artist maar een virtuoos, en dan nóg. Sommige zijner boeken behooren tot de pornografische lectuur. Zijn beste werk (als roman beschouwd) is Eline Vere, de geschiedenis van een zenuwlijdster. Als u daarbij nog leest Majesteit, wereldvrede, Van en Over mij zelf hebt u den heelen Couperus. Al zijne werken staan beoordeeld in een artikel van Boekenschouw jrg. 1912.

L. S. Het adres van onzen prijswinner in Eigen Kring de heer ..... is verloren geraakt. Mogen wij het van hem vernemen?

R. B. te A. Die drie boeken hebben wij zoo juist ter bespreking ontvangen, te laat voor dit nummer. U zult wel willen wachten tot de volgende aflevering.

D. Zw. te M. Jan van der Noot 1538 tot na 1595 behoort tot de Nederlandsche Vroeg-Renaissance. Hij viel af van het katholieke geloof doch keerde terug. Neen, precies kan men zijn sterfjaar niet aangeven. Zijn minneliederen behooren tot zijn beste werk.

W. v. D. V. te H. Leg deze „keur" in de prullenmand. Dat is wel de meest bentgenootschappelijke liefde, (welke met liefde voor de literatuur niets heeft te maken), welke ik ooit heb gezien.

Br. O. te O. In „la peur de vivre" zit heel veel goeds. Maar u hebt gelijk met uwe opmerking: er had meer geestelijke ondergrond moeten zijn, anders zakt de levensdurf weg en de levensangst groeit op als een paddestoel.

OPVOEDING EN ZELFOPVOEDING [1])

Een nieuw boek van Foerster is voor mij altijd een verheugenis. Deze denker heeft zooveel wijsheid mede te deelen, welke hij vond door eigen peinzen en ervaren of wist op te delven uit de geschriften van anderen, dat elk uur van samenzijn met hem ons dieper inzicht brengt.

Zijn nieuwste werk, waarvan ik den titel heb geplaatst boven dit opstel, is eene samenvatting van zijne in vele andere boeken verspreide pædagogische opvattingen, aangevuld met de behandeling van eenige bijzonder gewichtige beginselvragen en practische toepassingen.

Wij weten dat Foerster niet katholiek is, al gaat ook blijkbaar zijne sympathie uit naar het roemvolle opvoedingswerk der aloude Moederkerk en „de eeuwige doeleinden van alle innerlijke kultuur", gelijk zij die ten allen tijde beleden heeft. Ronduit verklaart hij: „dat er geen heil der maatschappelijke orde, der samenleving en van het staatkundige wereldwerk bestaat, dat in laatste instantie niet op de kultuur der ziel berust en daaraan zijn hoogste voortbrengende en ordende krachten ontleent".

Ieder opvoeder is een leider der zielen, en hij is dus verplicht zich op de hoogte te stellen van zijn taak. Het zou onverantwoordelijk zijn: hooghartig zich af te wenden van wat meer ervarenen en scherper denkenden en fijner voelenden hebben mede te deelen, omdat men van te voren weet dat men als katholiek hier en daar zal moeten aanvullen of misschien ook iets twijfelend ter zijde schuiven.

Daar is wel niets zoo noodlottig als wanneer menschen, die geen flauw begrip hebben van wat er in de zielen van anderen kan omgaan, die nooit in de gelegenheid zijn geweest om over het schuttinkje van hun beperkte ondervindingen heen te kijken, die van de wereld en de realiteit des levens evenveel weten als een mijnwerker van de zeevaart, met de vrijmoedigheid en beslistheid, welke alleen kortzichtigen en domooren eigen is, aan het leiden en opvoeden slaan. De hemel weet wat er gebaggerd wordt op het terrein der opvoeding! Maar zulke verwaanden laten dit boek ongelezen: wie ter wereld zou hun nog iets nieuws kunnen vertellen?

---

[1]) Foerster (Dr. W.), Opvoeding en Zelfopvoeding. J. Ploegsma, Zeist.

Daar zullen er echter genoeg worden gevonden, die de hooge verantwoordelijkheid van hun taak begrijpen en geene gelegenheid wenschen te laten voorbijgaan, om hun kennis te verbreeden, hun inzicht te verdiepen, hun scherpzinnigheid te oefenen. Tot hen zeg ik uit volle overtuiging: lees dit boek en overweeg den inhoud.

* * *

Het ligt niet in mijne bedoeling nu een duidelijk en klaar overzicht te geven van den geheelen inhoud, maar slechts hier en daar een greep te doen uit den rijkdom die vóór mij ligt.

Als Foerster ons voorhoudt, dat „de wereld niet alleen door honger en liefde, maar ten minste even sterk door de behoefte aan eigen achting en achting van anderen en maatschappelijk aanzien geregeerd wordt", dan verrast hij ons zeker niet met een nieuwe ontdekking. Dadelijk ook hebben wij voorbeelden in overvloed bij de hand om dat beweren te toetsen, en wij zeggen reeds voordat hij het ons heeft gezegd: „men denke slechts aan de rol, die de grove bluf en de fijnere renommage in de geheele maatschappelijke samenleving speelt; men geve zich er rekenschap van, hoe de meeste bezoeken en samenkomsten eigenlijk uitdraaien op een wedstrijd van twee of meer druktemakers, die allen, de een wat meer, de ander wat minder handig, het gezelschap een indruk trachten te geven van hun invloed en gerechtigheid".

Men heeft moeite om al de figuren, welke dadelijk geschikt lijken deze woorden te illustreeren, op een afstand te houden: Garibaldi (quel dentiste!) en . . . Lloyd George en Gabriele d'Annunzio en Venezelos en andere spektakelmakers; de journalisten, naar aanleiding van een tooneelstuk van Schnitzler onlangs genoemd door een onzer groote liberale bladen, die beroemd geworden zijn omdat zij twee heeren dienden en in kranten van verschillende richting onder verschillende namen polemiek voerden met zich zelven; de roemzuchtigen, die zoodra er iets goeds of groots wordt gedaan, waaraan zij part noch deel hebben, plotseling zich herinneren: dat zij toch eigenlijk in den een of anderen zin de voorbereiders of de grondleggers waren en met alle energie zich opmaken om dat uit te bazuinen over het gansche land, ofschoon er geen titel of jota van waar is. Och ja, wij kennen allen geheele benden van dergelijke renommisten.

Maar soms zit er meer vast aan deze verschijnselen dan men op het eerste gezicht zou vermoeden:

„Het is verbazingwekkend, met welk een geraffineerden ijver de hoovaardij voor den roem der firma werkt; de geheele philosophie van een mensch is soms niets anders dan een poging, om uit een nood een deugd te maken, zich zelf niet te moeten verachten, de uitspraak van het eigen geweten en de daaruit voortvloeiende neerslachtigheid te bekampen. In godsdienstlooze tijden vindt men dit streven van het gevoel van eigenwaarde bijzonder sterk ontwikkeld, en dat stellig ook uit een behoefte aan vergoeding voor al de depressies van dat gevoel, die uit kleine of groote schuld ontstaan, maar geen mogelijkheid meer hebben van een normale overwinning door het mysterie van berouw, boete of vergeving van zonden. Zoo stapelt zich dikwijls ondragelijke verwaarloozing in de ziel op; er bestaat geen innerlijke afrekening met zich zelf meer; de mensch voelt dat hij zich zelf minachten moet en toch kan hij niet zonder achting voor zich zelf leven; — zoo ontstaat in zulke zielen een explosieve behoefte aan achting van anderen, aan meer aanzien van buiten".

In deze woorden vinden wij eene verklaring van veel wat ons wellicht een raadsel leek. Zoo nu en dan zien wij personen, die wij hoogachten om hun rusteloozen ijver, hun opofferenden arbeid, hun hartelijke toewijding aan „de goede zaak" (gelijk de afschuwelijke term luidt) van hun hoogte naar beneden tuimelen tot de diepste diepte. Hoe is het mogelijk, vragen wij; nemo repente infimus. Met Foerster's diagnose voor oogen, zullen wij echter in de meeste gevallen de waarheid ontdekken. 't Was gewoonlijk drukte en bereddering om zich zelf en de eigen schuld te kunnen vergeten; een koortsig verlangen door anderen gewaardeerd te worden, als een „ersatz" voor de zelfachting, die men verloren had; een schijn van gaafheid om de inwendige voosheid te verhullen; een voorgewende weelde om de schooierachtigste armoede der ziel te verbergen, een rijkdom als de koopman vertoont die zijn komend failliet zoo lang mogelijk wil verschuiven en crediet zoekt te winnen bij anderen.

Dat staat reeds dicht tot de pathologie van het gevoel van eigenwaarde. In het volgende wordt het streven naar waardeering volkomen tot ziekteverschijnsel: „Adler toont aan, dat zich bij de meeste menschen, die wegens het een of ander organische gebrek of wegens een aangeboren zwakte het besef hebben minderwaardig te zijn of wien dat door anderen wordt opgedrongen, de krampachtige en vaak ziekelijke en ziek makende

behoefte aan een kunstmatige vereffening van hun gedrukt zelfbewustzijn ontwikkelt; er ontstaat een verlangen om de aandacht te trekken en zich groot en gewichtig voor te doen, een verlangen dat soms de wonderlijkste vormen aanneemt, en zich b.v. ook wel openbaart in de poging om door ziekte macht over anderen te krijgen en zich zelf tot de spil te maken, waar alles om draait". Heel de wereld moet dan weten hoe de hooge lijder het maakt, en dat bewustzijn geeft reeds eenige bevrediging aan den ziekelijken ijdelheidshonger.

Behartigenswaardige opmerkingen geeft Foerster ook ten beste voor de „bedrijvige karakters", „waarin de drang naar zelfwerkzaamheid zich al te zeer doet gelden en zich niet meer binnen engere grenzen terug laat dringen door de aansporing tot bescheidenheid, tot zelfkritiek en tot onbaatzuchtig luisteren en ontvangen. Waar men het in zulk een geest altijd maar toelegt op de oefening van het productieve, krijgt men onsociale en ingebeelde menschen, die maar altijd zelf willen praten, zich niet in den toestand van anderen weten te verplaatsen en tot een verdieping en loutering van een zelfgenoegzame natuur niet meer in staat zijn. In de vertelling van Martha en Maria wordt immers ook al op al de gevaren van de eenzijdig actieve natuur opmerkzaam gemaakt. Martha wil voortdurend wat voor Christus doen, zij is geheel vervuld van haar eigen ijver; zij heeft in 't geheel geen tijd, om een nieuw en grooter leven, dan het hare is, in zich goed op te nemen".

Helaas! onder de leuze van sociale werkzaamheid wordt dikwijls die ontreddering van 't eigen zelf goedgepraat en bevroedt men niet eens, dat wie geen orde heeft in het beheer van zich zelf, niet kan uitgaan om te ordenen in de societas om zich heen.

„Uit louter sociale werkzaamheid heeft men dikwijls den diepsten zin van het woord „sociaal" vergeten, namelijk de „ontzelving", de bevrijding van het zelf, het stilworden van hetgeen Pascal „le moi haïssable" noemde. Daarom is die vrouw, die het tegenwoordig waagt in 't geheel niet sociaal te werken, maar die de vraagstukken en conflicten van haar persoonlijk leven als verloste mensch tracht te ordenen, zonder eenige drukte en ophef en zonder de minste verwaandheid, ongetwijfeld de gewichtigste sociale werkster van den tegenwoordigen tijd. In haar organiseert zich opnieuw het leven; in haar ziel wordt de geest der ontbinding overwonnen! Dat is echt „sociaal werk", — zonder deze

soort van toepassing blijft in alle sociaal werk een gevaarlijke leugen, die de maatschappij en het karakter bederft".

Of elders: „De moderne vrouwenemancipatie heeft ongetwijfeld een verdienstelijken strijd gevoerd tegen verderfelijke voorrechten en bekrompenheid. Maar zij heeft door het al te eenzijdig hameren op persoonlijke rechten en vrijheden toch der vrouwelijke ziel ook een groot nadeel berokkend, haar noodlottigerwijs van de eigen krachtbronnen van haar gezondheid en haar kultuurmacht weggevoerd en haar van de oeroude wijsheid en hoogheid van het dienen vervreemd. De frazen van „persoonlijk worden" hebben duizenden jonge vrouwen steenen voor brood gegeven en haar naar de zandwoestijn van den „zelfdienst" gelokt. De zoogenaamde maatschappelijke arbeid heeft dit fundamenteele nadeel in geen enkel opzicht kunnen vereffenen, ja, dat werk lijdt zelf geducht onder den achteruitgang van de diepste vrouwelijke belangeloosheid en geruischloosheid".

Hoe wordt hier de vinger gelegd op de wondeplekken in eene actie, welke overigens zooveel edels en moois heeft. Men kan deze vermaningen van Foerster ouderwetsch noemen en bewijst daarmede alleen, dat men niets tegen zijn woorden weet in te brengen.

Ook ten opzichte van de seksueele opvoeding heeft Foerster iets te zeggen, dat overweging verdient. Vroeger verklaarde hij reeds, dat de overschatting der zoogenaamde „opheldering" als maatregel tegen seksueele verwaarloozing een kenmerk van het moderne intellectualisme, van het eenzijdige en onpsychologische geloof aan de macht der kennis is, dat immers ook reeds de „staatsburgerlijke opvoeding" in volslagen verkeerde banen heeft geleid.

En nu voegt hij daaraan toe: „Het vraagstuk der seksueele voorbehoeding is een krachtvraag, geen wilsvraag; ja, de overdreven opheldering, het richten van de aandacht op de erotische, in plaats van de afleiding daarvan, kan juist de gevaren, die men zou willen afwenden, te voorschijn roepen; want bij de opheldering luistert toch niet alleen het verstand toe, maar ook de nieuwsgierige zinnelijkheid. Deze echter haalt uit het onderricht veel meer brandstof, dan het verstand in staat is te blusschen".

„Ongetwijfeld is ook eene geschikte opheldering wenschelijk", voegt hij er aan toe, maar met de verklaring dat „de beste seksueele pædagogiek eigenlijk niet bestaat in een rechtstreeksche

speciale behandeling der bewuste functies, maar in de algemeene versterking van alle op innerlijke tucht gerichte karaktertrekken: elke opvoeding tot reinheid, mannelijkheid, oprechtheid, ascese, orde, is tevens seksueele pædagogiek".

„Dat korten tijd geleden nog een mode, die zoo stelselmatig en geraffineerd elk soort van ontblooting huldigde, zoo algemeen onder de vrouwen aanhang vond en dat de demi-monde, die daaruit sprak, op zoo weinig tegenstand stiet, dat in 't algemeen onze vrouwenwereld zich in den schouwburg en in de letterkunde zooveel onbeschaafde en brutale schaamteloosheid laat opdisschen, dat bewijst slechts, hoe verregaand door het alles ontbindende intellectualisme en door de daaruit ontstane onbescheidenheid de diepste fundamenten van het in de kuischheid liggende kultuurbezit reeds vernietigd zijn".

Opheldering kan daar geen redding brengen, waar de heilige schroom niet wordt aangekweekt, waar men de ziel geen kracht geeft om tegenstand te bieden, doch meent dat kennis des kwaads al voldoende is om er vrij van te blijven.

Even scherpzinnig en juist oordeelt Foerster over de coëducatie, die ik dezer dagen door een katholieken debater nog op de meest oppervlakkige en volmaakt onbekookte wijze hoorde verdedigen.

Hij spreekt hier over de seksen gedurende de ontwikkelingsjaren en laat den tijd vóór de puberteit buiten beschouwing:

„Die wederkeerige aanvulling is echter een veel ingewikkelder pædagogisch probleem dan de verdedigers van een gemeenschappelijke opvoeding zich voorstellen. Elk van de beide geslachten moet eerst tot zich zelf komen en zijn eigenaardige natuur tot volle ontplooiing brengen, voordat het tot een pædagogische kracht voor het andere geslacht worden kan. Jongens in de vlegeljaren en niet geheel volwassen jonge mannen, wier mannelijkheid nog geen rijpheid, geen evenwicht en geen vastheid heeft, kunnen onmogelijk een vormenden invloed op jonge meisjes hebben; wat de jonge meisjes daarbij leeren, is op zijn best een zekere uiterlijke grofheid of vastheid en een losse, met eigenaardige termen doorspekte taal, dus slechts de symptomen der onopgevoede mannelijkheid. Daardoor echter kan de jonge vrouwelijkheid ook slechts in al het onopgevoede en verkeerde van haar eigen wezen versterkt worden. Evenmin kunnen jonge meisjes op een leeftijd, dat zij zich zelf nog niet begrijpen en zoo min de kracht der doelbewuste vrouwelijkheid als de forsche veerkracht der mannelijke

jeugd bezitten, opvoedend inwerken op het andere geslacht; bij zulk een ongelijke kameraadschap ontwikkelt zich, zooals de ervaring leert, aan de mannelijke zijde slechts minachting voor de andere sekse, — terwijl een zelfstandige vrouwelijkheid schier altijd een heilzamen invloed uitoefent zelfs op ontembare jonge mannen".

Zeker ligt er overdrijving in de volgende bewering, letterlijk opgevat ten minste; maar uit andere bladzijden blijkt, dat men hier de woorden niet in hun uiterste volstrektheid moet nemen:

„Het blijft... een hoogst gewichtige pædagogische waarheid, dat niets zekerder tot echte zedelijkheid voorbereidt, dan hetgeen de Romein „humanitas" noemde en wat hij als een onontbeerlijke aanvulling der moraal van den plicht beschouwde: namelijk de veredeling van het natuurlijke leven door schoonheid, smaak en vorm en door de eenvoudigste kultuur van het medegevoel en de maatschappelijke vormen en de voorkomendheid". Als men hier maar niet denkt aan het uiterlijk vernis van kultuur (écratez l'épiderme et vous retrouverez le Tartare, zouden wij dan zeggen), maar als iets dat inwendig is doorgedrongen, dan schuilt er veel waarheid in deze bewering. Onder de akademische jonkheid ziet men ten minste degenen, die niet genoeg beschaafd zijn om zich in alles gentleman te toonen, ook spoedig last hebben om fatsoenlijk mensch te blijven. Maar nog eens, men moet hier gentleman niet verwarren met een haastig-gedresseerden dandy, wiens heele beschaving een van-buiten-geleerd etiketteboekje is; dát soort rolt het eerst van allen omver. Want de uiterlijke schijn der verfijnde beschaving, de wellevendheid naar den vorm doet de doortraptheid en de innerlijke ruwheid gewoonlijk nog toenemen.

Nog veel merkwaardigs zou ik kunnen aanhalen, maar genoeg heb ik reeds laten zien om voor degenen, die belangstelling gevoelen voor de groote problemen der menschenvorming, dit boek begeerenswaard te maken.

Tot besluit plaats ik hier nog enkele volzinnen uit het laatste hoofdstuk:

„Een godsdienstige opvoeding, die in zulk een tijd als den onze levende en doelbewuste geloovigen en Christenen wil opkweeken, moet eerst juist dat diepe ongeloof ten opzichte van de onzichtbare wereld overwinnen, dat tegenwoordig in vele Christenen woont, die daar, waar het gaat om hun verhouding tot de reale levensmachten, toch altijd Barabbas aanroepen in

plaats van Christus; wij kunnen de werkelijkheid van een goddelijk bestaan en leven den mensch van onzen tijd slechts dan weer aannemelijk maken, ja, het tot de diepste zekerheid en tot den maatstaf van alle doen en laten verheffen, wanneer wij hem met Chrysostomus Christus, den gekruisigde, als de oplossing van alle moeielijkheden laten doorleven, met andere woorden, wanneer wij hem toonen, hoe kortzichtig, onzeker, onwaardig bij slot van rekening toch alle middelen der wereldsche sluwheid en van het wereldsche geweld blijken te zijn, in het kleine en in het groote; hoe alleen de uit de navolging voortspruitende verheffing boven het leven, boven de eigen natuur, boven maatschappij en samenleving ons werkelijk tot meesters der uiterlijke en der innerlijke natuur maakt, en hoe alleen de van haar verkondigde en doorleefde wet der liefde, die niet het hare zoekt, den angst en de dierlijkheid van den menschelijken strijd om het bestaan overwinnen en gemeenschap opbouwen kan".

Daar ligt de grondslag van alle opvoedkunde, en wie er neven bouwt, zal spoedig ervaren dat hij gebouwd heeft op los zand.

A. GIELEN

VAN DE FRANSCHE LEESTAFEL

Albert Giuliani, *Les Berceaux tragiques.* Beauchesne, Paris fr. 3.50.

In dezen roman valt 't aanstonds op, dat de schrijver zich gevormd heeft op Bourget en wel op den Bourget der laatste jaren: den psycholoog van maatschappelijke vraagstukken.

Zoowel stijl als wijze van voorstelling en inkleeding herinneren aan den meester. Geweldige momenten, zooals bij Bourget steeds te vinden zijn, treft men ook hier. Het mondaine en gewaagd-pikante, waarvan Bourget nooit heelemaal vrij is, is ook hier aanwezig.

Toch blijven er punten van verschil.

Advocaat Giuliani, die zich naam maakte als schrijver van rechtskundige studiën en zelfs één zijner werken bekroond zag door het Instituut, toont in dit boek ook een echte romancier te zijn met een goeden psychologischen kijk op menschen en toestanden. Doch de volheid der zeggingskracht en de sobere diepte, welke alleen aan de groote meesters eigen zijn, mist men bij hem.

De copie blijft altijd minder van waarde dan 't model, ook al slaagt de copie nog zoo goed.

Een tweede punt van verschil is geheel in 't voordeel van Giuliani. De christelijke oplossing der menschelijke vraagstukken, welke wij vonden in Bourget's jongste werken, wordt hier nog veel meer dan bij Bourget in 't volle daglicht gesteld. Zeer teere punten der Katholieke leer worden door den schrijver behandeld op een wijze, welke geen theoloog van beroep hem verbeteren zou. Op al de groote vragen van lijden en dood, van tegenspoed en opoffering geeft hij, met nadruk, als eenig antwoord dat, wat zijn geloof hem leert. Zijn roman is een Katholiek boek van het zuiverste water.

In Frankrijk heeft deze roman grooten opgang gemaakt. Men heeft hem genoemd „een der beste boeken, welke de oorlog heeft ingegeven", en dit zoowel om l'élévation de la pensée, la grandeur du sujet, la beauté du style, la noblesse des sentiments" als om „la vérité profonde de la thèse" [1]).

Deze „thèse" evenwel is van dien aard, dat ze wel duidelijk maakt, waarom dit boek in Frankrijk grooten aftrek moest vinden, maar tevens doet vermoeden, dat deze roman buiten Frankrijk minder zal begrepen en gewaardeerd worden.

Volgens mijn bescheiden meening is het door Giuliani behandelde onderwerp minder geschikt voor een roman. Het gaat hier over een punt, dat wèl de aandacht verdient van juristen, economisten, medici en theologen, maar beter niet besproken wordt buiten den kring van hen, die *ex professo* zich met de oplossing der maatschappelijke vraagstukken bezighouden. Het levensrecht van het kind, ook wanneer het op onwettige wijze ter wereld komt, is iets wat beter in een Sociale studie dan in een fictief verhaal bepleit wordt.

Gaarne wil ik toegeven, dat de schrijver met veel takt en delikaatheid zijn pleidooi heeft opgesteld, ook wil ik gelooven, dat de „berceaux tragiques" een „problème de la guerre" zijn, zooals de titel van het boek aangeeft, — immers de booze neigingen van „la bête humaine", in den oorlog ontketend, hebben ongetwijfeld in 't veroverde land, aan alle fronten, hun voldoening gezocht en gevonden, — toch wil het er bij mij niet in, dat de romanvorm hier de gewenschte inkleeding was.

---

[1]) Revue pratique d'apologétique, 1er juin 1917, pag. 320.

Het spreekt dan ook van zelf, dat deze roman volstrekt geen lectuur is voor iedereen. Het is uitermate gevaarlijk felbestreden problemen, ook al wordt, zooals door Giuliani gebeurt, de christelijke, de ware solutie met kracht verdedigd, onder het groote publiek te grabbel te gooien. Velen, de meesten misschien, zullen de draagkracht der argumenten amper begrijpen, wellicht zelfs het goed recht der objectie blijven handhaven ondanks het deugdelijk antwoord. Moeilijkheden maken kan iedereen, — ze ontzenuwen of zelfs de oplossing ervan naar waarde schatten is in den regel slechts aan „mannen van het vak" gegeven.

Aan de „mannen van het vak", inzonderheid aan juristen en medici, wil ik dit boek zeer gaarne ter bestudeering aanbevelen; — voor anderen lijkt het mij geen geschikte lectuur.

Julien Laurec, *Le Renouveau catholique dans les Lettres.*

In de laatste jaren werd herhaaldelijk gesproken over de katholieke herleving in de Fransche letterkunde. Ook in dit tijdschrift werd op dit feit meerdere malen de aandacht gevestigd.

Evenwel, laten wij het gulweg bekennen, menigeen bleef sceptisch gestemd. Al was het wel niet juist uit angst zich blij te maken met een doode musch, — immers, dat er iets gaande was, viel moeilijk te betwijfelen, — uit voorzichtigheid dacht men het toch veiliger de gebeurtenissen niet te overschatten, ze zelfs niet te hoog aan te slaan en zijn oordeel op te schorten tot de zaden zouden zijn ontkiemd en de oogst in vollen wasdom te velde zou staan.

Er is een groot verschil inderdaad tusschen een katholieke beweging in de letterkunde en het katholiek optreden van een of ander individu, of zelfs van meerdere schrijvers. Om van „beweging" te kunnen spreken, moet er een kentering zijn waar te nemen in den algemeenen gang der ideeën. Zulk een ommekeer moet niet tijdelijk zijn, maar toonen levenskracht en groeikracht te bezitten voor meerdere jaren. Wel behoeft men niet den ganschen loop der rivier te kunnen volgen, maar, staande bij de bron, moet men toch uit den rijkdom en de veerkracht van het opspuitende water kunnen opmaken, dat een blijvende en flinke stroom hier zijn oorsprong heeft, een stroom, die door alle moeilijkheden zich zal heenworstelen en zijn weg vinden.

Dat er zooiets in de Fransche letterkunde gebeurde, dachten velen vooralsnog niet te mogen aannemen. Daarbij kwam, dat

het katholicisme van sommige schrijvers niet zoo orthodox scheen als van een baanbreker der katholieke beweging verwacht kon worden. Van iemand, die zich als katholiek aandient, verlangen wij een integrale geloofsbelijdenis en een daaruit voortvloeiende godsdienstige praktijk; nuchter als wij zijn, laten wij ons niet gauw verschalken door den eersten den beste, die „patte blanche" toont. Bovendien weten wij, dat in onzen tijd van valsch mysticisme gemakkelijk godsdienstige stemming vereenzelvigd wordt met echten godsdienstzin. Er zijn er, die zich een oogenblik komen warmen aan den gloed der roomsche ceremoniën, maar wier hart steeds even ontoegankelijk blijft voor 't dogma, waarvan de ceremoniën slechts een aanvulling en verklaring zijn. Wij huiveren, met reden, de geschenken te aanvaarden, welke dusdanigen ons aanbieden. Wij luisterden gaarne naar hetgeen ons werd voorspeld over Frankrijk's toekomstige letterkunde, maar bleven critisch genoeg, om de ontwikkeling der feiten af te wachten.

Wat we van deze katholieke beweging moeten denken wordt op voortreffelijke wijze in het licht gesteld door Abbé Julien Laurec in zijn bezadigd, goed gedocumenteerd boek *Le Renouveau Catholique dans les Lettres* (Paris, 3 et 5, rue Bayard). Wat elders verspreid gevonden wordt staat hier samen gegroepeerd. De schrijver wikt en weegt hetgeen hij mededeelt, aarzelt niet de zwakke kanten aan te geven en zal moeilijk van te groote voortvarendheid worden beticht. Den lezer laat hij feitelijk zelf de conclusie trekken; — een conclusie, die, dunkt mij, geen andere zijn kan dan deze: er is in de laatste tien jaren iets veranderd, — er is hier meer dan elkander niet rakende pogingen of strevingen, — er is hier bepaald reden om te spreken van een „renouveau", een beweging in de letterkunde, een beweging, welke zal blijven voortduren ook nu velen der voormannen gestorven zijn, — iets wat blijvend is, iets wat zich wijder vertakken zal, wanneer de stormwind van den oorlog, die al wat groeit belemmert, zal hebben uitgewoed.

Voor al degenen, die een juisten kijk willen krijgen op die katholieke beweging in Frankrijk's jongste literatuur ken ik geen beter, geen vollediger boek dan dit.

In de voorrede worden in 't kort aangegeven: *les Ligues du renouveau.*

Onvoldaanheid met hetgeen in naam der wetenschap-zonder-God werd aangeboden, deed ontstaan en ontwikkelde „dans l'élite

intellectuelle une sympathie pour l'Eglise qui ouvrait largement les âmes à l'action divine".

De schrijver geeft toe dat „bij verschillenden deze sympathie niet verder ging dan tot de uitwendige medewerking met de geloovigen in het verdedigen der Fransche traditie, geheel doordrongen van Christendom". Doch, zoo vervolgt hij, deze sympathie „s'acheva, grâce à Dieu, chez un grand nombre en une adhésion totale au *Credo* catholique".

Dan volgt de lange lijst dezer bekeerlingen: een phalanx, talrijk en van goede gevechtswaarde. Ja, we begrijpen, dat Claudel niet al te erg overdreef, toen hij zei: „Quand je me suis converti, il y a vingt-cinq ans, j'étais à peu près le seul poète chrétien de ma génération. Aujourd'hui, je vois de tous les côtés la lumière du Christ reparaître dans les âmes nobles. Partout, comme aux jours les plus sombres de la barbarie, la religion apparaît comme le seul refuge assuré de ceux qui vivent autrement que pour le ventre".

Wel waren er, die aan de oprechtheid dezer bekeeringen twijfelden en er een „vruchtbare reclame" in zochten „voor de aanstaande werken van den bekeerling". Maar dezen „dwazen spot" weet de schrijver gemakkelijk te ontzenuwen: men zou er zooveel drukte niet over maken, als dat alles niet zoo aanstekelijk en daarom gevaarlijk was!

Neen, deze bekeerlingen zijn oprecht. Men wordt zelfs getroffen door den eenvoud, door het „realisme" van hun geloof: le *Credo* n'est pas seulement pour eux une régle, une discipline intellectuelle, mais l'expression de réalités vivantes dont ils veulent vivre et faire vivre leur art. Nourrie des sacraménts, leur piété n'a rien de sentimental ni de vaporeux. C'est au dogme, dans sa précision et sa plénitude, c'est à la pratique chrétienne qu'ils demandent „le meilleur aliment de leur âme"."

Het is onloochenbaar, dat schrijvers al Claudel, Jammes e.a. aan hun katholicisme een gedeelte van hun succes te danken hebben. Niet echter, omdat, zooals ongeloovige critici hardnekkig blijven volhouden, dit katholicisme „à la mode" is, maar omdat het beantwoordt „à un besoin profond de l'âme moderne, anémiée par le doute et affamée de certitude".

't Zijn niet de katholieken, die de reputatie dezer schrijvers gemaakt hebben. Integendeel! De vreemde, gewaagde, vaak smaaklooze en ongezonde wijze van schrijven dezer „bekeerlingen" deed de katholieken, die ook in letterkunde veelal conservatief

zijn en aan de traditie hechten, eerst na lange aarzeling instemmen met het koor van lofzangen, dat allerwege hun ter eere opklonk. De katholieken „n'ont fait que suivre tardivement et lentement, et avec des réticences, un mouvement qui ne venait pas d'eux".

Achtereenvolgens behandelt Abbé Laurec: quelques témoins du renouveau.

De getuigen zijn de verschillende bekeerlingen wier namen in de laatste jaren overbekend zijn geworden: Péguy, Claudel, Psichari, Lotte, Poyet, Dumesnil, enz.

Al deze besprekingen zijn kalm en degelijk. De schrijver is volstrekt geen dweper. Hij ontdekt b.v. grove leemten in 't werk van Péguy, welk werk 't beeld is van zijn christelijk leven, „vie anormale, atrophiée dans un de ses organes essentiels". Men herinnere zich, dat Péguy het ontvangen der H. Sacramenten moest blijven ontzegd: Abbé Laurec constateert dit en laakt Péguy's gedrag in de sterkste termen. Ook het duistere en grillige van Claudel's schrijftrant en het gezocht-eenvoudige van Jammes wordt door hem afgekeurd. In één woord: hij is alleszins onpartijdig en critisch.

In een aanhangsel gaat hij de evolutie na van menschen als Barrès, Loti en Capus. Zoo zijn er velen. Zij zijn niet met ons, maar ze zijn ook niet meer tegen ons. Onwillekeurig hebben zij de inwerking der katholieke waarheid eenigermate gevoeld. Ook deze gedeeltelijke veroveringen zijn een bewijs van de steeds meer veldwinnende spiritualistische en christelijke gedachte.

Het kan niet anders, of de lezing van dit boek zal de sceptische stemming omtrent de katholieke herleving in Frankrijk's letterkunde veel verzwakken, misschien zelfs geheel doen verdwijnen. Wij moeten, om een juist oordeel te vormen, altijd wel bedenken, dat, zooals de socialist Sembat het uitdrukte, „de wind, die waait ten gunste der Kerk" de kopstukken der literatuur heeft aangegrepen. Dat deze boomen meewaaien getuigt voor de kracht van dien windstoot. Maar is het ook niet een bewijs, dat er een werkelijke en blijvende verandering heeft plaatsgegrepen? Vanwaar die Pinksterstorm? Is het niet, omdat God, die medelijden heeft met de scharen, de onweerstaanbare zucht naar hooger voldoening heeft verstaan en in de mannen der gedachte nieuwe leiders opwekt, om de verdoolde schapen voor te gaan naar den veiligen schaapstal? Waar God zooveel genade geeft aan hen, die door

hun persoon en hun geschriften invloed uitoefenen, wil God ongetwijfeld die genade niet beperken tot het begenadigde individu alleen.

Velen dezer voormannen zijn reeds gestorven, maar de beweging, welke zij hebben gewild en reeds ten deele begonnen, is niet geëindigd met hun dood.

De strijd moet worden voortgezet; — tegenkanting zal er komen, onverschilligen moeten worden wakker geschud, onverschrokken moet op elk gebied de banier van Christus worden ontrold: dat is het wachtwoord, dat ons tegenklinkt uit een ander boek, handelend over dezelfde stof, nl. *Le Réveil de l'Esprit* van Robert Vallery-Radot (Paris, Perrin, 1917).

Deze man, die zelf sinds jaren op de bres stond voor de katholieke zaak, een der leiders van de katholieke beweging in Frankrijk's letterkunde, maakt in dit boek de balans op van hetgeen reeds werd verwezenlijkt en geeft daarbij aan wat nog moet worden veroverd.

't Is niet zoozeer een historische samenvatting, zooals 't werk van Laurec, 't is veel meer een triomphlied op de behaalde overwinningen.

Is Vallery-Radot, wat de toekomst betreft, te optimitisch? „Le mouvement de renaissance catholique éveille en lui des espoirs que d'autres hésiteront à partager", lees ik in de *Etudes* (20 Sept. 1917, pag. 756). Pijnlijk wordt daaraan toegevoegd, dat zelfs in de mooie dagen der „Union Sacrée" het Katholicisme de gewone vrijheden niet eens kon opvorderen zonder van aanmatiging beschuldigd te worden. Het verleden wordt niet betwijfeld, doch de toekomst wordt somber te gemoet gezien.

Doch geen wanhoop! Indien de jonge generatie, die Christus heeft teruggevonden, het licht niet onder de korenmaat plaatst, zullen er nog wel altijd zijn, die vrijwillig blind blijven, maar zullen zij, die niet tegen de Waarheid hebben gezondigd, door dien helderen glans worden aangetrokken met onweerstaanbare kracht. Dit zal de oplossing zijn van het geheim der toekomst: de geest is ontwaakt, „zorgt dat ge den geest niet uitdooft". Dit woord van den H. Paulus koos Robert Vallery-Radot tot motto van zijn boek. 't Geeft er de korte samenstelling van. 't Zegt ook wat er van de katholieke beweging in Frankrijk's letterkunde worden zal, nl. een weldadig voortwerken van den bevrijdenden geest, mits menschelijke zwakheid, of moedeloosheid, of gebrek aan strijdvaardigheid geen onoverwinnelijke hinderpalen in den weg leggen.

Katwijk a. d. Rijn, 30 Dec. 1917 J. VAN RIJCKEVORSEL S. J.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

Wetenschappelijke Bladen (Januari) begint met ons te geven *Een en ander over de Scheikunde van het Caoutchouc,* naar aanleiding van een artikel door Erwin Ott. Niettegenstaande alle bewonderenswaardige uitkomsten kan, althans in vredestijd, het kunstmatige caoutchouc nog niet met het natuurprodukt op de markt wedijveren. Want er is zelfs een overproduktie van natuurlijke caoutchouc. „Misschien echter ligt de toekomst van het kunstmatige caoutchouc gansch ergens anders dan in de nabootsing van de natuurlijke stof. Wij maakten er reeds opmerkzaam op, dat de wetenschappelijke opbouwing menigmaal, naar gelang de keuze der koolwaterstoffen, waarvan zij uitgaat, tot een caoutchoucsoort geraakt die in de natuur niet voorkomt". Nu zou het mogelijk zijn, dat men op kunstmatige wijze eene soort verkrijgt, die bepaalde eigenschappen der natuurlijke stof in hooger graad dan deze zelf heeft of wel geheel nieuwe en kostbare eigenschappen. „Dan zou allicht de kunst op de handelsmarkt ook hier tot een ernstige mededingster van de natuur worden".

Een *Sprong met een valscherm uit een kabelballonschuitje* werd gedaan en beschreven door den Stabartz dr. Koschel. Het was eene proef. Vóór den sprong voelde hij geen angstige of onaangename onrust, werd ook niet geprikkeld door goedmoedige grappen der kameraden, die vroegen of hij het adres van zijn „nagelaten betrekkingen" al had opgegeven. Het besluit om naar beneden te springen viel hem ook volstrekt niet moeielijk. Hij ontkent dat men door de snelheid van den val, vóór het scherm zich ontplooit, bewusteloos zou kunnen worden. Na 45 M. valruimte ontplooit zich het scherm zeker en op 't einde van die 45 M. is de valsnelheid niet grooter dan 30 M. in de seconde, hetgeen niet voldoende is om stoornis te veroorzaken in het bewustzijn. De adem kan niet benomen worden, omdat het hoogstens vier seconden duurt vóór het scherm zich opent. Tijdens den val hield hij een houten toren op het terrein voortdurend in het oog. Nog op aanzienlijke hoogte zette hij zijn muts, welke hij vreesde te verliezen, weer recht, trok een der bonten handschoenen uit om den pols te kunnen voelen, en daar hij bosch onder zich zag en vreesde zijn oogen te kwetsen aan de takken, indien hij in boom of struikgewas mocht neerdalen, zette hij zijn onbreekbaren triplexbril op. Met een kleinen stoot, alsof hij sprong van een hoogte van 120 c.M., kwam hij op den grond. Men ziet hoe eenvoudig het is... als alles goed afloopt. Onder de andere artikelen krijgen wij nog een, dat met zijn schrikbarenden titel de aandacht trekt: *De wereldhongersnood, dien wij*

tegemoet gaan. De waarschuwende schrijver is Sidney Webb, die begint met deze verstandige woorden: „Als er ooit een tijdstip was, waarop het onze regeerders betaamde stil te staan en na te denken, dan is dat het tegenwoordige". Er is gevaar dat wat er is, voedsel en grondstoffen, zoo hoog worden in prijs, dat voor geheele lagen der maatschappij en geheele volkeren het onmogelijk zal blijken zulke sommen uit te geven. De staat zal dus moeten ingrijpen om alle schandelijke speculatie te voorkomen, die alle goederen zou wegsleepen naar de hoogste markten. De regeeringen moeten derhalve zorgen dat er een soort distributieregeling plaats heeft over heel de wereld. Eerst moet en mag slechts worden voorzien in het allernoodzakelijkste; en in plaats van paleizen moeten fabrieken worden hersteld, eenvoudige noodzakelijke woningen worden gebouwd, wegen worden hersteld enz. enz. De leuze waarnaar de gansche wereld moet handelen, als zij eenmaal weer tot bezinning is gekomen, moet zijn: „geen koek voor wie ook, voordat allen brood hebben". — Wat zal er dan gehamsterd worden! Want de idealen van een groote groep menschen staan waarachtig niet hoog, zooals wij in deze laatste jaren, ook in neutrale landen, hebben kunnen zien.

In *Onze Eeuw* (Januari) plaatst Mr. S. Muller eene studie over *De Johanniters in Nederland*, welke zal worden voortgezet. De schrijver werd aangelokt tot onderzoek door het tweeslachtig, half geestelijk en half militair, bestaan der orde. Het was niet gemakkelijk. „Hare zuster, de orde der Tempeliers, is reeds in het begin der veertiende eeuw bezweken; maar haar geruchtmakend proces heeft althans de gelegenheid gegeven, om een en ander over haar te vernemen. De andere zuster, de Duitsche orde, heeft het geheel anders aangelegd; zij bestaat nog heden, zeer welvarend; maar nadat zij zich door den strijd tegen de Pruisen zeer bekend heeft gemaakt, heeft zij in de laatste eeuwen over haar bestaan het volle licht niet doen schijnen. Tusschen die twee staan de Johanniters, die eeuwen lang ook in ons midden hebben geleefd, voornaam en deftig, geacht en geëerd, maar stil en weinig opgemerkt: wie onzer kan zich beroemen, over hun ongewoon bestaan een oordeel te kunnen vellen? Toch heeft de orde eeuwenlang geleefd, en nadat zij ten gronde is gegaan, is zij in onze dagen weer herleefd en treedt zelfs eenigszins op den voorgrond".

Mr. Muller heeft onder de in het Utrechtsche rijksarchiefdepot berustende bescheiden der Oud R. C. Clerezij eene lijvige rekening ontdekt..., die ons een blik gunt in het leven der Nederlandsche Johanniters gedurende de jaren 1572 tot 1580; de laatste, die de orde in hare oude vormen mocht doorleven. Duidelijker nog bleek het leven der orde uit drie visitatiën van alle Nederlandsche kommanderijen, die in 1495, 1540 en 1594 hebben plaats gehad en waarvan schrijver de verslagen toevallig ontdekte in het Geldersche rijksarchief. De orde werd in 1048

in Palestina gesticht. Na verovering van 't Heilige Land door de Mohamedanen handhaafden de Johanniters zich eeuwenlang op het eiland Rhodus en later op Malta van 1520 tot 1795. Deze organisatie was vrij gecompliceerd. Er waren drie rangen: ridders, die de taak vervulden van het bestrijden der ongeloovigen, dat allengs het hoofddoel der orde was geworden, — kapelanen, die den kerkdienst waarnamen, — en dienende broeders die de zieken verpleegden. Velen zullen waarschijnlijk dit artikel en zijn vervolg met belangstelling in zijn bizonderheden willen lezen.

Dr. P. Blaauw bespreekt *Ibsen en het Christendom* naar aanleiding van een theologische dissertatie van J. C. A. Fetter. Deze laatste wil bewijzen, dat Ibsen Christen is geweest (in den zin, waarin Dr. F. dit Christen-zijn formuleert, maar dat met positief Christendom in werkelijkheid niets gemeen heeft. Panta), totdat hij in „Keizer en Galilæër" afscheid neemt van het Christendom. Het is mogelijk dat Ibsen, de eeuwige twijfelaar, heeft gezocht, maar (niettegenstaande de scherpzinnigheid van Dr. Fetter) van het Christen-zijn niet veel gevonden dan eenige moreele verplichtingen en deugden.

In de boekbesprekingen zegt B. d. H. (Bierens de Haan?) van „De Zangen van Maldoror" (van graaf de Lautréamont), waarover Kloos in zijn jonkheid zoo enthusiast kon spreken („hij is een volslagen gek, maar een genie"), dat hij tot een ander vermoeden is gekomen: of er namelijk niet een groot deel *literatuur* in schuilt. Wij zouden zoo zeggen, zéér waarschijnlijk, maar dan moeten zij geschreven zijn vóór de krankzinnigheid van den schrijver of die waanzin slechts gesimuleerd zijn geweest. Daar zit te veel systeem in het diabolische van dit boek.

De Katholiek vangt aan met een artikel van prof. A. Seysener: *De Mensch en het evolutievraagstuk.* Schrijver zet eerst de stelling zuiver op: „A priori staat vast, dat de ziel van den mensch — en de redelijke bezieling juist maakt den mensch — niet langs den weg der ontwikkeling geworden is. Dit kan niet gezegd worden van 's menschen lichaam, zoodat de mogelijkheid nog open blijft, dat God een dierlijk organisme, zelf het product eener kortere of langere ontwikkelingsreeks, door instorting eener redelijke ziel in den eersten mensch heeft omgevormd". De vraag is nu maar: zijn er palæontologische gegevens, die kunnen aanvaard worden als argumenten voor de waarschijnlijkheid, dat in werkelijkheid zulk eene evolutie heeft plaats gehad? De schrijver antwoordt, na de voornaamste vondsten te hebben vermeld, welke men pleegt te geven als bewijzen voor de ontwikkeling der menschen, dat een ontwikkelingsgang van hooger uit lager in den zin der evolutie voor den mensch tijdens het diluvium onbewezen is. Wat de gegevens uit het tertiair ons leeren, daarover zal gesproken worden in een volgend artikel. — Dr. Ferd. Sassen schrijft over *Een Nederlandsch wijsgeer: Hendrik van Gent,* die omstreeks 1217 te Gent

werd geboren. In 1267 werd hij kanunnik te Doornik, later aartsdiaken aldaar. Fr. David de Kok, O. F. M. houdt *Nog eenige beschouwingen naar aanleiding van het Taylorsysteem*, met de belofte van een vervolg.

In *Elsevier's* verteit Just Havelaar van *Lucas van Leyden* en zijn kunst: „Niet, als later Breughel, zou hij de kunstenaar worden, die, levend met 't volk, de gevoelens van het volk uitbeeldde; Lucas had zijn afkomst verloochend en zich daardoor tevens een geestelijke grootheid van meer menschelijke waarde ontzegd. Of liever: Lucas had zich van het ruige, krachtige volks-leven afgewend, juist omdat er niet veel hartelijke menschelijkheid in hem leefde. Ook naar het wereldsche was hij een Renaissance-figuur: hij deed graag groot; hij bewonderde den rijkdom; hij reisde met een boot die van alle denkbare geriefelijkheden voorzien was. Op reis noodde hij gaarne zijne confraters te gast om hen op pompeuze wijze te onthalen. Hij hield er van zich met opzichtige zwier te kleeden, zoodat de menschen er van spraken. Toch bleef hij in zijn hart de sobere volks-jongen. Zijn kunst is de probiteit en de eenvoud zelf. Hij hield niet van feesten, zegt Van Mander; hij hield niet van feesten die hij zelf gaf. Hij hield van 't werk. Een norsch, eerzuchtig werker is hij geweest. De laatste zes jaren van zijn kort bestaan bracht hij op 't ziekbed door: hij werkte tot 't einde. In 1533, nog geen 40 jaar oud, stierf hij. Deze mensch van onaandoenlijkheid en van nuchteren werkelijkheidszin is een der groote beroemdheden geworden van zijn tijd. Zijn vroegste werk viel reeds op en werd, tot in Rome toe, gecopieerd en studieus bekeken. Dürer bewonderde hem. In Italië heette langen tijd elk Hollandsch werk uit 't einde der 15de of 16de eeuw een Luca d'Olanda. Hij was de representatieve figuur van Holland".

Jr. A. Boeken maakt een vergelijkende studie in de moderne Amsterdamsche bouwkunst en kiest daarvoor *Het Scheepvaarthuis en de Beurs*. Het eerste is van den architect v. d. Mey en het laatste, gelijk iedereen wel weet, van Berlage.

„Welk een tegenstelling, deze beide gebouwen! Ziet, in het Scheepvaarthuis is alles beweging, de rijzing der pijlers, de brokkelingen van de silhouetten, het binnenwaarts opschieten der raamkozijnen, de groote terra-cotta motieven, die van den hoektoren nederwaarts klateren en de kleine, die in snelle trillingen opklimmen, alles is beweging, die als geheel den grooten, van inwendige krachten gespannen, den geniaal-nerveusen indruk maakt, zooals geen andere architectuur vermag. Daartegenover de Beurs, waarin de rust van den steen heerscht, waar de groepeering der simpele massa's door de aller-eenvoudigste, allerklaarste vlakken besloten de diepe emotie wekt van grootschheid en van schoonheid... Het Scheepvaarthuis is een werk van den fel- en nerveus-willenden, naar impressie jagenden bouwkunstenaar, de Beurs een werk van den wijsgeerigen, diep-in voor het schoone

heel gevoeligen bouwmeester, die de rust der inwendige bewegingen uitspreekt in de klare schoonheid zijner scheppingen".

In *De Beiaard* vervolgt Marie Koenen haren roman: *De Wilde Jager*, Dr. F. Roels begint eene uiteenzetting van *De Psycho-analytische Methode*. Deze Freudsche psychologie, welke men met volle recht de psychologie van het onbewuste mag noemen, wil niet in de eerste plaats zuivere, doch toegepaste zielkunde zijn. „De eerste grondslagen der psycho-analytische methode werden niet door Freud, maar door den Weenschen arts Jozef Breuer gelegd". In 1880 kreeg hij onder behandeling eene patiënte, die aan ernstige hysterie leed. Op zekeren dag, toen zij aan het ziekbed van haar vader waakte, zag zij eene slang, die den zieke bijten wilde. Toen zij die wilde afweren, bemerkte zij dat haar vingers veranderden in slangen met doodskoppen. In haar angst wilde zij bidden, herinnerde zich echter alleen uit haar kinderjaren een Engelsch gebed en van toen af sprak zij niets dan Engelsch en kon haar moedertaal niet meer verstaan. Breuer bracht de hysterica onder hypnose en sprak dan haar woorden voor, die zij gedurende hare absences had gefluisterd, zoo vertelde de zieke de phantasieën, welke haar hadden beziggehouden gedurende hare absences. De geheele phantasie werd dan echter prijsgegeven en daarmede verdwenen ook de ziektesymptomen, die klaarblijkelijk in de phantasieën hun oorsprong vonden. Zij genas geheel en blijvend.

In *Studiën:* J. van Kasteren geeft eene uitgewerkte beschrijving van *Nazareth*, die het begin vormt eener studie Albers begint eene levensschets van Victor de Stuers en vertelt al vast van diens „voorbereiding". G. Louwerens neemt de vertaling van Mr. Frans Erens' vertaling van *Augustinus' Belijdenissen* in onderzoek, en heeft verschillende zeer gegronde aanmerkingen, waarvoor hij telkens de bewijzen aangeeft. Maar toch, reeds in den aanvang verklaart hij: „Met dit alles gelooven we, dat Mr. E. in zijn vertaling — in haar geheel genomen — getoond heeft den geest van Augustinus goed te begrijpen, en dat zijn werk, aandachtig gelezen, op geest en hart wel die uitwerking zal hebben, die de groote bekeerling zelf van zijn Belijdenissen verwachtte en ondervond: *„excitare in Deum", verheffen tot God.* — In een volgend artikel zal de vertaling meer in détails worden besproken, wat zeer zeker voor een nieuwen druk slechts winst en voordeel kan afwerpen.

Kleine Kunst noemt Is. Vogel de kleinkunst van Albertine Steenhoff-Smulders *(Holland)* en Annie Salomons *(Nieuwe Verzen)*. Het jongste boekje — der eerste — wordt zeer geprezen, wat het verdient. De bittere, droeve en schier wanhopige stemmingen van Annie Salomons bevallen hem echter niet, al erkent hij hare meer dan gewone gaven. Hij erkent zelfs: „Men begint inderdaad er aan te twijfelen, of de levensoceaan dezer dichteres wel zulke kolken van zielelijden in zijn diepten verborgen houdt, als zij

zelf ons wil doen gelooven". 't Is mogelijk, en indien de droefheid zoo schering en inslag gaat worden als bij Hélène Swarth, dan kan men het vermoeden moeielijk van zich afzetten. Maar anders... het leven kan wel vaak iets verschrikkelijks zijn, en als men geen geloof heeft, is het iets ondragelijk banaals aldoor.

De Gids opent met een mooie, gevoelige schets van August de Wit uit Indië: *De Wachter bij de Brug;* het is symbolisch bedoeld, zooals blijkt uit de opdracht: Voor den Bouwer eener andere onzienlijke Brug, waarover dag aan dag vele verlangenden aan de eenzaamheid ontkomen en de landen bereiken van het broederlijk geluk. De plechtige toon is goed volgehouden. Een oude Javaansche priester verhaalt van den bouw der brug, welke de beide oevers der rivier moet verbinden. maar tevens de vereeniging van de harten en geesten der menschen verzinnebeeldt. Ook in dezen jaargang wordt de bouw der *Leemen Torens* voortgezet. Eindelijk is men in 1914 aangeland. Zal het duren tot na den vrede in...? Bouman Winkler acht het noodig een zeer lang artikel te wijden aan het minstens tien jaar oude tooneelstuk *(Der Einsame Weg)* van Schnitzler, den door zekere richting veel te hoog opgevijzelden Joodschen Oostenrijker. *Dam en Kogge* is de titel eener beschouwing over *Het ontstaan van Amsterdam*, naar aanleiding van het aldus genoemde boek van C. G. t' Hooft. J. de Marees van Swinderen vindt het de moeite waard eindelijk eens de aandacht te vestigen op den grooten katholieken dichter *Francis Thompson.* Zooals men weet, hebben onze tijdschriften zich herhaaldelijk met den te jong gestorvene bezig gehouden. Nu zal hij dan eindelijk ook eens bij onze andersdenkende landgenooten worden bekend gemaakt. Het is een mooie studie, met vele citaten uit zijn gedichten verrijkt. De schrijver toont, zoo diep als het een niet-katholiek mogelijk is, in Thompson's ziel gedrongen te zijn. Hij is een en al bewondering voor het genie van Francis en geeft de bewijzen, waarop deze bewondering rust, terwijl hij tevens het ongelukkige leven van zijn held beschrijft, dat wellicht zooveel heeft bijgedragen tot de ontwikkeling van zijn buitengewone gaven. „Wij, die zijn wegen kennen", zoo besluit de heer Van Swinderen, „alleen uit zijn geschriften, wij zijn beschaamd door zijn zoo groot geloof, door zoo groote liefde tot God".

In *De Beweging* idealiseert M. Uyldert *den dood van... Blauwbaard*, den vrouwenbeul. P. N. van Eyck redeneert zwaar over *Kunst en Mystiek;* als wij aan het einde van zijn betoog gekomen zijn, moeten wij bekennen nog even wijs te zijn als bij het begin.

Vragen van den Dag geven eene beschouwing van Spectator over Roomsch-Katholieke *Stemmen* over de Hervorming. Volgens hem verdient het onverdeelde toejuiching, zoowel van katholiek als van protestantsch standpunt, dat *Studiën* een geheele aflevering heeft ingeruimd aan een aantal der beste katholieke geleerden,

om zich uit te spreken over de Hervorming. „Waar men van den schat van geleerdheid, die bij den katholieken clerus leeft, over het algemeen weinig bemerkt (aan wie ligt de schuld? Aan het catholica non leguntur?), verdient deze actueele verzamel-publicatie thans zeker in bijzondere mate de aandacht, vooral van het protestantsche Nederland". Hij geeft verder eenige dezer katholieke *Stemmen* weer om te eindigen met de bekentenis, hoe op de openbare lagere school tegen de katholieken wordt gestookt. De jongens, waartoe hij ook behoorde, meenden een goed werk te doen met de leerlingen eener broederschool uit te schelden als papen en met hen te vechten, omdat hun was ingeprent, dat hun voorouders de protestanten hadden vervolgd en verbrand. Zoo suggereerden de meesters hun leerlingen, dat een hunner in echt katholiek milieu komend, ten hoogste verbaasd was hier de meest moderne verlichting des geestes en de grootste verdraagzaamheid te vinden. — Is er ernstiger aanklacht tegen de neutrale school denkbaar? — De sympathieke schrijver hoopt dat men zal beginnen te speuren naar wat vereenigt en niet wat verdeelt. Zoo zullen ook vele scheidsmuren tusschen katholieken en protestanten vallen en het gevolg zal een inniger eenheid, een stoerder kracht, een meer verzekerd volksbestaan voor Nederland zijn.

PANTA

NIEUWE UITGAVEN

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE

Groenen (P. G.) Algemeene Inleiding tot de Heilige Schrift. Geschiedenis van den tekst. Leiden, Théonville. (374).

„Wat in dit boek wordt medegedeeld, wordt ook elders gevonden, maar het is verspreid over tal van tijdschriften en in allerlei groote werken, welke niet zoo gemakkelijk voor een ieder toegankelijk zijn. Degene, die belang stelt in de H. Schrift,... vindt hier alles bijeen, ook wat in de laatste jaren over een en ander is gepubliceerd". Aldus de schrijver zelf.

Wij mogen verwachten, dat er ook onder de leeken worden gevonden, die belangstelling hebben voor het heilige Boek, en dan moeten zij op de hoogte zijn der geschiedenis van den tekst, welke hun hier klaar en logisch wordt voorgelegd en uitvoeriger dan men gewoonlijk van een handboek verwacht.

Van grooter belang is ongetwijfeld de behandeling van het goddelijk gezag der H. Schrift en de tekstverklaring. In twee volgende deelen zal spoedig professor Groenen onze wenschen hierin tegemoet komen, en ons gelegenheid geven alsdan het geheele werk te bespreken.

R. K. PR.

Jörgensen (Johannes). De Heilige Catharina van Siëna. Bussum, Paul Brand. — Sijthoff, Leiden. (403) f 6.90, geb. f 7.75.

Het werk, dat ik hierbij mijne lezers aanbied, is een pendant van „De heilige Franciscus van Assisi", dat acht jaar geleden is uitgekomen. Dit boek „is begonnen in vredestijd en ik eindig het onder den bloedigsten krijg, dien de wereld aanschouwde, te midden van wapengekletter niet langer onderbroken door de stem van een Heilige, en waar geen Santa Catharina zich tusschen de strijders werpt en in naam van den Gekruisigde tot vrede aanmaant — *pace, pace!* De eerste der drie apocalyptische ruiters, — de ruiter op het roode paard, — rijdt onbarmhartig over Europa heen, en achter hem is alles lijk en asch en de sporen zijn gevuld met bloed. En aan den horizon hooren wij reeds het ongeduldig getrappel van twee andere paarden, het zwarte ros dat den hongersnood draagt en het vaalgele, wiens ruiter de pest heet...

„Onder deze omstandigheden is het dikwijls moeilijk geweest gedachten en gevoel bij de veertiende eeuw te houden en ik heb naar het laatste hoofdstuk van dit boek uitgezien als naar een deur van de bibliotheek naar de werkelijkheid".

Ja, naar de afschuwelijke werkelijkheid waarin wij leven, en die ons met haar wilde, wisselende golven overstelpt en bedreigt. Maar ook de tijd, waarin Catharina leefde, was er een van geweldige werkelijkheid, van verwarring en verwording, maar tevens ook, als thans, van groeiend bewustzijn dat het anders en beter moest worden. Een uitzieken van de ontstoken maatschappij, waarin men toch de warmte al voelt van het warme, jonge bloed en het spannen van herstelde en versterkte zenuwen.

Catharina stond als een zeer sterke vrouw te midden van verslapping en ontbinding en haar vaste wil nam het bestuur over velen, die willoos waren geworden. Hare figuur verbijstert ons wellicht bij den eersten aanblik, en als Jörgensen zouden wij misschien moeten zeggen: „als ik eerlijk wil zijn, moet ik bekennen dat ik in het begin minder sympathie gevoelde voor Catharina von Siëna dan voor Franciscus van Assisi. Er is in haar energischen aard een trek van heerschzucht, een element van tyrannie, dat mij tegenstond... Maar langzamerhand, nadat ik haar nader leerde kennen, ging het mij, zooals het zoovelen gegaan is toen zij nog op aarde verkeerde, — ik kwam onder hare bekoring en moest mij op genade of ongenade aan haar overgeven".

Ik vermoed dat velen lezers hetzelfde zal overkomen. Aanvankelijk zullen zij moeite hebben zich in te leven niet alleen in die wondere tijden der veertiende eeuw, maar ook in de psychologie dezer heilige. Maar langzamerhand leert men begrijpen (al is het dan ook niet dat men alles begrijpt) en liefhebben.

De vertaling kon veilig worden toevertrouwd aan Mevrouw Logeman-van der Willigen, men kon weten dat zij zich uitstekend van hare opdracht zou kwijten. Op blz. 105 moet toch een foutje

zijn ingeslopen. Daar lees ik: „hij deed dit met een spottende geestdrift, die men toen nog waar kon nemen bij een ouden garibaldist die bij Mentana tegenwoordig was geweest.” Dat wordt een zonderling anarchronisme, als men bedenkt dat de spotter van wien hier sprake is, leefde in ’t laatst der 14de eeuw. Daar zal dan ook wel moeten staan: „met een spottende geestdrift, als men thans nog waar kan nemen bij een ouden garibaldist die bij Mentana tegenwoordig is geweest”. De uitgave is keurig verzorgd, hetgeen hier niet als eene gemeenplaats moet worden beschouwd, maar als eene waardeering van de moeite en zorgen welke de uitgevers zich hebben getroost in deze onmogelijke tijden.

R. K. PR.

GESCHIEDENIS EN HULPWETENSCHAPPEN

Kleyntjens S. J. (J.) Ludwig Windthorst in zijn politieke loopbaan. (Serie: Geloof en Wetenschap, XII, 6). Malmberg, Nijmegen.

In 1840 werd Windthorst voor het district Osnabrück (in de stad Osnabrück woont nog altijd ’s winters eene dochter van den grooten staatsman en wijdt zich uitsluitend aan liefdewerken. Red. B.) gekozen in de Tweede Kamer van het koninkrijk Hannover, en hiermede begon zijn staatkundige loopbaan.

Een lange loopbaan, maar ook eene van ontzaglijk veel arbeid en werk. Door dit boekske, misschien meer nog dan door eene uitvoerige levensbeschrijving, krijgt men eerst een volkomen begrip van de onvermoeide werkkracht van den grooten man.

J. Kleyntjens geeft een gedegen overzicht en in een der laatste hoofdstukken teekent hij scherp en zuiver de persoonlijkheid van Windthorst voor ons uit. Inderdaad een dankbare bijdrage is dit boekje tot de geschiedenis onzer groote mannen, wier aandenken bij het nageslacht verdient te blijven leven. DR. S.

Struker (Dr. A.) Die Kundgebungen Papst Benedikts XV zum Weltfrieden. Im Urtext und in deutscher Uebersetzung herausgegeben von... (XII, 144. M. 2.50 geb. M. 3.50). Herder.

Der Heilige Stuhl hat über seine Tätigkeit in Zusammenhang mit dem Weltkriege ein Farbbuch noch nicht erscheinen lassen. Der Natur der Sache nach würde überdies eine solche Dokumentensammlung mehr die eigentlich diplomatischen Stücke und weniger die prinzipiellen religiösen Kundgebungen des Heiligen Vaters zur Friedensfrage berücksichtigen. Darum dürfte diese private Sammlung päpstlicher Aktenstücke zur Friedensfrage auch über das augenblichliche Bedürfnis hinaus ihren Wert behalten. Der I. Teil der Schrift enthält sämtliche officiellen allgemeinen Kundgebungen Papst Benedikts XV, zum Weltfrieden, soweit sie in den Acta Apostolicæ Sedis veröffentlicht wurden. Der II. Teil gibt eine Auswahl von amtlichen päpstlichen Verlautbarungen an besondere Adressen. Der Anhang bietet auszer der Friedensmahnung Pius X, die wichtigsten auszerpäpstlichen Aktenstücke zur Friedensfrage seit dem Friedensangebot des Vierbundes vom 12 Dezember 1916.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Bergh (H. van den). De Boog. Zeist, Ploegsma.

Herman, de boog kan niet altijd gespannen blijven; haal het ding ook niet te strak aan, want dan gebeuren er vroeg of laat ongelukken. — De Boog? Deze titel verraadt volstrekt geen verzenbundel; maar de verzen zelf doen ook niet gemakkelijk aan verzen denken, behalve wat den uiterlijken vorm betreft. Tot bewijs en... ook wel een weinig tot vermaak, neem ik eenige regels over:

Alles werd vrouw met de vrouw die straalde
en haar dijen, buiten dag om, als boogen schreef;
— en 't navellicht der zon die door haar lichaam daalde
scheen 't, of de ziel der aarde in roode vlokken dreef!

Hij, vóór haar wit, onkruid in graan, gezeten,
vertwijflend aan de aarde, brandend naar de ziel,
zong zijn vleesch dat, murw en aangevreten,
bij den druk der vingers in zachte kuilen viel,...

of dit fragmentje:

Wolken, lief! wolken, wolken! zie ze gaan;
exotische gezanten in tunieken
van wit en grijs, vóór hunne voeten saam-
gevat en om de plompe voeten rond:
gezanten in vuurrood — doorschoten linnen
gewaden, die wel breede vleuglen lijken
zoo wijd staan ze uit — gezanten van de kleine
gebieders, die diep in de bergen wonen;...

Nog wat, en dan is het genoeg.

Woekrend met den moed der wimpers keek hij 't groene
strandmeer in, dat den dag op zich vuurslaan liet
zóó woest, zóó wrang, als dart'le visioenen
bij de uitzinnigheid van 't Priapisch lied.

Schepen, menschrompen in drift, voerden albasten
hulzen van licht, en de zon in top;
zijdlings naast het dreigement der masten
Stegen gedachten tot kolommen op...

Dat herinnert nog aan de jaren, toen sommigen der tachtigers te veel borreltjes dronken en dan grapjes uithaalden of belletje trekken, of als 't heel dol was: verzen gingen maken. Maar dien tijd zijn wij ontgroeid. Bovendien, ik geloof dat Herman van den Bergh eigenlijk, want 't gluurt hier en daar tusschen de regels door, te veel talent heeft om die vroegere praktijken na te moeten volgen. A. GIELEN.

Bordeaux (Henri) Jeanne Michelin, Kroniek uit de achttiende eeuw.

De fransche uitgave werd reeds besproken en afgekeurd in Boekenschouw VI blz. 129.

Sommigen hebben beweerd dat zij, gekomen tot bladzijde 30 het boek reeds verontwaardigd wegwierpen. Dat schijnt dan een voorgevoel te zijn geweest, want het prikkelende, hartstochtelijke en vrij erg realistische begint pas later. M. WALRE.

Java (Melate van). Het viooltje van St. Germain. Veen en R. K. Boekcentrale, Amsterdam (183).

Een vlot geschreven verhaal, dat den lezer in spanning houdt tot het einde. Het begint in de eerste jaren der achttiende eeuw toen de jeugdige Jacobus III, zoon van den onttroonden koning van Engeland, met zijne moeder Maria Beatrice van Modena en zijn jongere zuster Louise Marie, verblijf hield op het kasteel van St. Germain bij Parijs. De lotgevallen van deze vorstelijke personen worden ons verteld en tusschen de historie is eene liefdesidylle geweven van Lord Ellismore en Louise Marie. In rouw en opoffering eindigt het verhaal. De jonge Louise wordt door eene besmettelijke ziekte weggerukt, en Ellismore strijdt voor de rechten voor haar broeder en later voor diens zoon en sneuvelt als een held aan zijne zijde in het gevecht bij Colloiden. Met graagte en overtuiging aanbevolen. W. M. H.

Kuyper (H. S. S.). Vacantie in Engeland. Dagboek van een verpleegster 2de druk.

Mejuffrouw Kuyper begint bij de ingangspoort te verklaren dat den eersten druk een gunstig en ongunstig onthaal ten deel viel. Men schijnt haar te hebben verweten dat zij Kuyperiaansche propaganda voerde, wat van haar standpunt toch geenszins te verwonderen valt, en men heeft blijkbaar ook al in haar gelaakt dat ze aan haar verpleegster „De Heraut" en „De Standaard" liet opzenden. Nu, als men niet erger weet!

De schrijfster meent nu te moeten getuigen, dat haar eenigste bedoeling was ons een kijkje te gunnen in de Engelsche samenleving.

Elze van den Bergh, eene verpleegster, logeert in Engeland bij eene echt-Hollandsche en echt anti-papistische tante. Haar man en dochter behooren tot de High-Church en koesteren derhalve

mildere gevoelens ten opzichte van Rome. Elze zelf is eene piekfijne gereformeerde. Men begrijpt derhalve dat men heel wat godsdienstige tafelgesprekken te slikken krijgt.

De dochter des huizes, Edith, gaat op in al wat Engelsch is, minacht al wat „Dutch" is. Ze is erg in de puntjes opgevoed... ten minste: ze ergert zich half dood over elke afwijking van Engelsche gewoonten en gebruiken. Zij loopt de kamer uit als Elze het woord „stomach" gebruikt, ofschoon dat orgaan in Engeland toch een respectabele rol heeft te vervullen. Maar een anderen keer gaat zij naar bed terwijl er bezoek is. Haar klacht over „awfully bad manners" is volgens onze begrippen niet zelden op haar zelve van toepassing. Mejuffrouw Kuyper verklaart echter dat Edith geen volbloed Engelsche is; zoo eene zou heel anders handelen.

Elze zelf krijgt een huwelijksaanzoek van een ongeloovigen dokter, maar, ofschoon ze wel voor hem voelt, wijst zij hem af. Ze wil alleen Christus liefhebben en ze meent eene stem te hooren; „wie een man liefheeft boven mij, is mijns niet waardig". Het boek is prettig geschreven en ik heb de verzekering van lezeressen, dat zij het eene onderhoudende lectuur vinden.

M. WALRE.

Maas (C. G.), Lord Loveland in Amerika. (No. 12. Jaargang 52 v. Leesbibl. K. Ill. Berger, 's Bosch).

Niet zoo onmogelijk als de avonturen van Münchhausen, maar 't scheelt toch niet veel.

Lord Loveland is trotsch, maar heeft geen geld. Omdat te krijgen zal hij even naar Amerika oversteken en daar een multimillionaire gaan uitzoeken en zijn verweerd blazoen trachten te vergulden met haar goud. Tal van vergissingen en verwarringen! Ofschoon hij ternauwernood zijn reis kan betalen, houdt hij er een bediende op na, die er vandoor gaat met zijn bagage. Hij wordt kelner om aan den kost te komen, vervolgens tooneelspeler en eindelijk chauffeur bij eene beroemde schrijfster, die hij echter niet kent in haar roemvolle kwaliteit, maar met heldhaftige liefde bemint. Zij doet dit wederkeerig, maar laat hem, tot straf van zijn vroegeren lordachtigen hoogmoed een tijd lang op gloeiende kolen zitten, hetgeen zelfs voor een warmen minnaar te heet is. — Ten laatste wordt het ook haar te machtig en door zenuwachtig een draai te snel te willen nemen, rolt de auto omver. Geen ongelukken. De beide inzittenden vallen op het mollig grastapijt en na een korte bezwijming van het vrouwelijke individu, zijn ze juist in de houding en in de gemoedsstemming om elkaar het jawoord te geven.

„Hij knielt naast haar neder, heft haar hoofd met de grootste omzichtigheid op en laat het in zijn arm rusten". Zij „lispelt" en hij „stamelt snikkend". Zij, onpraktisch als vrouwen kunnen zijn „wil den tocht aanstonds voortzetten". Maar hoe sterk hunne

liefde is, het valt toch te betwijfelen of die in staat zal zijn den gekantelden auto weer recht te zetten.

En 't schijnt ook een goed huwelijk te zijn geworden, want later dachten ze met genoegen aan het beslissende oogenblik der verloving:

„Wellicht was het moeras, waarin zij zich naast den omgevallen auto bevonden, niet een passende omgeving voor de verloving van een pair van Engeland met een romanschrijfster, die onder haar pseudoniem beroemd was, doch Val en Kate opraken er dikwijls over als van het meest poëtische décor, dat men zich zou kunnen voorstellen". De hemel zegene het echtpaar. Het boek is onschuldig als een grammaire. Men had den Engelschen humor en de leukheid van uitdrukkingen moeten nabootsen, dan was het grappig geworden. A. GIELEN.

Metz-Koning (M.). Winnie uit het artistenleven. Slothouwer, Amersfoort.

Van 't artistenleven, zooals dat klassiek wordt voorgesteld: vol jolige onbezonnenheid en armoede, die als rijkdom wordt genoten, en minderjariglijke onbezorgdheid en professorale onbeholpenheid in de dingen des praktischen levens, die gewoonlijk toch maar aanstellerij is, krijgt men niet te lezen.

De man, die hier uit zijn bestaan vertelt, was als kind zoo'n ongedurig, ziek-zenuwachtig, brutaal, liefdeloos en baloorig schepseltje, dat men hem in Sparta, als onbruikbaar voor de samenleving, zeer waarschijnlijk den hals zou hebben omgedraaid. Zijn kunstenaarsnalatenschap moet tot een paar bundels verzen oploopen.

Winnie, welke hij leert kennen is een dapper en edel meisje van twijfelachtigen leeftijd en met eene teleurgestelde liefde. Het verlies van één vinger verhindert haar de triomfen als pianiste te vieren, welke haar groot talent had kunnen behalen. Zij sterft aan een besmettelijke ziekte.

Een schilder met zijn jong vrouwtje maken den indruk van twee liefhebbende parkietjes en fladderen zorgeloos door het leven, in kinderlijke geestdrift voor alles wat goed en mooi is. Het boekje laat zich prettig lezen en is zuiver. A. GIELEN.

Reddingius (J.). Morgenrood, een gedicht. J. Ploegsma, Zeist (76) f 1.50 geb. f 2.50.

Een gedicht in vier zangen. De proloog heeft tot opschrift „Oculi Christi" en is het beste van het geheele boek:

O het bloed, het roode drop'lende bloed
en zijn lippen zoo stil,
de wereld-nacht zoo zwart als roet
en ik als zonder wil.
De voorhang van den tempel scheurt,
de wandaad is gebeurd.

O laat mij weenen, weenen zacht,
en schouwen de rozen, rood,
die bloeien in den donkren nacht,
nà 't wijken van den dood.
'k Versta der woorden wondermacht;
— Mijn God, het is volbracht!

O laat mij dragen zijn liefde, licht,
diep-verborgen in mij,
schouwe ik ééns zijn aangezicht,
dage de morgen in mij;
Oculi Christi, die klankenrei
blijft zingen diep in mij.

Van de vier zangen die volgen, zeventig bladzijden lang, begrijp ik niet veel. Er zit pantheisme in en er klinken toasten op heel den Griekschen godenrommel, en dan komt er weer iets christelijks om te eindigen met nog een vleugje pantheisme:

„Van één groot Wezen zijn wij slechts de deelen".

En Reddingius is dan een van die verzenmakende deelen, waarvan dat één Groot Wezen niet veel plezier zal beleven. Iemand, die zulke zware ploblemen heeft te beredderen, moest proza schrijven; dan blijft het gewoonlijk nog een heele karwei om er uit wijs te worden. A. GIELEN.

Reyneke v. Stuwe (J.) De Heer van State. Veen, Amsterdam.

Een boek van deze bekende schrijfster toen zij achttien jaren was. Het moet erkend worden dat zij hiermede al vroeg een blijk van talent gaf, want vlug en levendig loopt het verhaal, en het is een sluitend geheel. Het gebabbel over allerlei futiliteiten, waarmede het eerste deel wordt gerekt, herinnert misschien wel dat hier een jong meisje het woord voert, maar de inhoud van het verhaal is zeer onsympathiek en ik beklaag de achttienjarige, die het hoofd reeds vol had van zulke gedachten.

De geschiedenis is uiterst onverkwikkelijk. Zij huwt een man, dien zij eigenlijk niet liefheeft zooals een vrouw haar man beminnen moet met hart en ziel. Zij heeft hem half-bewust gehuwd uit ijdelheid en uit begeerte om kasteelvrouwe te worden. Maar als zijn jongere broeder, een kranige zeeofficier, bij hen eenigen tijd komt doorbrengen, ontwaakt haar hartstocht voor haar zwager. En ook hij vergaat van liefde, of wat ze dan zoo noemen. Zij zien het verkeerde in van deze genegenheid, bestrijden uitwendig hun hartstocht maar blijven er toch ongezond lang en herhaaldelijk over peinzen. Als hij ziet dat het zoo niet kan en mag en 't ergste te vreezen is, besluit hij weg te gaan. En na een hartstochtelijke omhelzing, de eerste, vliedt hij heen.

Een akelige, bedorven belager beleedigt haar; haar man daagt

hem uit tot een duel en wordt doodelijk gewond thuis gebracht. Aan zijn sterfbed stond zij op het punt zich zelf te vergiftigen, als ze door haar moeder wordt verrast en tegengehouden. Deze bekent ze haar zondigen hartstocht, maar de vrouw spreekt haar vrij van schuld, omdat zij bij haar huwelijk te jong en te onervaren was en nog geen begrip had van liefde. (Erg gemakkelijk).

Later ziet zij haar zwager terug en in haar hart ontwaakt de hoop... dat zij eenmaal nog gelukkig kunnen worden. Het boek keur ik af; de lectuur is hartstochtelijk en opwindend en het onderwerp stuit tegen de borst. COR L.

Sinclair (F. de) De Ridder Knol. Amsterd. Van Holkema en Warendorf. (224) f 2.90 en f 3.50.

Willem Knol, een echt O.W.-type, heeft een heerlijkheid gekocht in Olmhoven. Allen die iets zijn of meenen te zijn (de laatsten natuurlijk!) in het dorpje, trekken zich hooghartig terug in aristocratische ongenaakbaarheid en willen met den poen niets te doen hebben.

Maar ach, de zoon van den grafelijken burgemeester raakt verliefd op de dochter van Knol; want liefde is blind en laat zich licht knollen voor citroenen verkoopen.

Ironisch en leuk vertelt Sinclair hoe ten slotte alle deftigheden verzoend raken met de rijksdaalders van Knol. Wij begrijpen, als wij den conversatietoon hooren van dit edele echtpaar, wat het hun gekost moet hebben om zoo af te dalen en hoe rijk en gulhartig gastheer die Knol wel moet geweest zijn. M. WALRE.

Wit (Augusta de) Orpheus in de Dessa.

Het boek is niet nieuw maar wordt veel gelezen nog altijd, en wij meenen daarom goed te doen er hier een kort verslag van te geven. De stijl van Augusta de Wit is keurig en krachtig, in natuurbeschrijvingen is zij een talent van den eersten rang.

Het gegeven is heel eenvoudig en de uitwerking en wijze van voorstelling is dan ook het voornaamste.

Bake, employé aan eene suikerfabriek, voelt voor de arme inlanders en kan niet uitstaan, dat zijn Indo-collega hen wantrouwt. Hij komt in kennis met Si-beng-Kok, een Javaantje met verdorde beentjes, die prachtig fluit kan spelen en door zijn spel allerlei onguur gedierte betoovert en bedwelmt. Bake trekt zich het lot van dien armen duivel aan. Maar drukte op de fabriek en andere omstandigheden doen hem vergeten dat Si-beng-kok om een voorschot is komen vragen.

En nu gebeurt het dat er karbouwen worden gestolen; de dief blijft echter onbekend. Voor de tweede maal heeft een diefstal plaats; Bake en de Indo volgen het spoor der dieren en ontdekken de schuldigen. Zij schieten op den aanvoerder en als zij den gevallene van naderbij beschouwen, komen ze tot de ontdekking dat hij Si-beng-kok is. Bake laat hem opnemen en naar de fabriek

brengen, dekt hem met zijn eigen kleeren, bemoedigt hem en drukt hem de hand. Als zij ter plaatse komen heeft de arme tobber zijn oogen voor goed gesloten. Goed, ook letterkundig goed.
M. WALRE.

Porter (Eleonor) David. Bewerkt door J. Lourens. Rotterdam, Nijgh en van Ditmar, (186). f 150 geb. f 1.90.

Vrij van alle menschelijke invloeden wilde David's vader zijn kind opvoeden. Daarom ging hij wonen met zijn zoontje buiten de woelige wereld, in het stille, frissche woud.

En de zoon groeide op tot een goed, rein, eenvoudig mensch, begaafd met bewonderenswaardige eigenschappen en een buitengewoon muzikaal talent. Verder vertelt de schrijver op boeiende wijze hoe de jonge man beroemd werd, veel vrienden won en veel geld.

Een zeer aantrekkelijk boek, voor jong en oud. M. WALRE.

Ravenstein (Max) Stofgoud. L. Veen, Amsterd. (265)

Ik heb steeds de romans van Max met de grootste belangstelling gelezen, omdat hij, in tegenstelling met zoovele schrijvers, werkelijk iets te zeggen had. Zooals Vaughan de „smart set" onder het mes nam en de „wonden van onzen tijd" blootlegde om verbetering te brengen, zoo heeft hij in de gewone, dagelijksche wereld het licht laten vallen op de menschen, die drentelen om ons heen en wier daden ons ergeren of verheugen of voor 't overgroote deel, ons verborgen blijven. Er is zooveel schijn, waaraan wij ons vergapen, maar ook zooveel degelijke echtheid, welke wij voorbarig veroordeelen als stugge hardheid! Er wordt zooveel bewonderd door kakelende vriendjes over grootheid van karakter en talenten, waar niets dan zielevoosheid en oppervlakkige handigheid op den laatsten dag ontdekt zal worden, en zoo meewarig integendeel zien vaak de halfwassen neer op de heele menschen, dat door gansch dat stumperig gedoe van kleine zielen, een die veel gezien heeft en veel gedacht wel moest worden opgewekt om eens achter de schermen ons te leiden van de „comédie humaine".

Stofgoud is min of meer een vervolg op *Drijfzand*. Ook hier voelt men weer dat de schrijver spreekt uit de innigheid zijner ziel, zoodra hij het heeft, de prachtige uitdrukking is van hem over „den geeuwhonger naar het geluk". Wij komen er uitvoerig op terug. A. GIELEN.

VARIA

Sint Augustinus. De Benedictijn Germain Morin, een Belg, die zich ook gedurende den oorlog aan navorschingen kon wijden, heeft in de bibliotheek te Wolfenbüttel een handschrift ontdekt

van tot heden onbekende predikaties van den H. Augustinus. Het werk, dat opgedragen is aan den rijkskanselier, graaf Hertling, zal, met ondersteuning van het Görres-Gesellschaft, bij den Köselschen Boekhandel te Kempten en te München verschijnen.

Een vreemd heer. De Zweedsche dichter Almquist (1793—1866) gaf reeds in 1816 een boekje uit, waarin hij alle christelijke zedelijksbegrippen bestreed. Toch studeerde de man voor predikant, waarvoor hij in 1837 zijn examen deed. Daarna gaf hij in het licht een gedicht (dat hij al jaren lang klaar had liggen) om de vrijheid van den wil en de zedelijke verantwoording van den mensch te bestrijden, en eene novelle die een pleidooi voerde voor de vrije liefde en tegen het huwelijk te keer ging. Niettegenstaande deze opvattingen, kreeg hij eene plaats van predikant bij de koninklijke lijfgarde, waar hij met zijn onmogelijke denkbeelden wel niet veel goeds zal hebben uitgevoerd. Wegens valsche handteekeningen, afpersing en ergere dingen, naar men zegt, vertrok hij in 1850 naar Londen en eindelijk naar Amerika. Hij stierf te Bremen, waar hij onder valschen naam, in het laatste jaar van zijn leven zich gevestigd had.

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

Z. S. H. N. te A. Gréville: Dosia (voor volwassenen) — Loti: IJslandsche visschers (volwassenen) — Barelay: De raderen van den Tijd (goed) — Schultz: Colette's Novene (goed) — Ossit: Ilse (onbekend). Dosia van Gréville werd bekroond. Ons oordeel is naar het origineel; in de vertalingen worden soms wel eens wijzigingen aangebracht, die het boek weer geschikt maken voor iedereen.

H. S. te A. De uitdrukking „een rare snijboon", is waarschijnlijk niet in een woordenboek te vinden, hoort men echter als studentikooze uitdrukking nogal eens gebruiken. Hoe die vergelijking in de wereld is gekomen, zal wel niemand kunnen achterhalen. Beleedigend is het woord niet, maar het getuigt toch ook niet van veel waardeering; wij zullen het gewoonlijk zeggen van iemand dien wij liever zien gaan dan komen. U hebt die uitdrukking, volgens uwe beschrijving, dus zeer te pas gebruikt. Proficiat! —

W. R. te R. Van den bekeerling Retté behoort men de boeken *Du diable à Dieu* en *Le Règne de la Bête* aan volwassenen over te laten, omdat de schrijver daarin onthullingen doet over zijn vroeger leven, die niet voor iedereen bestemd zijn. *Un séjour à Lourdes, Sous l'Etoile du Matin* (ook in 't Hollandsch vertaald: Een pelgrimstocht naar Lourdes) zonder voorbehoud aanbevolen. Ook heel mooi is *Quand l'Esprit souffle*, een geschiedenis van eenige bekende bekeerlingen. De bekeering van den jood Loewengard (ik geloof dat de naam goed is; ik citeer uit het hoofd, heeft geen stand gehouden).

R. Br. te Z. „L'éducation de la volonté" van Payot onder voorbehoud. Er staan zeer goede dingen in, maar 't is toch lang niet in orde; allesbehalve. Foerster staat in alle opzichten hooger.

H. L. te H. Louise Stratenus was eene bekeerlinge, maar zij heeft niet volhard.

W. R. te M. Welke de meest geschikte boeken zijn van Stijn Streuvels. Voor iedereen: *Het Kerstekind* en *Reinaert de Vos*. Verder *Openlucht, Stille avonden, Het uitzicht der Dingen, Soldatenbloed* en *De Vlasschaard*.

L. v. O. te A. Neen, vele boeken van Henri Bordeaux zullen eer een kwaden invloed hebben. La peur de vivre, uit den strijd des levens, het wollen kleed, helden e.a. zijn goed bruikbaar; la neige sur les pas, l'amour qui passe, Jeanne Michelin zijn zeer te ontraden. Men moet wel onderscheid maken tusschen den Bordeaux van vroeger en dien van later, en dan blijkt nog dat ook die van later door ons niet altijd te aanvaarden is (b.v. la neige sur les pas), en Jeanne Michelin, dat wel jeugdwerk is, maar door hen, onverantwoordelijk genoeg, in zijn lateren en beteren tijd is uitgegeven.

F. Th. V. te 's-Gr. Ik ben het volkomen met u eens dat de strekking van Westward Ho!, gelijk trouwens van alle Kingsley-romans, verre van Roomsch is. Reden waarom ik het boek enkel voor volwassenen heb aanbevolen. Kingsley is protestant in merg en been. Toch dunkt me deze anti-paapsche tendenz niet voldoende om Westward Ho! verboden lectuur te maken voor volwassen Roomschen, die genoegzaam onderlegd mogen worden verondersteld om het kaf van het koren te kunnen scheiden. Het ligt er trouwens zoo duimdik op — de Jezuïten zijn zulke vervaarlijke schurken en Roomsche praktijken zulk een geniepiggemeen mommespel — dat men al heel onnoozel moet zijn om zich door dergelijke enormiteiten van de wijs te laten brengen. Als literator staat Kingsley zeer hoog aangeschreven en Westward Ho! bovenaan (L. Franke).

NOG EENS DUITSCHE HUMOR

Toen ik de Decemberaflevering van Boekenschouw ontving en op den omslag las: „Duitsche Humor", was ik brandend nieuwsgierig om te zien wat de geleerde schrijver wel over Wibbelt dacht. Dat deze niet eens zou genoemd worden, kwam in het geheel niet bij mij op.

Helaas, ik werd teleurgesteld en wederom opnieuw bevestigd in mijn meening, dat Wibbelt nog steeds in ons lieve vaderland maar al te zeer een onbekende is. Wel kent men hem als den schrijver der Hoogduitsche *Bücher der Freude* maar als Dialectdichter en Humorist heeft hij in Holland zijn weg nog niet gevonden.

Om hier toe eenigermate bij te dragen en mij tevens schadeloos te stellen voor de ondervonden teleurstelling schreef ik de navolgende bladzijden.

Een Duitsch Humorist van groot talent en bewonderenswaardige vruchtbaarheid is Dr. Augustin Wibbelt, Pastoor te Mehr bij Kleef. Van 1898 af tot 1912 heeft hij bijna ieder jaar de Munsterlandsche Dialectliteratuur met een nieuw werk verrijkt.

Van zijn *Drücke-Möhne* tot *Dat veerte Gebot* stijgt voortdurend zijn werk van een soort Abderitenpoezie, zoo als Dr. Schönhoff zegt, tot den breedaangelegden Boerenroman en bewijst, dat hij is een fijnzinnig kunstenaar met groote gaven van geest en hart en een onweerstaanbaren humor.

In het „Gedenkbuch zum hundersten Geburtstag von Fritz Reuter" schrijft hij over „Der Humor bei Fritz Reuter" en zegt: Der echte Humor ist niemals feicht, und oberflächlig, niemals kalt und verletzend, *er lächelt über die Torheit der Menschen und spottet über ihre Schwächen, aber er liebt die Menschen mit tiefem Verständnis und warmen Milleid.*

Hier heeft Wibbelt m.i. zijn eigen program opgesteld, zijn eigen weg uitgestippeld. De satyre uit zijn eerste werken gaat langzamerhand over in dien echten humor, die meer een kind van het hart dan van het verstand mag genoemd worden.

Dat is die humor vol goedheid en mildheid, zooals hij dien

[1]) Bladz. 45.

[2]) Herausgegeben vom Allgemeinen Plattdeutschen Verband in Berlin.

aan Reuter toekent, „Stille Wehmut liegt auf dem Grunde seines Lachens, so hell und golden es klingt.

Wibbelt werd 11 September 1862 te Vorhelm geboren uit een oud Boerengeslacht, dat — zoo zegt een zijner leerlingen, Pastoor Antoon Möllers, — reeds in de Middeleeuwen denzelfden Hof bewoonde. Dit Vorhelm werd waarschijnlijk het Bisterlauch zijner romans, het Dorado van het Munsterlandsch Boerenleven[1]).

Hij is wel de meestgevierde en meestgelezen schrijver van het Munsterland.

Möllers schrijft[2]):

Ein neuer Wibbelt so wird durch Plakate mit groszen Lettern Weisz auf Schwarz oder umgekehrt in den Müusterländischen Buchladen seit mehreren Jahren auf jeds neue Werk von Wibbelt aufmerksam gemacht, und tatsächlich ist der „neue Wibbelt im Handumdrehen verkauft.

Wibbelt ist nämlich ein Volksschriftsteller im weitesten und besten Sinne des Wortes; in alle Geselschaftskreisen hat er seine Verehrer. So konnte dem Schreiber dieses passieren, dasz am *einem* Tage ein Prälat, ein Dr. Jur. und ein Kaplan beim ersten Begegnen ihm fragten: „Schulte Witte schon gelesen?" ein Beweis von der Sympathie, die in den Gelehrten Kreisen seiner engeren Heimat dem Autor entgegen gebracht wird. — Und die anderen Kreise? Die Frau Major N. sagt: „Wenn Dr. Wibbelt so oft die Ohren klingen als in meinen Feundeskreisen über ihm gesprochen wird, daan musz er längst taub geworden sein'.' —

Auf dem Weihnachtstisch des Grafen findet sich jedesmal der neueste Wibbelt, — und in der Gesindestube lacht beim Vorlesen von „Drücke-Möhne" alles, „dasz die Wände beben", aber auf ein mal beugt sich die Küchenmagd so merkwürdig tief auf ihre Handarbeit — und der Ackerknecht gar fährt mit Daumen und Zeigefinger durch beide Augen, als wenn am Nachtmittage beim Wannen ihm Kaff hineingeflogen wäre; es ist doch auch zu dumm, dasz man in Gegenwart von anderen über ein Buch weinen soll. Dem anderen Tag aber freuen sie sich wieder auf den Feierabend um mit Wibbelt zu lachen und zu weinen. Dan stelt Möllers zich de vraag:

---

[1]) Zie Dr. Hermann Schöndorff. Geschichte der Westfälischen Dialektliteratur. Verlag Aug. Greve, Munster.

[2]) Die Bücherwelt. April 1908. Bl. 138.

„Woher kommt doch diese Beliebtheit Wibbelts *in allen Volkskreisen,* in denen Dialektdichtungen überhaupt gelesen werden? Ohne Zweifel — zegt hij — trägt dazu bei der *sprudelnde, zuweilen geradezu tolle, nie versiegende Humor,* der den Leser unwiederstehlich fortreiszt.

Die meisten Menschen sind doch Optimisten, sehen darum gerne das Leben von seiner angenehmen Seite an, freuen sich darum auch, wenn sie es so geschildert finden, dasz man darüber lachen kann; und welch unvergleichliches Beispel ein echten gesunden, praktischen Optimisten ist, um diese eine Prachtfigur an zu führen „Vater Klüngelkamps"! Wibbelt aber weisz seine Helden nicht nur mit so witziger Veranlagung zu begaben, dasz sie „Einfälle haben wie alte Häuser" und mit verblüffender Schlagfertigkeit und unfehlbare Treffsicherheit immer den Nagel auf den Kopf treffen, sondern er bringt sie auch in derartigen urkomischen Situationen, dasz diesem sieghaften Sorgenbrecher gegenüber auch dte sauertöpfigste Mine des ärgsten Pessimisten nicht Stand halten kann.

Dieser Herzerfreuende und erfrisschende Humor wechselt sich mit Szenen von nicht selten geradezu ergreifender Tragik, die auch den wetterharten Mann buchstäblich zu Tränen rühren und aufs tiefste erschüttern können. So kann man in Wahrheit sagen, bei Wibbelt lacht und weint man Tränen!

Het citaat is wat lang geworden, doch het is zóó waar en raak dat ik den lust niet bedwingen kon het voluit over te schrijven.

Wibbelts kunst is echte Heimatkunst. Hij is een echt kind van te lande, en mint zijn Munsterland en den Munsterlandschen boer bovenal. Hij mint hem in zijn landelijken eenvoud, met zijn oude zeden en gewoonten, zijn eigen kleederdrachten, zijn eigen taal en spreekwijze. De zoogenaamde beschaving, die dat alles zou willen veranderen en afschaffen, hekelt hij scherp en zijn Boerendochters, die stadsche allures gaan aannemen, weet hij, vooral door zijn schitterende „Situationskomik" tot karikaturen te maken zoodat ze in haar eigen omgeving passen als een vlag op een modderschuit.

In zijn *Strunz* (Strontianit) wijst hij zijn landgenooten op het groote gevaar, dat de industrie voor het landvolk met zich brengt.

In *Hus Dahlen* bestrijdt hij den *Bauernstolz,* die oorzaak is van zooveel haat, afgunst en twist.

In zijn *Pastor van Driebeck* toont hij hoe de beste bedoelingen

van den Herder worden miskend, zijn edelste daden verkeerd uitgelegd, zijn schoonste plannen worden verijdeld, omdat hij het karakter van zijn volk niet kent en bijgevolg zijn optreden ten eenenmale taktloos is. Hij, de edelste en heiligste aller zielzorgers, die Driebeck wellicht ooit zag, twijfelt ten slotte aan zich zelven en wil de Gemeente verlaten.

Een bijzondere trek van Wibbelt, die in bijna elk werk van hem te voorschijn treedt, is zijn afkeer van kwezelarij en vroomdoenerij, van dat soort, dat liever kerkt dan werkt, die wanneer ze elkaar ontmoeten in een minimum van tijd het heele dorp er door halen en dan met een „Geloofd zij Jezus Christus" uit elkander gaan.

Men heeft het hem, Priester zijnde, wel eens ten kwade geduid, dat hij wat al te zeer te velde trok tegen die zoogenaamde „Frömmelei" en het valt niet te ontkennen, dat de vrome zielen" uit zijn romans wat al te karikaturistisch geteekend zijn. Doch men vergete niet, dat hij Dialect schrijft en de uitdrukkingen aan den volksmond ontleent en zeker in het Hoogduitsch een geheel anderen toon zou aanslaan.

Overigens zou het wel een wonder mogen heeten, indien Wibbelt die al het valsche en onechte altijd en overal, waar hij het vindt[1]) te lijf gaat, de onechte en opgeplakte vromigheid onaangetast liet.

Wibbelt is realist, doch — zooals hij schrijft in zijn *Boek van de vier Bronnen*[2]) copieert hij de werkelijkheid niet; dat laat hij over aan den natuurvorscher en den Politieagent, die een signalement opneemt. Toen ik hem voor enkele jaren vroeg of hij zich ook bewust op een of anderen schrijver gevormd had, antwoordde hij: „Ich habe die Humoristen Dickens, Reuter, Raabe und andere viel gelesen, bei meinen Schriften habe ich das Leben selbst vor Augen gehabt". En noch dezer dagen vertelde mij een zijner confraters hoe in gezelschappen steeds zijn opmerkzaamheid op allen en allen gericht was en hoe zelfs meer dan een (vooral onder de dienstbare geesten aan de Pastoriëen) hem angstvallig zooveel doenlijk uit den weg ging uit vrees van *in een boek te komen.*

---

[1]) Men leze in dit verband eens wat hij schrijft over kunst in zijn *Boek van de vier Bronnen.* Bl. 96.

[2]) Bl. 93 en 94.

Geheel in overeenstemming hiermede is, wat Möllers schrijft[1]: „Wibbelt hatte von Jugend an nicht nur die Anlage zu scharfem Denken, sondern auch in hervorragender Weise zu scharfem Beobachten und dazu ein staunenwertes Gedächnis für alles, was ihm interressierte. Eigentümlichkeiten von Personen, die andere in längerem Verkehr nicht gemerkt hatten drängten sich ihm beim ersten Begegnen fast so auf, und er wuste sie stets mit scharfer Pointe wieder zu geben. Wibbelt's Charatere sind hervorgegangen aus solche scharfer Beobachtung; ganz bestimmten Personen hat er bestimmte charakteristische Züge entnommen; daher kommt es, *dasz man in bekannten Kreisen gleich nach den Originalen fragt und seine herzliche Freude hat, wenn man sie entdeckt zu haben glaubt.*

Van bijzonder gewicht is ook wat Möllers verhaalt van Wibbelts werkwijze, omdat daaruit de fouten en gebreken te verklaren zijn, die voornamelijk zijn eerste werken aankleven als: gebrek aan compositie, aan een in onderdeelen streng doorgevoerde structuur. Het ontstaan van zijn *Willdrups Hof* (Vertelsels noemt hij zelf zonder eenige prententie zijne werken) is typeerend voor zijn manier van werken.

„*Willdrups Hof* erschien infolge einer aüszeren Anregung mitten in der Vorbereitung Wibbelts zum Doctorexamen. Die Anregung kam, die Erinnerung an ein vorhandenes „Factum" ebenfals ein Spaziergang von zwei Stunden, dann gehts an die Arbeit und für die nächtste Nummer des Wochenblattes hat der Redakteur das gewünschte Manuscript. Mehr Zeit konnte der Dr. dieser Abwechselung nicht widmen.

Dann kam die aufregende, seelsorgliche und socialpolitische Tätigkeit in Duisburg, eine Arbeit die infolge geistiger und körperliche Anstrengung an die Nerven ging. Da hatte Wibbelt besonders zwei *Erholungen*; die eine bestand in kurzen Ausflügen von einem oder zwei Tagen, verbunden mit starken Fuszturen, die andere in der Plattdeutschen Schriftstellerei. Ein Gedanke, eine Erinnerung blitzt auf, ein Spaziergang im Düsburger Wald, oder ein kurzes Alleinsein und Sinnen und dann am Pult.

Kein Plan, keine Stoffverteilung, kein Entwurf im Konzept, unmittelbar geht's an die Reinschrift, kaum nachher die eine oder andere Korrektur am Rande[2]).

---

[1]) l.c. Bl. 141. [2]) Möllers. l.c. 142.

Anders is het met zijn beide laatste romans. *De Järfschopp,* verschenen in 1910 en *Dat Veerte Gebot,* verschenen in 1912. Dr. Schönhoff prijst het eerste als een Psychologisch opgebouwd kunstwerk, dat alleen reeds door zijn dramatische indeeling en den vlotten gang van act tot act medesleept. Zijn hoofdpersoon *Peterohm* is meesterlijk en verdient een plaats naast de beste typen van Reuter. *Dat Veerte Gebot* toont Wibbelt als volleerd zielsontleder en behoort in dit opzicht zeker tot het beste, wat hij schreef.

Behalve zijn romans gaf Wibbelt nog gedichten uit o.a. zijn *Mäten-Gaitlink* (Märzamsel) en zijn *Pastraoten-Gaoren* en de *Graute Tied.*

Ik kan de bekoring niet weerstaan uit eerstgenoemden bundel een enkel gedichtje over te schrijven. De lezer kan dan tevens kennis maken met het dialect, waarin de dichter schrijft: Bij gelegenheid van enkele lezingen, die ik over Wibbelt hield, mocht ik opmerken, dat het Nederlandsche oor spoedig aan dit dialect gewent en wie zich eenige moeite getroost, zal het minstens even gemakkelijk lezen als Reuters Mecklenburgsch.

AEPPELKEN WILL DANZEN.

Aeppelken nu luster mi!
Aeppelken, ick raode di:
Laot dat Danzen sien!
Sitt nett stille,
Wenn de wille
Wind ok no so fien
Strick de Vigelin!

Danzen is di nich gesund,
Bis jä viell to dick un rund,
Dick un rund ümt Lief;
Viell to kuott un stief
Is din Been,
Un du häs män een,
Häs män een alleen.

Aeppelken is egensinnig,
Aeppelken is wild un winnig,
Will dat Fleigen
Un dat Weigen,
Will dat wippen
Un dat Tippen
Up de Thenen
Von den eenen
Fot nich laoten.
Üöwer Maoten,
Krüs un quiar
Hen un Hiär.
Up un dahl,
Äs en Draum
Geiht dat Danzen dör den Saal
Buoben in den Baum...
Do fällt et harunner so holter-
[dipolter Klabumm...
So dumm
Grad up de Snut!
Danzen is ut.

Mochten deze weinige regels aanleiding wezen, dat Wibbelt in ons vaderland meer bekend worde en dat ook ons volk geniete van zijn gezonden, verjongenden humor.

Ulft (Gelderland). ANTON VAN WELSEN, Pr.

H. G. WELLS' NIEUWSTE

Wat te voorzien was, is gebeurd. Nadat Wells uit medelijden met de zoekende menschheid in *God the invisible King* zijn theologische overpeinzingen wereldkundig had gemaakt, lag het voor de hand dat hij in een of anderen vorm op het onderwerp terug zou komen. En daar Wells nog meer romanschrijver dan godgeleerde is, was het niet gewaagd te voorspellen dat hij in een roman praktisch zou trachten waar te maken wat hij vroeger theoretisch had uiteengezet. Die verwachting is nu vervuld in *The Soul of a Bishop.*

Edward Scrope, Anglikaansch bisschop van Princhester, een fabrieksdistrict, is sinds eenigen tijd maar matig tevreden met zich zelf. Er is een werkstaking uitgebroken en de bisschop voelt dat hij weinig vermag om den vrede tusschen de strijdende partijen te herstellen. „The Church is not in it". Daarenboven geeft zijn geëmancipeerde dochter Eleanor blijken van onvrouwelijke zelfstandigheid; een zijner onderhoorige geestelijken schrijft een boek vol gewaagde stellingen en de bisschop, bij wien de fijne puntjes er een beetje af zijn, moet hard studeeren om den warboel te ontcijferen; dan zijn er nog een paar, die wat erg vrij zijn in hun optreden — kortom The Most Reverend Edward Scrope komt tot de ontdekking dat bisschop-zijn niet alles is. Dan komt natuurlijk de Europeesche oorlog, een bijna noodzakelijk entre-filet der nieuwste romans. Kan de bisschop niets doen in zijn diocees om de staking in goede banen te leiden, nog veel minder vermag de Anglikaansche Kerk met betrekking tot den wereldstrijd en met nog grooter duidelijkheid komt het hier aan het licht: „The Church is not in it".

Dat iemand ten gevolge daarvan gekweld kan worden door slapeloosheid, willen we gereedelijk aannemen en Edward Scrope heeft het geducht te pakken. Hij kan 's nachts eenvoudig geen oog dichtdoen en de dokter heeft hem verboden te rooken en wijn te drinken. 't Is diep treurig. 's Nachts ziet hij allerlei vreemde voorstellingen, waarin vooral een jonge man met een

haviksneus — misschien moet dit kardinaal Newman verbeelden — en een argumentatieven vinger opvallend lastig is. Wat hij zegt, kan de bisschop niet verstaan, maar de lippen van den redenaar gaan op en neer als van een klepperenden ooievaar en achter hem staat een rood, dik mannetje, dat hem nu en dan aan zijn kleed trekt, en een heele drom verhitte, opgewonden gezichten. Boven dit alles op een zwarten ondergrond glinstert een groot, starend oog, gevat in een lichtenden driehoek.

Aldus het begin. Als we acht en tachtig bladzijden verder hebben gelezen, krijgen we de oplossing. Edward Scrope had namelijk een avond doorgebracht bij Lady Sunderbund, in gezelschap van eenige andere heeren en dames en er was heftig gedisputeerd over het leerstuk der Drievuldigheid; vandaar het oog in den driehoek. Wat moet een bisschop als Edward Scrope in zulk een netelige positie doen? 't Is moeilijk te zeggen. Breken met het verleden en vrouw en kinderen honger laten lijden? Doorgaan met comediespelen en telkens opnieuw episcopale functies uitoefenen, priester-candidaten examineeren zonder zelf iets te gelooven van al wat hij doet of beweert?

De bisschop besluit zijn dokter nog eens te consulteeren en een poging aan te wenden den geleerden raadsman over te halen hem wederom het gebruik van wijn en tabak toe te staan; waarschijnlijk is dit medisch verbod de oorzaak van heel de miserie. Doch de lijfarts is afwezig en Edward Scrope komt onder behandeling van Dr. Dale. Deze wordt zijn reddende engel. Dr. Dale heeft namelijk een nieuw drankje uitgevonden — hier komt Wells van *The Invisible Man* etc. weer boven — dat alles overtreft, wat tot dan toe door menschen-brein was ontdekt. Het is als vloeiend goud; opgelost in water wordt het een schittering van kleuren, trillend als met leven bezield. Twintig druppels zijn voldoende en alle muizenissen verdwijnen, alle zwartgalligheid vervluchtigt, de troebele geest wordt helder als kristal en de patiënt krijgt visioenen. Edward Scrope drinkt de gouden druppels en in visionairen toestand aanschouwt hij „God", zooals Wells hem zich denkt en beschreven heeft in *God the Invisible King*[1]).

Onder den indruk van het geziene besluit de bisschop te breken met zijn Kerk en den godsdienst der menschheid te belijden, zonder Kerk, zonder dogma, zonder priesters.

---

1) Zie Boekenschouw 15 Juli 1917, p. 70 v.v.

Alvorens het echter zoover komt, moet hij zich nog een tweede maal opmonteren met het gulden vocht en een tweede en derde visioen doorleven. Dan neemt hij den gewichtigen stap, dient zijn ontslag in en voelt zich sterk genoeg Lady Sunderbund's aanbieding af te wijzen, die een nieuwen, kostbaren tempel voor hem wil bouwen. Armoedig behuisd in een kleine Londensche derde-rangs woning, maar sterk in zijn nieuwe overtuiging en den bijstand van vrouw en kinderen, zal hij zijn verdere dagen wijden aan de verspreiding van den nieuwen godsdienst.

Ziedaar in 't kort den inhoud van Wells' nieuwste boek. Ik ben hierin eenigszins uitvoerig geweest, opdat niemand het noodig mocht achten zich het werk aan te schaffen. Wie het koopt, is er aan bekocht.

't Is mogelijk dat Wells het ernstig bedoeld heeft; de toon is zwaar en ernstig genoeg; goed beschouwd is het beuzelpraat en goedkoop gewauwel. In *God the Invisible King* is ten minste nog eenig logisch verband te bespeuren en geeft de schrijver zich moeite zijn idee duidelijk te maken en met eenige argumenten te staven. In *The Soul of a Bishop* wordt ter gelegener plaatse iets beweerd over den nieuwen heilsgodsdienst, maar heel de theorie is zoo vaag en onzeker, dat er heusch geen gouden druppelen voor noodig waren om zulk een poover resultaat te bereiken.

Hoe het verder den bisschop vergaat in zijn nieuwe leven, wordt ons niet gemeld; vermoedelijk zal de onthulling daarvan worden toevertrouwd aan de bladzijden van een nieuw boek, dat Wells' vruchtbare pen ons nog geven kan. Voorloopig echter zullen we de boeken van Wells maar ongelezen laten, totdat er betrouwbare gegevens voorhanden zijn, dat de theologische microbe in schrijvers hoofd heeft uitgewerkt en we weer verstandigen praat kunnen verwachten.

Amsterdam L. P. P. FRANKE S. J.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

Weer een interessant nummer van de *Studiën* (Februari). P. Albers zet de levensschets voort van *Victor de Stuers* en besluit

hiermee diens tijd van voorbereiding. Wij lezen hier van de instelling (25 Maart 1874) van de „Commissie van Rijksadviseurs voor de monumenten van geschiedenis en kunst", waarvan de Stuers secretaris werd op een tractement van 1800 gulden. Mr. Fock was voorzitter, onder-voorzitter Dr. C. Leemans, adviseurs P. J. H. Cuypers, Mr. A. J. Enschedé, E. Gugel, Jhr. J. R. T. Ortt, Mr. C. Vosmaer en J. Weissenburch. Deze laatste bedankte om gezondheidsredenen en professor Gugel trok zich terug, toen zijn plan voor een academiegebouw door Cuypers werd afgebroken.

„Voor de Stuers was het een revelatie, dat hij den merkwaardigsten man der Commissie voor het eerst leerde kennen, waardeeren en hoogachten: Dr. P. J. H. Cuypers. Deze kennismaking en de invloed op elkander is voor beiden beslissend geweest. Cuypers kon zijn talent of liever zijn machtig genie meer ontplooien onder de bescherming van den doorzettenden Referendaris. De Stuers daarentegen heeft van Cuypers, die hem 25 jaren vóór was, zeer veel geleerd".

De hatelijke Mr. C. Vosmaer, die spoedig zou toonen dat hij een afkeer had van alles wat christelijk was, kon niet lang vriendschap houden met de Stuers en Cuypers en werd gesteund door voorzitter en onder-voorzitter der Commissie. In 1879 werd dan ook de Commissie weer opgeheven. Maar de Stuers was intusschen Referendaris geworden en kon dus thans, geheel tegen de bedoeling der belagers, met meer vrijheid de adviezen inwinnen van Cuypers en hij zegt: „zoo werd er vanwege het Departement van Binnenlandsche Zaken niets meer gebouwd noch gerestaureerd, zonder dat Cuypers deswege gehoord en geraadpleegd was". —

Even opschrikken doet de titel van een ander artikel: *Open brief van een Pater aan Willem Kloos* en dan de hevig-oneerbiedige aanspraak van den „God in 't diepst van zijn gedachten" met „Goedige Willem". De pater is dr. v. Ginneken, die gemoedelijk en spottend den heer Kloos de ooren wascht. Zoo begint de brief: „Je zult lichtelijk verwonderd wezen over m'n aanhef, maar met een beetje goeden wil en wat geduld, kom je er best achter. Ik wil je trouwens een handje helpen. Je weet nog wel, dat je, in de maand Juli van het vorige jaar, een nieuw Slotwoord geschreven hebt, voor de veertiende uitgave van Jacques Perk's Gedichten. — Weet je 't niet meer?... Denk eens na. 't Boekje is pas uitgekomen einde November, in een seniel paars-groen bandje, met dat Slotwoord over Dr. Greebe, en toen nog die „goede grap" van dien pater!" —

Kloos had geschreven, zoo heel uit de hoogte, als bewoog zich nog alles „naar 't heffen van zijn hand", ofschoon hij nu toch vrijwel een „urn vol sintelen" is geworden, de volgende hatelijkheidjes: „En om nu deze zakelijke, maar toch zooveel mogelijk luchtiggehoudene eindafrekening (met Dr. Greebe) te besluiten met een goede grap, die, hoop ik, mijne lezers even kan glimlachen doen. Ook een braaf Roomsch Katholiek geestelijke, een

pater noemt men hem geloof ik, heeft met loffelijk enthousiasme zijn belangstelling willen toonen voor den in religieus opzicht volslagen onverschilligen poëet. Hij komt n.l. in zijn tijdschrift — de naam ervan, zoowel als zijn eigene, al voel ik geen stellig bezwaar hem te noemen, doen er hier niets toe; zooals men spoedig begrijpen zal, zoodra ik in het kort heb weergegeven wat hij wil, — welnu, die goede man komt niet onpathetisch betoogen, dat Perk's sonnettenkrans geenszins datgene is, waarvoor men dat gedicht tot dusverre aanzag, want dat de „Mathilde" „een lyrisch-doctrinale tijd- en leerzang zou zijn, in den geest zooals b.v. Alberdingk Thijm en Schaepman" (ja, gij ziet goed, lezer, er staat wezenlijk Schaepman) dien hebben gedicht.

Van Ginneken neemt het nu ook op dien toon en wrijft Kloos even onder den neus: hoe onbetrouwbaar en quasi-handig vermoffelaar deze is, waar hij met citaten werkt. Dat wisten wij trouwens allang.

Jammer dat Perk niet lang genoeg geleefd heeft, om nog den proza-band te maken, gelijk Dante het deed voor zijn vita nuova, waardoor hij aan zijn sonnetten een schijn van saamhoorigheid had kunnen geven. Nu zullen wij ons maar moeten tevreden stellen met het meest voor de hand liggende, dat elke diepe, doorloopende gedachte, welke men erin meent te bespeuren, er later tegenaan gedicht is. Als wij bij Perk den vorm bewonderen, dan kan niemand ons ondankbaar vinden tegenover dezen dichter; maar men moet nu niet van ons vorderen dat wij in den onrijpen, zeer zwak-wijsgeerigen jongen, een diepen denker gaan eeren over „katholicisme en ascese, modernen en devoten, over onsterfelijkheid en hiernamaals, over leven en dood, over liefde en verlangen, over wondergeloof en moderne natuurwetenschap, over zedelijke autonomie en relatieve waarheid, over Feuerbach en Fechner, Schopenhauer en Von Hartmann...", maar liefst „eene reeks van tafereeltjes" en meer niet. Wij zijn het noch met Kloos noch met van Ginneken eens, maar zullen toch gaarne een tournooi bijwonen tusschen die beiden.

L. Franke bespreekt den roman van Max van Ravestein: *Stofgoud* en besluit: „Wij hopen van harte dat het nieuwe werk wederom een ruimen kring lezers moge vinden; menig dof, kleurloos of gebroken leven zou zoo schoon kunnen worden, als het wat rijker bestrooid was met het stofgoud van geloof en hoop, dat Max van Ravenstein in haar leekensermoen — dat toch niets van een preek heeft — zoo overtuigend aanprijst".

Gerard Brom bespreekt hetzelfde boek in *De Beiaard* en ziet alleen fouten en gebreken. 't Is nu maar te hopen dat schrijver of schrijfster zich alleen stoort aan kritiek, die bewijzen geeft voor hare uitspraken.

Marie Koenen vervolgt haar verhaal: *De wilde Jager.*

Dr. de Brouwer schrijft *Over het kunst-oordeel:* „Onzen tijd zal 't niet als een smet worden aangerekend, dat hij de kunst heeft

geminacht. Eerder is de vraag gewettigd, of er niet te veel wordt gepráát over kunst, en te weinig gedáán aan wetenschappelijk onderzoek". — Akkoord! maar aan kunst wordt ook weinig gedáán.

Een zeer goede studie, waarin de schrijver tot deze slotsom komt: „Och, wanneer onze schrijvers over kunst de wording van hun oordeel eens nagingen, de ziele-verschijnselen, die 't voorafgingen en begeleidden, eens ontleedden, dan zouden ze bemerken, dat invloeden van verstand en wil bij hen persoonlijk ook in hun schoonheidswaardeering een rol spelen, en... dat ook hún kunstoordeel het resultaat van een reflexe overweging is. En als ze dàt gezien hadden, zouden ze de billijkheid, ja, de noodzakelijkheid moeten toegeven van het standpunt, dat de moraliteit betrekt in 't beoordeelen van kunstwerken. Aan den zedelijken mensch geeft de onzedelijke voorstelling geen schoonheidsvoeling, want de walg overmeestert zijn gevoel. En al zitten in het immer samengestelde stuk schoone punten, het onzedelijke stoot een harmonisch ontwikkeld man dermate af, dat zijn eindoordeel noodzakelijk, op straffe van onwaar te zijn, het stuk afwijst". Zou dit juist zijn: „op straffe van onwaar te zijn?" Zou ten slotte het criterium van 't schoone niet zijn, dat het een (in alle opzichten) harmonisch ontwikkeld mensch aantrekt, en het onschoone (geheel of gedeeltelijk) hem min of meer afstoot? —

H. Duurkens S. J. deelt mede *Brieven van Gezelle aan Alberdingk Thijm.* Wat mij het meest heeft getroffen is, dat Gezelle, de rijke van gemoed en taal, zoo'n houterige en bijna onbeholpen brieven schrijft.

In *Tooneel* oefent Fr. Luns, en zeer terecht, kritiek op Verkade's uitvoering van den Gijsbrecht; en heerlijk „ad rem" is ook zijn oordeel over de katholieke proefnemingen op tooneelgebied: „Het wil ons voorkomen dat men alles in het werk stelt om de belangstelling van ons doorsneepubliek voor goed te dooven; wisten wij niet beter, men zou aan een complot kunnen gaan denken, dat tot doel heeft een afschrik voor het schouwtooneel onder de groote menigte te brengen. Wij spreken hier niet van de intellectueelen onder ons, ze zijn niet talrijk genoeg om maar een kleine bestaanszekerheid aan welk gezelschap ook te bieden, maar over de breede schaar, waarvan belangstelling en geld moeten komen. Wanneer men zich een eenvoudig geloofsgenoot denkt, die in de laatste maanden achtereenvolgens gebracht is naar „Peter en Pauwels", „Kaïn", „Het Groote Schouwtooneel" en nu naar „Joseph in Dothan", dan kan men zonder overdrijving zeggen, dat de uitspannings-zijde van de tooneelkunst, een kunst, die, wil men van het tooneel een levende kunst onder het volk maken, niet mag ontbreken, onbegrepen en ongevoeld aan hem voorbij is gegaan en hij lang allen lust in schouwburgbezoek zal missen". Juist! Men doet te veel aan grrroote kunst, zonder te bedenken dat er maar heel weinig spelers en toehoorders zijn, die genoeg ontwikkeld zijn om deze te waardeeren.

De Wetenschappelijke Bladen brengen de bewerking van een artikel van Dr. Raimond Kaindl over *Ontwikkeling der Polen op Materieel en Geestelijk Gebied*, het lijkt ons een artikel met hoofdzakelijk propagandistische strekking, om te bewijzen dat Polen niet rijp is voor zelfbestuur.

Verder een opstel van een ongenoemde uit de „Contemporary Review", die weergeeft zijn *Indrukken over Japan*. In het oog van den toerist zijn de Japanners half-goden, in dat van den aldaar vertoevenden koopman is het een volk zonder moraal, welks eenig genoegen is overeenkomsten te verbreken en minderwaardige goederen te verkoopen. Maar de schrijver meent, dat de slechte ondervindingen, waarover de zakenman klaagt, hoofdzakelijk hun oorzaak hebben in verschil van taal en geestestoestand. Als men een Japanner vraagt: Gij waart gisteren daar, waart gij niet?, dan raakt hij in de war, door dat „waart gij niet?", en vraagt zich af wat de man bedoelt. Bovendien antwoordt een Japanner steeds met „ja", indien hij het eens is met een ontkennend gezegde; b.v.: Is er niemand hier geweest? — hij antwoordt: „ja" (dat is: niemand). Als wij dus vragen: kunt gij de goederen niet laten bezorgen, dan antwoordt hij „ja" en bedoelt dat hij het niet kan. Zoo kunnen inderdaad zeer onaangename vergissingen ontstaan.

En daar komt dan nog bij het hemelsbreed verschil in gewoonten en maatschappelijke opvattingen, of liever gezegd in geheele wereld- en levensbeschouwing.

André Lebon houdt nu al *Economische Beschouwingen omtrent Frankrijk na den oorlog*. „De vernietiging van kapitaal en daardoor ook van de middelen om kapitaal voort te brengen, is op reusachtige schaal geschied". Vele werklieden zijn gesneuveld, vele verminkt, de scheepsruimte aanzienlijk verminderd, grondstoffen verwoest enz. Nu worden hooge tariefmuren voor de Fransche bevolking noodig geacht om haar in staat te stellen door ingespannen arbeid haar vroegere welvaart te herwinnen, ofschoon de schrijver erkent dat die beschermende rechten weer de aanleiding kunnen worden van een nieuwen oorlog in de toekomst.

O. Bechstein houdt zich bezig met *Het Voedingsvraagstuk voor de toekomst*. „Tengevolge van een berekening is de grond, die geschikt is voor verbouw, voor het onderhoud van 6000 millioen menschen voldoende. Wanneer nu in 100 jaar de bevolking van de aarde verdubbeld is — in Duitschland heeft dit reeds in 70 jaar tijds plaats gehad — dan moet in ongeveer 200 jaar de aarde door 6000 millioen menschen bevolkt zijn, die ze kan voeden". En wat er ook gebeuren mag, dat tijdstip zal eenmaal komen en — wel is waar slechts naar menschelijke berekening — dit zal niet lang meer duren.

Het eenige middel is de voortbrenging van levensmiddelen te vermeerderen om zoo over de toekomstige voedingscrisis te

worden heengeholpen (heengeholpen? is dat wel juist; indien de berekeningen uitkomen, is hier slechts een uitstellen mogelijk). Dus, zoo luidt de conclusie, ieder land moet meer grond verbouwen en meer voedingsmiddelen moeten kunstmatig worden voortgebracht in fabrieken. Zeer goed gezien, voegen wij er aan toe, maar zal dat van zelf en geleidelijk niet gebeuren, als de vraag grooter wordt dan het aanbod? Maar in zooverre heeft de schrijver gelijk, dat men althans eens flink de studie ter hand neemt van kunstmatige voedselvoortbrenging, gelijk men thans reeds eiwitstoffen fabriceert. Dus de toekomst aan microbiologische en synthetische bereiding van voedingsmiddelen.

Bricaud vertelt van *Een Wonderdoener aan het Russische Hof*, een Lyonsch mysticus, Nizier Philippe. In zijn land, door zijn collega's werd hij beschouwd als een kwakzalver en als men hem hoort spreken van „astrale" ziekten, schijnt dat niet heel onverdiend. Reden te meer om aan het bijgeloovige Russische Hof opgang te maken. In 1900 verscheen hij daar en werd met eerbewijzen overladen. Hij voorspelde dat het kind, door het keizerlijk echtpaar verwacht, een mannelijke erfgenaam zou zijn, en het kwam gelukkig uit. Hij wijdde de keizerin in de kennis van het spiritisme in, en stichtte een geheime Martinistische loge in het paleis, waarvan de Tsaar de achtbare meester was en men naar hartelust aan occultisme deed. Met een andere voorspelling, de overwinning van den oorlog tegen Japan, was hij minder fortuinlijk en men stuurde hem terug naar Lyon. Met de keizerin bleef hij nog in relatie en ontving van haar een prachtigen automobiel ten geschenke.

Zouden nu waarlijk regenten, die zich zoo gemakkelijk bij den neus laten leiden, wel geschikt zijn om een groot land te besturen en een volk gelukkig te maken?

De overige artikelen vermelden wij slechts even: *Meteorologische Beschouwingen in verband met den Oorlog* (Dr. Günther) — *De Duitsche Hervorming en deze Oorlog* (C. Brackmann) — *De Fransche Arbeiders gedurende den Oorlog* (J. Harley) — *Het Kankeronderzoek* (Dr. H. Ribbert).

In *De Katholiek* zet A. Seysener zijn studie voort over *De Mensch en het Evolutievraagstuk.* Hij onderzoekt nu of er aanwijzingen zijn dat de mensch reeds bestond in het *tertiaire* tijdvak. Fossiele overblijfselen van den mensch zijn niet gevonden in het tertiair, wat wel een ernstigen grond geeft voor twijfel, maar niet afdoende is. Ook worden geen werktuigen gevonden, die wijzen op een bestaan van menschelijke wezens. Langs indirecten weg, uit de gevonden fossielen, die morphologisch min of meer aansluiten bij den mensch, de fossielen dus der anthropomorphen of menschapen, komt de schrijver niet tot eenig resultaat en handhaaft de eeuwenoude christelijke traditie dat de mensch ook naar het lichaam het onmiddellijk product is van Gods scheppende Almacht.

Dr. H. van Aarsen geeft het 3de vervolg van zijn belangrijke studie over *Duizend jaren van Rome's kunst* en Fr. D. de Kok brengt ons *Nog eenige beschouwingen over het Taylorsysteem* (vervolg en slot).

Mr. S. Muller besluit zijn opstel in *Onze Eeuw* over *De Johanniters in Nederland,* waarin eenige uitspraken voorkomen, welke ik hier wil vasthouden: „ik wil bij niemand achterstaan in bewonderende vereering van de groote geesten der middeneeuwen; het wil mij schijnen, dat groote geesten toen wellicht talrijker waren dan thans, omdat de menschen toen meer gedifferentieerd, minder genormaliseerd waren. — Maar het gros der menschen van toen schijnt mij toch wel lager te staan dan onze tijdgenooten, lager niet alleen in ontwikkeling en beschaving, maar ook in zedelijkheid". — „Maar ik geloof geen kwaad te spreken van de middeleeuwsche kloosterlingen, als ik hen lang niet alleen beschouw als asceten. Ascetisme was, dunkt mij, geenszins het eenige, het algemeene doel der kloosterlingen. De neiging, om door ootmoed en zelfkastijding persoonlijk te streven naar grootere reinheid en volmaaktheid, schijnt mij bij hen niet altijd zoozéér op den voorgrond getreden te zijn, als wij modernen wel meenen. De godsdienst van het gros der middeleeuwers was er, naar mij schijnt, veeleer op gericht, om door het stichten van luisterrijke monumenten en door het getrouw verrichten van zekere plechtige ceremoniën het Opperwezen te eeren en Hem te bewegen tot het verleenen van gunsten".

In *De Gids* een niet zeer belangrijk schetsje van Ada Gerlo (Annie Salomons), getiteld *In de Lente.* Dr. J. Bierens de Haan, die evenals zijn wijsbegeerige medestander Dr. van den Bergh van Eysinga de gave schijnt te bezitten van veelschrijvenskunst— in hoevele tijdschriften zien wij zijn naam en hoe wonderbaarlijk snel volgen beider boeken elkaar op — houdt in zijn artikel *Het eeuwige oogenblik* een beschouwing over het „Geluk". Wie heeft ook gezegd: „Geluk dat men beredeneeren moet is geen geluk meer"? Hoeveel minder zal het dat zijn, als een Zeergeleerde Doctor er een zwaarwichtige verhandeling aan wijdt? Geluk is voor hem de gave van het oogenblik!" Wij twijfelen er hard aan of zijn stuk, dat zoovele oogenblikken lectuur zal kosten, een gelukbrenger blijkt te zijn. Leo van Puyvelde beschouwt *De Vlaamsche Beweging en den Oorlog* en hoopt, dat wanneer eenmaal België's onafhankelijkheid zal zijn hersteld, ook aan de belangen der Vlaamsche bevolking en hun taal meer recht zal geschieden dan tot dusverre.

In *De Beweging* bespreekt P. N. van Eijck den laatsten roman van Louis Couperus *Komedianten* — is het nog wel zijn laatste? — Hij kan hem niet goed voldoen, want het is niet het leven der oude Romeinen, dat hij ons laat zien, maar dat van onze tijdgenooten. Vooral de komieke zijde toont hij ons bij voorkeur. Domitianus, en de komedianten beschouwen wij slechts van buiten,

zooals Couperus zich hen voorstelde. Hierdoor is zijn roman geen herschepping geworden van een grooten tijd. Men mag echter van den schrijver niet meer verlangen dan hij geven kan. Van Carel Scharten heet het, naar aanleiding van diens *Kroniek der Nederlandsche Letteren*, dat hij is: „Een man, die poseert"; deze minder aangename bewering wordt door menig bewijs gestaafd. Hij heeft goede qualiteiten, die echter niet volstaan om van hem een waardig en waardevol criticus te maken. Ook Scharten's *Roeping der kunst* kan in de oogen van den strengen rechter geen genade vinden. Hij noemt het een „armelijke uiteenzetting". Het zal lang duren vóórdat deze recensent, die hier een anderen criticus beoordeelt, het zoo roerend eens met hem wordt als *De beoordeelaar en de dichter* in een poëtische tweespraak van Albert Verwey. Na uiteenzetting van beider standpunt eindigen zij als „vereenden" in dit hartverheffende schouwspel:

Toen was er stilte. En toen, uit de orizonnen,
Die geen kon zien, luidde er een stem: aanschouw
De twee Vereenden, die mijn vrede wonnen.
Toen leek 't heelal een zee, en boven 't blauw
Van golven, die zich stil en stralend beurden,
Verhief een boog zich: zeven verven kleurden
Zijn zwevende en toch vaste torenbouw.

De *Tijdspiegel* zal voortaan tweemalen in de maand verschijnen. Prof. Valckenier Kips keuvelt gezellig over *Couranten*, d.w.z. het belangrijke sociale verschijnsel der dagbladpers, en verhaalt hoeveel moeite en inspanning het kost een krant in elkander te zetten, alvorens de lezer zijn blad onder het kopje thee van ontbijt- of avondlezer kan doorvliegen, en haalt dan de woorden aan van een veteraan der pers, den ouden heer Brinkgreve, die van een journalist beweerde, „dat hij niet eet, niet drinkt, niet slaapt, maar alleen werkt". In zijn volgende artikelen stelt professor zich voor te behandelen velerlei klachten, velerlei bladen, velerlei middelen. Fr. Smit Kleine wijdt een gevoelig woord aan *Z(M)ijn Moeder*, wier sympathiek portret er nevens gaat. Een ouderwetsche, edele vrouw, die hij vol liefde en niet zonder berouw over eigen tekortkomingen herdenkt bij haar 100sten verjaardag. Onder de boekbesprekingen een zeer gunstige recensie over M. van Ravestein's *Stofgoud*, welke schrijver reeds een flinken kring van lezers om zich heen wist te vereenigen. Wie het niet leest, zegt hij verder, verzuimt een schoone gelegenheid kennis te nemen van een werkelijk goed geschreven boek, ook geschikt tot voorlezen in den huiselijken kring. Onder de vele, die de pers verlaten, zijn er weinigen zoo.

In *Stemmen des Tijds* eindigt L. E. haar lieve vertelling: *Mietje v. d. Dussen*, dat ons zulk een aanschouwelijke schildering geeft van het leven op de mooie buitenplaatsen, waar de grootouders van nog bestaande en bekende deftige families in den

Gelderschen achterhoek leefden, gedurende de jonge jaren der vorige eeuw. De laatste zusjes van de familie v. d. Dussen sluiten, hoewel niet zoo heel jong meer, toch goed passende huwelijken, en met haar jeugdig geluk komt het verhaal tot een gelukkig einde, na de moeilijk doorleefde jaren van Holland's zwarten tijd. Dr. G. Smit behandelt de *Dertien geloofspunten* der Joden en in verband hiermede den Joodschen schriftgeleerde Maimonides. Hij spreekt ten slotte de wenschelijkheid uit, dat de Christenen de Joodsche boeken meer bestudeeren, de Joden zouden er dankbaar voor zijn en de Christenen er door winnen. Verder gedichten o. a. van Felix Rutten. *Opvoeding en Zelfopvoeding* van Förster geniet een zeer waardeerende bespreking, terwijl daarentegen van zekere vertaling van Havelock Ellis wordt verklaard: „Ik hoop dat de uitgever weinig genoegen van deze vertaling zal beleven, maar ik vrees het tegendeel.

Jac. van Looy zet in de *Nieuwe Gids* zijn *Nieuwe Bijlagen* voort, dezen keer bijna even onbelangrijk als het schetsje over pension, genaamd *In de Stad,* weer van Fr. Erens, dat beter op zijn plaats ware geweest in *De Prins* of de *Katholieke Illustratie,* dan in het deftig doende orgaan der na 80ers. M. H. v. Campen vervolgt hier zijn studiën over Nederlandsche romancières — in *De* (oude) *Gids* begonnen — en kiest nu tot voorwerp van zijn critische kunst Margot Scharten Antink. Het uitvoerige, tamelijk gerekte artikel zal nog worden vervolgd, terwijl Willem Kloos in zijn *Literaire Kroniek* eveneens in het breede uitweidt over *De verborgen Harmonie* van Dr. Bierens de Haan. Als deze niet schrijft, dan wordt over hem geschreven. Boek en recensie lijken op 't oog tamelijk ongenietbaar door hun taaiheid en hun cirkelen om de dingen, die zij niet durven benaderen en dieper tot in de kern doordringen, misschien uit een soort van vreeze, daarin te vinden, wat schrijvers beweren te zoeken: de eeuwige Waarheid, God. Onder de gedichten vallen op: drie sonnetten van *Helene Swarth,* dezen keer niet aan haar droevige liefden gewijd, maar aan Christus, dien zij ook op haar manier zoekt met weinig kans Hem te vinden. De laatste regels luiden wel ontroerend:

Doch ik, die macht'loos, kan geen heil bekoren,
Draag zonder hoop mijn doornenkroon en kruis.
O werd voor mij de voorhang weggeschoven,
Waarachter 'k hoor geheimvol wiekgeruisch.
En zag ik stralen blij, in 't blauw daarboven,
De zaal'ge zalen van Gods Vaderhuis.

In *Groot Nederland* schreit in haar *Liedjes* hetzelfde zieleheimwee der geestelijk zoo arme groote dichteres. Cyriël Buysse zet hier zijn *De Strijd* voort en Carry van Bruggen haar eindelooze *Prometheus,* dat ons nog een vervolg belooft. Couperus heft een lierzang aan tot de verheven Selene onder

den titel van *De Tooveressen*, terwijl alweer Dr. Bierens de Haan in Nico van Suchtelen's *Uit de diepte der ziel* aanleiding vindt het psycho-analytische dilettantisme van dien heer flink onder handen te nemen. Greshoff is over Heyerman's *Dageraad* evenmin goed te spreken. Als dramatische bijdrage gaat bij deze aflevering Jan Kalf's veelbesproken en betreurenswaardig tooneelstuk *De duivel in Delft.* PANTA

NIEUWE UITGAVEN

GESCHIEDENIS EN HULPWETENSCHAPPEN

Goossens (Th.) Franciscus Sonnius in de pamfletten. Bijdragen tot zijne biografie. 's Hertogenbosch, 1917.

Menigeen zal zeggen, dat deze studiën op den bekenden bisschop Franciscus Sonnius, wiens betrekkingen voor een goed deel in het thans onbereikbare België lagen, ter kwader ure ondernomen zijn. Ik deel die meening niet, omdat we anders wellicht nooit zulk een doorwrochte studie op deze pamfletten hadden ontvangen. Immers de dissertatie waarop de nieuwe doctor *cum laude* promoveerde, heeft een der grootste moeilijkheden in Sonnius' leven opgelost. Wij hebben nu een degelijke inleiding op de archiefstudiën, welke nog moeten geschieden, of liever, welke, naar ik hoop, later de schrijver zelf wel zal voltooien.

Het eerste hoofdstuk behandelt pamfletten, waarin Sonnius slechts terloops genoemd wordt.

In de verdere hoofdstukken komen vier anonieme pamfletten ter sprake. Ze moesten in historische waarde stijgen, wanneer de schrijvers met zekerheid werden aangewezen. Tot hiertoe was hierin nog weinig gedaan. Met groote scherpzinnigheid heeft de schrijver dit onderwerp behandeld. Eerst bewijst hij dat alle vier de pamfletten uit een en dezelfde pen zijn gevloeid; en vervolgens dat deze pen geen andere is, dan die van den bekenden Henricus Geldorpius.

Het eerst komt in hoofdstuk II een pamflet aan de beurt, dat bijna een bibliografische rariteit is geworden en den schrijver als bij toeval in handen viel. Het is *Sonnii... adversus novos eppiscopos... querela,* dat in Holland en België in het geheel niet meer voorkomt en elders heel zelden. Ook snuffelaars moet het geluk dienen!

Dit pamflet is ten hoogste interessant; vooral echter het hoofdstuk, waarin Dr. Goossens het behandelt; en met name het onderzoek naar de waarde der Nederlandsche bisschoppen, benoemd in het jaar 1559. Dit onderzoek komt tot een vrij gunstige uitkomst, ofschoon er door enkele leden van de hierarchie wel aanleiding tot spottende pamfletten gegeven werd.

Het III hoofdstuk bespreekt den *Biënkorf,* waarin Marnix,

volgens Dr. Goossens de *Succinta demonstratio* van Sonnius gedenkt. Dit wordt staande gehouden tegen R. Fruin die een ander werkje in Marnix' Voorrede meende genoemd te zien.

Het pamflet *Totius Belgicae urbium, abbatiarum, collegiorum divisio* is het onderwerp van het V hoofdstuk. De clou is, dat dit geschrift gecatalogiseerd werd als werk van Sonnius, terwijl het als bijtend strijdschrift tegen hem gericht is. Geldorpins schreef het in 1569.

Het zwaartepunt der dissertatie ligt in hoofdstuk V en VI. In het eerste stelt Dr. Goossens vast, dat de *Apotheosis*, *Colloquia*, *Querela* en *Divisio* van één hand zijn. Iederen vakman in tekstcritiek en tekstvergelijking kunnen wij deze bewijsvoering ter lezing aanbevelen. Dan wordt bewezen dat Henricus Geldorpius wel degelijk de eenige schrijver dezer pamfletten is. Uit stijl, woordkeuze enz. van Geldorpius wordt dit voldoende aangetoond, zoodat hier geen redres op het vonnis zal zijn. Een uitspanningslectuur is dit dubbele hoofdstuk wel niet. Veeleer een diepe en scherpzinnige studie, die op mijnontginning gelijkt en kostbare ertsen opdelft.

Dit boek dat betrekkelijk goed geschreven is, houden wij voor een kostbare bijdrage voor de toekomstige biografie van een der belangrijkste mannen der XVI eeuw in ons land. Hij die de ertsen opdolf, moge ook later, wanneer bibliotheken en archieven in het buitenland weer toegankelijk zijn, dit kunststuk eruit vervaardigen[1]).

[1]) Vergissen wij ons niet, dan werd ons omstreeks het jaar 1892, door den heer Tydeman destijds Custos der Mss. in de Koninklijke bibliotheek een Ms. over Sonnius' reis naar Rome en zijn bemoeiingen in zake de benoeming der bisschoppen getoond.

P. ALBERS S. J.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Abels (Anton). Passiebloemen, een roman 2 dln. Uitgave van J. W. van Leeuwen (K. Fercken) Leiden (224 en 267) prijs f 5.90.

De passiebloemen zijn in het eerste deel nog maar „zwellende knoppen", in het tweede raken zij „in vollen bloei" om spoedig daarna in den aardschen tuin te verwelken en te sterven, maar volgens des schrijvers bedoeling in het hemelsch Paradijs tot eeuwigen bloei te geraken.

Hoofdpersoon van dit verhaal is Pierre, de 20-jarige zoon van notaris Verhagen, het toonbeeld van een edelen jongeling uit onze dagen, die aldus in de keuze zijner ouders en zuster al zeer ongelukkig was. Notaris was meer in de herberg dan op het kantoor te vinden. Mama zeer mondaine en meer thuis in

schitterende Brusselsche salons dan in haar huishouden. Zusje een onhebbelijk nest. Pierre daarentegen, versierd met alle deugden, moet alles doormaken om die deugd te toetsen en zijn volmaaktheden te laten uitkomen. Eerst student, dan — vader sterft natuurlijk plotseling en de kas blijft leeg — administrateur op een fabriek in Vlodrop, later propagandist voor de Kath. Sociale Actie, verloofd met een brave herbergiersdochter, tot ergernis van Ma en Zus, offer van de tering nadat zijn meisje de verloving heeft afgebroken wegens onvoorziene roeping tot het kloosterleven, eindelijk en vroege dood.

De schrijfwijze en de compositie verraden nog maar al te zeer den beginneling in de edele schrijfkunst. Hij vertelt er maar op los, de gebeurtenissen volgen niet logisch uit elkander maar zijn precies zoo geschikt als de heer Abels (pseudoniem?) ze voor zijn plan noodig had. Om waarschijnlijkheid bekommert hij zich niet, evenmin om natuurlijke ontwikkeling der karakters. Hij tracht vooral veel stichting aan zijn lezers bij te brengen en vergeet hierdoor maar al te vaak dat men aan een roman heel andere eischen stelt dan aan een devotieboekje. Wanneer hem dit duidelijk wordt, hopen wij van Abels iets veel beters te lezen, ten volle de keurige technische uitvoering van zijn boek waardig. M. v. B.

Adlersfeld Ballestrem (E. von) Trix. Naar het Duitsch.

Een echt gezellig damesboek. Trix is een prettig type, een ronde, guitige, verbazend leuke meid. Onverwacht valt haar een groote erfenis ten deel (dat doen die dingen in romans altijd, ze komen als je er 't minst aan denkt) en van arme weeze wordt zij eene schatrijke kasteelvrouwe.

Een „ladykiller" (de schrijfster gebruikt dat woord nog al eens: een akelige, mannelijke flirt... en erger) wil haar ten huwelijk en als zij weigert dreigt hij haar eer te verbrokkelen. Trix springt als een hazewind uit het raam en de plannen van den vlegel vallen heerlijk in duigen. —

De moeder van den schobbejak was bij Trix in dienst als dame d'honneur; zij is een echte intrigante; sterft op 't oogenblik dat ze diefstal pleegt om haar lieven jongen aan geld te helpen. Als zij dood is, houdt de slotkapelaan deze kleine lofrede: „God zal haar zeker een genadig rechter zijn, omdat zij uit liefde gezondigd heeft". Niet erg gelukkig! — Het boek is hééł aardig en maakte indertijd in Duitschland veel opgang. M. WALRE

Boudier Bakker (Inda) Het Spiegeltje, 2 dln. Amsterdam, P. N. van Kampen.

Zouden de dames er genoeg van krijgen, het natuurlijke, normale leven van de vrouw te ruilen tegen een meer manwaardig bestaan? Men zou het zeggen als men ervaart hoe de grootste voorvechtsters van vrouwenkiesrecht nu haar een mandaat voor de Tweede Kamer wordt aangeboden, zich terugtrekken en b. v. zooals

mevr. Boissevain tot reden hiervoor aangeven: de zorgen voor man en kinderen, voor het groote gezin, waarvan de verantwoordelijkheid in de eerste plaats bij haar berust. Het laat zich denken, dat als straks het passief stemrecht aan de vrouwen wordt gegeven en het nieuwtje van ter stembus trekken er af is, zij ook spoedig genoeg zullen krijgen van hetgeen zij eens zoo heftig begeerden.

De roman van mevr. Boudier Bakker geeft er ten overvloede bewijzen van, hoe een zelfstandige loopbaan, een afwisselend leven, zelfs kunst en roem het hart der echte vrouw niet kan bevredigen, en zij blijft hunkeren naar hetgeen haar minder rijk bedeelde zusters vaak verveelt en gering toeschijnt, huiselijk geluk, huiselijke liefde, ja zelfs huiselijke zorgen — laten wij het groote door Hilda van Suylenburg vooral in discrediet gebracht woord — maar neerschrijven: het banale huishouden. Anna Salomons liet haar Ada Gerlo reeds haar onvoldaanheid met de moderne verstandscultuur der vrouw uitklagen en jammerde iu haar gedicht *Moderne Eva* aangrijpend om hetgeen deze nieuwe kennis aan de vrouw kostte, en nu verhaalt ons mevr. Boudier Bakker op haar beurt, hoe weinig zelfs lauweren en succes een vrouwenhart kunnen bevredigen. Honderd jaar geleden had Mme de Staël dit reeds ingezien en haar *Corinne* erkende even als Marianne dat in de meeste gevallen voor de vrouw roem blijkt de grafsteen van het geluk te zijn.

Schrijnend en oprecht — oprechter wellicht nog dan Marianne's strijd — klinkt hier de klacht van haar oudste zuster Jeanne, het oude meisje dat haar recht op huiselijk geluk bepleit, als zij een huwelijk wil aangaan, door ieder een dwaas genoemd, alleen om maar getrouwd te zijn, wellicht een kind eens haar eigen te mogen noemen.

Marianne, de kunstenares, wier stem zelfs buiten ons land beroemdheid geniet, kan ons minder treffen, er ligt iets onwaarschijnlijks in, dat zij bij haar groote gaven als zangeres zulk een uitstekende huishoudster blijkt te zijn, die haar zuster Lise, moeder van een groot gezin, verre overtreft. Zij tracht haar onvoldaanheid te verhelpen door zich te verloven met iemand, die haar innig liefheeft, maar als het huwelijk nader komt, bemerkt zij niet hem maar haar zwager te beminnen. Ook hij voelt, dat hij de tactvolle, verstandige vrouw, wier liefde zijn kinderen koesterend omgeeft zeer genegen is, maar al bekennen zij elkander hun gevoelen, toch geven zij er niet aan toe; Koen blijft zich wijden aan zijn, door de oppervlakkige moeder verwaarloosde kinderen, Marianne gaat weer de wereld in, de hoorders verrukkend door haar gouden stem, bloemenhulden ontvangend met vriendelijk lachend gelaat en in haar hart zich eenzaam voelend, wanhopig ledig en lusteloos, het klatergoud versmadend, nu zij de waarde van het echte heeft leeren kennen.

In de uitbeelding van Marianne's gevoelens, zooals wij reeds zeiden, komt het ons voor dat de Schr. den echten toon niet

heeft kunnen vinden. Er is te veel rhetoriek toe noodig om het ons duidelijk te maken hoe Marianne, wier groot talent wij op gezag moeten aannemen, tevens is een tiptop huisvrouw; maar in de teekening van het notarisgezin is B. B. op haar best. Elk der kinderen met hun eigenaardigheden van karakter, aanleg en zelfs gestel, leeft voor ons zijn aardig gedoe tusschen dat der groote menschen. lijkt ons aantrekkelijker dan de bespiegelingen en zelf analyse van Marianne, die zooveel over liefde en geluk zeurt, dat beide haar ten slotte voorbijgaan.

Hoe juist zegt hier de recensent in de Stemmen des Tijds, het christelijk maandschrift: „Ten slotte wil ik hier nog eens mijn dank betuigen aan mevr. Boudier Bakker voor de voortreffelijke wijze, waarop zij ook hier weer de „armoede" heeft geteekend van het leven buiten God. Zonder het, naar ik vermoed ook maar eenigszins te bedoelen, brengt deze kunstenares aan haar tijdgenooten een negatieve Evangelie-prediking, gelijk zij dat ook in „Armoede" zoo treffend deed".

De lieve notariskinderen worden ook door ouders en tante, opgevoed in geestelijke armoede: geheel buiten God. M. S.

Broedelet. Vroolijke dagen.

Met de boeken van Broedelet moet men voorzichtig zijn. Hij is een oud-bekende in onze literatuur, maar er staan schunnige dingen op zijn rekening. Het is ons een genoegen van dit boek te mogen verklaren dat de vroolijkheid dezer dagen gezond en onschuldig is. R.

Couperus (Louis), De Komedianten. Rotterdam, Nijgh en v. Ditmar.

Ik durf gerust voorspellen dat door een komend geslacht Louis Couperus de literatuur wordt uitgeboend. Hij is thans de koordedanser in onze letterkunde en burgers en buitenlui staan nog te gapen naar zijn wonderlijke acrobatische toeren met de taal.

De komedianten zijn tweelingbroers (indertijd heeft C. in de „Haagsche Post" een boom opgezet over dat woord; moest het tweeling of tweelingen zijn?) en zij behooren tot den troep van Lavinius Gabinius, die kunsten moest maken op het feest der groote Godin te Rome. De tweelingen vervulden steeds de vrouwenrollen en waren nu juist geen voorbeelden van fatsoenlijk leven. Je rolt in den roman over het woordje „obsceen".

De H. Johannes treedt ook op en houdt een praatje à la Couperus. Och kom, wat zal ik nog meer van dit geleuter verslag maken; het is een ongenietbaar en door zijn toespelingen onzuiver boek. GEORGE FR.

Courths-Mahler (Hedwig). De Verloren Halsketting. Zeist, Swartsenburg. f 4.50, geb. f 5.50.

Graaf von Wildenfels was verliefd op mooie Annie, dochter van den houtvester. Daar is niets tegen.

Maar dit heerschap had diepere keepjes op zijn kerfstok. Hij had zware schulden gemaakt en bij een bezoek aan het ouderlijk kasteel een kostbare halsketting weggenomen en verpand. De grafelijke familie verdacht den houtvester en expediëerde het gansche gezin naar Amerika.

De zoon werd gedwongen een adellijke dame te huwen, maar hij kon Annie maar niet vergeten. Alle middelen echter om haar terug te vinden, mislukten. Door een ongeval in het bosch werd hij ten doode verwond, en stervend vroeg hij zijne moeder: goed te maken wat hij door zijne schuld had misdreven.

En wat vroeger niet wilde vlotten, gebeurt thans: een detective vindt Annie terug als weduwe met haar dochtertje Jenny. De gravin-moeder verpleegde Annie, die ernstig ziek was, en haar dochtertje werd de speelkameraad van Lothar, den zoon en erfgenaam van den overleden graaf.

Lothar's moeder hield niet van het kleine meisje, maar wat zij vreesde, werd werkelijkheid: Jenny en Lothar kregen elkaar lief en trouwden.

Een echt boek van Courths-Mahler, gezellige feuilleton-lectuur.

M. WALRE

Engel (G.). Hann Klüth.

De schrijver Engel behoort tot de fabrikanten van lectuur, die leveren op bestelling aan kranten en tijdschriften.

Het origineel heeft tot titel: Hann Klüth, der Philosoph. Nu, filozofie zit er niet bijster veel in, noch in het boek, noch in Hann.

En een beetje engelachtiger mocht het verhaal van dezen Engel ook wel zijn. Het is een heel ordinaire verleidingsgeschiedenis met een brandkastdiefstal op den koop toe. En 't vunzige van de historie zit vooral in 't feit, dat twee broers het gemunt hebben op de deugd van het meisje, dat in hun ouderlijk huis als vondelinge werd opgenomen en met de knapen groot gebracht. Onbruikbaar!

M. WALRE

Eje (Anders). Hoe George Kesser zijn grooten slag sloeg. Naar het Zweedsch. Utrecht, Honig, (227). f 2.40, geb. f 2.90.

Een klucht. Vorst Karl Edward August Bilint von Bilint moet in opdracht van zijn keizer naar Amerika, om daar een leger te organiseeren. Maar George Kesser en zijn trawanten willen den vorst op zijde dringen. Ze maken zich meester van den man en zijn adjudant en sluiten hen op in twee kisten, waarin ze plaats genoeg hadden om te eten, te slapen en voetbal te spelen, (ten minste gymnastiek te maken); en zoo vernuftig was alles ingericht dat, als de gevangenen wilden gaan praten, een halsband hen dadelijk tot zwijgen dwong.

Een millioenen-juffrouw aan boord wordt verliefd op Bilint von Bilint en door het millioenen te laten regenen, weet zij zijne

vrijheid te verkrijgen. Uit dankbaarheid en misschien ook wel uit liefde, trouwt hij haar.

Er wordt even in dit verhaal gezegd, dat de presidentsvrouw de maitresse is van Kesser, overigens staat er niets in, wat iemand aanstoot kan geven. M. WALRE

Garborg (Arne en Hulda). Buiten in de bergen. 1e deel van de Scandinavische Bibliotheek onder Redactie van D. Logeman. Uitgave van A. W. Sijthoff, Leiden.

Dit deeltje is het eerste van de Scandinavische Bibliotheek waarmede bedoeld wordt de belangrijkste en meest waardevolle werken der Noorsche, Zweedsche en Deensche literatuur, door Hollandsche vertalingen ons volk toegankelijk te maken. De keuze op dit verhaal gevallen is voor het begin niet ongelukkig. Het bevat het dagboek van den schrijver Garborg en diens vrouw gedurende de enkele jaren, welke zij in het hooge Noorden doorbrengen en geeft ons een goeden kijk op het eenzame leven, dat zij uit vrije keuze in deze onherbergzame streek tusschen sneeuw en ijs leidden. Er zijn aangrijpende, mooi vertelde natuurbeschrijvingen in, o. a. het hevige onweer, waarin het schijnt dat de oude goden tegen elkander een geweldigen strijd voeren, dan de reis van Garborg naar de naaste stad om levensmiddelen te halen, wanneer hij het spoor bijster raakt, eindelijk zijn angsten hem met waarzin dreigen en er toe brengen met vrouw en kind dit vreeselijke oord te verlaten. Garborg is op godsdienstig en politiek gebied een radicaal en revolutionnair, hij stelt zich zelf als zeer nuchter en practisch voor. Nergens heeft hij een hartelijk woord over voor de moedige vrouw, die zijn gekozen eenzaamheid deelt en hem zoo flink ter zijde staat. Haar dagboek toont hem echter in zijn vriendelijke zorgen voor haar beter dan hij zichzelf voorstelt. 't Zijn stille naturen, voor niets zoo bevreesd dan voor het verraden hunner innerlijke gevoelens.

Voor de kennis van het Noorsche leven is dit verhaal zeker een welkome bijdrage. Wij twijfelen er echter aan of prof. Logeman door het volgen der nieuwe spelling met al haar inconsequenties en wonderlijke woordaspecten, zijn uitgave voor velen aantrekkelijker doet zijn. M. S.

Heller (Frank) De Avonturen van Meneer Collen in Londen. Naar het Zweedsch. Utrecht, H. Honig. (196) f 0.90 geb. f 1.35.

Collin, een Zweedsch advokaat, heeft zich schuldig gemaakt aan het vervalschen van wissels en andere oplichterijen. Hij neemt de vlucht uit zijn land en zet in Londen zijn gauwdievenbestaan voort. De sluwe kunsten en handige grepen, waarmede hij steeds aan de politie weet te ontkomen, geven de stof voor het boek.

't Is zoo'n soort Sherlock Holmes en Arsin Lupin-lectuur, met dit verschil: dat niet de speurder maar de bandiet het wint in list en geslepenheid. Voor straatboefjes zou het een handboek

kunnen worden om voor examen-oplichter te spelen, voor menschen, die geen neiging hebben tot dit vak, kan het verhaal geen kwaad.

WILLEM MERKELBEEK

Hulzen (G. van) Zijn Kind. Scheltens en Giltay. (2 dln). f 4.50 geb. f 5.50.

Van den zelfkant der samenleving, een roman van zwervers.

Ze waren heuschelijk getrouwd; hij was een nietsnut, zij een pienter wijf en hun kind een vinnig katje. Moeder en dochter gingen samen op den bedel en overnachten dan in een of andere slaapstêe. Alleen 's winters, wanneer die vader geen werk kon vinden omdat er geen kermissen waren, kwam hij vrouw en kind gezelschap houden. Maar 't meisje had een hekel aan hem en als moeder liefdeed tegen den kerel, vertikte het kind te gaan bedelen, bij wijze van protest. De man kende zijn vrouw en wist wel hoe hij de sluimerende liefde weer kon opwekken.

Door de politie werd hij wegens aanranding in de doos gestopt, tot groote vreugde van het dochtertje. En de moeder troostte zich al spoedig met een ander, die meer verstand had van „zaken doen". Uit den aard der zaak en bovendien om eenige bedekte schunnigheidjes is dit boek voor onze bibliotheken niet geschikt.

WILLEM MERKELBEEK

Jehu (Felicie) Agnes Slawonski. Utrecht. A. W. Bruna en Zoon. (302) f 2.40 geb. f 2.00.

De lezeressen van „Het circuskind" zullen zich nog wel herinneren dat Agnes in huis zou komen bij Oom Lodewijk en Tante Albertine. In haar nichtje Titine vond ze ean speelkameraadje en liet zich door haar overhalen tot oneerlijkheidjes, d.w.z. ze gingen veel om en kwamen druk aan huis bij een schoolvriendin met wie ze geen omgang mochten hebben, jokten en hielden dat voor Titine's ouders verborgen. Maar Agnes moest haar ongehoorzaamheid zwaar boeten. Een val van „Bibi", haar circuspaardje, bezorgde haar een rugziekte. Ze moest naar een sanatorium, kwam daar tot betere gedachten, biechtte eerlijk al haar ondeugendheden aan grootvader en nam zich vast voor een beter leven te beginnen. Ik hoop voor velen dat Felicie Jehu ons ook nog eens zal vertellen hoe een beschaafde jongedame en... zorgzaam moedertje gegroeid is uit „Het circuskind".

De uitgever heeft het bandje van dit boek versierd met een prachtig gekleurd plaatje van Agnes, Titine en... Tom het circus hondje. M. WALRE

Meester (J. de) Gedenk te leven. Amsterdam. Em. Querido.

In de laatste tijden is het mode geworden, een vaak tot geestdrift reikende eeredienst te huldigen van het „Leven". Was het wachtwoord eenige jaren terug, levensminachting, pessimisme, thans is het optimisme aan het woord. Het leven ondanks zijn ellende

is zoo mooi, zoo begeerlijk, is het hoogste het eenige goed. Alleen de schrijvers deugen, die het verheerlijken en lofprijzen. Bij gebrek aan alle geloof, gelooft men nu aan het „Leven", van den dood wil men niets weten; daarom verving J. de Meester, de geestelijke vader van het zoo hoog bewonderde, onsmakelijke „Geertje", de oude, ernstige vermaning „Memento mori!" door het meer moderne „Gedenk te leven". Hij die deze zinspreuk tot de zijne maakte en op zijn tuinhek liet schilderen, is een... ex-kapelaan, thans handelsreiziger, gelukkig huisvader, zijn hooge roeping ontrouw, geheel opgaande in het leven, dat hij zich heeft gekozen, op zijn beurt het optimisme als geloof predikend aan een jongske, Henk. — De heer de Meester schijnt voor dezen naam een bijzondere voorliefde te koesteren, men herinnere zich den Henk I uit *Carmen*. — Deze Henk II dan is niet gelukkig thuis, kan niet overweg met zijn stiefmoeder, wil schilder worden — twijfelt aan zijn talent. In een speeltuin ziet hij den verloopen kapelaan over drie stoelen springen, tot vermaak van vrouw en kinderen. De kennis wordt gemaakt, langzamerhand hoort hij de lijdensgeschiedenis van den „martelaar". 't Spreekt van zelf, dat de schrijver hier totale onkunde toont van het innerlijk leven van den priester, niets begrijpt van den strijd, die zelfs een onwaardige voeren moet, als zijn gelofte hem te zwaar wordt. De oude, gemoedelijke, niet zeer orthodoxe pastoor ontbreekt hier evenmin als elders — doch na deze onverwikkelijke biecht hooren wij van den reus Willems bijna niets meer. Henk komt bij neef Henri, een tamelijk wonderlijk schilderstype, in elk geval vrij wat meer naar het leven geteekend en door den schrijver doorvoeld dan de „vrij gevochten" kapelaan. Door teleurstelling is deze zwakkeling aan den drank geraakt, hij schildert bij buien, vernietigt zijn beste werken uit een soort landerigheid en wordt toch ten slotte ook gewonnen voor de aanbidding van het Leven, waarvoor onze Henk, onder leiding van den oud-kapelaan en in de armen van diens schoonzuster een vurig propagandist is geworden.

Het verhaaltje — het telt slechts 190 ruim gedrukte bladzijden — is slecht en onevenredig gebouwd. Het wordt in 4 boeken verdeeld, die de namen der vier jaargetijden dragen, niemand kan begrijpen waarom. Als apologie van het aardsche Leven, dat thans zich van zoovele zijden in zulk een afschuwelijken vorm vertoont, lijkt het ons vrijwel mislukt. „Gedenk te leven" zooals de Meester en zijn verbeeldingskinderen het bedoelen, heeft geen zin, zoo lang men het „Gedenk te sterven" niet wegwerken kan.

MELATI

Klopfer (Karl Eduard). In hooge kringen. Amersfoort, Slothouwer. (238).

Het is nonsens, om het maar zoo zacht mogelijk uit te drukken. Oordeelt zelf!

De regeerende vorst van een miniatuurstaatje heeft op jacht

toevallig een erfgraaf gedood, nogwel den vader zijner aangebedene. Maar een van zijn adjudanten, die verliefd is op eene zuster van den vorst en dezen dus gunstig wil stemmen, neemt de schuld van het ongeluk op zich.

De adjudant en de prinses trouwen, maar de vorst durft met een leugen op zijn geweten niet in het huwelijksbootje stappen. Plotseling verschijnt een nieuwe grafelijke erfgenaam, de zoon van een graaf en eene danseres; een detective heeft hem in Amerika ontdekt.

De adjudant, die wantrouwend meent dat zijn vrouw te vriendelijk is voor een Amerikaan, daagt hem uit tot een duel, waarvoor de praktische man feestelijk bedankt. De adjudant zint nu op wraak en meent niets beters te kunnen doen dan een flirt te beginnen met de Amerikaansche mama. Maar daarmede snijdt hij zich in de vingers, want zijn eigen vrouw wil zich nu van hem laten schelden en trouwen met den Amerikaan. Maar alles komt in orde: prinses valt weer in de armen van haar man en de Amerikaan krijgt hart en hand van de treurende weduwe van den gedooden erf-graaf. En de fijn-gevoelige vorst, dien wij in het begin van het boek met zijn leugen alleen lieten, vindt ten slotte toch ook zijn geluk.

Ja, 't is toch werkelijk nonsens, om het maar zoo vriendelijk mogelijk te zeggen. M. WALRE

Porter (G. Stratton). Laddie (Naar het Engelsch). Blankwaardt en Schoonhoven, Rijswijk. 2 dln. (223 en 260), geb. f 2.20.

Blijkbaar een verhaal uit de oude doos; toch niet onaardig om te lezen. Het verhaal speelt ten tijde van den Amerikaanschen onafhankelijkheidsoorlog.

Kleine zus was een laat nakomertje en van de talrijke groote broers en zusters was Laddie de eenige, die zich verheugde en vriendelijk was voor 't kleine ding.

En zus bleef Laddie dan ook altijd trouw; ze was zoo'n beetje de goede fee. Godsdienstig, een beetje dweeperig, ook wel weer echt kinderlijk naïef en een liefhebster van bloemen en vogels. Aan haar had Laddie het in hoofdzaak te danken, dat hij de gelukkige echtgenoot werd van de zoogenaamde „prinses", een mooi meisje dat nogal ongenaakbaar was.

Iedereen kan dit boek lezen. GEORGE FR.

Quiding (Annie) Fanny. Naar het Zweedsch. Becht, Amsterdam.

Op de eerste bladzijde maken wij kennis met den kleinen jongen Koert, die heel verdrietig is „omdat alle menschen zeiden dat hij stout was, maar hij was niet stout; ze begrepen hem alleen maar niet en waren boos op hem, en dit maakte dat hij stout werd". Ach ja, die onbegrepen kinderen... er groeit gewoonlijk niet veel goeds uit. En de omgeving hielp hier al niet mee. Het eerste deel van 't boek heet Fanny, de naam van Koert's moeder.

Zij gaat op in sociaal werk, verwaarloost haar (tweeden) man en de opvoeding van haar zoontje. Als haar echtgenoot naar Indië moet voor zijn studie, weigert zij haar sociale liefhebberij te verlaten en hem te volgen. Hij gaat, zij en 't kind blijven in Europa. Het kind mist liefde en opvoeding van zijne moeder, die na haar drukke, maar nuttelooze taak sterft.

Het tweede boek is getiteld Fanny's Zoon, dat is Koert. Hier wordt zijn ongelukkig leven verteld. De jongeman heeft geen houvast. Hij wordt verliefd op een meisje, dat hem echter door den dood ontrukt wordt. De vaderlijke raadgevingen uit Indië zijn wel in staat het jonge mensch nog meer over stuur te helpen. De goede man vertelt van Boedha en Christus, van Mohamed en ik weet al niet wat, en meent dat alles op hetzelfde neerkomt, hij zwamt als een groen, ofschoon hij toch zoo heel jong niet meer zijn kan. Aan zijn zoon, als deze in diepe smart ligt gedompeld, schrijft hij de volgende onbenulligheid: „wij wandelen in droomen, hoe zouden wij het leven anders kunnen dragen". 't Is echt iets voor troebele scandinavische zielen! Het boek is juist om dat verwarrend gebroddel over godsdienst, natuurlijk niet voor iedereen geschikt.

M. WALRE

Ring (Barbara) De Nichtjes bij Grootpapa. Utrecht, H. Honig. f 2.40 geb. f 2.90.

Een bundel kleine verhalen van deze frissche en natuurlijke Noorsche schrijfster. Het eerste stukje, waarnaar de heele bundel getiteld is, vind ik schattig. Wij worden hier weer herinnerd aan haar gezonde Petra; maar hier staat deze tegenover een verwend stadskindje en grootpapa spreekt dan ook van stads-Petra en dorps-Petra.

Nummer vier, Barbara's dagboek, is al even aardig: Een lekker klein, jolig ding, dat haar heele vacantie logeerende doorbrengt, heeft haar vriendinnetje beloofd een dagboek te houden, dat alleen door haar mag gelezen worden. 't Is een juweeltje en iedereen mag er genot van hebben.

M. WALRE

VARIA

De Haagsche Post als Liturgist. In haar nummer van 26 Januari l.l., vertelt de „Haagsche Post", in een artikel „vrouwendag", dat er op het einde van de 5de eeuw te Rome een hevige koorts woedde, en dat de Romeinen deze ramp toeschreven aan het verwaarloozen der oude heidensche Lupercalia-feesten. Wel trad Paus Gelasius (492—496) scherp tegen dit bijgeloof op, „maar", zoo gaat het artikel door, „waar inderdaad de onmogelijkheid bleek deze heidensche feesten uit te roeien, paste de Kerk haar accomodatiestelsel toe en bepaalde, gelijk Guido Gezelle

zegt, (waar? V. C.) dat men voortaan ter eere van Maria brandende kaarsen zou dragen, gelijk vroeger ter eere van Pluto geschiedde. Zoo werd de 2de Februari, zijnde de 40ste dag na Kerstmis, als Lichtmisdag gewijd aan de herdenking van de zuivering van Maria en andersdeels aan de voorstelling van het Kind Jezus in den Tempel.

Misschien is dit alles niet kwaad bedoeld, maar onjuist is het toch zeker. Zóó als het daar staat, kan het niet anders beteekenen, dan dat het feest van Maria-Lichtmis uitgevonden is om voor de Lupercaliën een ander feest in de plaats te geven, of erger: deze losbandige heidensche optochten met een christelijk tintje te overdekken. Toch vinden wij de Maria-Lichtmisviering als Zuiveringsfeest van Maria en als Herdenkingsfeest van Christus' Opdracht in den Tempel reeds in 386 te Jerusalem vermeld; en wel op den 14den Februari, juist den 40sten dag na 't feest van 's Heeren Verschijning (6 Januari), waarop in de eerste plaats Christus' Geboorte herdacht werd. Het ontstaan en de beteekenis van deze kerkelijke gewoonte blijken dus duidelijk. Onder Keizer Marcian (± 457) bestaat er een kaarsenprocessie in het Oostersch-Romeinsche Rijk, en sedert 542, onder Keizer Justinianus, worden feest en processie algemeen in het Oosten gevierd. Wannéér echter precies beide naar Rome en het Westen zijn overgeplant, is onzeker; eerst in de 7de eeuw wordt er aldaar melding van gemaakt, ofschoon ze al wel vroeger bestaan zullen hebben. Hoewel dus vast staat, dat Paus Gelasius scherp tegen de Lupercaliën is opgetreden, is er geen spoor van bewijs, dat de Lichtmis-processie hiermee in verband staat; en bepaald onjuist is het, dat het feest van Maria-Lichtmis daar en toen ontstaan zou zijn.

En wat in het algemeen de tegenwoordig dikwijls opduikende hebbelijkheid betreft om kerkelijke ceremoniën en christelijke gewoonten in verband te brengen met oud-heidensche gebruiken, zij het volgende opgemerkt:

Zoo lang en voor zoover in deze laatste een spoor van heidensche eeredienst en afgoderij over was, heeft de Kerk ze altijd verboden en krachtig bestreden. Tal van Concilie-decreten stellen dit overduidelijk in het licht! Alleen in gevallen, dat zulke gebruiken voortbestonden onder hen, die reeds lang Christen waren en dus aan geen afgoderij meer dachten, heeft de Kerk ze waarschijnlijk wel hier en daar geheiligd door ze als eerbewijs op God en de Heiligen te richten. Maar zulke gevallen moeten *bewezen* worden, (wat slechts zelden met historische zekerheid te doen is), en niet a priori verondersteld, alsof niet vele gebruiken en uitingen van godsdienstzin zóó zeer in 's menschen natuur liggen, dat wij ze èn vroeger èn nu, èn in Europa èn over de heele wereld, in min of meer gewijzigden vorm noodzakelijkerwijze terugvinden.

Wat een aantal andere beweringen in ditzelfde stuk van de

„Haagsche Post" aangaat (b.v. wat er geconcludeerd wordt uit het verschil tusschen Vrouwen- en Vrouwedag, welke laatste vorm historisch en taalkundig niet bestaat), die zijn even moeilijk te bewijzen als te weerleggen; en daar ze overigens van onschuldigen aard zijn, zullen we daar maar niet verder op ingaan.

Corr. V. C.

De Moderne Astrologie en „Eigen Haard". 't Is een bekend feit, dat naarmate het ongeloof veld wint, het bijgeloof daarmede gelijken tred houdt. Er zijn menschen, die openlijk God durven lasteren, maar voor geen geld ter wereld met z'n dertienen aan tafel zouden willen zitten, of op Vrijdag een reis ondernemen. Hoe driest het onzinnigste bijgeloof nu weer den kop opsteekt, blijkt uit de eerste Januari-nummers van „Eigen Haard". Zij bevatten een arlikel met vervolg, getiteld *„Iets over Astrologie"* een uiteenzetting en onverholen aanprijzing van Sterrenwichelarij, den invloed, dien de planeten uitoefenen op de lotgevallen der menschen, het voorspellen van de toekomst en karakter van een persoon uit zijn geboorte-horoscoop. Het geheel is overgoten met een pantheistisch theosofisch sop, met reincarnatie en den aankleve van dien. Dat de redactie dien nonsens zonder eenig voorbehoud durft voorzetten aan zijn lezers, werpt een bedenkelijk licht op 't gros van dien lezerskring. 't Is wel een bewijs, hoe langzamerhand het theosofisch gif zich hoe langer hoe meer infecteert en de hoofden verbijstert. Dat beduidt een terugvallen tot de superstitie van 't oude heidendom. In den vóór-Copernicaanschen tijd, toen men meende dat de planeten enkel om wille der aarde, het centrale hoofdlichaam, dáár waren, terwijl men omtrent den aard en de constitutie dier lichamen geheel verkeerde voorstellingen had, was 't alleszins verklaarbaar en vergeeflijk dat velen geloofden in een merkbaren physischen invloed, die van die planeten uitging. Thans, nu iedereen weet, dat de planeten gelijksoortige lichamen met de aarde zijn, is ook de laatste schijn van reden weggenomen, om ons van dien invloed te doen gelooven.

Hoe in de verlichte twintigste eeuw dergelijk grof boerenbedrog nog opgang maken kan, mag wel een psychologisch raadsel heeten.

En toch bestaat er een Nederlandsch genootschap ter beoefening der moderne astrologie, met een eigen tijdschrift, en toch vinden de vunzige producten der astrologische literatuur gereeden aftrek!

De schrijver van 't artikel vindt zelfs, dat de karakter-studie door middel van de wichelarij een prachtig hulpmiddel kan zijn bij de opvoeding der kinderen, en verwacht dat de astrologie mettertijd stellig deze rol zal vervullen tot heil der menschheid.... En dan waarschuwt hij nog wel, dat wij bij 't woord *astrologie* niet moeten denken aan een soort „flesschen-trekkerij".

Corr. V. C.

Een vriendelijke opdracht. „Publiek ik veracht u", zeide Multatuli en wij weten dat hij het allerminst deed. Het verachte publiek heeft zijn werken verslonden een tijdlang en gaat hem zoo langzaam-aan vergeten.

De spaansche dichter Alarcon y Mendoza maakte het nog erger; in de voorrede zijner *Comedias* (1628) richt hij zich tot zijne lezers: „Ik kom tot u, wild beest! Hier zijn mijne tooneelstukken. Behandel ze maar gelijk gij dat gewoonlijk doet, tegen alle verdiensten in. Zij kijken u aan zonder vrees en met verachting. Het zal mij een vreugde zijn als zij u niet bevallen; want dan zijn ze goed. Vindt gij ze goed, dan deugen ze niet. Maar het zal mij toch plezier doen dat gij er uw geld voor hebt uitgegeven".

De vriendelijke man heeft ongeveer twee eeuwen moeten wachten eer zijn verdiensten, die werkelijk bestonden, erkend werden. Is 't wonder?

Telefoon-courant. „In Buda-Pest wordt de telefoon nog op eene eigenaardige wijze gebruikt. Hier verschijnt n.l. van 's morgens tot middernacht de „Telefoon-courant" die echter niet gedrukt, maar gesproken wordt.

De spreker geeft de nieuwstijdingen en telegrammen in een microfoon, waaraan een groot aantal telefonen zijn verbonden. De deelnemers, die een kleinen abonnementsprijs betalen, kunnen gedurende den spreektijd in hun telefoon hooren, wat de courant te vertellen heeft" zoo leest men in de vertaling van A. Wilke's handboek der Electriciteit, waarvan de 4de druk in 1900 verscheen hier te lande. Zou het nog zoo zijn? Bij de schaarste aan papier en de enorme drukloonen kon het tegenwoordig misschien de moeite loonen.

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

Aan onze Lezers. De vragen, welke tot ons gericht worden met verzoek om een antwoord per brief, zijn dikwijls zoo talrijk, dat het ons niet mogelijk is aan het vriendelijk verzoek der schijvers te voldoen. Alleen in bijzondere gevallen zullen wij schriftelijk antwoorden. Zij, die liever geen antwoord in deze rubriek ontvangen onder hun naamletters, kunnen ons een motto of pseudoniem opgeven, mits hun brief door hen met den eigen naam is onderteekend. Anoniem schrijven gaat onverbiddelijk naar de brikettenpers.

Fr. W. te H. George Eliot is de schuilnaam van Mary Anne Evans. Haar voornaamste werken zijn *Adam Bede, The mill on the floss* en *Silas Marner*. De twee laatste boeken zullen onzen haastigen tijdgenooten wat langdradig lijken, maar zij getuigen van groot talent. De schrijfster, wier leven niet voorbeeldig was, werd geboren 1819 en overleed in 1880.

L. v. B. te Z. Neen, Louis Leipolt is een Afrikaansch auteur; bekend om zijn verhaal uit den Boerenoorlog *Vergeet nie*. Ik heb het niet gelezen en kan u er geen nadere inlichting over geven. Van zijne gedichten hoorde ik verleden jaar voordragen door een Antwerpschen professeur: *Oom Gert vertel*. Het was aangrijpend.

H. M. te R. Wie van Broedelet nooit heeft gehoord staat als een volslagen vreemdeling in onze literatuur. Niet, omdat de man zoo groot is als schrijver, maar omdat hij zoo ongeneerd kon zijn in zijn would-be-Zola-achtigheden, heeft hij de aandacht getrokken. Talent zeer matig. Voor een enkelen keer zijn de vlotte oppervlakkigheidjes, die druipen uit zijn pen, te genieten, zoodat in ginnegap-taaltje hij nog wel eens wordt gegrepen door den een of anderen onevenwichtige. Maar U kunt er op rekenen dat Broedelet een voorbijgaande verschijning is, en zijn naam later niet meer zal voorkomen in de Nederlandsche literatuur.

L. R. te R. *Albertus Magnus* van Hertling verscheen bij Bachem. *Unverbrannte Briefe* is van Liesbet Dill: ik kan daarover geen nadere inlichtingen geven, omdat ik het werk niet ken.

DE RAVESTEINTJES

Weinige boeken hebben in de laatste jaren vooral in katholieke kringen zooveel en zoo verschillend van zich doen spreken, zijn zoo tegenstrijdig beoordeeld als het viertal romans van den geheimzinnigen auteur, die zijn vizier nog altijd niet heeft opgeslagen: *Bij ons, Aan d'Overkant, Drijfzand* en *Stofgoud* van Max van Ravestein.

Vele namen zijn er genoemd van bekenden en onbekenden, die zich onder dezen domino heetten te verschuilen. De ééne hield hem werkelijk voor den man, waarvoor hij zich uitgeeft! Een oolijkert lanceerde de geestigheid, dat *hij* eigenlijk een *zij* was, die zich enkel een baard had voorgebonden. Die wist secuur te kunnen zeggen, dat het meneer A. of mevrouw B. moest zijn. 't Stond zelfs brutaal gedrukt in catalogi — naast andere namen — bien étonnés de se trouver ensemble — tusschen twee haakjes — of nog erger in handleidingen voor letterkunde. Geen tegenspraak baatte. Boekhandelaar of uitgever schenen beter op de hoogte dan de auteur zelf of degenen, die men er voor hield.

Behalve om zijn incognito, werd gestreden om zijn richting, zijn overtuiging, zijn bedoeling. Eenigen trokken zijn katholiciteit in twijfel, wantrouwden zijn rechtzinnigheid, terwijl van den anderen kant even ernstig werd beweerd, dat zijn sensus catholicus niets te wenschen overliet.

Menigeen, het spreekwoord indachtig, dat men wijs doet zijn linnen binnenshuis te wasschen, betreurde het, dat hij als een goed vriend zijn eigen geestesbroeders en -zusters te fel en te openlijk hun fouten durfde verwijten en meende dat hij hierdoor meer kwaad dan goed stichtte; nog meer brachten lof aan de apologetische kracht, van zijn romans uitgaande, verzekerden dat zij zonder te preeken meer goed deden dan menige preek, haalden voorbeelden aan van door de lezing zijner boeken afgebroken gemengde verlovingen en zoo meer.

Zij werden bewonderd en verguisd, scherp gecritiseerd, geestdriftig geprezen, bespot, bevit. Eenigen loofden hun durf, anderen ergerden zich juist hieraan; onverschillig bleven weinigen, in alle geval zij werden gelezen en herlezen, gekocht en herdrukt.

't Leek dan ook zoo vreemd, zoo onbegrijpelijk! Verbeeld je, een boek, waaruit duidelijk bleek, dat het geschreven was niet

door een tegenstander, maar door een kind des huizes, goed op de hoogte van roomsche menschen en toestanden, waaruit onmiskenbaar roomsche geur opsteeg en dat het toch waagde katholieken voor te stellen niet als vlekkelooze engelen en heiligen, maar als menschen met hun groote of kleine deugden en niet minder kleine of groote gebreken. Het ontzag zich niet te wijzen op het groote verschil tusschen de levensleer der Katholieke Kerk en de levenshouding van sommige harer kinderen. En tegenover dit te kort aan consequentie, waardoor velen bij lange na niet reikten tot den hoogen standaard door hun geloof hun gesteld, andersdenkenden, ongeloovigen zelfs, zich verheffend boven hun principes.

Neen! 't was ongehoord, erger nog: ongeoorloofd!

Of de karakters en typen, door den schrijver uitgebeeld — men ziet, wij volgen niet de theorie van den aangebonden baard, maar houden Max voor datgene, waarvoor hij aangezien wil worden, n.l. voor een man — of zij in het werkelijke leven voorkomen, deed er niets toe, hij had ze niet mogen kiezen, niet mogen filmen.

Dat de romans bij een niet-katholieken uitgever verschenen, maakte de zaak nog raadselachtiger. Er waren critici, die zich niet durfden uiten — je kunt niet weten, men kan nooit te voorzichtig zijn, je kunt er in loopen. — Er werd herinnerd aan de beruchte artikelen in *De Groene* door Noctua Catholica uitgekrast, die zooveel stof hadden opgeworpen. Was er geen verband te zoeken tusschen den nachtuil en van Ravestein? Zou de vogelnaam bloot toeval zijn of een pseudoniem met opzet gekozen?

Bij elk nieuw boek steeg de belangstelling, of wil men liever, de nieuwsgierigheid. Debatten begonnen telkens opnieuw over de waarde van het viertal, literair en apologetisch. Hadden zij tendenz of niet? Waren het nu eindelijk katholieke romans of deden zij maar zoo?

Boekenschouw, altijd flink op de bres, schreef een prijsvraag uit over: Wat men van den schrijver en zijn boeken dacht? Neutrale bladen en tijdschriften braken met de leuze: *Catholica non leguntur* en gaven uitgebreide recensies, waarvan de meesten zeer gunstig luidden. Katholieke beoordeelaars weifelden, zooals wij reeds opmerkten, hielden zich op den achtergrond, uitten zich vaak op wrangen, bitteren, zelfs vijandigen toon. Een deed lachen door zijn schoolmeesterachtige aanmerkingen en goedkoopen spot van kleinen jongen, offerde aan de verzoeking, om

een *bon mot* te zeggen, den ernst op van zijn roeping als voorlichter. Hij nam het schrijver, wiens anonymiteit hij wellicht niet kon vergeven, zelfs kwalijk, dat hij zijn personen mooie namen gaf en ze niet als Jan, Piet, Truus of Miep liet optreden. Hij kon het niet uitstaan, dat nu en dan damestoiletten werden beschreven, al moest Ravestein het onder dit opzicht verre afleggen bij de modieuze dames Reineke van Stuwe en van Merle. Door deze prikkelende vitterijen werd bij velen het vermoeden gewekt, dat het zulk een recensent slechts te doen was den gemaskerden schrijver uit zijn welgesloten tent te lokken om zich coram populo te onthullen.

Tot nu toe blijft deze tactiek — zoo zij er werkelijk eene is — met weinig succes bekroond. Hoewel zij zich bij elken nieuwen roman van Ravestein herhaalt, blijft deze onzichtbaar, en onvindbaar als voorheen. Langzaam dan ook wint de meening veld, dat het er minder op aankomt, wie het zegt, dan wat er gezegd wordt.

Even verschillend luidt ook het oordeel over de op en neer gaande lijn van zijn talent. Op de prijsvraag van *Boekenschouw*, in welke rangorde men de boeken geschikt wenscht te zien volgens hun innerlijke waarde, kwamen vele antwoorden. Na dien tijd is het drietal met een vierde vermeerderd en de orde wellicht verstoord.

Bezorgde moeders en ernstige vaders betreurden het, dat de romans van Max niet aan hun onvolwassen kinderen ter lezing mochten worden gegeven — want dit toch is de eerste voorwaarde, die een zich katholiek noemende roman moet vervullen!! Er kwamen uitdrukkingen en toestanden in voor, die men liefst voor de jongelui nog verbergt en verzwijgt. Niet minder serieuze ouders en meesters vonden er voor hun jongens en meisjes geen bezwaar in, hoopten zelfs een goede uitwerking van de lezing.

De recensent in *De Tijdspiegel* verheugde er zich over, dat het werkelijk goed geschreven boek *(Stofgoud)* geschikt was tot voorlezing in den huiselijken kring, want onder de vele, die de pers verlaten, zijn er weinige zóó.

„Voorbehouden", klonk het vonnis van een anderen katholieken, zelfs priesterlijken beoordeelaar over *Drijfzand*, dat hem een kermis in zijn bovenhuis bezorgde. Querido wijdt in 't *Handelsblad* één van zijn *Letterkundige Kronieken* aan hetzelfde boek. Met zijn gewone luidruchtigheid en echt semitisch brio schettert hij over alles, wat hij in den roman niet begrijpt en wat hem, die

zoo ver „aan d'Overkant" staat, vreemd en wonderlijk aandoet, maar moet toch erkennen, dat er „drang en getuigenis" in dit boek leeft, dat er iets innigs in trilt. Een vroomheid en een menschelijkheid, die zich achter geen dramatiseering van levenstoestanden behoeven te verhullen om herkend te worden als zielseigen.

Mij dunkt de schrijver kan tevreden zijn, dat naast malle en goedkoope spotternijen over zijn werk, het tot zulk een erkentenis den cynischen schrijver van *Jordaan* en *Levenswee* heeft gedrongen.

Haspels en Aletrino, die ook niet „bij ons" thuis hoorden, de zure Anna, toen nog Jonkvrouwe de Savornin Lohman, zwaaiden hoogen lof aan de eerste romans. Dood of huwelijk beletten hen te constateeren in hoeverre de schrijver in zijn later œuvre de beloften had vervuld door de twee eersten gegeven.

Want van beloften werd telkens opnieuw gewaagd. Natuurlijk, Max was een beginneling, die met zijn eerste boek de eerste passen drukte op glibberige, letterkundige paden. 't Ontbrak niet aan goeden raad, hoe hij zijn voeten moest zetten om niet af te glijden, maar opwaarts te stijgen. Hij was een hoopvol jongmensch, daar twijfelde niemand aan, maar een die nog flink leeren en zich oefenen moest, om eenmaal goed voor den dag te komen.

Welneen! verzekerden anderen, hij worstelde de literaire kinderziekten reeds door. Wat men van hem ook zeggen moge, hij heeft de techniek van zijn vak sinds lang onder de knie, zijn stijl is er te los, zijn dialoog te vlot en te natuurlijk voor. Onkundigheden in compositie en typeering, voor beginnelingen onvermijdelijk, mist men bij hem. Hij heeft blijkbaar reeds menigen roman op zijn letterkundig geweten.

Zoo gemakkelijk schijnt het te zeggen wat hij *niet* is, terwijl tot nu toe geen bij machte schijnt met juistheid te verklaren, wat hij *wel* is.

Het doet er trouwens weinig toe, zooals wij boven zeiden, hoe de schrijver in het burgerlijke leven heet, slechts hetgeen hij noodig vond ons te zeggen verdient onze belangstelling. En dat hij een belangrijk, bijna geheel onontgonnen veld koos, kan niemand ontkennen, hoe hij van de „Ravesteintjes" overigens ook moge denken.

Eens heeft hij buiten zijn romans zich openhartig over zijn

schrijversbedoelingen geuit en wel te dezer plaatse zelf. In een ingezonden stuk, opgenomen in *Boekenschouw* Juli 1914, getiteld *Losse gedachten over Romankunst*, zette hij zijn standpunt uiteen. Na eerst betoogd te hebben, hoe de twee werelden thans scherper dan ooit tegenover elkander staan, zegt hij:

— Consequent zou het zeker zijn — en literair gemakkelijk — alle katholieken te teekenen: zonder uitzondering levend volgens hun hoog ideaal. Helaas! wij weten maar al te goed, hoever daar beneden hun zwakheid blijft, en ook, Godlof!, hoevele andersdenkenden ons stichten en verbazen door de natuurlijke deugden, waarmede hun Schepper hen begiftigde en die zij trouw beoefenen ondanks hun troostelooze, droevige levensopvatting.

Dan verder deze raad aan den romanschrijver:

— Toon hun die personen in de innerlijke zwakte hunner beginselen, of in de sterkte van karakters, die hen hoog boven deze beginselen verheft!

Daarom zeker beeldde hij lauwe, wufte katholieken uit als de familie Eileburg, voor wie hun geloof niets anders is dan een meer of minder ten toon gedragen uiterlijk ornament, dat men, zoodra het beter te pas komt, bedaard aflegt; katholieken, wier zielen niet doordrongen zijn van de levenwekkende idee van hun bovennatuurlijk geloof, die het willen doen passen in hun klein gevoels- en gedachtenkringetje in plaats van er geheel in op te gaan. Met dezen kon men desnoods vrede hebben; zij waren naam-katholieken. Maar was het niet ongepast een lastig, bedillend, soms liefdeloos mensch te teekenen als tante Cécile, die haar halve leven in de kerk en in liefdadige vereenigingen doorbracht en die toch niet er in slaagde haar godsdienst aangenaam en aantrekkelijk te doen zijn? Wat moesten andersdenkenden van zoo'n kwezel denken?

Deze overweging heeft wellicht niet bij Max gerekend; voldoening was het hem zeker genoeg, toen zoovelen beweerden het origineel te hebben gekend, dat voor hem als de vinnige, tactlooze Cécile poseerde.

En zoo stond ook Louise, de edele, ongeloovige vrouw met haar natuurlijke deugden, voor wie niets dan het aardsche bestaat en die zich altijd vreemd blijft voelen in de katholieke levenssfeer, rondom haar.

Er is gezegd geworden, dat *Bij ons* andersdenkenden het gemengde huwelijk nog afschrikwekkender doet toeschijnen dan

katholieken. Inderdaad de welgevoelige, van aard plichtgetrouwe en zelfs strenge vrouw, wie echter alle godsdienstig element vreemd is en blijft, moet zich levenslang een vreemdelinge weten tegenover de familie, waarin zij getrouwd is. Bij gewichtige oogenblikken vooral is schrijnend-pijnlijk de tragiek van haar leven. Als haar zoon geboren is en hij haar dadelijk wordt ontnomen, om door het Doopsel lidmaat te worden gemaakt van een Kerk, waartegenover zij niet alleen onverschillig, maar vijandig staat; bij de uitvaart van haar schoonmoeder, als zij alleen op haar plaats in de kerk blijft zitten, terwijl de anderen ten Hoogtijd zijn opgegaan... bij den dood van haar kind, wanneer haar liefsten zoo heel anders treuren als zij, die geen hope heeft, maar vooral later, wanneer het ontzaggelijke offer van haar gevraagd wordt, haar dochter af te staan, geroepen tot het beschouwende kloosterleven, waarvan zij niets begrijpt, niets begrijpen kan of wil, dat haar een onmenschelijke, matelooze wreedheid toeschijnt.

Het verschil tusschen deze menschen, voor wie er niets bestaat dan deze aarde en wien zelfs *le génie religieux* geheel ontbreekt en de anderen, in wien het katholieke mosterdzaadje is gevallen, is een thema dat Ravestein niet moede wordt uit te werken. Dit is de eigenlijke tendenz in zijn romans, die, zooals *De Maasbode* treffend zegt in haar bespreking van *Stofgoud*, hoewel zij allerduidelijkst en helglanzend als stofgoud het heele boek kenmerkt, niet in 't minst hindert en nergens voorkomt als iets gewilds, iets geforceerds, iets vooropgezets, waardoor het tegenover andere katholieke tendenz-romans — een katholieke roman *moet* een tendenz-roman zijn krachtens zijn katholieke natuur — doet staan als een zuiver akkoord tegenover een dissonant.

Dat zaadje verdort maar al te vaak in rotsigen grond, of tusschen het onkruid, maar daar, waar het vruchtbare aarde vindt, schiet het welig op en brengt heerlijke vruchten voort. Maar zelfs daar, waar het niet tot vollen wasdom is kunnen komen, blijft de wortel vaak nog onzichtbaar groeien of laat het uitgeroeide plantje een ledig na, door niets aan te vullen.

— Trouw nooit een roomsche, raadt in een helder oogenblik Bonny, de gevallen reus, zijn zoon. Hij wist het bij ondervinding, hoewel zij, die hij zich tot vrouw had veroverd, een allertreurigst type was van een katholieke.

— *Dat* blijft altijd tusschen je en als je *dat* meent uitgeroeid te hebben, dan is ook de liefde weg en met de liefde het vertrouwen;

en om haar terug te winnen, verloor de gewetenlooze man zijn gezondheid en verstand.

Dat is het wat Stani en Rita scheidde; beiden begrepen het, dat zij niet toe mochten geven aan hun liefde. Zoowel hij, de ongeloovige, als zij, het roomsche meisje, gaven zonder eenigen strijd niet toe aan de sympathie, tusschen hen groeiend, ontvluchtten elkander, beiden in hun eerlijkheid er van overtuigd dat geluk tusschen hen onmogelijk was, wijl *dat* hen scheidde, voor Rita het hoogste en heiligste, voor hem iets, waarvan hij wist dat het hem eeuwig vreemd zou blijven.

Dat was het ook, hetgeen den afgedwaalden Felix geen rust liet, hem aan zijn ongeregeld leven ontrukte, eindelijk naar het klooster drijft.

Dat vervolgde ook den ernstigen Bruno en den zwakken Jules. Beiden werden katholiek, maar onder den invloed van zijn kokette Irma, wier klein benepen zieltje de grootsche idee van haar geloof niet kon bevatten, dwaalde Jules weer af. Wroeging en zelfverwijt brachten hem terug. Onder den sterrenhemel wordt hij zich de heerlijkheid bewust van het Godsgeloof, dat den gezichtseinder verruimt, de grenzen van het weten uitzet tot in het oneindige, en hervindt langzamerhand de kracht tot overwinning. Bruno daarentegen wordt door de logica van de katholieke leer aangetrokken. Geloovig protestant als hij is, begrijpt hij niet halverwege te kunnen stilstaan, maar te moeten kiezen tusschen ongeloof en de katholieke Kerk. Zijn van nature godsdienstige aard en zijn onberispelijk leven hielpen hem over alle moeilijkheden en deden hem, zonder veel strijd tegen zichzelf, de Waarheid volgen, zoodra zij zich aan zijn geest had geopenbaard.

Ook Lucy in *Aan d'Overkant* door van Hulzen het prachtmeisje genoemd, heeft haar strijd te voeren tegen haar lichtzinnigheid, erfdeel eener slechte moeder en haar geloof, en hoewel een te vroege dood haar de zwaarste proef genadig bespaart, twijfelt niemand er aan, òf zij zou niet als Maud jammerlijk in het *Drijfzand* verzonken zijn.

Onbegrijpelijk lijkt het zeker, dat van katholieke zijde herhaaldelijk aan Max verweten werd, dat hij geen types teekende van èchte, onvervalschte katholieken, in wie de roomsche idée tot volle recht kwam door hun prachtigen levensschouw en hiermede overeenstemmende daden. Men was niet tevreden noch met Pia, de ongetrouwde tante, zich wijdend aan haar familie en toch

op liefdadig en sociaal gebied onvermoeid werkzaam; „met Pauline, de echt christelijke vrouw en moeder, misschien wat strak, maar toch zoo liefhebbend en teer van hart"; met de gezusters Greveling, onder den druk van een onverdiend leed, zich tot ware heldinnen verheffend; met den zoo goed roomschen dokter van Berne, ondanks zijn studentengeschetter, en die, volgens Lucy, electrisch geworden, den katholieken zoovele harde maar hoogst nuttige waarheden zegt; Mia en Rita, beiden innig godsdienstig, konden nog genade vinden, maar Maud leek hun al te afstootend en daarom onwaarschijnlijk. Neen! zoo ontredderd kon en vooral mocht in een roman een roomsch meisje zich niet aanstellen.

Cornelis Veth in de *Nieuwe* (mosgroene) *Amsterdammer* noemde haar een zeer geslaagd nieuw type. Bij haar geloofsgenooten, die helaas! in het werkelijke leven zooveel van haar soort hopeloos in het drijfzand zien afzakken, scheen zij onbestaanbaar. In het *Centrum* verweet de bespreker haar, dat zij later, geheel afvallig geworden, haar ouden godsdienst nog verdedigde, alsof men van zulke onvaste, fladderende naturen niet alles kon verwachten, zelfs dat zij zich aan haar vroegeren, versmaden verloofde nog weer durfde aanbieden om op haar beurt door hem smadelijk te worden afgewezen.

Zoo hebben deze werken naast veel bijval misschien nog meer tegenspraak gelokt, zoowel wat hun opzet als uitvoering dan wel hun streven en doel betreft.

Op alles zoowat is gewezen, veel er over gezegd „bij ons" en „aan d'overkant". Hun innerlijke waarde, zoowel moreel als literair, is meer of minder eerlijk gewogen, soms te licht, dan te zwaar bevonden. Naar de lijnen, door het geheel loopend, werd gezocht, menigeen raakte het spoor bijster, moest den draad, dien hij meende vast te houden, weer laten schieten. De beide eerste boeken van elk dubbeltal brachten de meeste ontstemming, om niet te zeggen verbijstering aan. Men voelde zich vreemd. Roomsche toestanden werden bekeken door onroomsche kijkglazen. Men zag ze beoordeeld door een strenge rechter als Louise, door liefde nog meer ziende gemaakt, men wachtte vergeefs haar bekeering, liet zich misleiden door Jona's liefdeslist. In *Drijfzand* waren het de roomsche vereenigingen, die het moesten ontgelden, de drankbestrijders ergerden zich over eenige grapjes aan hun adres. Met den vooruitstrevenden, actieven kapelaan kon men evenmin vrede hebben als met den conservatieven pastoor. „Zoo zijn er wel

katholieke priesters, maar zoo teekent men ze niet", heette het alweer. De angstige vraag van den al te voortvarenden jongen geestelijke aan zijn meer bedaarden medebroeder in het heilige ambt, toen bittere teleurstelling zijn werk bedreigde, werd nauwelijks gehoord.

— Zou ik te veel hebben gedaan voor de menschen en te weinig voor God?

Evenmin als het antwoord:

— Men kan nooit te veel doen voor God en te weinig voor de menschen.

Vraag en antwoord stellen zijn rusteloozen arbeid op hooger plan, toonen hem ondanks zijn al te grooten ijver en wellicht behaagzucht toch als een echt priester naar Gods hart.

De laatste deelen vielen meer in den smaak. Zoowel in *Aan d'Overkant* als in *Stofgoud* lossen vele dissonanten zich op. Wij zien het vervolg op Alfred's en Louise's, ondanks alle geluk, zoo treurig huwelijksleven, het lijden van hun kinderen, de tweespalt in hun gezin, de ontwikkeling van Pia's nobel karakter, van Gerard's nuttig doktersbestaan, de karakterteekening van de kinderen uit het eerste boek: Bruno, Lucy, Mia, Agnes, ten slotte de drie zusters Elspeet over haar levenservaringen sprekend, zichzelf gelukkig of ontgoocheld voelend.

Het scherpe, bijtende uit het vorige verhaal is hier verzacht, er wordt nog wel gespot en gelachen met Amsterdamschen roomschen kliekjes- en clubjesgeest, zich uitend op den fancy fair; Agnès flapt hatelijke dingen uit over „Roomsch gedoe", maar toch, men voelde zich hier meer op bekend terrein in onverdacht katholiek milieu.

Hetzelfde in *Stofgoud;* daar geen vunzigheidjes meer als in *Drijfzand*, geen rake beschrijvingen over onbeholpenheden in het roomsche kamp, niets wat den onthutsten lezer deed vragen: Wat wil hij eigenlijk zeggen? Naar welk godsdienstig, religieus of sociaal doel streeft hij?

De *Maasbode* in zijn bespreking van het laatste der vier boeken geeft hier wellicht een afdoend antwoord op, als hij getuigt, dat het een weldadigen en duidelijken tendenz heeft, n.l.: Een menschelijk leven kan slechts dragelijk zijn, als over alle dingen en gebeurtenissen het geloof, het godsdienstleven zijn „stofgoud" heeft geworpen. Buiten God bestaat geen waarachtig geluk en „geen ware vrede".

Maar behalve deze bedoeling blijkt nog verder, dat het eveneens in des schrijvers plan lag, aan te toonen hoe groot de macht is van de Kerk over de harten der menschen en hier tegenover te stellen de tekortkomingen van Haar kinderen, voor wier zwakheid het zoo moeilijk is Haar ideaal te bereiken. En van den anderen kant, zooals de *Maasbode* opmerkt, wil hij ons doen zien, hoe ledig hoofd en hart zijn van hen, die Haar troost en steun ontberen, en daarom vasten grond onder hun voeten missen, te vergeefs den „geeuwhonger naar geluk" trachten te stillen. Voor hen flikkert geen lichtje aan den horizon om hen te wijzen op één eeuwigheid, die het werkelijke leven is.

Niemand zal ontkennen, dat deze bedoeling een sterke apologetische waarde bevat en dat men het niet anders kan dan toejuichen, dat een schrijver dit veld heeft gekozen voor zijn romans. In hoeverre hij geslaagd is zijn doel te bereiken, zooals wij uit den greep in de recensies trachtten aan te toonen, daarover is het oordeel al zeer tegenstrijdig. Wat de eene goed bevond, werd vlakweg door den andere tegengesproken. Men is dus vrij: zichzelf een meening te vormen uit al deze elkander weersprekende oordeelvellingen, maar nog beter is het zich niet daaraan te storen, doch zichzelf alleen te raadplegen en te rade te gaan met den indruk door de vier elkander aanvullende en volmakende Ravesteintjes ontvangen.

Zeker is het, dat Max van Ravestein nog veel meer munt had kunnen slaan uit zijn rijk gouden materiaal. Zoo had het huwelijksleven van Alfred en Louise veel uitvoeriger geteekend, vooral dieper moeten gepeild worden. Zijn toenemende onverschilligheid en verflauwing, die echter nooit tot geheelen afval leidde, hadden wij dan beter kunnen aanvoelen.

In *Drijfzand* liet de schrijver een mooie gelegenheid voorbijgaan om ons te verhalen hoe de notaris tot zoo diepen val kwam. Nu komt de catastrophe, ondanks eenige kleine aanduidingen voor den scherpzinnigen lezer nauwelijks voldoende, veel te onverwacht en daarom onvoorbereid. Wij hadden recht gehad te weten, welken strijd hij moest voeren tegen zichzelf, zijn beginselen en tradities. Onze hoop in *Stofgoud*: bij zijn sterfbed hierover iets naders te vernemen, ging ook niet in vervulling. Met eenige regels maakt de schrijver zich wel wat gemakkelijk van den zondaar af.

Ook Rosalie's scrupulante aard was iets nieuws in een roomschen roman en toch iets zeer echts. Zoovelen toch lijden aan deze droevige, pijnlijke kwaal en het had zeker zijn nut gehad, indien

deze scherper in het licht gesteld en tevens haar genezing duidelijk behandeld ware.

Paula's sterke persoonlijkheid lijkt ons eenigszins verzwakt door haar inzinking onder den vreeselijken slag, die haar treft.

Ook had er nog zooveel moois kunnen ontstaan uit de verhouding der beide vrienden Hans en Stani, bij zooveel tegenstelling zoo gelijk. De eene sterk door natuurlijken aanleg, de andere zwak van aard, temperamentvol, levenslustig en toch door zijn opvoeding en beginselen de zoo ingetoomde roomsche jonkman geworden.

Over het algemeen geeft Max van Ravestein liefst enkel de lijnen aan en laat het den lezer over deze verder uit te werken en in zijn geest de teekening te voltooien, die hij zichzelf heeft voorgesteld. Vandaar ook dat de verhalen — hij koos tot zijn genre het familieverhaal dat thans in binnen- en buitenland weer meer in de mode komt na den conflictroman van de laatste jaren — voor velen onbevredigend sluiten; men zou nog zoo gaarne willen weten hoe het dezen en dien verder in het leven ging.

Door de vervolgen is aan dezen weetlust wel eenigszins voldaan. Zal de toekomst nog meer verklaringen en ophelderingen brengen? Zal Max van Ravestein de vele goede raadgevingen, hem zoo welwillend toebedeeld, nog eens benutten? Of heeft hij zijn laatste woord gezegd?

Nieuwe vragen, die het geheimzinnige vraagstuk al weer doen opwerpen.

MELATI.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen

W. Mulder vertelt in *Studiën: Uit het Rijk der Dooden* en de inleiding van zijn artikel is eene zeker niet onnoodige verklaring van wat hij bedoelt te geven onder dezen suggereerenden titel. „Ik bedoel vooral de naïeve overtuiging, die nog lang na de prediking van het Christendom, tot op heden blijft voortleven, dat de dooden, hetzij individuen of geheele geslachten, blijven ingrijpen in het lot der levenden: dat er een doodenmaatschappij bestaat hier beneden, naast het nijvere jagend-drukke en zichtbaar-tastbare leven der menschenmaatschappij. Sporen van die doodenwereld aan te wijzen, al zijn zij haast uitgewischt in de veel betreden paden van het moderne leven, ziedaar het pogen in dit opstel".

Dan bespreekt hij of deelt ons mede verschillende verhalen, welke heden ten dage nog voortleven onder het volk, over de „Witte Wieven".

P. Hoenen wijdt een waardeerend woord aan *De Scheikundige Adolf von Baeyer,* die 20 Augustus 1917 overleed. In 1905 werd hem de Nobelprijs toegekend, eene onderscheiding, welke hij als een der grootmeesters van de synthetische organische chemie ten volle verdiende. Hier wordt hij vooral herdacht als „de man van de kunstmatige, de synthetische indigo en als zoodanig verdient hij algemeen te worden gewaardeerd".

In 1865 besloot Baeyer zijn krachten aan een indigosynthese te beproeven. Wat was er noodig om kans op succes te hebben? Eerst en vooral: tenminste ongeveer een idee van wat men de structuur der indigo noemt. De stof zelf was bekend en ook haar samenstelling uit de elementen koolstof, waterstof, zuurstof en stikstof; maar de wijze waarop deze elementen aan den bouw deelnemen, was geheel en al onbekend; men kende het huis van buiten, maar de plannen, waarnaar het gebouwd was, waren nog een raadsel en waren ook niet uit het uiterlijk af te leiden.

Het was een lang en moeielijk werk de structuur der indigo te achterhalen, maar Baeyer slaagde erin en de wetenschappelijke synthese van indigo werd door hem in 1878 gerealiseerd. „Eerst in 1880 vond Baeyer een methode die hem geschikt voorkwam, om er patent op te nemen en om ze in het fabriekslaboratorium verder te laten bestudeeren. De „Badische Anilin- und Sodafabrik", die het procédé uitwerkte, kon echter nog geen artikel in den handel brengen, goedkoop genoeg om de concurrentie tegen de natuurindigo met succes te beginnen. Dit is haar pas gelukt, toen zij de synthese, door Heumann in 1890 gevonden (Baeyer had na 1884 de indigo-studie laten varen) en die in de fabriek nog een zevenjarige ontwikkeling moest doormaken, benuttigde om (in 1897) haar „indigotine" of „Indigo-Rein" op de markt te brengen".

G. J. J. Louwerens schrijft zijn 2de artikel over *Augustinus' Belijdenissen* (vertaling van Mr. Frans Erens). We hebben zelden zoo'n waardevolle en meesterlijke beoordeeling gelezen en twijfelen dan ook niet of Mr. Erens zal er blij meê zijn en zich voornemen gretig gebruik te maken van deze hoofsche, zeer wetenschappelijke kritiek, om bij een volgende uitgave er zijn voordeel mee te doen.

Fred. de Bruyn stelt de vraag: *Is het spiritisme van Lodge wetenschappelijk en Christelijk?* In het jaar 1913 was professor Sir Edward Schäfer president van de „British Association for the Advancement of Science", en kwam vertellen in zijn rede op de algemeene vergadering, dat het leven niets meer is dan een scheikundig proces. Een jaar later bepleit, bij dezelfde plechtige gelegenheid, de toenmalige president Sir Oliver Lodge het essentiëele verschil tusschen levende en doode stof, de persoonlijkheid van den mensch, zijn onsterfelijkheid.

„De spreker, hoewel een geloovig Christen, ontleende zijn

bewijzen niet aan den Bijbel of aan de openbaring, maar uitsluitend, zooals het voor die gelegenheid paste, aan de natuurlijke rede... Ik weet zeker, zegt hij aan het slot zijner rede, dat eenige mijner vrienden aan de andere zijde des grafs nog leven, ik heb met hen gesproken. Gemeenschap met de dooden is mogelijk, is een feit. De gestorvenen trachten met ons in relatie te komen en dat gelukt hun. Gemakkelijk is het niet, er moet aan zekere voorwaarden voldaan worden".

Wat heeft men nu te denken van die spiritistische ervaringen van Lodge?

Raymond, de jongste zoon van Lodge, viel 14 Sept. 1915 aan 't front bij Yperen. De vader, later ook de andere familieleden, zochten en vonden (naar zij zeggen) door middel van mediums contact met den overledene.

Hierover heeft Lodge nu een boek uitgegeven: Raymond *or Life and Death with examples of the Evidence for survival of memory and affection after Death.*

De Bruyn zegt: Raymond is een tragisch boek. Een liefhebbend vader put er zijn troost in een quasi-gemeenschap met zijn afgestorven kind; een groote geest stelt zich tevreden met bewijzen, die hij op zuiver wetenschappelijk gebied zelf als onvoldoende zou afwijzen; een edel mensch verkondigt aan de menschheid met de beste bedoelingen een leer, die verderfelijk en gevaarlijk is; een geloovig Christen verkondigt stellingen, die niet strooken met het geloof en geeft zich af met praktijken, die door zijn eigen kerk veroordeeld zijn. Het is een tragisch boek. Maar juist daarom heeft het in Engeland grooten opgang gemaakt; ook omdat het occulte, het geheimzinnige een sterke aantrekkingskracht heeft voor menig hoofd en hart en omdat er zoovelen zijn die met den schrijver het verlies beweenen van een dierbare, slachtoffer van den wreeden krijg".

Verder krijgen wij, en in een volgend artikel nog meer, proeven uit dit boek. Ik kan het niet helpen, maar dat een scherpzinnig geleerde als Lodge zulke dingen aanneemt is mij te machtig. Al die spiritistische proefnemingen lijken zoo kermisbeerachtig.

Toen ik den inhoud van *De Beiaard* even overzag, voelde ik mij gedwongen uit menschelijke nieuwsgierigheid te beginnen met het laatste artikel der aflevering: *Hoogeschool-allures* door dr. H. v. d. Velden. 't Is een stevige philippica (zonder venijn tegen wèlken Philippus, verzekert de schrijver) tegen de Hoogeschoolallures der Bossche Leergangen. De grieven zijn: splitsing der Leergangen in universitaire faculteiten, met plechtig faculteitsbestuur; veranderde titulatuur der leeraren, die nu lectoren of hoogleeraren genoemd mogen worden; toevoeging van een Academie voor beeldende kunsten, van een Handelshoogeschool, uitreiken van eigen graden, diploma's, doctorsbul.

De schrijver vraagt: „waarom het voor de Leergangen bereikbare geofferd aan grootdoenerij?"

„Men houde in, eer het te laat is: c'est le ridicule qui tue" —.

Gerard Brom geeft een uittreksel (*Godsdienststudie*) uit de rede voor de Unie van Kath. Studentenvereenigingen, onlangs te Utrecht gehouden. Fijne psychologische trekjes naast soms weer ietwat verrassende opmerkingen en, op het eerste gezicht althans, een weinig paradoxale beweringen; over het geheel mooi toch en leerrijk.

B. M. Molkenboer dringt aan op eerherstel van *Savonarola*, gelijk hij verleden jaar reeds deed in eene lezing voor het Amsterdamsche Geloof en Wetenschap. Het loont zeker de moeite deze ernstige studie te lezen; en de vakkundigen die het met den schrijver misschien niet overal eens zijn, mochten hunne bezwaren wel eens voor den dag brengen: „du choc des idées jaillit la vérité".

A. J. Kropholder heeft eene studie *Over Bouwkunst* en geeft als de grondbeginselen, welke in alle groote bouwperioden de kunstenaars in meerdere of mindere mate tot leiddraad gediend hebben en voor de bouwkunst van onvergelijkelijke waarde zijn, deze twee: dat het geheel en ieder onderdeel een vorm worde gegeven, die 1^0 een kennelijk uitvloeisel is van het doel waarmede men bouwde en 2^0 den aard van de toegepaste bouwstof doet spreken. Met eenvoudige teekeningetjes verduidelijkt de architect zijne uiteenzettingen, en men komt gemakkelijk tot de conclusie, als men zijne regels toetst aan de werkelijkheid, dat er naar hartelust door allerlei slag van bouwers tegen deze principiepen gezondigd wordt.

Wetenschappelijke Bladen wijdt een artikel (naar Camille Mauclair) aan den grooten beeldhouwer *Auguste Rodin*, in wien Frankrijk den grootsten kunstkenner verliest van onzen tijd.

Als een arme, onbekende werkman begonnen, heeft Rodin's genie gezegevierd en hem roem en rijkdom gebracht, ofschoon de haat en miskenning der naijverigen hem geheel zijn leven heeft achtervolgd.

De schrijver vraagt en antwoordt: „waarom is Rodin zoo heftig aangevallen en verdedigd? Omdat, al van den aanvang, van zijn eerste tentoongestelde werk, van zijn *Age d'Airain* af, zijn arbeid de onafwendbare terugkeer van een vergeten traditie beteekende en een onherroepelijke veroordeeling van de geheele moderne beeldhouwkunst, zoodat geen verzoening mogelijk was tusschen dezen uit de duisternis opgedoken eenling en de aan gemakkelijke overwinningen gewende moderne kunstenaars, die zich door zijn meesterschap bedreigd achtten, en hem, wat zij ook in het openbaar mochten zeggen, in hun innerlijk genoeg wisten te schatten om te begrijpen, niet alleen welk een gevaarlijk mededinger, maar ook welk een te vreezen rechter hij, zonder het misschien te willen, onvermijdelijk voor hen was".

Elders komt in deze aflevering nog voor: *een woord van Rodin aan jonge kunstenaars.* Rodin wilde niet dat deze woorden tijdens zijn leven zouden worden openbaar gemaakt. Hij zeide tegen zijn

secretaris: „Ce sont des paroles trop ambitieuses de la part d'un vivant. Gardez cela. Vous imprimerez ces conseils plus tard". Het stuk is te lang om het hier in zijn geheel af te drukken, maar wij kunnen ons niet weerhouden eenige raadgevingen over te nemen:

„Bemint met eerbiedige bewondering de meesters die u zijn voorgegaan", — — — „maar wacht u ervoor uwe voorgangers slaafs na te volgen. Eerbiedigt de traditie, maar onderscheidt daarin het eeuwig vruchtbare: de liefde voor de natuur en de oprechtheid. Deze zijn de twee machtige hartstochten der genieën".

„Weest geduldig! Rekent niet op inspiratie. Er bestaat geen inspiratie. De eenige hoedanigheden van den kunstenaar zijn wijsheid, oplettendheid, oprechtheid, wilskracht".

„Om kunstenaar te kunnen zijn, moet men eerst mensch zijn. De werkelijk welsprekende, zeide Pascal, weet niet wat welsprekendheid is. En de ware kunstenaar denkt niet aan kunst".

„Luistert naar juiste beoordeelingen. Gij kunt ze gemakkelijk herkennen. Het zijn die welke overeenkomen met twijfelingen, die gij reeds bij u zelf hadt voelen opkomen. Laat u niet beinvloeden door critieken, waarvan uw geweten de juistheid niet erkent".

„Vermorst uw tijd niet met het aanknoopen van betrekkingen in de uitgaande wereld en in politieke kringen. Wel zult gij velen van uw kunstbroeders door intriges eer en geld zien oogsten; maar dit zijn geen kunstenaars".

„Heden ten dage helaas, overreedt men de arbeiders om hun vak te haten en hun eigen arbeid te beschadigen. De wereld zal eerst weer gelukkig zijn, als alle menschen kunstenaarszielen zullen hebben, dat wil zeggen, als alle menschen liefde zullen hebben voor hun arbeid".

Een verkort artikel wordt opgenomen van prof. L. Bianchi te Napels onder den titel: *De nationale worstelstrijd in de Italiaansche streken van Oostenrijk.* De professor komt betoogen dat Italië eigenlijk in den strijd is gegaan om de ergerlijke wijze waarop Oostenrijk zijn Italiaansche orderdanen behandeld heeft. De redactie der *Wetenschappelijke Bladen* laat eene noot voorafgaan, waarin zij als hare meening geeft dat Italië uit den strijd had moeten blijven. Die noot aanvaarden wij liever dan het gansche pleidooi van Bianchi.

Onze Eeuw brengt ons een eerste artikel van Wiboka met den titel *Marine-Varen.* De schrijver is niet bang voor een beetje ironie, zooals wel blijkt uit deze rinzige maar toch wel smakelijke bladzijde:

„Ik voel de poëzie van het zeemansleven, ik heb het lief. En bovendien, zoo goed als ik ouden wijn prefereer boven jongen, en zooals b.v. bijna alle oude kunst voor mij een grooter charme heeft dan die van nieuwen datum, zoo houd ik daardoor ook wel van onze stokoude Nederlandsche oorlogsschepen. Ik adoreer deze

goede „Tromp", die me nu rond de aarde voert, al gaat het dan ook met een wielrijdersvaartje. Goedig idee voorwaar. Zoo'n fietstochtje van Indië, steeds maar de zon tegemoet, naar Holland. En och, het blijkt zoo onvruchtbaar, je over Hollandsche laksheid boos te maken, al lijkt het ongeloofelijk, als je die groote, rijke, uitgestrekte schoone wereld van Insulinde hebt leeren kennen, dat daar in totaal vier van deze vechtschepen met nog wat even onbeduidende kleinere vaartuigen rondvaren, om dit kostelijke rijk tegen elken begeerigen buitenlander te verdedigen. En als je naast die oorlogsvloot de schitterende Hollandsche koopvaardijvloot beschouwt, die geweldige moderne vrachtstoomers, groot en snel, als de allerbesten van welke vreemde natie ook, schepen, die over alle zeeën kruisen en elke oceaanhaven bezoeken, dan lijkt de assurantie-premie die Holland in den vorm van deze ten eenenmale onvoldoende oorlogsscheepjes betaalt voor het veilig bezit van al die kostelijke schatten, wel wat heel laag gesteld. Maar nietwaar, de Hollanders houden de koppen koel en nuchter, en bleven, geholpen door een flinke dosis goed geluk, tot nu toe zelf buiten dezen oorlog, en mogen toch wel verwachten dat de beleefde bescheidenheid der vreemden ons Indië onaangetast zal laten. Alleen blijft het jammer, dat we nog een comedie spelen. Laten we dan liever den dwazen schijn op zij stellen, en laat ons alleen aanhouden en bouwen, wat aardige mooie scheepjes voor vlagvertoon in den vreemde. Elegante mooie witgelakte jachten met maximum comfort en luxe, en minimum militair personeel uitgerust. Maar met een goede Hongaarsche „Band", en vrouwen en bloemen aan boord, om met veel smaak en gratie, veel kleur en geur en fleur, de officieele recepties en festijnen in het buitenland te vieren. Alle gedachten aan schieten en oorlogvoeren worden als uiterst achterlijk en dom buiten gesloten. En nu ja, als kleine hulde tegenover het krijgshaftig verleden kunnen wat portretten van zeehelden en een enkel licht coquet kanonnetje geduld worden, om in vreemde havens mee te salueeren voor de natievlag..."

Jhr. Mr. H. Smissaert bespreekt *de Werking der Risico-overdracht.* Wij verwijzen de belanghebbenden naar het artikel, dat van te speciaal belang is om hier te worden weergegeven.

Dr. N. J. Singels heeft het over *Toen en Nu*: „verrassend is het zeker voor den beoefenaar van taal, letterkunde, geschiedenis van de oude Grieken en Romeinen, reeds dáár te vinden, wat men merkwaardig nieuw vond in dezen tijd". En dan vertelt hij van onderaardsche mijnen en rookmaskers en luistergangen bij de Romeinen, geldcrisis en oorlogsleeningen.

„Hoe staat het met de Romeinsche namen?"

Met welk een eerbied lazen wij in onze kinderjaren de verhalen der Scipio's, van Romulus en Remus, van Scaurus, van Mucius Scaevola, van Decius Mus!

Hoe weinig wisten wij, dat die weidsche namen, vertaald, ons

plat in de ooren zouden klinken, hun aureool en heerlijkheid zouden verliezen. Wat klinkt het verheven dat Cornelius Scipio met zijn zegevierende legioenen de Carthaagsche legermacht vernietigt! Hoe gansch anders luidt in onze ooren de eenvoudige naam Kees Stok, Cornelis Scipio! Of Blaesus, de *lispelaar*; Scaevus, de *linksche*; Claudius, de *manke*; Strabo, de *schele*; Scapula, *schouderblad*. Wat zou het vreemd klinken en plat, wanneer wij Keizer Augustus in zijn wanhoop na Varus' nederlaag in het Teutoburgerwoud, lieten roepen: „Krombeen, krombeen, geef mij mijn legioenen weer!" terwijl wij ons herinneren de historische woorden, zoo machtig klinkend: Vare, Vare, redde mihi legiones!"

Zoo gaat de schrijver voort en ontdekt het nieuwe in het oude.

„Het tegenwoordige wortelt in het verleden. Wat oud is, was eenmaal nieuw, maar óók: wat nieuw is of zoo heet, is reeds óveroud, wanneer men slechts eeuwen wil terugzien en het daarin wil opsporen".

Prof. dr. F. Krämer vervolgt de *Reuter-herinneringen*. Een aardige en toch droef-stemmende episode uit het leven van Fritz Reuter deelen wij hier mede.

In *Festung tid* komt de bekentenis voor, dat „de liefde voor hem is verloren gegaan". Lang na Reuter's dood werd de zin dezer woorden opgehelderd.

Hij was verliefd geworden op Frida von Bülow, de mooie dochter van den commandant te Doemitz. Toen deze dat bemerkte was het gedaan met den liefdesroman; Reuter werd naar de wacht gezonden waar zijn kwartier was, en het schaakspel, de gezellige maaltijden en avonden, het was alles uit!

Wat later kwam er brand in het commandantshuis en Reuter bracht redding. Toen volgde een komisch en toch pijnlijk tooneel.

„De oude heer von Bülow riep Reuter bij zich en zei: „Nu zijt gij onze redder geweest, en daarvoor bedank ik u. Maar dat gij de ridder van mijne dochters wilt zijn, daarvoor bedank ik u ook. Neem eens een stuk papier. Ziezoo, schrijf nu eens op: Ik ondergeteekende, student in de rechten en staatsgevangene op de vesting Doemitz, verklaar, dat de dochters van den commandant mij van dit oogenblik af onverschillig zijn. Laat nu eens zien. Ja, zoo is het goed. Kom van avond om zes uur weêr een partij schaak spelen".

Het oude leven werd hervat. Getrouw aan zijn woord sprak noch schreef Reuter meer een woord over de zaak aan de jonge Frida. Alleen nu en dan zond hij haar een vers, zooals hij op Kerstmis en bij andere gelegenheden gewoon was te doen, en deed dit dan door het jongere broertje. En Frida? Zij scheurde het vers terstond aan kleine stukken, en gaf als antwoord, „dat zij zoo handelde met hetgeen haar door den heer Reuter gezonden werd". Maar... de stukken gaf zij niet terug, en lange jaren daarna, toen beiden reeds overleden waren, heeft haar zuster

verteld, dat zij ze medenam naar haar kamer, ze zorgvuldig met eindelooze moeite aan elkaar plakte, en dan — en ook later — las en herlas. — — —

Reeds jaren lang gehuwd, bezocht Reuter de dames Von Bülow, die geen van allen getrouwd waren en na den dood harer ouders te Schwerin waren gaan wonen; en dat niet eens maar meermalen. Vergeefs echter vroeg hij dan naar Frida „die hem toch ook wel niet geheel zou vergeten wezen?" Frida was altijd uit, of op reis, of uit logeeren.

Zoo bleef het, tot in 1874, Reuter's sterfjaar. Toen kwam op een zomerdag eene eenzame dame in Eisenach en legde een bloemkrans op zijn graf: het was Frida von Bülow.

„Het was", zoo schreef haar zuster, „de eerste, de laatste en eenige liefdesgave van haar, die hij zoo hartstochtelijk had bemind".

PANTA.

NIEUWE UITGAVEN

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE

Broere (C.). Dithyrambe op het Allerheiligste. Toegelicht door J. C. Alberdingk Thijm S. J. (116). N. V. de R. K. Boekcentrale, Amsterdam.

In het gedenkboek van „Katholiek Nederland" schreef ik in 1913 deze woorden:

„In de vestibule van Hageveld staat een door Stracké vervaardigd wit marmeren borstbeeld van Cornelis Broere, met het opschrift: *Nulla tuum nomen delebit oblivio,* „geen Vergetelheid zal ooit uw naam uitwisschen". En het is te hopen voor onze eigen eer dat die belofte vervuld blijve. — C. Broere werd geboren te Amsterdam (1803). Hij studeerde te Kuilenberg en Hageveld, totdat in 1825 de Seminaries werden opgeheven. In 1829 volgde hij Mgr. van Bommel naar Luik, waar hij zijne theologische studiën voltooide. Priester gewijd in 1834 was hij achtereenvolgens leeraar der Wijsbegeerte te Hageveld en professor der Kerkelijke Geschiedenis aan het groot Seminarie te Warmond. Hier overleed hij, na een prachtig besteed leven, den 28 December 1860.

Van dezen geleerde en rijken kunstenaar heeft J. A. Alberdingk Thijm naar waarheid kunnen getuigen: „jaren aan jaren heeft, niet ver van Leiden, een man gewoond, die zeker tot de schitterendste genieën te rekenen was, welke op onzen vaderlandschen bodem het licht zagen. Hij was een wijsgeer van nature, een diep en vruchtbaar denker, doorbelezen in de schriften der heidensche wijzen, der kerkvaderen, der latere Duitsche en Fransche filosofen. Hij schreef een geheel eigen echt Hollandschen, harmonischen,

rijk gekadenseerden stijl. Als æsthetikus bizonder, als dichter, als begaafd met hemelsche aanblazing, stond hij zoo hoog, dat weinigen bij hem te vergelijken waren".

Iemand die zoo wordt geroemd door zijn tijdgenooten, moet inderdaad wel overtuigende blijken hebben gegeven van superieur talent.

Doch hoe overtuigend die blijken ook waren, wij moeten eerlijk zijn en bekennen dat hij niet heeft geschreven voor de groote menigte. Evenals Augustinus, Thomas van Kempen, Dante, nooit geheel toegankelijk zullen zijn voor den niet-katholiek, al brengt de mode meê dat zij deze vernuften roemen, even vast zal voor hem Broere's *Dithyrambe* op het Allerheiligste (1845) een onverstaanbare hymne wezen. Wij gelooven zelfs dat de kring van de kinderen des huizes, die volkomen de jubileerende stem van den ouderen broeder verstaan, steeds kleiner en kleiner wordt. Maar een reeks van kunstzinnige en geleerde mannen hebben toch hun licht doen schijnen op de diepe beteekenis van dat gedicht: J. A. Leesberg, A. M. C. van Cooth, Dr. Schaepman, P. Fr. Derksen, J. C. Alberdingk Thijm. En wij hebben met blijdschap gezien dat een Hollander, J. Bollen, verleden jaar een bewonderenswaardige Duitsche vertolking heeft gegeven in *Gottesminne* (Juni 1912).

Zoo schreef ik, en hoopte (niet vrij van bange voorgevoelens) dat het „Nulla tuum nomen delebit oblivio" zou verwezenlijkt worden, evenals de voorspelling van Professor J. A. de Rijk:

> Uw werk is niet vergaan. Uw lauwers bloeien weêr:
> Wij leggen ze als een krans aan uwe voeten neer.
> Neen, geen vergetelheid zal ooit uw naam verdelgen.

En die verwachting heeft thans steviger grond gevonden, nu de Amsterdamsche Boek-Centrale een fraaie tweede uitgave bezorgt van de „Dithyrambe", toegelicht door Alberdingk Thijm S. J. Met dezen leidsman moet het gemakkelijk vallen door te dringen in zin en schoonheid van dit gedicht en kan weer groeien het aantal van de kinderen des huizes, die wèl volkomen de jubileerende stem van den ouderen broeder verstaan!

En 't was een goede gedachte der uitgevers naast het oorspronkelijke de keurige en knappe duitsche vertaling te plaatsen van Bollen. Deze mag helpen om het verheven loflied ook bekend te maken aan de overzijde onzer grenzen.

Geen zorg en moeite werd gespaard om het uiterlijk zóó schoon mogelijk te maken: een prachtig schrijn voor een kostbaren schat.

A. Gielen

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Monfat (A.) Les vrais principes de l'éducation chrétienne, rappelées aux maitres et aux familles. Pierre Téqui, Paris.

De wakkere uitgever, die zijn zaak naar Parijs heeft moeten verleggen, ziet nog kans ons vrij geregeld zijne uitgaven te zenden.

Maar ik moet eerlijk zijn; dit boek is mij niet geheel meegevallen: het is niet praktisch genoeg. Zeker, de princiepen worden goed aangegeven, maar er wordt te veel gepreekt, zou ik zeggen, en daardoor wordt alles te wijdloopig. Zoo vinden wij heele hoofdstukken, die ongetwijfeld goed zijn, maar die even als beginsel opgezet in weinige woorden, genoegzaam zouden voldoen: de titels zeggen al genoeg: l'éducation de la jeunesse est une œuvre céleste enz. — L'éducation a pour but de former l'enfance selon l'évangile, en zoo gaat het voort. Dat zijn volmaakt juiste stellingen, maar bij slot van rekening blijven het toch algemeenheden, en zij die het boek zullen lezen, zijn hoogstwaarschijnlijk van die waarheid al lang overtuigd.

Neen, wij moesten eens een katholieken Foerster of Payot hebben, die zouden inderdaad praktisch helpen aan het moeilijke werk der opvoeding. A. GIELEN

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Boer (J. W.) De Gek.

Het boek is goed geschreven, ofschoon de drukke, opgewonden stijl en het filmachtige der gansche voorstelling op den duur vermoeiend werken.

Om den inhoud evenwel kan ik het boek niet alleen geen woord van aanbeveling meegeven, maar moet ik het beslist afkeuren.

De jonge reserve-officier, die een meisje van de straat heeft opgeraapt en haar later met behulp zijner moeder opvoedt om waardig zijne vrouw te kunnen worden, moge sympathiek zijn. De omgeving is het allerminst: allemaal „vuilbekkende" soldaten (de Rotterdammers schijnen hierin meester te zijn), sexueel gedegenereerde en zelfs ziekelijk aangetaste officieren, verleidende juffertjes, en al dergelijk gespuis. L. ROVINA

Bourget (P.) De beteekenis van den dood. Amsterd., R. K. Boek-Centrale.

In *Boekenschouw* werd *Le sens de la mort* reeds besproken, en wie zich nog herinnert hoe wij dachten over dit boek, zal begrijpen waarom wij thans eene vertaling van harte welkom heeten.

Met Marsal, den assistent van den beroemden chirurg Ortégue kunnen wij de feiten aldus samenvatten:

„Ik zie aan den eenen kant een hoogstaanden man, Ortègue, voorzien van alle verstandelijke wapenen en overladen met alle gunsten van het lot. Plotseling plaatst de dood zich op zijn weg. Hij gaat dien te lijf met een zekere leerstelling. Hij kan zich niet aanpassen. De dood is voor hem (den ongeloovige) de vernietiging

van zijn innerlijk zieleleven en de diepliggende krachten van zijn gevoelsleven komen daar tegen op... Hij eindigt met dien geheelen ondergang van zijn wezen met verheven grootheid te aanvaarden (dit is niet waar, hij pleegt zelfmoord en dit is lafheid. Red.), maar die grootheid is de berusting van een, die door den bliksem is getroffen. Dit is het eerste geval. — Daartegenover staat het tweede geval: een heel eenvoudig man, luitenent Le Gallic, een man van de daad, maar van de bescheiden daad. Zijn intellectueele opvatting van de wereld is ook bescheiden. Hij heeft zichzelf geen leerstelling gevormd, hij heeft die gekregen. Een Ortègue ziet daarom op hem neer; met recht? Brengt een Le Gallic zonder het te weten, bij de vertolking van het leven niet den grond mee van een eeuwenoude ervaring? Ook voor hem rijst de dood op. Zijn geërfde geloof stelt hem in staat om dien dadelijk te aanvaarden, om er nieuwe kracht uit te putten, om er zich zelf en anderen mee te verrijken. Zijn zinnenleven past zich aan, omdat hij volgens zijn leerstellingen zijn lijden en zijn doodstrijd kan opdragen als een offerande, die dengenen die hij liefheeft, ten goede zal komen. Zijn intellectueel zieleleven past zich eveneens aan. Hij zelf geeft daarvan het bewijs door van zijn „zaligheid" te spreken. Die zaligheid is de instandblijving van het beste deel van het wezen. Zijn berusting is geestdrift, blijdschap, liefde. Waar de ander te kort schiet, daar overwint hij. — Voor Ortègue is de dood een verschijnsel als een ramp, iets wat het midden houdt tusschen een hinderlaag en een dwaasheid. Voor een Le Gallic is de dood eene bekrachtiging, eene volbrenging. Wat hieruit te besluiten? Dat van de twee veronderstellingen over den dood, die ik in verband met deze mannen beschouwd heb, de een *bruikbaar* is, de andere niet". Zoo besluit Marsal: „De dood heeft geen zin, indien hij slechts een einde is; hij heeft eene beteekenis, wanneer hij een offer is".

Marsal is nog geen christen, maar zijn rationalisme begin te verdwijnen en wij, die gelooven, kunnen zeggen dat hij gelijk heeft met eindelijk eens de oogen te openen voor eene „waarheid, die zoo onder het bereik ligt".

A. GIELEN

Chesterton (G. K.) Avonturen van Pater Brown. Bussum, Brand. (133) f 1.50.

Deze avonturen zijn een kolfje naar de hand van de detective-liefhebbers. De veelzijdige G. K. C. laat hier aan zijn fantasie den vrijen loop; zijn speelsch vernuft en fijne psychologische zin komen hier tot hun recht... ten minste min of meer. Hij evenaart stellig den roem van Sherlock Holmes en diens geestelijken vader Conan Doyle, ofschoon het toch een heel ander genre is, waarop Chesterton ons onthaalt. De vernuftige ontdekker en strak-logische redeneerder en ontrafelaar van de meest onmogelijke gevallen is hier een naar het uiterlijk hoogst naïef (door Chesterton zelf tamelijk als een halve idioot voorgestelde) geestelijke.

Een pater, zooals de vertaler zegt, is de man eigenlijk niet. Het Engelsche „father" staat zoowat gelijk met ons „eerwaarde" en met het Fransche, ook zoo vaak verkeerd vertaalde „abbé". Maar hij is in elk geval een priester-heerschap, die met zijn ervaring en menschenkennis bij een kwiek combinatievermogen, heel wat weet te ontraadselen. Ik geloof dan ook dat Chesterton alleen een geestelijke van hem heeft gemaakt, om die menschenkennis en dat diploma-logica te kunnen verantwoorden.

En nu nog eene waarschuwing. De lezer, die als bij andere detective-verhalen leest om de geschiedenis, om de spanning, zal hier worden teleurgesteld. Dan vindt hij het weinig belangrijk, en zal liever zoeken naar andere gevallen. Maar als het hem te doen is om de menschkundige opmerkingen van G. K. C., dan krijgt hij pret en smaak in het boekje.

Laat mij een enkel voorbeeld geven van hetgeen ik bedoel. Als er een moord is gebeurd en al de aanwezigen verklaren dat er absoluut niemand is geweest, besluit Chesterton niet tot de onmogelijkheid van het geval, maar hij of Brown vragen zich af: wanneer en onder welke omstandigheden zegt men dat er niemand is geweest, als er wel degelijk iemand is geweest?

Hij vraagt b.v. een dame of zij alleen thuis is, en haar antwoord zal zijn: ja!, ofschoon er misschien een drietal bedienden in huis zijn. Maar stelt een dokter tijdens een epidemie dezelfde vraag aan dezelfde dame, dan zal zij zich zonder twijfel de aanwezigheid der bedienden herinneren.

Dit beginsel past Brown nu toe om den moordenaar te ontdekken: hij is de brievenbesteller en omdat men hem niet verdenkt, als iemand die gewoon in- en uitgaat, zeggen de getuigen dat zij „niemand" hebben gezien.

Van deze en dergelijke trekjes wemelt het boek en zij maken eigenlijk de aantrekkelijkheid uit van het verhaal. Toch hebben wij den anderen Chesterton liever. A. GIELEN

Flaubert (Gustave) Mevrouw Bovary.

Het boek staat met name op den Index en wij behoeven er dus niet verder op in te gaan.

Huch (Ricarde) De Zaak Deruga. Amsterd., Holkema en Warendorf. f 3.90, geb. f 4.50.

De *Haagsche Courant:* „Wat een zuiver mooi boek heeft Ricarda H. ons gegeven met „De Zaak Deruga"! Hoe prachtig objectief heeft zij het gebeuren aangekeken... In één woord: een mooi, gaaf boek, dat eveneens uitstekend vertaald is".

De *N. Arnh. Courant:* „'t Is een uitstekend werk, tintelend van geest, humor en fijne ironie. Dat het boek voorts een welgelukte charge is van het optreden van sommige rechterlijke ambtenaren tegenover beklaagden, maakt het boek niet minder aantrekkelijk".

Het N. v. d. Dag: „Dat een roman boeiend en toch lyrisch

van opzet en ontwikkeling kan zijn, bewijst „De zaak Deruga".

De *N. Arn. Courant* slaat den spijker op den kop, geloof ik: 't is een charge, een ironisch verhaal, en wie dat voorbijziet, kan er niet veel aan hebben.

Deruga's gescheiden vrouw is overleden en heeft bij testament haar vermogen vermaakt aan den dokter. Een aanverwante baronesse betwist deze erfenis en Deruga wordt beschuldigd zijne vrouw te hebben vermoord. Werkelijk heeft Mevrouw Swieten haar man gevraagd (de brief is er nog als bewijs) haar te willen dooden om haar te verlossen van ondragelijke lichaamssmarten. Hij had daarop zijne vrouw vergiftigd. En nu volgt een verslag van het proces: de dwaasheid der rechters, de verklaringen der getuigen, de houding van den beklaagde, alles wordt haarfijn weergegeven. En... de beschuldigde wordt vrijgesproken.

Eene dochter van de baronesse zal nu de erfenis moeten binnenhalen, en de moeder biedt haar kind aan Deruga ten huwelijk. Maar deze wijst het voorstel af, en schijnt van plan vrijwillig het hoekje om te gaan. De baronesse snikt en schreit... en vraagt, aan wie hij zijn vermogen denkt te vermaken. „Aan de vriendin mijner vrouw", zegt de onvermurwbare dokter en de adellijke druipt af.

Het kan alleen voor volwassenen, die wat ironie verstaan, geschikte lectuur worden genoemd. M. WALRE

Leacock (Stephen). Nonsens Verhalen. Rijswijck, Blankwaardt en Schoonhoven. f 0.95.

Nonsens Verhalen, nu ja, die zijn er meer, ook al staat het er niet zoo eerlijk boven. Wij zullen eens hooren, hoe de schrijver (die vroeger ons vergaste op zijn „dwaze invallen"), zijn taak opvat. In de voorrede zegt hij o. a.: als professor in de economische politiek aan een der groote universiteiten, erkent hij gaarne, dat hij eigenlijk met iets beters voor den dag moest komen. Maar hij zal zich toch ruimschoots schadeloos gesteld achten voor zijn nederig ondernemen, indien er maar enkelen mochten zijn, wien zijn boekje eenige vertroosting of verbetering brengt in droefheid of lichaamssmart.

Wel, dat is heel menschlievend bedoeld, en ik geloof dat de schrijver niet vruchteloos geschreven heeft.

Wie nu en dan niet eens frisch kan lachen met zijn grappen en geestige invallen, moet een Nurks zijn in het kwadraat. M. WALRE

Locke (William J.). De Blanke Duif. Uit het Engelsch door W. J. A. Roldanus. Utrecht, Honig (266). f 2.40, geb. f 2.90

Laat ik beginnen met te zeggen, dat Roldanus waarschijnlijk beter Engelsch kent dan Nederlandsch; vergis ik mij daarin, dan mag ik dadelijk de conclusie trekken dat hij van beide talen niet bijster veel weet. Eenige staaltjes:

Op bladz. 38 schrijft hij: „zij koos een eenvoudige japon met

borduursels om den corsage van de mouwen". Bladz. 170: „Hij zuchtte, liet zijn ellebogen op de tafel en zijn kin rusten, waarbij zijn blonde baard over zijn vingers hing". Tienduizend gulden voor ieder, die het hem nadoet.

Het boek is min of meer godsdienstig bedoeld, maar er zit echter zoo'n zwaar stuk echtbreuk aan vast, dat de goede bedoeling eenigszins naar den kelder gaat.

Ofschoon er een overvloed is van betere boeken, mogen wij toch niet ontkennen dat voor volwassenen ook dit onderhoudend kan zijn. M. WALRE

Orczy (Barones). Lord Tony's vrouw. Een avontuur van de Roode Pimpernel, Rijswijk, Blankwaardt en Schoonhoven (311) f 1.40, geb. f 1.90.

Graaf de Kernoyan liet eventjes een paar boeren ter dood brengen, omdat zij eenige van zijn duiven hadden gestolen. Bepaald zachtzinnig mag men dat niet noemen. Maar de eigenlijke dader, Jean Audet, wist te ontkomen. Er zat stof in dien kerel, want in enkele jaren vergaderde hij een groot fortuin en werd een vat van ontwikkeling en kennis.

Onder een valschen naam, voorzien van aanbevelingsbrieven van een aartsbisschop, die geld noodig had (jawel, dat kennen we) kwam hij in relatie met den hardhandigen graaf en verloofde zich met diens dochter. Het arme kind had een ander lief.

De Roode Pimpernel wist dat Jean Audet niets anders op het oog had dan wraak te nemen, en zij zorgde nu dat het tot een huwelijk kon komen met Lord Tony. Maar de graaf lokte zijn dochter weg van haar man onder 't een of ander voorwendsel. Audet was er gauw bij en verklaarde dat het huwelijk ongeldig was volgens de Fransche wet. Maar Pimpernel is spoedig bij de hand om de freule te ontzetten en papa Graaf verwisselt het tijdelijke met het eeuwige. Orczy laat de roomsche freule eerst trouwen door een Anglikaan en dan door een katholieken priester. Het boek is voor volwassenen wel aardig. M. WALRE

Rosner (Karl). Drie Zusters. Geautoriseerde vertaling van Mevr. Nuys-Posthumus. Jacob v. Campen, Amsterdam (406). f 0.75.

Een Duitsch verhaal zooals er velen zijn, van gelukkige, gedwarsboomde of versmade liefde. De drie zusters zijn dochters van een hoofdofficier, op pensioen, die toen de roepstem van zijn keizer klonk zeker onmiddellijk opnieuw vol geestdrift ten „frischen fröhlichen Krieg" zou zijn uitgetrokken.

De moederlooze meisjes zijn voor den zeer teederen vader juweeltjes van opoffering en kinderlijke liefde. Haar hartsavonturen worden met veel sympathie en deelneming door Rosner verteld. Andréa, de oudste, teleurgesteld in haar hoop op eigen huis en haard zal zich blijven toewijden aan haar vader en na diens dood aan de neven en nichten uit de huwelijken van haar beide zusters.

De liefdes geschiedenis van Sybille komt na bittere ontgoocheling toch tot stand. De lente is voor haar weder gekeerd na sombere herfst en wintervlagen. De kleine Marianne is met een joodschen arts, ondanks aller tegenstand, gelukkig gehuwd. Tante Fransje blijft haar liefdesdroom droomen tegenover den ouden generaal, die haar hart en hand eens versmaadde voor een ander.

Het boek bevat niets aanstootelijks; alleen bedenke men dat het geen katholieke menschen en toestanden behandelt en hun daarom 't een en ander geoorloofd schijnt, wat er „bij ons" niet door kan. M. S.

Sick (Ingeborg Maria). Voetstappen in den nacht. Vert. Logeman v. d. Willegen, Utrecht, Honig (236). f 2.40, geb. f 2.90.

In het exemplaar, dat ik gelezen heb, heeft een haastige hand geschreven: „dit boek eindigt gek". Onwaar is dit niet. Het verhaal loopt in een Noorschen gevel, en plaatst ons, als Ibsen pleegde te doen, met de neus tegen een raadselachtigen sphinx. Elsa, de verloofde van Einar is een ongeloovig persoontje. Eenigen tijd heeft zij gelogeerd bij haar schoonzuster en terugkeerend moet zij alleen reizen en geheel alleen overnachten op een eenzame hoeve. Als kind heeft ze 's nachts liggen luisteren naar „voetstappen in den nacht". Nu hoort ze die werkelijk; ze staat op en aan de deur van de hoeve verschijnt een jonge man, een predikant. Ze praten samen, avondmalen en gaan in het schemerdonker aardbeien plukken. Hij voelt nu dat hij verdwijnen moet en laat haar alleen. Zij huwt met Einar. Een kindje hadden zij, dat ook maar altijd „voetstappen hoorde, die kwamen van God". Het kind, geloovig opgevoed door zijn kindermeisje, sterft aan peritonitis. Einar komt tot inkeer, hij heeft behoefte aan geloof. Zij blijft ongeloovig, wordt ziek en wordt nu weer gebracht op de vroegere hoeve, die veranderd is in een sanatorium. Elsa hoort van haar zwager, dat de jongeman, die zij vroeger ontmoette een groot leed heeft gehad... zij begrijpt! Zij vraagt hem haar te komen opzoeken en ligt nu weer te luisteren naar... de voetstappen. En wachtend overdenkt zij de nietigheid van alle aardsche liefde en bidt om geloof, hoop en liefde. De voetstappen komen nader, het zijn de voetstappen van den dood en Elsa sterft zonder hém te hebben gezien. Het is spookachtig en schwärmerisch! Voor volwassenen, als ze er lust in hebben. Maar ik geloof toch dat onze Hollandsche geesten over het algemeen te stevig gezond zijn om veel te houden voor zulke geheimzinnigheden. M. WALRE

Snieders (Dr. Aug.) Op den Toren. De inval der Franschen in 1792.
———————— De dorpspastoor. Historische tafereelen uit den tijd der Fransche omwenteling. R. K. Boek-Centrale, Amsterdam.

Een herdruk van dezen vroegeren, maar nog altijd en te recht gevierden romanschrijver, zullen wij altijd gaarne aanbevelen. De

boeken zijn goed en de gewone gezonde lezer, wien het niet zoozeer te doen is om modeschrijvers of zoogenaamde fijne literatuurmakers (hoeveel zijn er in Nederland?), maar om een uurtje ontspanning, zal ze begroeten als een welkom geschenk. Hij heeft gelijk.

De boeken van Snieders worden veel gevraagd en zij, die zoeken naar onderhoudende en gewilde lectuur voor hunne bibliotheek, mogen niet vergeten deze romans voor hunne lezers aan te schaffen.

FR. DORBECK

Springer (Rolph). De Gezellige Staking. Optimistisch realistische roman. Dishoeck, Bussum, 2 dln. f 4.50, geb. f 5.25.

Een vies boek over vrije dingen en in vrije taal! De geschiedenis speelt in Amsterdamsche arbeiderskringen en 't gaat er grof toe. Het tweede deel durfde ik niet meer aan; ik was al blij toen ik ambtshalve door het eerste riool mij had heengewrongen.

LOUIS GLEN.

Tackeray (W. M.). De lotgevallen van Henry Esmond. Misset, Doetichem (263) f 0.90.

Door onzen medewerker P. Franke werd dit boek van den grooten Engelschen romanschrijver besproken en geprezen. (B. 1917, pag. 200).

Veren (M.). Om een Leuze. Pacifistische roman. Daamen, 's Hage.

„Om een leuze" en 't had ook mogen klinken „om een leugen", want de leuzen, waaronder deze menschonteerende oorlog wordt gevoerd, zijn bijna alle leugens gebleken.

Hier is de lijst der personen: Familie Holm: Hans, genaturaliseerd Nederlander, Lotte, zijn vrouw, op en top Duitsche, Johanna en Trude hun kinderen. Johanna en luitenant Rhemagen sluiten een oorlogshuwelijk; de jonge man gaat naar het front en sneuvelt. Else Holm, een Hollandsch nichtje van Hans Holm, is verloofd met Dr. Lehmann; als hij in dienst treedt als vrijwilliger verbreekt zij alle banden met hem, want zij ziet, en terecht, iets misdadigs in die officieele moorderij. Else heeft sterk anti-militaristische neigingen, in haar opgewekt door Mr. Gerda van Slooten, eene vrijdenkende feministe. Deze Gerda is rechtskundig adviseur van den industrieel Holm, en Trude heeft zij ook gewonnen voor haar anti-militarisme. Beide vrouwen dweepen met de vredesidealen van Bertha von Süttner.

Lotte, de fanatiek Duitsche vrouw, heeft een valsche handteekening geplaatst, waardoor haar man gedwongen wordt in het Duitsche leger dienst te nemen. Later betreurt zij hare dwaasheid en kwijnt weg, zonder haar man, die zwaar gewond is, te hebben terug gezien; Hans Holm trouwt later met Gerda, die bekeerd is van haar vrijdenkerigheid en nu maar wenscht dat de menschen vóór alles zich moeten herinneren dat zij als christenen den strijd

des levens hebben te strijden en de groote overwinning te behalen, die hun een eeuwig vaderland verzekert; Else trekt naar het Oosten om haar vroegeren verloofde, Dr. Lehmann te verplegen; zij weigert echter nog altijd, hoezeer hij haar ook bemint, zijne vrouw te worden. Eerst later, als hij blind is geworden, stemt zij toe. Trude Holm is een zenuwpatiënte geworden door al die aangrijpende gebeurtenissen, maar zij geneest onder Gerda's liefdevolle verzorging. Voor iedereen, een boeiend verhaal!

Williamson (C. W. en A. M.) De kranige chauffeuse. Rijswijk, Blankwaardt en Schoonhoven. f 1,25, geb. f 1.65.

Een vervolg op „De kranige chauffeur", waarmede de meeste lezers al reeds lang kennis hebben gemaakt. Brieven van the honorable Mrs. Winston, née Molly Randolph aan hare vriendin Gravin Lane, en van Patricia Moore aan hare fransche kostschool-vriendin Adrienne de Moncourt. 't Is echt Amerikaansch.

Zoo ooit, dan heb ik hier gedacht: over den smaak valt niet te redetwisten; ronduit verklaar ik, dat het boek mij niet erg onderhoudend leek, maar ontken de mogelijkheid niet, dat anderen het aantrekkelijk zullen vinden. Iedereen kan het zelf beproeven; ik blijf neutraal. M. WALRE

VARIA

Over de romans van Johan de Meester. Eindelijk is er een gevonden, die het durfde zeggen in het openbaar: dat de stijl van Johan de Meester slecht is. Wij houden niet van het dikwijls rauw realisme zijner boeken en van zijn somber pessimisme, maar wij konden toch begrijpen, dat anderen, die het leven meer materieel opvatten en dientengevolge ook de kunst, in dit opzicht met ons van gevoelen verschilden. Maar dat iemand den stijl kon prijzen van Joh. de Meester... neen, het wilde er maar niet in. En ze deden het toch allemaal.

Eindelijk laat Henri Borel een fluitje hooren, dat boven het koor van bewonderende lofzingers uitklinkt. Hij zegt dat Joh. de Meester, hij moge dan verder alles zijn wat men wil, in elk geval *geen* stylist is. Zijn stijl is slecht, stroef, verward, onrythmisch. En hij bewijst de juistheid van zijn oordeel, door eenige stijlproeven te geven uit den laatsten roman: „Gedenk te leven".

Maar hij had als bewijs ook stukken kunnen vinden in „Geertje", literair het beste werk van de Meester (moreel niet). Hier eenige zinnen te hooi en te gras bij elkaar gebracht: „Hun oogen lâchten elkander tegen, van innige liefde voor Hem, *bij beiden*". — „'t compres zóó nauw *dat dat* mensch er door stikte". — „Ze wist *zich* geen raad met 't warme ponsglas, en ze mocht toch niet laten *merken*, hoezeer het *aangekeken-worden* haar kwelde.

Hij zelf, hij mocht dat niet *merken*". — „Ze dronk van de warme pons, *hoe warm die was*". — „Telkens als hij haar gezoend had, kreeg ze die drang om luid te schreien, die ellendige, schrijnende drang, *dat ze* slap en willoos neerzeeg, *mòe en dat ze niet kòn slapen*". — „Vinnig raasde schuin boven hen, in 't midden der ijllichte zoldering, het door de kelkvormige ballon van onderen slecht omsloten gastongetje, en stoorde met zijn driftig aldoor suizen de kille stilte der kleine kamer, die een raam had aan de Boompjes, waar telkens het trap-trap in doorklonk van het paard van alweer een tram, of een laatste geluid, dicht bij of ver, van 't verstervend scheepvaartleven, of het plots felduidelijk opkletterende geklank van een stem op straat; en die toch was als heim'lijk eenzaam, van een doodsche heimelijkheid — eenzaam, en kil, en hol, hoe klein ook". —, de waarneming moge uitmuntend zijn, maar de weergave is gebrekkig, wijl een lijzerig opsommen als van aanteekeningen uit het notitieboek van een schatter der belastingen. Op andere plaatsen zijn de zinnetjes droog, dor, stug en zakelijk als de notities van een kleermaker, die de maat neemt.

Het schijnt dat Joh. de Meester moeielijk werkt, gelijk Zola, uit wiens handschriften gebleken is dat hij, behalve in zijn epische beschrijvingen, zijn waarnemingen in mozaiekstukjes aan elkaar paste om er een geheel van te maken, dat echter steeds onwerkelijk bleef door de zichtbare en knutselachtige samenvoeging van vele en verschillende elementen.

Germanismen. „Het is een merkwaardig — hoewel zeker niet onverklaarbaar — feit, dat onze Nederlandsche schrijftaal zich in de laatste jaren steeds meer begint te verduitschen": aldus mr. F. E. Posthumus Meyjes in de *Econ. Statist. Berichten* van 26 December l.l.

„Vooral in het schriftelijk handelsverkeer is de verduitsching zeer sterk aan het voortwoekeren, en dagelijks gebruikt men in handels- en financieele kringen, ook in het gesprek, woorden en wendingen die niets Hollandsch meer hebben en voetstoots uit het Duitsch zijn overgenomen".

Intusschen is den schrijver de naaste aanleiding tot zijn verzoek aan alle kooplieden en chefs van kantoren en handelshuizen om bij hun personeel aan te dringen op vermijding van taalonzuiverheden in de correspondentie en geen brieven en stukken te teekenen, waarin Nederlandsche woorden en wendingen zijn verwaarloosd en door Duitsche vervangen, een *legerorder* van den opperbevelhebber van land- en zeemacht.

De bedoelde legerorder luidt als volgt: „In het algemeen meen „ik, dat de *uit te stellen* grenswachten een sterkte zouden kunnen „hebben van..., waarvan één als ordonnans *ware* te beschouwen, „die zoo mogelijk voorzien *ware* van een rijwiel" enz.

„Wie nog niet gewend is aan dit Nederlandsche Duitsch, zou

denken" — laat mr. Posthumus Meyjes dan volgen — „dat de Generaal het heeft over een grenswacht, die voorloopig nog niet behoeft op te komen, een wacht, die „uitgesteld" wordt (aangenomen, dat men dit zoo zou mogen uitdrukken). Maar Zijne Excellentie bedoelt een wacht, die *uitgezet* moet worden, en doortrokken van den Duitschen geest, die ook in militaire kringen zich pleegt te uiten, denkt hij aan „ausstellen" en vertaalt dit maar botweg met „uitstellen". Het is natuurlijk niet de Opperbevelhebber zelf, die dit taaltje neerschrijft, maar de een of andere officier van zijn bureau; doch indien ik als legercommandant een stuk moest onderteekenen waarin die wanspraak voorkwam, zou ik het mijn ondergeschikte terugzenden met de apostille: „schrijf je moer's taal, kapitein".

„En nu de handelscorrespondentie.

„Zie hier een paar staaltjes, die mij den laatsten tijd onder de oogen kwamen en waarvan ik aanteekening hield. Het zou mij geen moeite kosten, ze met honderden te vermeerderen.

„Een bekende bankiersfirma vangt haren adviesbrief aan met „*Aanbij* zenden wij U".

„Een ander Hollandsch huis zendt een remise en verzoekt: „ons *hiertegen* te doen *toegaan*".

„Weer een ander schrijft: „beleefd verzoeken wij U de aangevraagde stukken te willen *uithandigen* aan..."

„Een vierde: „hiernevens zenden wij U..., waarvan U de ontvangst gelieve *aan te erkennen*".

„Dat de zaak waarnaar of de persoon naar wien gevraagd wordt, algemeen op zijn Duitsch de *betreffende* heet, behoef ik nauwelijks te herinneren.

„Er is geen kantoorbediende die niet, als er een fout geconstateerd is of een wenk gegeven wordt, spreekt, of schrijft van de gemaakte *be*merking".

„En aan het hoofd van sommige formulieren van De *Nederlandsche* Bank prijkt in volle Duitsche glorie het woord „*overwijzing*", ofschoon er keus is tusschen het goed-Nederlandsche „overschrijving" en „overboeking".

„Het comble op dit gebied is wel de volgende informatie, die ik las en die onderteekend was door de Directie van een der grootste Nederlandsche banken: „Aangevraagd is een *beduidende* en *aangeziene* firma, die *onbedingd* goed is voor hare engagementen".

De schrijver hoopt ter keering van het kwaad op de medewerking van menschen van zaken; hij zal gaarne, aan de Kasvereeniging, bewijzen van instemming ontvangen, opdat zich uit hen, die met hem het gebruik van wan-taal willen tegengaan, een kern vorme, waar een kracht ten goede van kan uitgaan. (H. B.)

Mag ik als katholiek zitting nemen in het Bestuur van eene Bibliotheek of Leesinrichting, welke hare lezers boeken aanbiedt, die op den Index staan of door de natuurwet verboden zijn? Kan

het niet geoorloofd wezen, zulk een functie te aanvaarden met de bedoeling, zooveel mogelijk verkeerde lectuur te weren? U zoudt mij met een antwoord op deze vragen ten zeerste verplichten enz. — —.

Het komt ons voor dat het antwoord op de eerste vraag heel positief moet zijn: neen! Immers het is niet alleen verboden zulke boeken te lezen, maar men mag ze evenmin uitgeven, bewaren enz. volgens het uitdrukkelijk verbod van de Constitutio: „officiorium ac munerum". Nu zal men toch moeilijk kunnen bestrijden, dat een Bestuur, direct of indirect, zich schuldig maakt aan het een zoowel als aan het ander.

Wat de tweede vraag betreft, gelooven wij er op te moeten wijzen, dat zij die meenen iets goeds te kunnen doen door in zoo'n Bestuur zitting te nemen, zich een groote illusie maken. Wil het Bestuur werkelijk inlichtingen, dan behoeft het die niet uitsluitend van een medelid te betrekken. En bovendien: een verkeerd middel wordt niet goed gemaakt door een prijzenswaardig doel.

Kentering. Als een bewijs hoe niet alleen de literaire maar ook de moreele begrippen zich in onchristelijke kringen gewijzigd hebben, drukken wij hier een fragment af uit de 52e *kroniek der Nederlandsche Letteren* van Carel Scharten, die de twee laatste romans van Top Naeff en Ina Boudier Bakker, *Voor de Poort* en *'t Spiegeltje* met elkander vergelijkt. Zooals men lezen zal, rust deze moraal nog in lang niet op vaste beginselen, men is nog zeer verre van het christelijke standpunt, maar ziet ten slotte toch in hoe zonder strenge wetten en hoogere plichtsopvatting en zelfbeheersching alles in de maatschappij op ontbinding en ontwrichting uitloopen moet.

Aanstonds valt op, hoeveel moderner het verhaal van Top Naeff is. Zij toont ons, hoe het gemoed van een meisje uit een oud en versleten aanzienlijk geslacht, weerloos open lag voor een verboden liefde, en er door werd gesloopt; zij toont het ons als een tot in de fijnste hoekjes doorlicht psychologisch beeld, en, door ons zulk een schepseltje volkomen te doen begrijpen, wekt zij ook onze deernis voor een leven, dat, onbegrepen, allicht niet dan onzen weerzin zou hebben geoogst. — Doch wat zij nalaat, is: na te gaan de maatschappelijke invloeden, de atmospheer, de geldende, slappe moraal, die haar zóó weerloos aan haar verontruste zinnen overgaven; en dus ook — dit was, tot voor kort, in onze letteren streng verboden! —: de moráál te trekken van het geval.

Had zij dat gedaan, haar roman, veel meer dan „Het Spiegeltje" van Ina Boudier, had „Het Spiegeltje" mogen heeten, voortreffelijke zeden-spiegel als het reeds was van dezen tijd, waarin geen enkele vastheid de zwakken van wil meer behoedt, en het niet alleen geoorloofd, maar góed heet, „zich te laten gaan", zich „uit te leven" tegen wat of wie ook in; een spiegeltje, waarin zacht

zich gespiegeld zou hebben, wie zich spiegelde aan hààr Liesbeth. — Arme Liesbeth, uwe maakster versierde de historie van uw zielig lot met een wel weidschen tilel: „Voor de Poort"; want beter en bitterder had die geluid: „Door een kier van de deur". — „Voor de Poort", breed en plechtig, zou eerder de rechte naam zijn geweest van Ina Boudier's verhaal eener zóó eerbiedwaardig-beheerschte liefde.

Want, ik ben er zeker van: Ina Boudier-Bakker heeft niet maar toevallig, en wel allerminst als een weinig oorspronkelijke leerlinge, een verhaal „in de manier van Top Naeff" geschreven; maar zeer bewust, tegenover de moderne willoosheid, heeft zij de ouderwetsche — en eerlang weer meest nieuwerwetsche — *zelfbeheersching* willen stellen, die, na het anarchistische gevoels-tijdperk dat wij beleven, voortaan weer als een schoone en noodzakelijke levenswet zal worden aanvaard.

De dichters en de kunstenaars zijn altijd de voorloopers van het leven. Terwijl in de hedendaagsche huwelijksmoraal nog alles losheid is en ontbinding, zijn reeds sinds tientallen jaren de schrijfkunst, de bouwkunst, de beeldende kunst, van ontbinding en losheid teruggekomen tot nieuwe beheersching, nieuwe synthese, nieuwen stijl. Thans ziet men onze romanschrijvers er toe komen, die beheersching, die synthese, dezen stijl op te roepen in hun vizoenen van het leven. Johan de Meester, in zijn laatste novelle, doet Henk zijn jonge huwelijk bouwen naar het ontroerend voorbeeld der eenvoudigste gelukkigen; M. Scharten-Antink verheft in haar jongste werkje, „Angelina's Huwelijk", de schoone waardigheid eener vrouw, die trouw blijft aan de vader harer kinderen, tegen een opwellende liefde in, waarvan zij de veel grooter diepte volkomen gevoelt. Ina Boudier-Bakker eindelijk, in dit haar nieuwe boek, doet ons verstaan wat de plicht gebieden kan, en hoe er geen geluk schoon is, ja, hoe er geen echt geluk bestaat, dat wortelt in anderer leed en onafscheidelijk is van het verlaten van hulpeloozen, die recht hebben op onze zelfverloochening. Diezelfde waarheid was de kracht der verleden jaar verschenen „Liefde-vertelling" van de frissche en temperamentvolle schrijfster, die zich Ellen noemt; het was deze waarheid, die haar den klassieken brief dicteerde (het hoofdmoment van het verhaal) den brief, waarin Claire, de jongste, geheel onafhankelijk weduwe, haren minnaar schrijft dat zij hem, om die kinderen, „die zich niet kunnen weren tegen ons, sterke menschen", niet volgen mag naar Amerika.

„Het is allemaal even dierbaar en edelaardig", zegt misschien iemand, „doch met wat gij daar zoo argeloos-blijmoedig opdischt, zijn die boeken als tendenz-boeken veroordeeld!"

Laat dien vooronderstelden iemand maar praten, waarde lezers; zijn laatdunkende wijsheid is een gelukkig alweer sinds lang verworpen fraze'tje. De tijd is voorbij, dat een auteur niet deugde, wanneer hij „iets te zeggen" had. Slechts dient hij daarvan zóózeer

vervuld te zijn, dat, wel instee van ontwrichting te werken, de stuwkracht van hetgeen hem bezielt zijn schepping blozen doet van zijn ontroering.

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

F. v. W.-A. *De tuin van Allah*, door Robert Hichens. Ik heb gelezen de Engelsche editie van 1904: *The Garden of Allah*. Dat is zonder twijfel voorbehouden lectuur, dat is te zeggen: niet voor iedereen geschikt. U zult derhalve zelf moeten oordeelen. Wij hebben vroeger al eens een boek van Hichens besproken en toen duidelijk aangegeven dat Hichens een volslagen rationalist is.

W. v. H. te L. „Van leer trekken" heet in hoogduitsch: „vom Leder ziehen" en men beweert dat het moet worden verstaan als: trekken het zwaard uit de leeren scheede. Wat betreft de uitdrukking: „dat mag Joost weten", is het vrij zeker, dat hier de naam Joost, aan den duivel gegeven, niets anders is dan de eerste de beste naam. Met een chineesche afleiding staat dit niet in verband, wijl de duivel al „Joost" genoemd werd in de 16de eeuw en aan overneming uit het chineesch van Tshoe-tzé) niet kan gedacht worden. (Zie Dr. Stoet: Ned. Spreekwoorden).

Mr. W. te A. Jkvr. C. A. de Savornin Lohman wordt dit jaar 50. De verjaardag is ons niet bekend. — Neen, J. W. Mengelberg is van 1871. — Voor Dr. H. Brugmans hebt u het goed; hij werd geboren 1868 te Groningen.

R. A. te H. De prentjes en de tusschentekst van *Fliegende Blätter* zijn onschuldig. De advertentie-rubriek lang niet altijd. Dat is erg jammer.

Lezers: Wegens overvloed van kopie hebben wij wederom verschillende besprekingen moeten uitstellen. De ontzettende papierprijzen en drukloonen maken het ons ook onmogelijk de beloofde twee vel per aflevering te vermeerderen.

RENÉ BAZIN

La Closerie de Champ dolent.

Onder de: *Récits du temps de la guerre,* door René Bazin uitgegeven in het eerste oorlogsjaar, komt een verhaal voor getiteld: „Celle qui ne savait pas".

Bazin vertelt van een eenvoudige pachtersvrouw uit de Vendée, wier man sneuvelde in een der eerste gevechten. Iedereen in het dorp wist, dat haar man dood was. Zij alleen wist het niet. Niemand durfde het haar zeggen. Geholpen door een misvormden knecht, „dont la guerre n'avait pas voulu", doet Aimée Cottereau 't werk der hoeve. Maar langzamerhand komen, de een na den ander, oude pachters en kinderen uit de buurt, haar bijstaan. Over haar verlies wordt niet gesproken... doch, vanwaar al die behulpzaamheid? „Zij die niet wist" heeft het begrepen: Ils sont tous à vouloir m'aider: c'est que mon mari est mort!

In deze korte, innige schets treedt het heele lijdensdrama naar voren, dat zich afspeelt in de huizen en nog veel meer in de harten van het eenvoudige volk, getroffen door het oorlogswee.

In zijn jongsten roman: *La Closerie de Champ dolent* heeft de fijnvoelende René Bazin wederom den pijnlijken terugslag der oorlogsrampen op de harten der eenvoudigen beluisterd.

Bazin is de beste van Frankrijk's zoogenaamde „romanciers régionalistes". Hij kent het leven der provincie. Hij weet het samen te pakken en te typeeren in alledaagsche toestanden, realistisch getrouw nageschilderd, maar tevens doortrokken van het ideëele, het onvervalschte en ongerepte, dat op 't platteland in eeuwenlange traditie vastgelegd en bewaard bleef, en nog niet geschonden werd door den noodlottigen invloed der „villes tentaculaires". Aan 't katholieke Bretagne heeft hij in den laatsten tijd zijn bijzondere aandacht geschonken. De Bretons, dat eigenaardige volk, half visschers, half landbouwers, liet hij ons zien in: *Gingolph l'Abandonné* en thans wederom toont hij het ons in: *La Closerie de Champ dolent.*

Eenvoudig van taal en inkleeding is dit boek, zooals past bij de eenvoudige, gewone toestanden, door Bazin vermeld. Doch de kunstwaarde is er des te grooter om.

Van dezen roman zei Francis Jammes, een echt letterkundig fijnproever, zooals men weet: „Il nous remue dans la profondeur et, s'il est des fleurs ça et là, elles n'y sont que comme des bouquets d'écume surgis du mouvement de la tempête même. C'est au centre de l'âme que la scène se joue. Aucun artifice, aucun moyen littéraire, si ce n'est la ressource d'une langue très pure" [1]).

Ja, in al zijn eenvoud bevat dit boek een geweldig zieledrama, waarvan de blijde ontknooping door de oorlogsellenden wordt veroorzaakt. „La guerre", zegt Bazin, „c'est l'ascension, ou c'est l'abaissement". Hij toont ons, hoe „kleine luyden" door den oorlog opstijgen in hoogen heldenmoed.

„Rien ne nous rend si grands qu'une grande douleur", heeft de Musset gezongen. Groote smart, in stilte gedragen, als uitboeting aanvaard geeft den mensch veerkracht om zich te verheffen ver boven het gewoon-menschelijk niveau.

„Les hommes se mésurent au sacrifice", zegt Bazin, en 't is een bewijs van zijn menschenkennis dat hij die groot-menschelijkheid is gaan zoeken bij hen, waar ze dikwijls zoo treffend aanwezig is, nl. bij degenen, die men in 't daagsche leven zoo gemakkelijk als lieden geener beteekenis onverschillig voorbij loopt.

Het zieledrama, door Bazin verhaald, krijgt door zijn eenvoud iets natuurlijks en waars en daardoor iets bijzonder aantrekkelijks.

Aimée Cottereau, „zij, die niet wist", had zich bij 't afscheid nemen van haar man goed gehouden. Niemand had haar zien weenen. Zij was een dier vrouwen, gewoon bij iedere beproeving te herhalen: zie de dienstmaagd des Heeren. Na 't vaarwel was ze een kerk ingegaan en knielde er neer met een dertigtal vrouwen, zooals zij, „pour faire le sacrifice inconnu et demander tout le courage".

We zeiden reeds hoe zij te weten kwam welke ramp de oorlog haar bracht.

Met dit weemoedig verhaal vormt Bazin's roman een scherpe tegenstelling.

Hier brengt de oorlog een wel pijnlijke maar zalige ontknooping.

Het eerste hoofdstuk luidt: „Celle qui n'a personne à pleurer".

Onder de vrouwen, die haar dierbaren beweenen, vormt Marie

---

[1]) In: *La Croix*, 11—12 Nov. 1917.

Quéverne een uitzondering. Wel is ook haar man opgeroepen en vertrokken naar het front, maar zij nam geen afscheid van hem. Sinds lang leefden zij beiden ver van elkaar. Zij beminde haar man niet meer, of althans zij *wilde* hem niet meer beminnen.

Marie Lanio, — aldus was de naam dezer rijke boerendochter, — trouwde, tegen den wil harer ouders, met Pierre Quéverne, een eenvoudigen pachterszoon; — zij was altijd gewoon geweest haar zin door te drijven.

't Was een blijde dag, op de Closerie de Champ dolent, de nederige hofstede der Quéverne's, toen de om haar schoonheid geroemde en alom gevierde erfdochter daar haar intrek nam.

Eigenzinnig en nukkig van natuur, door haar zwakke moeder dwaselijk vertroeteld, en door iedereen naar den mond gepraat, vormt ze een sterk contrast met den fieren, rechtschapen Pierre Quéverne, stijfhoofdig als een echte Breton, maar een man vol opoffering. 't Is een stoere landbouwer, maar tevens is hij hartstochtelijk liefhebber van de vischvangst en van de wijde, vrije zee.

In één punt komen beiden overeen: beiden hebben een onbuigzamen wil, een aangeboren en met de jaren steeds dieper ingewortelden lust tot bevelen.

D'où, bientôt, choc de ces deux caractères dominateurs, qu'eût sans doute pu fondre ensemble, adoucier, cimenter la vertu chrétienne si, d'instinct, l'épouse ne se fût montrée presque hostile à la discipline religieuse que son mari, au contraire, ne demande qu'à respecter. Les discussions s'aigrissent. Il semble que le dernier coup porté à cette union désagrégée soit l'ordre intimé par la femme au mari: „Je ne veux plus d'autre enfant, vous m'entendez?" [1])

De wrijving ontaardt weldra in verwijdering. Het grillige, eigenzinnige karakter van Marie stelt steeds hooger eischen. Pierre gaat meer en langer ter vischvangst dan te voren. Het komt zelfs zoover, dat Pierre, teruggekeerd na een langdurige afwezigheid, bij een woordenwisseling, zijn vrouw in 't aangezicht slaat. Nu is de liefde dood, de verdraagzaamheid weg.

Pierre neemt dienst op een grooten chalutier en tracht zijn smart te vergeten in 't harde bedrijf of in bedwelmenden drank.

Bij een vechtpartij brengt hij een tegenstander een diepen

---

1) Francis Jammes, t. a. p.

messteek toe. Hij wordt tot vier maanden gevangenisstraf veroordeeld. Die schande komt Marie's verbittering in 't gevlei. Zij verlaat de Closerie en keert met haar dochtertje naar de pachthoeve van haar moeder terug.

Ziedaar, waarom zij, toen de oorlog uitbrak, bij den algemeenen rouw, niemand had om te beweenen.

Maar nu komt ook de ommekeer.

Als ze rondom zich ouders, zusters en verloofden afscheid ziet nemen, denkt ze onwillekeurig aan Pierre. Ook hij moet vertrekken. Haar trots spreekt minder luid. Zij begint in te zien, hoe dwaas zij deed met korte opwellingen van toorn zoo streng te beoordeelen.

Ook Pierre komt tot beter inzicht. Bij de ontberingen van den oorlog mist hij één zaak; — 't is, hij voelt het meer en meer, een woord van liefde zijner vrouw en een blik van zijn kind. Toch, als zijn tijd gekomen is om op verlof te gaan, durft hij nóg niet naar Marie terug te keeren. Immers hij is nog altijd de veroordeelde, de man, die zich aan een misdrijf schuldig maakte. Eerst wil hij die smet uitwisschen door een heldendaad.

Zijn broer, abbé Quéverne, die als aalmoezenier bij de troepen was, een vrome priester, slaagde er in de goede gevoelens in Pierre's hart te versterken.

Op buitengewoon delikate wijze laat Bazin de verzoening tusschen man en vrouw tot stand komen door 't kind, de bijna vijfjarige Jeanne-Marie. Van uit de loopgraven schrijft Pierre een kaart aan zijn dochtertje, bij gelegenheid van haar naamfeest, wel begrijpend, dat de moeder lezen en begrijpen zal. Toch is er nog een bezoek noodig van abbé Quéverne, vóórdat 't antwoord komt. Naïef en rechtstreeks, zooals een kind schrijft, klinkt 't in 't antwoord: „Demandez de ma part une permission à votre capitaine". En alsof 't vrome guichelspel nog niet doorzichtig genoeg was staat daaraan toegevoegd: „Je serai contente, et maman aussi: C'est elle qui me le dit pour vous". Bovendien heeft alleen de hand der moeder 't adres geschreven.

Hoe verheffend werkt hier de oorlog! Marie's trots is voor goed gebroken: Pierre kan komen, zij wacht hem, veel edeler van hart dan in de eerste dagen van het huwelijk.

De gelegenheid om zich te onderscheiden en zóó 't verleden te herstellen wordt Pierre geschonken. Nochtans, zijn heldenfeit zal zijn dood zijn. Na den coup de main, waarbij hij 't eerekruis

verdient, wordt hij gewond. Aanvankelijk schijnt de hoop op herstel gegrond. Maar na eenigen tijd nadert eensklaps 't einde: bijgestaan door zijn broer, den aalmoezenier, sterft Pierre een rustigen, ja blijden dood.

Pierre's vader was alleen op de arme Closerie: hij is niet rijk genoeg, om zijn knechts de loonsverhooging te geven, welke zij eischen. Om hem te helpen keert Marie tot hem terug. In de stilte der eenvoudige hoeve wil ze voortaan een zware taak van opoffering vervullen: ook zij heeft veel te herstellen: dit zal haar offer zijn.

* * *

De kunst van den grooten romanschrijver René Bazin bestaat hierin, dat hij dit samenstel van alledaagsche gebeurtenissen en de personen, die er in optreden, doet leven en wel zóó dat men ze in hun eenvoud uiterst sympathiek vindt. In 't heele boek komt niet één persoon voor, die afstoot. 't Gros der menschheid is een mengeling van goed en minder goed. Zóó is 't ook hier. Het minder goede vergeeft men zoo gaarne om 't goede. Bazin wekt ons medelijden op, en is 't niet een der teerste snaren van ons hart, welke door zulk een opwekking wordt aangeraakt?

„On comprend l'admiration qu'un Bourget, un Claudel témoignent à René Bazin", zegt Jammes in 't aangehaalde artikel. Wie zich niet laat meeslepen door kunstmatige verfijndheden, wie niet vóór alles zenuw-schokkende emotie's zoekt, zal de bewondering dier groote meesters deelen. Bazin heeft iets klassiek-sobers, iets sereens, dat de ziel verheft door blijvenden indruk. Na hem gelezen te hebben, voelt men zich beter mensch.

Ook als hij verhaalt van 't gewone volk, ook als hij zijn oorlogsboeken schrijft, blijft hij de groote kunstenaar, die wel het reëele aandurft, maar zich er niet zóó door laat verschalken, dat hij het ideëele niet meer ziet.

„Zij die niet wist", „zij die niemand heeft te beweenen", — 't zijn droevige verhalen, maar van een droefheid, welke niet neerdrukt, doch verheft. Bazin kweekt energie: zijn werk is blijvende kunst.

Katwijk a.d. Rijn, 1918. J. VAN RIJCKEVORSEL, S. J.

RITA EN PALLIETER

Pallieter aan de lezers van *Boekenschouw* voor te stellen, mag na al het geschrijf over dit erbarmelijk creatuur wel overbodig heeten. Hij is ontvangen met bewondering en afkeer, al naar het standpunt der oordeelende critici.

Maar wie is Rita? Rita is een Heiligenbeeld, dat op bezieling wachtte, tot een machtig talent haar in 't leven riep, een talent als dat der Oostenrijksche schrijfster Enrica, Baronin von Handel-Mazzetti. Ook zij is geen onbekende en haar groote historische romans hebben reeds herhaaldelijk een prijzende bespreking, één dezer (voor zoover ik weet) zelfs een vertaling gevonden. En nu treedt naast haar vroegere heldinnen, naast de Roomsche, strijdende Maria, de zachte, liefdesterke, Luthersche „arme Margaret", naast de zegepralende martelares Stephana Schwertner, een vierde op met eenzelfde intens-menschelijk zieleleven, wederom een „arme Margaret", maar van anderen stijl en streving, in wie het mystieke, dat alle werken der schrijfster die eigenaardige, Duitsch-diepe bekoorlijkheid geeft, nog krachtiger naar voren treedt. Tusschen haar Schwertner-uitgaven in verscheen in 1913 *Brüderlein und Schwesterlein,* een „Wiener Roman", een kindergeschiedenis, waarin Margareta Kürschner, de rijke parvenusdochter, het aantrekkelijk middelpunt vormt, waaromheen zich de overige personen groepeeren, haar zoogenaamd „Brüderlein", het portierskind Frieder, haar mondaine, laag-bij-de-grondsche moeder, haar bedorven vader en de adellijke lichtmis von Lorenzen, die om haar aanhoudt. Daarnaast verschenen in 1916 en '17 twee deeltjes *Ritas Briefe,* die een omwerking zijn van hetzelfde gegeven met behoud van nagenoeg dezelfde personen en wijziging van eenige uiterlijkheden.

't Is in deze *Briefe* vooral, die de schrijfster als een „zelfstandigen biografischen roman" wil beschouwd zien, dat ons de wonderbare Rita voor oogen treedt, de kleine heilige, een andere „Santa", tegenover dien Italiaanschen, omstraald van den mystischen glans der „Sponsa Christi". Rita vormt een overgang in het zieleleven en de opvattingen der schrijfster zelf. Schiep zij vroeger ideale vrouwengestalten in *Jesse und Maria* en *Die arme Margaret,* die in reine huwelijksliefde haar kracht en schoonheid ontwikkelen, Rita opent een nieuwe phase, waarin de vrouw in onverdeelde Christusliefde zegenverspreidend door het leven gaat. Rita is een

voorkind op de *Styrer Jungfrau und Martyrin*, maar een voorkind, dat ook de voorkeur en voorliefde kon wegdragen. Geen der werken van Handel-Mazzetti is zoo ragfijn van zielsanalyse, zoo kunstig en keurig van gevoelsontleding, zoodat men er de mindere grootschheid van bouw en compositie om vergeten wil. Haar eerste Rita-roman is in zekeren zin nog beginwerk, gedeeltelijk dateerend van 1898—1899, en de kritiek wist nog menige zwakke plaats aan te wijzen; doch de Rita-brieven zijn uit haar tijd van rijp talent en volmaakte techniek. Er ligt in die twee bundels dagboek-brieven een ideaal verwezenlijkt, niet dat der schrijfster alleen, maar het ideaal van u, van mij, van een wereldbeschouwing; een Roomsch ideaal, dat werkelijkheid geweest is en werkelijkheid blijven zal, in al die heilige kinderen, die de Kerk te vereeren geeft, een H. Agnes en Stanislaus, een H. Imelda en ontelbare anderen. Maar wat we wisten en kenden uit de Hagiografie, staat hier in een literatuurbeeld vóór ons, zooveel scherper omlijnd, menschkundiger gedacht en levenswarmer gevoeld. 't Is de incorporatie eener geestesrichting, gelijk ook Pallieter is.

Pallieter is een teeken des tijds, het vrijgroeiende buitenkind naar hedendaagsche opvatting, een natuurkind met veel natuurgevoel en ook wat godsdienst, mystiekdoenerij op het brutale af, doch vóór alles onbesnoeid en onbesneden opbloeiend tot een wilde natuurroos, maar helaas! tot een klaproos.

Die onmogelijke Pallieter, die o! zoo natuurlijk zijn moet, die zich groeien voelt en uitzetten met den populier, van waaruit hij het Vlaamsche land overziet, die de zon wil tegenjubelen als een leeuwerik en de sneeuw omhelzen, die den Bijbel leest op *zijn* manier en den rozenkrans bidt, is een caricatuur, een litteraire paljas, een centrum van allerlei onmogelijkheden. Hij heeft geërfd van zijn Vlaamschen voorganger Reinaert, wiens cultus de laatste jaren onder professoren en leeraren een bedenkelijke vaart neemt en wiens „esprit gaulois" het heiligste en beste immers niet neer te halen schroomt. Veel geest zit er in den Reinaert, maar is het niet 't genre van den „Stetsverneinenden", een Middeleeuwsch Mefistofelisme? Want wat blijft er rechtop staan, dat door de scherpsarcastische tanden van den gauwdief niet wordt aangetast? Niet zoo'n openlijk bedrieger is Pallieter, maar een beetnemer blijft hij, van goediger allooi misschien; doch de papenhaat loert u tegen uit elk hoofdstuk, een Zuid-Nederlandsche, nog feller en radicaler dan de Noord-Nederlandsche. Ook het hier en daar

brutale realisme, waaraan Aernout of Willem zich waagden, is overgegaan op Pallieter en deze litteraire clown weet soms erg indiscreet te doen, niet te vaak natuurlijk! O! die door Scharten zoo bewonderde gezonde natuurlijkheid! „Natura sum et nihil naturalis a me alienum puto". Dit had het gewijzigd motto kunnen zijn van Timmermans' boek, de zuiverste levensregel van zijn held. Er staan misschien honderd trekjes in, die het Vlaamsche landleven zijn afgezien, maar honderd kleine waarheidjes kunnen één groote leugen vormen en zoo is het ook hier. Pallieter is de levensrijke, die zijn lippen aflikt van bestaansgenot; mèt nog een paar, met Marieke, den schilder en den pastoor, mogen zij er wezen tenminste, denkt Felix Timmermans. Maar de rest! Een troep ongedierte, met uw verlof!, dat zich beëet en bedrinkt en ter afwisseling processie hòudt. Allen zijn lijfmenschen, die over de aarde kruipen. Er zit geen liefde in het boek; een looden druk rust er op, die allen menschenadel opzij duwt.

Met dat al beheerscht het boek een prachtig natuuraanvoelen en bladzij op bladzij doortrilt u het warme zonlicht of drenkt u een lauwzachte regenwolk. Doch Felix Timmermans is aan het woord en het gaat buiten Pallieter om. Hij blijft een levenspaljas tusschen hemel en aarde hangend, als Socrates in „de wolken" van Aristofanes, geloof ik; zijn handen zitten met touwtjes aan de wolken vast, zijn voeten aan de boomen, maar zijn hart met den stevigsten band aan de aarde. Deze opvatting is subjectief — welke is dat niet? — doch zij is die van meerderen. Pallieter's mislukken ligt voor de hand. Het belichamen eener doctrien staat of valt voor een goed deel met die doctrien zelf. Had Gœthe al een minder aardsch Gretchen kunnen scheppen, een anderen Faust, die minder goedkoop aan zijn zaligheid kwam, creëeren, kon hij zeker niet. Het „strebend sich bemühen" doortrok heel Gœthe's leven en „Dichtung" en Parzival-idealen bezat hij niet. 't Was zijn hoogste evangelie en Faust kon onmogelijk een ander naleven. Het ideale natuurkind Pallieter lijdt aan een soortgelijke innerlijke onwaarheid, al doet men hem te veel eer aan, hem met Faust te vergelijken.

Wanneer een talent als dat van Handel-Mazzetti gaat idealizeeren, komt er natuurlijk iets groots van, iets prachtigers dan een zoetelijke „Mei van vroomheid". Haar wonderlijke episch-dramatische kracht spreekt genoeg uit haar lapidaire romans en niet minder uit haar schitterende romance: *Deutsches Recht.* En wanneer *zij* een

natuurkind teekent, heeft zij 't voordeel op vasten bodem te staan. Want natuurkind is ook Rita. Zij wandelt tusschen bloemen, als een zuster dezer kinderen des lichts. Haar hart ontluikt met de opgaande zon en de wolken dragen haar beden omhoog. De poëzie is geheel die van Rita, maar zooveel inniger en echter, omdat er Rita de draagster van is. De natuur voedt niet haar, zij wortelt niet in de aarde, maar staat boven alles. De zon wordt haar lamp, de rozen haar tooi en de sterren haar juweelen. Haar voeten gaan over de aarde, maar hart en oogen zien de sterren voorbij, tot waar haar liefde woont. Er gebeuren wonderen op haar bidden, maar natuurlijk als bloemen voor haar voeten bloeien ze op. Zóó moeten de wonderen der Heiligen geschied zijn. Zij zingt niet smarteloos als Pallieter het leven door; zoo is er geen menschenleven. Geen uitverkoren ziel bleef de loutering van het lijden gespaard; ze teekent haar brieven met „arme, traurige" en haar omgeving is er niet naar, haar het leven te veraangenamen.

Zonder steun of leiding vindt zij in Mère Mathilde, haar vroegere kostschool-overste, een vertrouwelinge; naar Marienfried, het instituut der „Englischen Fräulein", gaan haar brieven en mèt deze haar liefste wenschen. Op reis door Bohemen met haar moeder, wordt zij door den bedorven jonker achtervolgd, die bij haar moeder in den smaak valt, maar haar een hevigen afschuw inboezemt. Een Calvinistisch zeeofficier wordt de tweede mededinger, een nobel mensch, dien zij vertrouwen kan. 't Is een vreemde verwikkeling, dat een devotieboekje, een Heiligenleven twee minnaars tot een duel laat komen. Handel-Mazzetti heeft het aangedurfd en met fijne motiveering ontwikkeld. De Zalige Josef Bénoît Labre is de bevoorkeurde heilige van Rita en zijn leven haar daglectuur. De Fransche bedelaar wordt het levensvoorbeeld der Weener millioenendochter, een krasse opzet, voorbeeldig juist van uitwerking. Er is meer dan één durf in dezen brievenroman. Een vleiend compliment aan de Weener beau-monde is het in geen geval. Of het dagelijksch aanschouwen der gewonden-ellende in de hospitalen van Linz de schrijfster in haar zóó scherp veroordeelen gestijfd heeft? Waarschijnlijk. Een durven niet slechts, ook een machtig kunnen is noodig, om het alles verwinnende Godsverlangen in een meisje onder zulke omstandigheden aannemelijk te maken. Want als in elken roman is er sprake van „charmeuse" en „rosa popeline" en „ponceau-fluweel" en „gloria-parasols" en hoe die dames-luxe verder heet. En als haar moeder

Rita dwingt, zich met bloemen te tooien, gaat zij met rozen op haar borst te communie zelfs, doch met de lieve verzuchting tot Jezus: „sie sollen ja nur Dir zu Ehren blühen und duften und die Tugenden vorstellen, die ich haben sollte aber nicht habe".

Al de onbewuste schoonheid eener hoogbegenadigde straalt u tegen uit Rita. Haar liefde omvat allen en alles en weldoen is haar natuur. De geringe Heiligentrekjes uit hun biografieën zijn de schrijfster niet ontgaan; zij weet ze in te voegen in het beeld harer Rita en een prachtig mozaïekwerk te vormen, zoo grootsch en treffend in zijn hoofdlijnen en kleuren als keurig in zijn geledingen en onderlinge nuances. Een licht tintje humor ontbreekt niet. Hoe aardig vindt het Rita, dat „Papa wienerisch spricht, wenn er gemütlich wird". Ze citeert zelfs een paar zinnen in dat leuke „wienerisch". En bij den naam Lampe, die een dorpsgeestelijke draagt, moet ze glimlachen en aan een haas denken. Soms hoort men ze luidop lachen om een quasi-wijzen zet, die haar frisch-waren kijk op de wereld komisch aandoet. Ze wordt wel eens snibbig en meermalen krijgt Mère Mathilde een zelfbeschuldiging in den vorm eener parenthese „O! ich böse Zunge!" te lezen.

Maar daarnaast staan die grievende levenservaringen, die haar bloemige kinderziel treffen als striemende hagelslag, het ongeloof en de liefdeloosheid harer moeder, de geldmanie haars vaders, de wanverhouding tusschen beiden en dan aan het einde het bloedige duel, als zij radeloos aan Mère Mathilde schrijft:

> „Früh 7 Uhr.
>
> Jesus! Maria! Liebe heilige Jungfrau stehe mir bei! O Révérende Mère, Révérende Mère! Ich habe es nicht geglaubt, mir nicht vorstellen können, und jetzt ist das Entsetzlichste geschehen, ein Mensch ist wegen mir tot! O Révérende Mère! nicht wahr, das glaubten Sie auch nicht von Ihrer Grete, dass sie noch einmal schuld sein würde am Tod eines Menschen — und dass — o heiliger Gott, dass er in der Hölle ist, und wegen mir. O, ich weiss nicht, was ich schreibe, vielleicht doch war Gott ihm gnädig, er war ja so gut."

De officier is gevallen, wijl hij op 't laatste moment aarzelde het schot te lossen. Als Rita dit hoort en in de H. Communie „von ihrem lieben, einzigen Heiland" de zekerheid heeft, dat hij

niet verloren is, jubelt zij het uit en Mère Mathilde moet het weten; wederom volgt een brief, waarin zij zichzelf uitstort als een limpieden stroom van liefde en blijdschap.

„Ritas Briefe" is het fijnste, kunstigste, mooiste boek van Handel-Mazzetti, te kunstiger, daar de schrijfster zich tot een één-persoonscorrespondentie beperkt. De ongerepte Roomschheid haalt een streep door alle vroeger ingediende klachten. Dat het nog niet àf is, kan door een volgend deeltje voorzien worden, waartoe de schrijfster 't plan heeft, waaraan ze wellicht reeds bezig is. 't Is een stil, geheimzinnig verlicht heiligdom van vlekkelooze gothiek met kleurig gebrande ramen, waardoor de avondzon rozig op de communiebank speelt en het witte Madonnabeeld kleurt. Schalksche satyrkoppen schragen de spits toeloopende gewelven; de wierook der morgenmis blijft er hangen en drijft om de heiligenbeelden, en de orgelpijpen fluisteren geheimzinnig als voor een luisterend romantisch dichter. Want het boek is romantisch, van die groote Christelijke Romantiek, die Roomsch eigendom is en den grooten tweestroom, of liever tegenstroom vormt met het Naturalisme, krasser of gematigder, het Heidensche. Is het Christendom zelf niet de grootst mogelijke Romantiek, dat tweestrijd bracht tusschen alles en allen tegenover het Heidendom, dat zich één voelt met de aarde en den strijd uit het leven bant? Laat Chesterton overtuigen, wie daaraan nog twijfelt. Zijn dit geen reëeler lijnen, dan de Apollinische en Dionysische, die men hedendaags trekken wil?

Pallieter volgt de al te machtige monistische eenheidslijn, die doodloopt in het onmogelijke, Rita de romantisch-christelijke, die eindigt in de opperste schoonheid, wijl zij op de waarheid rust.

J. VAN HEUGTEN

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen

Onze Bloemlezing uit Buitenlandsche Tijdschriften, zooals de *Wetenschappelijke Bladen* met recht genoemd worden, brengt ons thans o.a. een artikel over *Peter Rosegger*; gaarne zouden wij nu reeds aanhalen wat ons belangrijk voorkomt, maar wij zullen ons bedwingen en het beloofde vervolg afwachten, om nu geen stukwerk den lezers te moeten voorleggen.

Hetzelfde zouden wij zeggen van een ander artikel *De Samengestelde Aard der Chemische Elementen*, met de bijvoeging nog, dat het door hem alleen kan worden begrepen, die, wat kennis der moderne chemie betreft, niet volkomen nuchter zijn. Maar voor weters op dit gebied is het een klaar en belangrijk overzicht van wetenschappelijke ontwikkeling.

Van meer algemeen belang is eene uiteenzetting van het parlementslid J. A. R. Marriot *Over de Rol en de Samenstelling eener Eerste Kamer:* „zoo moeilijk dat er misschien nooit een volkomen bevredigende oplossing voor gevonden is".

Kan een Eerste Kamer niet worden gemist? „De geschiedenis leert, dat de ondervinding met het één Kamerstelsel opgedaan, veelal zoo ongunstig geweest is, dat dit stelsel door, om zoo te zeggen, geen deskundige verdedigd wordt".

In Frankrijk nam men de proef van 1790—95 en later van 1848—51. De derde republiek gevoelde geen neiging de proef te herhalen. In Engeland was er een eenige Kamer van 1640—57, en toen werd een Eerste Kamer voorgesteld.

De Fransche constitutiemaker Sieyès meende: „als een *Eerste Kamer* van de *Tweede* afwijkt, is zij schadelijk; als zij met de *Tweede* overeenstemt, is zij overtollig", hetgeen waar zou wezen als de beide Kamers precies aan elkaar gelijk waren. Is dat niet zoo, dan heeft Cromwell gelijk: „uit de handelingen van dit parlement kunt gij zien, dat het een rem of overwicht brengende kracht noodig heeft".

Een referendum van het kiezersvolk, waaraan trouwens maar zeer eenvoudige vragen kunnen onderworpen worden, en zoo goed als nooit financiëele en technische kwestie's, kan in bijzondere omstandigheden wel eens nuttig zijn, maar toch nooit als algemeen contrôle-middel de Eerste Kamer vervangen.

„Het bezwaar dat men tegen Eerste Kamers heeft, is dat men ze als conservatieve sta-in-den-wegs tegenover de democratie beschouwt. Nu is „democratie" een groot woord, waarvan echter de beteekenis niet geheel vaststaat; maar het groote publiek denkt daarbij eer aan uitbreiding dan aan beperking van de vrijheid, en naar zulk een meening oordeelend, kan men veilig een goede Eerste Kamer als een bolwerk der democratie beschouwen en zou zij, als zij was opgeheven, later misschien als kampioen voor de vrijheid herdacht worden".

„Aristoteles.... kende dus de gevaren der democratie, die van den noodlottigen invloed der demagogen en de neiging om de geheele economische wetgeving zoo te maken, als men onderstelt dat in het belang zou zijn van de volksklasse. Zulk een eenzijdige wetgeving zou ook den welvarendsten staat op den duur te gronde richten. En tegen zulk een streven bestaat er misschien geen betrouwbaarder middel dan een goede *Eerste Kamer*".

Verder wordt getracht te bepalen: welke de bevoegdheden van een Eerste Kamer zouden moeten zijn.

Henri Raymondaud spreekt over *Het Lijden der Gewonden* en komt tot deze verrassende conclusie: „Op de honderd gewonden, op goed geluk af genomen uit een gevecht en naar een hulppost gebracht, zijn er niet meer dan een twintigtal die lijden". Het klinkt vreemd, en aanvankelijk zou men deze bewering rangschikken onder de Engelsche of Amerikaansche, als zij zoo luchtig (om het volk op te monteren) spreken over den duikbootoorlog, dat men de duikboot zou gaan houden voor een der voornaamste factoren tot groei en bloei hunner handelsvloten. Maar Raymondaud geeft argumenten, waartegen niet veel schijnt in te brengen, al blijft een verminking, ook zonder pijn, toch even gruwzaam.

Tot het „In memoriam" door Ernst Liljedahl geschreven bij het overlijden van den Zweedschen wijsgeer *Vitalis Norström*, kunnen wij niet nalaten, omdat wij zelf ook overtuigd zijn dat de grootste dwaasheden geschieden onder de leuze van „democratie", even aan te halen wat *Norström* daarvan zegt: „Tegenwoordig zijn wij allen demokraten, maar van de democratie verwachten wij niet allen hetzelfde. Mij lijkt de democratie een vreeselijke chaos toe, een ontbindende macht, die een ongehoord gebrek aan persoonlijkheden zal te voorschijn roepen. Doch deze nood zal dan, op háár beurt, met geweld, bevrijdende, positieve krachten uit de menschen oproepen. De democratie ontbindt de oude maatschappij, zonder er eene nieuwe voor in de plaats te stellen. Maar toch bereidt zij deze voor, door ons bij den nood ter schole te zenden".

De Socialistische Gids, wij plegen hem anders zijn eigen weg te laten gaan, leidt ons nu, wat voor onze Kamerleden wellicht niet onwelkom is ter oriënteering, naar een overzicht van de geschiedenis van het Zuiderzee-vraagstuk, gegeven door dr. Th. v. d. Waerden, die dan verder bespreekt de uitgifte van den grond na de droogmaking.

De Beiaard opent met eene aanvangsbeschouwing van *Gerard Brom* over *De Katholieke Universiteit.* Wat hij in dit eerste artikel zegt, lijkt grootendeels nog te behooren tot de prolegomena, ofschoon toch hier en daar de eigenlijke kwestie wordt behandeld. Een enkele onder de namen van een paar voorbestemde privaatdocenten, onder wiens onbeholpen en zich-zelf-verheffende voordrachten de toehoorders van ongeduld zitten te trappelen, had veilig weg mogen blijven.

J. Th. Klaver dicht een heel eenvoudig *sonnet* en Bernard Verhoeven schildert héél leelijk (wij mogen het zeggen, want hij heeft getoond het veel beter te kennen) een *Avond in de Duinen.* De laatste strofe ten bewijze:

Van kim tot kim grijpen de looverwegen,
Met aan hun zomen vroeg-gebloosde gloren
En rosse zon. Zie, door den avond boren
Z' elkaar als paden van gemeenschap tegen,

Tot een verbroedering der hemelstreken,
In dezen stond tot eender rust gewend....
Zoo zoet, zoo zoet, nu d'avondzon wou breken
In d' oude verven van een oude prent.

Kropholder besluit zijn tweede artikel *Over Bouwkunst* met deze behartigenswaardige woorden: „Wat de weg is, om weer tot een waarlijk schoone bouwkunst te komen, hoop ik, zal men thans kunnen besluiten: *niet* in 't wilde-weg naar schoonheid streven, maar zich bij 't ontwerpen laten leiden door de doelmatigheid en de karakteristieke eigenschappen van de toegepaste bouwstoffen".

J. van Schaik in *Staatkunde* erkent dat „de invoering van algemeen kiesrecht en de evenredige vertegenwoordiging in onze partij meer beroering hebben gebracht dan aanvankelijk werd verwacht".

De oorzaak ligt niet zoozeer in de uitbreiding van het kiesrecht, maar grootendeels aan de vervanging van het systeem der meerderheidskeuze door dat der evenredige vertegenwoordiging.

Wij hebben nu in de toekomst een zelfstandig optreden der Katholieke partij als zoodanig. Samenwerking met andere partijen behoort tot het verleden. Ook in het stellen van candidaten kan men zich vrijer uitleven, men kan nemen den man zijner eigen vrije keuze. Voorts vergete men niet, dat thans voor het eerst weder na vele jaren, de kiezersdrommen in de groote steden hun stem tot een nuttig effect zullen kunnen brengen. Alleen reeds Noord- en Zuid-Holland zullen een 8-tal afgevaardigden naar het parlement kunnen sturen, waar zij thans slechts door één afgevaardigde zijn vertegenwoordigd.

In *Onze Eeuw* geeft Dr. Krämer zijn laatste hoogst interessante Reuter-Herinneringen: „Merkwaardig leven! Eene zorgelooze kindsheid, eene verwoeste jeugd, een moeitevolle mannelijke leeftijd, een zonnige ouderdom. Had Fritz Reuter schuld? Hij heeft Bräsig, die onsterfelijke figuur uit zijn Strömtid, de woorden in den mond gelegd: het is een bevredigend gevoel, als men in zijn ouderdom kan zeggen „domheden wel, slechtheden niet". Is het niet het oordeel dat past voor zijn eigen leven? Zoo men dat meent te moeten ontkennen, dan richte hem wie zich tot richten gerechtigd acht. Voor de domheden heeft hij zwaar genoeg geboet". —

Wiboka in *Marine-varen* toont ons Japan, dat hij bewondert, en spreekt als zijn overtuiging uit, dat Japan pro-Duitsch is en bovenal prijs stelt op herstel van de nauwe banden met Duitschland, direct na den oorlog. En bij de geallieërde landen, vooral in Amerika, komt telkens weer de vrees op dat het nog gedurende dezen oorlog zijn steun aan Duitschland zal bieden. „Japan is geen natuurlijke bondgenoot, maar de aangewezen oppermachtige concurrent van Engeland!" De Japanners zijn uitsluitend te ver-

gelijken met de Duitschers. „Ze hebben dezelfde nauwgezette wijze van werken, ze vertoonen dezelfde ontembare werkkracht en taaie volharding, en hebben denzelfden militairen aard als hunne leermeesters".

J. de Vries wijdt eene studie aan *Het Poolsche Vraagstuk*.

De Gids heeft den bouw der *Leemen Torens* door van den Woestijne en Teirlinck doen staken, hoewel zij nog lang niet voltooid waren. Het geduld der abonnés raakte zeker uitgeput. Frits Hopman geeft een griezelige beschrijving van *een Opiumkit*, terwijl Indië het leeuwendeel verkrijgt door twee taaie, doorwrochte artikelen resp. van S. Ritzema van Eck over *Het gezag in Ned.-Indië* en van A. v. Hengel getiteld *Ned. O.-Indië bij een conflict in den Stillen Oceaan*, waarin de schrijver tot de slotsom geraakt, dat Nederland alleen in den strijd met een groote zeemogendheid het onderspit zal delven, waarom het van goed beleid zal getuigen, rekening te houden met de medewerking van een bondgenoot, die ter wille van eigen belang met ons zich zal keeren tegen den gemeenschappelijken vijand. Moge het mogelijk blijken zulk een betrouwbaren bondgenoot te ontmoeten.

Vrouwenideaal van J. Tutein Nolthenius bespreekt met niet veel ingenomenheid het laatste boek van onze eminente historica Joh. Naber *Van onze oud-tantes en tantes*. Haar wordt kanselarijstijl verweten en den raad gegeven Betje Wolff en Agatha Deken eens na te lezen. Zij laat haar personen niet genoeg leven voor onze oogen, daar zij haar eigen denkbeelden en meeningen over moderne vrouwenbeweging te veel verkondigt en overal bij te pas brengt. Zelfs bij een leven zoo harmonisch en geluk aanbrengend als dat van Elisabeth Kemper, die er haar geluk in vond, haar taak als dochter, zuster en tante op de meest aantrekkelijke wijze te vervullen.

De Nieuwe Gids geeft veel belletrie: *Dorpsleven* van Aleida van Pellecom, een tamelijk onbelangrijke dorpsgeschiedenis zonder veel literaire verdienste; *Bagage* van J. van Looy, dat zijn bewonderaars zeker met een, door ons weinig begrepen, enthousiasme zal vervullen; *Don Quichotte* van H. v. Loon en een dialoog *De Schuldbekentenis* door A. Moresco, waarin een jonge vrouw het gedaan krijgt een compromitteerend stuk uit de handen te spelen van een verbitterden ouden vriend. Willem Kloos gaat in zijn *Literaire Kroniek* hevig te keer (naar aanleiding van van Brugge's *Als ge niet — dan....*) tegen de Kerken, die den oorlog niet konden voorkomen, terwijl hij begint hun alle gezag te ontzeggen omdat, volgens hem, al hun beweringen worden weersproken door de bevindingen der exacte en historische wetenschap. Toch moeten zij zich verheffen tegen alle wereldlijke machthebbers en met kracht hun stem tegen hen doen hooren. Weer een bewijs hoe juist zij, die in dagen van voorspoed uit de hoogte op allen godsdienst neerzien, wanneer de nood dringt, van zijn heilzamen invloed het liefst en het eerst gebruik

willen maken en zelfs toornen als die invloed niet volgens hun goeddunken wordt aangewend. J. Reddingius heeft niets op met den dichtbundel van Matthijs Kemp *In den Uchtend.* Hij noemt deze symbolische gedichten burgerlijk, dof, na *Het Wijnroode uur,* dat vol zeggingskracht fleurig en raak was, een teleurstelling. Zij schijnen geschreven voor een Katholieke Vereeniging van jongelieden onder leiding van een geestelijke, onder patersuggestie, en hij vertelt het ontstellende geval van een ontwikkeld jongmensch, dat tegen hem hoog opgaf van pater Gielen, Dr. Greebe en pater van Ginneken. Deze hadden over Perk een belangrijke ontdekking gedaan, die een geheel nieuw licht op zijn werk wierp, zoodat de zaak nu volledig beslist was. Bij nader onderzoek bleek, dat de slimmerd nog nooit een regel van Jacques had gelezen, en niets wist van de Kloos' uitgave enz. enz. Ook pater Vogels krijgt er van langs omdat hij den dichter Zeldenthuis met Gezelle had vergeleken. Dezelfde Recensent zwaait onmiddellijk daarop hoogen lof aan den over het algemeen nogal afgekamden roman van Metz Koning *De Bannenburgh,* van wege zijn occultischen tendenz en prijst vooral haar uitbeelden van den Haagschen of Scheveningschen profeet W. Meng Sr. Hij verheerlijkt dezen ex-dominee en Multatuli-moralist als een prediker van het innerlijke leven en schijnt, hoe afkeerig ook van pater-suggestie, die van zulk een occultische grootheid niet te versmaden.

De Tijdspiegel ziet er dezen keer bijzonder roomsch uit, misschien door de vele mooie platen, die de artikelen *Brugge die Scone* en *Twentsche paaschgebruiken* verluchten; bovendien eenige gedichten van onze katholieke dichteres Marie Koenen. Prof. Valckenier Kips zet zijn belangwekkende causerie over *Couranten* voort. PANTA

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Brouwer (P.). Goudglans en Eeuwigheidslicht. Rotterdam, Libertas. f 1.50.

Een verhaal uit den tegenwoordigen tijd, maar in elk geval niet voor katholieken. Eerlijk beleden: ik heb geen moed gehad de zalvende taal heelemaal te verorberen. Hetgeen ook wel geen lezer van mij zal vorderen, omdat toch niemand van plan zal wezen zich aan de proef te wagen. Dat moet hij ook niet doen; 't is heelemaal niets voor ons. W. MERKELBEEK

Buysse (Cyriel). Van een verloren zomer. Bussum (1917) C. A. J. van Dishoeck (154) f 2.25, geb. f 2.90.

Buysse is over Londen en Parijs naar België vertrokken om

een kijkje achter het front te nemen. Hij vertelt nu zijn wedervaren, zijn indrukken van Parijs en Londen, zijn auto-tocht met een aide-de-camp door het geteisterde België.

W. MERKELBEEK

Couperus (Louis). Wreede Portretten.

Ja, een heele zaal vol van dezen mondainen, gemaniereerden, volmaakt onechten schilder.

Verschillende zijn geschilderd met te hooge vleeschkleur.

En... dan gaat deze man ook zijn ledige ziel nog uitpersen om er wat wijsheid uit te krijgen, en biedt zijne vrienden dezen troebelen droesem (blz. 24): „Zal de menschheid den Katholieken God, de Christelijke Goden, den Vader, de Maagd en het Lam eenmaal ontrouw worden, als zij reeds ontrouw werd aan alle antieke Goden? En zal de Christelijke Legende op de antieke volgen?"

Neen, beste Mijnheer, dat zál niet! Maar u zult mij niet gelooven als ik het verzeker, ook al geef ik daarvoor mijn argumenten.

Maar wat u wel kunt gelooven, want u zult toch u zelven wel kennen, dat is: Couperus zal voorbijgaan, en een komend geslacht zal het uitschateren, dat hun vaderen (vooral dames echter) opgetogen geluisterd hebben naar dezen phrasenmaker en vol-trucjeszittenden poseur.

M. WALRE

Genderen Stort (R. van). Hélène Marveil.

Hélène zegt: „ziet u wanneer wij iemand liefhebben dan redeneeren wij niet meer, dan denken wij niet meer en dan weten wij ook niets meer... dan weten wij alleen maar één ding en dat is, dat wij hem liefhebben en dat wij ons... voor hem zouden willen laten doodmartelen, dat wij voor hem zonder eenige aarzeling 'n misdaad, 'n infamie zouden begaan, dat wij ons door de heele wereld zouden laten uitkrijten voor alles wat gemeen, gemeen is als 't vóór hem was...."

Dat zijn heel duidelijk de symptomen van Artis-liefde... ik vraag excuus aan de apen, als ik overdrijf.

En de daden van Hélène, die deze onverantwoordelijke van Genderen Stort zijn lezers opsoept, stemmen volmaakt overeen met hare woorden.

Wij vinden het boek te vies om er langer meê bezig te blijven en betreuren het dat men ten onzent nu ook al, gelijk vroeger in Parijs, eene export-literatuur gaat fabriceeren, die hier alleen wel door het onmaatschappelijk zoodje zal worden gelezen, maar, zoo zij ooit wordt vertaald, bij den buitenlander een valsch begrip gaat vestigen van het karakter en de zeden van ons volk. Frankrijk was ook wel beter dan de provinciale armoedzaaiers, die naar de hoofdstad kwamen om door hun schunnige boeken zondegeld te verdienen, het der wereld hebben afgeschilderd.

A. GIELEN

Lie (Erik) Het Erfdeel der Vaderen. Uit het Noorsch door A. J. v. d. Linden-v. Eden. Amsterdam, Becht. (224) f 2.90 — geb. f 3.50.

Ik vind dit een mooi en edel boek. Als ik zoo'n gunstig oordeel geef, wil dit natuurlijk niet zeggen dat ik met alles kan instemmen; maar dit is ook werkelijk niet noodig. De vrienden, die ik liefheb, mogen met mij in gevoelens verschillen, en zoo is 't ook met een boek dat 'k prijs. Maar met vrienden, die niet deugen, onedel denken of leven, wil ik, uit vrees van besmetting niet omgaan, en evenmin met een boek dat mijn heiligste overtuiging of gevoelens beleedigt. Dit boek doet dat zeker niet, en ik heb het dan ook met belangstelling gelezen.

De schrijver zegt (blz. 118): „er zal wel nauwelijks één onder ons zijn, die niet eenmaal in zijn leven iets heeft gedaan, waarover hij berouw heeft". Wie zal het niet toegeven?

Maar wat volgt: „heeft hij het niet zelf gedaan, dan misschien een zijner voorvaderen. Dat zijn de doodzonden, de zonden tegen den Heiligen Geest — tegen het beste wat in ons is...", neen! dát is onwaar! Dat wij kunnen lijden onder de daden onzer voorouders, ongetwijfeld — maar dat wij daardoor zonden op ons laden, een nieuwe erfzonde... neen!

Gerhard Falkman is eigenaar van uitgestrekte landerijen, bosschen en een fabriek. Gelukkig is hij niet, want al deze bezittingen zijn van de vroegere eigenaars, toen zij zich in nood bevonden, verworven vèr beneden de waarde. Ten slotte overwint zijn geweten en hij sticht een nieuw huis en een nieuwe zaak, en vindt rust en vrede.

Zijne vrouw staat niet zoo hoog als hij; zij is verkwistend en behaagziek en hare jongste dochter is hierin haar evenbeeld. Maar de oudste Hedwig is een prachtmeisje in alle opzichten evenals haar jongste, hardwerkende broer Arne.

De oudste jongen (Frits) wil niet deugen. Hij leeft verkwistend en verwaarloost de zaken, en steekt ten slotte den brand in eigen woning en fabriek, om zich meester te kunnen maken van de verzekeringsgelden. Maar ten slotte heeft hij berouw en bekeert zich tot edeler leven en streven. L. v. D. H.

Musbach (Dora) Een dissonant. Amsterdam, Scheltens en Gillay (228) f 2.90.

Dora begint minder gebrekkig Hollandsch te schrijven dan vroeger, toen er bijna geen regel goed was. Maar of ze talent van vertellen heeft? Ik betwijfel het ten zeerste; het komt ten minste niet voor den dag.

Waarom noemt ze dit boek een dissonant? Het is niets anders dan een compositie van uitsluitend dissonanten. Ik zal er cijfertjes bij zetten.

Een tooneelspeelster wordt verleid door een rijken vlegel, die

zich naar Indië uit de voeten maakt (1). — De moeder van het kind, Tilly, sterft al heel jong (2). — De vriendin die de zorg voor haar op zich neemt, gaat vroeg ter ziele (3). — Tilly blijft bij een burgerjuffrouw in pension, welke ook al een verleide nicht rijk was (4). — Deze nicht gaat in dienst bij een „dame", die „onderhouden" wordt (5).

Tilly wordt op school achtervolgd door een vuil, twaalfjarig kereltje (6). — Zij komt als veertienjarige bij een blinde dame, die haar muziekles geeft, maar spoedig doodgaat (7). — Zij wordt gezelschapjuffrouw en heeft veel te verduren van het „diklippige" dochtertje des huizes (8). De groot geworden twaalfjarige schoolknaap verlooft zich met Tilly en breekt de verloving weer af, als hij de waarheid omtrent haar oorsprong verneemt. Enz. enz. (nog een stuk of drie dissonanten... eindelijk komt Tilly terecht in een sanatorium en de dokter vraagt haar ten huwelijk, maar voor het zoo ver is vindt hij zijn dood bij een auto-ongeluk. En nu zet Tilly haar huisje open voor zieken en zwakken, wat heel mooi is. Maar voor dat éene slotakkoord waren toch al die dissonanten niet noodig. Neen, zoo'n litanie van ongelukken aan elkaar naaien is toch nog geen romankunst. M. WALRE

Rooze (Warda) Ik verlang...

Och, dit is weer een van die erotisch-hysterische boeken, welke wij beslist moeten afraden.

Warda is getrouwd met een man, die niet flauw genoeg is om eeuwig den verliefde te spelen. Zij wordt zenuwziek (zal het wel geweest zijn vóór dien), gaat naar het Zuiden, flirt met een Engelschman, totdat haar man ook tijdig ziek wordt en in hetzelfde Zuiden genezing moet zoeken.

De liefde voor haar man bloeit weer op, doch als het derde kind geboren is, verflauwt zij andermaal. Wéér naar het Zuiden gaan is kostbaar, en de echtgenoot gaat dit keer dan ook maar eenvoudig dood.

Zij heeft veel geld (door haar man) en richt haar leven nu weelderig in. Zij ontvangt druk en 't is haar een genoegen in de oogen der mannelijke gasten te kunnen lezen: „Jou, jou zou ik tot mijn vrouw willen!" of: „Wat zou het leven zijn met jou..., met jou!" Zieke vrouwen hebben gewoonlijk aanleg voor tuberculose, maar eigenlijk géén hart.

Nu verschijnt er ten tooneele een Mr. v. Pijlsweert, maar hij bevalt haar niet... „hij is zoo klein, zoo fijn en tenger, hij is *te* elegant, alles *te* voor een man".

Maar zij denkt aan een der akademie-vrienden van haar overleden man: „En wat is er in *dien* man dat mij zoo onweerstaanbaar aantrekt? Hij heeft niets van wat de ander in zoo hooge mate bezit — hij houdt niet van muziek, niet van literatuur, niet van kinderen. Hij houdt... van lekker eten, van lekkeren wijn, van jenever, van mooie vrouwen en van geld, van geld vooral!

En om *dien* man te bezitten, zal ik hemel en aarde bewegen. Ik weet 't. — Ik voel mij ongelukkig en schrei..."

Natuurlijk, Mevrouw! Dat zijn de zenuwen! U moet een koudwaterkuur gaan doen. Als 't niet lukt, kunt U mij aanklagen wegens onbevoegd uitoefenen der geneeskunde. Maar ik ben niet bang voor den uitslag... koud water, veel... en héél koud, dit is 't eenigste wat U nog helpen kan.

JULES OFFERMANS

Webster (Jean). Patty. Naar de Amerikaansche uitgave. Rijswijk, Blankwaardt en Schoonhoven. f 1.50.

Webster heeft haar talent al getoond: zij schrijft over de wereld der jongeren, zóó dat de ouderen er naar komen kijken en er plezier in hebben.

Patty, een goedhartig ding, is een kostschoolmeisje. De hoofdaanvoerster van alle mogelijke streken, die worden uitgehaald in het deftige pensionaat St. Ursula.

In Amerika is alles anders dan men verwachten zou: Als Wilson, de Vredes-philosoof, belooft de kleine naties te beschermen, palmt hij bedaard hun schepen in en laat hen verhongeren; en als een dokter ziet dat 'n patiënt veel pijn heeft, belooft hij hem genezing en stuurt hem dood-bedaard de eeuwigheid in. Op die kostschool gaat het ook heel anders toe dan waarschijnlijk in een der landen der oude beschaving. Toch wel prettig! Vooral moet het een ideaal voor de meisjes zijn, als ze zelf haar inkoopen mogen gaan doen.

Minder aangenaam doet het ons aan, als de kinderen spreken over echtscheiding hunner ouders (blz. 100) alsof 't de gewoonste zaak van de wereld is. Jammer dat de bladzijde, in het overigens geestige boekje, niet is weggelaten.

M. WALRE

Webster (Jean) Patty als studente. Rijswijk, Blankwaardt en Schoonhoven (157) f 135.

Patty, als interne-studente van het een of ander college, studeert ijverig talen en zwemt in hooge of min-hooge wetenschappen. Zij blijft echter steeds de leuke meid, die er steeds op bedacht is de een of andere dwaasheid uit te halen. Vooral de nieuw-aangekomenen, die voor het eerst examen moeten afleggen, maakt zij de onmogelijkste dingen wijs, die gretig als waarheid worden aangenomen. Bij profs en medestudenten is Patty geliefd om haar groote eerlijkheid en flinke rondborstigheid.

Wel ingenomen, het blijkt uit mijn oordeel, met deze beide boeken, vind ik toch dat zij niet halen kunnen bij de vroegere „Langbeentjes-boeken" van Webster. Zij zijn niet zoo geestig, hetgeen ik begrijpen kan, want 't moet een geweldige kunst zijn je heele leven geestig te wezen.

J. WALRE

Wetser (Jean). Jerry. Amsterdam, Holkema en Warendorf (248). f 1.90, geb. f 2.50.

Wij kunnen dit boek goedkeuren en vinden persoonlijk het niet onaardig.

Constance Wilder, eene Amerikaansche, woont met haar vader in Italië. Hare vriendin zou haar graag tot schoonzuster hebben gehad en stuurt haar broer op Constance af, die van dat plan natuurlijk niet weet, evenmin als broerlief.

Hij doet dienst als berggids; en Constance, die gauw had ontdekt dat Torry toch geen heusche gids kon zijn, vindt er vermaak in hem door haar grillen en nukken en waagstukken het leven zuur te maken.

Het slot is dat zij zoo smoorlijk verliefd op elkaar worden als twee menschen maar kunnen zijn, tot grooten triomf van de vernuftige zuster.

Nu vat ik echter niet goed, waarom de schrijver het gebroken Engelsch van den kelner Gustavo ook in 't Hollandsch tracht weer te geven. Men zal moeten erkennen dat het effect niet wordt bereikt door een taaltje als bijv.: „Iek weet 't niet Signore. Iek eb këoord, dat de kezondheid van Signor Papa niet koed is en de dokter ien Amerika zai zekken tot em .... enz. — Neen, dat doet het niet! Maar 't boek is wel aardig. M. WALRE

Jong (A. M. de) De Zware Weg.

Deze heer de Jong lijkt een van die jongens uit het volk, welke met de wetenschappelijke eenheidsworst van Dageraad en dergelijke half-ontwikkelde propagandisten-fokkers zijn grootgebracht. Hij kan ook wel 'n eenvoudig man wezen, die een normaalschool heeft bezocht en een examen heeft gedaan, en toen zóó dronken is geworden van zijn eigen gistende wijsheid, dat hij op een tafel is gaan staan te midden van de gelagkamer en voor de open-mondsche boeren een speech heeft gehouden over zijn hooge levensopvatting en diepzinnige wereldbeschouwing: De Katholieke Kerk... niks niemendal! — Geestelijken, „gemeene bende, die zóó handelt met de heilige instellingen"! — Geloovigen, kuddedieren! — Wat wisten Augustinus en Thomas van Aquino en Suarez en Pasteur en... nou ja, die heele troep van „patsers", die immers geen geregelde studie hadden gedaan, vergeleken bij hem, A. M. de Jong, die zijn heele bedsteê vol boeken had staan, gekocht aan de stalletjes te Amsterdam en te Rotterdam.

Zoo stel ik mij den schrijver eenigszins voor naar het portret van den hoofdpersoon uit dezen roman.

Jules is een koster, die leest wat los en vast is, en dan ook al lang zijn geloof verloren heeft. Zijn broer is een socialistische onderwijzer, die zijn rosheid niet met een pruik bedekt; maar Jules luidt de klokken van de kerk en roept de geloovigen tot het bedehuis, ofschoon hij zelf niet gelooft.

Als hij aan den dijk is gezet, wordt hij opgenomen door een vrijzinnigen veerman, en tracht bij dezen zijn brood te verdienen. Maar op aanstichten van de geestelijkheid wordt hij overal vervolgd. De stakkerd, die het beter had kunnen weten, als zijn hoofd niet op hol was gebracht door de stalletjes-brochuren, ziet in de pastoors niets dan intriganten en „patsers". Luister even: het is toch wel vermakelijk zoo'n man eens uit den haak te zien schieten en tevens eens te hooren, wat men tegenwoordig nog gedrukt kan krijgen:

„Ook niet bij je huwelik?" vroeg de pastoor nu op de man af.

„Bij m'n huwelik?" schaterde Jules. „God, man, doe nu niet zoo overkomiek... Hoor je dat Lena... hij wil, dat we bij hem in de kerk zullen trouwen!"

De Pastoor werd rood van woede, maar dwong zich tot kalmte. „Je bent diep gezonken man," zei hij met schorre stem. „Je bent ver afgedwaald... Maar de kerk is een goede moeder, en stoot niemand terug, die eerlik verlangt naar haar genade en vergiffenis... Ik vrees, dat je nog es berouw zult hebben over je afdwaling."

„Zo," lachte Jules, „vreest u dat, meneer pastoor... nou 't is mogelik natuurlik... maar voorlopig voel ik nog niks van dien aard... Ik ben nou heus verstokter dan ooit te voren."

„Weet je", vroeg de pastoor ijzig kalm, „dat er plannen bestaan voor een tramverbinding met Hipland, dat dan recht-streeks met een boot van Rotterdam uit te bereiken valt?"

„Neen," zei Jules, „maar dat kan me ook niet schelen."

„Dan begrijp je ook zeker niet, dat je veer daardoor zou worden vernietigd?" vroeg de pastoor hem scherp aanziend. „Want dan hebben ze jou niet meer nodig om passagiers van de boot te halen. Dan gaat alles per tram."

„Zo?" zei Jules droog, „en wat zou dat dan?"

„Voor die tram is een concessie nodig," vervolgde de priester met een slim lachje. „Als de deken uit de stad en ik ons samen er voorspannen bij de bisschop, zal die concessie niet verleend worden."

„Die concessie wordt verleend door de gedeputeerde staten," zei Jules spottend, „dat weet u toch ook wel?"

„Zeker weet ik dat," grinnikte de pastoor... „Maar ik weet ook, dat de gedeputeerden geen besluit zullen nemen tegen de intenties van Monseigneur in. We stellen het land liever niet bloot aan de invasie van de wereld en zoo'n tram is een groot gevaar..."

„Prachtig," riep Jules, „houden jullie de domper er maar flink op hoor!... Hou ze maar stom en klein... groot gelijk. Maar wat heb ik met die fijne plannetjes van jullie uit te staan?"

„Meer dan je denkt man," grijnsde de pastoor. „Als wij niet tegenwerken, wordt de concessie verleend, en dan gaat jouw veer naar de maan. — Zou je denken dat wij een tegenstander wilden sparen? Zo gek niet, hoor... Ik geloof wel dat ik je dit

voorstel doen kan: keer terug van je dolingen, verzoen je met de Kerk en bewijs dat door in de kerk te trouwen... en de concessie zal niet verleend worden."

„Patser!" zei Jules op gedempte toon, vlak voor de pastoor staande, „gemeene bende! Handel je zoo met de heilige instellingen? — En dacht je nou waarachtig, dat ik laag genoeg was om aan jullie smerige spelletjes mee te doen en m'n ziel te bevuilen met huichelarij en gekonkel? — Maar man wat voor idee hebben jullie toch van die grote, heilige God, waar je altijd den mond vol van hebt?"

Wat dan volgt, klinkt krachtig, want het woord „bedonderen" klinkt flink boven alles uit, maar 't is wel wat te onfatsoenlijk en riekt te veel naar de vergaderingstaal van sjouwerlui en havenarbeiders, om 't zoo maar in tegenwoordigheid onzer lezers te herhalen.

Een huwelijk met zoo'n half-gekeerde heeft natuurlijk niet veel kans van geluk. Het edele echtpaar kreeg dan ook al spoedig oneenigheid, en toen Jules een drenkeling redde, verpleegde zijne Lena den man zoo lang, dat hij in staat was met haar naar Parijs te vluchten. Als je een handschoen met een gaatje hebt verloren, bemerk je eerst dat je hem toch nog had kunnen gebruiken. Zoo dacht ook Jules en hij ging op zoek van de weggeloopen wederhelft. Onderweg vindt hij ergens den vroegeren drenkeling, op zijn beurt in den steek gelaten door de snel afkoelende Lena, welke er met een Amerikaan van door is. Jules ontdekt haar, maar wordt vriendelijk, met een druk op het electrische schelletje, weggezonden, terwijl er zoo iets als tranen parelden in de oogen der liefhebbende vrouw.

De beide mannen, Jules en de dubbele drenkeling, gaan nu maar weer terug naar Holland. In Roosendaal neemt Jules afscheid van zijn lotgenoot en stevent naar zijn dorp: „Als in een droom liep hij van het stationnetje de velden in. De hele dag zwierf hij rond en laat in den avond kwam hij door het dorp. Alles sliep. Hij keek even met een schuinen blik naar de oude kerk en naar de plaats, waar eens hun huisje had gestaan... Jules ging zitten op een grooten steen, vlak aan den oever van het donkere water. Hij steunde het hoofd met de handen en liet de beelden uit zijn leven komen en gaan, zooals zij wilden. Aan zijn voeten zong de diepe, diepe stroom zijn murmelend liedje van verlokking en vergetelheid." Als ik mij niet vergis, moeten die twee woorden ons er op voorbereiden, dat Jules straks te water gaat en zelfmoord pleegt. Een verfoeilijke daad, natuurlijk!, maar Jules heeft in de twee deelen van dezen roman zooveel blijken van ontoerekenbaarheid gegeven, dat hij waarschijnlijk nog wel op gewijde aarde kon worden begraven.

En dit belachelijke boek mag mee in de kist!

A. G.

VARIA

De smaak der lezers. „Nutswerk" geeft een artikel van den heer J. de Deugd, bibliothecaris van de Volksleesbibliotheek van het Nutsdepartement Rotterdam, over „Iets over den smaak der lezers". Daaruit blijkt het volgende:

De afdeeling Godsdienst en zedekunde bevat 315 nummers, die gezamenlijk 992 of gemiddeld 3.1 keer per nummer zijn gevraagd. Preeken en leerredenen konden de lezers niet erg bekoren: de meesten staan met 0 of 1 aangeteekend. Eenige der meest gevraagde werken in deze rubriek waren de volgende: Kuyper, Om de oude wereldzee (29); Koetsveld, De oudejaarsavond (22); De Ligt, Christen-revolutionair (21); Van den Bergh van Eysinga, De ziel der menschheid (18).

De afdeeling geschiedenis, levens-, reis- en plaatsbeschrijving bevat 416 nummers, die gezamenlijk 2236 maal of gemiddeld 5.4 maal per nummer zijn gevraagd. De meest gevraagde werken waren: Blink, Stanley en het donkere werelddeel (47), De Aarde en haar Volken, Jaargang 1915 (38), Van Dijk, Lotgevallen van een Nederl. kolonist in de Transvaal (23), Briedé en Van Gils, Oude huizen van Rotterdam (23), Ten Brink, Slachtoffers en helden der Fransche revolutie (21).

De afdeeling wetenschap, kunst, opvoeding en onderwijs bevat 616 nummers, die gezamenlijk 2157 keer of gemiddeld 3.5 keer per nummer zijn gevraagd. De 40 nieuwe boeken, die in deze afdeeling zijn aangekocht, zijn 381 of gemiddeld 9.5 keer gevraagd. Tot de meest gevraagde boeken behooren: Moquette, De vrouw (huiselijk leven) (24); Troelstra, De wereldoorlog en de sociaal-democratie (22); Ligthart, Jeugdherinneringen (20); Lubbock, De oorsprong der beschaving (19); Capelle, De electriciteit (18); Guerber, Noorsche sagen (18); Darwin, De afstamming van den mensch (17).

De afdeeling romans, novellen, verhalen en dichtwerken bevat 3378 nummers, die gezamenlijk 69820 maal of gemiddeld 20.7 keer gevraagd zijn.

95 Boeken in deze afdeeling werden in het geheel niet gevraagd (in hoofdzaak gedichten). Ook de nummers, waar bij den titel staat „novellen" of „verhalen" kunnen geen genade vinden bij onze lezers. Zij denken daarbij aan iets kleins en daardoor minderwaardigs. Dit blijkt ook, als zij een dun boekje ontvangen; zonder zelfs nog den titel gezien te hebben, vragen zij dikwijls een ander, want „het is zoo dun". Vooral in deze afdeeling heeft de titel grooten invloed. Liefde, huwelijk en titels, die iets pikants of geheimzinnigs doen verwachten, worden het meest gevraagd. Hieronder volgen eenige voorbeelden:

Beecher Stowe, De meibloem, schetsen uit Nieuw-Engeland

7 maal. Daarentegen, van dezelfde schrijfster: „De predikant en zijn uitverkorene" 44 maal.

Koopmans van Boekeren: „Voor en na de pauze" 5 maal. Van denzelfden schrijver: „Een weduwe met negen kinderen" 48 maal.

Chappuis: „Nol Giele en andere beelden uit Noord-Brabant" 7 maal. „Boschwachters Rika" 92 maal.

Corelli: „Een roman uit twee werelden" 52 maal. „Ziska, het raadsel van een verdorven ziel" 96 maal.

Scott: „St. Ronan's bron" 13 maal. „Het schoone meisje van Perth" 65 maal.

Trollope: „Het huis Belton" 2 maal. „De zorgen van een rijk weeuwtje" 25 maal.

Ook in andere afdeelingen van den catalogus kan de van den titel uitgaande aantrekkingskracht worden vastgesteld. Ook daar wordt het eene boek van denzelfden schrijver veel meer gevraagd dan het andere.

Voorbeelden:

Beets: „Stichtelijke uren" 3 maal. „De man van smarten" 10 maal.

Ten Kate: „Stemmen des vredes" 3 maal. „Wij zullen elkander wederzien" 16 maal.

Zschokke: „Stichtelijke uren" 2 maal. „De weg ten leven" 11 maal.

Amicis: „Spanje" 1 maal. „Wat men in Constantinopel te zien krijgt" 14 maal.

Engelberts Gerrits: „Ons vaderland" 1 maal. „Het leven van De Ruyter" 12 maal.

Keller: „Weenen" 3 maal. „Het vermoorde Parijs" 15 maal.

De zes meest gevraagde romans zijn: „Heimburg, Een verwoest leven (150), Melati van Java, Ontmaskerd (147), Eschstruth, Jong verloofd (139), Eschstruth, Liefde heeft vleugelen (135), Heimburg, Om haar geld (131), Brusse, Boefje (129). Onder de 45 meest gevraagde romans komen voor: 11 boeken van Heimburg, 8 van Eschstruth, van Melati van Java 4, van Thérèse Hoven 3, van Corelli 3, van Brusse (speciaal in Rotterdam populair) 3, van Marlitt en van Werner ieder 2 boeken.

Afgezien van Brusse, zijn de romans en novellen van onze hedendaagsche „letterkundige" auteurs in onze bibliotheek niet bijzonder geliefd. Men oordeele:

	Boeken aanw.	Malen gevr.	gem.
Boudier-Bakker.	7	276	39.4
Van Bruggen (Mevr.)	3	45	15
Brusse	7	551	78.7
Couperus	7	169	24
Eigenhuis	9	114	12.6
Emants	5	37	7.4
Van Gogh-Kaulbach	10	233	2.33
Haspels	7	102	14.5
Heyermans	5	173	34.6

	Boeken aanw.	Malen gevr.	gem.
De Meester	9	178	19.8
Reyneke van Stuwe	7	287	41
Robbers	5	169	33.8
Scharten—Antink	4	67	16.7
Schürmann (Rotterdammer!)	7	203	29

Opmerkelijk is, zegt de schrijver, dat de werken van Melati van Java en Werner veel meer in de gunst der lezers staan dan die van de nieuwe schrijvers. De schrijver gelooft, dat hier de aanbeveling van andere lezers den doorslag geeft. De 26 boeken van Melati werden in doorsnee 66 maal, de 25 titels van Werner gemiddeld 61 maal gevraagd. Hij voegt hieraan toe:

„Om den lezers geen onrecht te doen, moet ik, als tegenstelling, nog vermelden dat „De graaf van Monte Christo" van Dumas maar 38 keer gevraagd is. Mij dunkt, dat dit kleine aantal voor den smaak van onze lezers pleit".

Over boeken voor jongelieden van 14 tot 18 jaar zegt de heer De Deugd:

„De aanwezige 419 boeken zijn 19492 maal of gemiddeld 47.5 keer gevraagd. Ook hier zien wij weer, dat van denzelfden schrijver het eene boek veel meer gevraagd wordt dan het andere.

De geliefste schrijvers zijn blijkbaar: Karl May (22 titels, gem. 74.9 maal gevraagd), De Vletter (5, resp. 75.2), Wörishöffer (10, resp. 72.3), Kieviet (30, resp. 71.8). Daarna volgden Been, Aimard, Marryat, Alcott, Cooper, in verderen afstand eerst Van Balen, Andriessen, Verne, Louwerse, Gerdes. De 6 meest gevraagde boeken in deze afdeeling waren: May, De zoon van den berenjager (122); Kieviet, De hut in het bosch (117); Abkoude, De padvinders van Duinwijk (105); Avery, Op en top 'n jongen (104); Kieviet, De duinhelm (104); Wörishoffer, De verrader (102).

„Vele boeken voor jongelieden worden ook door ouderen gelezen, zoodat het in voorraad hebben van goede boeken voor de jeugd zeer gewenscht is, temeer, daar de jeugd door schoolbibliotheken den smaak van het lezen reeds te pakken heeft. Meestal hebben zij bij hun intrede in de maatschappij nog wel zooveel tijd over, dat zij een boek, dat het pakt, kunnen lezen."

De afgevaardigde van Charlois op den bibliothekendag te Amsterdam (1915) zei m.i. zoo terecht: „Wij houden er de menschen mee uit de kroeg". Meerderen zullen evenals hij wel hebben aangetroffen, dat moeder voor man en kinderen een pak boeken haalde, teveel om in den vastgestelden tijd degelijk te lezen, maar, op het antwoord, dat men op zijn aanmerking kreeg: „Mijnheer, ik houd ze er mee uit de kroeg", het „verslinden" van boeken met een gerust geweten hebben toegestaan."

Portretten. In April 1914 verscheen eene nieuwe uitgave van *Prophets, Priests & Kings* [1]), een jaar of zes vroeger voor 't eerst uitgegeven. Het is niet onaardig, deze portretten van personen, wier naam tegenwoordig op aller lippen is, met eenige aandacht te beschouwen. In April 1914 was de ontzettende epidemie van haat nog niet uitgebroken en wisten de kunstenaars en schrijvers nog te onderscheiden met onverblinden blik en dwong de verbittering hen niet van allen, die thans officiëel vijanden moeten heeten, barre en ruwe karikaturen te teekenen of kwaad te spreken.

En wil men werkelijk iets naders weten omtrent de menschen, die thans op den voorgrond treden, dan mag men niet oordeelen naar wat op dit oogenblik van hen wordt geschreven, maar behoort men te raadplegen wat voorheen over hen werd gezegd door vreemde of landgenoot.

Van eenige der voornaamste personen hebben wij getracht een korte karakterschets te maken naar de gegevens van Gardiner.

De Duitsche Keizer. En als de Keizer op het paradeplein te Potsdam langs de rangen zijner soldaten rijdt en hen groet met een „Morgen, meine Kinder", dan denkt men onwillekeurig aan een ander tijdstip dat hij langs zijn legioenen gaat en de tegengroet zijner krijgers niet klinkt: „Morgen, Majestät", — maar: Te morituri salutant: zij die sterven gaan, groeten u.

De keizer is nog de eenige koning bij de gratie Gods. De Tsaar heeft zijn aureool verloren, hij is nog maar een autocraat, die worstelt met het opgezweepte volk. Maar de keizer regeert uit naam der Voorzienigheid, en God roept hij aan als getuige van zijn gezag. Maar de democratie groeit en groeit en eenmaal zal de vloed zoo hoog gaan dat het gezag bij de „gratie Gods" verdwijnt en de keizer alleen maar, gelijk onze Engelsche koning, regeert met toestemming van het volk.

Hier is de reden waarom men de laatste twintig jaren met onrust den „Kaiser" heeft gadegeslagen: hij heeft een artistiek temperament; is een man van indrukken en impulsie; hij heeft een ontzettende energie, is licht ontroerd en elk oogenblik, voelt men, kan een vonk van zijn gloeiende persoonlijkheid in een kruitmagazijn vallen.

Tot de afgevaardigden van Brandenburg zegt hij: „ik beschouw mijne waardigheid als mij gegeven onmiddelijk van den hemel, en ik denk dat ik geroepen ben om het werk te doen van den Allerhoogste".

In 1889 verklaart hij in elken socialist een vijand te zien van volk en Vaderland.

Hij meent in alles leiding te kunnen geven: hij zal den dirigeerstok ontrukken aan de hand van een onhandigen dirigent en hem toonen hoe hij het doen moet; of het penseel nemen van den

[1]) Door A. G. Gardiner. — Verscheen bij J. M. Dent, London.

schilder en hem voordoen hoe het zijn moet. Hij kan even knap een diner bereiden als een preek in elkaar zetten, een teekening maken, een opera schrijven, pianospelen en praten in vijf talen.

Maar dat alles is slechts ontspanning. Zijn ernstige taak is: Duitschland groot te maken. Is dat een gevaar of een geluk? Twintig jaar lang heeft hij in Europa den vrede bewaard: „wij zijn een militair volk, maar geen oorlogszuchtig volk", zeide eens een minister te Berlijn. De keizer is ook een militair, maar niet oorlogszuchtig. De school der oorlogsmenschen in zijn land, denken dat hij niet durft. De waarheid is echter, dat hij vrede acht in zijn belang en in dat van zijn volk.

Hij houdt zijn kruit droog en zijn rusting blank. Maar hij is voor vrede — vrede, gewapend van top tot teen, wel is waar, vrede met gepantserde vuist — maar in elk geval dan toch vrede.

Als zijn vredespolitiek mislukt, dan komt dit vanwege de valschheid, welke de Duitsche politiek kenmerkt. Deze politiek draagt een masker, en een masker is aldoor eene bedreiging. Duitschland zal nooit ophouden een element van onrust te zijn in de wereld, totdat de keizer van zijn middeleeuwschen troon is neergedaald en zijn macht ontleent aan een vrij en autonoom volk.

Sir Edward Grey. Als men vraagt, wiens woord in het Parlement het meest gewicht heeft, dan kan er slechts één antwoord zijn: van Edward Grey. Hij argumenteert niet, maar hij velt een oordeel. Daar is geen beroep bij hem, en niemand vraagt ook appèl.

Vanwaar die autoriteit? Hij is geen schitterende figuur. De inhoud zijner redevoeringen is heel gewoon; zijne gedachten conventioneel; zijne welsprekendheid saai; zijne kennis nogal begrensd en zijne honk-vastheid (hij is ternauwernood buiten Engeland geweest), is spreekwoordelijk. Het eenige boek dat hij geschreven heeft, is een boek over het visschen. Van visschen en van tennis houdt hij; de rest kan hem weinig schelen en voor politiek voelt hij heel weinig.

En dit maakt juist zijn kracht. Bij al wat er gebeurt, staat hij kalm en onbewogen als een toeschouwer, als een wien het niet aangaat. Zijn gezicht op het bosch, gaat niet verloren door de boomen; hij ziet alles van bovenaf.

Zijn invloed is de invloed van een, van wien men weet dat zijn motieven altijd zuiver zijn en dat hij zich door niets en niemand laat besteken, wat hem ook zou geboden worden. Trouwens, hij verlangt niets: geen macht, geen roem, geen rijkdom!

Hij is langzaam te bewegen, nooit geestdriftig, en niet ras geneigd tot spreken. Doof voor de beden van vriend of vijand, gaat hij zijn eigen weg. Zijne zwijgzaamheid omhult hem met een geheime kracht, die verloren zou gaan indien hij sprak.

Zijn standpunt ten opzichte van buitenlandsche zaken is, dat er niemand iets mee heeft te maken; dat ligt buiten het gebied

der democratie. Democratisch is hij alles behalve, en om het publiek bekommert hij zich niet: „het publiek, het publiek! hoeveel nietswaardigen zijn er noodig om een publiek te vormen?" Eens zal hij het stof van Westminster van zijn voeten slaan en heengaan naar de eenzaamheid om te visschen en rozen te kweeken. En mocht er in zijn rust iemand tot hem komen en hem vragen de teugels van het bewind weer op te nemen: ik geloof dat zijn antwoord zou zijn een gebaar naar zijn rozen en zijn vischhengel, die hij niet denkt op te geven.

David Lloyd George. Ik denk aan den vaderloozen knaap, die zijn schoolmakkers tot opstand spoort; ik zie den goedigen schoenmaker, zijn oom, den jongen lesgeven om hem bekwaam te maken voor verdere studie; als hij 21 jaar is, voert hij zijn dorpsgenooten aan tegen den geestelijke, die weigerde een man te laten begraven, waar hij had willen begraven worden.

Hij is er gekomen, deze arrivist. Waarom? Door durf op de eerste plaats. Als een havik op zijn prooi, zoo schiet hij neer op elke geschikte gelegenheid. Hij heeft geen tijd om te denken: hij doet. Hoe zwaarder de taak, hoe meer plezier hij er in heeft. Hij heeft een instinct voor hoog spel. Hoe grooter de gevaren, hoe grooter de overwinning. Hij heeft liefst een geweldigen vijand tegenover zich, en hij vindt het zonde zijn kruit te verschieten op klein wild.

In politiek is hij een improvisator. Onder het loopen spint hij zijn webbe. Zijn gehoor weet hij te begeesteren, maar als men den volgenden dag zijn redevoering gedrukt vindt, kan zij maar zelden een koel onderzoek lijden.

In dit opzicht is hij het tegenbeeld van Churchill, hoewel deze wat durf betreft niet onderdoet. „Een redevoering leer ik letterlijk van buiten," zeide Churchill. — „'t Is mij onmogelijk," zegt Lloyd George en toont voor een groote speech, welke hij houden gaat in Queen's Hall, een paar gekrabbelde zinnen. De inhoud is dan ook niet zelden dun, maar de vorm, de spontane welsprekendheid, de felle en snelle verbeelding is schitterend en eenig.

Bij al zijn gloed is hij toch zich zelf meester en uit zijn antwoorden blijkt zijn tegenwoordigheid van geest. Sprekend voor een groep boeren, zeide hij: „wij zullen Home Rule hebben voor Ierland en Engeland en Schotland en Wales". Een half-dronken man viel hem in de rede: „en voor de hel!" — Lloyd George antwoordde onmiddellijk: „mooi zoo! ik mag het hooren dat een man opkomt voor zijn eigen land".

Dat teekent hem: hij is niet modern, maar een man van 't oogenblik. Voor hem is er geen verleden, alleen het levende heden; voor hem bestaan er geen leermeesters, alleen feiten. Deze volkomen onafhankelijkheid in traditie en theorie is de bron van zijn kracht, evenals bij Chamberlain. Zijne activiteit is overweldigend. Hij buigt zijn hoofd niet over boeken om te leeren;

hij gaat en ziet uit eigen oogen: zoo reisde hij naar Antwerpen en Hamburg, om op de hoogte te komen van de dokken en om van schepen iets te weten, ging hij scheep naar Spanje. Hij is de man van de middelklasse. Socialist is hij niet, want hij houdt er geen theorie op na, en socialisme is niets dan theorie.

"And his passion for action grows with what it feeds on. He has yet his trumps to play". En, laten wij er bijvoegen: thans, meer nog dan Gardiner kon vermoeden; want hij is de oorlogsman bij uitstek in Engeland.

Winston Churchill. Een strijdbare natuur, maar die zich door geen enkele partij als instrument laat gebruiken. Hij kent geen sanctie dan die van zijn eigen wil. Stoutmoedig is hij wel, niet roekeloos: hij houdt zijn doel in 't oog.

Zijne welsprekenheid is massief en rijk, toch kleurig en opgewekt. Van de satire kan hij een scherp gebruik maken. Zoo zeide hij in een aanval op Mr. Balfour's Cabinet:

"They are a class of right honourable gentlemen—all good men, all honest men—who are ready to make great sacrifices for their opinions, but they have no opinions. They are ready to die for the truth, if they only knew what truth was"—.

Hij is nieuwsgierig, geestdriftig en openhartig als een kind. Alles wil hij weten en elk onderwerp van studie en kennis boezemt hem belang in.

Zijn universiteit was het slagveld. Hij heeft meer oorlogen bijgewoond dan een ander van zijn leeftijd. In zijn jeugd reeds, toen men hem vroeg wat hij wilde worden, was het antwoord: „naar 't leger gaan en er blijven zoolang er gevochten wordt, en als dat voorbij is, dan wil ik den strijd in het politieke kamp".

Churchill is een democraat en een aristocraat — maar als hij de kans schoon zag, zou hij worden een dictator en een democraat.

Lord Northcliffe. De man, die zich opwerkte door grenzenlooze eerzucht tot den heer en meester van de *Times*, lid werd van het House of Lords en als een Napoleon van de Pers een halfdozijn kranten in eigendom kreeg: Alfred C. Harmsworth, Lord Northcliffe.

Hij heeft alleen gevoel en begrip van materieel succes en voor niets anders. Naar het slagen schat hij het leven. Hij vraagt niet: wat hebt gij gedaan, maar: wat heb je gewonnen. Houdt hij er een soort van philosophie op na, dan is zij niets anders dan deze: dat de verdienste in een auto rijdt. Hij stelt belang in iemand, zoodra die succes heeft gehad.

Hij heeft een beginsel: steeds te staan aan den kant waar het meest kans is op winst. Intellectueele of moreele impendimenten kent hij niet, hij heeft geen gevoel, geen vaste theorie en geen levensbeschouwing.

Zijn opvatting van journalisme is, dat men het publiek moet

voorzetten dat, waarnaar het graag is. Wil het oorlog, dan is het zaak den vijand zoo zwart en afschrikwekkend te schilderen als maar mogelijk is. Vraagt de stemming van het oogenblik Frankrijk op te offeren, dan schrijft hij (1899): „Engeland heeft lang geaarzeld tusschen Frankrijk en Duitschland. Maar aldoor heeft het het Duitsche karakter geëerbiedigd, terwijl het langzamerhand een gevoel van verachting heeft gekregen voor Frankrijk. Niets, wat lijkt op eene *entente cordiale* kan er bestaan tusschen Engeland en Frankrijk".

Maar vier jaar later beweert hij (in 1903): „Ja, wij verachten de Duitschers en wij verachten hen van harte. Zij maken zich zelf gehaat in heel Europa. Ik zou het niet dulden, dat in mijn blad ook maar het geringste werd gedrukt, wat Frankrijk zou kunnen kwetsen; maar, van den anderen kant, ik zou niet toestaan dat er iets ten gunste van Duitschland in werd opgenomen".

Men ziet, Master Harmsworth zette het publiek voor waar het smaak in had, en hij was bereid te vervloeken wat hij een uur te voren had gezegend.

De man is een winkelier, die alles wat de voorbijgangers kan trekken, uitstalt achter zijn ramen; hij is de "shop window" journalist.

Tooneel in Amerika. Wat de opvoeringen betreft, die zijn nog al matig en bewijzen dat het publiek geen zware eischen stelt voor zoover het stuk aangaat. Wel is de monteering bijzonder verzorgd en het decoratief, ook van de flauwste stukken, dikwijls schitterend. Ook dingen, die in Europa achter de schermen heeten te gebeuren, worden daar juist wel voor gebracht. Een juffrouw die in vollen galop aan komt rennen, van haar paard springt en op iemand toestormt, laat ginds haar paard niet achter de coulissen in verbeelding, maar komt juist een paar paardenlengten op het tooneel. Er wordt net zoo lang met een paard geëxerceerd tot dat kunstje er vast in zit en dan trekt men ter wille van die twee sprongen met het beest heel Amerika door; waar men het stuk ook weer opvoert. Onze pauzes kent men niet. Alle acten volgen snel op elkaar. In een variety volgen de nummers onmiddelijk achtereen. Een enkele minuut gesloten doek doet het publiek ongeduldig stampen. Veel bijzonders geven die snel opvolgende reeks artisten echter niet te hooren. Het zingen is meestal heel matig. Het grappigste zijn nog de eenacters en het beste nummer is wel de telegrambesteller, die telegrammen van en aan bekende personen komt voorlezen. Vooral de politieke personen worden daarbij niet gespaard, maar dan ook zeer geestig geparodieerd, (Amerika door Jhr. J. C. Reigersberg Versluys).

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

Lezers. In verband met vorig bericht deelt men ons mede dat Freule A. de S. Lohman, geboren werd op 15 Januari 1868 te Assen.

R. Z. te s'GR. U moet vertalingsrecht aanvragen, daar is nog geen enkele conditie t/o van dit boek vervuld, waardoor het auteursrecht vervallen zou kunnen zijn.

W. A. te T. Het opdrijven der drukkersloonen had oorspronkelijk niets met de buitengewone tijdsomstandigheden te maken. Het is een dwang, die ons land, waar de boeken toch al zoo duur waren, niet ten goede zal komen.

L. v. D. V. te L. *Phil's amoureuze Perikelen* wordt in 't volgend nummer besproken; eveneens het nieuwe boek van Stilgebauer: *Kruis en Zwaard.*

L. A. te R. *De Mensch van Nazareth* door V. Schendel is een mislukt boek. Ook Quarido is er volstrekt niet over te spreken. Zelfs afgezien van den inhoud, is het eene mislukking, want de vorm is gemaakt en ligt buiten het talent van den schrijver.

W. H. te M. Taco de Beer woont te Amsterdam Koneginneweg 46.

L. BR. te E. Uit het handboek tot de Nederl. Letteren van dr. Prinsen is zeer zeker te leeren. Maar iemand, die nog geen eigen oordeel heeft, moet voorzichtig zijn met verschillende stellingen (ook en vooral op ethisch gebied) door dezen schrijver verkondigd.

H. M. te BR. de *Verspreide geschriften* van H. Kern verschijnen bij Martinus Nyhoff, den Haag. Ieder deel f 6. Verschenen is deel VII.

M. D. te UTR. Over Italiaansche romans volgen inlichtingen per brief —.

INHOUD

VAN DEN ELFDEN JAARGANG VAN BOEKENSCHOUW
15 MEI 1917—15 MEI 1918

ARTIKELEN

BLZ.
Over Menschen en Boeken. Georg Ebers en Felix Dahn: A. Gielen 1
„Een Aanslag". A. Gielen 33
Engelsche Schrijvers. John Ayscough M. S. 40
„De God" van Wells. L. P. P. Franke S. J. 70
Een Aardig Groepje 73
Frederik van Eeden. A. Gielen 101
Letterkundig bedrog. A. Gielen 129
Duitsche Lyriek 138
Bacon-Shakespeare-Cervantes. Hans Heynen 160
De Engelsch-Russische Literaire Entente. L. P. P. Franke S. J. 164
Uit onze Hervormingsnummers. A. Gielen S. J. 193
Mooie Boeken. L. F. 200
Duitsche Humor. A. Gielen 225
Opvoeding en Zelfopvoeding. A. Gielen. 257
Nog eens Duitsche Humor. A. v. Welsen 289
H. G. Well's nieuwste. L. P. P. Franke S. J. 295
De Ravesteintjes. Melati 321
Rita en Pallieter. J. v. Heugten 358

VAN DE FRANSCHE LEESTAFEL

EMILE VERHAEREN, blz. 5. — PAUL BOURGET: LAZARINE, blz. 5. — M. REYNES-MONLUAR: LES AUTELS MORTS, blz. 97. — FLORENCE O'NOLL: EUGÉNIE BONNEFOIS, blz. 135. — P. RAYMOND GÉNIER: SAINTE PAULE, blz. 201. — ALBERT GIULIANI: LES BERCEAUX TRAGIQUES, blz. 264. — RENÉ BAZIN: LA CLOSERIE DE CHAMP DOLENT, blz. 353.

TIJDSCHRIFTEN

Mei, 61. — Haagsche Post, 155 enz. — Fliegende Blätter, 352.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen

Beiaard (De), 15—50—79—110—142—176—239—275—299—333—365. — Beweging (De), 276—303. — Correspondant (Le), 78—112. — Eeuw (Onze), 47—77—111—175—210—235—272—335—336. — Elzevier's, 48—77—274. — Gids (De), 13—49—112—143—177—206—240—276—303—304—367. — Gids (De nieuwe), 50. — Gids (De Socialistische), 365. — Groot Nederland, 179—241—305. — Katholiek (De), 48—78—108—176—205—273—302. — Revue, 112. — Revue des deux Mondes, 143—207. — Literaire Kroniek, 113. — Stemmen des Tijds, 241. — Stimmen der Zeit, 209. — Studiën, 14—78—210—240—275—331. — Tijd (De, 205. — Tijdspiegel (De), 14—113—143—207—241—297—368. — Vragen des Tijds, 15. — Vragen van den dag, 143—276. — Wetenschappelijke Bladen, 172—235—271—301—334—363.

IN EIGEN KRING

Beoordeeling van verzen, blz. 29. — Vergelijking van twee gedichten, blz. 94. — Vondel hekelt den oorlog, blz. 127. — Haagsche Post, blz. 155 enz. —

VARIA

Wat is een waar dichter (26). De brave Goethe (27). Gebrek aan Piëteit (27). Over de Mode (28). Een kletsmajoor (62). Encyclopedie voor Kinderen (62). Gezegden van Mark Twain (63). Tegen de dichters (63). Het grootste boek (63). Boekbanden (63). Een aardig antwoord (65). Scherpe woorden (89). Een waar woord (90). Elise Kulman (90). Heinrich Laube (92). Een grapje van Dumas-père (92). Mark Twain. Aan elkander gewaagd (93). Onzin (125). Wie is J. Haardt (126). Louise Mühlbach (152). Verhaeren (152). Dure boeken (153). Een drukfout (153). Losse gedachten van Heine (153). Guy de Maupassant (154). Verlaine in Engeland (154). Max van Ravestein (191). Een waar woord (191). Léon Bloy (223). Maeterlinck (223). Waanzin (223). Een terugblik (254). Een Fabel (254). Een optimist (255). Sint Augustinus (286). Een vreemd heer (287). De Haagsche Post als Liturgist (316). De Moderne Astrologie en „Eigen Haard" (318). Een vriendelijke opdracht (319). Telefoon-Courant (319). Over de romans van Johan de Meester (347). Germanismen (348). Mag ik als Katholiek... (349). Kentering (350). De Smaak der Lezers (376). Portretten (379). De Duitsche Keizer (379). Sir Edward Grey (380). David Lloyd George (381). Winston Churchill (382). Lord Northcliffe (382). Tooneel in Amerika (383).

A

	BLZ.
Aebels (Anton). Passiebloemen	307
Adlersfeld-Ballestrem (E. von). Trix	308

BLZ.
Aksakoff (Serge). A Russian Gentleman 169
Albach (W. van). Latijnsche Thema's en Vertalingen voor Laagste Klas 52
Alexinsky (Gregor). Russia and Europe 165
Andreieff (Leonid). The Red Laugh; 169
„ „ Fragment of a discovered Manuscript . 169
„ „ Confessions of a little man in great days 169
„ „ The Black Masters 172
„ „ The Life of Man 172
„ „ The Sabine Women 172
„ „ De Gedachte 182
Artribashef (Michael). Sanine 169
„ „ The Millionaire 169
Austen (Jane). Pride and Prejudice 200
„ „ Emma 200
„ „ Mansfield Park 200
Author of Elisabeth and her German Garden (The) The Princess Priscilla's fortnight 150
Ayscough (John). Marotz 40
„ „ Grace Church 40
„ „ Mezzo Giorno 40
„ „ Monkbridge 40
„ „ San Celestino 40
„ „ Levia Pondera . . . . 40—64

B

Bakshy (Alexander). The Path of the modern Russian stage and other Essays 172
Barbarossa. Dagboek van een Amsterdammer 182
Barbusse. Le Feu 192
Barclay. Raderen van den tijd 287
Baring (Maurice). The Main Springs of Russia 165
Barrett (Wilson). Het teeken des Kruises 183
Bazin (René). La closerie du champ dolent 353
Bechhofer (C. E.). Russia at the Cross-Roads 166
Bellesort (André). St. François Xavier, l'Apótre des Indes et du Japon 179
Benson (K. H.). By what authority 201
Bergh (H. v. d.). De Boog 280
Bergmann (Dr. W.) Bestrijding en genezing van nerveuze ziekten 213
Besant (Annie). 95
Besant (Walter). All Sorts and conditions of Men 201
Blackmore (Richard). Lorna Doone 201
Blanken C.S.S.R. (H. H. F.). Voortgezet Godsdienstonderwijs ten dienste van Patronaat, School en Huisgezin. . . . 211
Boer (J. L. de). De Erfgename van Doorwerth 183
Boer (J. W.). De Gek. 340

BLZ.
Bordeaux (Henri). La peur de vivre 256
„ „ Jeanne Michelin 281
Bos (R.)) Buiten Nederland. 118
Boudier-Bakker (Ina). Het Spiegeltje. 308
Bourget (Paul). Lazarine 65
„ „ De Beteekenis van den dood 340
Bowen (Marjorie). Dei gratia 146
Boy-Ed (Ida). Herfststorm 119
„ „ Wie het verlangen kent 184
Brackel (Ferdinande Freiin von). Die Tochter des Kunstreiters 76
„ „ „ „ Daniella 76
„ „ „ „ Im Streite der Zeit . . . 76
„ „ „ „ Am Heidstock 76
„ „ „ „ Der Spinnlehrer von Carrara 76
„ „ „ „ Vom Alten Stamm. . . . 76
„ „ „ „ Prinzesz Ada 76
Breevoort (Joh. van), Koningin Louisa Ulrika en haar Kinderen 18
Broere (C.). Dithyrambe op het Allerheiligste 338
Broedelet (J. W.). Vroolijke verhalen 214
„ „ „ Vroolijke dagen 310
„ „ „ „ „ 320
Bronte (Charlotte) Jane Eyre 201
Brouwer (P.). Goudglans en Eeuwigheidslicht 368
Bruggen (C. J. A. van). Als ge niet...., dan.... 115
Bruyn (Servaes de). Help uzelf op reis. 53
Buol (Marie von). Das Geheimnis der Mutter 75
„ „ „ Die Kirchfahrterin 75
„ „ „ Ein Gutes Wort 75
„ „ „ Die Stiefkinder 75
Buysse (Cyriel). Van een verloren zomer 368
Byvanck (W. G. C.). Bewogen Tijden. Kronieken en Beelden 1916—17 212

C

Calkoen (A. P.). Eene Drentsche Veenkolonie in de laatste helft der zeventiende eeuw 132
Calkoen (J.). Waarom niet? 245
Cammerer (E.). Guscha Holst 246
Canter (Bernard). Op water en brood 120
Cardauns (Hermann). Der Stadtschreiber von Köln . . . 76
„ „ Walter der Erzpoet. 76
„ „ Johannes Reuschs Abenteuer . . . 76
„ „ Werinhold, der Kellermeister . . . 76
Carpentier (Emilie). Maison fermée 95
Chamber's Cyclopedia of Eng. Lit. 32
Chesterton (G. K.). Avonturen van Pater Brown 341
Child (Richard W.). Potential Russia 167

BLZ.
Clercq (René de). Het Rootland 246
Coppeé (François). Henriëtte 53
Cotterill (H. B.). Italië in de Middeleeuwen 117
Couperus (Louis). Eline Vere 256
„ „ Majesteit. 256
„ „ Wereldvrede 256
„ „ Van en Over mij zelf 256
„ „ De Komedianten 310
„ „ Wreede Portretten 369
Courths-Mahler (H.). Uit het eerste huwelijk. 120
„ „ De Verloren Halsketting 310
Crock (Mrs.). John Halifax Gentleman 201
Curwood (J. O.). Thor de Beer 121
„ „ „ The Girl beyond the Trail. 150
„ „ „ De Goudvallei 186

D

Dahn (Felix). König Roderich 3
„ „ Ein Kampf um Rom 3
„ „ Sind Götter?. 4
„ „ Odhins Trost. 4
„ „ Felicitas 4
Daudet (Léon). Salons et Journaux des milieux politiques, littéraires, artistiques et médicaux. 88
Dekkers (M. F.). Roomsch-Katholieke Godsdienstleer. I Het Geloof 113
Dickens (Charles). Dombey and Son 200
„ „ Oliver Twist 200
„ „ The Old Curiosity Shop 200
„ „ David Copperfield 200
„ „ Bleak House 200
„ „ Pickwick Papers 200
„ „ Nicholas Nickleby 200
„ „ Martin Chuzzlewit 200
Dickmar (Helene). Strijdende Zielen. 80
Dill (Elisabeth). Unverbrannte Briefe 320
Domanig (Karl) Tyroler Freiheitskampf. 75
„ „ Der Gutsverkauf 75
„ „ Hausgärtlein 75
„ „ Die Fremden 75
Dostoievsky (Feodor) The House of the Dead 170
„ „ Poor Folk 170
„ „ The Insulted and Injured. 170
„ „ The Brothers Karamazow. 170
„ „ Crime and Punishment 170
„ „ The Idiot 170
„ „ The Possessed 170
„ „ The Raw Youth 170

BLZ.
Dostoievsky (Feodor). The Eternal Husband and other stories 170
Dostoieffskaja (L. F.) The Emigrant 170
Doukhovsky (Barbe). The Diary of a Russian Lady . . . 165
Droste-Hülshoff (Annette von) 76
„ „ „ „ 139
Dykshoorn (J. A.) Pas à pas 119
„ „ „ Le Précurseur 119

E

Easton (Dr. C.) Jaren van Strijd 114
Ebers (Georg) Eene Egyptische Koningsdochter. 1
„ „ Warda. 2
„ „ Homo sum 2
„ „ Die Schwestern 2
„ „ Der Kaiser 2
„ „ Die Frau Bürgemeisterin 2
„ „ Serapis 2
„ „ Die Nilbraut. 2
Eeden (F. van). Van de koele Meren des doods 96
„ „ „ Grassprietjes 102
„ „ „ Frans Hals. 104
„ „ „ Het poortje of de duivel in Kruimelburg . 104
„ „ „ Het Sonnet. 104
„ „ „ De Student thuis. 104
„ „ „ De kleine Johannes. 104
„ „ „ Studies 105
„ „ „ De Broeders 106
„ „ „ Liobe. 106
„ „ „ Tragedie van het Recht 106
„ „ „ Tragedie van Trouw 106
„ „ „ Van de koele meren des doods 106
„ „ „ Enkele verzen. 106
„ „ „ Van de Passielooze Lelie. 107
„ „ „ Dante en Beatrice 107
„ „ „ Het Lied van Schijn en Wezen 107
„ „ „ IJsbrand. 106
„ „ „ De Idealisten of het beloofde Land . . . 107
„ „ „ Sirius en Siderius 107
„ „ „ Paul's Ontwaken. 107
Eichert (Franz). Wetterleuchten 75
„ „ Kreuzlieder 75
„ „ Hohenfeuer 75
„ „ Alpenglühen 75
Eje (Anders). Hoe George Kesser zijn grooten slag sloeg . 311
Elliot (George). Zie Evans 3
„ „ Adam Bede . . . . 201—320
„ „ The Mill on the Floss . . . . . 201—320
„ „ Silas Marner . . . . 201—320

BLZ.
Elsa (Prinses). Gouden Ketenen 187
Emerson (Blanche). Verworpenen. 146
Engel (G.) Hann Klüth 311
Epic Songs of Russia (The) 172
Evans (Mary Anne). 320
Evreinod—The Beautiful Despot 172

F

Fabri de Fabris. Was die Blumen erzählen 76
„ „ „ Lieb und Leid 76
„ „ „ Ruth Hergarten 76
„ „ „ Die da wandern und irren 76
Faure (Gabriël). Paysages littéraires. 25
Federer (Heinrich). Franziskusbuche. 75
„ „ Jungfer Therese. 75
„ „ Lachweiler Geschichte 75
„ „ Berge und Mensche 75
„ „ Ein Nacht in den Abruzzen 190
Feith (Jan). Onze mede-dieren 81
Flaskamp (Chr.). Seele, die du unergründlich 138
Flaubert (Gustave). Mevrouw Bovary 342
Fliegende Blätter 352
Formont (Maxime). La Dame Blanche 192

G

Garborg (Arne en Hulda). Buiten in de Bergen 312
Garrold (R. P.). The Onion Peelers. 58
Garstin (Denis). Friendly Russia 165
Gaskell (Mrs.). Cranford. 201
Genderen Stort (R. van). Hélène Marveil 369
Génier (P. Raymond) Sainte Paule 201
Gerhardt (Paul). Abendlied 140
Ginneken (Dr. J. van). Als ons Moedertaal-onderwijs gezond wil worden 119
Giuliani (Albert). Les Berceaux tragiques 264
Gobius (Tine). De wonderlijke familie 253
Goedhardt-Bekker (J. M.). Martje Vroom 82
Gogol (Nicolai). Dead Souls 170
Goncharov (Ivan). Oblomov. 170
„ „ The Precipice. 170
Goossens (Th.). Fransiscus Sonnius in de pamfletten . . 306
Gorki (Maxim). My childhood. 166
„ „ Two Souls. 167
Gosses (prof. Dr. J. H.) en Japikse (Dr. N.). Handboek tot de Staatkundige gesch. van Nederland 114
Graham (Stephen). Russia and the World 166

BLZ.
Gregorovitch (Dimitry). The Fishermen 171
Gréville (Henri). Dosia 287
Grignon de Montfort (Louis Marie). Verhandeling over de ware godsvrucht tot Maria 113
Grimm. Sprookjes 254
Groenen (P. G.). Algemeene Inleiding tot de H. Schrift. Geschiedenis van den tekst 277
Groot (J.) en Enklaar (J). Boekhouding en Beheer . . . 181
Guide de Lecture 95
Gijsen. Cursus Engelsche Taal 119

H

Haardt (J.). Metella 18
Haes (A.). Avonturen van baron von Münchhausen . . . 254
Hamerling (Robert). Ahasverus in Rome 32
„ „ Der König von Sion 32
Handel-Mazetti (Enrica von). Der Stangelberger Todl . . 74
„ „ „ Meinrad Helmperges denkwürdiges Jahr 74
„ „ „ Jesse und Maria 74
„ „ „ Die arme Margaret 74
„ „ „ Stephana Schwertner . . 74—82
„ „ „ Zie Rita en Pallieter . . . 358
Haracourt (Edmond). Daän, de oermensch 121
Hardy (Thomas). Tess of the D'Urbervillers 201
„ „ Far from the Madding crowd 201
Harraden (Beatrice). Ships that pass in the night 201
Harten (Angelika). Zie Fabri de Fabris 76
Hartlief (A.). Handelskennis voor M.U.L.O. 181
Hartmann (Adolf Georg). Die Fahrt in das Paradies . . . 24
Havelock (Henry) Scenes of Russian Court-Life 165
Heller (Frank). De avonturen van meneer Collins in Londen 312
Herbert (M.). Der Liebesirrtum der Brigitte 220
Hertling. Albertus Magnus 320
Heutsz Jr. (J. B. van). De invloed van den oorlog op onze koloniën. 118
Heyden pr. (L. v. d.). Katholiek Hilversum voorheen en thans 52
Heyermans (Ida). Nancy's avonturen 253
Hichens (Robert). De tuin van Allah 352
Hoeffelman (Marie) Zonnewende 247
Holl (Dr. C.). Waan en Waarheid 144
Holl (Dr. Konstantin). Die Jugend groszer Frauen 242
Hon-Hon (L.). Jan van den Bosch en zijn kring 247
Hopkins (G.). Experimental Science. 95
Hörmann (Angelika). 75
Hoven (Thérèse). 't Winkeltje 147
„ „ Go 187
Howe (Sonia). A Thousand Years of Russian History . . 167

BLZ.
Howe (Sonia). The False Dimitry 167
„ „ Some Russian Heroes, Saints and Sinners 167
Huch (Ricarda). De zaak Deruga 342
Huf S. J. (Oscar). Liturgische Studiën . . . . . . 16—242
Hughes (Thomas). Tom Brown's Schooldays 201
Hulsebosch S. J. (A.). De Reducties van Paraguay . . . 51
Hulzen (G. van). Zijn Kind 313
Hume (George). Thirty Five Years in Russia 165
Huonder, S. J. (A.). Alle Volken, looft den Heer 211
Hütten (Marie von). Der Erbe. 221
Huysmans. Là bas 192

I

Idsardi. Mooie Marie 20
Ivans. Het spook van Voroshegy 248

J

Jammes (Francis). Le Roman du Lièvre 26
Jansonius (H.). Engelsche Handelsbrieven voor beginners . 181
Java (Melati van). In Eigen Huishouding 215
„ „ „ Het viooltje van St. Germain 281
Jehu (Felicie). Agnes Slawonski 313
Jenkins (Herbert). Bindle. 24
Jörgensen (Johannes). De Weg naar het Licht 28
„ „ De H. Catharina van Siëna 278
Jong (A. M. de). De Zware Weg. 373
Jungman (J. A.). en F. K. van Iterson. Parlement en Kiezer 213

K

Kaakebeen (C. S.). en Jan Ligthart. Reinaert de Vos . . . 17
Keller (Paul). Das Zigeunerkind 76
„ „ Waldwinter 76
„ „ In deiner Kammer. 76
„ „ Die Heimat 76
„ „ Das Niklasschiff. 76
„ „ Der Sohn der Hagar 76
„ „ Die Alte Krone 76
„ „ Die fünf Waldstädte 76
Kemp (Pierre). De Bruid der Onbekende Zee 53
Kern (H.). Verspreide Geschriften 384
Krane (Anna von). Von der Palette 76
„ „ „ Sieggekrönt. 76
„ „ „ Sibylle 76
„ „ „ Vom Menschensohn. 76
„ „ „ Das Licht und die Finsternis 76
„ „ „ Magna Peccatrix 76
„ „ „ Wie der König erschrack. 76
Kerner (H.). Zie Cardauns 76

BLZ.
Kernstock (Ottokar) 75
Kingsley (Charles). Westward-Ho. . . . . 201—208
Kipling (Rudyard). The Jungle Book 201
Kleyntjens S. J. (J.). Ludwig Windhorst in zijn politieke loopbaan 279
Klopfer (Karl Eduard). In hooge kringen 314
Kluge. Geschichte der deutschen Nationalliteratur 32
Koenders Ord. Carm. (A. J.). Halt. Een woord tot onze Katholieke Militairen 17
Koenen (Marie). De Moeder 147
Koopmans (J.). Uit Hooft's Nederlandsche Historiën . . . 80
Kralik (Richard von) 75
Kramer's Nieuw Engelsch Woordenboek 80
Kroes (H. W. J.). Hundert Deutsche Gedichte 182
„ „ „ Deutsche Dichter des 19 Jahrhunderts. . . 182
Kronenburg C.S.S.R. (J. A. F.). De H.H. Martelaren van Gorkum 79
Kropotkin (P.). Russian Literature, Ideals and Realities . . 168
Krupin (Alexander). The Duel. 171
„ „ The River of Live and other Stories . 171
„ „ A Slav Soul and other Stories . . . 171
Kulman (Elise) 90
Kuyper (H. S. S.). Vacantie in Engeland 281

L

Laarman (B.). Tijdtafel der Vaderlandsche Geschiedenis. . 119
Lamberts Hurrelbrinck (Mr. L. H. J.). Vaderland 121
Lange (Dr. Cornelia De). De geestelijke en lichamelijke opvoeding van het kind 245
Lans (J. R. v. d.). De Nachtelijke Zangers 188
Laudet (Fernand). Les Semeurs 124
Laurec (Julien). Le Renouveau Catholique dans les Lettres 266
Lavedan (Henri). La famille française 57
Leacock (Stephan). Nonsens Verhalen 343
Leeman (F. W.). Exercises de Grammaire et de lexicologie françaises 181
Leipolt (Louis). Vergeet nie. 320
„ „ Oom Gert vertel. 320
Leke (van der). Gevonden 215
Lemontov (Mikhail). The Heart of a Russian. 171
Lenôtre (G.). Légendes de Noël. Contes historiques . . . 219
Lie (Erik). Het Erfdeel der Vaderen. 370
Lieber (Dr. Moritz). Hochlandsklänge 75
Lith de Jeude (Carla van). Haar Erfdeel 83
Locke (William). De geliefde vagebond 198
„ „ De Blanke Duif. 343
Loo (Van). Kantisme en Modernisme 51
Looy (Jac. van). Jaapje 248
Loti (Pierre). Les Désenchantées 31

BLZ.
Lytton (Bulwer). The Last Day of Pompeï 200
„ „ The Caxtons 200

M

Maas (C. G. J.) Het geheim van den grooten Hesper . . 148
Maas (C. G.) Lord Loveland in Amerika 382
Mackenzie (Donald A.) Stories of Russian 268
Maeterlinck. L'Hôte inconnu 223
Malot (Hector). Sans Famille 32
„ „ En Famille 32
„ „ Romain Kalbris 32
Marguerite (Paul en Victor). 32
Marres (P.) Heerscherswaan. 54
Maryat (Captain). Peter Simple 200
„ „ Mr. Midshipman Easy 200
Mathilde. Annonciade 189
Mayrhöfer S. J. (Johannes). Jesuitenroman aus der Gegenwart 222
Meester (J. de). De Kindsheid van Harlekijntje 83
„ „ „ Gedenk te leven. 313
Meredith (George). The Ordeal of Richard Feverel . . . 201
„ „ Diana of the Crossways 201
„ „ The Egoist 201
Merle (J. van). Blanke Levens. 21
Metz-Koning (Marie). De Bannenburgh 84
„ „ „ Winnie 283
Michaelis (K.) De nieuwe vrouwen van Weinsberg . . . 122
Millot (J.) Retraite de Jeunes Filles 17
Monfat (A.) Les vrais principes de l'éducation chrétienne, rappelées aux maîtres et aux familles 339
Montagu-Nathan. Introduction to Russian Music 172
Moussorgsky. Glinka 172
Mülbach (Louise) 152
Müller (Anton) 75
Musbach (Dora). Een dissonant 370

N

Naber (Johanna W. A.) Van onze oud-tantes en tantes; met portretten en afbeeldingen 243
Nekrassov (Nicholas). Who can be happy and free in Russia? 172
Newmarch (Rosa). The Russian Arts 172
Nievelt (C. van). Zie J. v. d. Oude 95
Noordwal (Cornelie). Mathilde Polenius 160
„ „ Mlle de Chavise 160
„ „ Nina Donker 252
Noveem (Nella). Van het jaloersche hart 86
Novikoff (Olga). Russian Memoirs 166

O

BLZ.
Oer, O.S.B. (P. Sebast. von). Rozeblaadjes 211
O'Noll (Florence). Eugénie Bonnefois 134
Oranje-Kruis-Boekje (Het). Handleiding tot het verleenen van eerste hulp bij ongelukken. 213
Orczy (Barones). Lord Tony's Vrouw 344
Ottema (Dr. J. G.) Het Oera Lindabok, naar een handschrift uit de 13de eeuw, vertaald en uitgegeven door Dr. Ottema 131
Oude (Jan van den). Literarische interludiën. 95
Oudshoorn (J. van). Louteringen 22
Ovink-Soer. Puck. 254

P

Payot. L'Education de la volonté. 288
Peregrina (Cordula). (Wöhler) 75
„ „ Was das ewige Licht erzählt . . . 75
„ „ Krippe und Altar 75
Persky (Sage). Russian Contemporary Novelists 168
Porter (Eleonor). David 286
Porter (G. Stratton). Laddie 315
Pougin (Arthur). A Short History of Russian Music . . . 172
Polak (Henri). De invloed van den oorlog op de diamant-industrie 181
Poulin (L.) Les Sources d'eau vive 51
Proschko (Isidor). Die Höllenmaschinen 75
„ „ Ein Deutsches Schneiderlein. 75
„ „ Der Jesuit 75
„ „ Ein bömischer Student. 75
„ „ Der letzte der Rosenberger 75
„ „ Der Schwartze Mann 75
„ „ Der Meisterschusz 75
„ „ Ein Admiral Napoleons 75

Q

Quanjer (Frederika). De kinderen van Dennenheuvel. . . 253
Quiding (Annie). Fanny 315

R

Ransome (Arthur). Old Peter Russian Tales 168
Ravenstein (Max van). Bij Ons 321
„ „ „ Aan d'Overkant. 321
„ „ „ Drijfzand 321
„ „ „ Stofgoud . . . . . . 190—286—321
Reade (Charles). It is Never too late to Mend 201
Redingius (J.). Morgenrood. 283
Retté (Adolphe). Du diable à Dieu 288
„ „ Le Règne de la Bête 288

BLZ.
Retté (Adolphe). Un sejour à Lourdes 288
„ „ Sous l'Étoile du Matin 288
„ „ Quand l'Esprit souffle 288
Reuter (Fritz). Dörchlauchting 226
„ „ De Reis' nah Constantinopel 226
„ „ Lauschen un Rimels 226
„ „ Olle Kamellen 226
„ „ Ut de Franzosentid 226
„ „ Ut de Festungtid 226
„ „ Ut mine Stromtid 226
„ „ Woan's ik tau 'ne Frau kamm 226
Reuter (Gabriël). Lenteroes 148
Reyneke van Stuwe (J.). Durate 249
„ „ „ (Jeanne). Circus-leven 215
„ „ „ „ De Heer van State 284
Reynes-Montlaur (M.). Van Rouw en Moed 54
„ „ Le Rayon 97
„ „ Les Autels morts 97
Reynolds (Rothay). My Slav Friends 165
Ring (Barbara). De Nichtjes bij Grootpapa 316
Rooze (Warda). Ik verlang... 371
Rosegger. Het Eeuwige Licht 256
Rosner (Karl). Drie Zusters. 344
Runa (P. Beskow). Zoekende Liefde 123
Russian Court Memoirs . . . . 145—165
Rutten (Felix). Limburgsche Sagen 122
„ „ Levenswijding 250

S

Sage (Le). Gil Blas 96
„ „ Le diable boiteux 96
Salomonson (Herman). De collage van Ferdinand Volnay . 22
Sarolea (Dr. Charles). Europe's Debet to Russia 166
Scheffmacher (J. J.). Klaar Licht 113
Schendel (V.). De Mensch van Nazareth 384
Schrijver (C.). In 't Geuzehuis. 253
Schulz. Colette's Novene. 287
Schott (Johan). Das Gottestal 76
„ „ Verkauft. 76
„ „ Notwebers Gabriël 76
Scott. (Walter). Ivanhoe . . . . 156—200
„ „ Waverley 200
„ „ Old Mortality 200
„ „ Rob Roy. 200
„ „ Kenilworth 200
„ „ Quentin Durward. 200
Sheehan (Canon). My New Curate 201
„ „ Luke Delmege 201

BLZ.
Shevstov (Leon). Anton Tchechov and other essays . . 168
Shorthouse (Joseph Henry) John Inglesant. 201
Sick (Ingeborg Marie). Voetstappen in den nacht 345
Sinclair (F. de). De driedubbele Vrouw 216
„ „ „ De Ridder Knol. 285
Simpson (J.). The Self-Discovery of Russia 167
Smelders (Miep). Eenig dochtertje 250
Snieders (Dr. Aug.). Op den Toren 345
Sologub (Feodor). The Sweet-Scended Name and other Stories 171
„ „ The Old House and other Tales. . . . 171
„ „ Little Demon 171
„ „ The Created Legend 171
Soloviev (Evgenië Soloviev). Dostoiesky 168
Soloviev (Vladimir). War, Progress and the End of History 166
Spee (Friedrich von) 139
Springer (Rolph). De gezellige Staking. 346
Stevenson (R. L.). Treasure Island 201
Steenhoff Smulders (Alb.). Holland 123
Stilgebauer (Dr. Edw.). Inferno II. 45
„ „ „ Gedachte van een Verminkte. . . 159
Stinde (Julius). Frau Buchholzreeks. 227
Stock (Norbert). Religion und Vaterland 75
„ „ Legenden und Lieder. 75
Stoke (Melis). Van aardappelmes tot officiersdegen . . . 216
Streuvels (Stijn). Het Kerstekind 288
„ „ Reinaart de Vos. 288
„ „ Openlucht. 288
„ „ Stille Avonden 288
„ „ Het Uitzicht der Dingen. 288
„ „ Soldatenbloed 288
„ „ De Vlasschaard. 288
Struker (Dr. A.). Die Kundgebungen Pabst Benedikts XV zum Weltfrieden 279
Stuwe (Eline van). De Kleine Mensch 217
Sutorius (Anna). Bummie's lief en leed. 252

T

Tackeray (W. M.). De Lotgevallen van Henry Esmond . . 346
Tackeray (William Makepeace). Vanity Fair 200
„ „ „ Pendennis 200
„ „ „ The Newcomes 200
„ „ „ Henry Esmond. 200
Tchechov (Anton). Stories of Russian Life 171
„ „ The Steppe and other Stories 171
„ „ Russian Silhouettes. 171
„ „ The Darling and other stories 171
„ „ The Duel and other stories. 171
„ „ The Lady with the Dog and other Tales 171

BLZ.
Tchechov (Anton). The Cherry Orchard 171
„ „ The Three Sisters 171
„ „ The Seagull 171
Teirlinck (Herman). Mijnheer J. B. Serjanszoon. 56
Tervooren (Line). Toetie Roetmop 86
Terwogt (Dr. Meerum). Leerboek der Anorganische Chemie 52
Thole (Annie). De Kleintjes. 252
Thurston (E. Temple). The five Barred 149
Timmermans (Felix). Pallieter 160
„ „ Zie Rita en Pallieter 358
Tolstoï (Leo). Diary of Youth 168
Tomkins (David). Vroolijk en oolijk. 253
Trent (Paul). Adam 251
Trollope (Anthony). Barchester Towers. 201

V

Vaudon (J.). Retraites de communion 52
Veren (M.). Om een Leuze 346
Verhaeren (Emile). Choix de Poèmes 5
„ „ Les Flamandes 7
„ „ Les Mages 9
„ „ La Multiple Splendeur 9
„ „ Les Forces tumultueuses 10
„ „ L'Arbre 10
„ „ Les campagnes hallucinées 10
„ „ Les Villes tentaculaires 10
„ „ Les Ailes rouges . . . . . . 11—152
Verhoeven (Bernard). Van Schijn en Schemer 217
Verster-Bosch Reitz (Minca). Olga Warnate's schoentjes van slangenhuid 218
Vetter (Christine). Zielestrijd 87
„ „ De Schat der O'Findy's 252
Vizin (Von). The Choise of a Tutor 172
Vogt und Koch. Geschichte der Deutschen Literatur . . . 32
Vosz (Richard). Zwei Menschen 159

W

Wachters (H. J. J.) Luther — Leven — Persoon — Leer . . 243
Watts-Denton (Theodore). Aylwin 201
Wägner (E.). Camilla's huwelijk 23
Weber (Friedrich). Dreizehnlinden 76
„ „ Goliath 76
Webster (Jean). Daddy-Long-Leys 59
„ „ Dear Enemy . . . . '. 60
„ „ Patty. 372
„ „ Patty als Studente 372
„ „ Jerry 373
Weede (Caspar de). Wederrechtelijk in bezit genomen . . 149

BLZ.
Wells (H. G.) De „God" van Wells. 70
„ „ Anticipations 71
„ „ A Modern Utopia 71
„ „ In the Days of the Comet 71
„ „ A World set Free 71
„ „ Marriage 71
„ „ The Research Magnificent 71
„ „ Mr. Brittling sees it Through 71
„ „ War and the Future 71
„ „ God the invisible King 71
„ „ God the invisible King 295
„ „ The Soul of a Bishop 295
Wesselitsky (G. de) Russia and Democracy 166
West (Julius). Soldiers of the Tsar 166
Westerman (Percy). De Koning der Zee 23
Wibbelt (Dr. Augustin). Bücher der Freude 289
„ „ „ Drücke Monne 289
„ „ „ Dat veerte Gebot. . . . . 289—294
„ „ „ Strunz 291
„ „ „ Hus Dahlen. 291
„ „ „ Pastor von Driebeck 291
„ „ „ Boek van de vier bronnen . . . 292
„ „ „ Willdrups Hof. 293
„ „ „ De Järfschopp. 294
„ „ „ Mäten-Gaitlink 294
„ „ „ Pastraoten-Gaoren 294
„ „ „ Graute Tied 294
„ „ „ Zie: Nog eens Humor. 289
Wildschutt. Leerplan voor herhalings- en voortgezet lager onderwijs ten dienste van R. K. Scholen 214
Williamson (C. N.) Het Winkelmeisje 23
Williamson (C. W. en A. M.) De kranige chauffeuse. . . 347
Wilson (Richard). The Russian Story Book 168
Wismans. Overzicht der Engelsche Letterkunde. 64
Wit (Augusta de). Orpheus in de Dessa 285
Wöhler 75
Wynand (Zr. M.) Handleiding voor Wijkverpleegsters . . 214

IJ

Yver (Colette). Mirabelle de Pampelune 151

Z

Zuster (Eene) van de Congregatie der Zusters van Liefde van O. L. Vr. van Barmhartigheid. Geestelijke Gedichtjes 56